Hugo von Hofmannsthal GESAMMELTE WERKE ÎN EINZELAUSGABEN 1968

S. Fischer Verlag

HUGO VON HOFMANNSTHAL

Icieia lira «lira

Selecţie, traducere şi prefaţă de ION ROMAN

Editura Univers

Bucureşti, 1986

PROZA LUI HUGO VON HOFMANNSTHAL

Î

n strălucita pleiadă de scriitori de la răspântia secolelor XIX – XX, care a asigurat literaturii austriece o poziţie fruntaşă în cadrul larg al creaţiei literare în limba germană, Hugo von Hofmannsthal ocupă un loc distinct ca artist al cuvântului, autor al unei opere ce realizează o sinteză personală a orientărilor mai vechi şi contemporane, cu o largă deschidere spre modernitate. Această operă se şi refuză unei încadrări limitative stricte, de felul acelora la care metodologia istorico-literară recurge îndeobşte din nevoia de organizare şi perspectivă. Scriitorul a fost în sensul cel mai propriu un poet, căruia lirica i-ar fi oferit modalitatea de expresie cea mai adecvată. A şi debutat ca poet liric – un debut de „copil-minune", la şaisprezece ani – şi a continuat să scrie şi să publice poezii, însă fără stăruinţă şi doar un deceniu. În căutarea unor mijloace de exprimare cu posibilităţi mai mari decât confesiunea directă, poetul a abordat, la început concomitent, mai târziu de predilecţie, un domeniu ce-a exercitat asupra sa o tainică atracţie încă din copilărie – teatrul. Dramaturgia sa, pentru al cărei aspect global imaginea caleidoscopului, cu jocul său permanent mobil şi multicolor, ar fi cea mai nimerită, poartă însă, cu rare excepţii, o acuzată amprentă lirică, vădită şi în utilizarea cu precădere a versului. După o suită de mici drame cu alură poematică, începută încă în adolescenţă *(Ieri, Moartea lui Tizian, Nebunul şi moartea),* urmată de alte compuneri în aceeaşi tonalitate *(împăratul şi vrăjitoarea, Evantaiul alb, Femeia la fereastră),* dramaturgul a trecut la construcţii mai ample, imaginând intrigi complicate, sau preluând subiecte, tipuri şi procedee din teatrul

sau proza mai veche. Uneori, ca în „poemul dramatic" *Aventurierul şi cântăreaţa,* mediul este unul de un pitoresc convenţional (Veneţia muribundă) ca, de altfel, şi intriga; alteori, realitatea şi fantasticul se reunesc într-un ansamblu nebulos de tipar romantic, precum în tragedia în cinci acte *Mina de la Falun,* care dezvoltă un subiect preluat (cf. nuvela-basm cu titlu similar a lui E. Th. A. Hoffmann). Unele dintre piesele lui

Hofmannsthal sunt, cum le-a spus, „traduceri libere" în versuri, de fapt prelucrări după clasicii greci: *Alcestis* (după Euripide), *Electra* (după Sofocle), cărora li se adaugă o altă prelucrare cu subiect mitic: *Edip şi sfinxul* (după piesa cu acelaşi titlu a lui

Joseph Peladan). Stăruinţa cu care dramaturgul s-a adresat unor modele mai vechi (cele citate nu sunt singurele), ca şi plasarea acţiunii în medii străine pot să apară ca rezultând dintr-o reticenţă faţă de actualitate şi mediul familiar. De fapt, după trecerea de la poezia lirică la teatru, avem a face cu o a doua treaptă pe calea exprimării indirecte, metaforice, pe care o vom regăsi şi în proză, unde vom reveni asupra chestiunii. Cum a făcut-o exemplar Goethe, Hofmannsthal investeşte „prelucrările* cu semnificaţii de intefes major pentru spectatorul contemporan. Dramaturgul a scris şi piese necodificate alegoric – de citat comedia *Dificilul,* în care se oglindesc aspecte sociale din Austria postbelică. Dar când a ambiţionat să cuprindă actualitatea social-politică în fresce ample care să capteze zbuciumul unei lumi zguduite de contradicţii şi dornice să afle temeiurile unei ordini noi, tot parabola i s-a impus ca forma cea mai aptă să-i slujească intenţiile. Au rezultat tragedia *Turnul* şi moralitatea *Marele teatru al lumii de la Salzburg* (ambele cu recuzită calderoniană). Simbolistica barocă a acestor piese, manevrată cu dibăcia unui maestru al mişcării scenice, devine în parte opacă, datorită insuficientei clarificări ideatice a autorului, prizonier al iluziei că împăcarea socială se obţine prin supunerea la ordinea divină.

Figuri din mitologia creştină sunt aduse în scenă şi în piesa într-un act, în versuri. *Fitecine (Jedermann),* în care dramaturgul „reînnoieşte", după expresia sa, moralitatea medievală „despre moartea omului bogat". În această piesă, o capodoperă de o simplitate rafinată, parabola, cu o morală clară, universal valabilă, îşi confirmă pe deplin eficienţa. Câte dintre piesele lui Hugo von Hofmannsthal mai figurează astăzi în repertoriul teatrelor din lumea întreagă? *Fitecine* se

reia mereu cu reînnoit succes, în interpretări prestigioase, în cadrul festivalurilor anuale de la Salzburg, instituţie întemeiată de Hugo von Hofmannsthal, Max Reinhardt, Richard Strauss. Max Reinhardt a pus în scenă multe dintre piesele dramaturgului şi a fost pentru el un sfetnr competent în redactarea, uneori ameliorarea scrierilor. Pentru Richard Strauss, Hofmannsthal a scris texte destinate teatrului liric. Aceste texte, care au valoare artistică proprie (oarecum, ca în cazul lui Wagner), alcătuiesc un sector important în creaţia dramaturgului vienez. Cea mai cunoscută operă rezultată din colaborare, un titlu înscris pretutindeni în repertoriul premanent, este *Cavalerul rozelor.* Celelalte: *Efect ra, Ariadna la Naxos, Femeia fără umbră, Elena egipteană, Arabella.* Hofmannsthal a mai scris librete pentru pantomimă şi balet, scenarii de film – un evantai dramatic complet.

Două dintre textele pentru operă – *Femeia fără umbră* şi *Arabella* – se află într-o relaţie directă cu proza scriitorului.

În seria de opere complete ale lui Hugo von Hofmannsthal, apărută în editura S. Fischer1, din cele cincisprezece volume, nouă sunt ocupate de teatru (drame lirice, drame, comedii). Din rest, numai un volum cuprinde povestirile *(Erzählungen),* celelalte cinci adună *proza,* termen larg, în care editorul include studii, eseuri, conferinţe, relatări de călătorie, recenzii, însemnări diverse, dar şi câteva scrieri ce pot fi afiliate prozei beletristice. Dintre acestea din urmă am selectat şi noi unele pentru culegerea noastră. Din chiar această schiţă a structurii unei ediţii de opere complete rezultă ponderea mică a prozei literare în creaţia lui Hofmannsthal, pentru care genul pare a fi fost mai puţin atrac tiv şi, totodată, mai dificil. O parte dintre proze n-au fost duse până la capăt şi s-au păstrat în fragmente, printre note şi însemnări de atelier, care dezvăluie o gestaţie prelungită şi anevoioasă. În niciunul din cazuri nu poate fi acuzată de neîmplinirea lucrării moartea neaşteptată a scriitorului2. Numărul de scrieri neterminate fiind relativ mare, iar notiţele mai întotdeauna foarte interesante, ediţiile prozei lui Hofmannsthal, chiar cele de largă circulaţie, cum este

---

1 Tot la editura S. Fischer a apărut şi o ediție critică în 38 de volume, al cărei conținut, distribuit altfel, este acelaşi. Dimensiune mari ale ediției se datorează aparatului critic.

2 La 13 iulie 1929, Franz von Hofmannsthal, fiul cel mai mare al scriitorului, în vîrstă de douăzeci şi şase de ani, s-a sinucis în casa părintească din Rodaun. La 15 iulie, scriitorul, asistînd la înmormîntare, a suferit un atac de apoplexie. Transportat la spital, a murit după cîteva ore.

şi a noastră, cea dintâi la limba română, le înscriu în sumar şi pe acestea, ceea ce le conferă un aspect insolit, sugerând analogia cu o vitrină de muzeu în care, alături de vase de preţ, conservate integral, se oferă publicului şi cioburi din care fantezia privitorului poate compune fie şi aproximativ întregul. Prin solicitarea fanteziei, lectura capătă un plus de savoare. Datorită notiţelor, cititorul are prilejul rar de a pătrunde în atelierul unui mare artist, pe care-l poate urmări, că să spunem aşa, la lucru, în efortul său dramatic de a-şi organiza ideile şi de a găsi formele cele mai convenabile.

Într-o conferinţă din tinereţe – *Poezie şi viaţă* (1896) – poetul de douăzeci şi doi de ani afişează morga seniorială a artistului care ţine să se ştie că, pentru ceilalţi, domeniul său este *terra interdita* şi afirmă că „despre arte nu trebuie în genere să se vorbească mai nimic, că nu se poate vorbi mai nimic, că numai ceea ce este neesenţial. şi fără valoare nu se sustrage de la sine, prin esenţa-i mută, de la discuţie şi că pătrunzi spre fundamentul artelor cu atât mai adânc, cu cât devii mai tăcut". Aşadar, arta şi valorile ei se refuză explorării analitice, astfel încât critica şi oficiul ei de intermediar între creator şi contemplator nu au nicio raţiune. Este evident că o asemenea contestare peremptorie a exegezei e menită, dintr-o vanitate juvenilă, să şocheze sau, poate, doar să pună în evidenţă caracterul transcendent al creaţiei artistice, de care trebuie să te apropii cu respect şi fără prezumţie. În opoziţie cu interdicţia formulată în tinereţe, Hugo von Hofmannsthal a vorbit şi a scris mult, de-a lungul anilor, despre artă şi artişti, despre opere literare, muzicale, plastice, făcând observaţii revelatoare şi dovedind astfel câte se pot spune despre creaţia artistică şi produsele ei. Era şi pregătit pentru aşa ceva. Doctor în filologia romanică, din 1896, cu o dizertaţie despre limba poeţilor Pleiadei, cunoscător desăvârşit al marilor literaturi europene, inclusiv al celei ruse, are în tot ce a rostit şi a scris ţinuta unui intelectual foarte instruit, pentru care cultura în general şi artele îndeosebi sunt obiecte nu doar ale cunoaşterii, ci şi ale unei intense trăiri intime. A fost şi un vorbitor captivant, o prezenţă cu siguranţă plină de distincţie şi agreabilă, ceea ce explică de ce era invitat de amatori de artă să conferenţieze în cercuri închise, sau să întreprindă turnee de conferinţe publice în Germania.

Ceea ce se desprinde în primul rând din cele două conferinţe, cărora le-am făcut loc în culegerea de faţă, *Poezie şi viaţă* şi *Poetul şi*

aceste vremuri, ca şi din micul eseu, frumos ca un poem, *Masa cu cărţi,* este respectul, dus până la veneraţie, faţă de carte şi faţă de autorii de cărţi, faţă de toţi autorii şi faţă de toate cărţile, căci fiecare receptează, de la o distanţă oricât de mare, un ecou din creaţia poetică şi satisface cât de cât setea de poezie a oamenilor. Omul cu cartea în mână i se pare scriitorului imaginea caracteristică pentru epoca modernă, aşa cum omul cu mâinile împreunate a rugăciune a fost pentru evul mediu. Veneraţia faţă de carte este la Hofmannsthal exact opusul a ceea ce s-ar tălmăci printr-o poziţie livrescă faţă de viaţă, pentru care cartea se interpune între spiritul omenesc şi realitate. „N-are niciun sens – subliniază el – să stabilim o antiteză ieftină şi să opunem cărţilor viaţa", sau, am adăuga, inversând ordinea noţiunilor, să opunem vieţii cărţile. Cartea e ea însăşi un element al vieţii, dar şi un îndrumar în viaţă. În ultimă instanţă, setea de poezie este totuna cu setea de cunoaştere.

Nu peste tot enunţurile lui Hofmannsthal sunt clare, iar pe alocuri par a deriva totuşi dintr-o viziune estetizantă asupra artei, a poeziei. Accentul pus pe formă şi dezavuarea „conţinutului", a materialului de viaţă ca atare pot da uneori impresia că misiunea artei este redusă la crearea frumosului ca valoare în sine. Impresia e falsă. În fraza: „Niciun drum direct nu duce de la poezie la viaţă, de la viaţă în poezie", sensul se concentrează în adverbul *direct.* Fraza nu neagă legătura dintre viaţă şi poezie, ci atrage atenţia că această legătură se stabileşte indirect, prin mijloace specifice, prin forma poetică. Poeţii sunt creatori de frumos, desigur, sunt maeştri ai artei cuvântului, însă prin aceasta ei îndeplinesc o „funcţie", opera lor este o „sinteză" a epocii prin receptarea problemelor celor mai acute ale acesteia. În opoziţie cu doctrina platoniciană, estetica lui Hofmannsthal consideră arta o formă superioară de cunoaştere, motiv pentru care poetului i se atribuie un rol de „conducător".

Pe planul acestor idei, Hofmannsthal se întâlneşte cu conaţionalul şi contemporanul său mai tânăr Hermann Broch, care conferea şi el poeziei, artei literare *(die Dichtung)* „misiunea cunoaşterii cuprinzătoare a totalităţii" (ştiinţele mijlocesc doar cunoaşteri parţiale). Numai literaturii îi sunt abordabile straturile cele mai profunde, iraţionale, ale sufletului omenesc, pe care le poate despecetlui pentru cunoaştere prin cuvinte, dar prin cuvinte cu încărcătură figurativă, adică prin limbajul poetic. „Limba, exclamă

admirativ autorul lui *Fitecine,* face parte dintre cele mai frumoase lucruri de pe pământ", limba este „cel mai minunat instrument", „cuvintele sunt totul, cuvintele prin care pot fi chemate la o nouă viaţă lucruri întâmplate şi lucruri auzite, oglindindu-le după legile inspiraţiei ca pe ceva în mişcare". Dar cuvintele, fiind un bun comun, sunt supuse aplatizării. Ca să devină material poetic, ele trebuie smulse din „legăturile lor solide şi false" şi puse în relaţii inedite printr-o „nouă şi îndrăzneaţă legătură". Nu există pentru poet dramă «n-ai teribilă decât dezagregarea prin abstractizare a limbii. Este «¡trama pe care o trăieşte tânărul lord Philipp Chandos şi o descrie în epistola adresată lui Francis Bacon *(O scrisoare).* Ca autor, Chandos a tratat cuvintele ca pe nişte „podoabe fastuoase", a preţuit îmbinarea, planul spiritual şi construcţia perioadelor latineşti mai mult decât realitatea concretă din jurul său. Cuvintele şi-au pierdut astfel sensul, încetând de a mai fi mijloace de comunicare. Consecinţa nu poate fi decât tăcerea. Dar în criza pe care Chandos o parcurge (analoagă, s-ar putea spune, cu aceea care l-a determinat pe Hofmannsthal să renunţe la poezia lirică), se ivesc simptomele dătătoare de speranţe: tânărul poet descoperă farmecul elocvent şi emoţionant al lucrurilor ce-Icr mai banale şi al făpturilor celor mai umile. Există deci şansa ca seva vieţii să pătrundă în cuvinte şi să le animeze. Scrisoarea lo: putut Chandos este o parabolă despre inutilitatea estetismului vacuu, despre necesitatea legăturii poeziei cu viaţa.

În năzuinţa spre integralitate şi în căutarea formei cât mai expresive, Hofmannsthal a căzut uneori victima propriei sale exigenţe faţă de arta literară. Din dorinţa de a cuprinde prea mult şi prea multe, într-un limbaj simbolic prea alambicat din intenţia de nuanţare, prozatorul s-a rătăcit într-un hăţiş greu «le străbătut şi s-a întrerupt, cu speranţa, de atâtea ori neîndeplinită, de a clarifica până la urmă lucrurile. Un exemplu edificator ni-l oferă fragmentul *Amurg şi furtună în timpul nopţii* soris în 1906 şi reconsiderat prin notiţe, la intervale, până în 1913. Intitulată în însemnări şi *Povestiri despre un băiat,* istorisirea debutează printr-o crudă joacă de copii: ei crucifică un şoim, ţintuindu-l pe uşa unei şuri din marginea satului. Cele ce se întâmplă în fragmentul realizat lasă să se înţeleagă că autorul îşi propunea să evoce un moment de răsuce din perioada adolescenţei, începutul de maturizare sub efectul zguduitor al priveliştii unul animal torturat. (În proza hofmannsthaliană, suferinţa animalelor apare ca un laitmotiv).

Alungat spre sat de groază şi de stihiile dezlănţuite, băieţandrul asistă nevăzut şi la o scenă ce-i revelează suferinţa umană: o slujnică e respinsă ca brutalitate de ibovnic, tatăl copilului pe care ea îl poartă în pântece. Băiatul o urmăreşte ca o fiară pe femeia deznădăjduită. Aici, povestirea se întrerupe. Cum ar fi continuat? Notiţele, din care noi am extras numai o parte, sunt haotice. Ceea ce se întrevede este că urmarea detalia procesul de iniţiere a adolescentului, dar spaţiul pe care acest proces se extinde, în frântura de timp a câtorva ore febrile, este imens. Relaţia dintre părinţi şi copii (Euseb este şi el un copil nelegitim), dintre om şi divinitate, singurătatea insului între semeni, spaima în faţa necunoscutului şi nevoia de adevăruri ferme, printre care binele şi frumosul, caracterul dubios şi labil a ceea ce pare statornic, antagonismul dintre realitate şi aparenţă, măreţia lumii care poate fi sursă de fericire, dar şi terifiantă, sunt numai o parte din trăirile adolescentului care-şi căutau întruchiparea în imagini, simbolul central fiind şoimul răstignit. O asemenea ramificare, ca o reacţie în lanţ scăpată de sub control, anulează posibilitatea de a construi o operă, fiindcă arta, chiar când îşi apropie libertatea conjuncturală a visului, presupune organizare. Povestirea, deşi eşuată, certifică acuitatea observaţiei psihologice, pentru care prozatorul a dat o primă probă în fragmentele intitulate *Age of Innocence,* crochiuri tipărite postum pentru o nuvelă cu fond autobiografic, numită în însemnări *Educaţia sentimentală.* Fişa de autocaracterizare surprinde cu atâta subtilitate amănunte elocvente şi înregistrează cu atâta forţă evocatoare momente de viaţă, încât ţi se pare aproape incredibil că paginile acestea aparţin unui tânăr de nouăsprezece ani. Dar acelaşi, la aceeaşi vârstă, a scris şi încântătoarea schiţă, perfect închegată, pe care a şi publicat-o (în 1893) cu titlul *Norocul în drum*, iar cu un an înainte relatarea de călătorie *Impresii din sudul Franţei.* Impresiile foarte vii, reminiscenţele literare bine plasate, remarcile filologice şi psihologice fine ale băieţandrului ce abia îşi luase bacalaureatul dovedesc o remarcabilă înzestrare nativă rafinată prin cultură.

Uneori, prozatorul Hofmannsthal se arată dispus să nareze ponderat, în spiritul epicii tradiţionale, fără excursuri care să complice succesiunea episoadelor şi să amplifice haloul, o schiţă cum e *Satul din munţi,* luminoasă şi transparentă ca o acuarelă, nu-şi propune altceva decât să traseze o paralelă, altminteri elocventă prin ea însăşi, între frivolitatea, privită fără încruntare, a orăşenilor aflaţi în vacanţă şi

truda plugarilor. Nuvela

n

Lucidor (prelucrată mai târziu pentru opera *Arabella)* pune înscena cu aceeaşi simplitate „figuri pentru o comedie nescrisă" – cum sună subtitlul – într-o naraţiune ieşită ca din pana unui Boccaccio, dar a unui Boccaccio pe care-l pot citi, cu un zâmbet reţinut, şi domnişoarele de pension. Povestirea e condusă cu abilitate, însă mişcarea figurilor de prim-plan, proiectată pe un fundal social vag, respectă tactul pasului galant şi, în pofida unor circumstanţe nu prea vesele, nu trece pragul spre dramă. Un ton uşor ironic salvează nuvela de platitudinea sentimentală de care cealaltă nuvelă cu temă erotică, *Aventura mareşalului de Bassompierre,* este apărată prin tonalitatea tragică. Repovestită după o prelucrare (a lui Goethe), *Aventura mareşalului de Bassompierre,* alcătuire epică desăvârşit echilibrată, şi-ar găsi locul într-o antologie a nuvelei europene, în succesiunea Mérimée – Maupassant, sau Heinrich von Kleist – Conrad Ferdinand Meyer Noaptea de dragoste a frumoasei negustorese, petrecută sub reflexul roşiatic al focului din cămin şi încheiată în zorii tulburi, când se întrevăd siluetele cioclilor ce cară la groapă morţii de ciumă, este descrisă cu o discreţie extremă, care sugerează, într-o împrejurare ce ar fi trebuit să fie de o vitalitate exultantă, presimţirea morţii iminente. Încheierea nuvelei rămâne enigmatică: trupul gol, întrezărit o clipită, şi neidentificat, era al amantei de-o noapte, iar dacă era al ei, moartea fusese o sancţiune, fiindcă femeia minţise spunând că nu aparţinuse altcuiva decât soţului ei şi mareşalului? Sensul tragediei ar putea fi şi altul, de ordin tot etic: femeia a plătit cu viaţa vina de a se fi abătut de pe făgaşul moralităţii. Hofmannsthal nu este un moralist de amvon, dar o adiere de puritate se simte pretutindeni în scrisul său.

Proza scriitorului, de o elevată intelectualitate, însă nu intelectualistă, îşi alege eroii, cu puţine excepţii (în primul rând, romanul), din lumea celor numiţi, printr-o expresie pe cât de obişnuită, pe atât de dubioasă, oameni simpli: neguţători, militari de grade inferioare, mineri, boiangii. Preponderenţa acestora, care ar putea să mire, dă de înţeles că pentru Hofmannsthal starea socială şi profesia sunt determinări superficiale, esenţa constând în umanitatea însăşi. În *Istorisire despre un soldat,* în care detaliile de cadru şi tipologie provin vizibil din propria experienţă a scriitorului ca voluntar în Regimentul 6 dragoni din Goding, zbuciumul eroului atinge

forme paroxistice pe care „simplitatea" lui nu le face îndoielnice. Teama de moarte, dar şi angoasele fără motivare aparentă sunt general umane, astfel că drama dragonului Sehwendar, zugrăvită de un explorator avizat al abisurilor sufleteşti, este perfect credibilă. Incredibilă, stridentă şi falsă apare cu atât mai mult ieşirea din criză printr-un fel de revelaţie mistică. Nicio stridenţă nu viciază cealaltă naraţiune cu subiect din mediul militar, *Povestea unui cavalerist,* un episod din intervenţia represivă a armatei austriece împotriva răsculaţilor italieni de la 1848. Ca o remarcă generală pentru proza lui Hofmannsthal, este locul să spunem că mediul şi momentul istoric au o importanţă cu totul secundară, ca o costumaţie de circumstanţă, care s-ar putea schimba cu alta – din realitate, din vis sau din basm – cu condiţia să aibă eficienţă artistică. Expediţia escadronului de cuirasieri în Italia, descrisă de altfel cu rigoarea bunei literaturi de inspiraţie istorică, formează canavaua unei drame omeneşti posibile oricând şi în orice mediu. Calea vieţii, nota tânărul autor în *Age of Innocence,* „nu este un drum adevărat cu un început şi un ţel, ci are multe răspântii, ba chiar constă numai din răspântii". Posibilităţile ce rezultă dintr-un punct de plecare sunt infinite, iar alegerea posibilităţii care se realizează revine destinului, capricioasei Tyhe a elinilor, zeiţa hazardului. O concepţie pesimistă asupra vieţii? Desigur, dacă o confruntăm cu concepţia eroică şi activă, care vede în om pe stăpânul şi făuritorul propriului său destin. Dar se poate oare nega hazardului orice participare la victorie sau eşec? În *Povestea unui cavalerist,* intervenţia hazardului – răspântia fatală – e pe cât de fortuită, pe atât de realmente posibilă. Pentru vagmistrul Anton Lerch, ziua însorită de 22 iulie 1848 ar fi fost până la capăt o zi norocoasă ca pentru întreg escadronul său, victorios în toate întâlnirile cu inamicul. Lui i s-a părut că i-a ieşit norocul în drum şi atunci când de fapt se întâlnise cu nenorocul. Întâmplarea a făcut ca la o casă din marginea oraşului Milano s-o regăsească pe fosta ibovnică a unui camarad. Femeia. şi locuinţa acesteia, întrezărită prin uşa întredeschisă, trezesc în el dorul după o existenţă tihnită şi îndestulată, dor cât se poate de firesc pentru un om ce şi-a petrecut toată viaţa în şa, strâns în chingile asprimii militare şi ale privaţiunilor traiului în campanie. Un cal de soi, capturat, îi apare ca un alt dar al norocului pe drumul pe care, de la răspântie, şi-l croieşte imaginar. Dacă ar renunţa la cal, visul ademenitor s-ar spulbera. De aici momentul de şovăială, şi omul

deprins până atunci să se supună fără crâcnire cade doborât de glonţul comandantului prea grăbit să dea o lecţie drastică de disciplină subordonaţilor săi. Dar care e vina vagmistrului? Nesupunerea sa de-o c'. apă, abia bănuită, sau tentaţia evadării din condiţia sa existenţială? Evadarea sau tentaţia evadării constituie un motiv subiacent al prozei lui Hofmannsthal, un filon pe care cititorul prevenit îl poate urmări de la *Aventura mareşalului de Bassompierre* până la *Femeia fără umbră.* Pentru mareşal, aventura este un episod, desigur mai dramatic, dar fără consecinţe, dintr-o carieră erotică, pentru negustorească, o evadare plătită cu viaţa. Fiul de neguţător din *Povestea celei de-a 672-a nopţi* evadează din viaţa socială, minerul din *Povestea femeii voalate,* din banalitatea vieţii cotidiene; „femeia fără umbră", zâna, se smulge şi ea din condiţia existenţei sale, iar boiangioaica doreşte cu orice preţ s-o facă. Motivul evadării se nuanţează diferit de la o povestire la alta şi se stratifică la alt nivel ca importanţă. îl întrevedem, deşi mai tulbure, şi în *Mărul de aur,* şi, încă mai difuz insinuat, în *Andreas sau Reuniţii.* Dorinţa, nu neapărat de mai bine, ci de altceva a im –, boldit sufletul omenesc întotdeauna, dar e cu atât mai vie la omul epocii moderne, căruia existenţa unor îngrădiri sociale, geografice şi de altă natură mai laxe i-a creat iluzia că depăşirea limitelor este la îndemâna oricui. Majoritatea scrierilor în proză ale lui Hofmansthal nu să se situează, prin material, în actualitate, astfel că a vorbi despre sensul lor contemporan ar putea să pară abuziv. Dar chiar şi în basm acest sens există, fiind implicat de autorul însuşi. Referindu-se la *Povestea celei de-a 672-a nopţi,* scriitorul nota în însemnările sale că „la o privire superficială crezi că ai a face cu o *mie şi una de nopţi,* dar, observând mai atent, eşti tentat să transpui lucrurile în ziua de astăzi". Observaţia se aplică în ansamblu prozei hofmannsthaliene. Mediul, real sau fantastic, personajele şi trăirile lor, totul trebuie privit ca o parabolă, la fel ca în teatrul scriitorului. În modul de tratare a fantasticului (dar şi a realului), Hofmannsthal preia şi duce mai departe alegorismul speculativ din basmele-nuvelă ale lui E. Th. A. Hofmann. Experienţa sa în această direcţie nu este unică, o regăsim, pentru a-l cita numai pe cel mai „modern" dintre scriitorii din primele decenii ale secolului nostru, la Franz Kafka.

Trăsătura de unire dintre cei trei scriitori citaţi rezidă în ideea că viaţa oamenilor este guvernată de forţe de neînţeles, idee proprie, de altfel, tragediei romantice a destinului. Pe această platformă

comună, diferenţele dintre ei sunt sesizante, cum a şi reieşit întrucâtva din cele spuse mai sus despre modul în care hazardul intervine în existenţa eroilor lui Hofmannsthal. Deosebirea faţă de Kafka – fiindcă paralela dintre cei doi scriitori austrieci contemporani ne interesează în special – iese clar în evidenţă în cea mai kafkiană dintre naraţiunile scriitorului de care ne ocupăm: *Povestea celei de-a 672-a nopţi.* Titlul ne trimite spre o *mie şi una de nopţi,* culegere pe care Hofmannsthal o îndrăgise şi despre care scria că „este o carte pe care ai dori s-o poţi uita mereu, ca s-o recitești mereu cu o plăcere reînnoită". (Aprecierea ar fi putut să fie semnată şi de Goethe). În zadar însă am căuta în culegerea arabă ceva ce-ar fi putut sluji, fie şi ea un punct îndepărtat de plecare, pentru *Povestea celei de-a 672-a nopţi.* Neguţătorul şi fiul de neguţător sunt figuri frecvente în *Halima,* în rest însă nimic nu evocă atmosfera orientală, iar naraţiunea nici nu are înfăţişare de basm. Scriitorul evită indicaţiile de localizare, totuşi peisajul citadin din partea a doua a povestirii, cu străduţe întortocheate, dughene şi cazărmi sordide, pare o stampă a periferiei vieneze. Este un peisaj kafkian, precum kafkiană este şi aventura stranie a fiului de neguţăţor. Similitudinea, nu numai formală, ci şi, până la un punct, de concepţie, nu merge până la identitate. La Kafka, alunecarea din realitate în absurd evidenţiază condiţia tragică în sine a existenţei umane şi implacabilitatea condamnării insului, indiferent de inocenţa sa, la Hofmannsthal, oricât de absurd şi sumbru e coşmarul, tragedia are drept premisă o culpabilitate. Fiul de neguţător se face de două ori vinovat, mai întâi prin izolarea de semenii săi – care este un act de voinţă –, în al doilea rând, firește, ca urmare a evadării şi însingurării, prin modul de viaţă contemplativ pe care şi l-a ales, ca amator de frumos, înconjurat de obiecte decorative şi flori. Cheia acestei interpretări ne este dată tot de autor, care a definit fondul naraţiunii sale ca pe „o zi a judecăţii pentru estetism". Muribund, fiul de neguţător îşi blestemă viaţa (frumoasă, epitet subînţeles), fiindcă l-a dus la o moarte urâtă. Evident, nu frumosul ca valoare intră în discuţie, ci contemplarea, modul de viaţă pasiv, termenii antitezei fiind activitatea şi inactivitatea, sau creaţia şi sterilitatea. Dacă s-ar putea stabili o gradaţie a pesimismului, s-ar putea spune că pesimismul lui Kafka este absolut, al lui Hofmannsthal relativ. La cel din urmă, puterile malefice pot lăsa decizia în seama altora, binevoitoare (ca în *Istorisire despre un soldat,* sau în *Femeia fără umbră).*

Cum construieşte Hugo von Hofmannsthal o naraţiune pe
0 schemă preluată se poate vedea din confruntarea povestirii *Mărul de aur* cu sursa, de data aceasta identificabilă: a optsprezecea noapte *din o mie şi una de nopţi* din ediţia J.C. Mardrus, în care poartă titlul *Povestea femeii tăiate, a celor trei mere şi a negrului Rihan.* Este una dintre povestirile lineare din culegere. Un pescar scoate cu năvodul din Tigru o ladă mare şi grea, în care este găsit trupul ciopârţit al unei tinere femei frumoase. Ucigaşul se autodenunţă: este soţul femeii. Bolnavă, aceasta râvnise un măr, fruct de negăsit prin apropiere. După multe căutări şi cu cheltuială, bărbatul ei, un negustor, i-a adus trei, de care ea însă nu s-a atins. După câteva zile, negustorul vede trecând prin faţa prăvăliei un negru care se joacă cu un măr. Întrebat de unde are fructul, negrul răspunde că i l-a dat ibovnica lui şi adaugă amănunte din care negustorul trage încheierea că soţul încornorat era el. Dar, după ce şi-a ucis din gelozie nevasta, se află că aceasta fusese nevinovată: mărul nu fusese înstrăinat de ea, ci smuls de negru din mâinile unui copil care se juca pe stradă cu el şi care, ca să-l capete înapoi, povestise jefuitorului ce era cu acel măr, de unde şi cu ce cheltuială fusese adus. În *Halima,* povestitorul se arată interesat numai de anecdotica în sine şi de dramatismul întâmplării. Hofmannsthal tratează naraţiunea ca pe o nuvelă, portretizează fizic şi moral personajele, complică relaţiile dintre ele, stăruie asupra stărilor lor sufleteşti, îmbogăţeşte figuraţia, dă contururi concrete cadrului şi pune cu generozitate atâta pastă de culoare, încât modelul apare ca o schiţă săracă şi palidă. Reflecţia în singurătate a soţiei negustorului, mai curând sentimentul ei tulbure de neîmplinire, de frustrare, ca un preludiu al ispitei de a căuta acel ceva neştiut ce
1 se cuvenise şi de care nu avusese parte (din nou tentaţi «evadării), dă de bănuit că, spre deosebire de făptura paralelă din model, ea, pornind în căutarea mărului de aur, se va lăsa atrasă în aventura de care cealaltă nu se făcuse vinovată. Tema poveştii neterminate pare a fi relaţia etică dintre bărbat şi femeie ca soţ şi soţie.

Aceeaşi temă, nuanţată şi îmbogăţită, este reluată în celălalt basm, *Femeia fără umbră,* una dintre cele două coloane superbe ale prozei lui Hugo von Hofmannsthal (a doua, realizată parţial şi mai mult o promisiune, fiind *Andreas sau Reuniţii).* Iniţial, basmul a fost conceput ca scenariu pentru o „piesă fantastică" de „teatru popular", cu două perechi de personaje: împăratul şi împărăteasa (o ziuă), pe de o

parte, Arlechin şi Smeraldina, pe de alta. După ce a fost prezentat lui Richard Strauss, scenariul a suferit câteva modificări, printre care înlocuirea celei de-a doua perechi prin boiangiul Barak şi nevasta lui, înlocuire importantă, deoarece două personaje aparţinând unei umanităţi reale erau incomparabil mai expresive decât nişte figuri din lumea convenţională a commediei dell'arte. Textul pentru operă a fost scris în 1913 – 1914, în anul următor Richard Strauss a compus muzica, dar premiera a fost amânată de autori până după sfârşitul războiului (premiera a avut loc în toamna anului 1919). În acelaşi an era terminată şi publicată povestea, despre care Hofmannsthal notează într-o scrisoare: „Se află în această carte şase ani de lucru, toate momentele pure pe care le-am putut smulge acestor ani întunecaţi, şi o trudă de nespus".

Subiectul poveştii ar putea fi rezumat în câteva fraze, dar dezvoltarea lui, într-o suită de episoade armonizate contrapunctic, pe întinderea unui număr de pagini cât al unui mic roman, solicită la tot pasul efortul intelectual al cititorului, pentru a îmbina ceea ce pare disparat şi a descifra ceea ce este intenţionat tăinuit şi enigmatic. În conferinţa *Poezie şi viaţă,* scriitorul semnala strădania artelor de a-şi însuşi reciproc efectele şi vedea ţelul comun al acestor strădanii în muzică – „fiindcă ea este arta în care materialitatea e biruită până la uitarea de sine". Nu ştim în ce măsură muzica lui Richard Strauss confirmă această idee, în opera *Femeia fără umbră.* În dezvoltarea ei epică, povestea obţine efectele muzicii, este o simfonie care încântă şi înalţă sufletul prin orchestraţia magistrală a părţilor şi a ansamblului.

O lume reală şi una de vis se întrepătrund în poveste şi se luminează reciproc. Această dualitate există şi în mitica populară, dar trasată explicit şi stereotip. În basmul lui Hofmannsthal, conexiunile trebuie căutate. Cele două perechi – împăratul şi împărăteasa-zână, boiangiul Barak şi nevasta lui – alcătuiesc un cvartet magic, în care partiturile sunt contradictorii şi totodată complementare. Drama ambelor cupluri este sterilitatea, sursă a nefericirii pentru toţi componenţii, dar resimţită ca atare numai de doi dintre ei. Simetria dintre perechi se stabileşte în diagonală. Zâna râvneşte umanizarea, transformarea ei în femeie, factor procreator, precum în cealaltă pereche Barak este cel ce doreşte copii. împăratul preţuieşte însă în zână numai frumuseţea, calitatea ei de iubită fiindu-i îndestulătoare, precum în cealaltă pereche boiangioaica e mândră de propria-i

frumuseţe şi se re2 – Femeia fără umbră 211

fuză ca femeie celui ce, orb la această frumuseţe, o vrea numai ca mamă a copiilor lui. Frumuseţea stearpă opusă omenescului fecund – iată „estetismul" adus din nou înaintea instanţei de judecată. Zâna pleacă în căutarea unei umbre – simbol al umanizării – şi face totul pentru a o obţine de la boiangioaica ademenită, prin viclenia doicii vrăjitoare, de aflarea unui adorator al frumuseţii ei neluate în seamă de Barak. În treacăt fie spus, efritul (figură demonică din *o mie şi una de nopţi),* invocat de vrăjitoare, îşi joacă rolul cu o nedibăcie grosolană, fiind gata să strice totul prin senzualitatea lui bestială. Comportamentul zânei, care slugăreşte şi se umileşte, este aidoma aceluia al poetului, al creatorului batjocorit şi înjosit de ai săi *(Poetul şi aceste vremuri).* Două episoade paralele concentrează ca într-un dublu focar semnificaţia basmului: ospăţul lui Barak din casa lui mizeră şi cel al împăratului în fantastica sală din munte. În primul tablou admiri realismul pregnant al imaginii omenescului, în al doilea, capacitatea imaginativă inepuizabilă. Contrastul este strident, dar cele două tablouri au un element comun: prezenţa copiilor. Copiii ce se înghesuie la ospăţ în jurul lui Barak şi pe care el îi hrăneşte şi-i azvârlă în poalele nevestei lui sunt făpturi vii, palpabile, reale, asemenea acelora pe care el şi-i doreşte. Copiii ce-l înconjoară şi-l servesc, păstrând distanţa, pe împărat sunt fiinţe hieratice, intangibile, întruchipări de umbră, fiindcă sunt copiii lui nenăscuţi pe care nu i-a dorit şi pe care abia acum simte impulsul, încă nelimpezit, de a-i şti ai săi. E însă prea târziu, blestemul nerodniciei se împlineşte şi robul frumuseţii zadarnice se preface în stană de piatră, iar splendorile din jurul său pier, dizolvându-se prin propria lor inutilitate. Mântuirea nu întârzie însă şi vine ca un dar al umanizării zânei, al cărei simptom iniţial a fost un sentiment omenesc, primul ei sentiment omenesc – compasiunea faţă de Barak, neîmplinitul. Printr-o bunăvoinţă superioară, a suveranului din regatul fantastic, cele două femei au umbra lor, fără a şi-o mai revendica una alteia, cei doi bărbaţi devin soţi cu adevărat, căsătoria celor două perechi desăvârşindu-se abia acum. Finalul basmului, după o desfăşurare sumbră şi torturantă, se luminează deodată, sub strălfulgerarea unui optimism reconfortant. Reapariţia şoimului, roşu este un simbol al împăcării şi al deznodământului elevat şi senin al dramei.

Dacă gestaţia îndelungată şi dificilă s-a încheiat în cazul

basmului printr-o operă în care nici măcar o virgulă nu mai trebuia pusă sau ştearsă, din cei zece ani de trudă în care Hofmannsthal a revenit mereu asupra romanului *Andreas sau Reuniţii* nu ne-au rămas decât un fragment de vreo şaizeci de pagini şi notiţe disparate cam de acelaşi voilum. Cel dintâi concept al romanului a fost *Jurnalul de călătorie la Veneţia al domnului von N. (1779).* Au urmat alte schiţe de variante şi de notaţii, dar la o redactare cu aparenţă de text definitivat nu au ajuns decât cele vreo şaizeci de pagini amintite. Prea receptiv la sugestii dinafară şi din nou prea dornic să spună cât mai mult, ca şi cum romanul trebuia să adune tot ceea ce avea el de zis despre viaţă şi oameni, scriitorul şi-a tot încărcat planul lucrării cu mereu alte elemente noi, culese din realitate şi din cărţi. Ştirea despre un fapt real sau o idee provenită din vreo scriere pot deveni fecunde în elaborarea unei opere, ca într-un proces de polenizare artistică. Vestea despre sinuciderea secretarului de ambasadă Jerusalem i-a inspirat lui Goethe un deznodământ cum nu se putea mai nimerit pentru drama lui Werther. Citarea lui Goethe aici ne reţine o clipă, pentru pentru a semnala o posibilă analogie între procesul de creaţie la autorul lui *Faust* şi la cel al romanului *Andreas sau Reuniţii.* Şi în lunga gestaţie a lui *Faust* s-a produs, în partea a doua a tragediei, o ramificaţie enormă, pe care n-ar fi putut-o domina decât geniul ordonator al lui Goethe. *Faust* este totuşi un element de comparaţie prea grandios. Să coborâm întructiva şi să citäm romanul *Wilhelm Meister,* de care vom avea oricum nevoie în rândurile ce urmează.

Două ecouri livreşti sunt exemplare în notiţele lui Hofmannsthal pentru digresivitatea ce despică imaginea, în loc să-i dea relief. Unul este episodul despre văduva neconsolată de pe Aar, inspirat de un poem de J.M.R. Lenz *(Die Geschichte auf der Aaar),* celălalt, călătoria maltezului în Persia, cu sorgintea în *Voyage en Perse et aux îndes orientales* de Jean Chardin. Un alt ecou, acesta util artisticeşte, provine dintr-o carte a americanului Morton Prince, despre un caz psihiatric de dedublare a personalităţii *(The Dissociation of a Personality. Biographical Study în Abnormal Psychology).* Pe Hofmannsthal nu-l interesa cazul în sine, ca manifestare patologică, dar dedublarea, mai exact dualitatea sufletului omenesc, ca stare normală, constituie ideea de bază a romanului. Ca şi în alte rânduri, însemnările scriitorului, care simţea mereu nevoia să se explice, pentru sine şi pentru alţii, sunt edificatoare. „A deveni unul cu sine însuşi – notează el cu privire la

tema romanului. Termenul reuniţii se referă la personajele înseşi: Andreas – Maria – maltezul. Pentru fiecare dintre acestea problema ce se pune este aceea de a deveni unul cu sine însuşi".

Prin temă şi prin structura profilată în fragmentul realizat, *Andreas sau Reuniţii* este un Bildungsroman de tip clasic după modelul goethean al lui *Wilhelm Meister,* cu care se înrudeşte şi prin ideea călătoriei ca prilej de iniţiere. Avem a face cu încă un punct de contact al prozatorului Hofmannsthal cu marea tradiţie literară. Dar poate că meandrele în care avea să se rătăcească au rezultat şi din refuzul său de a urma până la capăt drumuri bătute, nu neapărat dintr-un orgoliu de inovator, ci fiindcă acele drumuri i se păreau insuficiente pentru a urmări constituirea unei conştiinţe din epoca modernă. Căci, deşi plasată în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, tinereţea lui Andreas poartă vădit însemnele unei perioade mai noi cu un secol şi încă ceva în plus. Înrudirea ca alcătuire sufletească şi sensibilitate cu eroul din *Age of Innocence,* cu autorul însuşi, sare în ochi. Ca şi Wilhelm Meister, vienezul Andreas von Ferschengelder pleacă aşadar în lume ca s-o cunoască şi să se cunoască pe sine. Cunoaşterea lumii în sens goethean se traduce în fond prin adaptarea la rigorile ei, prin împăcarea cu ea, cunoaşterea de sine, prin descoperirea – aptitudinilor proprii şi consolidarea acelora care fac posibilă obţinerea fericirii nu numai prin înlăturarea conflictului cu mediul, ci şi prin slujirea acestuia. Cele două direcţii ale cunoaşterii converg pentru Faust şi Wilhelm Meister într-o atitudine activă. Andreas, din câte putem afla despre el, nu pare a fi de soiul eroilor dornici şi în stare să schimbe faţa lumii, ca Faust, şi nici, cel puţin deocamdată, al acelora ce năzuie să fie de folos, în vreun fel oarecare, mai modest, omenirii, ca Wilhelm Meister.

La plecarea de-acasă, Andreas este un naiv de-o castitate feciorelnică şi cea dintâi experienţă pe care o trăieşte nici nu putea fi alta decât întâlnirea cu geniul răului, întrupat în Gol

Chelii, hoţ de cai, ins perfid, grosolan şi sadic. Ca o întruchipare**a celor două** faţete violent contrastante ale omenescului, un înger şi un demon, cei doi pătrund în gospodăria Finazzer, o oază a **– tihnei** patriarhale, a muncii desăvârşit rostuite, a iubirii pasio**nate,** însă la adăpost de zbucium într-o căsnicie ideală (ca aceea **din** finalul basmului *Femeia fără umbră),* şi a candoarei. Este **o** lume în care Andreas şi-ar găsi dintr-odată locul, dar el încă **n-o** merită şi nici nu e pregătit pentru ea. Idila sa cu Romană, **de-o** frumuseţe pură ca floarea

şi rouă, ar putea fi prologul **unei** noi geneze, într-un paradis regăsit. Dar călătorul a adus cu sine, din naivitate şi inexperienţă, un sol al infernului, care tul**bură, fără** urmări hotărâtoare, însă dramatic pacea gospodăriei. „Vina, deşi involuntară, trebuie ispăşită. În continuare, călătoria lui Andreas va fi şi o trecere prin purgatoriu. Este o „călătorie **mitică",** după expresia lui Hermann Broch care, scriind despre romanul lui Hofmannsthal, a definit itinerarul lui Andreas ca **pe o dublă** coborâre – din Alpi în ţinuturile mediteraneene şi de la **o** „puritate superioară" la „josnicia confuziilor". Prin clarificarea confuziilor, curba coborâtoare ar fi luat sfârşit, şi ascensiunea ar fi devenit posibilă.

La Veneţia, Andreas nimereşte din primul moment într-o **lume** ciudată, grotescă şi derutantă ca într-un carnaval perpetuu. Contrastul dintre labilitatea acestei lumi şi statornicia de piatră **a** gospodăriei Finazzer e revelator. Ca în întreaga sa proză, Hofmannsthal îşi pune şi aici în valoare virtuţile de plastician **în** descrieri şi portrete. Totul are o pregnanţă care lipseşte în **cea** mai mare parte din *Wilhelm Meister,* unde oamenii sunt mai **ales** măşti pentru reflecţiile autorului, într-un decor adesea con**venţional.** Dar din romanul lui Goethe parcă răzbat totuşi în *Andreas sau Reuniţii* răsunete îndepărtate şi răsfrângeri din ru**moarea** şi policromia lumii teatrului şi fluturări din aura de taină ce înconjoară figura Harpistului şi a lui Mignon. Nici pentru Hofmannsthal cadrul exterior – o Veneţie decadentă – nu este **obiect** de studiu în sine, după cum nici personajele nu sunt în sine **tipuri ale** unui tablou social (ca în romanul realist). Totuşi veri**dice,** cadrul şi personajele, concordante, fac oficiul unor cata**lizatori** pentru formarea lui Andreas. Lui Sacramozo, maltezul, îi **revine** rolul, precis definit, de maestru în complicatul proces de **iniţiere.** Alte personaje, şi mai ales strania pereche Maria – Ma**riquita,** reflectă sciziunea sufletească a eroului şi sunt menite, ca un fel de imagini ale sale proiectate în exterior, să-l ajute în efortul cunoaşterii de sine.

În fragment, întâlnirea cu Gotthilff şi popasul în gospodăria Finazzer sunt experienţe de viaţă într-o realitate obişnuită. Mai departe, maturizarea eroului, prin stingerea dilemelor rezultate din natura sa bipolară, evoluează într-o altă realitate. Cu cât adevăr şi cât de credibil? A încerca să desprindem răspunsul din nişte notiţe răzleţe, punctate de reveniri şi şovăieli, ar fi un exerciţiu fără folos. Ceea ce pare sigur e că, începând de a mai fi un receptor al unor destine străine,

Andreas, cu o personalitate unitară şi consolidată, o va regăsi în cele din urmă pe Romană, finalul romanului apoteozându-i astfel pe „reuniţi". Pentru cititorul din Europa deceniului al treilea din secolul nostru, abia redresată moralicește, dar înfiorată de presimţirea unui nou marasm, o asemenea apoteozare ar fi fost poate îndoielnică, totuşi încurajatoare.

Am greşi oare dacă am spune acelaşi lucru despre cititorul de astăzi?

ION ROMAN

AGE OF INNOCENCE

C ra din soiul acelora care, la şaptesprezece ani, în liceu, vârâseră între filele lui Platon şi Horaţiu foi smulse din *Hedda Gabler* şi *Anna Kareninci,* iar apoi, în anii nouăzeci ai secolului al nouăsprezecelea, au trăit viaţa ale cărei gesturi exterioare şi lăuntrice erau produsul cărţilor franţuzeşti înfumurate şi al actorilor germani manieriști.

Pe atunci avea opt ani.

Cartea sa preferată, încă de timpuriu, era o carte englezească ilustrată: *The Age of Innocence.* Trata despre copii pentru copii, spunea doamna care scrisese prefaţa. O primise mai ales pentru ca din ea să înveţe englezeşte. Când a putut citi atâta englezească încât să citească prefaţa – pe care el o socotea prima povestire – n-a înţeles asta; cuvintele da, sensul însă nu. Căci pozele le privise mai înainte şi nu-i trecuse niciodată prin gând că aceia erau copii, copii ca el, făpturile acelea blonde, cu pălării Greenaway, cu năsucuri cârne, stilizate ca să exprime nevinovăţie şi cu mişcările de comică bună-creştere.

Ochii săi nu erau aşa de rotunzi şi nu râdeau aşa, iar mişcările lui erau şi ele altfel, mai bruşte şi mai urâte.

Nu şi-a mai bătut capul cu asta şi i-a tratat ca pe nişte indieni sau animale vorbitoare, ca pe ceva a cărui existenţă n-o conteşti, dar pe care probabil că nu-l vei întâlni: Nici convorbirile lor nu prezentau pentru el vreun interes, ca fiind ceva viu şi înrudit, iar pentru jocurile lor, pe care le jucau pe dune galbene sau pe iarbă verde sub cerul albastru, n-avea nicio înţelegere. Cu toate acestea, ţinea foarte mult la carte, iar prima lui concepţie despre frumos a fost jocul acela blond, gingaş, pe dune galbene sau pe iarbă verde sub cer albastru. El se juca

altfel, chiar şi din pricină că era de cele mai multe ori singur.

După-amiaza, când se afla singur acasă, îngenunchea în faţa sobei şi privea fără să se mişte jarul mocnind şi trosnind şi sorbea adierea fierbinte ce-i lingea obrajii, până când îi lăcrimau ochii şi-i ardea fruntea. Atunci se-ndoia pe spate, uneori şi striga, ca într-o beţie, şi se arunca pe covor înfiorat şi foarte fericit. Sau dădea fuga în bucătărie – unde nu era nimeni – şi lovea cu cuţitul de lemn pe butuc cu plăcerea delirantă de a distruge şi simţindu-se atât de bine, că, i se tăia răsuflarea. Apoi bea apă sorbind-o cu înghiţituri lungi.

În serile de primăvară însă, când era singur, iar ferestrele deschise, se apleca mult peste pervaz şi rămânea aninat îndelung, cu pieptul apăsat, cu aerul călduţ în păr, până când îl apuca ameţeala şi se îngrozea că are să se prăbuşească. Apoi alerga până la patul lui şi-şi îngropa capul în perne, scormonind adânc sub mormanul sufocant de cearşafuri şi pături: pe dinaintea ochilor săi curgeau torente de-un roşu închis, tâmplele îi zvâcneau, iar teama ce-l făcea abia' acum să tremure îl zgâlţâia cu putere.

Dar pentru el toate acestea erau orgii tainice şi el îndrăgea clipele ce-l îngrozeau.

Îi plăcea să se joace şi cu teama de întuneric şi-l incinta să se chinuiască singur. Pentru asta folosea cuie ascuţite, ceară fierbinte şi plumb încins de la luminări şi de la soldaţi de plumb topiţi, atingea omizi şi animale de care-i era scârbă, sau îşi impunea încercări aspre şi privaţiuni ascetice. Toate acestea le practica la început fără vreun scop anume, din satisfacţia resimţită confuzde a-şi exercita puterea asupra lui însuşi şi din dorinţa de a-şi sărară senzaţiile oarecum ca atunci când mai întâi sorbi şi sugi o boabă de strugure, pentru ca mai apoi s-o strângi şi s-o zdrobeşti cu dinţii, până când dulceaţa ei devine astringentă şi amară.

…Mai târziu şi-a luat obiceiul să-şi jertfească martiriile Sfintei Treimi, aceasta nefiind pentru el altceva decât cifra trei, de care era posedat şi în cinstea căreia a făcut o vreme toate cele neplăcute şi penibile de câte trei ori, sau de trei ori trei, sau de trei ori ori trei ori trei, ba a şi căutat să regândească de câte trei ori gândurile ce-l înspăimântau, amintirile de care-i era ruşine.

Aceasta a fost o vreme când şi ochii icoanei Maicii Domnului ameninţau sau zâmbeau şi când el lega deznodământul tuturor lucrurilor de împlinirea anumitor întâmplări: de exemplu, dacă a patra

casă din drum va avea trei etaje, sau dacă o picătură de ploaie va cădea în mijlocul unei pietre din pavaj… Această perioadă n-a durat însă mult…

Apoi a venit cugetarea înfricoşată asupra morţii, a morţii proprii, şi a aceleia a rudelor (… când vor fi sfârşitul lumii şi judecata de apoi?… trebuie să izbucnească o revoluţie ori de câte ori vine un nou împărat?) … şi calcularea vârstelor şi a probabilităţilor.

Apoi a venit o dorinţă febrilă de posesiune, de perspectivă, de clasificare, de ordine… câte dulapuri, piane şi cărţi s-ar putea moşteni, şi primi în dar, şi jefui?… şi în ce condiţii? şi cum ai putea rămâne nepedepsit şi n-ai fi obligat să dai înapoi cele obţinute?

A început aşadar să-şi numere lucruşoarele, să le ordoneze şi să le înregistreze într-un carnet de notiţe şi, ca să simtă încă mai mult că-i aparţin, s-a apucat să le descrie în carnet prin cuvinte şi trăsături stângace, copiind de asemenea textual cele mai frumoase pasaje din cele mai frumoase cărţi. Curând însă a lăsat din nou slobode cele îmbrăţişate cu spaimă şi după o perioadă de veghe asupra acestora a venit o perioadă de colectări.

Pe atunci i-au căzut în mână povestirile istorice pentru copii mai mari. L-au captivat detaliul arhaic, numele exotice, titlurile, costumul: a început să se vadă costumat şi să gândească în fraze costumate. Degusta ciudata fericire de a-şi stiliza mediul şi de a savura obişnuitul ca spectacol. A simţit că se trezeşte şi l-a cuprins uimirea faţă de sine însuşi şi mirarea de a se vedea trăind. Mirosurile au devenit mai vii, iar culorile mai luminoase; succesiunea cotidianului a devenit eveniment, iar mediul imagine. Au pus stăpânire pe el o dulce grabă şi nelinişte, ca şi când viitorul imediat ar fi trebuit să aducă neapărat ceva, iar ziua următoare să aibă vreo semnificaţie importantă.

Pe-atunci s-a smuls odată pe stradă de lângă guvernanta cu care se plimba şi a luat-o la fugă pe străzi, minat de o vrajă confuză, cu respiraţia tăiată şi ca ameţit. A început să strige, răguşit de agitaţia fără noimă; vocea lui stridentă se amesteca în zuruitul, zăngănitul şi bubuitul trăsurilor, iar fiorii ce-l treceau ori de câte ori auzea trompete cu sunet ascuţit şi clopote îl străbătură de la rădăcina părului până pe spate în jos, plânsul îi ţâşni din gâtlej; aşa a alergat el pe străzi.

Apoi s-a făcut semiîntuneric, el era istovit şi beţia se dusese; avea dureri de gât, buze umflate şi pleoape iritate. Nici măcar nu se rătăcise. Alergând în cerc, ajunsese într-un loc de unde putea să afle

lesne drumul spre casă. Ai lui erau speriaţi şi supăraţi; el simţea pe limbă gustul unei dezamăgiri nespus de serbede şi de amare.

Întreaga lor neînţelegere brutală l-a dezgustat, aşa că a minţit. A minţit din năzuinţa tulbure de a se înfăşura într-o mantie şi de a nu sacrifica ceva tainic.

A minţit din pudicitatea nervilor.

O cortină, un cuţit ca un pumnal, o batistă, propriu-i corp, mobilitatea trăsăturilor feţei, hainele, pe care le poţi îmbrăca şi dezbrăca, lumină de lampă şi semiîntuneric şi întuneric deplin, acestea au fost pentru el evenimentele a nenumărate drame, sau, de fapt, ale unui singur mister ce a durat luni de-a rândul.

Juca şi privea, simţea fiorul uciderii şi groaza jertfei, se delecta cu propriile-i chinuri, îşi aducea sieşi solii de la el însuşi, plângea emoţionat de propria-i voce, îşi trăda lui însuşi secretele forului său lăuntric şi-şi extindea gama simţirilor, propriul său imperiu bogat.

Astfel a dobândit penibila dibăcie de a se trata pe sine ca obiect.

Câteodată pierdea firul propriei sale drame şi simplul tremur al vocii îl smulgea fără voie cu sine, ca să-l poarte printr-un şir de afecte fără vreun conţinut de reprezentări – rostind cuvinte fără sens, care-l îmbătau.

— Această vibraţie a nervilor, pe care n-o putea obţine niciodată printr-o îndrumare conştientă şi prin alegerea cuvintelor, avea pentru el marele farmec al celor neînţelese şi i-a insuflat respectul faţă de lucrurile ce-au devenit de nepriceput şi cultul amintirii.

La opt ani a descoperit farmecul imens al parfumului zilelor pe jumătate uitate. şi săvârşea anumite lucruri numai din imboldul confuz de a semăna viitoare amintiri plăcute. În felul acesta s-a obişnuit cu resemnare să aştepte abia de la trecut valoarea şi farmecul prezentului.

Odată, la începutul lui iunie, a fost o noapte remarcabilă. Era o vreme de arşiţă; se recurgea mereu la paharele cu apă, iar seara ieşea din pietre, ca o respiraţie, un abur cald. La ferestrele deschise din suburbie, oamenii şedeau seara în cămaşă. Pe atunci, mama o concediase pe guvernantă, iar el dormea singur. Devreme, încă noaptea, s-a trezit deodată speriat dintr-un vis; fereastra era deschisă, vântul călduţ se juca domol cu perdelele; peste drum, în spatele hornurilor plutea galbenă luna plină.

Îi bătea inima, i se părea că l-a strigat cineva, asculta atent cu

respiraţia oprită, nu se auzea decât trosnetul nocturn al mobilelor. Se ridică în pat; a fi singur era pentru el un eveniment. Într-un colţ era aninată marea oglindă de toaletă a guvernantei, el lunecă uşor din pat şi se opri cu picioarele goale pe rogojina rece, răsuflând adânc. Dintr-un pas ajunse în faţa oglinzii şi savură binecunoscutul fior de spaimă, când îi sări înainte din semiîntuneric propria-i siluetă albă. Apoi începu să joace în faţa oglinzii: copilul ce se roagă (imaginea de pe soba din antreu); împăratul Napoleon la Fontainebleau, cu fruntea întunecată, în fotoliu (gravura atârnă în camera lui papa); apoi: nebunul, pe care i l-a interpretat odată guvernanta, ca să-l sperie cu ochii aţintiţi, holbaţi, aşa ca să se vadă albul de dedesubt, şi cu buzele strâmbate.

Pe nebun îl juca întotdeauna la sfârşit şi tremura de fiecare dată de propria-i. creaţie.

În cele din urmă însă, până şi groaza devine plictisitoare. Trăgând cu urechea, se duse la fereastră, aceasta dădea în curtea de jur-împrejurul căreia câte un gang deschis ducea la fiecare etaj. Drept în faţă, lumina lunii cădea pe frunzele de un alb cenuşiu, golite de sevă ale unui grilaj acoperit de iederă prăfuită, care stătea acolo şi aştepta ploaia. De undeva răzbăteau sunete de vioară pe jumătate risipite de vânt; se strădui să şi-l închipuie pe bărbatul care cânta acum la vioară. Trebuia să fie bătrân ca pensionarul fost funcţionar de minister de la etajul al treilea, să aibă mâini tremurătoare şi colţul ochilor înlăcrimat; toate acestea le descifra el din cântecul viorii.

Pentru prima dată atunci a dobândit pentru el un interes independent lumea exterioară, ceilalţi oameni, pe care nu-i cunoşti şi pe lângă care altminteri doar treci. Deodată pe dinaintea ochilor săi zbură vâjâind ceva şi căzu cu un pleoscăit, apoi se auzi râsul unor oameni ce se plecau pe ferestre. Aceasta se întâmplase desigur la doamna care avea un mops, purta întotdeauna o pălărie galbenă şi ieşea seara la plimbare cu servitoarea cir doamna despre care mama se plânsese la administratorul casei.

Îl năpădi brusc dorinţa vie de a se uita în camere străine şi de a simţi ce simt oameni străini.

„Ceilalţi" căpătaseră pentru el un sens.

Descoperise un farmec nou al vieţii contemplative.

Răspântii

Ceea ce se numeşte, aşadar, calea vieţii nu este un drum

adevărat cu un început şi un ţel, ci are multe răspântii, ba chiar constă de fapt numai din răspântii, iar fiecare punct al ei este punctul de plecare posibil pentru infinite posibilităţi; de aceea grecii i-au spus foarte potrivit destinului „Tyche", ceea ce s-a întâmplat din întâmplare.

Necontenit trec pe lângă noi adevărul pe care l-am fi putut, probabil, înţelege şi femeia pe care am fi putut-or probabil, iubi…

*…car y ignore ou tu fuis, tu ne sais ou je vais, o, toi que eusse aimée, o, toi, qui le savais…*3

Lucrul acesta este aproape trist, dar constituie pentru mine o experienţă trăită, aparţine filosofiei resemnării ce-mi e proprie. Pe oamenii nervoşi îi poate însă conduce şi spre o căutare şi o aspiraţie ciudată, dureroasă şi fără nădejde, dar totuşi fără sfârşit.

Limpede ca pe orice experienţă am ştiut acest lucru mai de mult, dintotdeauna, dar înţeles, viu mi-a devenit abia atunci. Atunci… dar îmi amintesc toate atât de exact, încât le-aş putea aşterne într-un caiet de însemnări zilnice, un jurnal retrospectiv. Ar fi, cel puţin, un jurnal fără patos, cu dimensiunile graţioase, care nu bat la ochi, ale distanţării şi cu tonul rece şi rezervat al celor ce au încetat de a mai fi reale. Aşadar, bine.

La începutul lui ianuarie 1886.

De câteva săptămâni vin foarte des la W. – în budoarul ei, Heddy e mult mai drăguţă deci-l oriunde altundeva. Ştie să şadă şi să se rezeme foarte drăgălaş, părând întrucâtva că se ghemuiască de frig. În neglijeurile ei imită puţintel tehnica de a atrage a lui Sarah Bernhardt, dar nu ca o sclavă: multe dantele şi falduri moi, centura empire de un auriu mat prinsă sus, care-mi place atât de mult. Conversaţia ei este de fapt ciudat de lineară; întreabă mult şi cu nişte ochi cercetători fără asemănare.

Odată mă uitam la un grup din porţelan aflat pe căminul ei, un bun rococo franţuzesc, năsucuri cârne în maniera femeilor lui Watteau şi Largillière.

— Ce drăguţă e asta, spun eu.

— De ce? întreabă ea.

O clipă am rămas încurcat, în cele din urmă am spus

— De ce, fiindcă are stil.

---

3 …căci nu ştiu unde-alergi, tu nu ştii unde merg, *J* o, tu, pe care te-aş fi iubit, o, tu, care-o ştiai… *(franc.)*

Ea a tăcut, apoi am vorbit despre altceva.

După câteva zile mi-a spus brusc, fără nicio tranziţie

Ca tatăl meu…

Când a murit tatăl meu, bătrânul domn cu zâmbet trist, cu parfum caracteristic în batistele de mătase şi cu veste brodate, eram încă un copil. Mi-am continuat după aceea viaţa singur, cu un bătrân servitor, care era totodată şi bucătar, în locuinţa de modă veche, o existenţă ciudată, de păpuşă, fantomatică. Patul meu mare, mult prea mare din alcov, gravurile după Danhauser şi Fendi, Eysen şi Greuze, cu versuri galante, mobilele mari de-un roşu gălbui din perioada Congresului, mirosul enigmatic de mere şi cărţile vechi făceau camera luminoasă, semănând cu o sală, altfel decât toate camerele din lume. Un singur lucru era frumos: printre perdelele albe privea înăuntru o grădină de un verde deschis, iar în nopţile de vară, pe cerul vânăt, pe dinaintea discului lunii pluteau cu o lumină albă ramuri de cireş înflorit. Aici am trăit eu o copilărie precoce într-o armonie fără pretenţii. Un dans delicat, vaporos, pedant, un menuet graţios şi resemnat. Pe când eram mic, ascultasem la tata multă muzică; în fiecare duminică seara veneau la el trei prieteni, foşti funcţionari de la curte ca şi el, şi interpretau muzică de cameră. De-atunci n-a mai existat muzică, iar eu atingeam numai câteodată cu teamă, în amurg, clapele pianului de care îmi era frică. Dar stingerea înceată a sunetelor era frumoasă. Încercam adesea să-mi aduc aminte de muzica adevărată, de aceea de-atunci: vedeam în clipele acelea un peisaj metalic cu un cer roşu ca jarul, sau o mare aurie cu insule de email, o mare albastră cu fascicule de spumă fosforescentă şi ceaţă albă, transparentă sau mari trepte albe […] cu frunze brune ca rugina şi coralii şi verzi, căci toate sunetele aveau pentru mine o culoare, culori de o nespusă frumuseţe nostalgică, mult mai frumoase decât toate lucrurile reale, culori cărora nici nu le pot da un nume şi pe care nu le regăsesc nicăieri.

Apoi a venit perioada mea de universitate. Nu mi se întâmpla nimic important în viaţă şi scriam într-un caiet de însemnări zilnice cu legătură de un galben deschis versuri vanitoase şi dezamăgite, care exprimau relativ clar un suflet sensibil, înfrigurat şi neliniştit, dorind cu nostalgie fel de fel de lucruri, lipsit de încredere şi cu o sfială manierată faţă de cuvintele sonore şi violente. Nu cred că aceste versuri au căzut sub ochii cuiva. Atâta pagubă. A venit în martie o

seară călduţă, aproape înăbuşitoare, una din acele seri când vântul poartă cu el pe drumuri parfumul şi răsuflarea primăverii întregi, iar peste pomii golaşi lunecă nori solari de o umiditate caldă. M-am plimbat îndelung pe străduţe; îmi veneau în minte anumite lucruri cu o limpezime ce mă preocupa în mod plăcut. Erau lucruri total indiferente în sine, dar interesante ca un vis. Cu deosebire, o anume melodie veche tărăgănată şi un parfum, parfumul unei dimineţi, cândva, în parcul Schwarzenberger, şi lacul de un verde brun, cu tritonii din gresie şi mulţimea de fete şi aerul cald, adormitor. De ce vor fi părând oare aceste lucruri cotidiene atât de nostalgic frumoase, atât de cufundate într-o frumuseţe ce te face să plângi…

Ca un somnamb 1, am ajuns pe o stradă rău luminată din inima oraşului. Pe o fereastră de la etajul al treilea răzbătea muzică, instrumentală şi vocală. M-am oprit. Era o voce de femeie, nu foarte puternică, nici foarte frumoasă, dar una din acelea ce ne amintesc de lucruri ce se află tăinuite în noi. Apoi mi-a venit în minte că eu cunosc această locuinţă. Acolo locuieşte tatăl unui coleg de şcoală, un fost secretar de curte. Sâmbătă seara vin la ei tineri la cafea şi cozonac şi fac muzică. De fiică nu-mi aminteam de loc. Deşi nu acceptasem niciodată invitaţia, mi-a venit brusc chef să urc.

În vestibulul casei aflat în semiîntuneric se găsea într-o nişă o Madonă sculptată în lemn, zâmbind cu graţie şi încolăcită toată cu flori, cununi din paiete şi lămpiţe de sticlă cu sclipiri multicolore.

Când am intrat sus, nu s-a mirat nimeni. În cea dintâi cameră, bătrânul se plimba de colo, colo şi asculta muzica ce răzbătea în tălăzuiri grele şi întunecate din odaia alăturată. Pe o veche sofa de piele era o pernă brodată, un pudel violet pe fond galben. Pe masă se găsea o bomboniera de sticlă cu fructe zaharisite, din care bătrânul lua de fiecare dată, în trecere, câte o fructă, cu degetele lui lungi, subţiri şi îngrijite. Mi-a urat bun sosit cu o politeţe neplăcută, vocea lui se potrivea perfect cu ochii miopi, albaştri, exoftalmici şi cu părul blond cenuşiu, cu bucle înalte.

Muzica s-a întrerupt, iar el a strigat spre odaia alăturată:

— Madeleine.

Apropiindu-se fără zgomot, fata a apărut deodată în uşă şi mi-a întins mâna. Era de statură mijlocie şi delicată, drăguţă, dar neînsemnată; numai buzele înguste, strâns lipite şi strălucirea mată de perlă a obrajilor dădeau chipului de copil un farmec particular,

sugerând o uşoară suferinţă. Rochia ei fanată, cu flori mari avea încă centura înaltă şi croiala din perioada Congresului, iar în jurul gâtului era înfăşurată o bucăţică de văl.

În cealaltă odaie, de pian se rezemau doi tineri, colegul meu şi un altul mai vârstnic, pe care-l cunoşteam, de vreo douăzeci şi cinci de ani, urât, cu un tremur nervos şi cu ochi apoşă şi nestatornici. Un al treilea, cu o privire ciudat de tristă şedea lângă fereastră. Madeleine i-a rostit numele: „Hamer" şi m-a poftit să iau loc lângă el. Apoi s-a aşezat la pian, iar fratele ei a luat vioara. Au cântat nişte melodii, ceva în care un copilăresc farmec visător se împletea cu o cordialitate melancolică şi cu o graţie uşuratică şi zăpăcită, ca atunci când cineva se gândeşte la un rămas-bun, iar totodată, iarăşi, vechi iucz un familiare şi iarăşi o uitare veselă. Vor fi fost desigur dansuri de Larmer.

Şedeam cu ochii pe jumătate închişi şi ascultam; odată am avut impresia că totul e plin cu trandafiri roz, simţeam mirosul ameţitor, chiar şi gustul; apoi a apărut din nou bătrânul, ţopăind în ritm, a luat o pară zaharisită dintr-un gavanos, aflat aici pe sobă, şi a ieşit iar, ţopăind; apoi a reapărut parcul Schwarzenberger cu lăcui de un verde brun, dar pe o bancă de gresie şedeau sub castanii înfloriţi Madona din faţa scării, cu o mantie de lemn azurie şi o lampă de sticlă în mână, şi Madeleine, în rochia cu flori mari şi cu o bucată de voal în jurul gâtului

Când m-am aflat din nou jos, pe străduţă, mă stăpânea un sentiment de neînţeles, amar şi copleşitor, ca de dezamăgire şi frustrare.

Şi, ciudat, apoi am ajuns să vorbim despre problema fericirii. Din fiinţa lui iradia o tristeţe profundă, contagioasă.

3 – Femeia fără umbră 216

NOROCUL ÎN DRUM

Oedeam pe un petic părăsit al punţii de la pupa pe

Y un odgon, înfăşurat de mai multe ori între doi pari. şi priveam înapoi. În urmă, Riviera – cu taluzurile gălbui, peste care cădea umbra alungită a palmierilor negri şi casele albe, scunde, înecate în desişul nemaipomenit de trandafiri grimpanţi – se scufundase într-un abur lăptos, opalin. Toate acestea le vedeam acum trasate precis şi reliefate, fiindcă dispăruseră, şi mi se părea că simt parfumul fin, dublul parfum al dulcilor trandafiri şi al ţărmului nisipos şi sărat. Dar vântul bătea spre uscat, mânând în fugă spre coastă vălurele negre pe suprafaţa netedă de culoarea vinului. Aşadar, dacă mi se părea că simt parfumul,

era doar o amăgire. Apoi, acolo unde fâşia lată de soare se întindea aurie pe apă, săriră trei delfini, împroşcând aur strălucitor, într-o joacă solemnă de-a prinselea, cu un vâjâit puternic, după care, brusc, se scufundară din nou. Peticul acela de mare rămase gol, se netezi iar şi redeveni sclipitor. Aşa dănţuie în faţa unui alai sărbătoresc, făcând tumbe, saltimbancii şi bufonii, aşa aleargă înaintea carului lui Bachus faunii beţi cu picioare de capră…

Acum ar fi trebuit să înceapă acolo un vuiet şi, întocmai cum sobolul scormonitor, înălţând valuri moi de pământ, îşi scoate capul din brazdă, ar fi trebuit să se înalţe coamele picurând de apă şi nările trandafirii ale cailor pagi, mâinile albe, braţele şi umerii nereidelor, pletele lor unduitoare şi goarnele zimţate, bubuitoare ale tritonilor. Ţinând în mână hăţurile din mătase roşie, de care sunt aninate iarbă-de-mare verde şi alge şiroind de apă, ar fi trebuit să se ivească în carul său de scoică Neptun, nu un zeu plictisitor, cu barbă neagră, aşa cum îl fac din porţelan cei din Meissen, ci sinistru şi fermecător, ca marea însăşi, plin de graţie, cu trăsături feminine şi buze roşii ea o floare roşie otrăvitoare…

Peste marea pustie, strălucitoare, vântul slab mina în fugă vălurele negrii. La orizont, nu chiar acolo unde în noaptea următoare urma să apară, ca o fâşie vânătă, ţărmul muntos al Corsicăi, se vedea un petic negru minuscul.

După o oră, vasul se apropiase bine, venind spre al nostru. Era un iaht, care se îndrepta vădit spre Toulon. Aproape că trebuia să-i atingem. Cu ochi buni se puteau distinge destul de clar catargele şi vergile, ba chiar culoarea aurie, acolo unde se găsea numele vasului. Mi-am schimbat locul, mi-am dus romanul englezesc înapoi în camera de lectură şi mi-am luat binoclul. Era un binoclu foarte bun. Mi-a adus un anumit petic rotund din vasul străin foarte aproape, neliniştitor de aproape, Era ca atunci când priveşti pe fereastră într-o odaie de la parter, unde se mişcă oameni pe care nu i-ai văzut niciodată şi probabil că n-ai să-i cunoşti niciodată, dar o clipă îi pândeşti chiar în odaia îngustă cu aer stătut, de parcă te-ai afla nespus de aproape de ei.

Peticul rotund din binoclul meu era limitat de odgoane negre, scânduri încadrate în alamă, iar în spate cerul de un albastru profund. În mijloc se afla un fel de scaun de campanie, pe care şedea întinsă cu ochii închişi o doamnă tânără, blondă. Vedeam totul foarte clar: perna întunecată în care se înfigeau tocurile pantofiorilor de culoare

deschisă, cordonul lat verde ca mușchiul, în care erau vârâți câțiva trandafiri pe jumătate înfloriți, trandafiri roz, trandafiri La France…

Dormea oare?

Când dorm, oamenii au un farmec caracteristic, naiv, inocent, visător. Nu au niciodată o expresie banală și niciodată nefirească.

Nu dormea. Deschise ochii și se aplecă după o carte ce-i căzuse pe jos. Privirea ei trecu fugitiv peste mine, iar eu mă simții stingherit că-mi aținteam ochii astfel la ea, de la o asemenea apropiere; coborâi binoclul, și abia atunci îmi dădui seama că ea era departe, nimic altceva decât un punct luminos între scânduri cafenii, și că nu putea să mă observe. Îmi ridicai așadar din nou binoclul spre ea, acum arăta ca pierdută în visare. În clipa aceea am știut două lucruri: că era foarte frumoasă și că o cunoșteam. Dar de unde? Mă năpădi ceva confuz, dulce, drag și pierdut în vremi îndepărtate. Încercai să-mi adun gândurile: o anumită grădiniță, unde ¿nă jucam pe când eram copil, cu poteci albe de pietriș și straturi de begonii… dar nu, n-a fost asta… pe-atunci eram și eu un copil mic… un teatru, o lojă cu o doamnă bătrână, două capete de fete, ca două corole de flori luminoase, mlădii, dincolo de gard… o trăsură, în Prater, într-o dimineață de primăvară… sau un călăreț?… Și mirosul tare de tanin umezit de rouă și parfumul florilor de castan și un anumit râset cristalin… dar acesta a fost râsul altcuiva… un anumit budoar cu un cămin mic și un anumit paravan de sobă înalt Louis-Quinze… toate acestea ieșeau la iveală și se scufundau într-o clipă, iar în fiecare dintre aceste imagini apărea fantomatic silueta de-acolo pe care o cunoșteam și nu o cunoșteam, această siluetă luminoasă, subțirică, și drăgălășenia obosită de floare a căpșorului cu ochi fascinanți, întunecați, mistici… Dar în nicio imagine nu rămânea pe loc, pierea iar și iar, iar căutarea zadarnică deveni insuportabilă. Așadar, n-o cunoșteam. Gândul acesta îmi provocă un sentiment tulbure de dezamăgire și de pustiu lăuntric; era ca și cum aș fi irosit ce-a fost mai bun în viața mea. Apoi mi-a venit în minte: Da, o cunoșteam, vreau să spun că o cunoșteam nu așa cum cunoști în mod obișnuit un om, dar, ce-are a face, m-am gândit de sute de ori la ea, de sute de ori, ani și ani de-a rândul.

O anumită muzică mi-a vorbit despre ea, foarte clar despre ea, în modul cel mai puternic, muzica lui Schumann; anumite ceasuri de seară, pe încântătoarele pășuni cu viorele, lângă un râuleț cu susur blând, peste care stăpânea seara umedă, trandafirie; anumite flori,

anemone cu căpşoarele obosite… anumite pasaje ciudate din operele poeţilor, la care ridici privirea, îţi rezemi capul în mâini şi deodată se deschid parcă înaintea ochiului interior, smulse, porţile vieţii… Toate acestea au vorbit despre ea, în toate s-a aflat fantasma făptuirii ei, precum se află în rugăciunile copiilor credincioşi fantasma cerului. Şi toate dorinţele mele tainice au avut-o drept ţel tainic: în prezenţa ei rezida ceva ce, da sens la toate, ceva nespus de liniştitor, ceva care îţi inspira mulţumire şi încununa. Asemenea lucruri nu le înţelegi: le ştii deodată.

Da, ştiam mult mai mult; ştiam că aş vorbi cu ea o limbă deosebită, deosebită ca ton şi deosebită ca stil: vorbirea mea ar deveni mai uşuratică, mai înaripată, mai liberă, ar alerga parcă somnambulic pe o rampă îngustă; dar ar fi şi mai stăruitoare, mai solemnă, întărită de isonul anumitor sisteme ciudate de coarde…

Toate aceste lucruri nu le gândeam limpede, le priveam într-un vag limbaj fugitiv de imagini.

În acea clipă, vasul străin se află foarte aproape de noi; mai aproape nici n-ar fi putut veni.

Ştiam despre ea încă mai multe: îi ştiam mişcările, ţinuta capului, zâmbetul pe care l-ar avea când i-aş spune anumite lucruri. Dacă ar şedea pe terasă, într-o mică vilă de pe plajă la Antibes (cu totul fără motiv m-am gândit tocmai la Antibes), iar eu aş veni din grădină şi m-aş opri mai jos de ea, cu trei trepte mai jos (mi se părea că ştiu lucrul acesta foarte precis, că s-a întâmplat de sute de ori, ba chiar, aproape, că s-a şi întâmplat…), ea ar ridica din umeri, parcă de frig, cu o mică poză de un farmec de nedefinit, şi m-ar privi grav şi uşor ironic de sus cu ochii ei mistici…

În mişcări se află infinit de multe: ele sunt limbajul complicat, cu tonuri subtile, al corpului, destinat cochetăriei complicate şi subtile a sufletului, care e, la rându-i, un fel de nevoie de dragoste şi un fel de imbold artistic; pentru aşa ceva, cuvântul cochetărie e prea grosolan. Această mică poză exprima pentru mine o infinitate de lucruri: un fel foarte precis de a fi serios, satisfăcut şi fericit în frumuseţe, foarte precise circumstanţe graţioase, libere, binefăcătoare; înainte de toate, ea exprima fericirea mea, chezăşia fericirii mele profunde, liniştite, neîndoielnice. Toate aceste gânduri erau lipsite de sentimentalism, pline de un farmec cert şi calm. În timp ce gândeam astfel, priveam neîntrerupt dincolo. Ea se ridicase în picioare şi se uita direct spre noi.

Mi se păru atunci că, surâzând imperceptibil, clatină încet din cap. Îndată după aceea băgai de seamă cu un fel de ameţeală uşoară că vasele şi începuseră să se îndepărteze încet unul de altul. Resimţii acest lucru nu ca pe ceva de la sine înţeles şi nici ca pe o surpriză dureroasă, era pur şi simplu de parcă s-ar fi îndepărtat lunecând însăşi viaţa mea, tot ceea ce există şi toate amintirile, trăgându-şi încet din sufletul meu ameţit rădăcinile adânci, lungi, nelăsând în urmă decât un gol infinit, stupid. Mă încerca parcă o senzaţie de frig, ca şi cum prin golul acesta ar fi trecut o adiere iute de vânt. Priveam insensibil, atent, dar gol de gânduri, cum între mine şi ea se aşterne o fâşie de apă pustie, curată, albastră ca emailul, strălucitoare, care devenea mereu mai lată. Mă uitam după ea cu o teamă neajutorată, o vedeam cum coboară cu paşi înceţi, zveltă şi mlădie, o scăriţă, cum dispar cu o mişcare sacadată în tambuchi cordonul albastru, apoi umerii delicaţi, apoi părul de aur întunecat. Pe urmă n-a mai fost nimic din ea, nimic. Pentru mine era ca şi cum ar fi depus-o cineva în gura îngustă a unui puţ mic de mină şi ar fi grămădit deasupra pietroaie şi brazde de iarbă. Ca şi cum ar fi fost depusă printre cei morţi, nemâiputând fi pentru mine nimic. Cum stăteam astfel cu privirea aţintită spre vasul care se micşora îndepărtându-se. şi care se răsucise puţin, spre pâine se întoarse ceva sclipitor de sub bord. Erau nişte genii. auriţi, duhuri de aur fixaţi pe iaht, care purtau pe un scut, cu litere sclipitoare, numele vasului: „La Fortune”…

POVESTEA CELEI DE-A 672-A NOPŢI

p urând după ce împlini douăzeci şi cinci de ani, un tânăr fiu de neguţător, care era foarte frumos şi n-avea nici tată, nici mamă, simţi că i s-a făcut lehamite de zaiafeturi şi de viaţa dusă tot între oaspeţi, încuie cele mai multe odăi din casa lui şi dădu drumul tuturor slujitorilor şi slujnicelor, în afară de patru, pe care-i îndrăgise pentru credinţa şi întreaga lor fire. Cum nu ţinea deloc la prieteni şi nici frumuseţea măcar a unei femei nu-l robea într-atât, încât s-o socoată vrednică de dorit sau doar s-o îngăduie necontenit în preajma lui, se deprinse din ce în ce mai mult cu o viaţă oarecum singuratică, pare-se cea mai potrivită cu firea lui. Nu era însă nicidecum mizantrop, dimpotrivă îi plăcea să se plimbe pe străzi sau prin parcuri şi să cercete-e chipul oamenilor. Nu se arăta nepăsător nici în privinţa îngrijirii trupului şi a mâinilor lui frumoase, ori a împodobirii locuinţei. Frumuseţea covoarelor, a ţesăturilor şi a mătăsurilor, a pereţilor

sculptaţi şi îmbrăcaţi în lambriuri, a candelabrelor şi lighenelor de metal, a vaselor de sticlă şi de argilă ajunse pentru el mai plină de însemnătate de cum bănuise vreodată. Treptat, începu să vadă cum în uneltele lui trăiau toate formele şi culorile din lume. În ornamentele ce se împleteau recunoscu o imagine vrăjită a minunilor ce se-ntreţes în lume. Descoperi formele animalelor şi formele plantelor şi preschimbarea florilor în animale; delfinii, leii şi lalelele, perlele şi acanta; descoperi disputa dintre povara coloanelor şi rezistenţa fundamentului solid, năzuinţa oricărei ape în sus şi apoi din nou în jos, descoperi fericirea mişcării şi măreţia repausului, dansul şi înţepenirea morţii; descoperi culorile florilor şi ale frunzelor, culorile blănurilor de animale sălbatice şi ale chipurilor popoarelor, culoarea nestematelor, culoarea mării în furtună şi a celei luminând liniştită; descoperi chiar şi luna şi stelele, sfera mistică, cercurile mistice şi aripile serafimilor ce cresc prinse trainic de ele. Pentru multă vreme a fost beat de această mare frumuseţe cu adânci înţelesuri, care-i aparţinea, iar toate zilele lui s-au scurs mai frumoase şi mai puţin goale printre aceste unelte care nu mai erau ceva mort şi neînsemnat, ci o mare moştenire, opera divină a tuturor neamurilor.

Totuşi el simţea nimicnicia tuturor acestor lucruri, cum le simţea frumuseţea; nicicând gândul morţii nu-l părăsea pentru mai multă vreme şi adesea îl năpădea printre oameni ria înd şi lărmuind, de multe ori noaptea, de multe ori la masă.

Dar fiindcă nu-l rodea nicio boală, gândul nu era înspăimântător, ci avea mai curând ceva sărbătoresc şi fastuos şi se ivea cu cea mai mare putere tocmai atunci când se desfăta vânturând în minte cugetări frumoase sau se bucura de frumuseţea tinereţii şi a singurătăţii lui. Căci fiul de neguţător afla pricini de mare mândrie în oglindă, în stihurile poeţilor, în bogăţia şi în isteţimea lui, iar proverbele sumbre nu-i apăsau sufletul. Spunea: „Unde trebuie să mori, într-acolo te poartă picioarele" şi se simţea voios ca un rege răţăcit ia vânătoare, într-o pădure necunoscută, pe sub copaci ciudaţi, mergând în întâmpinarea unei minunate sorţi străine. Spunea: „Când casa e gata, vine moartea" şi o vedea urcând încet pe puntea purtată de lei înaripaţi a palatului, a casei terminate, încărcate, cu minunatele prăzi ale vieţii.

Năzuia să trăiască în deplină singurătate, dar cei patru slujitori ai săi îl înconjurau ca nişte câini şi, cu toate că vorbea puţin cu ei,

simţea într-un fel că ei se gândeau necontenit cum să-l slujească bine. Până la urmă începu şi el să cugete când şi când asupra lor.

Chelăreasa casei era o femeie bătrână; răposata ei fiică fusese doica fiului de neguţător; muriseră şi toţi ceilalţi copii ai ei. Era foarte tăcută, iar din chipul ei alb şi din mâinile el albe izvora răceala bătrâneţii. Lui însă îi era dragă, fiindcă fusese mereu în casă şi fiindcă paşii ei erau însoţiţi de amintirea plină de iubire şi dor a glasului propriei lui mame şi a copilăriei lui.

Cu îngăduinţa lui, bătrâna luase, în casă o rudă îndepărtată în vârstă de abia cincisprezece ani, o fire foarte închisă. Fata era aspră cu sine şi greu de înţeles. Odată, dintr-un imbold întunecat şi brusc al sufletului ei mânios, se aruncă pe o fereastră în curte, dar trupul ei de copil căzu pe pământul grădinii tocmai atunci afinat, aşa că îşi frânse numai o claviculă, izbindu-se de o piatră vârâtă acolo în pământ. După ce o aşezară în pat, fiul de neguţător îl trimise la ea pe doctorul său; seara însă veni el însuşi, vrând să vadă cum se simte. Fata ţinea ochii închişi, iar el o privi pentru întâia oară îndelung în linişte şi fu uimit de drăgălăşenia ciudată şi de aerul de înţelepciune prematură al chipului ei. Numai buzele ei erau foarte subţiri, având ceva urât şi neliniştitor. Deodată fata deschise ochii, îi aruncă o privire îngheţată şi rea şi muşcându-şi buzele a mânie, se răsuci, biruindu-şi durerea, către perete, aşa că se pomeni întinsă pe partea rănită. În clipa aceea, faţa ei palidă ca moartea se făcu albă verzuie, leşină şi recăzu ca moartă în poziţia dinainte.

După ce se însănătoşi, fiul de neguţător nu-i vorbi – multă vreme când o întâlnea. De câteva ori o întrebă pe bătrână dacă fetei nu-i place în casa lui, dar de fiecare dată primi un răspuns liniştitor. Pe singurul slujitor pe care se hotărâse să-l păstreze în casa lui îl cunoscuse într-o seară când lua cina la trimisul din oraşul său al regelui Persiei. Atunci l-a servit acest om şi a fost atât de prevenitor şi plin de tact, vădind totodată atâta reţinere şi modestie, încât fiul de neguţător a aflat mai multă plăcere în a-l observa pe el decât în a asculta discuţiile celorlalţi oaspeţi. Cu atât mai mare i-a fost bucuria când, după mai multe luni, servitorul acesta i-a ieşit în întâmpinare pe stradă, l-a salutat cu aceeaşi adâncă seriozitate ca în seara aceea şi fără urmă de cutezanţă i-a oferit serviciile sale. Fiul de neguţător l-a recunoscut de îndată după chipul smead, de culoarea murei, şi după marea lui bună-cuviinţă. L-a luat numaidecât în slujbă, a concediat doi

servitori tineri pe care-i mai avea la el, iar de atunci înainte s-a lăsat slujit la masă şi altminteri numai de acest om serios şi rezervat. Omul nu se folosea mai niciodată de îngăduinţa de a părăsi casa în orele serii. Vădea faţă de stăpânul său un devotament rar, îi preîntâmpina dorinţele şi-i ghicea în tăcere înclinaţiile şi aversiunile, astfel că şi stăpânul său îl îndrăgi din ce în ce mai mult.

Deşi la masă voia să fie slujit numai de acesta, talgerele cu fructe şi plăcinte erau aduse de obicei de o slujnică, o fată tânără, totuşi cu vreo doi sau trei ani mai vârstnică decât cea mică. Fata asta era dintre acelea care, văzute de departe sau privite cum dansează la lumina făcliilor, nu par foarte frumoase, fiindcă de la distanţă gingăşia trăsăturilor se pierde; cum însă el o vedea de aproape şi zilnic, frumuseţea pleoapelor şi a buzelor ei îl cuceri, iar mişcările trândave, lipsite de bucurie ale corpului ei frumos deveniră pentru el limbajul enigmatic al unei lumini zăvorâte şi minunate.

Când arşiţa verii ajunse foarte mare şi zăpuşeala sufocantă plutea de-a lungul caselor, iar în nopţile cu lună plină, de zăduf apăsător, vântul gonea pe străzile goale nori albi de praf, fiul de neguţător plecă împreună cu cele patru slugi ale sale la o vilă pe care o avea la munte, într-o vale îngustă înconjurată de creste întunecate. Acolo se aflau multe asemenea vile ale celor înstăriţi. De ambele laturi se prăvăleau în prăpăstii căderi de apă şi împrăştiau răcoare. Luna rămânea mai totdeauna înapoia munţilor, dar mari nori albi se ridicau de dincolo de pereţii cei negri, pluteau sărbătoreşte pe cerul luminând întunecat şi piereau de cealaltă parte. Aici, fiul de neguţător îşi urmă viaţa obişnuită într-o casă prin ai cărei pereţi de lemn străbătea necontenit mireasma răcoroasă a grădinilor şi a numeroaselor căderi de apă După-amiaza, până când soarele cădea înapoia munţilor, şedea în grădina lui şi de cele mai multe ori citea o carte în care erau descrise războaiele unui foarte mare rege din trecut. Uneori, la mijlocul descrierii, când miile de călăreţi ai regelui vrăjmaş îşi întorceau strigând caii sau când carele lor de război se prăvăleau pe malul abrupt al vreunui râu, trebuia să se întrerupă brusc, fiindcă simţea, fără a se uita într-acolo, că ochii celor patru slugi ale sale erau aţintiţi asupra lui. Ştia, fără să-şi ridice capul, că îl priveau tăcuţi, fiecare din altă odaie, îi cunoştea atât de bine. Îi simţea trăind, mai viguros, mai intens decât se simţea trăind pe el însuşi. Câteodată, această enigmatică neliniște îi trezea o uşoară emoţie sau uimire. Cu

limpezimea unui coşmar, simţea cum viaţa celor doi bătrâni se îndrepta spre moarte, cu fiecare ceas, cu schimbarea înceată dar de neoprit a trăsăturilor şi a gesturilor lor, pe care le cunoştea atât de bine, de asemenea, cum cele două fete înaintau în viaţa pustie, parcă lipsită de aer. Povara vieţii celor patru oameni din preajma lui, despre care ei înşişi nu ştiau nimic, îi îngreuna mădularele aşa cum te-apasă groaza şi amărăciunea ucigătoare când te trezeşti dintr-un vis înfricoşător pe care l-ai uitat.

Uneori, ca să nu-l doboare spaima, simţea nevoia să se ridice şi să se plimbe prin grădină. Dar în vreme ce se uita la pietrişul sclipitor dinaintea picioarelor lui şi era atent cu încordare la felul cum din mirosul rece de iarbă şi pământ se înalţă spre el în respirări limpezi parfumul de garoafe, iar între acestea, în nori călduţi şi peste măsură de dulci, mireasma de vanilie sălbatică, le simţea iarăşi ochii şi nu se putea gândi la altceva. Fără a întoarce capul, ştia că bătrâna şade la fereastra ei, cu mâinile golite de sânge pe pervazul încins de soare, cu faţa golită de sânge, ca o mască, lăcaş mereu mai înfricoşător pentru ochii negri neajutoraţi, care nu puteau să moară. Fără să ridice capul, simţea când slujitorul se retrage pentru câteva minute de la fereastra lui şi-şi face de lucru la vreun dulap; fără să-şi înalţe privirea, aştepta cu o tainică spaimă clipa când omul va reveni. În vreme ce îndepărta cu amândouă mâinile ramuri mlădioase, lăsându-le să-i cadă în spate, ca să se strecoare în colţul năpădit de vegetaţie al grădinii, iar toate gândurile lui năzuiau spre frumuseţea cerului, care cădea de sus în mici cioburi de peruzea umedă prin întunecata împletitură de ramuri şi vrejuri, sângele şi întreaga lui gândire erau stăpânite numai de simţământul că ochii celor două fete erau îndreptaţi spre el, ai celei mai mari inerţi şi trişti, ca şi cum i-ar fi cerut, chinuindu-l, ceva nedesluşit, ai celei mai mici cu p atenţie înfrigurată, apoi din nou batjocoritoare, care-l chinuia şi mai mult. Dar nu-i trecea nicicând prin minte \a ochii aceia îl priveau de-a dreptul pe el, cel ce se plimba de colo, colo cu capul plecat, sau îngenunchea lângă o garoafă ca s-o lege cu rafie, sau se apleca pe sub ramuri, ci i se părea că-i privesc viaţa întreagă, făptura lui cea mai din adâncuri, tainica-i neputinţă omenească.

În faţa inevitabilităţii vieţii, îl copleşea o apăsare sufletească înfricoşătoare, o spaimă de moarte. Mai îngrozitor decât faptul că-l urmăreau necontenit cu privirea era simţământul că-l sileau să cugete

la el însuşi într-un chip sterp şi atât de istovitor. Iar grădina era prea mică, pentru a putea să le scape. Când însă se afla foarte aproape de ei, teama lui se stingea cu totul în aşa măsură, încât aproape că uita de trecut. Atunci era în stare să nici nu-i ia în seamă, sau să le privească liniştit mişcările care-i erau atât de familiare, încât resimţea o comuniune aproape trupească; neîntreruptă, cu viaţa lor.

Cu fata cea mică se întâlnea numai când şi când pe scară sau în pridvor. Ceilalţi trei se aflau însă deseori cu el în aceeaşi odaie. O dată o zări pe cea mai mare într-o oglindă înclinată; fata păşea printr-o cameră de alături mai înaltă, în oglindă însă ea îi venea în întâmpinare din adânc. Mergea încet, cu încordare, dar foarte dreaptă; purta în fiecare braţ câte un idol indian uscăţiv, greu, din bronz întunecat. Ţinea în palmă picioarele împodobite ale statuetelor, iar întunecatele zeiţe îi ajungeau de la şolduri până la tâmple şi se sprijineau cu greutatea lo; moartă de gingaşii umeri vii; capetele întunecate cu guri rele de şerpi, cu trei ochi sălbatici în frunte şi cu o diademă lugubră în părul rece, aspru se mişcau însă lângă obrajii care respirau ai fetei şi-i atingeau tâmplele frumoase în ritmul paşilor domoli. De fapt, ea părea că poartă greu şi solemn nu zeiţele, ci frumuseţea propriului ei cap cu podoaba grea din aur viu, întunecat, doi melci mari, boltiţi, de amândouă părţile frunţii luminoase, ca o regină în război. Fu mişcat de marea ei frumuseţe, dar totodată ştia cu limpezime că n-ar însemna nimic pentru el s-o ţină în braţe. Ştia că slujnica lui îi umplea sufletul de dor, nu de dorinţă, aşa că nu-şi ţinu îndelung ochii aţintiţi asupra ei, ci ieşi din odaie, ba chiar pe uliţă şi se îndepărtă cuprins de o neliniște ciudată prin umbra îngustă, printre case şi grădini. În cele din urmă ajunse la malul râului, unde Deuiau grădinarii şi florarii, şi căută îndelung, deşi ştia că va căuta în zadar, o mirodenie înmiresmată sau o floare al cărei aspect şi parfum i-ar da pentru o clipă întocmai acelaşi dulce imbold spre o posesiune calmă ca acela ce iradia din frumuseţea slujnicei lui, care-l tulbura şi-l neliniştea. Iar în vreme ce iscodea zadarnic cu ochii plini de nostalgie prin serele cu aer înăbuşitor, apoi, afară, se apleca peste straturile lungi, asupra cărora se şi lăsa amurgul, repeta în minte fără voie, până la urmă chinuit şi împotriva voinţei lui, iară şi iară, versurile poetului: „În lujerele garoafelor ce se legănau, în mireasma griului copt trezitu-mi-ai dorul, dar când te-am găsit, tu nu erai aceea pe care-o căutam, ci surorile sufletului tău”.

II

În una din zilele acestea s-a întâmplat să primească o scrisoare ce l-a neliniştit în oarecare măsură. Scrisoarea nu era semnată. Cel ce-o scrisese îl învinuia într-un mod nelămurit pe slujitorul fiului de negu ţător că în casa fostului său stăpân, trimisul persan, săvârşise o crimă oribilă. Necunoscutul părea că nutreşte o ură violentă împotriva slujitorului şi adăuga multe ameninţări; chiar şi faţă de fiul de negu ţător folosea un ton nepoliticos, aproape ameninţător. Dar nu se putea ghici la ce fel de crimă se făcea aluzie şi ce scop putea să aibă această scrisoare pentru autorul ei, care nu-şi spunea numele şi nu cer-a nimic. Fiul de negu ţător citi de mai multe ori scrisoarea şi se văzu nevoit să recunoască faţă de sine însuşi că gândul de a-l pierde pe slujitor într-un chip atât de nepăcut îi trezea în suflet un puternic sentiment de teamă. Clă\cât reflecta mai mult asupra acestui lucru, cu atât se simţmai tulburat şi cu atât mai puţin putea să suporte gândtl de a pierde o fiinţă cu care, datorită obişnuinţei şi altar forţe tainice, se întrepătrunsese pe deplin propria-i für. că.

Se plimba de ct-o-colo, iritarea mânioasă îl încinse într-atât, încât îşi zvâr-i de pe el haina şi cingătoarea şi le călcă în picioare. Era va şi cum cineva i-ar fi jignit şi ameninţat ceea ce-i aparţinea în chipul cel mai intim şi ar fi voit să-l silească să fugă din el însuşi şi să se lepede de ceea ce-i era drag. Îi era milă de sine însuşi şi, ca întotdeauna în asemenea clipe, se simţea ca un copil, îi şi vedea pe cei patru slujitori smulşi din casa lui şi i se părea că întregul conţinut al vieţii sale se scurge fără zgomot din el, că toate amintirile dulci-dureroase, toate aşteptările pe jumătate inconştiente, toate cele de nespus sunt azvârlite cât colo şi dispreţuite ca un maldăr de alge şi ierburi marine. Înţelese pentru întâia oară ceea ce, copil fiind, îl umpluse de mânie: dragostea plină de teamă a tatălui său faţă de ceea ce câştigase, faţă de bogăţiile adunate în prăvălia lui boltită, copiii frumoşi, lipsiţi de simţire ai căutărilor şi grijilor sale, creaturile tainice ale celor mai adânci dorinţe nelămurite ale vieţii lui. Înţelese că marele rege din trecut ar fi trebuit să moară, dacă i s-ar fi luat ţările pe care le străbătuse şi le supusese de la marea din apus până la marea din răsărit, pe care visa să le stăpânească şi care erau totuşi atât de nesfârşit de mari, încât nu avea nicio putere asupra lor şi nu primea de la ele alt tribut decât gândul că le supusese şi că nimeni altul decât el era regele lor.

Se hotărî să facă totul pentru a lămuri lucrurile ce-l nelinişteau

atât. Fără a spune slujitorului un cuvânt despre scrisoare, porni la drum şi se duse singur la oraş. Acolo se decise ca mai înainte de toate să viziteze casa unde locuia trimisul regelui Persiei, fiindcă avea nelămurita speranţă de a găsi acolo vreun oarecare indiciu.

Dar când ajunse acolo, era târziu după-amiază şi acasă nu se mai afla nimeni, nici trimisul, nici vreunul din tinerii din suita sa. Doar bucătarul şi un băcrân scrib subaltern şedeau sub bolta porţii, în semiîntunericul răcoros. Aceştia aveau însă o înfăţişare atât de respingătoare şi îi dădură răspunsuri atât de scurte şi ursuze, încât le întoarse nerăbdător spatele şi se notări să revină a doua zi, la o oră mai potrivită.

Cum propria lui casă era încuiată – fiindcă nu lăsase în oraş niciun servitor – fu nevoit să se gândească, aidoma unui străin, să-şi caute un adăpost pentru noapte. Curios, ca un străin, străbătu străzile cunoscute şi ajunse în cele din urmă pe malul unui râuleţ, aproape secat în acest anotimp. De-acolo, pierdut în gânduri, o luă pe o stradă sărăcăcioasă pe care locuiau foarte multe prostituate. Fără a fi prea atent la drumul său, o coti la dreapta şi ajunse într-o fundătură pustie de tot, tăcută ca mormântul, care se sfârşea cu o scară abruptă, înaltă aproape ca un turn. Pe scară se opri şi privi înapoi spre drumul pe care-l urmase. De-acolo putea să vadă în curţile căsuţelor; ici şi colo, la ferestre se zăreau perdele roşii şi filori urâte, pline de praf; albia lată, uscată a râujlui era de o tristeţe funebră. Continuă să urce şi ajunse sus într-un cartier de care nu-şi putea aminti să-l mai fi văzut vreodată. Cu toate acestea, o încrucişare de străzi mai joase îi apăru deodată ca un loc cunoscut parcă din vis. Merse mai departe şi ajunse la prăvălia unui giuvaiergiu. Era o prăvălie foarte sărăcăcioasă, cum se şi potrivea pentru această parte a oraşului, iar vitrina era plină cu obiecte de podoabă lipsite de valoare, ca acelea cumpărate de la cei ce împrumută pe amanet sau de la tăinuitori. Fiul de neguţător, foarte priceput în privinţa pietrelor preţioase, nu putu descoperi printre ele nicio piatră cât de cât frumoasă.

Deodată, privirea îi căzu pe o bijuterie de modă veche din aur subţire, împodobită cu un berii care i-o amintea într-un fel pe femeia cea bătrână. Poate că vreodată, pe când aceasta era tânără, văzuse la ea un giuvaier asemănător. Piatra palidă, mai curând melancolică i se şi părea potrivită într-un mod ciudat cu bătrâneţea şi înfăţişarea ei, iar din ferecătura de modă veche emana aceeaşi tristeţe. Intră, aşadar, în

prăvălia cea scundă, să cumpere bijuteria. Giuvaiergiul se bucură foarte mult văzând că intră un client atât de bine îmbrăcat şi dori să-i arate şi pietrele mai scumpe, pe care nu le punea în vitrină. Din politeţe faţă de bătrân, îngădui să i se arate multe, dar n-avea chef să mai cumpere şi nici nu ştia ce întrebuinţare să dea unor asemenea daruri în viaţa lui singuratică. În cele din urmă îşi pierdu răbdarea şi începu să se simtă încurcat, fiindcă voia să scape şi totuşi să nu-l jignească pe bătrân. Se hotărî să mai cumpere un lucru de nimic, apoi să iasă îndată. Cu gândurile aiurea, îşi aruncă privirea peste umărul giuvaiergiului şi zări o oglinjoară de argint, pe jumătate oarbă. În clipa aceea, dintr-o altă oglindă aflată în forul său intim îi ieşi în întâmpinare imaginea fetei având de-o parte şi de alta capetele întunecate ale zeiţelor de aramă; fugitiv simţi el atunci că foarte mult din farmecul ei rezida în felul cum umerii şi gâtul purtau, cu o smerită graţie /copilărească, frumuseţea capului, capul unei tinere regine. Şi fugitiv îi trecu prin minte gândul că ar fi ctrăgâlaş să vadă la acest gât un lănţişor subţire de aur, încolăcit de mai multe ori, copilăreşte şi totuşi amintind de nişte zale. Ceru să vadă asemenea lănţişoare. Bătrânul deschise o uşă şi-l rugă să intre într-o a doua încăpere, o cameră de locuit scundă, în care însă erau o mulţime de obiecte de podoabă expuse în dulapuri de sticlă şi pe suporturi deschise. Aici, fiul de neguţător găsi îndată un lănţişor care-i plăcea şi-l rugă pe giuvaiergiu să-i spună acum preţul celor două bijuterii. Bătrânul îl rugă să-şi mai arunce ochii pe ferecătura da pietre semipreţioase, vrednică de luat în seamă, a câtorva şei antice, dar el îi răspunse că, fiind fiu de neguţător, nu se îndeletnicise niciodată cu caii, ba chiar nici nu ştie să călărească, aşa că nu-i sunt pe plac şeile vechi sau noi, plăti cu o piesă de aur şi câteva monede de argint ceea ce cumpărasearătându-se întrucâtva nerăbdător să părăsească prăvălia. În vreme ce bătrânul, fără a mai rosti un cuvânt, scoase o frumoasă hârtie de mătase şi începu să împacheteze lănţişorul şi bijuteria împodobită cu berii, fiecare separat, fiul de neguţător se apropie din întâmplare de singura fereastră scundă, zăbrelită şi privi afară. Văzu o grădină de legume foarte bine întreţinută, aparţinând desigur casei învecinate, mărginită în partea din fund de două sere şi un zid înalt. Îi veni deodată dorinţa să vadă aceste sere şi-l întrebă pe giuvaiergiu dacă poate să-i spună drumul. Giuvaiergiul îi înmână cele două pacheţele şi-l conduse printr-o odaie alăturată în curtea sa pe care o portiţă din zăbrele o lega de curtea din

vecini. La portiţă, giuvaiergiul se opri şi lovi în zăbrele cu o vergeluţă de fier. Cum însă în grădină nu se produse nicio mişcare şi nici din casa învecinată nu se ivi nimeni, bătrânul îl îndemnă, pe fiul de neguţător să viziteze în tihnă serele, iar dacă-l va tulbura cineva, să spună că venea de la el, căci se cunoştea bine cu proprietarul grădinii. Apoi, vârând mina printre zăbrele, deschise portiţa. Fiul de neguţător se îndreptă numaidecât *ar* a lungul zidului spre cea dintâi seră, intră şi găsi acolo o asemenea bogăţie de minunate narcise şi anemone rare, precum şi alte plante ciudate, ¡cu totul necunoscute pentru el, încât multă vreme nu se mai sătură privindu-le. În cele din urmă însă ridică ochii şi observă că soarele pierise cu totul dincolo de case, fără ca el să bage de seamă. Acum nu mai voia să rămână într-o grădină străină, nepăzită, ci doar să arunce de-afară o privire prin geamurile celei de-a doua sere, iar apoi să plece. În vreme ce înainta astfel încet, iscodind, pe lângă pereţii de sticlă ai serei, un fior de spaimă îl străbătu brusc şi-l făcu să se tragă înapoi. Căci un om îşi lipise faţa de geam şi se uita la el. După o clipă se linişti, dându-şi seama că era un copil, o fetiţă de cel mult patru ani, a cărei rochiţă albă şi faţă palidă se sprijineau de geam. Când însă privi mai îndeaproape, se sperie din nou, cu o neplăcută zvâcnire de groază în ceafă şi o senzaţie de sufocare uşoară în gâtlej, mai profundă în piept. Căci copilul care-l privea nemişcat şi cu răutate semăna într-un fel de neînţeles cu fata de cincisprezece ani din casa lui. Toate erau aidoma, sprâncenele blonde, nările fine, tremurătoare, buzele subţiri; ca şi cealaltă, copila ţinea ceva mai ridicat unul din umeri. Toate erau aidoma, numai că toate dădeau fetiţei o expresie care-i trezea groaza. Fiul de neguţător nu ştia ce-i inspiră o asemenea nespusă spaimă. Ştia doar că i-ar fi insuportabil să se întoarcă şi să ştie că acest chip din spatele lui îl priveşte ţintă prin geamuri.

În spaima lui se îndreptă foarte repede spre uşa serei, să intre; uşa era închisă, zăvorâtă pe dinafară; se aplecă grăbit spre zăvorul aşezat foarte jos, îl izbi cu atâta violenţă, încât îşi scrânti dureros degetul mic, şi se îndreptă aproape în fugă spre copil. Copilul îi veni în întâmpinare şi fără a rosti un cuvânt se propti în genunchii lui şi, cu mânuţele lui slabe, încercă să-l împingă afară. Fiul de neguţător abia reuşi să nu-l calce. Dar spaima lui scăzu în apropiere. Se aplecă peste faţa copilei, care era foarte palidă şi ai cărei ochi scânteiau de mânie şi ură, în vreme ce dinţişorii maxilarului inferior i se înfigeau cu furie stranie în buza de sus. În vreme ce mân

4 – Femeia fără umbră îl.

gâia părul scurt, mătăsps al fetiţei, spaima îi pieri pentru o clipă. Dar în aceeaşi clipă îşi aduse aminte de părul fetei din casa lui, pe care-l atinsese odată, atunci când zăcea în patul ei, palidă ca moartea, cu ochii închişi, şi deodată un fior îi străbătu din nou spinarea şi-l făcu să-şi retragă mâinile. Fetiţa renunţase să-l mai alunge. Se dădu câţiva paşi înapoi şi rămase cu ochii aţintiţi drept înainte. Pentru fiul de neguţător, priveliştea trupului de păpuşă, slab, vârât într-o rochiţă albă, şi a chipului de copil plin de dispreţ, îngrozitor de palid deveni aproape insuportabilă. Era atât de copleşit de groază, încât simţi o împunsătură în tâmple şi în gâtlej; vârându-şi mâna în buzunar, dădu de ceva rece. Erau câteva monede de argint. Le scoase, se aplecă spre copil şi i le dădu, fiindcă străluceau şi zornăiau. Copilul le luă şi le lăsă să cadă la picioarele lui, astfel că pieriră printr-o crăpătură a podelei sprijinite pe un grătar de scânduri. Apoi îi întoarse spatele şi se îndepărtă încet. Fiul de neguţător rămase un răstimp nemişcat, simţind că-i bate inima de teama ca nu cumva fetiţa să se întoarcă şi să-l privească prin geam de-afară. Acum ar fi dorit să plece numaidecât, dar era mai bine să lase să treacă un răstimp, pentru ca fetiţa să iasă din grădină. În seră, lumina scăzuse, iar formele plantelor începură să devină ciudate. La oarecare depărtare, din semiîntuneric se înălţau neplăcut nişte ramuri negre ca o ameninţare absurdă, iar dincolo de ele sclipea ceva alb, ca şi când copilul s-ar fi aflat acolo. Pe o scândură se găseau înşirate oale de lut cu flori-de-ceară. Ca să lase să treacă puţin timp, fiul de neguţător începu să numere inflorescenţele care, în rigiditatea lor, nu semănau cu florile vii, ci arătau întrucâtva ea nişte măşti, măşti perfide cu orbitele astupate. Când termină de numărat, se îndreptă spre uşă şi voi să iasă. Uşa nu cedă, copilul o zăvorâse pe dinafară. Voi să strige, dar se temea de propria-i voce. Izbi cu pumnii în geam. Grădina şi casa rămaseră tăcute ca mormântul. Numai în spatele lui ceva lunecă foşnind prin tufe. Îşi spuse că erau frunzele pe care tremurul aerului stătut le îndepărtase una de alta şi care acum cădeau la loc. Cu toate acestea, încetă să mai bată şi sfredeli cu privirea vălmăşagul semiobscur de pomi şi vrejuri. Pe peretele crepuscular din fund zări ceva ca un patrulater din linii întunecate. Se târî într-acolo, acum fără să-i mai pese că strivea sub tălpi o mulţime de ghivece din lut şi că trunchiurile înalte, subţiri, şi coroanele ca nişte evantaie foşnitoare cădeau fantomatic peste el şi înapoia lui.

Patrulaterul din linii întunecate era conturul unei uşi care, împinsă, cedă. Simţi aerul liber atingându-i obrajii; în spate auzi cum se ridică încet, foşnind, ca după o furtună, trunchiurile îndoite şi frunzele strivite.

Se afla într-un gang îngust din zidărie; sus vedea cerul liber, iar zidurile de pe cele două laturi erau cam de înălţimea unui om. Dar după vreo cincisprezece paşi gangul era din nou închis de un zid, iar fiul de neguţător se şi crezu din nou captiv. Înaintă nehotărât şi, iată, la dreapta, zidul avea o spărtură de lăţimea unui om, iar din deschizătura aceasta o scândură ducea, în aer liber, până la o platformă aflată în faţa ei; latura dinainte a platformei era închisă de un grilaj scund de fier, celelalte două laturi, de calcanele unor case de locuit înalte. Acolo unde scândură se sprijinea ca o punte de abordaj pe marginea platformei, grilajul avea o uşiţă.

Atât de mare era nerăbdarea fiului de negustor să iasă din acest loc unde-l copleşea spaima, încât puse numaidecât un picior după altul pe scândură şi, aţintindu-şi privirea spre malul de dincolo, începu să înainteze într-acolo. Dar din nefericire îşi dădu totuşi seama că se găsea aninat deasupra unei gropi zidite, adânci cât înălţimea mai multor etaje; în tălpi şi în genunchi resimţea teama şi neputinţa, trupul întreg îi era cuprins de ameţeală ca în preajma morţii. Se lăsă în genunchi şi închise ochii; în clipa aceea, mâinile-i întinse în faţă ca să pipăie dădură de vergelele grilajului. Le cuprinse strâns, ele cedară şi, cu un scârţâit încet care-i străbătu corpul ca o răsuflare a morţii, uşa de care era aninat se deschise spre el, spre prăpastie; stors de vlagă şi pradă unei descurajări fără margini, simţi dinainte cum vergelele netede de fier îi scapă din strânsoarea degetelor, care i se păreau nişte degete de copil, iar el se prăbuşeşte de-a lungul zidului, zdrobindu-se. Dar deschiderea înceată a uşii se opri mai înainte ca picioarele lui să lunece de pe scândură şi, cu o smucitură, el îşi azvârli trupul zguduit de tremur prin deschizătură, pe podeaua tare.

Nu avu puterea să se bucure; fără a privi în jurul său, stăpânit de un sentiment tulbure, o pornire de ură împotriva absurdităţii acestor chinuri, intră într-una din case, iar de acolo coborî pe scara prăpădită şi ieşi din nou pe o străduţă cu înfăţişare urâtă şi obişnuită. Era de pe acum foarte trist şi obosit şi nu-i venea în minte nimic ce i-ar fi putut părea vrednic de oarecare bucurie. Totul se desprinsese într-un mod ciudat de el, iar acum, pustiit şi părăsit de viaţă, îşi urmă drumul pe

străduță, apoi pe alta și alta. Se îndreptă în direcția despre care știa că-l va duce înapoi acolo unde în orașul acesta locuiesc oameni înstăriți și unde-și putea căuta un adăpost pentru noapte. Căci simțea o nemăsurată dorință să se întindă pe un pat. Cu un dor copilăresc își aduse aminte de frumusețea patului său larg și-i veniră în minte și paturile construite de marele rege din trecut pentru el și tovarășii săi, atunci când și-au sărbătorit nunta cu fiicele regilor supuși, pentru el, un pat de aur, pentru ceilalți, de argint, paturi purtate de grifoni și tauri înaripați. Între timp ajunsese la casele scunde unde locuiesc soldații. Nu luă seama la ele. Dar la o fereastră cu gratii ședeau câțiva soldați cu fețe gălbejite și ochi triști și strigau ceva la el. Înălță capul și trase în piept mirosul greu care ieșea din odaie, un miros deosebit de înăbușitor. Dar nu înțelese ce voiau de la el. Cum însă îl tulburaseră din mersul său absent, când trecu prin fața porții, își aruncă ochii în curte. Curtea era foarte mare și tristă, iar pentru că se lăsa amurgul, părea și mai mare, și mai tristă. În curte erau foarte puțini oameni, iar casele care o înconjurau erau scunde și de o culoare galbenă murdară. Aceasta o făcea și mai pustie, și mai mare. Într-un loc erau priponiți de țăruși, în linie dreaptă, vreo doisprezece cai; în fața fiecăruia ședea în genunchi câte un soldat în haină de grăjdar din doc murdar și-i spăla copitele. Departe de tot, pe o poartă veneau mulți alții, câte doi, în veșminte de doc asemănătoare. Mergeau încet, târșâindu-și picioarele, și purtau pe umeri saci grei. Abia când s-au apropiat, văzu că în sacii deschiși, pe care-i târau în tăcere, era pâine. Îi privi cum dispar încet sub o boltă, îndepărtându-se parcă sub o povară oribilă și perfidă și purtându-și pâinea în saci – aidoma acelora ce le înveșmântau tristețea trupului.

Se duse apoi la cei ce ședeau în genunchi în fața cailor lor și le spălau copitele. Și aceștia semănau unul cu altul și nu se deosebeau de cei de la fereastră și de cei ce purtau pâinea. Trebuie că veniseră din sate învecinate. Nici ei nu prea-și vorbeau unii altora. Fiindcă le venea tare greu să țină piciorul dinainte al calului, capetele li se clătinau, iar fețele obosite, gălbejite li se ridicau și li se aplecau ca în bătaia unui vânt puternic. Capetele celor mai mulți cai erau urâte, iar urechile lăsate pe spate și – buzele de sus rânjite, descoperindu-le colții, le dădeau o expresie de răutate. Mai toți aveau ochi răi, pe care și-i rostogoleau, și un fel ciudat de-a pufni aerul, cu nerăbdare și dispreț, pe nările strâmbate. Ultimul cal din rând era deosebit de viguros și

urât. Cu dinţii săi mari căuta să-l muşte de umăr pe omul îngenuncheat în faţa lui, care-i freca, s-o usuce, copita spălată. Omul avea obrajii atât de supţi şi o expresie de tristeţe atât de sfâşietoare în ochii obosiţi, încât fiul de neguţător fu copleşit de o adâncă şi amară compătimire. Voi să-l înveselească pentru o clipă pe nefericit, dăruindu-i ceva, şi vâri mâna în buzunar după câteva monede de argint. Nu găsi niciuna şi-şi aminti că dorise să le dea pe ultimele copilului din seră, iar copilul le risipise cu o privire atât de răutăcioasă, azvârlindu-le la picioare. Voi deci să caute o monedă de aur, fiindcă, plecând în călătorie, luase cu el şapte sau opt.

În clipa aceea, calul întoarse capul şi-l privi lăsându-şi cu perfidie urechile pe spate şi rostogolindu-şi ochii care arătau încă mai răutăcioşi şi sălbatici, din pricina unei pete albe ce se întindea de-a curmezişul capului urât exact la înălţimea ochilor. La această urâtă privelişte îi veni fulgerător în minte chipul de mult uitat al unui om. oricât s-ar fi străduit vreodată, n-ar fi fost în stare să-şi reamintească trăsăturile acestui om, acum însă iată-le aievea. Dar amintirea ce însoţea chipul nu era tot atât de limpede. Ştia doar că provenea din vremea când el avea doisprezece ani, o vreme de a cărei amintire era legat într-un fel oarecare mirosul de migdale cojite, dulci şi calde.

Mai ştia că era chipul schimonosit al unui sărman om urât, pe care-l văzuse o singură dată în prăvălia tatălui său. Şi că acel chip era schimonosit de frică, deoarece îl ameninţau nişte oameni, fiindcă avea o bucată mare de aur şi nu voia să spună de unde o dobândise.

În vreme ce chipul pieri din nou, degetul său continuă să caute prin cutele veşmântului şi, stingherit de un gând brusc, confuz, scoase nehotărât mina şi scăpă sub picioarele calului giuvaierul cu berii înfăşurat în hârtie de mătase. Se aplecă, dar calul îl izbi pieziş, cu toată puterea cu copita în şale, făcându-l să cadă pe spate. Gemu tare, genunchii i se ridicară, în vreme ce cu călcâiele continua să lovească în pământ. Citi va soldaţi săriră în picioare şi-l ridicară apucându-l de umeri şi de sub genunchi. Simţi mirosul hainelor lor, acelaşi miros înăbuşitor, deznădăjduit ce răzbătuse mai înainte din odaie pe stradă, şi încercă să-şi aducă aminte unde-l mai inspirase cu multă, foarte multă vreme în urmă; în clipa aceasta leşină, ÎI duseră de-acolo pe o scară scundă, printr-un culoar lung, semiobscur, în una dintre odăile lor şi-l întinseră pe un pat scund de fier. Apoi îi scormoniră veşmintele, îi luară lănţişorul şi cele şapte monede de aur, iar în cele din urmă,

cuprinşi de milă la auzul gemetelor lui necontenite, plecară să aducă pe unul dintre felcerii lor.

După câtva timp deschise ochii şi deveni conştient de durerile-i chinuitoare. Încă mai mult îl înspăimântă şi-l înfricoşă faptul că se găsea singur în această încăpere deznădăjduită. Îşi roti anevoie ochii în orbitele dureroase către perete şi zări pe o poliţă trei pâini din cele pe care le văzuse cărate prin curte.

În odaie nu mai era altminteri nimic, în afară de patul tare, scund şi mirosul de stuf uscat, cu care erau umplute paturile, şi izul celălalt, înăbuşitor şi deznădăjduit.

Un răstimp nu-l preocupară decât durerile lui şi sufocanta frică de moarte, faţă de care durerile îi apăreau ca o uşurare. Apoi izbuti să uite pentru o clipă frica de moarte şi să reflecteze cum de se întâmplaseră toate.

Atunci îl cuprinse o altă spaimă, una sfâşietoarecare-l apăsa însă mai puţin, o frică pe care n-o resimţea pentru prima oară, dar care de data aceasta i se părea ceva depăşit. Strânse pumnii şi-şi blestemă slujitorii care-l împinseseră spre moarte; unul îl făcuse să vină în oraş, bătrâna, să intre în giuvaiergerie, fata, în camera din fund, copilul, prin perfidul său chip leit, în seră, de unde se vedea apoi pe sine clătinându-se pe scări şi punţi îngrozitoare, ca să ajungă sub copitele calului. Apoi îl copleşi din nou o spaimă mare, tulbure. Începu să scâncească aidoma unui copil, nu de durere, ci de jale, iar dinţii se porniră să-i clănţăne.

Cu nespusă amărăciune îşi privi în urmă viaţa şi se lepădă de tot ce-i fusese drag. Îşi ura în aşa măsură moartea pretimpurie, încât îşi ura viaţa, fiindcă îl adusese aici. Această pustiire lăuntrică îl stoarse de ultimele puteri. Cuprins de ameţeală, adormi din nou pentru un – răstimp, un somn rău, buimac. Apoi se trezi şi vru să strige, fiindcă era tot singur, dar glasul îi pierise. În cele din urmă începu să verse fiere, apoi sânge, şi muri cu trăsăturile schimonosite, cu buzele atât de sfâşiate, încât i se vedeau dinţii şi carnea gingiilor, ceea ce-i dădea o expresie străină, rea.

ISTORISIRE DESPRE UN SOLDAT

f\ragonii escadronului şedeau şi-şi mâncau tainul de

„Prânz pe lunga bârnă ce se-ntinde de-a lungul peretelui din

spate al grajdului. Şedeau într-o fâşie îngustă de umbră pe care o aşternea streaşină grajdului exact pe capetele lor aplecate şi pe gamelele de cositor ţinute de fiecare om pe genunchi. Câţiva paşi mai departe „sub un nuc ce-şi arunca peticul de umbră neagră, săracă; pe pământul uscat aveau o bancă făcută din două butoaie şi o scândură subofiţerii: trei plutonieri, trompetul escadronului şi câţiva caporali. În fâşia de umbră de lângă perete se purta de la un capăt la altul un fel de discuţie: era o discuţie cu jumătate voce, înăbuşită, aşa cum o poartă oamenii de jos când se simt strâmtoraţi şi lipsiţi de libertate. Când şi când trecea în şir de la unul la altul un râs reţinut, o glumă ieftină murmurată, pe care fiecare o repeta, dar nu trecea prin şir fără nicio întrerupere, avea un punct mort, un om trist aflat la mijloc, la care valul de pălăvrăgeală nevinovată venit din dreapta şi din stânga se frângea. Era un om pe al cărui chip prelung şi slab, cu urechi mari, nu se afla nimic deosebit, în afară de faptul că urechile îi erau îndepărtate, sclipeauroşietic şi aveau ceva înfricoşător datorită marginii de sus îndoite şi parcă pliate. Avea şi el gamela pe genunchi ca şi ceilalţi, dar în vreme ce la ceilalţi se şi vedea sclipind fundul de cositor prin terciul de cartofi striviţi cu grăsime, gamela lui era încă pe jumătate plină. Cu toate acestea, el se ridică brusc, îşi puse gamela pe locul unde şezuse şi se îndepărtă cu paşi mari, ţepeni. Plutonierul Schillerwein îşi înălţă faţa pistruiată de pasăre de pradă şi se uită după soldat.

— Schwendar! strigă el după dragonul ce dăduse colţul. Un caporal cu gâtul scurt se uită întrebător la el. Omul ăsta nu-mi place de mult. Insul trebuie să fie bolsiav sau mai ştiu eu ce, spuse plutonierul şi continuă să mănânce.

Schwendar dăduse colţul, îşi auzise numele strigat din urmă, dar îşi continuă drumul cu capul plecat de-a lungul zidului care mirosea a var înfierbântat, având deasupra dogoarea turbată a soarelui scânteietor, în faţa căruia aerul transparent atârna în uriaşe mase albastre, ca un metal întunecat devenit abur. Dragonul traversă curtea largă dintre grajduri; lumina orbitoare a pământului alb şi a zidurilor văruite ştergea toate formele îndepărtate şi mistuia drumul de sub picioarele sale, astfel că parcă înainta în gol.

Deodată, privirile coborâte îi căzură pe o apă întunecată, adâncă, şi îl trecură fiori de spaimă până-n măduva oaselor, deşi într-o clipită îşi dădu seama că nu era altceva decât un butoi mare, îngropat pe jumătate în pământ, din care se umpleau găleţile de adăpat caii. Dar

în sufletul său era imprimată din vremea copilăriei o groază adâncă de apa uşor umbrită: acasă, într-un colţ al micii grădini, între un morman înalt de frunze putrede cu miros înăbuşitor şi o tufă uriaşă de soc, plină de o umbră rece şi umedă, se adunase apa de ploaie într-o băltoacă în care, puţin timp înainte de naşterea lui, sora mai mică a maică-sii, o fată bătrână, înfricoşată de osânda veşnică şi de focurile iadului, se înecase, vârându-şi capul în apă, cu tainicul curaj de fier al celor slabi de minte, şi stătuse aşa până când rămase moartă pe marginea gropii, în semiîntunericul orelor de amurg, băiatului i se părea că vede în colţul acela neliniştitor corpul moartei atârnând moale deasupra băltoacei, dar imaginea aceasta se multiplica înfricoşător cu propria lui viaţă cea mai dinlăuntru, atunci când în orele fierbinţi de amiază se apleca deasupra întunecatei oglinzi umede şi din adâncul ce i se părea verde îl întâmpina plutind propriu-i chip, pentru ca îndată să piară iarăşi în mod ciudat, înghiţit de cercuri negre şi sclipitoare, iar din adânc să pară că se ridică o umbră informă, făcându-l s-o ia la fugă strigând şi totuşi să se întoarcă mereu acolo şi să-şi holbeze ochii la apă. Dar faptul că amintirea aceasta i-a venit acum în minte cu o asemenea violenţă era numai o parte din starea ciudată ce pusese din ce în ce mai mult stăpânire pe soldat de câteva săptămâni, o îngândurare plină de melancolie, care-l scufunda într-o tristeţe mereu mai adâncă, îl făcea să rămână cu ochii deschişi noaptea şi să simtă presiunea sângelui greu, îi sugruma gâtlejul când mânca şi-i făcea sufletul receptiv pentru tot ceea ce era înspăimântător şi trist. Acuma ştia că s-ar lungi în zadar pe pat: soarele arzător doar îl obosise, nu-l făcuse somnoros, iar lăuntric era cuprins de o inexplicabilă agitaţie.

Amintirile din copilărie zăceau dezgolite în sufletul său zguduit, ca leşurile pe care le-a scos la suprafaţă un cutremur: fiorul celei dintâi spovedanii, a celei dintâi furtuni, amintirile stridente şi cele nedesluşite ale zilelor de şcoală îi aduceau înainte un copil, căruia ar fi trebuit să-i spună mai curând tu decât eu, şi totuşi stăruia în el o asemenea reţinere iscată de iubire, încât nu ştia ce-ar putea face cu această făptură care îi era străină ca un copil străin, ba chiar de neînţeles ca un câine. Beţia aceasta tristă, furtuna aceasta lăuntrică inexplicabilă îl apăsa mai greu decât deprimarea dinainte; dorind să încerce mai curând să se distreze în vreun fel, se duse în grajdul ce servea de infirmerie, să vadă dacă n-au mai fost aduşi alţi cai bolnavi.

În marea încăpere plină de aburi unde domnea semiîntunericul nu-i găsi însă decât pe cei trei pe care-i ştia: Bălanul bătrân şi orb, a cărui culoare de pe coaste trecea în gălbui, se agita în boxa lui, păşind la dreapta şi la stânga şi din nou, fără întrerupere, la dreapta şi la stânga.

În boxa alăturată era culcat calul bolnav de tignafes: se odihnea nu cu picioarele încrucişate cum o fac caii sănătoşi, ci zăcea într-un mod ciudat cu încheieturile pe jumătate încordate, ca şi cum ar fi trebuit să fie mereu gata să sară în picioare, iar capul cu ochi mari, cercetători îi era ridicat spasmodic în sus, ca să tragă pe nările larg deschise cu deznădejde tot aerul de care avea nevoie pieptul său şi coastele moi, zvâcnitoare. Aceasta era singura poziţie pe care o suporta, fără a trebui să se teamă, de sufocare. Respiraţia horcăitoare a acestui cal şi zgomotul surd, ritmic al paşilor făcuţi încolo şi-ncoace de bălanul agitat alcătuiau laolaltă singurul semn de viaţă din această încăpere: în colţul unde se afla al treilea cal domnea o tăcere de moarte. Era un animal mare şi stătea cu capul plecat pe cele patru picioare ale sale ca şi cum ar fi dormit. Dar nu dormea: mâncându-şi nutreţul, uitase1 de sine, aşa cum putea să uite de sine în mers şi să gonească de-a dreptul într-un zid sau într-o apă ca în spaţiul gol. Trăia, dar viaţa era cu totul pierdută pentru el, ca o piatră scufundată într-o baltă: în sminteala lui apatică stătea nici adormit, nici treaz, parcă izolat de viaţă şi de moarte, ba chiar şi de putinţa de a muri, printr-un zid invizibil şi de nepătruns; ochii săi erau deschişi, dar nu vedeau, ştia de mâncare fără să-şi dea seama, în colţul buzelor mari, care-i atârnau, erau lipite multe boabe de ovăz, iar între ele era aninat un vierme minuscul, galben deschis, care se răsucea şi se încovoia plin de viaţă.

Când se întorsese în curte şi porni s-o străbată, dragonul auzi din uşa unui grajd un hohot de râs ca un nechezat. Doi caporali şedeau în uşă şi se distrau anchetându-l în numele domnului brigadier şi al domnului comandant de corp pe dragonul Moses Last. Omul acesta era slab de minte; instrucţia lui de cavalerist încetase după un răstimp scurt din cauza laşităţii de neînvins, iar cum de-acasă era croitor, fusese vârât în aşa-numitul atelier de meşteşugari; în afară de asta, era întrebuinţat la îngrijirea cailor şi ore întregi putea fi văzut îngenuncheat sub burta cailor ce i se încredinţaseră, absorbit cu un zel mut de lustruirea copitelor, pe care le freca violent cu un peticuţ de cârpă unsă cu grăsime, până când străluceau ca un corn şlefuit. Dar era cu neputinţă să i se vâre în cap fie şi numai o boabă de instrucţie

militară. Când căpitanul, de care era ataşat ca un câine, descăleca în uşa grajdului, el alerga afară, îşi scotea şapca din cap şi, cu faţa schimonosită de bucurie, spunea: „Bună ziua, domnule căpitan”. Nu fusese dezobişnuit de asta nici cu închisoarea, nici cu carcera, tot astfel cum nu se putuse prin niciun mijloc să i se vâre în cap numele căpitanului sau al altui superior.

Schwendar întoarse capul să-i salute pe cei doi subofiţeri şi, în vreme ce bătu cei trei paşi cu ochii aţintiţi asupra lor, priveliştea omului slab de minte i se imprimă adânc: acesta stătea tremurând, într-o poziţie de drepţi convulsivă, cu bărbia şi gâtul împinse înainte; de pe chipul său buhăit pornea o privire piezişă, parcă de împotrivire, către cei ce-l chinuiau; buzele sale groase se frământau trudnic. În cele din urmă, pe faţa lui trecu fugar o slabă rază de lumină; bolborosi câteva cuvinte, iar în zelul său se vârî într-unul dintre caporali şi – I prinse cu gesturi mobile de nasturii uniformei. Apoi caporalul urlă un ordin oarecare, iar Schwendar mai văzu doar chipul buhăit trăgându-se înapoi dinaintea unui pumn strâns ridicat pentru a lovi. Îşi continuă drumul cu paşi repezi, sui în dormitorul trupei şi, pentru că era totuşi dumihică, îmbrăcă uniforma cea bună, îşi luă coiful şi sabia, ca să iasă în oraş. Când fu gata, întinse din obişnuinţă mâna după vechiul său ceas de buzunar din argint şi-şi aminti de îndată că nu-l mai are şi că de două luni întinde zilnic mâna după el şi-şi aduce aminte zilnic cu acelaşi sentiment de umilinţă şi de durere surdă de împrejurările în care l-a pierdut. Hoţul era singurul său prieten. Era curelarul escadronului, Thoma, care şedea acum la Spielberg.

Simţea imboldul să pătrundă tot mai adânc în pădure. Cu sabia târâtă în urmă şi cu coiful împins pe ceafă, se poticnea printre mesteceni ca un om beat. Ramurile joase îl izbeau peste faţa încinsă, picioarele lui lăsau în pământul mlăştinos urme adânci, care se umpleau gâlgâind cu apă cafenie, aproape neagră. Zgomotul acesta îi aduse în minte gândul morţii la fel ca, de dimineaţă, priveliştea găleţii cu apă, şi, ca să nu-l mai audă, îşi schimbă direcţia, fugind mai mult decât mergând de-a lungul unui drum de pădure cu pământul mai tare. În faţa lui, pădurea părea că se luminează. Înaintea ochilor săi plutea ceva roşiatic, o sclipire albastră roşiatică străbătu de-a curmezişul drumul. Când se apropie, dragonul văzu între tufişurile întunecate mulţime de flori de salvie. Le privi cu atenţie, dar când ridică ochii şi plecă mai departe, roşeaţa aceea zbură din nou prin faţa lui ca un voal

plutitor, apoi se lăsă ca o pată roşie pe trunchiul unui mesteacăn aplecat înainte, care parcă pândea pe jumătate ascuns, într-o latură. Apoi se ivi din toate părţile un văl întreg roşu ca sângele, aruncând mari pete sângerii pe conurile verzi ale tufelor dese şi pe trunchiurile albe.

Ici, colo, pe pământul întunecat se întindeau băltoace de sânge. Zece salturi, în răstimpul cărora puterea zvâcnitoarei sale inimi părea, la fiecare, că vrea să-l părăsească, îl duseră la marginea pădurii. În faţa lui se întindea fără sfârşit câmpia tălăzuitoare, sângerând, de-o strălucire excesiv de încordată, parcă încinsă până la roşu în deplină nemişcare de un ochi ce se stinge. Dincolo de marele rambleu al căii ferate, până la care erau două ore de călărie, cobora se; rele. Deasupra rambleului mai clipea doar marginea cea mai de sus a discului gol, arzător, ca partea cea mai de sus a unui ochi dezvelit de pleoapă; apoi căzu şi această ultimă margine scânteietoare, iar strălucirea ţinutului coborî treptat în hăul său, din care adia în sus un fum roşu, în moarte. Epuizat de frică şi goană, Schwendar se aşezase la liziera pădurii. Când îşi scoase coiful greu şi-l puse alături în iarbă, i se păru că dintr-un tufiş aflat într-o parte îl atinge o privire rece, atentă şi totuşi indiferentă, şi-şi simţi pieptul strivit de o senzaţie legată fără-ndoială de o amintire îndepărtată, foarte îndepărtată. Era amintirea zilei în care i-a murit mama, o amintire nedesluşită, mai curând a corpului decât a sufletului. A simţit atunci cum i se taie respiraţia şi-l trec fiori de frig de-a lungul spinării în clipa când bolnava s-a ridicat şi a spus cu o voce străină, aspră şi puternică: „Este Sfânta Fecioară Maria, îmi face semn cu o lumină şi-apoi încă o dată îmi face semn cu o lumină”. Apoi privirile muribundei au trecut încet, cu o expresie de severitate şi totală indiferenţă peste băiat, peste el şi peste tot ce se mai găsea în odaie, în cele din urmă peste ridicătura păturii, acolo unde erau propriile ei picioare slabe, apoi, în sfârşit, s-au oprit imobile şi pline de o atenţie încordată cu trudă, ca întoarse spre interior, în vreme ce în sufletul băiatului se strecura groaza pricinuită de faptul teribil că o făptură străină, pe care el nu putea s-o vadă, făcea semne, iar mama lui trebuia s-o urmeze, atât de supusă acestei străine, încât ochii ei nu mai vedeau nimic, nici pe el şi nimic de pe lume. Toate aceste lucruri urcară într-însul, aducând cu ele o amărăciune fără leac. Resimţi din nou încremenirea lăuntrică a copilului din clipa când a luat cunoştinţă că aşa ceva *poate* să se întâmple; acum însă, după ce trecuse atât de

multă vreme, vedea totul într-o lumină nouă, înfricoşătoare: îşi ura mama, fiindcă se furişase astfel din viaţă, cu o privire rece şi goală asupra lui şi asupra a tot ce lăsa în urmă în iadul acesta. Simţea brazda de iarbă pe care şedea ca pe o parte din marea învelitoare de nepătruns sub care se ascund morţii, ca să nu mai fie de faţă. Zăceau sub el, cu urechile umplute cu pământ, ca nişte adormiţi care stau scufundaţi în aburul paturilor lor şi-şi îngroapă urechile în perne, ca să nu mai audă geamătul lui şi să nu ia în seamă pustietatea în care se află el. Sări în picioare şi începu să izbească pământul cu cizmele, încât pintenii lăsară despicături adânci şi petice de brazdă ca nişte fâşii zburară spre cer. Apoi scoase sabia şi, cuprins de o mânie absurdă, îmbătat de sentimentul distrugerii, se porni să reteze tufele şi pomişorii. I se părea că simte o uşoară rezistenţă şi răsuflarea revoltată a făpturilor pe care le învingea. Frunze zdrenţuite umplură aerul, iar seva ramurilor rănite îl împroşcară pe soldat pe faţă şi pe mâini. Sabia despica fâşii căscate în întunericul rece care ţâşnea spre el ca din guri de pivniţă. Deodată se trase înapoi, căci de astă dată îl atinse din apropierea mai lămurită o privire holbată, muribundă, la picioarele lui părea că se ghemuise în întuneric o făptură jalnică, sabia lui căzu vâjâind pe un corp moale, iar când o smulse, băgă de seamă că era micul leş al unui biet iepure pe care-l omorâse şi care se holba acum cu ochii lipsiţi de viaţă spre depărtările cerului înalt şi rece. Această privelişte deplorabilă spori mânia surdă a nefericitului; el se năpusti din nou asupra animalului mort şi-l azvârli într-o parte, astfel că leşul, descriind un arc de cerc larg, se izbi pleoscăind de un trunchi tare şi sperie un stol de stăncuţe aflate mai sus, care se avântară brusc în aerul liniştit cu strigăte stridente şi bătăi zgomotoase din aripi. Ţipătul lor atrase privirea soldatului în sus. Respingătorul stol se-ndepărta luându-şi zborul din vârful unui ulm enorm, sprijinit pe rădăcini străvechi, care purta parcă în joacă povara unui oraş verde de munte îngrămădit pe o pantă abruptă. De-o parte şi de alta a ulmului se înălţau însă doi plopi uriaşi care-şi repezeau în sus, spre bruma de lumină a amurgului, coroanele avântate. Cei trei copaci nu crescuseră înfrăţiţi, dar năzuinţa lor dârză, nemărginită, parcă-i lega unul de altul: puterea din vârful triplu al ulmului smulgea privirea căţărătoare, parcă ridicând-o cu braţe viguroase, o boltitură vie, umbroasă, o trecea în sus de la cel din mijloc celorlalte, până când ultimul o remitea plopilor care, cuprinşi parcă de flăcările lăuntrice ale unei competiţii mute,

creşteau alături în spaţiu. Priveliştea celor trei copaci, care în ora aceasta de înnoptare căpătau din ce în ce mai mult dimensiuni de uriaşi, deveni pentru Schwendar un fel de coşmar: gândul de a lovi cu sabia în aceste trunchiuri de nezdruncinat îi îngreună braţul parcă paralizându-l. Tăria acestor forţe uriaşe reţinute răpi jocului său stupid aparenţa ameţitoare de superioritate, care-l eliberase pentru o clipă de sentimentul său de neputinţă şi frică, îi îngheţă sângele şi-l azvârli din nou în gol. Întorcând ochii, îşi luă de pe pământ coiful şi porni în fugă, de-a curmezişul păşunii, spre cazarmă, cu sabia scoasă într-o mână, cu coiful în cealaltă. Singurul său gând era să nu mai fie singur: spaima lui căpătase temei, i se părea că povara cu care se jucau aceşti copaci uriaşi avea să fie aruncată în curând pe sufletul său. Alergase o bună bucată, când, între zvâcniturile arterelor sale, percepu tropotul de copite al unui cal în geană turbată, care-l urmărea desigur pe el şi, cu fiecare bubuit surd, lăsa în urmă o bucată din terenul ce-i despărţea. Fără a sta pe gânduri, se azvârli într-o parte ca un iepure hăituit şi se năpusti în salturi mari spre pădure. Acolo unde zăgazul iazului domnesc de crapi se apropie de liziera pădurii sări peste şanţurile de scurgere secate şi alergă mai departe de-a lungul iazului, speriind cu umbra siluetei sale de paracliser înnebunit peştii mari şi negri, care se împrăştiară ţâşnind în cerc, ca atinşi de o azvârlitură de piatră, şi pieriră în adâncimea neagră-verzuie, umedă, întunecată. Tânărul ofiţer, care galopase după el din curiozitate, îşi opri la marginea iazului roibul mare ce respira gâfâind şi se uită fără să înţeleagă ceva după silueta care alerga în salturi de sălbăticiune printre copaci, agitând cu braţele lungi coiful şi sabia.

Se ridică în capul oaselor. Peste cele două şiruri de paturi uniforme se aşternea lumina vie a lunii, şi umbre întunecate, intense despărţeau ca nişte hăuri trupurile celor ce dormeau. Locurile adumbrite de sub ochii şi buzele acestora dădeau chipurilor o înfăţişare străină, amplificată. Schwendar se rezemă cu spinarea de capul patului. Mâinile, a căror greutate o simţea de parcă ar fi fost moarte, şi le puse pe pătură. Ochii săi alergau eu o expresie neliniştită şi pustie peste cei ce dormeau. Starea de trezie nu era mai bună decât somnolenţa cu ochii închişi. Piatra grea de pe pieptul său parcă plutea la o oarecare distanţă de el, chiar în locul unde în colţul aflat în semiîntuneric era agăţată trompeta plutonului, parcă plutea acolo nemişcată în semiîntuneric şi-i înfricoşa de-acolo pieptul cu aceeaşi

povară paralizantă ca mai înainte. Îşi întoarse capul într-o parte ca să n-o mai vadă şi-şi încordă toate puterile ca să-şi îmboldească gândul spre ceea ce avea dinaintea ochilor. Avea impresia că trebuie să fie cu putinţă ca, printr-un efort supraomenesc, să împingi gândurile spre în afară, astfel încât să întoarcă spatele spre ceea ce îl înfricoşa înăuntru. Omul culcat în imediata lui apropiere era caporalul Taborsky. În civilie era cizmar. Dormea întins pe spate drept ca luminarea. Braţele le ţinea de asemenea întinse drept, unul la dreapta, altul la stânga. Era un om blajin, care ţinea întrucâtva la bunele maniere. Pe faţa cu o expresie de mulţumire, mustăcioara galbenă ca paiul ieşea prietenește în evidenţă şi se mişca în ritmul respiraţiei liniştite. În regularitatea oarecum binevoitoare a respiraţiei ieşea la iveală ceea ce-l caracteriza pe omul acesta şi în serviciu. Nimeni nu se uita cu atâta bunăvoinţă la un cal care mânca, nimeni nu asculta cu un asemenea aer de amicală superioritate ocările şi învinuirile. Putea să se plimbe ore întregi de colo, colo prin grajd, să se uite de fiecare dată în fiecare ciob de oglindă fixat pe stâlpii de lemn pentru potrivirea gulerului de la veston, să arunce o privire prietenoasă, să dea din cap liniştit, dar nu fără ironie, şi s-o pornească mai departe. Sub perna lui era vârâtă o batistă împăturită, pe care n-o folosea niciodată, şi câteva file dintr-un roman de colportaj. Îi plăcea să citească aceste foi cu o anume ostentaţie, dar încă mai mult îi plăcea să fie întrebat de ce ţine atâta la citit şi să răspundă apoi, vorbind în general despre deosebirea dintre oamenii cultivaţi şi cei ce sunt asemeni dragilor dobitoace. Deodată, ca dintr-o lovitură, Schwendar îşi dădu seama că vânturase în gând tot ceea ce era în stare să gândească despre acest om şi că a-l privi mai departe ar fi fost tot atât de lipsit de folos ca pentru un însetat să aibă un urcior fără un pic de apă în el. Şi numaidecât simţi în fundul sufletului cum revine de la mare depărtare, apropiindu-se din ce în ce şi de neoprit, frica, pe care acest jalnic dig de nisip, aceste gânduri despre omul care dormea lângă el, n-ar mai putea nicicum s-o zăgăzuiască, dacă nu l-ar întări repede, repede. Dar aproape că nu avea curajul să-şi smulgă privirea de pe caporal şi să se răsucească spre celălalt pat, fiindcă prin aceasta ar fi trebuit să parcurgă intervalul întunecat dintre cele două paturi, iar în acea prăpastie plină de umbră i se părea că se află confirmarea celor ce-l îngrozeau, inevitabilitatea realităţii şi ridicula nimicnicie a salvărilor aparente. Precum un hoţ laş îşi ridică piciorul între două răsuflări peste cei adormiţi, înfricoşat într-atâta de bătăile

propriei inimi, încât podeaua i se pare foarte, foarte departe, iar putinţa de a-şi stăpâni piciorul foarte redusă, el ridică pe furiş şi tremurând privirea peste fâşia întunecată şi o lăsă să alunece, parcă mângâietor şi cu toată puterea peste chipul omului următor, care-şi ţinea amândouă mâinile sub cap şi dormea cu gura deschisă, încât i se vedeau dinţii frumoşi şi puternici şi nările nasului cârn. Era dragonul Cypris, un om copilăros, care făcea gropiţe în obrajii bruni, când râdea. Şi-i plăcea nemaipomenit să râdă. Schwendar încercă să-şi reamintească sunetul râsului său încet şi inepuizabil: era ca gâlgâitul limpede de argint din gâtul unei garafe. Acest Cypris era înfăşurat în pătura lui ca un copil. Peste drum de el, în celălalt şir de paturi, dormea vigurosul Mekolar. Avea douăzeci de ani, dar era mare ca un uriaş şi omul cel mai puternic din pluton. Avea părul fin, scurt şi des ca blana de vidră, de culoarea razelor strălucitoare. Dormea cu faţa îngropată în pernă, iar marile lui membre erau azvârlite pe pat, de parcă acesta ar fi fost un animal mare, de o culoare indefinită, cu care se lupta şi pe care-l apăsa la pământ, încordându-şi puterea tânărului său corp uriaş. Cu o uimire mohorâtă, Schwendar îşi întoarse ochii de la el şi-l privi pe vecinul său. Omul sc. 5 – Femeia fără umbră 219

numea Karasek. Faţa acestuia era urâtă şi ordinară, dormea urât în patul lui, cu pătura trasă până sub bărbia grăsulie, cu genunchii ridicaţi, totodată laş şi neruşinat. De la el, privirea lui Sehwendar se retrase tristă şi cu dezgust şi rămase pironită asupra patului gol din imediata lui vecinătate, patul prietenului său, curelarul Thoma, aflat la închisoare. Un infinit sentiment de singurătate puse stăpânire pe el: prietenul său îl trădase şi-l vânduse, maică-sa se ascunsese sub pământ, gâtlejul parcă sugrumat îl împiedica să mănânce, picioarele nu mai voiau să-l poarte, somnul nu se mai lipea de el. Năucit, se sprijini mai întâi într-un braţ, apoi în celălalt. Dintr-un imbold febril de a-şi schimba poziţia, mai mult decât dintr-o intenţie lăuntrică, azvârli de-o parte pătura şi îngenunche în pat. Doamne Dumnezeule, Doamne Dumnezeule, Doamne Dumnezeule, gemu el cu jumătate voce şi-şi roti ochii în orbite ca un animal în suferinţă. Încăperea deveni mereu mai luminoasă, vecinătatea acestor oameni care stăteau aici întinşi, înfăşuraţi în trupul lor adormit, şi nu-i luau în seamă chinurile îl apăsa din ce în ce mai mult. O amintire tulbure îi aduse în gură cuvintele: Doamne Dumnezeule, lasă să treacă de la mine acest pahar! repetă aceste cuvinte de trei, patru ori, până când se întâmplă, brusc, ceva

neaşteptat. În lumina care umplea întreaga încăpere cu o strălucire calmă se petrecu o schimbare. Nu dură decât o clipă: părea că s-a produs din interior, dar putea să fi venit şi din afară. N-a fost nimic altceva decât o tresărire, ca un semnal dat de o lumină îndepărtată. Apoi lumina liniştită se topi, iar totul fu ca mai înainte. Dar în sufletul său se ivi cu o iuţeală supranaturală bănuiala, chiar certitudinea că fusese un semn pentru el, răsfrângerea cerului deschis, strălucirea fugară a unui înger ce lunecase prin încăpere. Cu gura deschisă şi membrele eliberate se întoarse în genunchi spre fereastră.

Cerul vânăt, luminând într-o tăcere imensă, se retrase dinaintea privirii sale, părând a nu şti nimic. Pe pământ însă se întindea lumina blândă a lunii coborâte foarte jos, înconjura potcovăriile şi clădirea cu acoperiş roşu unde locuiau subofiţerii cu o lumină stranie, făcea ca barierele şcolii de călărie în aer liber să apară mai suple, rotunjea muchiile şanţurilor proaspăt săpate şi făcea din ogoare şi marele teren de exerciţii o singură câmpie vastă acoperită cu o strălucire plutitoare, la a cărei cea mai îndepărtată margine marele dig întunecat capta privirea, ca s-o smulgă mai departe cu sine, ca un drum uriaş mai ridicat, şi s-o ducă drept ca săgeata în necunoscut. Dar ochii lui Schwendar, pe care începuse să-i umple o strălucire umedă, căutau în întreg acel spaţiu mare ceva care putea fi mai mic, ca privirea sclipitoare a unui ochi de om, şi totuşi destul de mare, ca să plutească prin spaţiul intermediar dintre cer şi pământ şi să nimicească toate măsurile omeneşti. Ochii săi căutau locul de unde pornise acel semn, deoarece el ştia că fusese un semn şi că îi era adresat lui. Cu un avânt puternic şi fără zgomot, în sufletul său gol sărise înapoi credinţa şi-l străbătea ca revărsarea moale şi tăcută a unei tainice ape călduţe. Pierise neantul căscat în jurul său de sentimentul acela de pustietate şi mâhnire, răzbătut de gemetele-i sterpe; de pe acum transformat, conştient, deşi încă tulbure, de o fericire pe care n-o va mai pierde, îngenunche în cămaşa lui albă, cu ochii grei, cu buzele pline de dor deschise, peste trupurile acestor oameni care dormeau scufundaţi în aburul paturilor lor şi scrâşneau din dinţi către întuneric. Voi totuşi să mai savureze o dată fericirea de nespus a acestui început ce i se părea mai de râvnit decât minutele scurse de-atunci, să simtă încă o dată suflul, străfulgerarea mută prin care ceva imens, sub a cărui grăbită adiere lumina lunii sporise fără zgomot, ca să recadă în ea însăşi, se aplecase în noaptea tăcută asupră-i. Cum însă repetarea semnului

putea să nu se producă, iar prin aceasta totul să se prăbuşească din nou în neant, îşi formulă gândul şi dorinţa, din prevedere, cu o rezervă lăuntrică aproape-neclară pentru el însuşi, îngăduind dinainte Stăpânitorului să renunţe la al doilea semn, fapt ce n-ar fi prevestit ceva rău. Chipul său căpătă o expresie şireată şi temătoare: deveni conştient de zgomotul pe care-l făcea respiraţia lui şi-şi ţinu răsuflarea. În clipa aceasta fu convins că într-o parte a cerului, pe care n-o acoperea privirea lui, se petrecuse ceva. Nu ştia ce fusese, dar acel

Ceva se întâmplase. O forţă lăuntrică îl încovoie apropiindu-l de fereastră şi-i aţinti privirea pe bucata laterală a orizontului ce se sălta acum. Acolo era: acolo, unde, înghesuit între doi plopi uriaşi, un ulm îşi înălţa fantomatic spre cerul întunecat, de nepătruns, construcţia de crengi, acolo era acel Ceva, jumătate mişcare, jumătate lumină, acolo se afla, între vârfurile de copaci, ca şi cum călcâiele unui înger ar fi atins, în coborâre, baldachinul negru, legănător, imperceptibil ca bătaia de aripi a unei păsărele în înălţimile aerului luminos, şi totuşi cu un fel de mişcare uriaşă, ca atunci când numeroase escadroane se aliniau pe întinsele păşuni, înapoia unor îndepărtaţi norişori de praf şi se apropiau făcând să tălăzuiască sensibil pământul şi să bubuie ca un tunet subteran.

După repetarea semnului, Schwendar se lăsă să lunece încet şi-şi apăsă fruntea la picioarele patului, cu un sentiment de profundă fericire. Se simţea uşor ca un nou-născut: tot ce-l împovărase, toate chinurile păreau că se pierd topindu-se în depărtare, ca vâjâitul pâraielor din văile cele mai adânci pentru cel ce a ajuns sus, pe vârful muntelui uriaş.

Îşi încălţă saboţii pentru'grajd şi-şi puse uniforma de doc, apoi se aşeză pe marginea patului şi aşteptă cu inima uşor a până când auzi pe trepte paşii grei ai caporalului dejurnă, care se ducea să schimbe santinelele de la grajd. Atunci se ridică şi plecă spre grajd. Pe scară se întâlni cu cei trei sau patru schimbaţi din post, care se duceau să se culce. Feţele lor tâmpe, morocănoase şi graba de a se vârî în pat treziră în el o mirare plăcută ca, într-un om matur, hârjoana unor copii. În uşa grajdului, unde era întuneric, un vagmistru beat, care-şi închipuia că e ofiţerul venit în inspecţie şi că trebuia să facă ordine, îl izbi atât de violent, încât se clătină lunecând în micul şanţ ce înconjoară fiecare grajd, dar sentimentul profund de fericire de care era stăpânit se intensifica la fiecare atingere, iar din adâncul inimii îi izvora irezistibil

o voioşie ce devenea pe chipul său zâmbet, ca la un om foarte îndrăgostit. Un zâmbet care urca mereu din nou, ca băşicile uşoare d. e aer la capătul unei conducte de apă. Totul îi hrănea voioşia: alergătura grăbită dintre grajduri, ca întotdeauna la schimbarea gărzilor. Înjurăturile vagmistrului care se pierdeau în depărtare. Când un dragon aparţinând altei unităţi intră fuga, în picioarele goale, în grajdul său, ca să-şi ia saboţii uitaţi, îl pufni un hohot de râs şi-şi spuse în gând: „aici, lucrurile se petrec ca la o nuntă". O porni tihnit prin grajdul aflat în semiîntuneric printre caii liniştiţi, care dormeau culcaţi sau în picioare, se plimbă încolo şi-ncoaee cu paşi domoli, legănaţi, ca un ţăran bogat, numai că ţinea mâinile împreunate nu la spate, ci pe pântece.

SATUL DIN MUNŢI

I

F n iunie au venit oamenii de la oraş şi locuiesc în toate odăile mari. Ţăranii şi nevestele lor dorm în camerele de la mansardă, pline de harnaşamente vechi, de hamuri pentru sanie acoperite de praf şi împodobite cu zurgălăi galbeni, de scurteici de iarnă vechi, de flinte cu cremene de pe vremuri, de fierăstraie informe, ruginite. Gospodarii şi-au scos din odăile de jos toate lucrurile, eliberând pentru orăşeni toate sipetele, iar în odăi n-a mai rămas decât izul de pivniţă cu găleţi de smântână şi lemn vechi, care urcă dinăuntrul casei pe ferestruici şi stăruie, ca o coloană invizibilă, acriu şi rece, peste capul nalbelor de un roşu palid, înălţându-se până spre merii cei mari.

Au mai fost lăsate în odăi şi podoabele de pe pereţi: coarnele de cerb şi numeroasele iconiţe ale Fecioarei Maria şi ale sfinţilor, cu rame din lemn cioplit sau din hârtie, între care sunt aninate rozarii din imitaţie de corali sau din minuscule bile de lemn. Doamnele de la oraş îşi agaţă de coarnele de cerb pălăriile de vară cu boruri largi şi umbreluţele multicolore; în şiragul câte unui rozariu fixează poza unei actriţe, ai cărei umeri regeşti şi ale cărei sprâncene ridicate exprimă incomparabil de frumos o mare durere; pozele unor bărbaţi tineri, ale unor vestiţi bărbaţi bătrâni şi ale unor femei cu zâmbet nefiresc se reazemă de spinarea câte unui mieluşel de ceară, care poartă stindardul crucii, sau sunt vârâte între perete şi o inimă aurită, în ale cărei cicatrice purpurii sunt înfipte şapte isăbii mici.

Dar pe ele, pe femeile şi pe fetele de la oraş, le vezi şezând peste tot unde altminteri nu şade niciun om: pe cele două capete ale

jgheabului de lemn de la fântână, unde apa împroşcată le e azvârlită de vânt în păr, până când buclele le atârnă pline de rouă, ca plasele dese şi fine de păianjen dimineaţa. Sau se aşază pe scândura pârleazului, stingherindu-i pe cei al căror drum trece pe-acolo. Ele n-au habar că un om e nevoit să se ducă tocmai pe acest câmp dintre două îngrădituri şi pârâul lărmuitor, cu albia tăiată adânc. Pentru ele nu are nicio însemnătate încotro te duci. În existenţa lor se află, ceva parcă întâmplător şi lipsit de orice efort. Ele n-au nevoie de sărbători şi pot face în oricare oră ceea ce vor. La fel le e şi cântecul. Ele nu cântă în biserică şi nu cântă pentru dans. Deodată, seara, când se întunecă, iar printre copacii mohorâţi şi peste drumuri cad fâşii de lumină pornind de la ferestruici numeroase, încep *să* cânte, una aici, alta colo. Cântecele lor par amestecate din fel de fel de sunete, câteodată seamănă foarte mult cu o melodie de dans, alteori cu un cântec bisericesc: în aceste cântece se simte un fel de uşurătate şi de atitudine suverană faţă de viaţă. Când amuţesc, valea peste care zise înstăpâneşte întunericul îşi reia viaţa cu ritmul ei lent: se aude murmurul marelui pârâu, crescând şi iarăşi scăzând, crescând şi scăzând, iar în răstimpuri susurul distinct al câte unei fântâni ţâşnitoare cu jgheaburi de lemn. Sau prin pomii fructiferi se scutură, lăsând să cadă de sus, printre toate ramurile lor, un fior de picături susurătoare, tot atât de brusc ca suspinul neaşteptat al unui om ce doarme, iar ariciul se sperie şi aleargă mai repede o postată din drumul său.

O parte dintre razele de lumină nu se sting însă multă vreme şi încă dăinuie când carul-mare alunecă până la marginea cerului şi stelele lui cele mai de jos se reazemă pe creatsta muntelui, pâlpâind neliniştit între vârfurile zadelor uriaşe. Sunt odăile în care o fată tânără caută într-o carte cum poate fi trăită viaţa şi respiră încurcată ca la atingerea unei muzici ameţitoare şi totodată umilitoare, sau în care o femeie în vârstă n-o scoate la capăt, tot gândindu-se cu spaimă şi uimire că acest acum şi aici fantastic înseamnă pentru ea inevitabilul, realul. Lumina lumânărilor cade mereu de la aceste ferestre, se prelinge printre ramurile merilor, întinde o fâşie peste păşune şi peste digul de piatră, până jos, la oglinda neagră a lacului ce pare a o respinge şi a o purta pe faţa ei, ca pe un sclipăt de un galben pal turnat deasupra. Dar se scufundă şi în adânc, deschizând în întunericul umed un puţ luminos, în care stau prosteşte bibanii negricioşi, iar micii obleţi

fără odihnă tremură neîncetat ca nişte ace magnetice.

II

Pe păşuni, orăşenii îşi trasează terenurile dreptunghiulare de tenis şi le îngrădesc cu plase cenuşii, înalte. De departe, acestea arată ca nişte uriaşe pânze de păianjen.

Cine stă înăuntru vede peisajul ca pe urcioarele japoneze, al căror email este străbătut de striaţiuni regulate, fine: lacul verde-albăstrui, fâşia albă a malului, pădurea de molizi, stâncile de deasupra, iar sus de tot cerul de o culoare delicată, ca şi florile palide de iarbă neagră, toate poartă peste ele pătrăţelele fine, cenuşii ale plasei.

Pe colinele ce văluresc dincolo de şosea se ară. De câte ori jucătorii îşi schimbă locurile, pentru a-şi distribui după dreptate soarele şi vântul, de tot atâtea ori plugarii îşi cârmesc atelajul greu şi trântesc cu o izbitură puternică brăzdarul la începutul unei brazde noi. Plugarii aţă în ritm egal, plugul brăzdează, ca o corabie grea, solul gras, iar mâinile mari, tăbăcite de aer şi muncă, apasă necontenit şi vârtos pe coarne. Jocul celor patru jucători e variabil. Uneori, câte unul se dovedeşte foarte tare. Tot jocul se bizuie pe loviturile lui, calme, date mereu în plin, ca loviturile de labă ale unui leu tânăr. Mingile în zbor şi jucătorii ceilalţi, ba chiar terenul acoperit cu iarbă şi plasele în care se prinde imaginea pădurilor şi a norilor, toate urmăresc încheietura mâinii lui, de parcă ar fi legate tainic de ea ca de un magnet puternic.

Un alt jucător este slab, foarte slab. Între el şi fiecare dintre loviturile sale se interpune reflecţia. Omul se vede cu siguranţă pe el însuşi. Mişcările lui sunt de o profundă incredibilitate: uneori seamănă cu mişcările cuiva care se apără cu spada, alteori cu mişcările cuiva care se fereşte de nişte pietre azvârlite spre el.

Un al treilea se arată indiferent faţă de joc. Simte privirea unei femei îndreptată spre el, spre mâinile lui, spre obrajii lui, spre tâmplele lui. Când şi când închide cehii, ca s-o simtă şi pe pleoape. Retrăieşte o altă seară, căci femeia a cărei privire o simte aţintită asupra sa nu se află aici. Câteodată aleargă câţiva paşi, cu minţile aiurea, spre un loc unde n-a căzut nicio minge. Cu toate acestea, nu joacă foarte rău. Din când în când loveşte cu o mişcare largă, calmă, ca un om ce doarme şi ar putea întinde în aer mâna după fructele visate. Iar mingea pe care o atinge zboară înapoi cu aceeaşi forţă ca sub loviturile celui puternic. Mingea se înfige în brazda de iarbă şi rămâne acolo.

Jocul celor patru jucători este variabil: mâine se poate întâmpla ca jucătorul indiferent să ia locul celui puternic. E cu putinţă şi ca amintiri mândre şi cutezătoare şi vântul dimineţii tras în piept să-l facă să fie cel mai puternic pe cel foarte slab de astăzi.

Dar plugarii ară în mod egal, iar brazdele frumoase, întunecate, se întind drepte prin solul greu.

MĂRUL DE AUR

frind, în drum spre casă, neguţătorul de covoare intră ” călare cu cele cinci cămile ale lui, un servitori şi, un cămilar în vechiul oraş gălbui de pe cea din urmă coastă a muntelui – oraşul se numea Fântânile Reci – îl năpădiră îndată o mulţime de amintiri, a căror scenă era pentru el acest oraş, căci mai poposise odată în el, cu şapte ani în urmă, când de asemenea fusese nevoit de afaceri să întreprindă o călătorie. Cum îşi vânduse cu foarte bun câştig covoarele, povara a patruzeci de cămile, se gândi că în mai puţin de douăzeci de ceasuri va ajunge în marele oraş în care locuia şi în care îşi lăsase nevasta. Şi iată că aici îl năpădiră rând pe rând acele amintiri dintr-o perioadă uitată a vieţii lui.

În vreme ce şedea în curtea hanului, cămilarul aduse o găleată mare cu apă, iar animalele însetate îşi ridicară capetele cu înfăţişare bătrânească şi începură să aspire cu nările larg deschise adierea apei, scoţând un straniu muget de poftă. Când băiatul trecu pe lângă el, neguţătorul de covoare vârî mâna în găleată, ca ¡să scoată un buhai-de-baltă care vâslea la faţa apei şi, văzându-şi mâna dreaptă, pe care purta un inel frumos, dublată, fiindcă întunecata oglindă umedă îi reflecta imaginea, îşi aminti brusc, extrem de clar, cum arătase mâna lui cu şapte ani în urmă, anume mai slabă, oarecum sperioasă şi fără nicio podoabă. Rechemate de acest lucru neînsemnat se îmbulziră nenumărate alte amintiri şi-l transportară într-o ciudat de chinuitoare stare de neliniște. Căci în acel prim popas al ¡său chiar în acest oraş,

suferise ca tânăr neguţător, cu totul lipsit de experienţă, diferite neplăceri, chiar umilinţe, a căror reamintire i se părea acum mai insuportabilă decât, odinioară, realitatea, poate pentru că între timp trupul şi sufletul său se schimbaseră şi suportau cu mai puţină flexibilitate răul.

Ieşind pe uşa hanului în stradă, făcu câţiva paşi, dar îndată recunoscu la oarecare distanţă casa unui om nobil şi bogat, al cărui intendent îl batjocorise odinioară. Umilinţa ocărilor îndurate în faţa mai multor servitori care râdeau îi aduse acum sângele în obraji, făcându-l să stea locului, ca şi cum i-ar fi fost mai uşor astfel, să-şi tragă răsuflarea şi să găsească puterea de a se elibera de această amintire. Revăzu chipurile tuturor acelor oameni grosolani şi-şi revăzu propria-i făptură într-o neplăcută poziţie umilă; cu capul înfierbântat şi cu răsuflarea grea, roşu ca racul, se întoarse încet la han, lăsă aproape neatinsă o cină modestă din peşte şi brânză şi se duse în odaia lui, chinuit de imaginile din amintire ce i se îmbulzeau neîncetat în minte ca de un roi de ţânţari agresivi. În vreme ce urca scara, îl apăsa aproape insuportabil gândul că nimic de pe lume nu mai putea face toate aceste lucruri ca nepetrecute vreodată; pe cât de neînţeles i se părea că i s-au întâmplat şi că le-a putut suporta, pe atât de chinuitor de enigmatic i se părea pe de altă parte că nu e în niciun fel cu putinţă să le smulgă din el, ci că va trebui să le poarte necontenit în trupul său ca pe ceva de neuitat.

Încercă din toate puterile să-şi îndrepte gândul spre ceva din prezent, să-şi aducă în minte situaţia lui schimbată, bogăţia considerabilă pe care o câştigase, casa lui, nevasta lui şi fetiţa ce-avea să împlinească în curând şapte ani, dar bunul-plac al stării sale febrile de neînţelels, pricinuite poate de excesiva încordare anterioară *h* puterilor sale, smulgea într-o clipită totul în vârtejui gândirii aţâţate: îi fu cu neputinţă să reţină imaginea nevestei lui aşa cum era în prezent şi trebui să se gâr. – dească la ea aşa cum fusese atunci. Plutea în juru-i aşa cum fusese atunci, în primul an al căsătoriei lor, iar el stătea în faţa ei cu acel amestec de încântare şi sfială ce-l stăpânise odinioară. Căci ea era de neam mai bun decât el, devenise a lui şi totuşi era într-însa ceva ce el nu putea să ia, chiar dacă ea ar fi vrut să-i dăruiască. Şi tocmai acest ceva impalpabil, care-i despărţea unul de altul, sporea în el mândria ameţitoare a posesiunii. Din aceste lucruri îşi împrumuta coloritul deosebit amintirea acelei prime călătorii. Pe-atunci,

posesiunea acestei femei era pentru el încă ceva nesigur, ceva pe de-a-ntregul din domeniul visului.» Tot ceea ce făcea se lega în vreun fel de acest sentiment: fiecare afacere reuşită şi fiecare necaz modificau sentimentul într-un mod radical, dar el dăinuia mereu, se afla înapoia tuturor lucrurilor ca o lumină puternică înapoia unui paravan. Tuturor umilirilor el le opunea conştiinţa acestei posesiuni, întocmai ca un rege prizonier conştiinţa maiestăţii lui: cu cât mai supărătoare necazuri îl întâmpinau în timpul zilei, cu atât mai minunat era ca seara, cu ochii aţintiţi asupra unor pieţe din oraşe străine sau asupra unor fluvii ce lunecau la vale acoperite de corăbii multicolore, să ştie că aceea care nu se afla aici, pe care n-o cunoştea nimeni de-aici, îi aparţinea lui, cu obrajii ei nemângâiaţi de altă mână, cu buzele ei ce nu atinseseră nicicând vreo mâncare ordinară şi proastă, cu mâinile ei care nu lucraseră nicicând ceva fără valoare. În gând vorbea ore întregi cu cea absentă şi-i povestea tot ceea ce i zise întâmplase, dar totul într-un fel mincinos, fără ca el însuşi să fie rit de cât conştient de neîncetata autoînşelare existentă în aceste convorbiri lăuntrice. Căci, povestind, el trecea peste neplăcerile şi umilinţele trăite în realitate, ce-i drept, nu pe de-a-ntregul, dar modificându-le necontenit când prin adâncirea a ceea ce fusese dureros şi înlăturarea a ceea ce fusese josnic, când prin relatarea în cu totul altă lumină a comportării lui într-o anume situaţie, a răspunsurilor pe care le dăduse, a felului său de a primi ceva, totul izvorând inconştient dintr-o fantezie asemănătoare acelei puteri cu care şopârlele şi rimele fac să le crească la loc, nou şi frumos, un mădular ciuntit al corpului lor. Aceste «încetate falsificări, care se îmbulzeau spre compasiune şi admiraţie, modificau la rândul lor imaginea persoanei căreia le erau destinate în gând şi asupra căreia trebuiau să facă impresie; ca un fum de tămâie ce se înalţă necontenit, ele modificau imaginea, făcând-o oarecum mai aurie şi mai neagră. O minunată şi tainică regină asculta aventurile uimitoare ale unui rege extrem de isteţ căzut în sclavie.

Toate aceste fantezii s-au întruchipat însă ca într-un simbol palpabil într-un dar splendid, un măr de aur umplut cu esenţe, iar acesta a fost darul pe care l-a adus el nevestei lui din acea primă călătorie.

Acum îi reveneau în minte toate acestea: farmecul deosebit izvorât tocmai din faptul că darul era mult prea scump pentru situaţia lui de-atunci. Apoi straniul sentiment regesc al inutilităţii darului, care,

deşi atât de scump, nu era altceva decât o jucărie, mult mai fără de folos decât un inel sau un colier de perle, un sentiment ce-l vrăjise, dar, totodată, şi parfumul pătrunzător şi nostalgic el esenţelor din interior, un parfum în care se amestecau încântarea nemăsurată şi nerăbdarea chinuitoare cu care emana umplând nu numai frunzişul perforat din interiorul mărului, ci şi toate drumurile vieţii lui, partea de sus şi partea de jos a zilelor şi a nopţilor lui. Apoi inscripţia în care se afla tot ceea ce-i umpluse atunci sufletul: aluzia insolentă la posesiunea sa, în care el însuşi aproape că nu putea să creadă, şi iarăşi acel sentiment al distanţei, uimirea nesfârşită, de vis, că era într-adevăr astfel.

Purtase multă vreme cu el mărul, şi abia în ultima săptămână a călătoriei îi venise ideea să pună să se graveze câteva cuvinte pe coaja de aur, de jur-împrejurul gâtuiturii, acolo unde se găsea codiţa. Şi deodată i se impuse gândul că aceste cuvinte trebuiau să fie: „Tu mi-ai dăruit totul”, cuvinte triumfătoare, pline de uimirea unei atât de mari fericiri, cu care începe o poezie a lui Djalal ad-Din Rumi, marele, profundul poet. Îşi aminti că în copilărie trebuise, să înveţe pe de rost aceste cuvinte şi cât de puţin îi spuseseră ele atunci. Apoi i-au spus atât de multe, i se părea că exprimă atât de deplin tot ceea ce dădea sens vieţii lui, încât, dintr-o sfială nelămurită, nu cuteză să lase mărul: să le exprime pe toate, ci puse să fie gravate numai cele dintâi: „Tu mi-ai dăruit –”, apoi o linioară, ca atunci când cineva se întrerupe din vorbă.

Cei şapte ani de vechi amintiri îşi năpusteau fără întrerupere talazurile asupra neguţătorului căruia nu-i fu de niciun folos că se răsuci de pe-o parte pe alta în odaia sa de dormit de la han, luminată de palida ¡strălucire a stelelor, ba mai mult, îşi acoperi pleoapele închise cu un ştergar. Cu cât mai adânc îl înconjurau în afară întunericul şi liniştea, ou atât mai violentă devenea această agitaţie lăuntrică de neînţeles. Într-o asemenea bruscă irupere a unor vremi trecute se găsea ceva înfricoşător: se străduí din toate puterile să se gândească la prezent, încercă să lupte împotriva amintirilor nedorite cu amintiri rechemate cu forţa; i se părea că temelia vieţii lui se clatină. Neliniştea, o teamă resimţită aproape fizic deveniră atât de mari, încât se dădu jos din pat şi începu să se plimbe prin odaie. Batjocorit de viaţă, i se părea că în felul acesta sufletul său ar putea ¡să se elibereze de povara succesiunii timpului şi o nesiguranţă şi tristeţe de necrezut îl copleşiră. Treptat, treptat se istovise, ca să se arunce din nou pe patul ce se zărea mai lămurit acum, la revărsatul zorilor. Cu o uşoară

senzaţie de destindere simţi cum gândurile i se încâlcesc, i se părea că trebuie să afle o relaţie între parfumul mărului şi cel al făpturii nevestei lui, dar tot ceea ce gândea îi apărea ca un lucru gândit altă dată sau visat altă dată, şi aşa lunecă în cele din urmă în somn.

Din pricina marii arşiţe, nevasta neguţătorului de covoare îşi petrecu după-amiaza zilei următoare acesteia într-o încăpere adâncită în pământ din partea dinspre grădină a casei sale. Copilul ei însă, o fetiţă de şapte ani, ciudat de mică şi de gingaşă pentru vârsta ei, semănând cu o păpuşă, dar cu nişte ochi în care scânteia uneori o exprelsie matură, plecă pe furiş de lângă mama ei şi, strecurându-se pe după o draperie, urcă până într-o mare odaie goală de la primul cât. Acolo, micuţa căută o oglindă veche, orbită ici şi colo, şi începu să se privească în ea. Mai târziu zâmbi imaginii ei, apoi îşi încreţi fruntea şi rânji către oglindă, arătându-şi dinţişorii sclipitori; o clipă îşi lăsa obrajii să atârne moi, ca de o oboseală de moarte, apoi îşi schimonosi trăsăturile gingaşe şi se holbă la ea însăşi cu ochii larg deschişi şi cu buzele răsfrânte a răutate. După un răstimp puse oglinda deoparte şi se duse la o fereastră oblonită. Îşi vârî capul prin oblon, dar trebui să închidă numaidecât ochii, deoarece afară era o dogoare ce te orbea dureros. Rămase mult în această poziţie, cu trupul şi mâna în odaia semiobsoură, cu capul orbit scăldat în arşiţă; în minte îi veniră o mulţime de gânduri: voia să-şi închipuie numai lucruri frumoase, întâmplări cu alţi copii, cu animale şi oameni maturi. O tulbura însă un sentiment de neputinţă, între ea şi aceste lucruri stătea ceva ca un zid despărţitor din sticlă. Necăjită şi nefericită, îşi retrase capul în odaie şi o clipă fu gata să izbucnească într-un plâns înăbuşit de mânie. În clipa aceea vântul mişcă uşor draperia de la uşă, iar copilului i se păru că în odaie pătrunde o adiere abia perceptibilă din parfumul mărului de aur. Acesta era cu adevărat un măr de aur, pe care tatăl ei îl adusese în dar mamei cu mulţi ani în urmă, la întoarcerea dintr-o lungă şi îndepărtată călătorie. Interiorul mărului era umplut cu un frunziş de aur, având ramificaţii extrem de fine, iar între acestea plutea un parfum enigmatic, care nu semăna cu nimic de pe lume. Nu de multe ori în viaţa lui văzuse copilul acest măr, şi întotdeauna numai la lumina nesigură a unei luminări, când mama ei îl lua pentru o clipită, ca să-l vâre apoi numaidecât în sipetul întunecat. De fiecare dată însă, norul parfumului său enigmatic, care nu scăzuise de-a lungul tuturor acestor ani, transpunea sufletul micuţei într-un vis uriaş: acest măr de aur era

din soiul celor mai minunate lucruri din poveşti, în vreun fel viaţa lui era legată de pasărea vorbitoare, de apa dănţuitoare, de pomul care cântă, legată prin coridoare subpământene ce se prelungeau ici, colo pe sub bolţi întunecate, ici, colo printre lăcaşurile străvezii clătmătoare ale zeiţei mării.

Legat de aceste coridoare era şi capul de pe fântâna dintr-un colţ al curţii. Se spunea că fântâna secase, iar găleţile urcau şi coborau acum mai mult într-o altă fântână, mai mare; cea veche era acoperită cu o lespede de piatră pe care şedea ghemuită o făptură din piatră, asemănătoare unui om gol, dar în poziţia unui animal proptit pe toate picioarele. Ceea ce străjuia această fiinţă enigmatică nu era nicidecum un obişnuit puţ secat, iar către seară, dacă puneai urechea pe capacul de piatră, puteai să auzi jos un vâjâit brusc şi mişcarea unor trupuri ce se îmbulzeau cu violenţă la mare adâncime. O altă intrare în această lume misterioasă trebuie că se afla în faţa casei, pe stradă, dacă ai fi putut ridica piatra mare şi netedă în care era fixat un inel de fier.

Micuţa coborî încet scara, dar iată că dintr-o latură, din perete, i se arătară două puncte incandescente ca ochii unui vaisilisc. Erau două şuruburi ale ferecăturii de metal de la marele sipet, pe jumătate vârât în zid, în care se găsea închis mărul de aur. De sus de tot, printr-o deschizătură în formă de ou, zăbrelită ca un fagure, în casa semiobscură a scării pătrundea lumina domoală a cerului de un azuriu saturat. Printr-un singur loc al grătarului ţâşnea însă o rază orbitoare, spinteca de sus până jos aerul albăstrui tremurător şi se oprea pe ferecătura de aramă, făcând ca din două capete de şurub să izvorască jăratic şi viaţă ca din nişte ochi vii.

Copilul ştia că există un meşteşug secret prin care puteai deschide dintr-o latură sipetul, încât puteai vârî mâna în el, fără să ridici capacul greu. Încercă să împingă ferecătura scânteietoare, apoi pe următoarea, apoi pe celelalte ce se aflau în întuneric. În cele din urmă, una cedă şi, într-un chip încă mai minunat decât porţile de smarald ale unei peşteri fermecate, uşiţele laterale ascunse ale sipetului se deschiseră. Copilul se propti cu capul în ţesăturile aurite şi multicolore ce dădeau să se reverse, iar mâinile sale începură să răscolească printre pânzeturile moi împăturite, pe lângă mărgelele de chihlimbar netede şi reci, printre ustenisile cioplite şi de metal ce-i îndurerau degetele, tot mai adânc, acolo unde se afla mărul şi-l scoase. Fără să se mai gândească la altceva decât la această fericire, copilul

împinse iute uşiţele la loc şi ferecătura se zăvorî.

Micuţa stătu aşa multă vreme nemişcată, iar parfumul enigmatic din măr urca în adieri sărbătoreşti, ca răsuflarea unui vrăjitor adormit, şi nimba capul copilului cu conştiinţa unei puteri şi măreţii nelimitate. Treptat însă fetiţa oboisi să stea astfel şi-i veni în minte că înţelesul mărului nu se afla m-aceea că doar îl aveai, ci în faptul că era un lucru la fel cu lampa fermecată sau cu inelele dăruite de zâne, un lucru care avea putere asupra altor lucruri. Şi îndată se văzu limpede pe ea însăşi, ca într-o oglindă, ţinând în mână mărul, din care izvora, ca dintr-o lampă fermecată, o lumină blândă de culoarea mierii şi siguranţa interioară că poate coborî treptele în acea lume plină de taine. Repede se strecură afară pe strada pustie şi tăcută, scăldată de văpaie. Se opri pe piatra cea netedă, se aplecă spre ea, atinse cu mărulint" îl de fier, roti de trei ori la stânga mărul în mâinile ei mici, îl lăsă să se rostogolească pe piatră: piatra nu se zgudui, inelul rămase nemişcat în crestătura lui. Ca un coşmar o cuprinse încredinţarea că puterea mărului dăduse greş. Toate îi apărură mai întunecate, o năpădiră o mulţime de gânduri neplăcute, gânduri al căror conţinut îi rămânea aproape ascuns, dar care aveau totuşi asupra ei o putere chinuitoare, apăsătoare. Se gândi la mama şi la tatăl ei: i se păru de neînţeles cum pot asemenea oameni să-şi suporte viaţa, care se prelungeşte mulţi, mulţi ani, fără să aibă în ea nimic din ceea ce poate să dea preţ existenţei. Nu înţelegea cum e cu putinţă să suporţi o asemenea plictiseală îngrozitoare. O copleşi un fel de milă şi o mare descurajare. Se uită la măr şi găisi că arăta mai mic şi mai obişnuit; greutatea lui i se păru a fi greutatea unei pietre, în vreme ce mai înainte avusese greutatea tainică a unei făpturi mai mult decât vii. Se hotărî să se ducă să-l dăruiască unor fetiţe cu care se juca adesea; voia să-i rostogolească în faţa celor două fetiţe ca pe o bilă de piatră colorată, ca pe ceva ce nu avea în sine nimic deosebit, nimic vrednic de atenţie. În vreme ce-şi propunea acest lucru, i se părea că mărul ar trebui să simtă ce gând avea cu el: căci mărul nu-i era încă indiferent, gesturile de dispreţ, pe care voia să şi le impună, aveau totuşi înapoia lor un noian tulbure de groază.

tristeţe şi iubire. Tocmai ridicase mărul de pe pământ, ca să

pornească la drum, când auzi venind spre ea paşii unui om, care era îmbrăcat frumos şi în jurul căruia săreau doi câini mari, cu părul aspru, nemaipomenit de supli. Acest bărbat tânăr era marele comiis al regelui. Era fiul unui negru şi al unei siriene şi urcase până la înalta lui funcţie de-acum numai datorită unui şir de ciudate întâmplări norocoase. Se apropia cu paşi uşori, legănaţi, aşa cum merg leii şi panterele; purta un pieptar verde ca smaraldul, prin a cărui despărţitură tivită cu roşu sclipea cămaşa albă, fină; în jurul turbanului alb ca neaua era înfăşurat un lanţ de aur încrustat cu ametiste, în cingătoarea din plăcuţe de metal era înfipt un pumnal scurt, lat, iar lângă el un bici din piele, al cărui miner se prelungea cu un şarpe de aur încolăcit în jurul unui ametist mare; sub cingătoare atârna până către genunchi un şorţ din piele roşie. Nişte cizme galbene împodobite cu legături din metal verde îi ajungeau sus până aproape de genunchi. Mânecile cămăşii erau largi, însă prinse strâns la încheietura mâinilor cu o brăţară de aur întreţesută cu flori negre, în aşa fel că mâinile mari, frumoase, străvezii ca nişte pietre semipreţioase gălbui, ieşeau ca dintr-o cupă strâmtă.

Comisul regelui era vesel, un zâmbet neîntrerupt îi ţinea ridicată buza de sus foarte cărnoasă, lăsând să se vadă o sclipire a dinţilor strălucitori. Veselia lui avea diferite pricini: chiar în dimineaţa acestei zile, ca semn al deosebitei sale favori, regele îi dăruise cei doi câini frumoşi de-un soi extrem de rar, pe care el însuşi îi primise de la un prinţ curd, împreună cu alţi câini şi nişte capre cu părul lung.

Comisul lăsa câinii să alerge sărind înaintea lui, apoi cu un fluierat scurt, strident, îi făcea să se întoarcă la el gonind ca săgeata, iar trupurile lor, numai sălbăticie şi ascultare, îi umpleau sufletul de bucuria acestei noi posesiuni. În mădularele focoase, iuţi ca vântul, care dănţuiau în jurul său, el rei simţea ceva din forţa uşoară şi fierbinte pe care-o purta el însuşi în sânge, iar când zări într-un gang pe jumătate umbrit, sprijinit de coloane, un biet pitic diform, o creatură jalnică, al cărei cap enorm de copil cu înfăţişare bătrânească era adâncit mult între umerii ridicaţi şi strâmbi, resimţi atât de conştient propriii săi umeri cu articulaţii uşoare şi toate încheieturile trupului său de parcă ar fi lunecat cu corpul gol printr-o baie frumoasă cu apă nespus de uşoară care micşora la jumătate greutatea cuiva. Ori de câte ori vântul fierbinte mişca perdeaua de la vreuna din rarele ferestre cu faţa spre stradă, i se şi părea că vede mina unei femei, care

ieşea din semiobscuritatea plină de taină a încăperii oblonite, ca să-i arunce flori sau o scrisoare.

Deodată o văzu în faţa lui pe fetiţa care-i întindea cu un gest rugător mărul de aur şi arăta îndată în jos spre piatra netedă, ca şi când ar fi vrut să-l determine pe bărbat să-i deschidă acest drum, făgăduindu-i ca dar pentru aceasta mărul. O clipă i se păru că micuţa e o mesageră a dragostei, iar piatra cu inel o trapă; era şi bucuros să-şi încerce cu ceva puterea, apucă deci inelul ruginit cu frumoasa-i mână viguroasă, care ieşea ca dintr-o cupă îngustă de aur şi ţesătură neagră, şi săltă în trei clipite lespedea grea, cu toţi muşchii trupului robust întinşi ca o coardă de arc sub frumoasele-i veşminte multicolore. În faţa fetiţei: se căscă un puţ adânc plin cu aer rece, în fundul căruia se prelingea un firicel de apă. La a doua privire, ici şi colo, în pereţii verticali drapaţi cu întuneric, parcă pieriră lunecând nişte animale. La a treia privire se zări cum la o adâncime considerabilă se căsca deschizătura unui alt puţ, un coridor subpământean orizontal. În clipa aceea, comisul simţi că-l părăsesc puterile şi lăsă la loc în rosturile ei piatra cea grea. O prinse cu amândouă mâinile pe micuţa în ochii căreia stăruia o parte din întunericul adânc şi din taina absorbită şi o ridică sus, în aerul fierbinte şi orbitor. Când o lăsă din nou jos, simţi mina copilului la sânul lui şi un obiect tare lunecând într-o cută a veşmântului său. Dar abia după ce dăduse colţul/ vârî mâna şi constată că era mărul de aur, din care emana un ciudat parfum puternic, în care se amestecau o nemăsurată dulceaţă şi o chinuitoare nostalgie.

Când piatra închise din nou drumul către acea lume plină de taină, fetiţa rămase în faţa ei ca o fiică ar regelui mării izgonită din patria ei; se hotărî să-şi îndure eu curaj surghiunul şi să nu-şi afle odihnă până când nu va fi găsit un drum de întoarcere în imperiul părintesc. Că dăruise mărul numai pentru o singură privire aruncată în adâncuri i se părea doar începutul unui şir de aventuri minunate şi, fără a se mai teme de pustietatea şi lipsa de înţeles a realităţii ce-o înconjura – căci numele de exil dădea sens la toate – se întoarse în casă.

Între timp, mama ei se trezise dintr-o scurtă aţipeală, cu pleoapele iritate şi cu tâmplele zvâcnind dureros. Cu o senzaţie neplăcută îşi amintea de ceva ce visase în acest scurt răstimp, sau de ceva la care se gândise într-un mod tulbure, pe jumătate involuntar, căci fusese mai puţin un somn, cât o amorţeală exterioară care-o

cuprinsese în zăpuşeala şi semiobscuritatea încăperii. Erau gânduri în voia cărora când şi când, în deplină trezie, i-ar fi făcut plăcere să se lase; atunci însă, le alunga de fiecare dată cu forţa. De data aceasta o năpădiseră în somnul lipsit de apărare, se umpluiseră cu viaţă şi dăinuiau încă, mai puternic decât ori când, după ce se trezise. Era nu atât o nemulţumire iscată de propria ei viaţă, cât mai ales o închipuire ademenitoare acum ar fi putut să fie altfel, o febră calmă, în care se desfăşurau cu nemăsurată gingăşie întâmplări netrăite: cei peste şapte ani ai căsniciei parcă piereau, cu o limpezime de viis reînvia conştiinţa adolescenţei ei, de suflet şi trup, implicată într-un destin care nu devenise pentru ea cel real, purta convorbiri cu prieteni şi duşmani neştiuţi, cu o lume de umbre, convorbiri în care revărsa tot ce se afla în dânsa nerostit şi fără folos, un asemenea şuvoi inepuizabil de posibilităţi, o asemenea stivuire de mândrie şi umilinţă, de pierdere de vreme şi dăruire, încât smulgeau cu ele şi năboiau realitatea, aşa cum un fluviu cu ape repezi smulge şi duce la vale o minusculă insulă de lut. Ea nu ştia că tocmai această bogăţie de posibilităţi lăuntrice o apăra de dorinţe josnice. Ori de câte ori o năpădise, se simţise jignită şi stingherită, de data asta însă mai mult ca oricând. Mai mult ca oricând, tot ceea ce aparţinea realităţii i se părea ceva nespus de nesigur, pe de-a-ntregul un produs al întâmplării oarbe. Întreaga ei lume lăuntrică era tulburată; nu mai putea să înţeleagă la ce se referea cuvântul dreptate. Deznădăjduită luptă împotriva duşmanului nevăzut, a cărui erezie o simţea în propriu-i for interior, şi nici măcar ca dorinţă, numai ca posibilitate a tot ce e rău, a tot ce e nelegiuire, a tot ce e ispită. Privi în jurul ei cu ochii nesiguri şi ceea ce văzu şi simţi îi spori spaima. La ferestre şi în odăile alăturate vântul mişca perdelele; i se părea că aude paşii înceţi ai unei mulţimi care se apropia, umplea curtea şi pridvoarele, totul i zise părea plin de făpturi nevăzute, de fluturarea veşmintelor lor, din aer părea că încearcă să se înalţe ceva ce era totuna cu ameninţarea dinăuntrul ei. Simţi nevoia să se rezeme de ceva, se uită după copilul ei, copilul nu era acolo. Îşi aduse aminte de o scrisoare pe care i-o trimisese din prima călătorie soţul ei, în cel dintâi an al căsniciei lor şi plecă *s-o* aducă, pentru a impune realităţii oarecum cu forţa dorul surd şi gingăşia din ea. Se afla în sipet, jos de tot/ între o cutie din lemn de santal sculptat şi mărul de aur. Deschise sipetul şi cu o spaimă care, pornind de la ochi, îi străbătu tot trupul, descoperi că mărul nu era acolo. Această descoperire cu totul de

neînţeles, cu totul neaşteptată pică în mijlocul neliniştii ei, şi abia acum i se păru că e vestită, ca printr-un semn rău, că tot ce o înspăimântase şi o ameninţase se referea la viaţa ei cu adevărat; se deschisese o uşă prin care abia acum cei nevăzuţi, păşind încet, puteau pătrunde până în străfundurile existenţei ei: da, se şi întâmplase ceva, ceva întâmplat, nu doar închipuit, se interpusese între ea şi soţul ei, între ea şi tot ceea ce era bunătate şi pietate; gândul acesta îi apăsa inima ca o povară grea. Se ridică din poziţia ghemuită stingheritoare şi, ca să se liniştească, încercă ¡să se convingă că toate acestea nu erau decât rodul fanteziei aţâţate peste măsură de singurătate şi linişte.

La trei paşi în spatele ei, în semiîntuneric, stătea, pândind ca o pisică, fetiţa, ale cărei trăsături fine aveau o expresie mincinoasă. Femeia ghici dejpdată legătura, 6 Înhăţă cu brutalitate pe micuţă şi-i ceru să spună adevărul. Cum însă copilul păstră cu încăpăţânare tăcerea, iar în ochii lui apăru o expresie mereu mai vădită de tăinuire şi de conştientă stăpânire de sine lăuntrică, îl îmbrânci într-o cameră întunecoasă şi porni ea însăşi să caute mărul, sigură fiind că fetiţa alergase cu această jucărie scumpă şi ciudată la tovarăşele ei de joacă, copiii vecinului, iar acolo cineva îi luase în vreun fel mărul, sau acosta se pierduse. Ajungând la casa învecinată, casa unui bogat neguţător de mirodenii, fu mai întâi mirată că în pridvor şi pe scară nu se afla nimeni, nici măcar vreunul dintre slujitori. Din curte însă se auzea rumoarea a numeroşi oameni. Îşi îndreptă paşii într-acolo, dar abia când, ieşind dintre două coloane, se afla în mijlocul unei mulţimi solemne de oameni îmbrăcaţi sobru, îşi aduse aminte că în casa aceasta se afla un cadavru, cadavrul fiicei celei mai tinere, de abia cincisprezece ani, a neguţătorului de mirodenii. Ca să plece, strecurându-se fără a fi băgată în seamă, era acum prea târziu, aşa că femeia rămase ghemuită lângă coloană şi privi.

În jurul catafalcului, oamenii se înghesuiau şi se retrăgeau în linişte; schimbau mereu între ei câteva vorbe, apoi fiecare se închidea în sine şi numai o răsuflare nedefinită, fluturarea şi foşnetul numeroaselor veşminte ce se atingeau între ele umpleau curticica interioară, deasupra căreia era întinsă o ţesătură pe care cădea lumina grea a soarelui şi prin care se strecurau arşiţa înăbuşitoare şi un aur lichid. La un moment dat, la căpătâiul catafalcului, lumea se rări şi, pentru o clipă, nevasta neguţătorului de covoare putu să zărească, între veşmântul liliachiu, încreţit pe umeri, al unei bătrâne şi capul

unui băiat palid, cu ochii negri, trupul înfăşurat în alb orbitor al moartei, un umăr slab şi o parte din gâtul subţire. Apoi se înghesuită în faţă alţi umeri şi alte capete, iar tânăra nevastă îşi întoarse ochii spre trei femei, cele mai apropiate de ea, rudele soţiei neguţătorului de mirodenii. Erau două femei bătrâne şi una tânără. Dintre cele două bătrâne, una era cu mult mai bătrână decât cealaltă, putând fi chiar mama ei, cu toate că şi aceea mai puţin vârstnică era o babă. Pe chipul celei mai bătrâne nimic nu mai avea viaţă: chiar şi ochii ei umezi păreau că prind fără să vrea ceea ce se afla în faţa lor, ca o băltoacă de zăpadă topită la marginea unei păduri. Buzele ei arătau aproape ca două linii mai întunecate; numai în bărbia împietrită mai dăinuia, orb şi surd, ultimul rest al unei voinţe aprige. Chipul bătrânei mai puţin vârstnice era infinit de bogat: în ochii ei negri cercănaţi sclipea bunătatea, iar de jur-împrejur plutea ceva ca un abur de foc şi sânge. Gura ei era mare şi frumoasă, ţi-o puteai imagina înconjurată de păsări fluturând din aripi, venite să-şi caute pe aceste buze hrana, nu într-un joc gingaş ca pe buzele unei fete tinere, ci cu o adâncă încredere în vremuri grele. Ciudat arăta alături de acest chip chipul femeii tinere: părea capul turnat în bronz întunecat al unei zeiţe feciorelnice, neîndurătoare în bogate […] apare deodată alături de capul uriaş şi bun al Marei Mume încununate cu turnuri şi având aninate fructe…

Din Notiţe

(Negrul) Odaia lui. Mirosul mărului se amestecă aici cu mirosul de piele al biciului.

Seara descoperirii: cum rămâne el singur, vrea să mai muşte dintr-un fruct, dar pe acesta aleargă o gânganie ciudată. Abia acum observă el ce *mult* loc e într-o casă pentru asemenea lucruri.

Curentul mişcă draperiile de la uşă, afară se apleacă vârfurile copacilor, e ca un foşnet uşor, paşii uşori şi răsuflarea unor oameni înghesuiţi.

Priveşte afară făptura copilului ridicând cu trudă piatra, monstruozitatea acestei minciuni îl mişcă de parcă micuţa ar fi fost silită să facă ceva rău. Mereu se interpune faptul că n-a mai putut atinge fructul, fiindcă peste el a alergat o gânganie. Intră în camera femeii, acelaşi imbold de a se feri de vorbă, acelaşi imbold mincinos. Deşi copilul n-a minţit nicidecum! Aceasta-i trece prin minte o clipă, dar nu e de niciun folos.

În zmă-următoare e aproape salvat datorită faptului că vede

întăm pdător o monedă de aur care se rostogolește într-o crăpătura-a podelei, atunci se întâmplă că vede pe jos mărul. Mai întâi simte numai parfumul şi crede că e o halucinaţie.

(Neguţătorul de covoare) În odaia comisului: vede piciorul negrului ieşind de sub baldachinul patului (aur cu flori negre). Se hotărăşte pe loc s-o omoare, negrul îi e indiferent.

Voia să aibă o nevastă trufaşă.

După omor.

Schimbă hainele, le pune pe ale sale împreună cu leşul în coş, îl aruncă în fluviu, mai înainte scoate hainele, le îngroapă. separat. Pleacă, lasă uşile deschise, a uitat, se pare, totul. Acum îi vine în minte „scăparea din vedere", faptul că n-a aruncat coşul în canalul de scurgere. Iar prin aceasta lucrurile încep să revină în mintea lui.

Uliţă tăcută. Tânărul scrib îngâmfat. Flori în uşă. Ulcior de băut, în umbră. Ţinută drăgălaşă, gânditoare. Vine nebunul, îl înjunghie pe scrib (un ucenic de bărbier), după el bărbierul cel bătrân, o femeie, un copil. Câini. Neguţătorului de covoare îi e groază de lurhe. La piaţă, înghesuială, glastre în mers, cărucioare, femei îi oferă fructe, pretutindeni pare că aleargă gângania, greierele de culoarea pământului, cu pete de sânge. Din nou aceiaşi câini. Nu poţi scăpa de ei. Aşa că intră în apă, îşi vâră capul sub un grătar de scurgere, repede, repede.

N.B. Dă unui peşte de aur să mănânce o mică pată de sânge de pe mâna stângă. Aceasta îl liniştește pe deplin pentru o vreme.

În coliba supraveghetorului fluviului, crede el, se va putea obţine ceva printr-o înlăturare fizică.

POVESTEA UNUI CAVALERIST

În ziua de 22 iulie 1848, înainte de ora şase dimineaţa, un detaşament de patrulare, escadronul doi de cuirasieri din Val Modena, cu o sută şapte cavalerişti, comandant căpitanul baron Rofrano, părăsi cazinoul San Alessandro, îndreptându-se spre Milano. Peste ţinutul deschis, strălucitor domnea o linişte de nedescris; de pe culmile munţilor îndepărtaţi norii dimineţii urcau către cerul luminos ca nişte domoli nori de fum; porumbul stătea nemişcat, iar între pâlcurile de pomi, care arătau ca spălaţi, străluceau case de ţară şi biserici. Abia depăşise detaşamentul de patrulare cu vreo milă ultima linie de avanposturi ale propriei armate, când printre lanurile de porumb fulgerară arme şi avangarda infanteriei inamice îşi semnală prezenţa.

Escadronul luă poziţie de atac în marginea şoselei, pe deasupra lui zbură un roi de gloanţe cu un zgomot neobişnuit de mare, aproape ca un mieunat, atacă de-a dreptul peste câmp şi prinse din urmă, ca pe un stol de prepeliţe, un mic detaşament de oameni înarmaţi ca vai de lume. Erau inşi din legiunea lui Manara, cu nişte pălării ciudate. Prinşii fură încredinţaţi unui caporal cu opt soldaţi de rând şi trimişi în urmă. În faţa unei vile frumoase, al cărei drum de acces era flancat de chiparoşi foarte bătrâni, avangarda raportă că se zăresc siluete suspecte. Vagmistrul Anton Lerch descălecă, luă doisprezece oameni înarmaţi cu carabine, îi postă la ferestre şi captură optsprezece studenţi din legiunea Pisei, tineri binecrescuţi şi chipeşi, cu mâini albe şi plete. O jumătate de oră mai târziu, escadronul ridică un trecător, un bărbat în portul Celor din Bergamo, care părea suspect datorită înfăţişării lui prea inofensive şi nebătătoare la ochi. Bărbatul purta cusute în căptuşeala surtucului cele mai importante planuri amănunţite privind constituirea grupuiilor de franctirori în Giudicaria şi cooperarea acestora cu armata piemonteză. Către ora zece dimineaţa, în mâinile detaşamentului de patrulare căzu o turmă de vite. Îndată după aceea, cavaleriştii se izbiră de împotrivirea unei puternice unităţi inamice, care deschise focul asupra avangărzii dinapoia zidului unui cimitir. Plutonul de avangardă al locotenentului conte Trautsohn escaladă zidul scund şi se năpusti printre morminte asupra inamicilor în totală derută, dintre care o mare parte se salvă în biserică, iar de acolo prin uşa sacristiei într-o pădurice deasă. Cei douăzeci şi şapte de noi prizonieri declarară că sunt voluntari napolitani comandaţi de ofiţeri papali. Escadronul a avut un mort. O grupă formată din caporalul Wotrubeck şi dragonii Holl şi Haindl, ochii păduricea şi puse mâna pe un obuzier uşor tras de doi cai de plug, atacând escorta şi cârmind gloabele prinse de căpestre. Uşor rănit, caporalul Wotrubeck fu trimis înapoi la cartierul general să raporteze despre luptele date şi alte reuşite, prizonierii fură de asemenea transportaţi în urmă, obuzierul însă fu luat de escadronul care, după escortele plecate, mai număra şaptezeci şi opt de oameni.

După declaraţiile diferiţilor prizonieri, care se potriveau întocmai între ele, oraşul Milano fusese cu totul părăsit de trupele inamice atât regulate, cât şi neregulate, de asemenea fusese golit de tunuri şi provizii de război, astfel încât căpitanul de cavalerie şi escadronul său nu-şi putură refuza plăcerea de a intra în acest mare şi

frumos oraş care se afla acolo lipsit de apărare. Sub bătaia clopotelor de amiază, marşul general zvârlit spre cerul de oţel sclipitor de cei patru trompeţi, făcând să zbârnâie o mie de ferestre şi fulgerat înapoi pe şaptezeci şi opt de platoşe şi şaptezeci şi opt de săbii scoase din teacă şi proptite de umăr; stradă la dreapta, stradă la stânga, umplându-se, ca un furnicar răscolit, de figuri mirate; chipuri care blestemau şi păleau dispărând înapoia porţilor, ferestre somnolente smulse de braţele dezgolite ale unor frumoase necunoscute; pe lângă Santa Babila, San Fedele, San Carlo, pe lângă domul de marmură vestit în toată lumea, pe lângă San Sátiro, San Giorgio, San Lorenzo, San Eustorgio, ale căror străvechi portaluri de bronz, deschizându-se cu toatele, lăsau să se vadă, în lumina lumânărilor şi prin fumul de tămâie, sfinţi de argint şi femei cu ochi strălucitori, înveşmântate în brocart, făcând semn; aşteptând împuşcături din mii de mansarde, bolţi de poartă întunecate, prăvălioare scunde şi văzând iar şi iar numai fete şi băieţi nevârstnici arătându-şi dinţii albi şi părul negru; privind în jos la toate acestea de pe caii în trap, cu ochi scânteind pe masca de praf stropită cu sânge; intrând pe Poarta Venezia, ca să iasă clin nou pe Poarta Ticinese; aşa a trecut călare prin Milano frumosul escadron.

Nu departe de ultima poartă a oraşului, pe care am numit-o, acolo unde se întindea un teren acoperit cu platani frumoşi, vagmistrului Anton Lerch i se păru că vede la fereastra de la parter a unei case nou construite, de un galben deschis, chipul cunoscut al unei femei. Curiozitatea îl făcu să se răsucească în şa, apoi, deoarece calul său şchiopătase câţiva paşi, ceea ce-l făcuse să presupună că-i intrase vreo pietricică din drum în una din potcoavele din faţă, în sfârşit, deoarece se afla la coada escadronului, aşa că putea să iasă din rând fără a provoca dezordine, se hotărî, datorită tuturor acestora, să descalece, aceasta după ce-şi cârmise calul, vârându-l cu partea dinainte în gangul respectivei case. Abia apucă să ridice al doilea picior pintenog din faţă al roibului său, ca să cerceteze potcoava, când se deschise o uşă ce dădea din interiorul casei chiar la capătul gangului, lăsând să se vadă o femeie durdulie, încă tânără, într-un capot cam prăpădit, în spatele căreia se zărea însă o odaie luminoasă, având la ferestre poliţe de flori, pe care se aflau câteva mici ghivece cu busuioc şi muşcate roşii; vagmistrul mai zări apoi un dulap de mahon şi un grup mitologic din porţelan, iar într-o oglindă fixată între ferestre, privirea lui pătrunzătoare descoperi totodată imaginea peretelui opus,

ocupat cu totul de un mare pat alb şi o uşă tapetată, pe care chiar în clipa aceea se retrăgea un bărbat trupeş mai în vârstă, complet ras.

Între timp, vagmistrului îi veni în minte numele femeii şi totodată multe altele: că era văduva sau nevasta divorţată a unui subofiţer de intendenţă croat, că demult, cu nouă sau zece ani în urmă, petrecuse ou ea la Viena câteva seri şi jumătăţi de noapte în societatea unuia care era adevăratul ei ibovnic de-atunci; acum încerca să desprindă din corpolenţa ei de astăzi silueta senzuală, slabă de odinioară. Cea din faţa lui îi zânabi însă într-un fel slav, pe jumătate linguşitor, care-i aduse sângele în gâtul puternic şi sub ochi, în vreme ce o anumită manieră afectată, în care i se adresă, ca şi capotul şi aranjamentul odăii îl intimidară. În clipa aceea însă, urmărind cu o privire cam obosită un muscoi care se plimba pe pieptenele din părul femeii, fără să se gândească aparent la altceva decât la felul cum ar pune mâna numaidecât, ca să gonească muscoiul, pe ceafa caldă şi rece, se simţi plin de sus până jos de conştiinţa luptelor date în acea zi şi a altor întâmplări norocoase, aşa că îi apăsă capul în jos cu mâna grea şi spuse arătând spre uşa pe jumătate deschisă a odăii:

— Vuic – acest nume nu-l mai rostise cu siguranţă de zece ani, iar numele de botez i-l uitase cu totul – în opt zile ne întoarcem, iar atunci ăsta va fi cvartirul meu.

În acest timp auzi din casă trântindu-se mai multe uşi şi simţi că murgul său îl grăbeşte la drum, mai întâi smucindu-se mut din căpăstru, apoi nechezând tare după ceilalţi cai, aşa că se aruncă în şa şi porni la trap după escadron, fără a primi din partea acestei Vuic alt răspuns decât un râs stingherit, cu capul lăsat pe spate. Cuvintele rostite de el o făcuseră însă să-i cunoască puterea. Călărind în latura coloanei de patrulare, cu paşi acum lipsiţi de vioiciune, sub arşiţa grea, metalică a cerului, cu privirea voalată de norul de praf ce-i însoţea, vagmistrul se transpuse în închipuire din ce în ce mai mult în odaia cu mobile de mahon şi glastre cu busuioc şi totodată într-o atmosferă civilă, în care mai licăreau din ale războiului, o atmosferă de tihnă şi de brutalitate plăcută, fără relaţii de serviciu, o existenţă în papuci de casă, cu minerul sabiei trecut prin buzunarul din stânga al halatului. Bărbatul cel trupeş, ras, care dispăruse prin uşa tapetată, un ins cu o înfăţişare intermediară între un cleric şi un camerist ieşit la pensie, juca în închipuirea lui un rol însemnat, aproape mai însemnat decât frumosul pat larg şi pielea albă, delicată a doamnei Vuic. El ocupă

îndată locul unui prieten tratat cu familiaritate, cam slugarnic, care venea cu bârfe de prin curte, aducea tutun şi claponi; dar nu după mult timp fu strâns cu uşa, trebui să cumpere tăcerea celorlalţi, fiindcă se afla în legătură cu toate uneltirile posibile, era spion piemontez, bucătar papal, codoş, posesorul unor case suspecte cu pavilioane întunecate pentru întâlniri politice; în cele din urmă crescu luând dimensiunile unei buretoase făpturi uriaşe, în trupul căreia puteai da cep în douăzeci de locuri, ca să scoţi aur în loc de sânge.

În orele de după-amiază, detaşamentul de patrulare nu dădu de nimic nou, aşa că reveriile vagmistrului nu fură stingherite. Dar în el se trezi o sete de câştiguri neaşteptate, de gratificaţii, de ducaţi care să-i cadă brusc în buzunar. Căci gândul primei intrări în odaia cu mobile de mahon era schija din trupul lui în jurul căreia coceau toate dorinţele şi poftele sale.

Când, către seară, detaşamentul de patrulare, cu caii hrăniţi şi oarecum odihniţi, îşi propuse să răzbată făcând un ocol spre Lodi şi podul de peste Adda, unde era totuşi de aşteptat un contact cu inamicul, vagmistrului i se păru ademenitor de suspect un sat cu clopotniţa pe jumătate dărâmată, situat mai departe de şosea, într-o vale peste care se lăsa amurgul, aşa încât, chemându-i la el cu un semn pe soldaţii de rând Holl şi Scarmolin, se desprinse de marşul escadronului şi, împreună cu aceştia, o coti lateral, cu speranţa că va surprinde şi ataca în sat un general inamic cu escortă restrânsă, sau că va obţine altfel un premiu cu totul extraordinar – atât de aţâţată îi era imaginaţia. Ajuns la marginea jalnicei aşezări, aparent pustiite, le ordonă lui Scarmolin şi Holl să dea o raită în jurul caselor, cel dintâi la stânga, celălalt la dreapta, în vreme ce el însuşi, cu pistolul în pumn, o porni la galop pe drum; curând însă, simţind sub el lespezi tari de piatră, pe care mai fusese vărsată şi o grăsime lunecoasă, trebui să-şi domolească brusc calul, mânându-l mai departe la pas. Satul rămase tăcut ca mormântul; niciun copil, nicio pasăre, nicio adiere de vânt. În dreapta şi în stânga se înşirau căsuţe murdare, de pe zidurile cărora căzuse tencuiala; ici, colo, pe cărămizile goale era desenat cu cărbune câte ceva respingător; privind în interior printre uşorii fără uşi, vagmistrul văzu ici şi colo câte o făptură trândavă, pe jumătate goală, zăcând pe un sălaş sau târşâindu-şi picioarele prin odaie, cu şoldurile parcă scrântite. Calul mergea greu şi-şi mişca anevoie picioarele din spate, ca şi cum ar fi fost de plumb. În vreme ce se răsuci în şa şi se

aplecă să se uite la potcoava din spate, dintr-o casă se auziră târându-se nişte paşi, iar când îşi îndreptă spinarea, chiar în faţa calului mergea o femeie al cărei chip nu putea să-l vadă. Era numai pe jumătate îmbrăcată; fusta murdară, zdrenţuită, din mătase înflorată i se târa prin şanţul de scurgere, picioarele-i goale erau vârâte în nişte papuci murdari; mergea atât de aproape înaintea calului, încât răsuflarea ţâşnind pe nările acestuia îi mişca panglica cu strălucire unsuroasă cu care-i erau legate buclele ce atârnau sub o veche pălărie de paie pe ceafa goală, şi totuşi nu grăbea pasul şi nu se dădea la o parte din faţa călăreţului. De sub pragul unei uşi din stânga se rostogoliră în mijlocul drumului, încleştaţi cu dinţii unul de altul, doi şobolani însângeraţi, dintre care cel de dedesubt scoase un chiţăit atât de jalnic, încât calul vagmistrului se opri locului, holbând ochii spre pământ, cu răsuflarea şuierătoare. O apăsare în crupă îl făcu să pornească din nou, dar acum femeia dispăruse într-un pridvor, fără ca vagmistrul să-i fi putut vedea faţa. Din casa următoare ieşi în goană un câine grăbit, cu capul ridicat, lăsă să-i cadă în mijlocul drumului un os şi încercă să-l îngroape într-o crăpătură a caldarâmului. Era o căţea albă murdară, cu ţâţele atârnând; scurmă cu o sârguinţă diavolească, înşfăcă apoi osul cu dinţii şi-l duse o postaţă mai departe. În timp ce începu din nou să scurme, alţi trei câini se şi aflară lângă ea: doi erau foarte tineri, cu oasele moi şi pielea lăbărţată; fără să poată lătra sau muşca, hârâiau unul la altul cu dinţii tociţi pe care şi-i arătau în colţul buzelor. Celălalt câine care venise odată cu ei era un ogar pitic galben deschis, cu burta atât de umflată, încât se putea mişca numai foarte încet pe cele patru picioare subţiri. Faţă de corpul gros, cu pielea. Întinsă ca o tobă, capul părea prea mic; ochii mici, neliniştiţi aveau o expresie îngrozitoare de durere şi stinghereală. Îndată se mai adăugară alţi doi câini, veniţi în salturi: unul slab, alb, de-o hidoşenie ce întruchipa lăcomia extremă, cu ochii inflamaţi din care i se scurgeau două dâre negre, şi o corcitură de baset cu picioarele înalte. Acesta din urmă ridică spre vagmistru capul şi-l privi. Trebuie să fi fost foarte bătrân. Ochii îi erau infinit de obosiţi şi trişti. Căţeaua alerga cu o grabă neroadă încolo şi-ncoace înaintea călăreţului; cei doi căţelandri, fără să latre, dădeau să muşte calul de chişiţe cu botul lor moale, iar ogarul pitic îşi târa corpul oribil chiar în faţa copitelor. Roibul nu mai „putea să facă un pas. Vagmistrul voi să-şi descarce pistolul în unul dintre câini, dar pistolul nu luă foc, aşa că izbi cu amândoi pintenii calul care

o porni tropăind pe caldă. – râmul de piatră. După câteva salturi trebui să oprească din nou roibul. Căci aici drumul era barat de o vacă, pe care un băiat o trăgea de-o frânghie spre butucul de tăiere. Dar vaca, dând înapoi înfiorată de aburul de sânge şi de pielea proaspătă a unui viţel negru bătută în cuie pe stâlpii porţii, se proptea pe picioare, sorbea cu nările umflate aburul roşiatic al soarelui de seară şi, cu ochi jalnici, mai înainte ca băiatul s-o treacă dincolo lovind-o şi smucind-o de frânghie, mai apucă să smulgă o gură din finul pe care vagmistrul îl legase în faţă de şa. Acum călăreţul lăsase în urmă ultima casă din sat şi, înaintând printre două ziduri scunde, coşcovite, putea să vadă cum se întinde drumul mai departe, dincolo de un pod de piatră cu o singură boltitură peste un şanţ ce părea secat, dar apoi simţi în mersul calului o asemenea greutate de nedescris, o asemenea bătaie pe loc a pasului, încât pe dinaintea ochilor săi se perindau trudnic fiecare metru de zid, ba chiar fiecare miriapod şi gândac de pe acesta şi totodată i se părea că pentru a străbate călare satul acela dezgustător îi trebuise un timp nemăsurat. Din pieptul calului său răzbătea o respiiaţie grea, gâfâită, un zgomot cu totul neobişnuit pentru el, pe care nu-l putu recunoaşte îndată, aşa că îi căută cauza mai întâi deasupra lui şi lângă el, în cele din urmă în depărtare, până când observă dincolo de podul de piatră, cam la aceeaşi distanţă ca el însuşi de acesta, un călăreţ din propriul său regiment, chiar un vagmistru, care venea spre el călare pe un roib cu picioarele din faţă pintenoage. Cum ştia prea bine că în întregul escadron nu se afla niciun asemenea cal, în afară de cel pe care călărea el în această clipă, şi cum încă nu putea recunoaşte chipul celuilalt călăreţ, dădu nerăbdător pinteni calului care porni într-un trap foarte vioi, lucru care-l făcu şi pe celălalt să-şi grăbească în aceeaşi măsură ritmul, astfel încât acum se aflau la numai o azvârlitură de piatră unul de altul, iar mai apoi, când am îndoi caii păşiră pe pod în aceeaşi clipă cu acelaşi picior pintenog, vagmistrul, cu ochii holbaţi, se recunoscu în arătare pe el însuşi, îşi struni ca scos din minţi calul şi întinse mâna dreaptă cu degetele răşchirate spre fantomă, aceasta îşi struni şi ea calul şi ridică mâna dreaptă, după care dispăru brusc, soldaţii de rând Holl şi Scarmolin, cu chipuri naive, apărură din dreapta şi din stânga, ieşind din şanţul secat, iar totodată, de dincolo de păşune, se auziră trompetele escadronului sunând puternic şi nu de la mare depărtare „la atac”. Urcând în galopul cel mai rapid un val de pământ, vagmistrul văzu eseadronul ce se

repezea în galop spre o pădurice din care ieşeau în grabă călăreţi inamici cu suliţe; strângând cu mâna stângă frâul şi înfăşurându-şi *pe* dreapta cureaua de la minerul sabiei, văzu plutonul al patrulea desprinzându-se de escadron şi încetinindu-şi goana şi se găsi îndată pe terenul ce bubuia, apoi în mirosul puternic de praf, apoi în mijlocul duşmanilor, izbi un braţ albastru care purta o suliţă, văzu chiar lângă el chipul căpitanului de cavalerie cu ochii larg deschişi şi dinţii rânjiţi de furie, se pomeni apoi înghesuit brusc numai între chipuri vrăjmaşe şi culori străine, se adânci între săbii ce se roteau, îl străpunse pe cel mai apropiat în gât şi-l doborî de pe cal, îl văzu alături de el pe soldatul Scarmolin cu faţa râzătoare retezându-i unuia degetele cu care ţinea frâul şi tăind adânc în gâtul calului, simţi cum îngrămădeala se răreşte şi se găsi deodată singur, la marginea unui pârâiaş, în spatele unui ofiţer inamic călare pe-un cal sur. Ofiţerul voi să sară peste pârâu, dar surul refuză. Ofiţerul îl cârmi şi întoarse spre vagmistru o faţă foarte palidă şi ţeava unui pistol, dar în aceeaşi clipă i se înfipse în gură o sabie, în al cărei vârf mic era concentrată toată puterea unui cal în galop. Vagmistrul trase înapoi sabia şi înhăţă din acelaşi loc de unde se desprinseseră degetele celui ce se prăbuşea, frâul calului sur care săltă uşor şi gingaş ca o căprioară picioarele peste stăpânul său muribund.

Când vagmistrul porni înapoi călare, cu frumosul cal sur de pradă alături, soarele ce apunea într-un abur greu împrăştia peste păşune o roşeală înfricoşătoare. Chiar şi acolo unde nu se vedeau urme de potcoave, ai fi zis că sunt împrăştiate bălţoace de sânge. Un reflex roşu stăruia pe uniformele albe şi pe feţele râzătoare, cuirasele şi cioltarele scânteiau şi străluceau ca jarul, dar cel mai puternic sclipeau trei mici smochini, pe ale căror frunze moi cavaleriştii îşi şterseseră râzând dârele de sânge de pe săbiile lor. Lângă pomii pătaţi cu sânge se afla căpitanul, iar lângă el trompetul escadronului care ridică la gură trompeta parcă muiată într-un suc roşu şi sună apelul. Vagmistrul călări de la un pluton la altul şi văzu că escadronul nu pierduse nici măcar un singur om, dar în schimb câştigase nouă cai de ham. Se îndreptă spre căpitan şi-i dădu raportul, continuând să ţină lângă el calul sur, care dănţuia cu capul ridicat şi sorbind aerul, ca un cal tânăr, frumos şi mândru ce era. Căpitanul ascultă raportul cu minţile aiurea. După aceea îl chemă la el cu un semn pe locotenentul conte Trautsohn, apoi acesta descălecă numaidecât şi, împreună cu şase cuirasieri de asemenea descălecaţi, deshămă caii de la obuzierul uşor pe care-l

capturaseră, aflat în spatele frontului escadronului, ordonă celor şase să târască obuzierul într-o latură şi să-l scufunde într-o mică mlaştină formată de pârâu, după care încălecă, izgoni cu latul sabiei cei doi cai de tracţiune de care nu mai aveau nevoie, şi-şi reluă în tăcere locul în fruntea primului pluton.

7 – Femeia fără umbră

În tot acest timp, escadronul împărţit în două şiruri nu fu chiar zgomotos, dar soldaţii se aflau într-o dispoziţie puţin obişnuită, explicabilă prin aţâţarea pricinuită de patru bătălii victorioase obţinute în aceeaşi zi, iar această dispoziţie se manifestă prin aceea că izbucneau lesne într-un râs pe jumătate stăpânit şi prin strigăte schimbate între ei cu jumătate de voce. Nici caii nu stăteau liniştiţi, mai ales aceia între care erau vârâţi caii străini luaţi pradă. După asemenea întâmplări norocoase, limitele unei poziţii li se păreau tuturor prea strâmte, iar cavalerişti şi victorioşi ca aceştia năzuiau să se avânte în grupuri libere împotriva unui nou inamic, să izbească şi să înşface alţi cai de pradă. În clipa aceasta, căpitanul de cavalerie baron Rofrano trecu foarte aproape de-a lungul frontului escadronului său şi, săltând pleoapele mari de pe ochii albaştri cam somnolenţi, ordonă perceptibil, dar fără să ridice vocea: „Cailor de ham să li se dea drumul!" Escadronul rămase tăcut ca mormântul. Numai calul sur de lângă vagmistru întinse gâtul şi aproape că atinse cu nările fruntea calului pe care şedea căpitanul. Căpitanul îşi aranjă sabia, scoase din toc» nul dintre pistoalele sale şi, în vreme ce ştergea cu dosul mâinii cu care ţinea frâul niţel praf de pe ţeava sclipitoare, îşi repetă ordinul cu vocea ceva mai tare, apoi începu numaidecât să numere „unu" şi „doi". După ce rosti „doi", privirea lui voalată se aţinti asupra vagmistrului, care şedea nemişcat în şa înaintea lui şi-l privea ţintă în faţă. În vreme ce continua să-l fixeze pe căpitan cu privirea, privire în care numai când şi când scânteia, ca să piară din nou, o expresie deznădăjduită şi câinească, dornică v să comunice un anume fel de încredere plină de devotament rezultată din relaţiile de serviciu existente de-a lungul multor ani, conştiinţa vagmistrului Anton Lerch nu era plină de încordarea uriaşă a acestei clipe, ci podidită de tot felul de imagini ale unei tihne ciudate, iar din adâncimi lăuntrice total necunoscute lui însuşi urcă o mânie bestială împotriva omului din faţa lui, care voia să-i ia calul, o mânie atât de îngrozitoare împotriva chipului, a vocii, a ţinutei şi a întregii existenţe a acestui om, cum numai dintr-o strânsă

convieţuire de mulţi ani putea, într-un mod ciudat, să se nască. Nu se ştie dacă în sufletul căpitanului s-a petrecut ceva asemănător, sau dacă, în această clipă de insubordonare mută, el a simţit primejdia ce se extinde tăcută în situaţiile critice: a săltat cu o mişcare nepăsătoare, aproape afectată braţul, iar în vreme ce, ridicând dispreţuitor buza de sus, a numărat „trei", împuşcătura a şi detunat, iar vagmistrul, atins în frunte, s-a prăbuşit cu pieptul pe gâtul calului său, apoi, între roib şi calul sur, la pământ. Încă nu se izbise însă de brazdă, că toţi gradaţii şi soldaţii de rând se descotorosiseră de caii lor capturaţi cu o şfichiuitură de frâu sau lovitură de picior, iar căpitanul, vârându-şi calm pistolul în toc, putea acum să conducă din nou escadronul ce încă tremura ca după o lovitură de trăsnet împotriva inamicului ce părea că-şi adună rândurile la o depărtare nedesluşită din pricina amurgului. Dar inamicul nu acceptă un nou atac, şi curând după aceea detaşamentul de patrulare ajunse nestingherit pe poziţia sudică de avanposturi a propriei armate.

AVENTURA MAREŞALULUI DE BASSOMPIERRE

Î

Într-o anumită perioadă a vieţii mele, serviciul mă obliga să trec oarecum regulat, de mai multe ori pe săptămână, la o anumită oră, peste podul cel mic (fiindcă Pont neuf încă nu fusese construit pe atunci), iar în acea împrejurare eram recunoscut şi salutat de câţiva meşteşugari sau alţi oameni din popor, însă în felul cel mai bătător la ochi şi cel mai regulat de o foarte frumoasă negustorească de mărunţişuri a cărei prăvălie avea o firmă cu doi îngeri şi care, ori de câte ori am trecut pe-acolo în cele cinci sau şase luni, se pleca adânc şi se uita după mine până când nu mai putea să mă vadă. Comportarea ei mi-a atras atenţia, o priveam şi eu şi-i mulţumeam cu amabilitate. Odată, în miezul iernii, veneam călare de la Fontainebleau la Paris, iar în vreme ce urcam din nou spre micul pod, ea ieşi în uşa prăvăliei şi mi se adresă, pe când treceam: „Domnul meu, sluga dumneavoastră!" I-am răspuns la salut şi, uitându-mă din când în când în urmă, am zărit-o cum se apleca mereu înainte, ca să mă vadă cât mai mult cu putinţă. Aveam în urma mea un slujitor şi un curier, pe care voiam să-i trimit încă în acea seară înapoi la Fontainebleau cu scrisori către anumite doamne. La porunca mea, slujitorul descălecă şi se duse la tânăra femeie să-i spună în numele meu că am remarcat dorinţa ei de a mă

vedea şi saluta; voiam, dacă dorea să mă cunoască mai îndeaproape, s-o vizitez oriunde ar fi cerut.

Femeia îi răspunse slujitorului: nici n-ar fi putut să-i aducă o solie mai mult dorită, era gata să vină unde o voi chema.

Călărind mai departe, îl întrebai pe slujitor dacă nu ştie cumva vreun loc unde m-aş putea întâlni cu femeia, îmi răspunse că ar vrea s-o ducă la o anumită mijlocitoare; cum însă acest servitor, Wilhelm din Courtrai, era un om foarte grijuliu şi conştiincios, adăugă îndată: întrucât ciuma se arată ici şi colo şi întrucât din pricina ei au şi murit nu numai oameni din lumea de jos şi murdară, ci şi un doctor şi un canonic, mă sfătuieşte să aduc cu mine de-acasă saltele, pături şi cearşafuri. Îi acceptai propunerea, iar el îmi făgădui să-mi pregătească un pat bun. Înainte de a descăleca, îi mai spusei să ducă acolo şi un lighean ca lumea, un flaconaş cu esenţă parfumată şi ceva prăjituri şi mere; să se îngrijească de asemenea ca odaia să fie bine încălzită, fiindcă era atât de frig, încât picioarele îmi îngheţaseră bocnă în scări, iar cerul era acoperit de nori grei de zăpadă.

Seara mă dusei acolo şi găsii o femeie foarte frumoasă de vreo douăzeci de ani şezând pe pat, în vreme ce codoaşa, cu capul şi spinarea ei rotundă acoperite cu o broboadă neagră îi tot vorbea cu râvnă. Uşa era întredeschisă, în cămin ardeau cu flăcări vii şi zgomot nişte buşteni mari, nu s-a auzit că venisem, aşa că am rămas o clipă locului în uşă. Tânăra femeie privea liniştită cu ochii mari în flăcări; cu o mişcare a capului se îndepărtase ca la kilometri întregi de dezgustătoarea bătrână; o parte din părul ei greu, întunecat îi scăpase de sub boneţica de noapte pe care o purta şi, răsucindu-se în câteva bucle naturale, îi cădea pe cămaşă, între umăr şi piept. Mai purta un jupon scurt dintr-o ţesătură de lână verde şi papuci în picioare. În această clipă mă voi fi trădat printr-un zgomot: ea îşi întoarse brusc capul şi îndreptă spre mine o faţă căreia încordarea nemăsurată a trăsăturilor i-ar fi dat o expresie aproape sălbatică, fără dăruirea radioasă care izvora din ochii larg deschişi şi ţâşnea ca o flacără invizibilă din gura mută. Mi-a plăcut nespus. Mai repede ca gândul, bătrâna dispăru din odaie, iar eu mă aflai lângă prietena mea. Când, în prima beţie a surprinzătoarei posesiuni, am vrut să-mi permit unele libertăţi, ea mă respinse cu o energie ce-i însufleţea indescriptibil privirea şi vocea gravă. În clipa următoare, mă simţii însă îmbrăţişat de ea; se agăţă de mine mereu mai strâns cu privirea ochilor profunzi,

cu buzele şi cu braţele; apoi vru parcă din nou să vorbească, dar buzele-i înfiorate de sărutări nu formară cuvinte, din gâtlejul tremurător nu ieşi niciun sunet desluşit, ci doar un scâncet stins.

O mare parte din ziua aceea o petrecusem călare pe şoselele îngheţate, apoi, în anticamera regelui, avusesem un incident foarte supărător şi violent, după care, ca să-mi risipesc proasta dispoziţie, băusem şi duclasem vârtos cu spada, aşa că, în mijlocul acestei fermecătoare şi tainice aventuri, când şedeam întins acolo, îmbrăţişat pe după ceafă cu braţe moi şi acoperit de bucle parfumate, mă cuprinse o asemenea oboseală bruscă şi irezistibilă, aproape o ameţeală, încât nu mai puteam să-mi amintesc cum de ajunsesem în această odaie, ba chiar, pentru o clipă, nici cine era făptura a cărei inimă bătea atât de aproape de a mea şi pe care o confundam cu alta de mai demult, iar îndată după aceea mă scufundai într-un somn adânc.

Când mă trezii, era încă noapte întunecoasă, dar simţii numaidecât că prietena mea nu mai era lângă mine. Ridicai capul şi în lumina slabă a jeraticului ce se stingea 6 văzui stând la fereastră: deschisese unul din obloane şi privea prin crăpătură afară. Apoi se întoarse, băgă de seamă că sunt treaz şi strigă (văd şi astăzi cum şi-a trecut în sus dosul palmei stângi pe obraz şi şi-a aruncat peste umăr părul ce-i căzuse în faţă):

— Mai e mult până la ziuă, mai e mult!

Abia atunci văzui bine cât era de mare şi de frumoasă şi ardeam de nerăbdare în aşteptarea clipei când va veni din nou lângă mine, din câţiva paşi mari şi liniştiţi ai picioarelor ei frumoase pe care pâlpâia lumina roşiatică. Ea însă se duse mai întâi la cămin, se aplecă la podea, luă ultimul butuc greu care se afla afară, cu braţele ei goale, strălucitoare şi-l azvârli repede peste jeratic. Apoi se întoarse, faţa ei scânteia de flăcări şi bucurie, smulse cu mâna, în trecerea-i grăbită, un măr de pe masă şi se găsi lângă mine, cu membrele încă învăluite de suflul proaspăt al focului, apoi îndată eliberate de el şi zguduite dinlăuntru de flăcări mai puternice, cuprinzându-mă cu dreapta, iar cu stânga oferind gurii mele în acelaşi timp fructul rece din care muşcase şi obrajii, buzele şi ochii. Ultimul buştean din cămin ardea cu mai multă putere decât toţi ceilalţi. Aruncând scântei, resorbea flacăra ca s-o lase apoi să ţâşnească în sus cu vigoare, astfel că lumina focului se prăvălea peste noi ca un val ce se frângea de perete şi ne ridica brusc umbrele încolăcite, apoi le făcea să se scufunde iar. Lemnul tare trosnea mereu,

hrănind necontenit dinlăuntrul său flăcări noi ce se înălţau şi alungau întunericul greu cu revărsări şi jerbe de lumină roşiatică. Deodată însă flacăra scăzu, şi o adiere rece de aer deschise încet ca o mână oblonul de la fereastră, lăsând să se vadă licărul palid şi respingător al zorilor.

Ne ridicarăm, ştiind că acum se făcuse ziuă. Dar ceea ce se vedea afară nu semăna cu o zi. Nu semăna cu trezirea lumii. Ceea ce se afla afară nu arăta ca o stradă. Nu puteai recunoaşte nimic distinct, era un maldăr incolor, ireal, în care parcă se mişcau îndepărtându-se fantasme atemporale. De undeva, de foarte departe, ca din amintire, bătu ceasul dintr-un turn, iar un curent de aer rece şi umed, care nu aparţinea nici unei ore, pătrunse în odaie mereu mai puternic, făcându-ne să ne lipim unul de altul înfioraţi. Femeia se încovoie pe spate şi-şi aţinti cu toată tăria ochii asupra feţei mele; gâtlejul îi zvâcni, voi parcă să spună ceva, dar vorbele se opriră mai înainte de a-i ajunge pe buze: nu se formă niciun cuvin, t, niciun suspin şi niciun sărut, ci ceva nenăscut ce semăna cu toate acestea trei. Din clipă în clipă lumina creştea, iar expresia multiplă a chipului ei ce tremura de înfiorare deveni mereu mai elocventă; deodată se auziră de-afară paşi târşâiţi şi voci atât de aproape de fereastră, încât ea se ghemui şi-şi întoarse faţa la perete. Cei ce treceau erau doi bărbaţi: o clipă lumina unui mic felinar purtat de unul dintre ei pătrunse în odaie; celălalt împingea o roabă, a cărei roată scârţâia şi gemea. După ce trecură, mă sculai, închisei oblonul şi aprinsei o luminare. Mai era acolo o jumătate de măr, o mâncarăm împreună, apoi o întrebai dacă n-aş putea s-o mai văd o dată deoarece plecam din oraş abia duminică. Aceasta era însă noaptea de joi spre vineri.

Îmi răspunse: ea doreşte cu siguranţă acest lucru mai mult decât mine, dar dacă nu rămân toată duminica, ar fi cu neputinţă, căci ar putea să mă revadă numai în noaptea de duminică spre luni.

Mai întâi îmi veniră în minte diverse piedici, astfel că făcui câteva obiecţii, pe care le ascultă fără un cuvânt, dar cu o privire întrebătoare extrem de îndurerată şi totodată cu o înăsprire şi întunecare aproape funestă a chipului. Îndată însă îi făgăduii fireşte că voi rămâne duminică şi adăugai că mă voi găsi aşadar duminică seara din nou în acelaşi loc. La aceste cuvinte mă privi ţintă şi-mi spuse cu o voce foarte aspră şi sugrumată:

— Ştii foarte bine că de dragul tău am venit într-o casă ruşinoasă, dar am făcut-o de bunăvoie, fiindcă *am vrut* să fiu cu tine, fiindcă he fi

primit orice condiţii. Dar acum dacă aş putea să mai vin a doua oară aici, mi s-ar părea că sunt cea din urmă, cea mai ordinară femeie de stradă. Am făcut-o de dragul tău, fiindcă eşti pentru mine ceea ce eşti, fiindcă eşti Bassompierre, fiindcă eşti acel om de pe lumea asta care prin prezenţa sa face această casă vrednică de cinste!

A spus: „casă”; o clipă fu ca şi cum i-ar fi venit pe limbă un cuvânt dispreţuitor; rostind cuvântul, aruncă asupra celor patru pereţi, a acelui pat, a acelei pături ce lunecase pe podea o asemenea privire, că toate aceste lucruri urâte şi ordinare tresăriră, părând că se retrag ghemuite din faţa ei, ca şi cum jalnica încăpere ar fi devenit într-adevăr pentru o clipă mai mare. Apoi adăugă pe un ton indescriptibil de calm şi solemn:

— Fie să mor de o moarte jalnică, dacă am aparţinut vreodată altcuiva decât soţului meu şi ţie şi dacă doresc pe altcineva de pe lume!

Cu buzele întredeschise, respirând viu, mă privea puţin aplecată înainte, ca şi cum ar fi aşteptat un răspuns, confirmarea că o cred, dar nu citi pe faţa mea ceea ce dorea, căci privirea ei încordată, cercetătoare se tulbură, începu să clipească, şi deodată fu la fereastră, întorcându-mi spatele, cu fruntea apăsată cu toată puterea pe oblon, cu tot trupul atât de zguduit de un plâns mut, dar teribil de violent, încât cuvântul îmi muri pe buze şi nu cutezai s-o ating. În cele din urmă îi apucai o mână, care atârna ca lipsită de viaţă, şi, rostind cuvintele cele mai convingătoare pe care mi le inspiră clipa, reuşii într-un târziu s-o alin în aşa măsură, încât îşi întoarse din nou spre mine faţa scăldată în lacrimi, până când un zâmbet, ivindu-i-se brusc ca o lumină din ochi şi în jurul buzelor, şterse într-o clipită toate urmele plânsului şi făcu să-i strălucească întreaga faţă. Ca într-un joc nespus de fermecător, începu să vorbească din nou cu mine rostind la nesfârşit fraza: „Vrei să mă mai vezi o dată? am să te primesc la mătuşa mea!”, repetă de zeci de ori prima jumătate, când cu o dulce îndrăzneală, când cu o neîncredere simulată copilăreşte, apoi a doua jumătate mi-o şopti mai întâi la ureche ca pe cea mai mare taină, după aceea mi-o azvârli peste umăr cu nepăsare şi ţuguindu-şi buzele, ca şi când era vorba de cea mai de la sine înţeleasă întâlnire din lume, iar în cele din urmă, atârnându-se de mine, o repetă drăgăstos, râzându-mi în obraz. Îmi descrise casa cât se poate de amănunţit, aşa cum descrii unui copil drumul, când se duce pentru prima dată pe stradă la brutărie. Apoi, îşi îndreptă spinarea, deveni serioasă – şi întreaga forţă a ochilor ei strălucitori se aţinti

asupra mea cu asemenea tărie, de parcă ar fi trebuit să fie în stare să atragă spre ea până şi o făptură moartă – şi continuă:

— Am să te aştept de la ora zece până la miezul nopţii şi chiar şi mai târziu şi mereu, iar uşa de jos va fi deschisă. Mai întâi ai să dai de un mic coridor, în care să nu te opreşti, fiindcă acolo se deschide uşa mătuşii mele. Apoi găseşti o scară ce urcă la primul cât, acolo sunt eu! Închizând ochii, ca şi cum i-ar fi venit ameţeală, îşi azvârli capul pe spate, întinse braţele şi mă cuprinse, apoi se desprinse numaidecât din îmbrăţişare şi iat-o îmbrăcată, străină şi serioasă, părăsind odaia, căci se făcuse pe deplin ziuă.

Mi-aranjai treburile, trimisei o parte din lucruri mai înainte cu oamenii mei, iar chiar în seara zilei următoare nerăbdarea puse stăpânire pe mine cu atâta putere, încât îndată după bătaia clopotelor de vecernie o pornii peste podul cel mic, împreună cu servitorul meu Wilhelm, căruia nu-i cerui să ia vreun felinar, dornic măcar să-mi văd prietena în prăvălia ei sau în locuinţa de-alături şi să-i dau în orice caz un semn al prezenţei mele, deşi n-aveam nicio speranţă că aş putea să schimb cu ea câteva cuvinte.

Ca să nu atrag atenţia, rămăsei lângă pod şi-l trimisei pe servitor înainte, să cerceteze cum stau lucrurile. Wilhelm lipsi un timp mai îndelungat, iar când se întoarse avea mutra abătută şi gânditoare pe care ştiam că o ia omul acesta cumsecade ori de câte ori nu putea îndeplini cu succes unul din ordinele mele. „Prăvălia e închisă, spuse el, şi nu pare să fie cineva înăuntru. Iar în odaia care dă spre străduţă nu se vede şi nu se aude nimeni. În curte s-ar putea intra numai sărind peste un zid înalt, şi-apoi de acolo se aude mârâind un dulău. Dintre odăile din faţă, una e însă luminată, iar prin oblon se poate privi înăuntru, numai că odaia e din păcate goală”.

Prost dispus, mă gândii să mă întorc, totuşi mai trecui o dată încet pe lângă casă, iar servitorul meu, zelos, privi din nou prin crăpătura prin care răzbătea o licărire şi-mi şopti că nici acum femeia nu era în odaie, soţul ei însă, da. Curios să-l cunosc pe acest negustor de mărunţişuri, de care nu-mi aminteam să-l fi zărit măcar o singură dată în prăvălia lui, şi pe care mi-l închipuiam uneori ca pe un grăsan diform, alteori ca pe un bătrân slăbănog şi neputincios, mă apropiai de fereastră şi fui extrem de mirat când văzui plimbându-se prin odaia cu lambriuri, bine mobilată, un bărbat neobişnuit de înalt şi foarte bine construit, care mă depăşea fără-ndoială cu un cap şi care,

întorcându-se, îmi arătă o faţă foarte frumoasă, de o adâncă seriozitate, cu o barbă castanie, înspicată cu câteva fire argintii, şi cu o frunte aproape ciudat de bombată, astfel că avea tâmplele cele mai late pe care le-am văzut vreodată la un om. Deşi era singur în odaie, privirea lui urmărea parcă ceva, buzele i se mişcau şi, oprindu-se când şi când din plimbare, părea că stă de vorbă în închipuire cu o altă persoană; odată mişcă braţul, ca şi cum ar fi vrut să respingă o replică a cuiva cu o superioritate pe jumătate indulgentă. Fiecare dintre gesturile lui era de o mare indiferenţă şi de o mândrie aproape dispreţuitoare, iar eu, privindu-l cum se plimba singur prin odaie, n-am putut să nu-mi amintesc imaginea vie a unui foarte distins prizonier pe care, în serviciul regelui, a trebuit să-l păzesc pe când era închis într-o încăpere din turnul castelului de la Blois. Această asemănare mi se păru că devine încă mai deplină, când omul îşi ridică mâna dreaptă şi-şi privi cu atenţie, chiar cu o asprime sumbră degetele îndoite. Căci aproape cu acelaşi gest îl văzusem pe distinsul prizonier privind adesea un inel pe care-l purta pe degetul arătător al mâinii drepte şi de care nu se despărţea niciodată. Bărbatul din odaie se apropie apoi de masă, împinse deoparte globul cu apă din faţa luminării de ceară şi puse amândouă mâinile cu degetele întinse în cercul de lumină: părea că-şi contemplă unghiile. Apoi suflă în luminare şi ieşi din odaie, lăsându-mă acolo nu fără un sentiment de surdă şi mânioasă gelozie, fiindcă dorul după soţia lui crescu în mine necontenit, hrănindu-se din tot ce-mi ieşea în cale ca un foc ce se-ntinde şi sporind într-un mod confuz datorită acestei apariţii neaşteptate, ca şi fiecărui fulg de zăpadă minat de un vânt rece şi umed, care-mi rămânea atârnat şi mi se topea pe sprâncene şi obraji.

A doua zi mi-o petrecui în chipul cel mai nefolositor, nu putui fi atent cum se cuvine în niciuna din treburile mele, cumpărai un cal, care de fapt nu-mi plăcea, îi făcui după-amiază o vizită ducelui de Nemours şi petrecui acolo câtva timp jucând şi ascultând cele mai stupide şi dezgustătoare conversaţii. Anume, nu fu vorba despre nimic altceva decât despre ciuma ce se întindea cu violenţă crescândă în oraş şi niciunul din acei nobili nu rosti un singur cuvânt în afară de aceleaşi povestiri despre pripita înhumare a leşurilor, despre focul de paie ce trebuia aprins în odăile celor morţi, pentru a nimici exalaţiile otrăvitoare, şi aşa mai departe; cel mai stupid mi se păru canonicul de la Chandieu care, deşi gras şi sănătos ca-ntotdeauna, nu se putea

abţine să nu tragă mereu cu ochiul spre unghiile de la degetele sale, ca să vadă dacă nu i-a şi apărut suspecta albăstreală prin care se anunţă de obicei boala.

Toate acestea mă dezgustară, mă dusei devreme acasă şi mă întinsei în pat, dar r. nu-mi veni somnul, mă îmbrăcai din nou împins de nerăbdare şi mă hotărâi, fie ce-o fi, să mă duc acolo să-mi văd prietena, chiar dacă ar fi trebuit să pătrund cu forţa cu oamenii mei. Mă dusei la fereastră să-mi trezesc oamenii, dar aerul îngheţat al nopţii mă readuse la realitate şi-mi dădui seama că aceasta era calea sigură pentru a nimici totul. îmbrăcat, mă trântii pe pat şi în cele din urmă adormii.

Într-un fel asemănător îmi petrecui şi duminica până seara, mă aflai mult prea devreme pe strada indicată, dar mă silii să mă plimb încolo şi-ncoace pe o străduţă laterală, până ce bătu de zece. Apoi găsii de îndată casa şi uşa, pe care mi le descrisese, iar dincolo de uşa deschisă, coridorul şi scara. Dar sus, a doua uşă la care ducea scara era închisă, însă pe sub ea se putea zări o dungă subţire de lumină. Aşadar, ea era înăuntru şi mă aştepta, ascultând dincolo de uşă, cum eu o făceam dincoace. Am zgâriat uşa cu unghia, atunci auzii înăuntru paşi, mi se părură paşi şovăielnici, nesiguri, de picioare goale. Un timp stătui fără suflare, apoi începui să bat, dar auzii o voce de bărbat care mă întrebă cine e. Mă ghemuii în întunericul uşorilor şi nu scosei o vorbă; uşa rămase închisă, iar eu coborâi în cea mai desăvârşită linişte scara, treaptă cu treaptă, mă strecurai pe coridor afară şi mă plimbai în sus şi-n jos pe câteva străzi, cu tâmplele zvâcnind şi dinţii încleştaţi, arzând de nerăbdare. În cele din urmă revenii în faţa casei, încă nu voiam să intru; simţeam, ştiam că ea îl va îndepărta pe bărbat, că în curând mă voi putea duce la dânsa. Uliţa era strâmtă; peste drum nu se găsea nicio casă, ci zidul grădinii unei mănăstiri; rezemat de acesta, căutai să ghicesc fereastra de pe partea cealaltă. Deodată sclipi la una din ele, care era deschisă la primul cât, o lumină, care apoi scăzu, ca şi când ar fi venit de la o flacără. Mi se păru că văd totul înaintea ochilor: ea azvârlise un buştean în cămin, ca atunci, acum stătea ca atunci în mijlocul odăii, cu membrele scânteind în lumina focului, sau şedea pe pat, asculta şi aştepta. Aş zări-o de la uşă şi i-aş zări umbra cefei, a umerilor, pe care valul străveziu o înălţa şi o cobora pe perete. Într-o clipită eram pe coridor, pe scară; acum uşa nu mai era zăvorâtă, ci întredeschisă lăsând să străbată şi lateral lumina tremurătoare.

Tocmai întindeam mina spre clanţă, când mi se păru că aud înăuntru paşii şi vocile mai multora. Nu voiam să cred, luai toate acestea ca pe un zgomot provenind de la zvâcnetul sângelui meu în tâmple, în gât, ca şi de la pâlpâirea focului din odaie. Şi data trecută lemnul arsese cu zgomot. Apucasem clanţa, când fusei nevoit să înţeleg că înăuntru erau oameni, mai mulţi oameni. Acum însă îmi era indiferent, căci simţeam, ştiam că şi ea se afla acolo, iar îndată ce voi deschide uşa, voi putea s-o văd, s-o ating şi s-o smulg, fie şi din mâinile altora, ca s-o lipesc cu un braţ de mine, chiar de-ar trebui să golesc încăperea, pentru ea şi pentru mine, alungind cu spada, cu pumnalul o mulţime lărmuitoare! Singurul lucru ce mi se părea insuportabil era să mai aştept.

Deschisei uşa cu o izbitură şi văzui: în mijlocul odăii goale, câţiva oameni care ardeau paie dintr-un pat, iar în bătaia flăcării care lumina toată odaia, pereţi zgâriaţi, a căror tencuială era risipită pe podele, iar lângă un perete, o masă pe care zăceau întinse două trupuri goale, unul foarte mare, cu capul acoperit, celălalt mai mic, lungit chiar la perete, iar alături umbra neagră a formelor lui, care dănţuia săltând şi lăsându-se iar în jos.

Coborâi scara clătinându-mă şi în pragul casei mă izbii de doi ciocli; unul dintre ei îşi săltă felinarul spre faţa mea şi mă întrebă ce caut, celălalt îşi împinse spre uşă roaba care gemea şi scârţâia. Trăsei sabia, ca să-i ţin la distanţă, şi mă dusei acasă. Băui îndată trei sau patru pahare mari de vin tare, iar după ce mă odihnii, plecai, chiar a doua zi, într-o călătorie spre Lorena.

Toată osteneala pe care mi-o dădui la întoarcere ca să aflu ceva despre această femeie fu în zadar. Mă dusei chiar la prăvălia cu cei doi îngeri, nici chiar oamenii care o ţineau acum nu ştiau cine stătuse înaintea lor acolo.

M. de Bassompierre, *Journal de ma vie,* Köln, 1663.

Goethe, *Convorbirile emigranţilor germani.*

POVESTEA DESPRE FEMEIA VOALATA

T

Înăra nevastă a minerului se duse la fereastra odăii din fund, ca să vadă dacă soarele stă gata să apună dincolo de creasta muntelui. Dar soarele era încă sus, garoafele de pe prichiciul ferestrei aruncau umbre foarte scurte, iar de la pârâul de jos urca o răcoare perceptibilă. Deşi ştia că va mai trece mult până când bărbatul ei va termina schimbul şi se va întoarce acasă, femeia rămase totuşi în picioare la fereastră,

aţintindu-şi privirea pânditoare prin coroanele de frunziş întunecate de amurg spre câteva pete de-un roşu gălbui presărate peste verdele ierbii: acela era drumeagul prin pădure. Deodată însă trebui să se retragă şi să se sprijine cu amândouă mâinile de muchia mesei: ameţise din pricina micii prăpăstii, bine cunoscute, din faţa ferestrei, în fundul căreia vuia micul torent şi deasupra căreia se lăsa creanga îndoită a unui măr. Îşi aţinti ochii speriaţi asupra fetiţei ei de trei ani, care se juca pe podea. Copila se uită zâmbind la ea, iar totodată mama simţi cum sângele cald porneşte din nou năvalnic spre inima ei. Îndată chipul tinerei femei luă o expresie luminoasă, transfigurată: ea ştia că poartă în pântece un al doilea copil şi fiindcă doar bănuia această nouă viaţă şi încă nu putea să-i simtă zvâcnirile, luă aceste mişcări de spaimă ale sângelui ei drept o chezăşie a dezvoltării inconştiente a acelei vieţi. Luă de mină copilul, pe care îl şi numise pentru ea „cel mare", şi ieşi din odaie. Când însă închise în urma ei uşa şi se afla în semiîntunericul scării ce cobora de la mansardă, o copleşi un nou sentiment de spaimă mult mai violent: închizând uşa, tresări ca şi cum ar fi pus capacul unui sicriu, ca şi cum odată cu odaia cea luminoasă s-ar fi scufundat pentru totdeauna în urma ei întreaga-i fericire. Picioarele parcă-i erau de plumb, iar când ajunse jos trebui să se aşeze pe ghizdul de piatră al fântânii, cu tâmplele zvâcnind. Copilul se lăsă numaidecât jos lângă zidul casei şi începu să scobească o gaură de şoarece cu o lingură de cositor veche şi strâmbă. Întrebă ceva, dar mama nu-i dădu niciun răspuns, întorsese capul, iar privirea ei nu se putea dezlipi de adâncimea întunecată a fântânii. Privea în genunea neagră şi vedea cum coboară într-acolo ceva viu, ceva infinit de preţios pentru ea; nu avea puterea să se mişte, nici să strige şi, cu genunchii paralizaţi, cu ochii holbaţi, era nevoită să lase lucrurile în voia lor. Deodată, cu o limpezime lăuntrică extinsă rapid, înţelese că umbra care cădea asupră-i ca un văl de plumb nu era o suferinţă prezentă, ci una viitoare. Cu mâna stângă îşi apăsă trupul: i se părea că simte acum că vieţii ce încolţea în el i se pregăteşte un înfricoşător destin fără nume. Treptat, nodul fricii din ea se ridică, părând că se dezleagă şi se împrăştie de jur-împrejur. Lumină şi întuneric, munte şi pârâu şi aer, totul părea o singură primejdie la pândă, însă nu pentru ea, ci pentru fiinţa ce trebuia să se nască din dânsa. În întunecimea ei neliniştită începu să strălucească mereu mai puternic noul sentiment matern, spasmul scăzu treptat în intensitate, copilul stătea în faţa ei într-un

abur roşiatic şi o trăgea de rochie. Soarele apusese de mult, totul era învăluit în amurgul răcoros, copilul plângea în hohote şi o trăgea de mâna pe care continua s-o ţină lipită de corp. Şezuse aşa patru ore. Se ridică şi-şi scutură spaima din membrele amorţite. Din odaia de dormit întunecată, o garoafă bătută, roşie ca focul se înclina spre ea, ca o făptură vie. Tânăra femeie îşi spuse: „Nu tre' + buie să fiu tristă câtă vreme îl port în mine, îi face rău", ridică braţele deasupra capului şi apucă garoafa, îi sorbi strălucirea colorată şi parfumul şi începu să cânte cu jumătate voce câteva stihuri ce-i rămăseseră în minte dintr-o veche carte de cântece:

„Garoafe roşii, v-arătaţi!
Cu flori de foc, doar un veşmânt:
Când piere timpul dus de vânt.
Orice făptură pe pământ E liberă pe veci, dar-voi.
Voi, florilor, unde plecaţi?"

Cântă aşa numai ca să cânte, inima ei nu dădea atenţie înţelesului, ci se gândea să iasă în întâmpinare bărbatului, să-l sărute, tăinuind şi ascunzându-i cu totul spaimele ferecate în ea. În această clipă văzu dincolo de pârâu pe cineva apărând dintre tufişuri şi coborând panta, ca şi cum ar fi căutat o trecere. Ela îmbrăcat ca un miner, dar cu înfăţişare străină şi de sus până jos într-o stofă de culoare închisă uniformă. De sub şapcă îi cădeau în stânga şi în dreapta şuviţe netede de păr castaniu, încadrându-i tânăra faţă palidă. Cu stânga se apucă de o creangă şi privi spre tânăra femeie. Buzele lui, putu să vadă aceasta, erau subţiri ca două muchii de cuţit ce se ating una pe alta. Părea că tânărul aduce o solie, şi nu una bună. Ţinându-se de creangă, sări spre dreapta; femeia voi să-i iasă în întâmpinare şi dădu colţul casei, dar când ajunse la gard şi se aplecă, străinul pierise, iar pe pârâu în sus şi în jos nu se mişca nicio ramură în afară de cele ce atârnau în apă şi erau smulse la vale, ici şi colo, de vârâtej. Femeii îi fu teamă să rămână în amurg singură cu vocile apei, care strigau şi vuiau; îl luă pe copil, se duse în bucătărie, aprinse o luminare şi o puse pe vatră, apoi o a doua şi o aşeză în mica fereastră zăbrelită, după care începu să cureţe cartofi, iar copilul se bucura privind o umbră ce luneca de la mâinile ei pe perete în jos ca o panglică şerpuitoare.

Între timp, bărbatul ei cobora pe drumul ce ducea de la poarta minei spre sat. Mergea când pe partea dreaptă, când pe cea stângă a drumului, ca unul adâncit în gânduri. Pe vechea punte de piatră de

peste întunecata cădere de apă stătu locului şi-şi plimbă privirea nerăbdătoare pe peretele de stâncă în sus până la norii mari ce se înghesuiau şi lunecau încă în lumină acolo în înalt; privi apoi cu o aşteptare şi mai încordată în prăpastia umedă şi vuitoare, ca şi cum acolo, ca şi cum în clipa aceea ar fi trebuit să se deschidă în balamale tăcute o uşă tainică spre interior. Căci el ştia: sosise sorocul. Fuseseră mai înainte semne peste semne, care vesteau: se-apropie sorocul. Multă vreme nu înţelesese aceste semne, i se păruseră fără importanţă, deşi erau minunate şi, cu toate că erau semne prevestitoare, le lua drept amintiri. De cele mai multe ori, le lua drept dulci amintiri izolate, revenind fără motiv din perioade mai vechi, nedefinite ale vieţii sale. Se întâmpla ca uneori, sprijinindu-se cu mâna stângă de peretele muntelui, aceasta să-i dea o senzaţie de tihnă; sau, în vreme ce-l învăluia răcoarea umedă a genunii întunecate şi închidea ochii adâncindu-se în el însuşi, să creadă pentru o clipă că respiră în atmosfera deplinei şi dulcii nevinovăţii – a copilăriei. Câteodată era stăpânit de asemenea stări cu atâta putere, încât un răstimp fiecare lovitură de ciocan dată în piatră, apoi fiecare pas făcut în aer liber să-l transpună ca-n vis în imperiul amintirii. Iar într-o zi, în vreme ce, dominat de aceeaşi stare sufletească, lovea cu ciocanul, în spatele lui se ivi în lumina lămpaşului de mină un tânăr miner străin cu plete castanii, care-l privi îndelung, apoi începu să-i vorbească încet, cu buzele subţiri, fără salutul „Noroc bun” 1, întrebându-l fel de fel.

— Cine eşti dumneata? îl întrebă el pe străin.

— Ce-ţi pasă, răspunse repede străinul, mă aflu aici şi vreau să te-ajut să-ţi găseşti fericirea.

— Dar vreau mai întâi să ştiu cine eşti şi de unde vii, spuse el încă o dată.

Străinul tresări nerăbdător, veni foarte aproape şi se aplecă peste cel ce şedea între roci.

— Am să dovedesc pe dată, zise el, că ne cunoaştem foarte bine. Nu cumva astăzi, lucrând în tăcere, a trebuit din nou să-ţi *aminteşti* cu putere?

— Da, răspunse celălalt pe jumătate involuntar.

— Şi nu te-ai întrebat aşa, în treacăt: Unde aplic această lovitură, o aplic aici, sau la mii de mile depărtare? Ia spune! Celălalt aprobă cu ochii. Iar când eşti acasă şi treci dintr-o odaie în alta şi închizi o uşă în urma ta şi deschizi alta, nu ţi se pare că odăile prin care umbli nu sunt

nicidecum ale casei tale, iar uşile pe care le deschizi şi le închizi sunt cu totul şi cu totul altundeva, de o mie de ori altundeva? Simţindu-se străpuns astfel cu privirea, minerul avea impresia că în el parcă se destramă ceva. Şi continui să trăieşti aşa, îşi urmă vorba străinul, şi nu spui nimic şi nu lămhreşti nimic şi nu vrei să ştii ce are să iasă din toate astea?

8 – Femeia fără umbră

— Oare trebuie să iasă ceva? întrebă celălalt, şi numai la gândul acesta îl copleşi un infinit sentiment de pustietate şi deznădejde.

Străinul râse mut:

— Nimic nu trebuie să iasă, ci tu trebuie să intri. Unul ca tine trebuie îmbrâncit în propria-i fericire. Oare tu iei într-adevăr toate astea drept nişte amintiri? Ai avut tu cândva în trecut un asemenea sentiment de fericire? Nu bănuieşti tu că astea sunt pure semne prevestitoare, oglindiri străvezii a ce va să fie, presentimente ale unei fericiri fără nume, care te aşteaptă? Mai e oare nevoie ca femeia voalată să-ţi trimită multe solii, până când să porneşti la drum ca să te duci la ea?

La acest nume tainic, minerului i se păru că deasupra capului său se aprinde o lampă care străbate cu puterea luminii mohoreala rocilor întunecate la dreapta şi la stânga şi deasupra, ba chiar şi întregul său trup şi ceea ce era sub el, astfel încât el însuşi stătea acolo străluminat în mijlocul bolţii inundate în lumină, deasupra genunii străpunse de sclipiri. Iar din adâncimile forului său lăuntric îl străbătu un sentiment de sine cu totul nou, de nespus şi totuşi extrem de precis, în care erau contopite toate sentimentele sale de fericire mai înainte doar intuite, dar numai ca nişte băşicuţe care se spărgeau risipindu-se în limpezimea cristalină ce se revărsa în valuri luminoase. Văzu silueta străinului din faţa sa mai mică şi mai neclară, ca şi când acela s-ar fi aflat undeva jos, departe şi dincolo de prăpăstiile adânci cât muntele. Simţi imboldul de a-i striga ceva străinului.

— Mă duc s-o caut pe stăpâna mea – aceste cuvinte îi ieşiră din gură surprinzându-l pe el însuşi şi se pierdură plutind fără ecou într-un spaţiu atât de uriaş, încât îl apucă ameţeala. În această clipă auzi apropiindu-se paşi grei târşâiţi şi se auzi strigat pe nume:

— Hyacinth! şi încă o dată: Hyacinth!

— ÎI vezi? spuse o altă voce.

— Mi se pare că doarme, răspunse cealaltă –, sau vorbeşte cu un

veneţian.

Lumina unui lămpaş de mină se apropie legănându-se, iar în galeria întunecată se opriră în faţa lui Hyacinth doi mineri care lucrau în galeria învecinată. Străinul pierise.

— Ţi s-a stins lămpaşul? întrebă unul.

Hyacinth nu răspunse. Îşi strânse în tăcere lucrurile şi porni în urma celorlalţi până la puţul de extracţie şi ieşi la lumina zilei. Picioarele îl purtară din obişnuinţă pe drumul spre casă; mergea când pe dreapta, când pe stânga drumului şi aproape că nu ştia unde se duce; simţea numai pornirea poruncitoare ce-l mâna spre femeia voalată, a cărei îndepărtată existenţă ascunsă îl copleşea în aşa măsură, încât o simţea trăind cu mai multă putere decât se simţea pe sine însuşi. Dincolo de puntea boltită făcu un pas nesigur şi se lovi cu glezna de o piatră. Simţind durerea, gândi în sinea lui: „Cel ce merge acum şi se loveşte cu piciorul de piatră nu sunt nicidecum eu. Eu sunt cel ce aparţine lumii de dincolo" şi cum în acea clipă, ridicând capul, văzu deasupra lui, rotind în cea din urmă lumină a cerului ce se şi răcea, un şoim, al cărui strigăt puternic răzbătea până jos, i se întâmplă pentru o clipită să nu mai ştie dacă el era făptura care înainta jos de-a lungul peretelui de munte ce se întuneca, sau cea care luneca în înalt cu aripile întinse. Acum ştia însă că toate acestea erau oglindiri anticipative a ceea ce îl aştepta. Ajuns în faţa casei sale şi văzând raza de lumină ce cădea prin ferestruica zăbrelită a bucătăriei, aruncă asupra tuturor acestora o privire ciudată: i se părea că nu mai văzuse toate acestea de ani de zile, şi chiar şi acum nu le vedea cu adevărat, ci doar trecea pe dinaintea lor într-un vis neliniştitor. Se apropie de fereastra luminată, ca să privească înăuntru: băgă de seamă că gratiile aruncau desigur pe zidul lateral văruit o umbră neagră precisă, nu însă şi capul acesteia. Ridică mâna între lumină şi zid, şi nici mâna nu aruncă vreo umbră. Intră în casă, îşi atârnă şapca de un cui şi deschise uşa bucătăriei. Când intră, nevasta lui sări înspăimântată de pe scăunelul scund, iar cuţitul cu care curăţase cartofi căzu zăngănind pe podea.

— Tu eşti, tu, tu! rosti ea anevoie, iar chipul înfricoşat i se lumină pe dată de un zâmbet; rămase aninată de el, în vreme ce copilul, cu faţa lipită de genunchiul mamei, plângea speriat. Şed aici şi ascult, spuse femeia, şi aud fiecare şoarece, fiecare gândac de-afară, iar pe tine nu te aud, nici mergând prin grădină, nici deschizând uşa, nici păşind în

pridvor şi nici intrând! Din pricina asta suntem amândouă atât de speriate. A fost ca şi cum aerul gel ar fi luat deodată o formă omenească, aşa ai apărut ui d odată aici.

Trecură în claltă odaie, cina fu adusă repede, iar copilul se linişti curând mâncându-şi laptele. Ori de câte ori femeia se apropia de masă cu un castron sau cu o lingură curată şi păşea prin lumina lumânării de seu, lui ilyanth tânărul ei chip nevinovat i se părea schimbat. El îl; a se în aşa fel luminarea, încât asupra lui să nu – vdirece nicio raza de anină. Copilul şedea în plină mină, iar când în cele e *i* urmă femeia se aplecă să-l şteargă la gură, lui i se pe un că vede o babă ştirbă care atinge încet cu obraji veşt. Îi şi tâmplele scufundate, ca lacomă de căldură vie, capul moale, blond şi luminos de copil.

Se ridică şi spuse:

— Sunt foarte ostenit şi vreau să rră culc îndată.

Zicând acestea, luă lumânarea în mână şi avu grijă să se strecoare repede pe uşă. Femeia mai aprinse o surcică, i-o daclu copilului s-o ţină şi strânse în grabă masa. După ce Hyacinth închise în urma lui uşa, luminarea îi tresări în mină, iar în lumina ei pâlpâitoare de un galben palid, toată casa lui i se păru omului în mers schimbată, pereţii arătau vechi şi străbătuţi de crăpături neliniştitoare ca împrejmuitura de zid a unui cimitir vechi, chiar şi podelele parcă se schimbaseră într-un mod ciudat şi trist, iar clanţei e de la uşi păreau murdare ca neatinse ani mulţi de mână omenească. Se dezbrăcă şi-şi aşeză hainele pe un scaun lângă pat; luminarea o pusese pe o cornişă a peretelui, iar de acolo lumina ei cădea pe haine, iar acestea arătau triste ca legătura de boarfe ale unui mort necunos ut, aşa cum sunt expuse uneori la autorităţi pe o masă lângă cadavrul acoperit. În această clipă, femeia şi fetiţa zgâriară la uşă; surcica lor arsese, iar ele nu găsiră multă vreme clanţa. Când intrară, Hyacinth îşi aminti doar cu un efort cine erau femeia şi acest copil şi cum se făcea că dorm cu el în aceeaşi dile. C a care-şi culcă copilul în pat şi-l înveli, care umbla de colo, colo fără zgomot în ciorapi şi-şi despletea părul îi apăru ca o moartă care ieşise din groapă în rufăria ei albă, ca să practice un ciudat joc mut. Când îşi întoarse faţa spre el să vadă dacă doarme, respirând printre buzele întredeschise ale gurii ei tinere, el văzu sub pielea ei craniul fildeşiu fără buze şi, cu un geamăt interior, căruia o rigiditate profundă nu-i îngădui să răzbată cu zgomot în afară, izbi cu mâna luminarea şi o stinse.

Acum obişnuita făptură dragă stătea în întuneric; peste cămaşa albă se revărsa părul întunecat de la umeri până la piept; cu răsuflarea oprită, ea privi spre el şi, crezându-l adormit, dădu din cap cu o mulţumire maternă. Această înclinare a capului mai ajunse până la el; scufundându-se în adâncimea fără fund a unui somn eliberator, conştiinţa lui mai rămase o clipă aninată de ea ca de o ramură cu mireasmă dulce. Se mai simţi zâmbind, simţi cum celălalt culcuş se mişcă încet şi adormi. Se trezi, ştiind că o voce îl strigase pe nume; se ridică în pat şi-şi dădu seama îndată că acum venise începutul. Putu să se dea jos, iar patul nu scârţâi; păşi pe podea, se îmbrăcă şi nu se produse niciun zgomot. Auzi respiraţia liniştită a nevestei lui, pe cea mai grăbită a copilului, iar afară vâjâitul pârâului în noapte; în clipa aceasta, cineva îl strigă din nou. Sări pe fereastră afară şi o luă la fugă prin buruienile ude de rouă spre drum. Drumul se întindea pustiu sub lună, urca prin pădure şi cobora apoi în marea vale aflată în semiîntuneric. Nu stătu mult, iar de sus se auzi un zgomot, jumătate vuiet, jumătate bubuit, altfel decât vâjâitul căderii de apă şi rostogolirea blocurilor de stâncă. Zgomotul crescu, iar îndată apăru între brazii noptatici uriaşi, cu tropote răsunătoare de copite, sforăituri sălbatice şi duruituri grele şi se apropie bubuind o caleaşcă, mai mare decât aceea a episcopului principe de la Brixen, iar când ajunse în faţa lui Hyacinth, vizitiul, un uriaş cu chipul întunecat sclipind roşiatic, trase de hăţurile celor patru bidivii grei, sforăitori, portiera se deschise brusc spre partea unde era Hyacinth, acesta se pomeni înăuntru, căzu cu spinarea pe perne, iar cei patru cai smulseră trăsura şi porniră bubuind mai departe.

Întoarcerea lui: prin fântână, în odaia lui de dormit, cu ochii transfiguraţi, la primul cântat al cocoşului, înainte de răsăritul soarelui. Flori legănându-se în aerul dimineţii. În ultima vreme simţise că se află foarte aproape de regina voalată, care poartă în trupul ei viaţa. Aerul din zori, stele doldora.

Înapoiere: într-o oglindă o vede în prima rază de soare pe femeia culcată în pat, dar nu o recunoaşte. Pe pieptul ei se mişcă un giuvaier viu. „Ştiam eu, spuse femeia, garoafele ardeau cu flăcări, şi încă două semne: cea mare citea în stele (a văzut Lebăda)". – în gura lui se formă cuvântul „Tu".

LUCIDOR

Personaje pentru o comedie nescrisă g-l oamna von Murska

locilia pe la sfârşitul anilor

„Şaptezeci într-un mic apartament dintr-un hotel situat în centrul oraşului. Purta un nume aristocratic nu foarte cunoscut, dar nici cu totul obscur; din afirmaţiile ei reieşea că posedă o proprietate de familie în partea rusească a Poloniei, care-i aparţinea de drept ei şi copiilor ei, dar care era pentru moment sechestrată, sau altfel răpită posesorilor ei legali. Părea că se află într-o situaţie jenantă, dar cu adevărat numai pentru moment. împreună cu o fiică majoră, Arabella, un fiu încă minor, Lucidor, şi o bătrână cameristă ocupau trei dormitoare şi un salon, ale cărei ferestre dădeau în Kärtnerstrasse. Acolo agăţase ea pe pereţi câteva portrete de familie, gravuri şi miniaturi, întinsese pe un gheridon o bucată de catifea veche cu un blazon brodat, peste care expusese câteva căni şi coşuleţe de argint, bune lucrări franceze din secolul al optsprezecelea, şi acolo primea. Expediase scrisori, făcuse vizite şi, cum avea neverosimil de multe legături în toate direcţiile, rezultase relativ repede un fel de salon. Era unul dintre acele vagi saloane care, în funcţie de severitatea apreciatorilor, sunt socotite „posibile" sau „imposibile". Totuşi, doamna von Murska era orice altceva, numai o persoană vulgară sau plicticoasă nu, iar fiica ei, de o distincţie încă mult mai pronunţată ca făptură şi ţinută şi extraordinar de frumoasă. Când veneai acolo între patru şi şase, erai sigur că o găseşti pe mamă, şi aproape niciodată fără societate; pe fiică n-o vedeai întotdeauna, iar pe Lucidor, în vârstă de treisprezece sau paisprezece ani, îl cunoşteau numai intimii.

Doamna von Murska era o femeie realmente cultivată, iar cultura ei nu avea nimic banal. În lumea mare a Vienei, căreia socotea în mod vag că-i aparţine, fără să aibă cu ea decât o tangenţă foarte periferică, ar fi avut o poziţie dificilă ca „femeie savantă". Dar în capul său era o asemenea harababură de trăiri, combinaţii, intuiţii, erori, entuziasme, experienţe, aprehensiuni, încât nu merita osteneala să te ocupi cu ceea ce avea din cărţi. Conversaţia ei galopa de la un subiect la altul şi găsea cele mai neverosimile treceri; agitaţia ei ar fi putut trezi compasiunea – când o adzeai vorbind, ştiai, fără ca ea să pomenească de aşa ceva, că suferea până la demenţă de insomnie şi se mistuia în griji, combinaţii şi speranţe deşarte – dar era extrem de amuzant şi realmente interesant s-o asculţi şi, deşi nu voia să fie indiscretă, se arăta ocazional astfel în modul cel mai îngrozitor. Pe scurt, era o nebună, dar de un soi mai agreabil. Avea un suflet bun şi în fond era o

femeie şarmantă şi nicidecum obişnuită. Dar viaţa grea, căreia nu era capabilă să-i facă faţă, o zăpăcise în aşa chip, încât încă de la cei patruzeci şi doi de ani ai săi devenise o figură fantastică. Cele mai multe dintre judecăţile şi noţiunile sale erau originale şi de o mare fineţe sufletească, dar se bizuiau mai întotdeauna pe cele mai false relaţii şi nu se potriveau în niciun fel cu oamenii şi împrejurările de care era vorba. Cu cât mai aproape de ea se afla un om, cu atât mai puţin reuşea să-l cunoască, şi ar fi fost cu totul nefiresc dacă nu şi-ar fi făcut despre cei doi copii ai ei cea mai anapoda imagine şi n-ar fi procedat în consecinţă, în ochii ei, Arabella era un înger, Lucidor, un copilaş aspru, cam fără inimă. Arabella era de o mie de ori prea bună pentru lumea asta, iar Lucidor se potrivea perfect acestei lumi. În realitate, Arabella semăna leit cu tatăl ei defunct: un om mândru, nemulţumit şi nerăbdător, foarte frumos, care dispreţuia cu uşurinţă, dar îşi învăluia dispreţul într-o formă distinsă, care fusese respectat sau invidiat de bărbaţi şi iubit de multe femei şi care avea un suflet arid. Micul Lucidor, dimpotrivă, era numai inimă. Dar mai bine am să spun chiar de-acum că Lucidor nu era un tânăr domn, ci o fată, şi că se numea Lucile. Ideea de a o face să apară în „travesti" pe fiica ei mai mică, în timpul şederii la Viena, îi venise doamnei von Murska fulgerător, ca toate ideile ei, şi avea totodată cele mai complicate motive şi conexiuni. Înainte de toate intrase în joc gândul de a efectua o mutare de şah cu totul ciudată împotriva unui bătrân, misterios dar din fericire realmente existent unchi care trăia la Viena şi din pricina căruia – toate aceste speranţe şi combinaţii erau extrem de vagi – doamna von Murska alesese probabil, în fond, acest oraş pentru a se stabili în el. Totodată, travestiul mai avea şi alte avantaje, foarte reale, aflate cu totul în prim-plan. Se trăia mai uşor cu o fată decât cu două de vârste nu foarte apropiate, căci între fete era totuşi o diferenţă de aproape patru ani; se putea ieşi la socoteală cu o cheltuială mai mică. Apoi, poziţia Arabellei ca fiică unică era mai bună, mai potrivită decât aceea de fata mai vârstnică, iar drăgălaşul „frate" mic dădea un plus de relief, ca un fel de *groom,* frumoasei făpturi.

Câteva circumstanţe întâmplătoare se dovediră oportune: ideile doamnei von Murska nu se întemeiau niciodată cu totul pe irealitate, ci doar legau într-un mod ciudat cele reale, cele date de ceea ce apărea fanteziei sale ca posibil sau accesibil. Cu cinci ani în urmă, când Lucile, pe atunci un copil de unsprezece ani – zăcuse de tifos, fusese necesar

să i se taie scurt frumosul ei păr. Apoi, Lucile prefera să călărească şezând în şa bărbăteşte; era o deprindere de pe vremea când, împreună cu micii băieţi de ţărani ruşi ducea la adăpat caii de la moşie neînşeuaţi. Lucile a acceptat travestiul cum ar fi acceptat şi altele. Era o fire răbdătoare, şi chiar şi lucrul cel mai absurd devine lesne obişnuinţă. În plus, fiindcă era teribil de timidă, o încânta gândul că nu trebuia să apară niciodată în salon şi să joace rolul fetei în plină creştere. Singura care cunoştea taina era bătrâna cameristă; un om străin nu observa nimic. Nimeni nu descoperă cu uşurinţă, el cel dintâi, ceva bătător la ochi, căci în genere oamenilor nu le e dat să vadă ceea ce este. De altfel, Lucile avea într-adevăr şolduri băieţeşti înguste şi, în rest, nimic care să o poată trăda prea mult pe fată. De fapt, lucrurile au rămas nedezvăluite, ba chiar în afară de orice bănuială, iar când a venit acea cotitură oare a făcut din micul Lucid or o logodnică sau ceva încă mai feminin, toată lumea a fost foarte surprinsă.

Fireşte o tânără persoană atât de frumoasă, arătând atât de bine în orice privinţă ca Arabella nu putea să rămână multă vreme fără câţiva adoratori mai mult sau mai puţin declaraţi. Printre aceştia, Wladimir era de departe cel mai important. Arăta excelent, avea mâini cu totul deosebit de frumoase. Era mai mult decât înstărit şi absolut independent, fără părinţi, fără fraţi şi surori. Tatăl său fusese un ofiţer austriac burghez, mama sa, o contesă dintr-o foarte cunoscută familie baltică. Printre toţi cei ce se ocupau, de Arabella, era singura adevărată „partidă”. La aceasta se mai adăuga încă o împrejurare cu totul deosebită, care o incinta realmente pe doamna von Murska. Tocmai Wladimir se găsea în strânse legături, prin oarecari relaţii de familie, cu acel unchi atât de greu tratabil, atât de inaccesibil şi atât de important unchi, cu acel unchi din pricina căruia doamna von Murska şi fetele ei trăiau la Viena, iar Lucile devenise Lucidor. Acest unchi, care ocupa un întreg etaj al palatului Bouquoy de pe Walnerstrasse şi fusese mai înainte un domn despre care se vorbise foarte mult, o primise cât se poate de rău pe doamna von Murska. Deşi ea era într-adevăr văduva nepotului său (mai exact: nepotul de fiu al fratelui tatălui său), reuşise să-l vadă abia la a treia ei vizită şi după aceea nu fusese niciodată poftită fie şi numai la micul dejun sau la o ceaşcă de ceai. Dimpotrivă, el îngăduise, oarecum de *mauvedse grăce*,* să-i fie trimis odată Lucidor. Particularitatea interesantului domn în vârstă era că nu putea suferi femeile, nici bătrâne, nici tinere. Exista însă

incerta speranţă că ar putea să se intereseze cândva într-un mod generos de un tânăr domn care, deşi nu purta acelaşi nume, era totuşi ruda sa de sânge. Chiar şi această speranţă cu totul nesigură era infinit de preţioasă într-o situaţie extrem de precară. Odată, la porunca mamei sale, Lucidor se şi dusese singur acolo, dar nu fusese primit, lucru de care Lucidor fusese foarte fericit, dar care pe mamă o scosese din sărite, mai ales că nici după aceea n-a urmat nimic, iar preţiosul fir părea rupt. Prin dubla sa relaţie, Wladimir era într-adevăr omul providenţial ca să lege din nou acest fir. Pentru a pune lucrurile în mişcare aşa cum se cuvine, Lucidor fu şi el poftit uneori, într-un mod nebătător la ochi, când Wladimir se afla în vizită la mamă şi fiică, iar întâmplarea a contribuit admirabil, făcând ca băiatul să-i placă lui Wladimir care, încă de la prima întâlnire, l-a invitat ca din când în când să iasă călare cu el, ceea ce, după un rapid schimb de priviri între Arabella şi mamă, se acceptă cu mulţumiri. Simpatia lui Wladimir pentru fratele mai mic al unei persoane de care era foarte îndrăgostit era ceva de la sine înţeles; apoi, aproape că nici nu există ceva mai plăcut decât privirea de francă aidmiraţie din ochii unui drăgălaş băieţandru de paisprezece ani.

Doamna von Murska era din ce în ce mai subjugată de Wladimir. Pe Arabella lucrul acesta o enerva, ca mai toate atitudinile mamei sale, aşa că, deşi îl vedea cu plăcere pe Wladimir, începu aproape involuntar să cocheteze cu unul dintre rivalii acestuia, domnul von Infanger, un tirolez drăguţ şi foarte elegant, jumătate ţăran, jumătate gentilom, care însă nici nu intra măcar în discuţie ca partidă. Când mama cuteză o dată să-i facă Arabellei reproşuri timide, spunându-i că nu se poartă faţă de Wladimir aşa cum el ar avea dreptul să se aştepte, Arabella îi dădu un răspuns punctat de mai multă desconsiderare şi răceală faţă de Wladimir decât resimţea în realitate. Lucidor-Lucile se afla întâmplător de faţă. Sângele îi năvăli în inimă, apoi brusc îi părăsi iar inima. O străbătu, făcând-o să tresară, un sentiment tăios: simţea laolaltă teamă, mânie şi durere. O privea dintotdeauna pe sora ei cu o uimire surdă. Arabella îi fusese întotdeauna străină. În clipa aceasta îi apărea aproape îngrozitoare şi n-ar fi putut spune dacă o admira sau o ura. Apoi totul se topi într-o suferinţă fără margini. Ieşi de-acolo şi se închisei în odaia ei. Dacă i s-ar fi spus că pur şi simplu îl iubeşte pe Wladimir, probabil că n-ar fi înţeles nimic. Reacţiona aşa cum se simţea îmboldită imperativ, automat, în vreme ce-i curgeau lacrimi al

căror sens adevărat nu-l înţelegea. Se aşează la masă şi scrise o înflăcărată scrisoare de dragoste către Wladimir. Dar nu pentru ea, pentru Arabella. Faptul că scrisul ei semăna până la confundare cu al

Arabellei, o necăjise adesea. Se silise să se deprindă cu alt fel de a scrie, de-a dreptul urât. Dar oricând se putea sluji de scrisul mai vechi, potrivit de fapt cu mina ei. Ba, în fond, îi era mai uşor să scrie aşa. Scrisoarea îi reuşi aşa cum le reuşeşte acelora ce nu se gândesc la nimic şi şi-au ieşit din minţi. Dezavua întreaga fire a Arabellei, dar tocmai aceasta voia, tocmai aceasta trebuia. Era foarte neverosimilă, dar tocmai prin aceasta într-un anumit mod verosimilă ca expresie a unei bruşte schimbări lăuntrice. Dacă Arabella ar fi putut iubi cu profunzime şi dăruire şi ar fi devenit deodată conştientă de aceasta printr-o revelaţie fulgerătoare, întocmai aşa s-ar fi putut exprima şi ar fi putut vorbi cu această îndrăzneală şi înflăcărat dispreţ despre ea însăşi, despre Arabella pe care o cunoştea toată lumea. Scrisoarea era ciudată, totuşi, chiar şi pentru un cititor rece, indiferent, nu cu totul imposibilă ca scrisoare a unei fete care-şi tăinuieşte firea pasională şi de la care nu ştii la ce să te aştepţi. De altfel, pentru un îndrăgostit, femeia pe care o iubeşte este întotdeauna o făptură enigmatică. Şi, la urma urmei, era scrisoarea pe care un bărbat în situaţia sa o poate dori întotdeauna în tăcere şi o poate socoti posibilă. Anticipez aici, spunând că scrisoarea a şi ajuns efectiv în mâinile lui Wladimir: aceasta s-a întâmplat pe scară, unde Lucidor s-a strecurat încetişor, chemându-l cu prudenţă şi şoptind, ca un emoţionat şi stângaci presupus *postillon d'amour* al frumoasei sale surori. Era adăugat firește şi un postscriptum: acesta conţinea rugămintea stăruitoare, chiar fierbinte ca el să nu se supere dacă în viitor purtarea Arabellei faţă de cel drag sau faţă de alţii are să vădească fie şi cea mai mică schimbare. Mai era rugat din toată inima să nu lase să se observe prin niciun cuvânt, nici chiar printr-o privire că se ştie iubit cu gingăşie.

Trec câteva zile în care Wladimir are cu Arabella numai scurte întâlniri, şi niciodată între patru ochi. El se poartă cu ea aşa cum i-a cerut-o; ea se poartă cu el aşa cum i-a spus-o dinainte. El se simte fericit şi nefericit.

Abia acum ştie cât îi e de dragă. Situaţia este de aşa natură, încât îl face infinit de nerăbdător. Lueidor, cu care întreprinde acum partide

de călărie în fiecare zi, aproape singurul în societatea căruia se simte… a observă cu încântare şi spaimă schimbarea din comportamentul prietenului său, apriga lui nerăbdare crescândă. Urmează o nouă scrisoare, aproape mai gingaşă decât prima, o nouă rugăminte mişcătoare de a nu tulbura fericirea felurit ameninţată a situaţiei nesigure, să se mulţumească doar cu aceste mărturisiri şi să răspundă cel mult în scris prin intermediul lui Lueidor. La fiecare două, trei zile, o scrisoare e transmisă într-o direcţie sau alta. Wladimir trăieşte zile fericite, Lueidor, de asemenea. Tonul celor doi s-a schimbat, ei au o temă de discuţie inepuizabilă. După ce au descălecat în vreun crâng din Prater, iar Lucidor a predat ultima sa scrisoare, acesta observă cu o plăcere plină de teamă trăsăturile celui ce citeşte. Câteodată pune întrebări aproape indiscrete, dar tulburarea băiatului implicat în această intrigă amoroasă, isteţimea lui, ceva ce-l face să arate cu fiecare zi mai drăguţ şi mai gingaş, îl amuză pe Wladimir, care e nevoit să admită că lui, care altminteri e rezervat şi orgolios, nu-i vine greu să vorbească despre Arabella cu Lueidor. Lueidor pozează uneori în duşman al fetelor, făcând pe băieţandrul impertinent şi cinic într-un mod copilăros. Ceea ce spune atunci nu e nicidecum ceva banal, deoarece el ştie să amestece în zisele sale ceva din ceea ce medicii numesc „adevăruri introspective”. Dar Wladimir, căruia nu-i lipseşte trufia, se pricepe să-l dăscălească, spunându-i că iubirea pe care o inspiră el şi pe care o inspiră unei persoane ca Arabella este de o natură cu totul deosebită, care nu se poate compara cu nimic altceva. În asemenea clipe, Lueidor îl găseşte pe Wladimir cu atât mai vrednic de admiraţie, iar pe sine, neînsemnat şi jalnic. Ajung la căsătorie, iar tema aceasta e pentru Lueidor un chin, pentru că atunci Wladimir se ocupă aproape exclusiv cu Arabella cea din viaţă, în locul Arabellei din scrisori. Lueidor se teme ca de moarte de orice hotărâre, de orice schimbare fundamentală. Singurul său gând este să prelungească astfel situaţia. E cu neputinţă de spus ce pune în joc biata creatură pentru a menţine într-un echilibru nesigur zile şi săptămâni – mai departe nu are puterea să se gândească – o situaţie atât de precară pe plan exterior şi lăuntric. Întrucât i-a revenit misiunea să obţină ceva pentru familie de la unchiul lor, face tot ce poate. Câteodată îl însoţeşte şi Wladimir; unchiul e un domn bătrân ciudat, pe care îl amuză vădit să nu-şi impună nicio reţinere în faţa tinerilor, iar conversaţia sa e de aşa fel, încât o asemenea oră constituie pentru Lucidor un adevărat mic

examen chinuitor. În acest timp, niciun gând nu pare a fi mai departe pentru unchi decât acela de a face ceva pentru rudele sale. Lucidor nu poate să mintă şi ar dori neapărat s-o liniştească pe mamă. Dar mama, văzând cum se împrăştie tot mai mult speranţa pe care şi-a pus-o în unchi, vede cu o nerăbdare crescândă că nimic nu pare să apropie o hotărâre între Arabella şi Wladimir. Nefericitele persoane, de care e ea dependentă în privinţa banilor, încep să-i socotească toate perspectivele strălucite drept nişte nonvalori. Ea împărtăşeşte tuturor teama ei, nerăbdarea anevoie ascunsă, o împărtăşeşte mai ales bietului Lucidor, în capul căruia asemenea lucruri insuportabile se învălmăşesc cumplit. Dar la ciudata şcoală a vieţii, în care a intrat acum, mai are de primit câteva lecţii încă mai subtile şi mai aspre.

Cuvântul despre natura dublă a Arabellei n-a fost niciodată formulat explicit. Dar noţiunea a rezultat de la sine: Arabella din timpul zilei era distantă, cochetă, precisă, sigură de sine, mondenă şi rece aproape până la exces, Arabella din timpul nopţii, care scria iubitului la lumina unei lumânări, era devotată, duioasă aproape fără margini. Întâmplător, sau potrivit destinului, lucrul acesta corespundea unei tăinuite dedublări şi în firea lui Wladimir. Şi el avea mai mult sau mai puţin, ca orice fiinţă plină de însufleţire, latura sa de zi şi latura de noapte. Unui orgoliu cam arid, unei ambiţii fără josnicie şi parvenitism, dar încordată şi permanentă, li se opuneau alte impulsuri, sau, de fapt, nu li se opuneau, ci se ghemuiau în întuneric, căutau să se ascundă, erau necontenit gata să se scufunde sub pragul crepuscular al subconştientului. O senzualitate plină de fantezie, care-i îngăduia să se în chipule oarecum şi în făptura unui animal, a unui câiné, a unei lebede, îi stăpânise aproape pe deplin sufletul într-o anumită perioadă. De această perioadă de trecere de la copilărie la adolescenţă nu-şi amintea cu plăcere. Dar ceva din acea pornire persista în el, iar această latură nocturnă a firii sale, părăsită, nestrăbătută de fulgerarea vreunui gând, lăsată voit în paragină era acum atinsă de

o lumină întunecată, plină de taină: iubirea celeilalte Arabella, cea invizibilă. Dacă Arabella de zi ar fi devenit întâmplător soţia sau amanta lui, ar fi rămas mereu cu ea oarecum *terre à terre* şi nu şi-ar fi concedat niciodată lui însuşi să facă vreun loc în existenţa sa fantasmelor din copilărie reprimate voluntar. La cea care trăia în întuneric gândea el altfel, aceleia îi scria altfel. Ce-ar fi trebuit să facă

Lucidor, când prietenul său îşi exprimă dorinţa de a primi ceva mai mult, un semn mai viu decât aceste rânduri pe hârtie albă? Lucidor era singur cu teama lui, cu încurcătura lui, cu iubirea lui. Arabella de zi nu-l ajută cu nimic. Mai mult încă, era ca şi cum, îmboldită de un demon, jucă tocmai împotriva lui. Cu cât era mai rece, mai nestatornică, mai mondenă, mai cochetă, cu atât mai mult spera şi cerea Wladimir de la cealaltă. Ceru aşa de bine, încât Lucidor nu găsi curajul să refuze. Dacă l-ar fi găsit, pana lui gingaşă ar fi dat greş încercând să formuleze refuzul. Şi astfel veni o noapte, în care Wladimir se putu gândi că va fi primit de Arabella, şi cum va fi primit, în odaia lui Lucidor. Lucidor izbutise în vreun fel să acopere fereastra dinspre Kertnerstrasse în aşa fel încât de întuneric îţi dădeai cu degetele în ochi. Că vocile trebuiau coborâte până la a deveni cea mai de neauzit şoaptă, era clar: odaia era despărţită de cea a cameristei doar printr-o simplă uşă. Nu s-a spus unde şi-a petrecut noaptea Lucidor, era însă evident că acesta nu cunoştea taina, ci fusese îndepărtat printr-un pretext oarecare. Ciudat a fost că Arabella îşi adunase frumosul ei păr sub o basma strâns legată şi că a interzis cu blândeţe, dar ferm mâinii prietenului său de a-i desface basmaua. Acesta a fost însă aproape singurul lucru pe care
1 l-a interzis. Au trecut mai multe nopţi care n-au semănat cu aceasta, dar a urmat din nou una care i-a semănat, iar Wladimir era foarte fericit. Acestea au fost poate cele mai fericite zile din întreaga lui viaţă. Faţă de Arabella, când sunt împreună ziua, siguranţa fericirii lui nocturne îl face să folosească un ton particular. Se obişnuieşte să afle o plăcere deosebită în faptul că în timpul zilei ea este atât de neînţeles alta; stăpânirea de sine, care-i îngăduie să nu se trădeze niciodată fie şi numai printr-o privire, o mişcare, are ceva fermecător. Lui i se pare că de la o săptămână la alta ea devine cu atât mai rece faţă de el, cu cât mai gingaşă s-a arătat în timpul nopţilor. Oricum, vrea ca şi el să apară nu mai puţin dibaci, nu mai puţin stăpânit. Supunându-se necondiţionat acestei tainice şi puternice voinţe feminine, crede că-şi merită întrucâtva fericirea nopţilor. Începe să afle voluptatea cea mai mare tocmai în acest dublu fel de a fi al ei. Faptul că-i aparţine aceea care pare a nu-i aparţine deloc, că aceeaşi fiinţă care înţelege să se dăruiască atât de total ştie să se menţină ca o prezenţă virgină, intangibilă, a trăi cu adevărat toate acestea este ameţitor, ca o băutură repetată dintr-un pahar vrăjit. Îşi dă seama că ar trebui să mulţumească în genunchi destinului că este făcut fericit într-un

asemenea chip unic în felul său, potrivit cu latura tăinuită a firii lui. Vorbeşte cu înflăcărare despre acest lucru cu sine însuşi, dar şi cu Lucidor. Nu există nimic altceva care să-l poată înspăimânta de moarte într-o măsură mai mare, în fundul sufletului său, pe bietul Lucidor.

Între timp, chiar în aceste săptămâni, Arabella cea adevărată, s-a înstrăinat într-atât de vădit de Wladimir, încât acesta ar fi trebuit să observe de la o oră la alta, dacă n-ar fi avut ciudata tendinţă de a interpreta fals totul. Fără ca el să se trădeze de-a dreptul, ea simte că între ei doi se petrecuse ceva ce nu existase mai înainte. Se înţelesese întotdeauna cu el, se înţeleg şi acum; laturile lor de zi sunt omogene, ar putea face o bună căsătorie de convenienţă. Cu domnul von Infanger nu se înţelege, dar acela îi place. Că Wladimir nu-i place în acest sens, o simte acum mai intens; acel ceva inexplicabil ce pare a vibra de la el la ea o face nerăbdătoare. Nu e curte, nu e tandreţe, ea nu se poate lămuri ce e, dar îi repugnă. Infanger trebuie să ştie desigur foarte bine că ea îl place. La rându-i, Wladimir crede că are cu totul alte dovezi pentru aceasta. Între cei doi tineri domni, se iveşte o situaţie dintre cele mai ciudate. Fiecare crede că celălalt are toate motivele să fie necăjit sau pur şi simplu să se dea bătut. Fiecare găseşte că atitudinea, buna dispoziţie netulburată a celuilalt sunt în fond pur şi simplu ridicole. Niciunul nu ştie ce-i de făcut cu celălalt, iar fiecare îl consideră pe concurent drept un indiscutabil bufon şi nebun.

Mama se află în situaţia cea mai chinuitoare. Mai multe încercări de a ieşi din impas dau greş. Prietenii o abandonează. Rambursarea unui împrumut oferit sub masca amiciţiei este cerută fără menajamente. Doamna von Murska se află în pragul unor hotărâri drastice. Va lichiida în câteva zile locuinţa de la Viena, îşi va lua rămas bun prin scrisori de la cunoscuţi şi va căuta uh azil undeva, fie şi pe moşia sechestrată, în casa familiei administratorului. Arabella acceptă această hotărâre nu cu plăcere, dar firea ei nu cunoaşte disperarea. Lucidor însă tăinuieşte în sufletul său înspăimântat o adevărată deznădejde fără margini. Trecuseră mai multe nopţi fără să-şi fi chemat prietenul. Vdia să-l cheme din nou în noaptea aceasta. Discuţia din timpul serii dintre Arabella şi mama, hotărârea de a pleca, imposibilitatea de a împiedica plecarea; toate acestea o ating ca o lovitură de măciucă. Gândul de a recurge la un mijloc disperat, de a renunţa la toate, de a mărturisi mamei totul şi, mai ales de a dezvălui prietenului cine fusese Arabella nopţilor sale o fac să îngheţe de teama

dezamăgirii, a mâniei lui. Se socoteşte o criminală, dar faţă de el, la cealaltă nu se gândeşte. În noaptea aceasta nu poate să-l vadă. Simte că ar muri de ruşine, de teamă şi zăpăceală, în loc de a-l strânge în braţe, îi scrie, pentru ultima oară. Este scrisoarea cea mai smerită, cea mai mişcătoare căreia nimic nu i se potriveşte mai puţin decât numele de Arabella, cu care o semnează. N-a sperat niciodată cu adevărat să devină soţia lui. Să poată trăi cu el ca amanta lui câţiva ani, un an ar fi o fericire fără margini. Dar

nici asta nu e îngăduit şi nu se poate. Îl conjură să nu întrebe, să nu stăruie. Să mai vină în vizită mâine, dar abia către seară. Poimâine – vor fi probabil plecate. Cândva, mai târziu, el va afla, va înţelege poate, ar fi vrut să adauge: va ierta, dar cuvântul i se pare prea fără înţeles în gura Arabellei, aşa că nu-l scrie. Doarme puţin, se scoală foarte devreme, îi trimite lui Wladimir scrisoarea printr-un om de serviciu de la hotel. Dimineaţa se scurge cu făcutul bagajelor. După masă, fără a sufla un cuvânt, se duce la unchiul. Gândul i-a venit în timpul nopţii. Va găsi poate cuvintele, argumentele ca să moaie inima ciudatului bărbat. Minunea se va produce poate şi această pungă de bani strâns legată se va deschide. Nu se gândeşte la realitatea acestor lucruri, ci doar la mama, la situaţie, la iubirea ei. Cu banii sau cu scrisoarea în mână, va cădea la picioarele mamei şi drept unică răsplată va cere – ce? – mintea-i istovită, chinuită aproape că nu află răspuns – ba da! îi va cere ceea ce-i firesc: să rămână la Viena, să rămână totul aşa cum este. îl găseşte pe unchi acasă. Detaliile acestei scene, care se desfăşoară într-un chip foarte ciudat, nu vor fi povestite aici. Doar atât: îl înduplecă într-adevăr – e aproape gata să facă gestul hotărâtor, dar nişte gărgăuni de om bătrân anulează din» nou hotărârea: va face ceva mai târziu, când, asta n-o stabileşte, şi cu asta, basta. Se întoarce acasă, se strecoară pe scară până sus iar în odaia ei, ghemuită pe podea între cutii şi geamantane, se dă cu totul pradă deznădejdii. Deodată i se pare că aude în salon vocea lui Wladimir. Se apropie în vârful picioarelor şi trage cu urechea. E într-adevăr Wladimir – cu Arabella, angajaţi, cu voce tare, în cel mai ciudat dialog.

Wladimir a primit înainte de amiază tainica scrisoare de rămas-bun a Arabellei. Nimic nu i-a atins vreodată inima astfel. Simte că între el şi ea se află ceva obscur, dar nu între inimă şi inimă. Simte în el iubirea şi puterea să afle, să înţeleagă, să ierte acest ceva, fie ce-o fi.

Îi e prea dragă incomparabila amantă a nopţilor sale, ca să poată trăi fără ea. Într-un mod curios, nu se gândeşte nicidecum la Arabella cea reală, i se pare aproape ciudat că ea va fi aceea în faţa căreia trebuie să apară ca s-o liniştească, s-o îmbărbăteze, s-o câştige cu totul şi pentru totdeauna. Vine, o găseşte în salon pe mamă singură. Aceasta e agitată, tulburată şi fantastică la fel ca întotdeauna. El este altfel decât l-a văzut ea vreodată. Îi sărută mâinile, vorbeşte, totul pe un ton emoţionat, cu sfială. O roagă să-i îngăduie o convorbire între patru ochi cu Arabella. Doamna von Murska e încântată, se simte dintr-odată în al nouălea cer. Neverosimilul este elementul ei. Se grăbeşte s-o aducă pe Arabella, o îndeamnă stăruitor ca acum, când totul ia o întorsătură atât de minunată, să nu cumva să nu-i răspundă tânărului domn da. Arabella e peste măsură de uimită.

— Dar eu nu stau nicidecum cu el în asemenea relaţii, spune ea rece.

— Nu se ştie niciodată în ce relaţii stai cu bărbaţii, răspunde mama şi o trimite în salon.

Wladimir este încurcat, emoţionat şi înflăcărat. Arabella găseşte din ce în ce mai mult că domnul von Infanger are dreptate să-l socotească pe Wladimir drept un tip ciudat. Wladimir, ieşindu-şi din fire din cauza răcelii ei, o roagă să lepede în sfârşit masca. Arabella nu înţelege defel ce să lepede. Wladimir devine tandru şi mânios în acelaşi timp, un amestec care nu-i deloc pe gustul Arabellei, aşa că în cele din urmă iese în fugă din odaie şi-l lasă singur. În stupoarea lui fără margini» Wladimir e gata s-o socotească nebună, mai ales după ce ea i-a dat de înţeles că-l consideră pe el astfel şi că în această privinţă este cu totul de aceeaşi părere cu un al treilea. Wladimir ar fi ţinut în această clipă un monolog perplex, dacă cealaltă uşă nu s-ar fi deschis şi asupra lui nu s-ar fi năpustit cea mai ciudată apariţie care l-a cuprins în braţe, apoi a lunecat pe lângă el la podea. Este Lucidor şi totuşi nu e Lucidor, ci Lucdle, o fată încântătoare şi scăldată în lacrimi, într-o rochie de dimineaţă a Arabellei, cu părul tăiat scurt, băieţeşte, ascuns sub o băsmăluţă deasă de mătase. E prietenul şi confidentul lui şi totodată prietena lui de taină, amanta lui, soţia lui. Un dialog ca acela care s-a desfăşurat acum poate avea loc în viaţă, iar comedia poate încerca să-l imite, niciodată însă povestirea.

Dacă Lucidor a devenit apoi într-adevăr şotia lui Wladimir şi dacă ea a rămas în timpul zilei şi în altă tară ceea ce fusese mai înainte

în întunericul nopţii, fericita lui amantă, rămân de asemenea lucruri ce nu vor fi descrise aici.

Ne-am putea îndoi că Wladimir a fost un bărbat îndestul de vrednic ca să merite o asemenea dăruire. Dar, în orice caz, întreaga frumuseţe a unui suflet în stare de o astfel de dăruire necondiţionată, ca acela al Lucilei, nu s-ar fi putut dezvălui în alte împrejurări decât în acestea atât de ciudate.

AMURG ŞI FURTUNA ÎN TIMPUL NOPŢII

f ngrozitor se zvârcolea şoimul pe care băieţii îl ţintuiseră pe uşa şurii, când nu mai era mult până să se lase noaptea. Euseb, cel mai mare dintre cei ce-o făcuseră, stătea în amurg şi se holba la pasărea din ai cărei ochi luminoşi ţâşnea furia, în vreme ce zvâcnea de moarte în cuiele de fier ce-i străbăteau aripile. Deodată, din aerul ce se-ntuneca, femeiuşcă se repezi în jos, zbură cu strigăte stridente descriind fără sens mici cercuri ameţitoare, apoi încremeni locului cu aripile întinse şi ochi sclipitori, se azvârli brusc în sus, înapoi spre coasta muntelui, pierind şi revenind cu bătăi sălbatice şi smintite de aripi. Strigătul ei trebuia să ademenească furtuna neagră ca noaptea, care se afla acolo şi aprindea flăcări în propriu-i trup cu fulgerul său reţinut, şi s-o îndrume cu cercuri de vrajă în jos peste sat. Băiatul Euseb abia se mai ţinea pe picioare şi groaza îl înşfăcase de ceafă încât nu mai cuteza nici să-şi rotească albul ochilor. Când însă, sub un fulger fără zgomot, întreaga şură tresări într-o lumină palidă şi un caprimulg bărbos, speriat de-o rafală de vânt în dreapta lui, ţâşni dintr-o crăpătură a zidului, ca să înhaţe un gândac, iar în stânga lui o porni clătinându-se în zbor un liliac, furtuna îl răsuci şi pe el şi-l mână, clănţănind din dinţi, în jos spre sat. Un nou fulger îi dezvălui, foarte aproape de el, zidul cimitirului cu toate crăpăturile lui, în care-şi aveau sălaş cârcâiagii; sub lumina bruscă, toate crucile parcă se alungiră, iar pe mormântul proaspăt, de anul trecut, al unui copil se scutură o tufă, ale cărei flori erau inimi roşii atârnate cu aţe. Dar când fulgerul se stinse şi întunericul căzu greu ca o cuvertură, pe fereastra din spate a unei căsuţe lunecă pieziş către zidul cimitirului o rază de lumină. În odaia aceea» dormea fiica măcelarului, cea mai frumoasă fată din sat;

unul dintre băieţii mai mari, asta o ştiau cu toţii, putuse să-i vadă odată, pe când ea se dezbrăca, umbra sânilor proiectaţi pe perdele, până când fata suflase în luminare.

Euseb se lipi de perete sub o streaşină acoperită cu un strat înalt de şindrilă, iar inima îi bătea altfel decât mai înainte. În faţa lui atârna cu capul în jos viţelul pe care văzuse cum l-au adus în după-amiaza aceea; din botul moale parcă mai răzbătea şi acum răsuflarea caldă. Aici, băiatul Euseb rămase la pândă, fără să-şi dea seama de trecerea timpului; nu auzea bătând sferturile de oră aproape, deasupra capului său, şi bubuind în aerul apăsător. Nu lua în seamă fulgerul care dezvelea clopotele în schelăria lor; simţurile lui erau atrase numai de viţel, îl preocupa doar gândul că fata se găsea acolo înăuntru şi că mai apoi se va culca în patul din odaia ei. Acum se vântura prin încăperea cârciumii, în care se găseau doi sau trei oameni, fiindcă măcelarul turna în pahare un vin de-un an.

Spre casă se îndreptară acum două siluete întunecate; erau servitori ai orăşenilor care aveau vile de jur-împrejurul satului şi pe coastele munţilor, unul era în livrea, cu ciorapi până la genunchi, celălalt purta costum de vânător. Unul se opri locului, celălalt o luă înainte şi intră în cârciumă. Dintr-un colţ întunecat de lângă o fântână arteziană care susura, o femeie se îndreptă spre cel ce rămăsese afară, ridică mâinile spre el şi încercă să-l apuce de braţ. Partea de jos a trupului ei era lăţită inform, iar Euseb ştiu de îndată că e servitoarea hangiului de la „Coroana”, o tânără venită de aiurea, la care el şi ceilalţi băieţi se uitau pe furiş, când îngenunchea cu trupul ei greu la iazul zăgăzuit al morii, ca să clătească rufele, fiindcă ştiau cu toţii că purta un copil. Acum, servitorul se scutură de femeia ce-l ruga, obligând-o să se sprijine de marginea fântânii cu o mână, în vreme ce pe cealaltă şi-o duse convulsiv la pântece; plânsul ei acoperea susurul fântânii; în prag apăru celălalt servitor cu frumoasa fiică a măcelarului, iar omul în livrea, întorcându-se pe jumătate dinspre slujnica ce stătea în întuneric, începu acum să vorbească pe alt ton, tare şi cu o distincţie străină. „Asta a fost anul trecut, strigă el peste umăr, iar acum suntem într-un an nou. Şi cu asta, basta!” Iar cum femeia voi să se apropie iar de el, strigând cu gura căscată de spaimă „Josef, Josef”, o repezi cu vorbe tăioase, într-adevăr în stare s-o ţintuiască locului, spunându-i că unei persoane în starea ei ar trebui să-i fie ruşine să umble razna pe uliţă şi pe dinaintea cârciumilor, că se căieşte de timpul pe care şi l-a

pierdut cu ea anul trecut şi că s-ar căi şi acum de fiecare minut, întrucât are în vedere ceva mai bun decât să se stabilească aici cu ea.

La aceste cuvinte tăioase, pe băiatul Euseb îl străbătu în ascunzătoarea lui un fel de voluptate amestecată cu groază; îndemânarea cu care servitorul îşi rostise vorbele, iar apoi, fluierând trei măsuri şi fără a se întoarce, intră în cârciumă, îl făcu să se simtă tulburat, cum i se întâmpla adesea, când îl atingeau rochiile unor doamne sau slujnice din oraş: din acele rochii adia un parfum fin, ameţitor, care-l umplea de un sentiment contradictoriu, în care, inspirându-l, avea impresia că se înmoaie şi se scufundă cu umilinţă, dar totodată că în el se împotriveşte ceva violent. Acest simţământ dublu îl cuprinse acum din nou, era ca şi cum s-ar fi deschis pentru el în întuneric o uşă către tainica minunăţie a vieţii orăşenilor şi a servitorilor acestora; se simţea îmboldit să se strecoare după slujnicuţa care o pornise clătinându-se, gemând, cu mina în gură, cu chipul schimonosit, să se ţină neobservat mereu pe urmele ei, ca să joace cu ea, care nu bănuia nimic, un joc oribil. Femeia, copleşită de o deznădejde mută, o luă prin mijlocul şoselei; el se furişă pe de lături printre gardurile vii ce se încovoiau în furtună, pe sub pomii pe care-i zguduia furtuna, de-a lungul hambarelor ale căror grinzi gemeau. Furtuna nopţii îi azvârlea în ochii larg deschişi praf şi pleavă, nu lua în seamă: jera sigur că-şi pierduse înfăţişarea, minute în şir, era mic ca nevăstuica sau broaştele, ca tot cea ce fojgăia şi stătea la pândă pe pământul tremurător; în alte clipe era uriaş, se înălţa între copaci şi i se ipărea că el este cel ce-i apucă de vârfuri şi-i îndoaie în jos, făcându-i să geamă; era spaima însăşi care pândeşte în întuneric şi-ţi sare înainte la răscruce, în el se afla teama unei căprioare speriate şi totodată simţea groaza întreagă ce emana de la el cum i se prelinge pe propria-i spinare. Femeia care mergea clătinându-se în faţa lui îi căzuse cu totul în stăpânire; el era un domn de la oraş şi avea mai multe de felul acesteia, […] Pe cele noi le încuiase în casa lui, iar pe aceasta o mâna ca s-o adauge celorlalte; era un măcelar care se apropia pe furiş de un animal ce-i fugise, ca să-l ducă la tăiere, dar animalul era unul preschimbat prin vrajă; era femeia asta din faţa lui. Se ghemui, când vântul încetă o clipă, se repezi din nou înainte, când vârtejul începu din nou; între rafalele de vânt şi tainica lui vânătoare sălbatică exista un acord intim; vântul era aliat cu el, iar fulgerele mari luminau drumul cu făgaşurile lui de roţi, îşi aruncau sclipirea pe zidul văruit al

caselor şi între gardurile vii, luminau înăuntrul pădurii şi făceau să se vadă rădăcinile copacilor, totul, ca să-i arate lui mereu prada, când voia să-i scape furişându-se în întuneric.

I –

Din Notiţe

Cea mai rea dilemă pentru băiat: cum îl cuprinde îndoiala dacă toate acestea înseamnă ceva – cum se îndoieşte de puterea peisajului şi a bărbăţiei ce creşte din aceasta – apoi cum, cu o smucitură, este gata să ia asupră-şi totul, ca şi tot ce-ar putea rezulta, rău, dubios, ameninţător, şi să reziste, *aşadar, să trăiască.*

Fusese la marginea deznădejdii, părându-i-se că o mână de mamă – o mână de ucigaş se întinde după *el,* deşi mâna se întindea totuşi după o fiinţă de lângă el – dar el nu putuse face deosebirea.

(Starea sufletească a lui Hebbel în perioada cea mai rea a vieţii sale.).

În această noapte, băiatul a fost smuls cu mult deasupra lui însuşi – tatăl său se apropie de el în închipuire ca un tâlhar, ca un vagabond, care vrea să dezlege un cal – ceva sacru aproape că-l atinge.

Starea băiatului Euseb: a nu putea să se apropie de binele din lume – a nu putea să treacă până la acesta – vrea să se avânte dincolo – să ajungă dincolo pipăind – şi uciderea şoimului a fost rezultatul nerăbdării lui torturante de a trece dincolo într-un altul. Enigma – cum arată totul altfel, privit dinafară: să privească înăuntru printr-o fereastră, să vadă de departe o fereastră. I se pare că se aruncă mereu prin lucruri.

L-a căutat pe tată – şi în loviturile de ciocan cu care a bătut cuiele ce-au crucificat trupul şoimului pe lemn l-a căutat pe tată – şi s-a găsit pe sine. Aşa fusese şi el crucificat de tată, cel ce-i dispreţuia viaţa.

Predica ţinută de catihet: tatăl şi-a exprimat dispreţul faţă de creatura lăsată în urmă-i.

Euseb şi pasărea: să-şi înăbuşe mai întâi prin întâmplarea cu pasărea întregul său nesaţ de impresii (o bruscă spaimă, când îşi dă seama că grupul celorlalţi nu-l ajută cu nimic în aceasta, că ceilalţi atârnă doar aşa alături, de jur-împrejur, ca maţele umflate pe care vântul le mişcă lângă viţel); încearcă să se ameţească, se azvârlă pe burtă pe pătura lui de cal, cu braţele strânse la piept (ca cineva care trage cu urechea la o uşă); deodată apare sub el pasărea cu o înfăţişare neclară de om. Trebuie să se smulgă din toate astea: trebuie să

chibzuiască bine. Această înţelegere, această hotărâre denotă un curaj de băieţandru; acum, el ajunge la un antagonism fabulos: el şi pasărea ca adversari dintr-un basm – acest basm piere, el poate aţipi.

ANDREAS SAU REUNIŢII

Admirabila prietenă Doamna cu căţelul

Există în mijlocul nostru vrăjitori şi vrăjitoare, dar nimeni n-o ştie.

ARIOSTO

D una treabă – gândi tânărul domn Andreas von Ferschengelder, după ce, în ziua de 17 septembrie 1778, barcagiul îi pusese geamantanul pe scara de piatră şi-şi făcuse iar vânt de la mal – bună treabă, mă lasă-n drum aşa, nitam-nisam, trăsuri la Veneţia nu există, ştiu, un hamal de unde să-l iei, e-un loc pustiu la dracu-n praznic. E ca şi cum l-ai lăsa pe careva care nu cunoaşte Viena să coboare din poştalion la şase dimineaţa pe Rossauerlande sau la Weissgarbern. Limba o ştiu, şi ce-i cu asta, tot ar putea face cu mine orice-ar vrea! Cum să te adresezi unor oameni complet străini, care dorm în casele lor – bat la uşă şi spun: Hei, vecine?" Ştia că n-ar face-o – dar în timpul acesta se auziră apropiindu-se paşi, lovind sonor şi distinct în liniştea dimineţii caldarâmul de piatră; trecu destul de mult până când fură aproape, şi de pe o ulicioară apăru un om mascat, care se înfăşură mai strâns în mantie, apucând-o cu amândouă mâinile, şi voi să-şi urmeze drumul de-a curmezişul pieţei. Andreas făcu un pas înainte şi salută, mascatul îşi scoase pălăria şi odată cu ea jumătatea de mască prinsă de pălărie. Era un bărbat cu o înfăţişare vrednică de încredere, iar după mişcările şi manierele sale părea că face parte din lumea cea mai bună. Andreas voi să se grăbească, i se părea necuviincios să reţină prea mult la ora aceea pe un domn care se îndrepta spre casă, spuse repede că e un străin sosit tocmai atunci de pe continent, de la Viena, prin Villach şi Gorz. Îndată i se păru de prisos că amintise toate acestea, se zăpăci şi se încurcă în italienească lui.

Străinul se apropie cu o mişcare foarte amabilă şi spuse că se află cu totul la dispoziţia lui. Din pricina gestului pe care-l făcuse, mantia i se desfăcuse în faţă, iar Andreas văzu că politicosul domn nu purta pe sub mantie decât o cămaşă, iar în picioare pantofi fără catarame şi ciorapi din cei până la genunchi, dar care-i atârnau, lăsându-i pulpele pe jumătate goale. îl rugă deci repede pe domn să nu se oprească în aerul rece al dimineţii şi să-şi continue drumul spre

casă, va găsi el pe cineva care să-i indice vreun hotel sau pe cineva care închiriază locuinţe. Mascatul îşi strânse mai bine mantia în jurul şoldurilor şi-l asigură că nu e nicidecum grăbit. Andreas era teribil de stingherit la gândul că celălalt ştia acum că-i văzuse ciudatul neglijeu; din pricina stupidei remarci privitoare la aerul rece de dimineaţă şi a stingherelei, îl trecură sudorile, aşa că-şi desfăcu şi el fără să vrea mantia de călătorie, în vreme ce veneţianul îi spuse pe tonul cel mai politicos că se bucură în chip deosebit să facă un serviciu unui supus al împărătesei şi reginei Maria Theresia, cu atât mai mult cu cât e foarte bun prieten cu mai mulţi austrieci, cum ar fi baronul Reischach, colonelul pandurilor imperiali, şi contele Esterházy. Aceste nume notorii, rostite atât de familiar aici de către străin, îi inspirară lui Andreas o mare încredere. Firește, în ceea ce-l privea, îi cunoştea pe aceşti domni mari numai după nume şi cel mult din vedere, fiindcă el aparţinea micii nobilimi.

Când mascatul îl asigură că el ar avea ceea ce caută cavalerul cel străin, şi încă foarte aproape, lui Andreas îi fu cu neputinţă să formuleze vreo împotrivire. La întrebarea pusă în treacăt, în vreme ce o şi porniseră, în ce parte a oraşului se află acum, i se răspunse că în San Samuel. Iar familia, la care e condus, e o familie de conţi patricieni, care are întâmplător de închiriat odaia fiicei celei mai mari, care locuieşte de câtva timp în afara casei. Între timp ajunseseră pe o uliţă foarte îngustă în faţa unei case foarte înalte, cu un aspect desigur distins, dar de-a dreptul dărăpănată, ale cărei ferestre, lipsite de ochiurile de sticlă, erau toate bătute în scânduri. Mascatul ciocăni în poartă şi strigă mai multe nume, de sus o bătrână se uită spre ei, întrebă ce doresc, iar cei doi parlamentară cu mare iuţeală. Contele însuşi nu mai e acasă, îi spuse mascatul lui Andreas, iese întotdeauna atât de devreme ca să procure cele trebuitoare pentru bucătărie. Dar contesa e acasă, aşa că se vor putea tocmi în privinţa odăii şi vor putea fi trimişi deîndată oameni după bagajul lăsat în urmă.

Zăvorul porţii se deschise, cei doi intrară într-o curte îngustă, plină de rufe întinse la uscat, şi urcară o scară de piatră exterioară, abruptă, ale cărei trepte erau tocite ca nişte castroane. Casa nu-i plăcu lui Andreas, iar faptul că domnul conte ieşise atât de devreme ca să procure cele trebuitoare pentru bucătărie îl uimea, dar faptul că persoana care-l introducea era prietenul domnilor von Reischach şi Esterházy arunca o lumină peste toate, neîngăduind tristeţii să apară.

Sus, scara dădea într-o odaie relativ mare, în care la un capăt se afla căminul, la celălalt se despărţise un alcov. La singura fereastră şedea pe un scaun scund o fată, o adolescentă, iar o femeie, care nu mai era tânără, dar încă destul de drăguţă, se străduia să facă din frumosul păr al copilei un conci extrem de artistic. Când Andreas şi ciceronele său intrară în odaie şi-şi scoaseră pălăriile, copila zbură cu un strigăt puternic în camera de-alături, îngăduindu-i lui Andreas să vadă un chip Uscăţiv cu sprâncene negre fermecător trasate, în vreme ce mascatul se întoarse spre doamna contesă, căreia i se adresă cu apelativul verişoară şi i-l prezentă pe tânărul său prieten şi protejat.

Urmă o scurtă convorbire, doamna indică un preţ pentru odaie, cu care Andreas fu de acord pe dată. Ar fi vrut cu tot dinadinsul să ştie dacă odaia dă spre uliţă sau spre curte, căci a-şi petrece timpul în Veneţia într-una ca aceasta din urmă i s-ar fi părut ceva întristător, indiferent dacă se aflau în centrul oraşului sau la periferie. Dar nu găsi momentul potrivit pentru întrebare, deoarece discuţia dintre cei doi continua, iar tânăra creatură care dispăruse zgâlţâia uşa şi striga energic de dincolo că Zorzi trebuie scos numaidecât din pat, fiindcă zace sus şi l-au apucat durerile lui de stomac. Contesa le spuse domnilor că acum pot urca; băieţii vor avea grijă să-l îndepărteze din odaie pe netrebnic. Omul va fi mutat, iar bagajul celui sosit va fi cărat sus. Îi rugă s-o scuze că nu-i însoţeşte ea însăşi sus lăsând aceasta în seama vărului, dar are de lucru până peste cap, trebuie s-o gătească pe Zustina, ca să facă vizitele pentru loterie.

În cursul dimineţii şi al după-amiezii de azi trebuie să-i viziteze după listă pe toţi protectorii.

Andreas ar fi dorit tare mult să ştie şi ce este cu aceşti protectori şi cu loteria, dar cum mentorul său, dând din cap cu vioiciune şi aprobator, părea că e la curent cu chestiunea, nu găsi nici acum momentul nimerit pentru o întrebare, aşa că, urmându-i pe cei doi băieţandri ce trebuie să fi fost gemeni, urcară scara de lemn abruptă spre odaia domnişoarei Nina.

În faţa uşii, băieţii se opriră şi, când dinăuntru răzbătu un geamăt surd, se uitară unul la altul cu ochii lor jucăuşi de veveriţă, părând foarte satisfăcuţi. Pe un pat ale cărui draperii erau trase în lături zăcea un tânăr palid. O masă de lemn de lângă perete şi un scaun erau ocupate de pensule murdare şi ulcele de vopsea, o paletă era agăţată pe perete. De cealaltă parte era aninată o oglindă clară şi foarte

frumoasă, încolo, încăperea era goală, dar luminoasă şi prietenoasă.

— Ţi-e mai bine? întrebară băieţii.

— Mai bine, gemu cel culcat.

— Atunci, putem lua piatra?

— Da, puteţi s-o luaţi.

— Când îl doare pe cineva burta, trebuie să-i pui pe pântece o piatră, aşa se face bine, spuse unul dintre cei doi băieţi, după ce fratele său, aflat mai aproape, rostogoli de pe bolnav o piatră pe care abia o puteau ridica amândoi, unindu-şi puterile.

Andreas se simţi îngrozitor, văzând că din pricina lui e azvârlit din pat un om suferind. Se duse la fereastră şi deschise complet oblonul pe jumătate căscat. Jos era apă, şi mici valuri însorite izbeau în treptele policrome ale unei clădiri foarte mari aflate exact de partea cealaltă, iar pe un zid juca o plasă din ineluşe de lumină. Se aplecă pe fereastră, se mai vedea o casă, apoi încă una, uliţa se termina într-un mare canal strălucind în plin soare. La casa din colţ ieşea în afară un balcon cu un oleandru ale cărui ramuri erau mişcate de vânt, de cealaltă latură „la ferestrele străvezii atârnau ştergare şi covoare. Dincolo de apa cea mare se ridica un palat cu frumoase figuri de piatră în nişe.

Se întoarse în odaie, de unde cel în domino dispăruse, tânărul stătea şi-i supraveghea pe băieţii care goleau degrabă singura masă şi scaunul din cameră de ulcelele de vopsea şi mănunchiurile de pensule murdare. Era palid şi cam neîngrijit, dar bine făcut; pe chipul său, nimic urât, în afară de buza inferioară strâmbă, lăsată-n într-o parte, ceea ce-i dădea o expresie sarcastică.

— Aţi băgat de seamă, se întoarse el spre Andreas, că sub domino n-are nimic în afară de cămaşă? Până şi cataramele de la pantofi şi le-a tăiat. Aşa i se întâmplă în fiecare lună o dată. Înţelegeţi poate de ce? E un jucător pătimaş. Ei şi? Trebuia să-l fi văzut ieri. Avea un surtuc brodat, o vestă înflorată, două ceasuri cu brelocuri la ea, o cutioară de tabac, inele pe fiecare deget, catarame de argint frumoase la pantofi. Aşa un om de nimic!

— Tânărul râse, dar râsul lui era strâmb.

— Veţi avea o cameră confortabilă. Dacă vă mai trebuie ceva, vă stau oricând la dispoziţie. Vă pot arăta o cafenea aici aproape, unde veţi fi servit cum se cuvine, dacă vă recomand eu. Acolo vă puteţi scrie scrisbrile, vă puteţi da întâlnire cu cunoscuţii şi puteţi face totul în

afară de cele ce se fac de preferinţă cu uşile închise. Acum râse din nou, iar cei doi băieţi găsiră gluma foarte reuşită şi râseră în hohote, apoi îşi încordară toate puterile ca să târască afară din odaie pietroiul; chipurile lor semănau cu al surorii de jos.

— Dacă aveţi vreun comision pentru care e nevoie de un om vrednic de încredere, continuă pictorul, va fi pentru mine o onoare să mi-l încredinţaţi. Dacă nu sunt pe aproape, luaţi un om din Forlan, sunt singurii slujitori de nădejde. Îi găsiţi la Rialto şi în fiecare dintre pieţele mari şi-i recunoaşteţi după portul ţărănesc. Sunt oameni pe care te poţi bizui şi discreţi, ţin minte numele şi recunosc până şi o mască după mers şi după cataramele de la pantofi. Dacă aveţi nevoie de ceva de dincolo, spuneţi-mi, sunt pictorul casei şi am intrare liberă în toate încăperile.

Andreas înţelese că era vorba de clădirea cenuşie de peste drum, care i se păruse prea mare pentru o casă burgheză, prea sărăcăcioasă pentru un palat şi de la a cărei poartă trepte multicolore de piatră duceau în apă.

— Vorbesc despre teatrul San Samuel, de clădirea de dincolo. Credeam că-l ştiţi de mult. Noi toţi cei de-aici avem ocupaţii acolo. Eu, cum am spus, sunt pictor scenograf şi pompier, proprietăreasa dumneavoastră e plasatoare, bătrânul e mucarnic.

— Care bătrân?

— Contele Prampero, la care locuiţi, cine altul? Mai întâi fiică-sa ca actriţă, ea i-a băgat acolo pe toţi – nu asta pe care aţi văzut-o, cealaltă, mai vârstnică, Nina. Merită osteneala s-o cunoaşteţi, am să vă conduc la ea după-amiază. Cea mică îşi face intrarea la carnavalul viitor. Băieţii sunt trepăduşi.

— Dar acum mă duc să văd de bagajul dumneavoastră.

Andreas rămase singur, deschise obloanele şi le prinse în cârlige. Cârligul de la unul era rupt, aşa că îşi propuse să pună de îndată să-l repare. Apoi scoase în faţa uşii ulcelele de vopsea şi cutiile ce mai rămăseseră şi şterse cu o cârpă găsită sub pat masa de petele de vopsea, până când suprafaţa lustruită străluci de curăţenie; apoi duse afară cârpa mânjită de culori, căută un colţ unde s-o ascundă şi găsi acolo o mătură de nuiele cu care-şi mătură odaia. După ce termină curăţenia, îndreptă frumoasa oglinjoară, trase draperiile patului şi se aşeză pe singurul scaun la capătul acestuia cu faţa întoarsă spre fereastră. O adiere prietenoasă pătrundea în odaie şi-i mângâia obrajii

cu un slab miros de alge şi răcoare marină.

Se gândea la părinţii săi şi la scrisoarea pe care ar trebui să le-o scrie la cafenea. Îşi propuse să le scrie cam aşa: „Prea veneraţi, stimaţi părinţi, vă aduc la cunoştinţă că am ajuns cu bine la Veneţia. Locuiesc într-o cameră prietenoasă, foarte curată şi aerisită la o familie nobilă, care o avea întâmplător de închiriat. Camera dă spre uliţă, numai că în loc de pământ, jos se află apă, iar oamenii circulă în gondole, cei săraci în nişte ambarcaţiuni mari asemănătoare cu şlepurile de pe Dunăre; cu acestea se transportă poveri. Voi avea, aşadar, multă linişte. Trosnete de bici şi strigăte nu se aud". Se gândi să mai pomenească şi că pe aici se găsesc slujitori atât de isteţi încât ar fi în stare să recunoască o mască după mers şi după cataramele de la pantofi. Lucrul acesta i-ar face plăcere tatălui său, care e foarte dornic să colecţio¡neze fapte deosebite şi curiozităţi despre ţări şi obiceiuri străine. Stătea la îndoială dacă să spună şi că locuieşte foarte aproape de un teatru. La Viena, aceasta fusese dintotdeauna dorinţa lui arzătoare. Cu mulţi ani în urmă, pe când era în vârstă de zece sau doisprezece ani, avusese doi prieteni care locuiau în casa albastră de pe Wieden, la acelaşi etaj, în curtea a patra, unde era instalat într-o şură „teatrul permanent". Îşi aducea aminte ce minunat era să se ducă spre seară să vadă cum se scoteau decorurile: o pânză cu o grădină fermecată, având în ea o parte dintr-o cârciumă de sat, mucarnicul, rumoarea mulţimii, vânzătorii de migdale. Mai tare decât toate era învălmăşeala de sunete scoase de toate instrumentele când erau acordate, aceasta îi înfiora inima şi astăzi, când îşi aducea aminte. Podeaua scenei era denivelată: în câteva locuri, cortina era prea scurtă. Cizme de cavaleri veneau şi plecau. Între gâtul unui contrabas şi capul unui muzicant se vedea uneori un pantof azuriu brodat cu paiete. Pantoful azuriu era mai minunat decât toate.

— Mai târziu apărea o făptură care purta acest pantof, îi aparţinea ei, era una cu veşmântul ei albastru şi argintiu: era o prinţesă, o înconjurau primejdii, se pierdea într-o pădure vrăjită, voci răsunau din ramuri, din fructele rostogolite de maimuţe, ieşeau ţopăind copii graţioşi, luminau. Prinţesa cânta, Hanswurst era aproape de ea şi totuşi la kilometri depărtare, toate acestea erau frumoase, dar nu egalau sabia cu două tăişuri care-i străpungea sufletul, de la cea mai gingaşă voluptate şi de la o nostalgie de nespus până la plâns, teamă şi fericire, atunci când pantoful albastru se afla singur sub cortină.

Se hotărî să nu pomenească de vecinătatea teatrului, nici de ciudata îmbrăcăminte a domnului ce-l introdusese aici. Ar fi trebuit să spună că e un jucător care pierduse la joc totul până la cămaşă, sau să ascundă într-un chip dibaci această împrejurare. Aşa nu putea povesti nici despre Esterházy, lucru care ar fi bucurat-o pe mama. Chiria dorea s-o pomenească; doi ţechini pe lună, aceasta nu era prea mult nici pentru banii săi.

— Dar ce folosea dacă totuşi printr-o singură nebunie într-o singură noapte pierduse mai mult de jumătate din banii săi de călătorie. Lucrul acesta nu-i era îngăduit să-l mărturisească vreodată părinţilor, aşadar, de ce să se laude că locuieşte economic. Îi era ruşine de el însuşi şi n-ar mai fi voit să se gândească la cele trei zile fatale din Carintia, dar iată că i se şi arăta chipul ticălosului servitor şi, vrând, nevrând, trebuia să-şi aducă aminte de toate, foarte amănunţit şi de la început; aceasta i se întâmpla în fiecare zi o dată, de dimineaţă sau seara.

Se afla din nou în hanul „La spadă" din Villach după o zi grea de călătorie şi voia să se ducă la culcare. Şi iată, încă pe scări i se prezentă un om ca servitor sau valet. El: n-are nevoie, călătoreşte singur, ziua se îngrijeşte el însuşi de cal, noaptea o face rândaşul de la han. Celălalt nu-i dă pace, urcă împreună cu el treaptă cu treaptă, tăindu-i drumul, până la uşă, intră apoi pe uşă şi se opreşte de-a curmezişul în prag, aşa că Andreas n-o poate închide: că n-ar fi cuviincios pentru un tânăr domr din aristocraţie să călătorească fără slujitor, în Italia aceasta face o impresie foarte rea, cei de-acolo sunt ai naibii de atenţi în această privinţă. Că el n-a făcut aproape toată viaţa altceva decât să călătorească prin ţară cu câte un tânăr domn, acum în urmă cu baronul Edmund von Petzenstein, mai înainte cu canonicul conte Lodron, persoane pe care domnul von Ferschengelder îi cunoaşte desigur. Că, în calitate de maestru de încartiruire al acestor domni, călătorea înaintea lor, se îngrijea de toate, aranja totul, încât de uimire domnul conte nu s-a putut abţine să spună: „n-am călătorit niciodată până acum aşa ieftin", şi au fost cele mai bune încartiruiri. Că el vorbeşte flamanda şi retoromana şi italiana, fireşte cursiv, şi cunoaşte monedele, şi şmecheriile hangiilor şi ale surugiilor de diligenţă, toţi spun doar: „cu domnul ăsta pe care-l aveţi nu te poţi pune, e bine păzit". Şi că se pricepe să cumpere cai, că trage clapa oricărui geambaş, fie el şi ungur, ăştia-s cei mai grozavi, ca să nu mai vorbim de unul

neamţ sau velş. Şi că în privinţa serviciului personal, el e valet şi frizer şi peruchier, vizitiu şi vânător şi grăjdar, încărcător de puşcă, se pricepe la vânătoarea de vânat mare şi mic, la corespondenţă, registratură, lectură cu voce tare şi scrierea de bilete în toate limbile şi poate sluji ca tălmaci sau, cum se spune în turceşte, dragoman. E o minune că un om ca el e liber, baronul von

II – Femeia fără umbră 218

Petzenstein a şi vrut sări paseze *a tout prix* fratelui său, dar el şi-a vârât în cap să-l slujească pe domnul von Ferschengelder. Nu de dragul simbriei, pentru el asta e o chestie secundară. Însă i-ar plăcea să fie de ajutor unui asemenea domn tânăr care întreprinde prima lui călătorie şi să se facă iubit şi preţuit de el. Ceea ce-l interesează e încrederea, asta-i simbria pe care o are în vedere un slujitor ca el. El slujeşte de dragul încrederii prieteneşti, nu pentru bani. De aceea nici n-a putut rămâne în cavaleria imperială acolo domnesc bastonul şi pâra, nu încrederea.

— Zicând acestea, îşi trecuse limba peste buza groasă şi umedă, ca o pisică.

Andreas îi replicase: îi mulţumeşte pentru dorinţa lui de a-l servi, dar aici nu vrea să angajeze niciun servitor. Poate mai târziu, la Veneţia, un slujitor cu simbrie – şi cu aceasta voi să închidă uşa, dar ultima frază fu prea mult, mica îngâmfare – căci niciodată nu se gândise să-şi ia un lacheu la Veneţia – s-a răzbunat. Din tonul nesigur, celălalt simţi cine era cel mai tare în această tocmeală, îşi propti piciorul în uşă, iar Andreas nu avea să desluşească niciodată cum de individul a şi început să vorbească despre înzestrarea lui cu un cal, ca şi cum lucrul acesta ar fi şi fost stabilit între ei: s-a ivit astăzi o ocazie ce nu se va mai repeta. În noaptea asta trece pe-aici un geambaş, pe care-l cunoaşte de la canonic, în mod excepţional nu un turc, ăsta are de vânzare un căluţ unguresc, care i-ar sta ca turnat. De l-ar încăleca el, căluţul ar deprinde pasul spaniol de azi într-o săptămână. Murguleţul costă, după cum crede el, nouăzeci de guldeni pentru oricine altcineva, pentru el însă şaptezeci. Treaba o ştie de la marea cumpărătură de cai, pe care a făcut-o el pentru canonic, dar afacerea ar trebui încheiată încă astăzi înainte de miezul nopţii, fiindcă geambaşul e unul din cei ce se scoală cu noaptea-n cap. Aşadar, stimatul domn să-i dea îndată banii

de la chimir, sau să se ducă el să aducă sus sacul de călătorie ori şaua? Cu siguranţă că în şa e cusut un capital în ducaţi, căci un asemenea domn nu poartă asupra lui decât strictul necesar.

Când vorbi despre bani, chipul insului deveni respingător, sub ochii obraznici de un albastru murdar tresăriră în carnea pistruiată mici cute ca nişte vălurele de apă. Se vârâse în Andreas, iar de pe buzele răsfrânte, groase şi umede duhnea a rachiu. În clipa aceea, Andreas îl îmbrânci afară peste prag – individul simţi că tânărul e viguros şi nu spuse nimic. Dar Andreas rosti iar un cuvânt prea mult, fiindcă i se păruse că a fost prea grosolan, atingându-l atât de nedelicat pe intrus – îşi spuse că niciodată contele Lodron n-ar fi comis o asemenea grosolănie, o asemenea îmbrânceală – aşa că mai adăugă, oarecum ca rămas-bun, că azi e foarte obosit, mâine înainte de prânz are să mai vadă. În orice caz, între ei nu s-a stabilit deocamdată nicio înţelegere.

A doua zi avea de gând să plece cât mai devreme, fără altă discuţie. Cu ultimele-i cuvinte, îşi înnodase însă laţul, fiindcă în dimineaţa următoare, mai înainte să se lumineze, iar Andreas să se trezească de-a binelea, individul se şi afla la uşă, anunţându-l că a şi câştigat pentru stimatul domn cinci guldeni buni, obţinând de la geambaş bidiviul pe şaizeci şi cinci, calul e jos în curte, iar el se declară gata să plătească din simbria lui fiecare gulden sub şaizeci şi cinci, pe care domnul von Ferschengelder i-ar pierde când va vinde calul la Veneţia.

Privind pe fereastră, Andreas, beat de somn, văzu în curte un căluţ slab, dar vioi. În clipa aceea, fu cuprins de vanitate, zicându-şi că ar fi totuşi altceva să intre în oraşe şi pe la hanuri călare, cu un slujitor în urma lui. Cu calul nu putea pierde nimic, era o afacere1 sigură. Flăcăul pistruiat, cu gâtul scurt, n-avea totuşi alt defect decât înfăţişarea lui zdravănă şi şmecherească, iar dacă baronul von Petzenstein şi contele Lodron l-au avut în serviciul lor, nu e cazul să se arate el mai grozav. Căci, în casa părintească de pe Spiegelgasse, Andreas sorbise odată cu aerul vienez şi o veneraţie nelimitată faţă de persoanele din nobilimea înaltă, iar ceea ce se petrecea în această lume superioară era literă de evanghelie.

Şi aşa Andreas se alese cu un slujitor care călărea în urma lui şi care-şi încătărămase în spinare sacul de călătorie, mai înainte ca el să-şi dea seama şi să vrea acest lucru. Prima zi totul merse bine, totuşi

şi această zi îi trecea acum lui Andreas prin minte ca una tulbure şi urâtă şi ar fi fost mai bucuros să n-o retrăiască. Voinţa nu-l ajuta însă defel.

Andreas ar fi dorit să coboare prin Spittal, apoi prin Tirol, slujitorul îl convinse însă s-o ¡cotească la stânga şi să rămână în Carintia. Pe-aici şoselele sunt cu mult mai bune, iar locurile de popas incomparabile, de asemenea oamenii, duci cu totul altă viaţă cu ei decât cu căpăţânile tiroleze. Fetele de hangiu şi morăriţele din Carintia sunt încântătoare, au sânii cei mai rotunzi şi tari din toată Germania, fapt proverbial, proslăvit şi în multe cântece. Oare domnul von Ferschengelder nu ştie toate astea?

Andreas tăcea, îi era şi cald, şi frig lângă omul acesta, nu cu mult mai vârstnic decât el, poate cu cinci ani; – dacă insul ar fi ştiut că el încă nu văzuse vreodată o femeie dezbrăcată, ca să nu mai vorbim că nu atinsese, ar fi urmat o zeflemiseală obraznică, nişte vorbe cum nici nu şi-ar fi putut închipui, după care însă Andreas l-ar fi smuls de pe cal şi l-ar fi bătut măr, asta o simţea, şi sângele îi zvâcnea în tâmple.

Călăriră în tăcere printr-o vale largă, era o zi ploioasă, coaste de munte acoperite cu iarbă în stânga şi-n dreapta, ici, colo câte o gospodărie ţărănească, o şură de fin, sus de tot pădure peste care zăceau leneşi norii. După masa de prânz Gotthilff devenise vorbăreţ, oare tânărul domn s-a uitat bine la hangiţă? Acuma, firește, nu mai e mare lucru de capul ei, dar anno ’69, aşadar, cu nouă ani în urmă, pe când el avea şaisprezece ani, a avut-o pe femeia asta, noapte de noapte, o lună întreagă. Merita fără vorbă osteneala. Avea un păr negru până sub genunchi. Zicând acestea, dăduse pinteni căluţului şi se apropiase atât de mult de Andreas incit acesta trebui să-i atragă atenţia să nu mine în buiestru, fiindcă roibul lui nu suportă aşa ceva. Până la urmă, femeia a primit, pe drept, o binemeritată lecţie. Pe vremea aceea, el se ţinea cu camerista unei contese, frumoasă ca o icoană, hangiţa a mirosit ceva şi de gelozie a slăbit ca un câine bolnav şi i s-au scufundat ochii în orbite. El era pe-atunci valet al contelui Prozia, asta a fost prima lui slujbă, şi lumea din toată Carintia se minuna că la şaisprezece ani contele îl făcuse valet şi, pe deasupra, omul său de încredere. Dar contele ştia ce face şi pe cine se poate bizui, şi-apoi era nevoie de discreţie, fiindcă domnul conte avea mai multe ibovnice decât dinţi în gură, mulţi soţi i-ar fi jurat moartea, atât printre seniori, cât şi printre ţărani, morari şi vânători. Pe vremea aceea, contele era în relaţii cu

tânăra contesă din Pormberg, îndrăgostită nebunește de el și precum ea îl iubea pe domnul conte, tot așa camerista, o slovenă blondă, ținea la el, la Gotthilff. Când soțul organiza la Pormberg o vânătoare cu gonaci, contesa se strecura în taină până la standul contelui Prozia, da, se târa până acolo în patru labe, contele îi dădea lui în mână flinta, poruncindu-i să tragă în locul său ca să nu se bage nimic de seamă. Și nici nu se băga de seamă, fiindcă el era un țintaș tot atât de bun ca domnul conte. Odată a tras cu poșuri de căprioară într-un țap viguros, cam la patruzeci de pași, prin arboret, îi putuse vedea în amurg omoplatul. Sălbăticiunea se prăbușise în foc, dar totodată din desiș se auzise un strigăt jalnic ca de femeie. Îndată după aceea se făcuse liniște, ca și cum femeia rănită și-ar fi ținut singură gura. Firește, el n-a putut să-și părăsească standul, dar în noaptea următoare a vizitat-o pe hangiță și a găsit-o în pat cu febră din pricina unei răni. Așa a putut afla el pe dată că gelozia o mânase în pădure pe hangiță, cu gândul că și camerista e acolo și are să-i găsească pe amândoi împreună în desiș. El s-a strâmbat de râs că femeia și-a primit lecția din mâna lui, fără să-i poată face vreun reproș, ba chiar trebuind să înghită batjocura lui pipărată și să-și țină gura față de oameni mințind în stânga și-n dreapta că a căzut pe-o seceră și s-a tăiat mai sus de genunchi.

Andreas își mână calul mai repede, celălalt la fel; chipul acestuia, foarte aproape în urma lui Andreas, era roșu de plăcere obraznică, ca al unei vulpi turbate. Andreas întrebă dacă acea contesă mai trăiește. Oh, i-a mai făcut fericiți și pe alții și arată și astăzi ca la douăzeci și cinci de ani. E una despre care ar avea de povestit câteva istorioare – și, în genere, muierile nobile de prin castelele de-aici, atunci când o țărancă ar da degetul cel mic, dau numaidecât mâna întreagă și restul pe deasupra. Acum călărea foarte aproape de Andreas, în loc să stea în urmă, dar Andreas nu lua în seamă. Insul îl dezgusta ca un păianjen, în fond însă sângele său de douăzeci și doi de ani era aţâţat din pricina pălăvrăgelii, iar gândurile sale băteau alte drumuri. Se gândea cum ar fi dacă în seara asta ar ajunge la castelul Pormberg și ar fi așteptat ca și ceilalți oaspeți. Seara, după o vânătoare, iar el, cel mai bun țintaș, unde ochește, cade ceva. Frumoasa contesă, în preajma lui, când el trage, privirea ei se joacă, aţintindu-l, așa cum face el cu viața fiarelor pădurii.

— Apoi, deodată, sunt singuri, o încăpere izolată, el singur cu contesa, ziduri groase de-un stânjen, tăcere de mormânt. Îl trec fiori de

groază, fiindcă ea e o femeie, nu o contesă ca înainte, nici tânărul cavaler, nimic galant, nimic decent, totodată nimic frumos, ci un act sălbatic, o ucidere în întuneric. Individul se află foarte aproape şi, cu gura căscată, sloboade flinta într-o femeie, care s-a strecurat în cămaşă la el. Vrea să se reîntoarcă în sala de mâncare cu frumoasa contesă, acolo unde totul e voios şi onorabil, îşi smulge gândurile înapoi – în clipa aceea simte că roibul său s-a oprit brusc, pe loc, slujitorul trage de frâul calului. Insul înjură de toţi sfinţii, de parcă cel din faţă n-ar fi stăpânul său, ci unul cu care a păscut porcii o viaţă întreagă. Andreas nu-i face nicio observaţie. E acum prea fără vlagă, valea cea largă i se pare nesfârşită, norii atârnă peste ea ca nişte saci. Ar dori ca toate acestea să fi trecut demult, ar dori ca el să fie mai în vârstă şi să aibă copii, iar cel aflat în călătorie călare spre Veneţia să fie fiul său. Dar pe de-a-ntregul altfel de om, un bărbat adevărat, şi totul să fie curat şi prietenos ca într-o dimineaţă de duminică senină, când se aud clopotele.

A doua zi, şoseaua urca panta muntelui. Valea se îngusta, coaste abrupte, sus de tot, câte o biserică ici, colo, câteva case, jos, în fund, o apă curgând cu vuiet. Norii lunecau pe cer, câteodată un licăr de soare ţâşnea ca o împuşcătură până jos la râu, între sălcii şi aluni, pietrele prindeau sclipiri de un alb palid, apa, străluciri verzi. Apoi iarăşi întuneric, ploaie măruntă. După primii o sută de paşi, calul proaspăt cumpărat începu să şchiopăteze, ochii îi erau tulburi, capul mult mai bătrân, animalul părea cu totul altul. Gotthilff izbucni, n-ar fi de mirare ca seara, când caii abia se ţin pe picioare, cineva să smucească frâul calului său, aşa, nitam-nisam, pe şoseaua aflată în semiîntuneric, pentru ca, surprins, călăreţul din urmă să se poticnească. Cu asemenea maniere nu s-a mai întâlnit, la cavalerişti imperiali una ca asta se pedepseşte cu închisoarea, în lanţuri.

Andreas nu-i făcu nici acum observaţie, omul se pricepe la cai, gândi el, se simte răspunzător pentru roib, de aceea îşi iese din fire. Dar baronului von Petzenstein nu i-ar fi spus-o totuşi pe tonul acesta. E normal să mi se întâmple mie. În jurul unui asemenea domn mare e ceva care impune unui lacheu respect. La mine nu-i nimic, şi dacă aş vrea să oblig pe cineva să mă respecte, ar fi ceva ce nu mi s-ar potrivi. îl ţin cu mine, până sâmbătă, pe urmă vând calul, chiar de-aş pierde jumătate din bani, îl concediez, un ins ca el găseşte zece slujbe în loc de una, dar are nevoie de altfel de stăpân.

În curând trebuiră să călărească la pas; capul calului arăta abătut şi istovit, al lui Gotthilff, bosumflat şi furios. Insul întinse mâna spre o mare gospodărie ţărănească din faţa lor, în marginea şoselei; acolo vom descăleca, pe o gloabă beteagă nu călăresc un pas mai departe.

Curtea era mai mult decât impunătoare. În jurul întregului se întindea un zid de piatră în formă de patrulater, la fiecare colţ un turn, poarta încadrată în piatră, deasupra ei un blazon. Andreas se gândi că trebuie să fie o reşedinţă nobiliară. Descălecară, Gotthilff luă amândoi caii de frâu, pe roib trebui mai mult să-l tragă decât să-l conducă pe poartă. În curte nu era nimeni în afară de un cocoş mare şi frumos, înconjurat de multe găini, pe gunoi, de cealaltă parte curgea un fir de apă de la fântână, care-şi săpase sub zid, între urzici şi rugi de mure, o scurgere în care înotau nişte boboci de raţă. Văzură o capelă mică de tot; alături, înapoia unor zăbrele de lemn, flori, toate acestea, înăuntrul zidurilor. Drumul centrai ce străbătea curtea era pavat, copitele cailor ţăcăneau. Drumul ducea prin mijlocul clădirilor, un gang cu boltă foarte înaltă, grajdurile se aflau desigur în spatele casei.

Apărură şi nişte argaţi, printre ei şi o slujnică tânără, apoi ţăranul însuşi, un om înalt, după înfăţişare om nu cu mult peste patruzeci de ani, zvelt şi cu o faţă frumoasă. Străinilor le fu arătat un grajd pentru cai, lui Andreas, o odaie luminoasă la catul de sus, totul ca într-o casă înstărită în care gazdele nu sunt puse în încurcătură chiar şi atunci când vin oaspeţi neanunţaţi. Ţăranul aruncă o privire asupra micului muirg, apoi se apropie, se uită printre picioarele din faţă, nu spuse nimic. Cei doi străini fură poftiţi să vină deîndată la masa de prânz.

Odaia era impunător boltită, pe perete un crucifix sculptat, foarte mare. Pe un colţ al mesei, mâncarea ce fusese adusă. Argaţii şi slujnicele, cu lingurile în mână; în capul mesei, ţăranca, o femeie robustă cu o faţă sinceră, dar nu atât de frumoasă şi prietenoasă ca cea a bărbatului; alături fiica, voinică la fel ca mama, dar încă un copil, cu trăsături regulate ca ale mamei, însă luminate prietenește la fiecare răsuflare ca la tata.

La amintirea prânzului ce-a urmat, Andreas înghiţi parcă o îmbucătură rea ce trebuie totuşi să lunece în jos pe gâtlej. Oamenii atât de buni, atât de încrezători, totul atât de onorabil şi cuviincios, atât de inocent, rugăciunea dinainte de masă rostită de ţăran, ţăranca grijulie

faţă de oaspetele străin ca faţă de un fiu, argaţii şi slujnicele modeşti şi nestingheriţi, o comportare prietenoasă şi sinceră la toată lumea. Dar Gotthilff vârât între ei ca lupul între oi, obraznic şi tratându-l de sus pe stăpânul său, trivial şi poruncitor cu slugile, un mâncău, un lăudăros făcând pe grozavul. Andreas se sufocă auzind ce-şi îngăduie individul, care mai şi râde, felul cum acesta se făleşte cu obrăznicia şi nerozia lui îi dă fiori în tot trupul. Simte ca şi cum sufletul său le-ar cuprinde şi pe cele ale tuturor argaţilor, pe al ţăranului şi al ţărăncii. Fruntea ţăranului i se părea atât de liniştită, chipul ţărăncii a devenit parcă sever şi aspru – ar dori să se ridice să-l lovească pe Gotthilff cu pumnii în faţă până va cădea plin de sânge, încât să trebuiască să-l târască din odaie cu picioarele înainte.

În sfârşit, s-a terminat, versetul de mulţumire a fost rostit, îi porunceşte să se ducă numaidecât în grajd să vadă calul bolnav, dar mai înainte să-i aducă în odaia lui sacul de călătorie şi raniţa, îi spune toate acestea pe un ton atât de tăios şi hotărât, încât Gotthilff îl priveşte surprins şi, deşi bosumflat şi cu o uitătură rea, se ridică numaidecât şi iese din odaie. Andreas se duse în camera lui – ar fi vrut să coboare să vadă de cal, ar fi vrut şi să renunţe, numai să nu trebuiască să-l vadă pe Gotthilff. În timp ce stătea în gang, unde era o uşă întredeschisă, apăru fata gazdei, Romană, îl întrebă unde se duce. El: nu ştie, să-şi treacă timpul, trebuie să se uite la cal, să vadă dacă pot pleca mâine. Ea: Să vă treacă timpul? Pentru mine trece destul de repede, câteodată mă şi sperii. A şi fost oare în sat? Biserica e foarte frumoasă, ar vrea să i-o arate. Când se vor întoarce acasă, va putea să vadă de cal, rândaşul lui i-a şi făcut între timp comprese din bălegar proaspăt de vacă.

Ieşiră apoi în curtea din spate, acolo o potecă ducea printre grajdul de vaci şi zid până la un turn din colţ, lângă care o portiţă dădea spre câmp* Urcând pe cărăruia ce tăia păşunea, vorbiră mult. Ea îl întrebă dacă părinţii lui mai trăiesc, dacă are fraţi şi surori – îi părea rău de el, să fie aşa de singur, ea avea doi fraţi, ar fi fost cu toţii nouă, dacă şase n-ar fi murit, ajungând ca prunci nevinovaţi în paradis. Fraţii ei sunt cu doi argaţi sus în pădurea mănăstirii, să taie lemne, e-o plăcere să trăieşti în coliba de lemn, e cu ei şi o slujnică, anul viitor are voie să se ducă şi ea, i-au făgăduit-o părinţii.

Între timp ajunseseră în sat. Biserica se afla în margine, intrară, vorbiră în şoaptă. Romană îi arătă totul, o răclioară cu o falangă

dintr-un deget al sfintei Radegundis într-o capsulă de aur, amvonul cu îngeri bucălaţi care suflau în trompete de argint, locul ei, al părinţilor şi fraţilor, în prima bancă, iar în latura băncii, o plăcuţă de metal, pe care scria: Rezervat pentru familia Finazzer. Acum le ştia şi numele.

Prin altă parte ieşiră din biserică, se aflau în cimitir. Romană mergea printre morminte ca acasă, îl conduse pe Andreas la o moviliţă de pământ în care erau înfipte mai multe cruci una după alta.

— Aici se odihnesc frăţiorii şi surioarele mele, fie-le ţărâna uşoară, spuse ea, şi se aplecă să plivească două, trei buruieni dintre florile cele frumoase. Apoi luă micul castronaş cu apă sfinţită de pe crucea din faţă şi spuse: Trebuie să-l umplu cu agheazmă proaspătă; păsările se aşază cu sârg pe el şi aruncă toată apa afară.

Între timp Andreas citi numele: erau nevinovaţii băieţi Aegydius, Achaz şi Romuald Finazzer, nevinovata fetiţă Sabina şi nevinovaţii copii gemeni Mansuet şi Bibiana. Pe Andreas îl trecură fiori, văzând cât de curând se stinseseră din viaţă, niciunul nu poposise pe lumea asta un an măcar, unul trăise numai o vară, o toamnă. Se gândi la faţa pulsând de sânge cald, prietenoasă a tatălui şi înţelese de ce faţa cu trăsături regulate a mamei era mai aspră şi mai palidă. Romană se întoarse din biserică aducând agheazma, ţinea în mină micul castronaş cu grijă pioasă, să nu verse niciun strop. Tocmai prin seriozitatea ei chibzuită era un copil, inconştient însă, prin graţie şi mărime, o fecioară.

— Aici, de jur-împrejur sunt numai rude de-ale mele, spuse ea, plimbându-şi privirea luminoasă a ochilor căprui peste morminte: se simţea bine aici, aşa cum se simţea bine şezând la masă între tata şi mama şi ducând lingura la gura-i frumoasă. Privi încotro se uita Andreas; privirea îi putea fi tot atât de fermă ca a unui animal şi putea prinde oarecum privirea altcuiva, ori încotro ar fi rătăcit aceasta.

În zidul bisericii de dincolo de mormintele familiei Finazzer era încastratão. piatră funerară roşiatică, pe ea, silueta unui cavaler în armură din cap până-n picioare, cu coiful în mină, având la picioare un căţel care părea atât de viu incit ai fi zis că doarme şi ale cărui labe atingeau un blazon. Ea îi arătă căţeluşul, apoi veveriţa cu o coroană în labe şi ea însăşi încoronată, ca podoabă a coifului.

— Acesta-i strămoşul nostru, spuse Romană, a fost cavaler şi s-a statornicit aici venind din Tirolul velş.

— Aşadar, sunteţi nobili, iar stema zugrăvită pe casă, deasupra

ceasului solar, e a voastră? spuse Andreas.

— Firește, răspunse Romană și dădu din cap, în cartea pe care-o avem în casă sunt reproduse toate astea, cartea se numește Oglinda de onoare a Carintiei. E de pe vremea împăratului Maximilian întâiul, pot să ți-o arăt, dacă vrei s-o vezi.

Acasă îi arătă cartea, bucurându-se nespus, cu adevărat ca un copil, de numeroasele podoabe de coifuri. Aripi, un berbecuț în salt, un vultur, un cocoș și un om sălbatic – nimic nu i-a scăpat, dar blazonul propriu era cel mai frumos: Veverița cu coroana în mină; nu era cel mai frumos, dar îi era cel mai drag. Întorcea foaie după foaie pentru el, dându-i răgaz.

— Ian te uită! striga de fiecare dată. Peștele arată a fi mânios ca un păstrăv abia prins – berbecul e rău.

Apoi fata aduse altă carte groasă, în care erau însemnate pedepsele din iad: chinurile celor osândiți erau orânduite după cele șapte păcate de moarte, totul gravat în acvaforte. Îi explică lui Andreas imaginile și cum fiecare pedeapsă decurge întocmai din păcat; știa totul și spunea totul, fără răutate și fără înconjur; Andreas avea impresia că privește într-un cristal în care se află lumea întreagă, dar în nevinovăție și puritate.

Ședeau alături în odaia cea mare, pe lavița zidită în nișa ferestrei din colț, deodată Romană ciuli urechile de parcă ar fi putut să audă prin zid:

— Au venit acasă caprele, haide să le privim.

Îl luă pe Andreas de mână, ciobănașul așezase găleata de muls, caprele se înghesuiau în jurul lui, fiecare voia să ajungă cu ugerul plin deasupra găleții. Erau cincizeci, băiatul era prins între ele. Romană le cunoștea pe fiecare în parte, caprele se întorceau spre ea, nehotărâte dacă s-o ia încoace sau încolo. Ea îi arătă lui Andreas pe cea mai rea și pe cea mai blândă, pe cea cu părul cel mai lung și pe cea care dădea cel mai mult lapte, caprele o cunoșteau și ele și veneau la ea supuse. Lângă zid se afla acolo un petic de iarbă, fata se întinse sprinten pe pământ, și o capră veni îndată deasupra ei, s-o lase să bea, și numai voi să plece nesuptă, până când Romană sări după o căruță cu loitre, trăgându-l de mână pe Andreas. Capra nu găsi drumul și se porni să behăie jalnic după ea.

Între timp, Romană și Andreas urcară pe scara în: spirală într-un turn dinspre munte. Sus era o mică încăpere rotundă, unde

stătea ghemuit pe o stinghie un vultur. Peste chipul împietrit al acestuia, cu ochii parcă morţi, trecu în zbor o lumină, pasărea săltă cu o bucurie lâncedă aripile şi ţopăi într-o parte, Romană se aşeză lângă ea şi-şi puse o mână pe gâtul ei. Vulturul fusese adus acasă, aproape golaş, de bunicul. Treaba bunicului asta fusese, să golească cuiburi de vulturi, altceva n-a mai făcut, dar deseori se ducea până departe, călare, se căţăra peste tot ca să caute vreun cuib, aduna oameni de pe-acolo, vânători şi oieri, şi-i punea să-i facă proptele de grinzi, să lege una de alta cele mai lungi scări de pe la biserici, apoi se suia să golească vreun cuib, sau se lăsa coborât cu o frânghie la adâncimi cât o turlă de biserică. Asta fusese treaba lui – şi să se însoare cu femei frumoase. A făcut-o de patru ori, şi după fiecare moarte lua una şi mai frumoasă, şi întotdeauna de sânge înrudit, fiindcă, după spusa lui, nimic nu era pentru el mai presus de sângele neamului Finazzer. Când a prins vulturul ăsta de-aici, avea cincizeci şi patru de ani, a stat atârnat de patru scări de biserică nouă ceasuri deasupra celei mai înfricoşătoare prăpăstii, după care însă şi-a peţit ultima nevastă. Era tânăra văduvă a unui văr, care-l dorise dintotdeauna pe bunicul, nu se uitase la nimeni altul decât la el şi aproape că se bucurase când îi murise bărbatul – împuns de-un bou speriat – bărbat de la care, pe atunci femeie însărcinată în ultimele luni, a avut o fetiţă frumoasă. În felul acesta, tatăl şi mama ei, a Romanei, au fost copii aduşi laolaltă, mama cu un an mai în vârstă decât tatăl. De aceea şi ţineau atât de mult unul la altul, fiindcă erau de acelaşi sânge şi crescuseră împreună în copilărie. Când tatăl pleca de-acasă, spre Spittal sau dincolo, în Tirol, să cumpere vite, fie şi numai pentru două sau trei nopţi, mama aproape că nu-i dădea drumul, plângea întotdeauna şi de fiecare dată, se anina îndelung de el, îl săruta pe gură şi-i săruta mâinile şi nu mai termina făcându-i semne şi uitându-se după el şi binecuvântându-l. Aşa dorea şi ea să-şi ducă viaţa cândva cu bărbatul ei, altfel nu voia.

Între timp străbătuseră curtea, lângă poartă era o bancă de lemn fixată într-o nişă a zidului, ea îl trase într-acolo şi-i ceru să se aşeze alături. Andreas era uimit de felul nestingherit în care fata îi vorbea despre toate, de parcă ar fi fost fratele ei. În timpul acesta se lăsase seara, norii cenuşii coborâseră pe o parte a muntelui, de cealaltă parte, o luminozitate şi o puritate răzbătătoare, fulgi de aur răzleţi ici, colo pe cer, totul în mişcare pe bolta de un albastru închis, băltoaca pe care zburdau raţele scânteind ca focul şi aurul, iedera de pe zidul

capelei ea smaraldul, un pănţăruş sau măcăleandru apăru lunecând din întunericul verde şi se avântă cu un dulce tril în aerul cu unduiri luminoase. Dar lucrul cel mai frumos erau buzele Romanei, de un roşu purpuriu luminos şi transparent, iar vorbirea ei zeloasă şi nevinovată ieşea dintre ele ca o adiere caldă în care palpita sufletul ei, în vreme ce din ochii-i căprui ţâşnea o sclipire la fiece cuvânt.

Deodată, Andreas o zări dincolo, în casă, la fereastra unui sacnasiu de la catul de sus, pe mamă, care şedea şi privea în jos la ei. Îi spuse asta Romanei. Prin fereastra cu nervuri de plumb, faţa femeii i se păru mohorâtă şi severă, fu de părere că ar trebui să se ridice acum şi să se ducă în casă, poate că mama are nevoie de ea, sau nu vrea să-i vadă şezând aici împreună. Romană nu făcu decât să dea din cap cu voioşie şi, nestingherită, îl trase de mină, să şadă liniştit, mama schiţă un gest aprobator şi plecă de la fereastră. Pentru Andreas, aşa ceva era aproape de neînţeles, el nu cunoştea faţă de părinţi şi alte persoane respectate decât un comportament silit şi temător; nu-şi putea închipui că o purtare atât de liberă n-ar supăra-o pe o mamă, chiar dacă n-ar spune asta. Nu se poate, totuşi zise că acum trebuie să vadă de cal.

Când ajunseră în grajd, o slujnică tânără stătea ghemuită peste un foc, părul îi atârna în şuviţe pe obrajii încinşi, Gotthilff mai mult peste ea decât lângă ea, fata părea că fierbe ceva într-o oală de fier.

— Să mai pui ceva salpetru, domn vagmistru, spuse slujnica şi chicoti de parcă în dosul vorbelor ei s-ar fi aflat ceva grozav.

Când Andreas intră, urmat de Romană, mojicul luă anevoie o poziţie manierată. Andreas îi porunci să ducă îndată în odaia lui sacul de călătorie, care mai zăcea încă în fân, şi raniţa de asemenea.

— Bine, bine, spusese Gotthilff, da' mai întâi trebuie să termin asta de-aici. E-o băutură care poate face sănătos un cal bolnav şi îmbolnăvi un câine sănătos.

Zicând acestea, se întoarse spre Andreas şi-l privi de-a dreptul cu obrăznicie în ochi.

— Ce e cu calul? întrebă Andreas şi făcu un pas între stănoage, dar se opri înainte de a-l face pe al doilea, fiindcă ştia că nu se pricepe, iar murgul îndreptă spre el o privire abătută.

— Ce să fie, mâine dimineaţă e sănătos, şi-l pot încăleca de plecare, răspunse slujitorul şi se răsuci iar spre foc, dar întors cu spatele îşi rânji botul.

Andreas luă sacul de călătorie, prefăcându-se că a uitat ce-i poruncise slugii. Se întrebă în sinea lui pentru cine proceda astfel, pentru el, pentru individ sau pentru Romană. Aceasta urcă după el scara din casă. El lăsă uşa odăii deschisă în urma lui, azvârli pe podea sacul de călătorie, fata intră şi puse pe masă raniţa pe care d cărase ea.

— Asta-i patul bunicii, în el şi-a petrecut lăuzia. Ia priveşte ce frumos zugrăvit e, dar patul mamei şi-al tatii e încă mai frumos şi mult mai mare, la cap îi are zugrăviţi pe sfinţii Iacob şi Ştefan, la picioare o cunună de flori. Asta-i mai scurt, fiindcă bunica nu era femeie trupeşă. Nici nu ştiu de e destul de lung pentru dumneata, e chiar scurt. Noi suntem de-o lungime, ia să probăm dacă un om poate dormi în el lungit. Să dormi strâmb şi de-a curmezişul nu-i somn. Al meu e lung şi lat, ar avea loc doi.

Îşi avântă sprinten mădularele mari şi uşoare în pat şi se întinse în el de-a lungul, atingând cu vârful piciorului o stinghie de la celălalt capăt. Andreas se aplecase deasupra ei. Ea şedea culcată sub el voioasă şi inocentă aşa cum se întinsese sub capră. Andreas îi privea gura întredeschisă, ea întinse braţele spre el şi-l trase uşor spre ea, în aşa fel că buzele lui le atinseră pe ale ei. El se ridică străfulgerat de gândul că era cel dintâi sărut din viaţa lui. Fata îi dădu drumul, apoi îl trase din nou cu blândeţe spre ea, primi şi dădu încă un sărut, apoi în acelaşi fel un al treilea şi al patrulea. Vântul mişcă uşa, lui Andreas i se păru că s-a uitat cineva înăuntru. Se duse la uşă, ieşi pe culoar: nu era nimeni. Romană îl urmă numaidecât, el cobodi scara fără să rostească o vorbă, ea la fel, în spatele lui, uşoară de tot şi senină.

Jos se afla tatăl care dădea porunci vătafului cu privire la felul cum trebuie cărată cea din urmă otavă, de unde era uscată mai întâi. Fata alergă încrezătoare spre el, se sprijini de el; frumosul bărbat stătea lângă acel copil mare ca un mire.

Andreas se duse la grajd ea şi cum ar fi avut acolo ceva important de făcut. Slujitorul ieşi grăbit din semiîntuneric, aproape că se izbi de el, strigă „Oh", ca şi când nu şi-ar fi recunoscut stăpânul, şi îndată gura lui umedă începu să împroaşte cuvinte. Asta-i o fată nemaipomenită, îl ajută cu multă sârguinţă să vindece calul. Nici nu e de pe-aici, e din ţara de jos şi-i bagă pe toţi ţăranii ăştia în cofă. Dar domnişorului n-are ce să-i mai spună, se pricepe el la chestia asta foarte bine, şi-a şi ales una tânără şi curăţică. Păi da, aşa-i în Carintia, asta-i viaţă! Astea de-aici nu mai sunt de la cincisprezece ani fecioare,

fata de ţăran înstărit lasă uşa de la odaia ei nezăvorâtă la fel cum o lasă pe-a ei mulgătoarea de vaci, azi unuia, mâine altuia, aşa că fiecare iese la socoteală.

Andreas simţi cum o fierbinţeală îi urcă năvalnic din piept în gâtlej, dar de pe limba lui nu se desprinse niciun cuvânt; ar fi vrut să-l izbească peste tot cu pumnul – de ce n-a făcut-o? Celălalt simţi ceva şi se trase o jumătate de pas înapoi. Dar el era altundeva, globul ochilor îi zvâcnea, o vedea pe Romană în cămaşă, în întuneric, şezând pe patul ei curat, cu picioarele goale ridicate, privind spre clanţa uşii. Îi arătase uşa odăii ei şi că alături se află o cameră goală, îi vorbise despre patul ei, toate acestea îi pluteau înainte ca o ceaţă de pe munte. Nu voi să rămână aninat de aceste gânduri, încercă să se abată de la ele – fără să vrea întoarse slugii spatele, aşa că acesta câştigă din nou jocul.

La cină, toate i se părură lui Andreas, ca niciodată în viaţă, fragmentate: întunericul şi lumina, feţele şi mâinile. Ţăranul întinse spre el mâna să ia ulciorul cu cidru, Andreas se înfioră de spaimă până în fundul sufletului, ca şi cum o mână justiţiară i-ar fi căutat artera inimii. De la coada mesei, slujnica scânci al ei „domn* vagmistru”, Andreas întrebă cu răutate şi poruncitor:

— Cine-i omul ăla? Vocea i se păru străină, se simţea ca un adormit care visează şi vorbeşte din vis. De departe, Gotthilff îl privea ţintă, alb şi ţepos – îndârjit.

Mai târziu, Andreas era singur în odaia lui. Şedea la masă, îşi tot lega şnurul sacului de călătorie, ustensilele de aprins erau aproape, dar el n-avea nevoie de luminare, lumina puternică a lunii cădea prin fereastră, toate se conturau distinct în alb şi negru. Asculta zgomotele din casă, cizmele de călărie şi le scosese – nu ştia ce aşteaptă. Şi totuşi ştia şi deodată se găsi afară pe culoar în faţa uşii unei camere. Îşi ţinu răsuflarea: doi oameni, culcaţi împreună în pat, vorbeau între ei înăbuşit şi familiar. Simţurile sale erau ascuţite, putea auzi cum ţăranca, vorbind, îşi împletea părul şi, totodată, cum jos, câinele de curte umbla şi mânca ceva. Cine hrăneşte acum noaptea câinele, gândi în sinea lui şi totodată simţi îndemnul să se întoarcă în vremea copilăriei, pe când mai avea încă odăiţa alături de părinţi, iar seara îi auzea, vrând nevrând, vorbind între ei, prin dulapul de haine îngropat în zid. Nici acum nu voia să asculte, şi totuşi auzea, îi auzea însă şi pe părinţii săi, care erau fireşte mai în vârstă decât ţăranul şi ţăranca, totuşi nu cu mult, vreo zece ani. Să fie atât de mult – gândi el – sunt

oare mai aproape cu tot atâţia ani de moarte, şi-au consumat timpul acesta din viaţă? La fiecare cuvânt, e ca şi cum ar putea să rămână şi nerostit, o vorbă adresată cuiva, o replică, şi viaţa adevărată a trecut. Între cei doi de-acolo dinăuntru, totul atât de familiar, de cald şi viu ca între proaspăt căsătoriţi.

Deodată tresări, de parcă o picătură rece i-ar fi căzut drept în mijlocul inimii. Cei doi vorbeau despre el şi fată, dar şi aceasta fără răutate. Orice-ar face copila, spuse femeia, o lasă în voia ei, fiindcă ştie că fata nu are s-o înşele niciodată ascunzându-se de ea. Pentru aşa ceva e prea sinceră, însuşire moştenită de la el; aşa cum el a fost întotdeauna un prieten înfocat şi un om doritor de fericire, tot aşa a devenit acum, prin bunătatea lui Dumnezeu, copila.

— Nu, spuse bărbatul, a moştenit-o pe ea, fiindcă ea e mama acestei copile, de aceea nu poate să aibă în sufletul ei nimic fals şi ascuns.

— Acuma, când fiica a şi început să umble după un bărbat străin, el are alături o femeie bătrână, în curând o să trebuiască să-i fie ruşine să se mai poarte cu ea ca un ibovnic.

— Nu, ferească Dumnezeu, ea e pentru el şi astăzi aceeaşi, nu, chiar tot mai dragă şi niciun ceas nu s-a căit de aceşti optsprezece ani.

— Da, aşa şi ea, niciun ceas. Ea trăieşte numai pentru el; iar el, dădu răspuns frumoasa lui voce, nu trăieşte decât pentru ea şi copii, aceştia sunt una cu ea – cei ce se află pe lumea asta şi ceilalţi. De proslăvit întru fericire sunt cei doi bătrâni pe care i-a luat cu el Pârâul Negru umflat în aprilie. Au plutit la vale împreună cu patul de lemn, se ţineau unul pe altul de mâini şi s-au prăvălit într-o văgăună, iar părul ei alb lumina ca argintul sub sălcii. Aşa le dă Domnul celor pe care i-a ales; asta e mai presus de dorinţă şi rugăminte.

Apoi se făcu linişte deplină în odaie, se auzi o uşoară mişcare în pat, lui Andreas i se păru că perechea dinăuntru se sărută. Ar fi vrut să plece şi nu se încumeta, din pricina liniştii desăvârşite. îl apăsa gândul că între părinţii săi nu exista o relaţie atât de frumoasă, de intimă, deşi fiecare era totuşi foarte mândru de celălalt şi se ţineau strâns uniţi faţă de lume şi fiecare nutrea faţă de celălalt, respect şi preţuire. Andreas nu putea descoperi ce le lipsea părinţilor săi; în clipa aceea, cei doi dinăuntru începură să se roage împreună Tatăl nostru, el se îndepărtă tiptil.

Abia acum se simţea atras cu adevărat spre uşa Romanei,

irezistibil, dar altfel decât mai înainte, totul se conturase distinct în alb şi negru. Îşi spuse, asta e casa mea, soţia mea, stau culcat lângă ea şi vorbesc despre copiii noştri. Acum era sigur că-l aşteaptă în acelaşi fel cum el se ducea în clipa aceasta la ea, pentru multe înflăcărate şi nevinovate îmbrăţişări şi pentru o tainică logodnă.

Se îndreptă cu paşi repezi şi siguri până la uşă, uşa nu era zăvorâtă; când apăsă pe clanţă, se deschise fără zgomot. I se păru că ea şade veghind în întuneric şi arde de nerăbdare. Ajuns în mijlocul odăii, băgă de seamă că nu se mişcă. Respiraţia ei era aşa de liniştită, încât trebui să şi-o reţină pe a lui, ascultând cu încordare şi fără să ştie dacă ea e trează sau doarme. Umbra lui parcă prinsese rădăcini în podea, de nerăbdare, aproape că-i venea să-i şoptească numele, iar de n-ar fi primit răspuns, s-o trezească sărutând-o – deodată însă îl străbătu un fior de gheaţă. În alt pat, peste care îşi arunca umbra neagră un dulap mare, se mişcă altă persoană care dormea, scoase un oftat, îşi căută altă poziţie. Capul i se apropie de lumina lunii, şuviţe de păr alb, era slujnica cea bătrână, femeia care făcea târguielile. Trebui deci să plece, între

11 – Femeia fără umbră 208

un pas şi următorul trecuse un veac. Înşelat, o porni încet, ca-n vis, pe lungul culoar luminat de lună, spre odaia lui.

Se simţea ca acasă, totul i se părea atât de tihinit şi plăcut, ca niciodată în viaţa lui. Privi afară în curtea din spate, deasupra grajdului sta aninată luna plină, era o noapte luminoasă ca ziua. Câinele stătea în plină lumină, ţinea capul foarte înclinat, într-un fel curios şi, în această poziţie, se rotea mereu în jurul lui. S-ar fi zis că animalul îndură o mare suferinţă, poate că era bătrân şi i se apropia moartea. Andreas fu cuprins de o tristeţe surdă, acum când el era totuşi atât de fericit, se simţea tulburat fără măsură din pricina suferinţei bietei făpturi, ca şi cum în clipa aceasta ar fi fost prevenit de apropiata moarte a tatălui său.

Se îndepărtă de la fereastră, acum se putea gândi din nou la Romană lui, numai că într-un chip mai adevărat şi mai solemn, pentru că tocmai se gândise în acest fel la părinţii săi. Se dezbrăcase repede şi se suise în pat, iar în imaginaţie începu să le scrie părinţilor, ÎI năpădiră gândurile, tot ceea ce-i trecea prin minte era de necontestat, o asemenea scrisoare nu mai primiseră de la el niciodată. Nu se putea să nu simtă că el nu mai era un băieţandru, ci un bărbat. Dacă ar fi avut

o fiică în loc de fiu – cam aşa începu – le-ar fi fost dată de mult fericirea ca, fiind încă oameni în putere, să îmbrăţişeze nepoţi şi să-i vadă crescând pe copiii copiilor lor – prin el au trebuit să aştepte mult prea mult această fericire, cea mai curată fericire a vieţii şi, într-o anume măsură, o reînnoire a propriei vieţi.

— Părinţii au avut parte mereu de prea puţină bucurie din partea lui – gândul acesta pulsa într-atâta de viaţă, de parcă ei ar fi fost morţi, iar el ar fi trebuit să-i acopere cu trupul său ca să-i încălzească.

— Acum l-au trimis într-o călătorie costisitoare în ţară străină – cu ce scop? – ca să cunoască oameni străini, să observe datini străine, să-şi desăvârşească manierele. Toate acestea sunt însă numai şi numai mijloace pentru atingerea unui scop. Cu mult mai bine ar fi dacă printr-un singur pas rapid ar putea fi atins pentru totdeauna acest scop suprem care nu este altceva decât fericirea vieţii. Acum, printr-o întâmplare hotărâtă brusc de Dumnezeu, şi-a găsit fata, tovarăşa de viaţă, care-i chezăşuieşte fericirea. De aci înainte nu mai există pentru el decât o singură năzuinţă: alături de aceasta, să-şi mulţumească prin propria-i mulţumire părinţii.

Scrisoarea pe care a scris-o în gând a fost cu mult mai mult decât acest sărăcăcios rezumat, cuvintele cele mai mişcătoare îi veneau fără să le caute, întorsăturile frumoase de frază se înlănţuiau firesc una după alta. A vorbit despre frumoasa proprietate a familiei Finazzer şi despre vechea lor obârşie nobiliară, fără lăudăroşenie, într-un fel care l-a mulţumit pe el însuşi, totuşi ferm. Dacă ar fi avut o călimară şi o pană în mână, ar fi sărit din pat, iar scrisoarea ar fi fost scrisă ca-n zbor. Aşa însă oboseala începu să-i facă fărâme frumoasa înlănţuire, se înghesuiră amestecându-se alte reprezentări, din cele dezagreabile şi temătoare.

Trecuse poate de miezul nopţii. Se scufundă într-un vis haotic, apoi trecu dintr-unul în altul. Se adunaseră laolaltă toate umilirile pe care le îndurase în viaţă, tot ceea ce fusese penibil şi înfricoşător, trebuise să treacă prin toate situaţiile încurcate şi grele din viaţa lui de copil şi băieţandru. Iar pe acest fundal, Romană fugea din faţa lui, în ciudate veşminte pe jumătate ţărăneşti, pe jumătate orăşeneşti, cu picioarele goale sub o fustă plisată de brocat negru, aceasta la Viena, pe o populată Spiegelgasse, foarte aproape de casa părinţilor săi. Era nevoit s-o urmărească plin de teamă şi totuşi trebuia să tăinuiască înspăimântat această urmărire grăbită. Ea îşi făcea drum printre

oameni şi îşi întorcea spre el faţa înlemnită şi strâmbată. În vreme ce se îndepărta în grabă, veşmintele i se sfâşiară în dezordine de pe trup. Deodată, fata dispăru într-un pasaj, el o urmă, atât cât îi îngăduia piciorul stâng care era infinit de greu şi i se prindea necontenit în crăpăturile pavajului. Ajunse în sfârşit în pasaj, dar acolo trebui să meargă încet şi nu fu scutit de nicio întâlnire înfricoşătoare. îl străbătu o privire de care în copilărie se temuse mai mult decât de oricare alta, privirea celui dintâi catihet pe care-l avusese, şi temuta mână mică şi grasă îl înşfăcă. Chipul respingător al unui băiat, care în semiîntunericul unui ceas de seară îi povestise pe scara de serviciu ceea ce el nu voia să audă, se lipi de obrazul său, iar când cu un efort îl dădu la o parte, în faţa uşii pe unde trebuia s-o urmeze pe Romană zăcea o vietate ce se puse în mişcare spre el: era o pisică pe care o lovise cândva cu o oişte şi-i sfărâmase şira spinării şi care nu putuse să moară multă vreme. Aşadar, nu murise nici până acum, după atâţia ani, târându-se cu şalele zdrobite, vine spre el ca un şarpe, iar el se teme mai mult decât de orice de înfăţişarea ei când îl priveşte. N-are ce face, trebuie să treacă peste ea. Saltă cu chin nespus piciorul stâng peste animalul a cărui spinare se zvârcoleşte neîncetat în sus şi-n jos, de dedesubt îl aţinteşte privirea capului de pisică răsucit, rotunjimea capului de pisică, chip de pisică şi totodată de câine, plin de voluptate şi de chinurile morţii într-un amestec oribil – vrea să strige, dar în acelaşi timp strigă cineva şi în odaie: trebuie să se stredoare prin dulapul din perete, care e plin de hainele părinţilor. Strigătul dinăuntru răsună mereu mai îngrozitor, ca scos de o făptură vie pe care o omoară un ucigaş. Este Romană, şi el nu-i poate veni în ajutor. Sunt prea multe haine purtate, haine de ani şi ani, care n-au fost date; leoarcă de sudoare se strecoară printre ele – cu inima bătând zăcea treaz în patul său. Se luminase difuz, dar încă nu se ivise ziua.

În casă era agitaţie, se deschideau uşi, din curte răzbătea zgomotul unor oameni care alergau şi se chemau unul pe altul. Deodată răsună din nou strigătul care-i smulsese sufletul adâncit în vis aducându-l în lumina palidă. Era plânsul şi jeluirea sfâşietoare a unei voci de femeie, un bocet strident, reluat necontenit la răstimpuri. Andreas sări din pat şi se îmbrăcă, simţindu-se ca un condamnat pe care l-a trezit strigătul călăului; visul era încă prea aninat de el, în noaptea din urmă săvârşise parcî Nyn a grav, iar acum totul ieşea la lumină.

Coborî în fugă scara către vocea care răcnea îngrozitor în toată casa. Gândindu-se că ar putea fi Romană, îi îngheţă sângefe Air vine. Apoi însă îşi spuse că ea n-ar putea scoate asemenea, strigăte chiar de-ar fi pusă ca martiră pe jeratic.

Jos la parter se deschidea lateral un mic gang, care era plin de slujnice şi argaţi ce priveau ţintă prin uşa deschisă a unei odăi. Andreas se vârî între ei şi-l lăsară să treacă. Se opri în pragul odăii. îl izbiră în faţă fum şi miros de ars. De stâlpii unui pat era legată o femeie aproape goală, din gura căreia ieşeau neîncetat jeluirile sau acuzaţiile stridente care răzbătuseră până în străfundurile visului lui Andreas, ca un ecou al osândei din iad. Lângă femeia care urla se aflau ţăranul şi ţăranca pe jumătate îmbrăcată, vătaful tăia cu un briceag frânghia înnodată cu care gleznele femeii erau legate de pat. Legăturile mâinilor, tăiate mai înainte, şi un căluş se aflau pe podea. Chelăreasa turna apă dintr-un ulcior pe salteaua care ardea mocnit şi pe stâlpii carbonizaţi de la picioarele patului şi strivea sub tălpi scânteile ce sclipeau în paiele şi uscăturile îngrămădite în faţa patului.

În femeia legată care ţipa, Andreas o recunoscu pe slujnica tânără care trebăluise ieri cu slujitorul său, ceea ce-l făcu să bănuiască o teribilă legătură şi să simtă că-l trec sudorile. Strigătele se potoliră, cuvintele de alinare ale ţăranului şi ale ţărăncii părură să aibă efect asupra făpturii pe jumătate înnebunite de spaimă. Zăcea tresărind în poalele chelăresei, care o înfăşurase într-o pătură de cal. Începu să răspundă la întrebările ţăranului, faţa ei umflată luă o expresie omenească, dar fiecare răspuns al gurii căscate redevenea un strigăt ce-ţi sfâşia inima şi răsuna în toată casa. Cum a ameţit-o omul acela, printr-o lovitură sau altfel, şi dacă abia apoi îi băgase căluşul în gură, întrebă ţăranul, ce fel de otravă a fost aceea pe care a preparat-o pentru câine, s-a scurs mult timp sau puţin de când i-a vârât căluşul în gură până în clipa când a reuşit să şi-l scoată şi să strige – dar de pe buzele femeii nu ieşea altceva decât atât cât îi îngăduiau urletele de groază, ca să audă Dumnezeu cel ce pedepseşte toate: a legat-o aşa şi sub ochii ei a aprins focul, apoi a ieşit şi a zăvorât-o pe dinafară şi s-a uitat la ea pe fereastră rânjind şi şi-a bătut joc de ea în frica ei de moarte. Între aceste cuvinte amesteca rugi fierbinţi să i se ierte păcatul greu. Un nume n-a fost rostit, dar Andreas ştia prea bine despre cine e vorba. Ca în vis, ca şi când ar fi văzut aici ce voia, ieşi printre argaţi şi slujnice, care-i făcură loc în tăcere; în spatele tuturor, ghemuită în nişa

unei uşi şedea Romană, pe jumătate îmbrăcată, cu picioarele goale şi tremurând. Aproape întocmai cum am văzut-o în vis, îşi spuse în sinea lui Andreas. Când îl zări, faţa fetei luă o expresie de nemăsurată groază.

Intră în grajd, un tânăr argat îl urmase în tăcere, probabil din neîncredere. Între stănoagele unde se aflase ieri roibul lui Andreas locul era gol, murgul stătea proptit în picioare şi arăta jalnic. Tânărul argat, un flăcău înalt, cu faţă deschisă, se uita la Andreas care se hotărî să întrebe:

— A mai luat altceva?

— Deocamdată, se pare că nu, răspunse argatul, câţiva dintre-ai noştri s-au luat după el, dar calul lui e cu siguranţă mai iute şi o fi având şi un avans de cel puţin două ore.

Andreas nu spuse nimic. Îşi pierduse calul şi mai mult de jumătate din banii de călătorie, care erau cusuţi în şa. Dar asta i se părea mai puţin decât ruşinea pe care o resimţea faţă de aceşti ţărani cărora le adusese în casă o asemenea grozăvenie monstruoasă. Îi veni în minte proverbul „Spune-mi cu cine te însoţeşti, ca să-ţi spun cine eşti" şi în faţa chipului cinstit al flăcăului se simţi ca stropit cu sânge.

— Calul ăsta de-aici e furat tot de la noi, zise argatul şi arătă spre murg, stăpânul a ştiut numaidecât, dar n-a vrut să vă spună deocamdată!

Andreas nu răspunse, urcă scara şi „fără a număra banii care-i mai rămăseseră, luă cu el atâţi câţi i se părură necesari ca să-i plătească lui Finazzer bunul furat. Şi cum nu ştia ce preţ putea să aibă între ţărani o gloabă ca murgul, vârî în buzunar atât cât plătise pentru el la Villach. Apoi stătu un răstimp îndelungat lângă masa din odaia sa, reţinut de gânduri confuze, iar în cele din urmă coborî să încheie târgul.

Fu nevoit să aştepte până când să poată sta de vorbă cu ţăranul, căci tocmai sosiseră călare cei trei argaţi şi relatau ce aflaseră cercetând şi ce le spuseseră ciobanii şi drumeţii pe care-i întâlniseră; era slabă nădejde să-l poată prinde pe nemernic. Ţăranul se arătă prietenos şi calm, Andreas cu atât mai încurcat.

— Vreţi să păstraţi calul, întrebă el, şi să-l cumpăraţi pentru a doua oară de la mine? Fiindcă ştiu că l-aţi plătit cinstit.

Andrefas negă.

— Dacă nu, cum să primesc bani de la dumneavoastră, spuse el, mi-aţi adus înapoi acasă un bun furat şi pe deasupra mi-aţi dat prilejul

să văd ce fel de om e fata de la grajd, ca s-o pot da afară din casă şi s-o duc în faţa judecăţii, mai înainte de a-mi face un rău mai mare. Sunteţi un tânăr fără experienţă, iar bunul Dumnezeu a vegheat asupra dumneavoastră: slujnica a mărturisit că, aflându-se cu nemernicul, a văzut pe umărul lui un semn de înfierare şi e de părere că dacă insul nu i-ar fi surprins privirea, din care pricină s-a făcut în clipa aceea mai alb ca varul, nu s-ar fi purtat cu ea atât de sălbatic. Mulţumiţi-i Creatorului că v-a ferit să petreceţi o noapte în pădure cu acest ucigaş evadat. Dacă vreţi să vă urmaţi drumul spre Italia, cum aţi spus deunăzi, astă-seară trece pe-aici un cărăuş care o să vă ducă la Villach, iar acolo se va găsi o ocazie să coborâţi spre Veneţia, de azi până mâine.

Cărăuşul veni abia în seara următoare, aşa că Andreas mai petrecu două zile în gospodăria familiei Finazzer.

— Era necăjit că, după cele întâmplate, se vedea nevoit să mai adauge pentru ţăran şi această povară, se simţea ca un prizonier. Se strecură prin casă, oamenii îşi vedeau de treburile lor, pe el nu-l lua nimeni în seamă. Pe ţăran îl văzu de departe pe fereastră încălecând şi plecând, cu ţăranca nu mai dădu ochii. Ieşi din casă şi porni spre păşunea din spatele curţii. Norii atârnau nemişcaţi în vale, totul era tulbure şi greu, pustiu ca la sfârşitul lumii. Nu ştia încotro să se ducă, se aşeză pe o stivă de grinzi aflată acolo. Încercă să-şi imagineze o altfel de stare a vremii, i se părea însă că această vale nu poate arăta decât aşa. Şi totuşi ieri a fost aici atât de fericit, îşi spuse şi voi să-şi evoce chipul Romanei, nu izbuti şi renunţă. Aşa ceva poate să ţi se întâmple numai ţie, auzi adresându-i-se vocea tatălui său, atât de răspicat şi limpede de parcă ar fi fost în afara lui. Se ridică, făcu câţiva paşi trândavi, vocea rosti din nou aceleaşi cuvinte. Se opri, voi să protesteze. De ce o cred eu însumi, gândi el şi porni încet cu paşi împiedicaţi pe potecă în sus, drum care-l înspăimânta, fiindcă îl parcursese ieri. Nu gândul la Romană îl stingherea, ci doar sentimentul acut al zilei din ajun, al acelui ceas de după amiază căruia îi urmaseră seara, noaptea şi această oră de dimineaţă. „De ce oare ştiu că mie trebuia să mi se întâmple una ca asta", reflecta el, iar când şi când arunca o privire spre pantele împădurite de care atârnau ceţuri, întocmai ca un deţinut spre pereţii carcerei sale.

Între aceste gânduri deprimante, făcu totalul cheltuielilor din cele patru zile de călătorie de la Viena la Villaeh, care acum i se păreau

peste măsură de mari, apoi adăugă cheltuielile pentru cel de-al doilea cal şi suma furată. Recalculă apoi suma rămasă din bani austrieci în bani veneţieni: în ţechini, suma îi apăru destul de mică, dar în dubloni, atât de sărăcăcioasă, încât rămase locului descurajat, întrebându-se dacă să se întoarcă sau să-şi continue călătoria. După starea lui de spirit, s-ar fi întors, dar părinţii nu i-ar fi iertat-o: cheltuiseră atâţia bani, şi totul, totul în zadar. Îi trecu prin minte bănuiala că părinţii n-o făcuseră de dragul lui şi ca să-i procure o bucurie, ci de ochii lumii şi pentru prestigiul lor. Îi apărură în gând chipurile unor cunoscuţi şi rude, erau printre acestea unele sarcastice şi îngâmfate, altele indiferente, erau şi unele prieteneşti, dar niciuna la vederea căreia să-i crească inima.

Îşi aminti de bunicul Ferschengelder, care-i dăduse lui Andreas numele său, îşi aminti cum o pornise acela din gospodăria părintească pe Dunăre în jos spre Viena, având înnodaţi în batistă doar câţiva pfenigi de argint, cum ajunsese lacheu la curtea imperială şi „nobil von". Fusese un bărbat frumos, iar Andreas, se spunea, îi moştenise statura, nu însă şi prestanţa. Îi veni în minte reproşul că puţine însuşiri trecuseră la el de la bunicul pe care se bizuia mândria familiei, dar cu unchiul Leopold semăna leit. Şi acela a fost crud cu animalele în copilărie, apoi a devenit un om nefericit şi brutal, care a micşorat averea, n-a ştiut să menţină onoarea familiei şi a pricinuit necazuri şi supărări tuturor celor cu care a avut a face.

Înaintea lui stătea unchiul Leopold cu înfăţişarea sa robustă, cu faţa roşie şi ochi rotunzi; îl revăzu întins pe patul de moarte; blazonul familiei Ferschengelder, zugrăvit pe lemn, era rezemat la picioarele patului. Pe *o* uşă, smulsă de un servitor, intra soţia legitimă, lipsită de copii, născută della Spina, cu o batistă în mâinile ei frumoase şi distinse, pe cealaltă uşă, pe jumătate deschisă, se strecura în odaie cealaltă, nelegitima, femeie de la ţară cu faţa rotundă şi o drăgălaşă bărbie dublă, în spatele căreia se ţineau de mână unul pe altul cei şase copii care se uitau speriaţi pe lângă mamă la tatăl lor mort.

— Şi aşa cum se întâmplă celor trişti şi abătuţi, Andreas, îl invidie în amintire pe cel mort.

În vreme ce cobora pe potecă, începu din nou să calculeze cu cât se diminuase eltimea din banii familiei Ferschengelder, ce parte din actualele venituri anuale înghite călătoria lui şi fu năpădit de gânduri ipohondrice… La prânz, îşi găsi locul pregătit, dar în capul mesei şedea

astăzi şi împărţea mâncarea slujnica bătrână cu părul alb, lipsea nu numai ţăranul, ci şi ţăranca şi Romană. Andreas avu impresia că ştiuse dinainte acest lucru şi simţi că nu are s-o mai vadă niciodată pe Romană. Mâncă în tăcere, servitorii vorbeau între ei, dar niciunul nu spuse o vorbă despre cele întâmplate în timpul nopţii. Se pomeni numai faptul că ţăranul plecase călare la Yillach, ca să-l încunoştinţeze pe seniorul judecător. Ridicându-se, vătaful îi spuse peste masă lui Andreas că stăpânul său lăsase vorbă că e cu putinţă ca aşteptatul cărăuş să treacă pe-acolo abia mâine, aşa că el, Andreas, să aibă răbdare până atunci şi să aştepte.

Fu o după-amiază tulbure, liniştită. Andreas ar fi dat orice pentru o singură rafală de vânt. Ceaţă se adunase în nori mari şi mici, care stăteau aninaţi în nemişcare, parcă din vecie şi pentru totdeauna. Andreas o porni din nou în sus pe poteca spre sat. Ca să coboare, îi era silă, n-ar fi suportat drumul de întoarcere în urcuş, cu gospodăria familiei Finazzer în faţă. De cealaltă parte a văii nu cunoştea niciun drum. De-ar fi avut un însoţitor, fie el şi un câine ţărănesc sau orice alt animal. De-aşa ceva am devenit nedemn pentru totdeauna, gândi el! Î asaltau numai gânduri chinuitoare. Se revăzu ca băiat de doisprezece ani, revăzu căţelul care venise fuga spre el şi-l urmase pas cu pas. Supuşenia cu care îl socotise pe el, cel dintâi întâlnit în drum, drept stăpânul său era de neînţeles, ca şi bucuria, fericirea cu care se mişca atunci când el doar îl privea. De credea că stăpânul său e mânios, se trântea pe spate, îşi aduna lipindu-le de trup picioruşele, se lăsa cu totul în voia lui, îndreptând spre el de jos o privire indescriptibilă. Într-o zi, Andreas îl văzu înaintea unui dulău în aceeaşi poziţie pe care arezuse că o ia numai faţă de el, ca să-i potolească mânia şi să-i solicite îndurarea, ÎI cuprinse furia, chemă la el căţelul. Acesta îşi dădu seama încă de la zece paşi, după figura lui, că e mânios. Şi se apropie târându-se, cu privirea tremurândă aţintită asupra feţei lui Andreas. Lui îi fu silă de josnicia şi laşa creatură care, sub privirile sale dispreţuitoare, se apropia tot mai mult. Parcă atunci ridicase piciorul şi izbise de sus şira spinării cu tocul pantofului. Căţelul scoase un scurt strigăt de durere şi se prăbuşi frânt, dar continuase să dea din coadă spre el. Andreas se întoarse brusc şi plecase, căţelul se târâse după el, şalele îi erau frânte, totuşi îşi urmase târâş ca un şarpe stăpânul, poticnindu-se la fiecare pas. În cele din urmă, băiatul se oprise, căţelul îşi aţintise privirea asupra lui şi murise dând din coadă. Acum nu mai

era sigur dacă făcuse sau nu aşa ceva; – dar imaginile izvorau dinlăuntrul său. Aceasta era atingerea infinitului. Amintirea era chinuitoare, cu toate acestea îl străbătu un dor de casă, după Andreas, băiatul de doisprezece ani care săvârşise toate acestea. I se părea bun tot ceea ce nu era aici, i se părea vrednic de a fi trăit tot ceea ce nu aparţinea prezentului. Zări în vale un călugăr capucin mergând pe şosea. La o troiţă, călugărul îngenunche. Ce bine se va fi simţind acest suflet neîmpovărat. Se refugie cu gândul în silueta aceea, până când pieri pentru el la o cotitură a şoselei. Apoi fu din nou singur.

Valea îi era insuportabilă, se căţără spre pădure. Între trunchiurile de copaci se simţi mai bine; ramuri umede îl izbiră peste faţă, porni mai departe în salturi, pe pământ, sub el, trosneau crengi putrede. Îşi potrivi în aşa fel săriturile, încât de fiecare dată se ascundea după trunchiuri viguroase, între brazi se mai găseau exemplare bătrâne de foioase, fagi şi arţari, în spatele acestora se ascundea, apoi sărea mai departe – în cele din urmă sări din el însuşi ca dintr-o închisoare. Năvăli în salturi mai departe, nu mai ştia nimic despre sine decât clipa aceea. Îşi imagină că e când unchiul Leopold, care ţopăia prin pădure ca un faun după o slujnică de la ţară, când un tâlhar şi un ucigaş ca Gotthilff urmărit de poteră. Dar ştia cum are să se salveze – va cădea la picioarele împărătesei…

Deodată simţi că în apropierea lui se află într-adevăr un om, care-l observă. Până şi această evadare îi era înveninată! Se ghemui înapoia unei tufe de alun şi rămase nemişcat ca un animal. Omul, aflat într-un mic luminiş la cincizeci de paşi înaintea lui, asculta atent spre interiorul pădurii. Neauzind nimic un răstimp, îşi continuă lucrul. Săpa. Andreas se apropie de el în salturi de la un copac la altul. Când trosnea vreo cracă, omul îşi ridica privirea de la munca lui, dar Andreas ajunse în cele din urmă foarte aproape. Era unul dintre argaţii de la castelul Finazzer. Îngropă câinele, azvârli pământul înapoi în groapă, îl netezi şi plecă.

Andreas se aruncă pe groapă şi rămase întins multă vreme, adâncit în gânduri sumbre. Aici! îşi spuse, aici! Oricât de mult ai fugi de colo, colo, e fără folos, nu poţi fugi de tine însuţi. Eşti când tras într-o parte, când smuls în alta, pe mine m-au trimis pe acest drum lung care trebuie să sfârşească în cele din urmă într-un loc oarecare, opreşte-te aici! – între el şi câinele mort era ceva, numai că nu ştia ce, la fel şi între el şi Gotthilff, cel vinovat de moartea animalului – pe de altă parte,

între câine şi acela. Toate goneau încolo şi-ncoace, iar din asta se ţesea o lume aflată înapoia celei reale şi nu atât de goală şi pustie ca aceasta.

— Apoi fu uimit de el însuşi: cum de-am ajuns aici? – şi i se păru că acolo zăcea întins altul, în care ar fi trebuit să pătrundă, dar nu-şi mai amintea cuvântul.

Seara căzuse fără vreo fâşie roşie pe cer, fără vreun semn oarecare în care să se răsfrângă frumuseţea momentului de răscruce al zilei. Din norii ce atârnau se prelingea o întunecime negricioasă şi pustie, iar din aerul greu de ceaţă începu să plouă tăcut peste cel culcat acolo. Îi era frig, se ridică şi porni la vale.

În visul său din aceeaşi noapte apăru soarele, el coborî mereu mai adânc în pădurea înaltă şi o găsi pe Romană. Cu cât mai în adânc, cu atât mai mult se lumina pădurea, în mijlocul ei, unde peste toate domnea întunericul cel mai dens şi lumina cea mai vie, o găsi şezând pe o insulă acoperită de iarbă şi împrejurul căreia curgea o apă luminoasă. Adormise în fân, lângă ea se aflau secera şi grebla. Când el coborî peste apă, ea ridică ochii şi îl privi, dar ca pe un străin. El i se adresă, strigându-i: „Romană, mă vezi?” – atât de goală îi era privirea. „O, da, firește, spuse ea cu o privire ciudată, ştii tu, nu cunosc locul unde e îngropat câinele”.

— I se părea straniu, îi veni să râdă de vorbele ei, atât de hazlii le găsea. Fata se retrase sperioasă din faţa lui, se împletici cu picioarele de căpiţa de fân şi căzu pe jumătate la pământ, ca o căprioară rănită. El se găsea foarte aproape de ea şi simţi că ea îl ţine drept Gotthilff, şi totuşi nu drept Gotthilff. Sigur de tot nu era nici el cine este. Fata îl implora să n-o lege goală, în faţa tuturor, de pat şi să plece de-acolo călare pe calul furat. O cuprinse, îi spuse cu tandreţe pe nume, spaima ei era oribilă. Îi dădu drumul, ea se târî în genunchi după el. „Vino înapoi, îi striga implorându-l, plec cu tine, chiar dacă am ajunge la spânzurătoare. Tata vrea să mă încuie în casă, mama mă reţine, fraţii morţi şi surorile moarte vor să se agaţe şi ei de mine, dar eu mă desprind, îi las pe toţi şi vin la tine”. El voi să se întoarcă la ea, dar ea dispăruse.

Se năpusti deznădăjduit în pădure, şi iat-o ieşindu-i în întâmpinare, între doi arţari frumoşi, voioasă şi prietenoasă, de parcă nu se întâmplase nimic. Ochii ei erau ciudat de luminoşi, picioarele ei goale străluceau pe covorul de muşchi, poalele fustei îi erau ude. „Ce fel de fiinţă eşti tu”, îi strigă el uimit. „Uite ce fel, stai, spune ea şi

întinde spre el gura, ba nu, uite asta", îi strigă, când el vrea s-o cuprindă, şi-l loveşte cu grebla. îl atinse în frunte, o lovitură tăioasă, răsunătoare ca într-un ochi de geam – el tresări şi se trezi.

Ştia că visase, dar realitatea din vis îl umplu de fericire până în ultima arteră. Întreaga făptură a Romanei i se revelase pulsând de-o viaţă ce era mai presus de realitate. Toată povara se spulberase. În el sau în afară de el, nu putea s-o piardă. Ştia, mai mult chiar, credea cu tărie că ea trăieşte pentru el. Se reîntoarse în lume ca un reînviat. Îi trecu prin minte că ea stătea probabil jos, de unde azvârlise cu o piatră în geam şi-l trezise. Alergă la fereastră, în ochiul de geam era o spărtură, în rama ferestrei zăcea o pasăre moartă. Se întoarse încet du pasărea în mână şi o puse pe perna lui. Micul leş transmise pulsului său o undă de desfătare, avea impresia că ar putea lesne să redea păsării viaţa, dacă ar lipi-o de inima lui. Şedea pe pat asaltat de mii gânduri: era fericit. Trupul său era un templu, în care locuia făptura Romanei, iar timpul ce se scurgea scălda acest templu, tălăzuind lângă treptele lui.

În zori, liniştea rămase mai întâi stăpână în casă, afară cădea ploaia. Când se smulse din extazul visării, era în plină zi şi se luminase. În casă, toată lumea îşi începuse treburile. Coborî, ceru o bucată de pâine şi bău apă la fântână. Se vântură prin casă, nimeni nu-l luă în seamă. Oriunde se ducea şi stătea, se simţea bine: sufletul său avea acum un centru. Luă masa cu oamenii, ţăranul încă nu se întorsese, despre ţărancă şi Romană nu vorbi nimeni. După-amiază sosi cărăuşul, era gata să-l ia cu el pe Andreas, dar treburile îl obligau să plece încă înainte de lăsarea serii; popas de noapte vor face în satul cel mai apropiat din vale.

Un vânt proaspăt sufla spre interiorul văii, nori mari şi frumoşi lunecau de-a curmezişul, deasupra acesteia, iar departe, către câmp cerul era senin şi luminos. Un argat aduse jos la căruţă sacul de călătorie şi raniţa, Andreas îl urmă. După ce coborî scara, se întoarse iar, o voce îi spunea că Romană stă sus şi-l aşteaptă în odaia lui goală. Când păşi pragul şi văzu că nu e acolo, aproape că nu putu să priceapă, se uită prin toate colţurile, ca şi cum ea s-ar fi putut ascunde în pereţii văruiţi. Coborî din nou, cu capul plecat. Jos se opri locului îndelung, nehotărât, şi ascultă: afară vorbeau argaţii care-l ajutau pe cărăuş să înhame. Andreas simţi cum i se strânge pieptul. Fără să vrea, picioarele îl purtară spre grajd. Murgul stătea şi mânca fără poftă, cu o faţă

abătută şi urechile lăsate pe spate, câţiva dintre caii ţăranului se întoarseră în îngrăditurile lor spre cel ce intrase. Andreas rămase un timp nedeterminat în încăperea aflată în semiîntuneric, ascultând un ciripit – deodată, prin ferestruica zăbrelită ţâşni pieziş înăuntru până la uşa grajdului o rază aurie şi rămase astfel, o rândunică lunecă străbătând", iar în spatele ei, gura Romanei, deschisă, umedă şi zvâcnind din pricina plânsului reţinut. Andreas aproape nu pricepu că ea se afla acum în came şi oase în faţa lui; pricepu totuşi, şi prisosul de simţire îi paralizã mădularele. Fata era în picioarele goale, codiţele îi atârnau de parcă ar fi sărit din pat, să fugă la el. Nu putu şi nu voi s-o întrebe, doar braţele lui se ridicară pe jumătate spre ea. Fata nu veni spre el, nici nu se dădu în lături, era atât de aproape, de parcă ar fi fost în el, şi totuşi s-ar fi zis iarăşi că nici nu-l vedea. În orice caz, nu-l privea; nici el nu făcu nimic, ca să se apropie. Din gura ei, încercă să iasă un cuvânt, din ochi, lacrimi. Trăgea neîncetat de lănţugul subţire de argint de la gât, ca şi cum ar fi vrut să se sugrume, înstrăinată cu totul de cel din faţa ei; ai fi zis că durerea îşi bate joc de ea, iar în acest timp ea nu mai simte deloc apropierea lui Andreas. În cele din urmă, lănţişorul se rupse, o bucată îi lunecă în deschizătura cămăşii, cealaltă rămase în mâna ei. Pe aceasta i-o apăsă de sus lui Andreas pe dosul palmei, gura ei zvâcni, ca şi cum ar fi vrut să scoată un strigăt şi n-ar fi putut, se aplecă spre el, gura ei, care era umedă şi zvâcnea, o sărută pe a lui – apoi fugi de-acolo.

Bucata de lănţişor de argint alunecase de pe mâna lui Andreas. O ridică din paie – nu ştia dacă trebuie să se ducă după fată, totul se petrecea în lume şi totodată în centrul inimii sale, acolo unde nimic străin nu pătrunsese încă niciodată – în clipa aceea auzi că cei de-afară îl caută, cineva fu trimis pe scară după el. Acum trebuiau să se decidă toate. Să răstoarne acum totul, gândi el fulgerător. să spună: rămân aici; să pună să dea jos bagajele; să-i anunţe pe argaţi: mi-am schimbat gândul? Cum ar fi cu putinţă aşa ceva? Şi cum ar putea să apară înaintea lui Finazzer, chiar şi numai înaintea ţărăncii? Cu ce vorbe, cu ce temei? Cine ar trebui să fie el, ca să-şi îngăduie o astfel de comportare şi să se menţină apoi pe o asemenea poziţie schimbată fulgerător?

Iată-l aşezat în căruţa cu mărfuri, caii se urniră din loc, nici el nu ştia cum. Trebuie să treacă un timp, aici nu pot să rămân, dar să mă reîntorc pot, gândi, când ca el însuşi, când ca un altul. Simţi între

degete lănţişorul care-i chezăşuia că totul era adevărat, nu un vis.

Căruţa duruia la vale, în faţa lui erau soarele şi câmpia întinsă străluminată, în spate, valea îngustă cu gospodăria singuratică peste care se şi aşternuse umbră. Ochii lui se uitau înainte, dar cu o privire scurtă şi goală, ochii inimii priveau cu toată intensitatea înapoi. îl smulse din gânduri vocea cărăuşului, care-i arătă cu biciul în sus spre un vultur ce da roată în aerul curat al serii. Abia acum luă şi Andreas cunoştinţă de ceea ce se afla înaintea ochilor săi. Şoseaua ieşise din depresiune şi o cotise brusc la stânga: aici se deschidea o vale largă, jos de tot şerpuia un râu, nu un pârâu, lunecând mai departe, dar dincoace cel mai înalt masiv muntos, în spatele căruia, încă sus de tot, apunea soarele. Umbre uriaşe se prăvăleau peste valea râului, păduri întregi de un albastru negricios se înălţau la poalele zdrenţuite ale muntelui, căderi de apă întunecate se rostogoleau în prăpăstii, sus, totul era liber, pleşuv, avântat cu îndrăzneală în înalt, pante abrupte, pereţi de stâncă, iar deasupra, vârful de munte acoperit cu zăpadă, nespus de luminos şi pur.

Andreas se simţea mai bine ca niciodată în mijlocul naturii. Avea senzaţia că toate acestea ţâşniseră dintr-o lovitură din el însuşi: această forţă, acest imbold spre înălţimi, această puritate de pe culme. Splendida pasăre plutea sus, ea singură încă în lumină, cu aripile larg deschise dădea roată încet, de-acolo de unde plutea vedea totul, vedea încă valea lui Finazzer, şi curtea, şi satul, mormintele fraţilor şi surorilor Romanei erau pentru privirea-i pătrunzătoare la fel de apropiate ca aceste văgăuni în ale căror umbre albăstrii se înfigeau în căutarea unui pui de căprioară sau a unei capre rătăcite. Andreas cuprinse pasărea, se avântă spre ea cu un sentiment de fericire. De astă dată nu se transpuse în făptura necuvântătoare, ci doar simţi cum se revarsă şi în sufletul său forţa şi însuşirea supremă a acesteia. Se simţi descătuşat de orice întunecare, de orice stagnare. Bănuia că o privire de la o înălţime destul de mare reuneşte toate cele despărţite şi că singurătatea nu e decât o amăgire. O avea pe Romană oriunde – putea s-o ia într-însul oriunde ar fi vrut. Muntele acela care se înălţa în faţa lui şi săgeta ca un pilastru spre cer îi era un frate şi mai mult decât un frate. Aşa cum muntele adăpostea în spaţii uriaşe gingaşa căprioară, cum o învelea cu răcoarea umbrei şi o ascundea de urmăritor în întunericul albăstrui, tot astfel trăia în el Romană. Fata era o făptură vie, un centru, iar împrejurul ei un paradis, nu mai ireal decât cel ce se

înălţa în faţă, de cealaltă parte a văii. Privi în el însuşi şi o văzu pe Romană îngenunchind şi rugându-se: ea îşi îndoi genunchii asemeni căprioarei când se pregăteşte de odihnă şi-şi încrucişează picioarele delicate, iar mişcarea avu pentru el un farmec nespus. Începură să se desprindă cercuri. El se ruga împreună cu ea, iar când îşi îndreptă privirea spre munte, îşi dădu seama că acesta nu era nimic altceva decât rugăciunea lui. îl cuprinse un sentiment inexprimabil de siguranţă: a fost clipa cea mai fericită din viaţa sa.

Când coborî la colocatarii săi, o găsi pe tânăra Zustina târguindu-se aprig cu un omuleţ de vârstă mijlocie, al cărui chip căpăta o expresie deosebită şi îndrăzneaţă datorită nasului coroiat aproape ca o semilună şi care ţinea în mână, într-o batistă de bumbac, ceva ce umpluse odaia cu miros de peşte.

— Nu, zău că nu se poate, prea te laşi dus cu vorba de oameni, o auzi el spunând. Dacă ar fi altă zi, m-aş face eu răspunzătoare faţă de mama. Dar astăzi trebuie să cobori din nou. Şi-apoi nu uita de tapiţer. Discută cu el punct cu punct, întocmai aşa cum ţi-am spus. Tapiţerii sunt oameni şireţi şi fără conştiinţă, dar un om care ştie să vorbească aşa cum eşti dumneata, trebuie s-o scoată la capăt cu oricine. Tragerea are loc exact la o săptămână după Naşterea Maicii Domnului, aşadar, totul trebuie furnizat până în seara din ajun. Dacă lipseşte până şi cel mai mic lucru, i se va scădea o jumătate de ducat de argint. Vreau să am ceva întocmai ca un altar pentru Joia verde, în faţă o draperie cu ghirlande, iar la mijloc, între flori proaspete, frumos aşezate, se pune urna, din care se scot lozurile. Pentru aranjament, să nu ceară nimic în plus. Aduce totul acasă, la instalare şi decorări trebuie să-l ajute Zorzi. Acuma du-te şi pune lucrurile la cale în aşa fel, încât să meriţi felicitări, şi lasă-mi aici condica de cheltuieli, am s-o examinez.

Când intră Andreas, bătrânul plecă.

— Iată-te, spuse Zustina. Bagajul dumitale se şi află jos, Zorzi o să aducă oameni, să-l care sus. Pe urmă are să-ţi arate o cafenea bună şi o să te conducă, dacă vrei, la sora mea, care va fi foarte bucuroasă să te cunoască.

— Pentru lucruri de-astea e bun, adăugă ea, în rest, nu-i nevoie să faci din el un confident. De altfel, asta te priveşte, există pe lume fel de fel de oameni şi fiecare trebuie să vadă cum se descurcă. Eu zic că lumea trebuie s-o iei aşa cum este.

— Alergă la maşina de gătit, se uită în cuptor, stropi friptura;

câteva obiecte de îmbrăcăminte, care păreau că aparţin mamei şi fratelui, dispărură într-un dulap mare. Fata alungă pisica de pe tăblia mesei, dădu de mâncare unei păsări dintr-o colivie agăţată la fereastră. Mai voiam să-ţi spun ceva, continuă ea şi se opri o clipă în faţa lui Andreas, nu ştiu dacă ai la dumneata o sumă de bani mai mare, sau o. scrisoare către vreun bancher. Dacă e primul caz, dă spre păstrare banii unui prieten de afaceri sau vreunei cunoştinţe pe care-o ai aici în oraş. Nu că ar fi în casă oameni necinstiţi, dar nu vreau să-mi iau răspunderea. Am destule de făcut, să ţin casa în ordine, să dau lecţii celor doi fraţi ai mei şi să am grijă de tata, fiindcă mama e de cele mai multe ori ocupată în afară. Gândeşte-te şi că pregătirea pentru loterie mă costă destulă osteneală şi bătaie de cap. Ce lesne jigneşti…

— Trebuie să ne ierţi că nu ne e cu putinţă să-ţi oferim un loz, deşi locuieşti la noi, dar eşti un străin, iar în acest punct protectorii noştri sunt foarte stricţi. Şi premiul al doilea este convenabil, e o cutiuţă de aur emailată; am să ţi-o arăt când o va aduce giuvaiergiul…

Între timp, stând în picioare, făcu nişte calcule pe micul carnet de cheltuieli, folosind un creion minuscul pe care-l avusese ascuns în una din buclele coafurii, căci era frizată ca pentru bal, cu o coafură înaltă, şi purta pantofi de pânză, o fustă de tafta cu horbotă de argint, dar

În sus o jachetă de casă în carouri, mult prea largă, care-i lăsa complet descoperit gâtul fermecător de subţire, însă deloc copilăresc. În timp ce vorbea, scotea când şi când strigăte cu jumătate de voce, iar ochii îi alergau când spre Andreas, când spre plită, când spre pisică. Deodată îi veni ceva în minte, alergă la fereastră, se aplecă mult în afară şi strigă în jos cu o voce pătrunzătoare:

— Conte Gasparo! Conte Gasparo! Ascultă! Aş vrea să-ţi mai spun ceva.

— Sunt aici, spuse domnul cu nasul coroiat şi cu peştii şi intră pe neaşteptate în odaie. Ce strigi după mine pe fereastră? – sunt aici – şi se întoarse spre Andreas: Am aflat abia acuma jos că eşti stimabilul tânăr străin, pe care am onoarea să-l salut ca pe oaspetele meu. Îţi doresc dumitale şi nouă să te simţi bine sub modestul nostru acoperiş. Locuieşti în camera fiicei mele Nina. Dumneata n-o cunoşti, aşa că nu

poţi aprecia dovada de înaltă preţuire şi încredere pe care ţi-o dăm punând la dispoziţia dumitale acest apartament. Odaia unui asemenea om e ca veşmintele unui sfânt care dau putere. Prin orice vei trece în acest oraş – şi doar ai venit aici ca să cunoşti viaţa şi să câştigi experienţă – între aceşti pereţi îţi vei recăpăta liniştea inimii şi echilibrul sufletesc. Aerul însuşi din aceste odăi respiră, cum să spun, o virtute de neînvins. Mai bine să mori decât să sacrifici această virtute, acesta a fost principiul de fier al copilei mele. Eu, domnul meu – şi zicând acestea, îl atinse pe Andreas cu o mină albă şi extraordinar de frumos formată, dar prea mică pentru un bărbat şi de aceea dezagreabilă – n-am fost în stare nici s-o întăresc pe fiica mea în această convingere, nici s-o răsplătesc pentru ea. Sunt o existenţă ratată, un om doborât de furtuni de la înălţimea familiei sale. Se trase înapoi şi lăsă mina să-i cadă, cu un gest inimitabil. Cu o înclinare părăsi odaia.

Chipul Zustinei iradia de admiraţie pentru tirada contelui. Cu adevărat, modul în care acesta rostise cele câteva fraze fusese o capodoperă de ţinută şi gradaţie: demnitatea se amesteca în ea cu omenia, seriozitatea şi experienţa erau îndulcite prin încredere. Cel mai în vârstă vorbea celui mai tânăr, stăpânul casei, oaspetelui său, moşneagul încercat de viaţă se adresa părinteşte tânărului lipsit de experienţă, un nobil veneţian, unui nobil

— toate acestea fuseseră în vorbele lui.

— Ce-ai de spus de felul cum se exprimă tata? întrebă Zustina. Din pricina plăcerii sincere şi copilăreşti pe care o resimţea, uitase, pare-se, pentru ce-l chemase înapoi. Aşa găseşte el în orice situaţie cuvântul nimerit, strigă ea cu ochi luminoşi. A avut multe nenorociri şi mulţi duşmani, dar marile talente nu i le poate contesta nimeni. Dacă mai înainte fusese argint viu şi plină de zel, dar lipsită de căldură, abia acum se însufleţise din interior, ochii îi străluceau, iar gura i se mişca iute, cu o sârguinţă indescriptibilă, copilărească. Ceva din făptura ei te făcea să te gândeşti la o veveriţă, era totuşi o mică femeie bravă şi hotărâtă.

Ei, acum îl cunoşti deci şi pe tata, iar în mai puţin de-o oră ai să faci cunoştinţă cu sora mea şi, cu siguranţă, şi cu câţiva dintre prietenii ei. Cel mai nobil dintre ei este ducele de Camposagrado, trimisul spaniol. E un domn atât de mare, încât, atunci când regele Spaniei vorbeşte cu el, îşi pune pălăria. Să nu te sperii când ai să-l vezi, arată ca

o fiară sălbatică, dar e un domn foarte mare. Printre prietenii ei, are pe unul care-mi place mie, dar de ce să vorbesc despre mine. Este un căpitan austriac, un slavon, adică posedă un brevet austriac de căpitan şi are privilegiul importului de vite prin Triest pentru boii ungureşti şi din Stiria, o afacere frumoasă, pe deasupra e şi un bărbat frumos şi îndrăgostit nebuneşte de Nina. Gândeşte-te că nu se ridică niciodată de la masă fără să bea în sănătatea Ninei şi că atunci îşi aruncă de fiecare dată paharul prin geam în canal sau îl izbeşte de zid, şi dacă e vreo zi deosebită, sparge în acelaşi fel tot ce e sticlărie pe masă, iar asta în cinstea Ninei. Firește, după aceea plătește paharele. Nu-i asta o sălbăticie? – dar în ţara lui e cea mai mare politeţe. Este un mare jucător

— dar ai să-l cunoşti dumneata însuţi şi-ai să trăieşti ca şi ceilalţi. Dacă ar fi soţul meu, l-aş dezvăţa. Un lucru însă vreau să-ţi spun, continuă ea, privindu-l cu seriozitate şi apăsând pe cuvinte, când ai să ai vreun conflict, o neînţelegere, o ceartă, să-ţi impui voinţa. Nu te lăsa înduplecat prin lacrimi, fie lacrimi de femeie sau de bărbat. Asta e o slăbiciune neghioabă, pe care eu nu pot s-o sufăr. Nu vorbesc însă de lacrimile Ninei. Lacrimile Ninei sunt ca aurul curat. Când plânge, e ca un copilaş. N-ai inimă să-i refuzi ce-ţi cere, fiindcă e de zece ori mai bună decât mine, deşi are douăzeci şi unu de ani, iar eu încă nu am şaisprezece. Dar ce te interesează pe dumneata să mă auzi vorbind despre mine, adăugă ea cu o privire ştrengărească, în timp ce dădea de mâncare păsării – doar nu pentru asta ai venit la Veneţia. Acum du-te jos, Zorzi e-acolo şi te aşteaptă.

Andreas se şi găsea pe scară, când fata veni după el.

— Încă ceva – mi-a trecut doar aşa prin cap. Arăţi a fi un om cu suflet bun, iar pe un om bun trebuie să-l previi de la primul pas. Nu te lăsa niciodată convins de careva să accepţi nişte poliţe, chiar dacă îţi oferă totodată ca acoperire altele scadente înainte de ale lui – niciodată, m-ai înţeles? O clipă îşi puse uşor mâna pe braţul lui Andreas – era exact acelaşi gest pe care-l făcuse mai înainte tatăl, dar cât de adevărat este că atunci elncl doi oameni fac acelaşi lucru nu e oricum totuna. Era o mână atât de încântător de mică, iar gestul matern, femeiesc, atât de fermecător. – într-o clipită se şi întorsese în casă, iar când Andreas coborî scara, o auzi de cealaltă parte strigându-l pe fereastră pe Zorzi.

— Nu e cea mai drăgălaşă femeiuşcă? spuse Zorzi care-l aştepta

jos, ca şi când ar fi ghicit gândurile lui Andreas.

— Dar ce e cu loteria asta, întrebă Andreas după primii paşi, cine dă premiile şi ce amestec are familia în treaba asta? S-ar părea că ei înşişi sunt organizatorii.

Pictorul nu răspunse numaidecât.

— Chiar şi sunt, spuse el, încetinindu-şi paşii la un colţ de stradă şi aşteptându-l pe Andreas să se apropie. De ce să nu ţi-o spun? Loteria s-a organizat într-un cerc restrâns de oameni nobili şi bogaţi, iar premiul întâi este micuţa însăşi.

— Cum, ea însăşi?

— Eh, virginitatea ei, dacă vrei alt cuvânt. E o fată bună şi şi-a vârât în cap să-i scoată din mizerie pe-ai ei. Ar trebui s-o auzi ce frumos vorbeşte despre treaba asta şi ce osteneală şi-a dat cu subscripţia. Căci la ea totul trebuie să meargă limpede şi în bună rânduială. Protectorâtul a fost preluat de un domn mare, un vechi sprijinitor al familiei – aici, Zorzi scăzu vocea – este patricianul Sacramozo, care a fost acum în urmă guvernator al insulei Corfu. Un loz costă nu mai puţin de douăzeci şi patru de ţechini, iar pe lista de subscripţie n-a fost trecut niciun nume fără aprobarea domnului Sacramozo.

Brusc, Andreas roşise violent, o sclipire în ochi îi micşorase puterea văzului, în aşa fel, că fu gata să alunece pe o portocală strivită aflată la picioarele sale. Celălalt îl privi în mers dintr-o latură.

— O treabă ca asta, continuă el, nu se poate petrece decât într-un cerc de oameni distinşi şi care au buna-cuviinţă de a nu lăsa să se audă nimic în afară, altminteri s-ar amesteca autorităţile. De aceea domnii respectivi nu sunt dispuşi să accepte un străin într-o înţelegere de acest fel. Dacă însă ţii foarte mult, am să-mi dau osteneala şi poate că am să reuşesc să-ţi procur indirect un loz, vreau să spun în sensul ca unul dintre subscriitori să-ţi cedeze dumitale şansa lui în schimbul unei compensaţii, care nu va fi mică, iar numele dumitale nici nu va fi pomenit.

Andreas nu ştiu ce trebuie să răspundă şi schimbă repede vorba, exprimându-şi mirarea că fiica mai vârstnică nu găsea o cale mai bună să vină în ajutorul familiei sale şi lăsa asta în seama surorii mici, îngăduindu-i să se jertfească în acest mod neobişnuit.

— Ei, ceea ce face ea nu este ceva atât de neobişnuit, replică celălalt, iar de la Nina nu se pot aştepta la mare lucru, asta o ştie micuţa însăşi cel mai bine. Nina nu e o fiinţă econoamă, iar ceea ce-i

dăruieşti astăzi, mâine îi scapă printre degete. E o frumuseţe, dar în privinţa minţii nu se poate măsura cu Zustina. Să vezi cum e: odată vreau să-i prezint un domn bogat din Viena, pe contele Grassalkowicz – numele nu-ţi poate fi străin. Şi trebuie să înţelegi ce-nseamnă să faci cunoştinţă cu acest domn, care, cum ştii, are două palate la Viena şi unul la Praga şi ale cărui moşii din Croaţia sunt mari cât întreaga posesiune a republicii. „Cum îl cheamă pe omul ăsta", spune ea şi cere să-i repet numele, la care strâmbă din nas; când strâmbă din nas, nu mai e nimic de făcut cu ea, cum nu poţi face nimic cu un cal speriat. „Numele, spune ea, sună întocmai ca o înjurătură ordinară, şi cum e numele, aşa trebuie să fie şi purtătorul lui. Du-l unde vrei, eu nu doresc să ştiu de el". Asta-i Nina întreagă.

Andreas îşi spuse în gând că nu e o distincţie atât de neobişnuit de mare, cum socotise până atunci, să fie recomandat de acest prieten domnişoarei Nina, dar îşi ţinu gândurile pentru el.

Ajunseseră într-o piaţă: în faţa unei mici cafenele se aflau în aer liber măsuţe de lemn şi scaune de paie; la o măsuţă, un domn îmbrăcat de sus până jos în negru, scria o scrisoare. La alta, şedea un bărbat greoi, de vârstă mijlocie, cu obrazul albăstrui în urma bărbieritului, care purta un surtuc străin lung, cu şireturi, şi-l asculta, într-o poziţie comodă şi cu o mină imobilă, pe un tânăr care-i vorbea fără a cuteza să se aşeze cu adevărat, în aşa fel că Andireas nu-l putea privi fără compătimire şi neliniște.

— Ia te uită la cei doi de colo, şopti Zorzi şi trase spre el ciocolata pe care o comandase Andreas pentru el. E un grec bogat şi nepotul său. Bătrânul e milionar, iar bietul băiat singura lui rudă. Dar unchiul e nemulţumit de tânăr, fiindcă s-a însurat împotriva voinţei lui şi nu-i îngăduie nici măcar să-i păşească pragul. Tânărul a intrat la apă până la gât, e în mâinile cămătarilor evrei şi creştini şi-l urmăreşte pe unchi pas cu pas. Uită-te într-acolo fără să se observe: bătrânul aproape că nu-l învredniceşte cu o privire, ca să nu mai vorbim de un răspuns. Fumează şi-l lasă să vorbească – fii atent cum nefericitul cerşetor se încovoaie, ca să nu inspire fumul de tutun. Iar după un timp, să bagi de seamă, bătrânul îşi va plăti cafeaua şi va pleca, la sfârşit tânărul va cădea în genunchi în faţa lui, iar el îi va da tot atât de puţină atenţie ca unui câine. Nepotul se va agăţa de îmbrăcămintea unchiului, acesta se va scutura de el şi-şi va vedea de drum ca şi când ar fi singur. Poţi să vezi acelaşi spectacol de mai multe ori pe zi,

dimineaţa în faţa bursei, aici, iar seara pe Riva. Nu-i distractiv să vezi cât de bestial se poartă oamenii unii cu alţii şi cât de îndărătnici pot fi în răutatea lor?!

Andreas aproape că nu-l asculta, atât era de preocupat de înfăţişarea domnului care scria. Acesta avea un trup peste măsură de lung, subţire, care se încovoia scriind deasupra măsuţei, sub care picioarele lungi nu încăpeau decât înghesuite, braţe peste măsură de lungi, care abia de-şi puteau găsi loc, degete peste măsură de lungi, care purtau pana proastă scârţâitoare. Poziţia îi era incomodă, aproape ridicolă, dar nimic n-ar fi putut dezvălui mai bine în esenţă caracterul acestui bărbat decât această incomoditate şi felul cum o suporta, îi făcea faţă, ba chiar nici nu-şi dădea seama de ea. Scria grăbit, curentul de aer îi smulgea foaia, ceea ce ar fi trebuit să-l enerveze, şi totuşi în toate mădularele sale era o stăpânire de sine şi – oricât de ciudat ar putea să pară cuvântul – o incomparabilă afabilitate faţă de obiectele neînsufleţite care-l slujeau atât de precar, o ignorare a incomodităţii poziţiei. O pală de vânt mai puternică îi azvârli o foaie până la Andreas. Acesta sări în picioare şi se grăbi să întindă foaia străinului, care se aplecase şi el, fără grabă, într-o parte şi care luă înclinându-se pe jumătate hârtia întinsă, iar în această clipă Andreas îi întâlni privirea ochilor întunecaţi, care i se părură frumoşi, deşi se aflau pe un chip ce nu putea să fie socotit frumos de nimeni. Capul era mult prea mic pentru statură, iar faţa gălbuie, întrucâtva suferindă atât de ciudat strâmbată, încât lui Andreas îi trecu prin minte gândul absurd că seamănă cu faţa uscată a unei broaşte moarte.

Ar fi vrut să ştie multe despre acest bărbat – dar nu prin Zorzi, care se aplecă spre el şi-i şopti:

— Am să-ţi spun cine e ăsta, îndată ce va pleca. N-am să-i rostesc numele. E fratele marelui domn pe care ţi l-am numit mai înainte ca protector al familiei unde locuieşti. Mă înţelegi, cel sub egida căruia se desfăşoară loteria. E un maltez, continuă el, dar se întrerupse imediat, când cel ce scria înălţă capul – însă, cum vezi, nu poartă pe îmbrăcăminte crucea, pe care e nu numai îndreptăţit, ci şi obligat s-o poarte. A făcut călătorii mari, se zice că a fost până în inima Indiilor de Est, sau chiar până la zidul chinezesc şi, după spusa unora, se află în serviciul iezuiţilor, iar după a altora, nu e mai mult decât un francmason.

Grecul cel bogat şi nepotul său care cerşea se ridicară, grosolana

duritate sufletească a unuia şi umilinţa de dine a celuilalt erau dezgustătoare. În amândoi, natura omenească apărea dezonorată. Pentru Andreas rămânea de neînţeles că un asemenea spectacol ordinar putea să se desfăşoare în apropierea unei fiinţe superioare cum era, după părerea lui, cavalerul; mai mult chiar, când cei doi ridicară vocea unul după altul, cel dintâi, ca un fel de pufnitură, al doilea ca un scheunat, îi trecu prin minte că trebuie să sară între ei cu bastonul, ca să-i reducă la tăcere. O clipă, maltezul îşi înălţă ochii, dar privirea lui trecu peste cei doi oameni ca şi când aceştia nici n-ar fi fost acolo, şi, închizând plicul în timp ce se ridică, făcu semn unui băiat care se apropie în fugă, luă cu o înclinare scrisoarea şi o porni cu ea, în vreme ce cavalerul se îndepărta în cealaltă direcţie.

Când dispăru după colţ, lui Andreas piaţa i se păru pustie. Zorzi se aplecă şi scoase de sub masă o filă de scrisoare împăturită.

— Ia uite, vântul ne-a adus sub picioare ceva din corespondenţa domnului cavaler Sacramozo, spuse el, iartă-mă o clipă, mă duc după el să i-o duc.

— Lasă-mă pe mine să i-o înapoiez, ieşi din gura lui Andreas, ca şi când limba lui ar fi vorbit cu de la sine putere, şi se şi grăbi să pună mâna pe foaie. Ţinea nemăsurat de mult să-şi îndeplinească această dorinţă, smulse hârtia dintre degetele celuilalt şi alergă pe ulicioara îngustă după maltez.

Cavalerul îl ascultă şi luă foaia mai mult decât cu graţie, cu o adevărată distincţie inimitabilă, iar Andreas avu impresia că nu mai întâlnise niciodată o asemenea minunată concordanţă între ţinuta unui om şi sunetul vocii sale. Cuvintele: „Sunteţi foarte amabil, domnul meu” ieşiră de pe buzele sale în germană şi cu pronunţia cea mai bună. Chipul său cordial şi totodată spiritualizat părea că exprimă o amabilitate izvorâtă din suflet. În răstimpul unei clipe, Andreas se simţi primit cu bunăvoinţă, admis într-o atmosferă înălţătoare pentru fiecare fibră a fiinţei sale şi din nou exclus. Stătea în faţa străinului ca neînsufleţit, trupul său i se părea necioplit, iar ţinuta, ţărănească. Dar fiecare mădular al trupului său ştia de fiecare mădular şi întipărea în forul său lăuntric, aşa cum o flacără tremură la altă flacără, imaginea făpturii ce se înclina uşor spre el cu o fermitate nonşalantă şi o politeţe binevoitoare.

Porni înapoi, spre cafenea, străduindu-se într-un mod confuz să reţină expresia acestor ochi, sunetul acestei voci, ca şi cum ar fi fost

ceva pierdut pe veci – se întrebă: oare l-am mai văzut vreodată pe acest om? Cum oare mi s-ar fi putut întipări imaginea lui atât de adârte într-o clipă? Pot afla despre el de la mine însumi?

— Cât de uimit fu însă când mai mult simţi decât auzi paşi iuţi şi uşori grăbindu-se să-l ajungă, paşi care nu puteau fi decât ai maltezului, cât de uimit, când se văzu ajuns din urmă şi i se spuse cu aceeaşi voce plăcută şi în acelaşi mod politicos că se înşelase.

— Scrisoarea pe care aţi avut bunătatea să mi-o daţi, domnul meu, nu este scrisă de mâna mea, nici nu-mi e adresată. Probabil vă aparţine – în orice caz, vă rog s-o luaţi!

Andreas se simţi jenat şi încurcat, în mintea lui se învălmăşeau gânduri confuze, teama să nu apară insolent îl fulgeră dureros. În zăpăceala lui i se păru mai uşor să spună ceva hotărât decât nehotărât, pentru care n-ar fi găsit niciodată formularea – gestul nestăpânit al mâinilor sale, cu care se grăbise să ia înapoi fila de scrisoare îl făcu să roşească; cu atât mai hotărât afirmă că în mod sigur scrisoarea nu-i aparţinea lui şi că nu are ce face cu ea. Expresia feţei maltezului, care se declară imediat satisfăcut, fu mai curând a unui bărbat care nu vrea să fie în niciun caz inoportun decât a unuia convins de o eroare, iar când salută încă odată cu politeţe şi se întoarse, pe faţa lui sau numai în ochi îi sclipi licărul unui zâmbet.

— E timpul să mergem, strigă Zorzi, dacă doreşti s-o cunoşti astăzi pe frumoasa Nina. Se va fi sculat, iar dacă avem noroc, nu i-a venit încă nimeni în vizită. Mai târziu iese, sau are prieteni la masă.

— Ei, întrebă el în mers, ai făcut cunoştinţă cu cavalerul şi i-ai înapoiat scrisoarea? Gândeşte-te că nebunul scrie în fiecare zi câte două sau trei asemenea scrisori de câte zece pagini către una şi aceeaşi persoană, pe care o vede în fiecare zi, fără să fie totuşi, cred eu, amantul ei. Fiindcă e o femeie pe jumătate nebună şi zace fie bolnavă, în pat, fie îngenuncheată în vreo biserică. Nu are nici bărbat, nici rude.

Maltezul este singurul om care vine la ea şi, cum ea nu iese în lume, nu are nici măcar plăcerea să treacă drept cavalerul ei. Dar el tăinuieşte povestea asta faţă de oricine, ca şi cum ar fi vorba de o fetişcană sau de o călugăriţă.

— Cum de-ajungi să cunoşti secretele tuturor? întrebă Andreas mirat.

— Eh, omul află fel de fel de lucruri, răspunse pictorul, cu acelaşi râs care-i displăcuse atât lui Andreas încă mai dinainte – dar

iată casa. Urcăm pur şi simplu, sau mai bine aşteaptă dumneata un minut, eu dau o fugă până sus să văd cum stau lucrurile şi dacă vrea să te primească.

Trecu după aceea un răstimp despre care Andreas n-ar fi putut spune cu certitudine cât a durat. Poate că pictorul a rămas numai atât cât i-a trebuit în mod firesc să urce scara, să se anunţe pe sine şi să vestească o vizită, poate că sus a fost lăsat să aştepte şi a trecut mai mult timp.

Andreas se îndepărtă câţiva paşi din faţa casei pe uşa căreia dispăruse Zorzi şi merse până la capătul străduţei relativ* înguste. Aceasta se termina cu o arcadă, sub care însă, în mod ciudat, o punte de piatră ducea peste canal într-o mică piaţă în formă ovală, pe care se ridica o bisericuţă. Andreas se întoarse şi fu cuprins de enervare, constatând că după numai câteva minute nu mai poate recunoaşte dintre casele relativ simple şi asemănătoare pe aceea din faţa căreia se îndepărtase. Uşa uneia, de un verde închis, cu un ciocan de bătut din bronz în formă de delfin, i se păru a fi aceea prin care dispăruse Zorzi, dar uşa era închisă, iar Andreas parcă-şi amintea că acesta intrase într-un culoar pe o uşă deschisă. Totuşi, nu era niciun pericol să se piardă unul de altul, dacă Andreas se ducea din nou până la punte, ca să privească piaţa cu biserica. Străduţa şi piaţa erau complet pustii, aşa că s-ar fi auzit orice pas, ca să nu mai vorbim de un strigăt, sau de strigăte repetate, dacă Zorzi l-ar fi căutat. Aşadar, Andreas trecu puntea; dedesubt, pe apa întunecată, era legată o mică barcă, nicăieri nu se vedea sau auzea vreun om: întreaga piaţetă avea ceva de loc părăsit şi uitat de lume.

Biserica era din cărămidă, scundă şi veche; în faţă, spre piaţetă, avea o scară de acces care i se potrivea prea puţin: nişte trepte late purtau o colonadă din marmură albă, un fronton antic cu o inscripţie. Câteva dintre literele aurite ale cuvintelor latineşti erau mari. Andreas încercă să compună din ele numărul unui an.

Când cobori din nou ochii, la o depărtare considerabilă de el, într-o parte a bisericii, stătea o femeie care-l privea. Nu-şi putea explica de unde apăruse; pe o uşă laterală a bisericii nu putuse desigur să iasă, căci stătea în aşa fel, încât ai fi zis că voia să se îndrepte spre biserică şi se oprise nehotărâtă sau speriată de prezenţa lui Andreas. Paşi ai cuiva care străbătuse piaţa sau venise într-acolo nu auzise. Se pomeni întrebându-se dacă nu cumva femeia, îmbrăcată simplu, dar

cuviincios, purta papuci de casă care-i făcuseră paşii neauziţi, şi se miră singur că îl preocupă asemenea gânduri. Căci nu era altceva decât o femeie cu înfăţişare tinerească din păturile modeste, cu o basma neagră pe cap şi umeri, de pe al cărei chip cam palid, dar care părea foarte drăgălaş, doi ochi întunecaţi erau aţintiţi spre străin cu o ciudată încordare înfricoşată, dacă nu cumva era o impresie înşelătoare din cauza distanţei – cu aceeaşi încordare l-ar fi privit, simţea Andreas, indiferent dacă el ar fi avut aerul că stă să contemple capitelurile corintiene ale coloanelor sau dacă ar fi răspuns privirilor ei. Oricum, n-avea niciun motiv să rămână locului, şi îndată ce puse piciorul pe prima treaptă de piatră pieri din câmpul de vedere al necunoscutei.

Dar când intră în biserică, ridicând o perdea grea, femeia intră şi ea odată cu el pe o uşă laterală şi se îndreptă spre un scaun de rugăciune aflat în faţă către altar. Andreas avu acum impresia certă că e vorba de o femeie împovărată fie de o boală trupească, fie de una sufletească, venită aici ca să caute în rugăciune alinarea suferinţelor ei.

Acum, Andreas nu mai voia altceva decât să iasă cât mai încet cu putinţă din biserică, deoarece i se părea că femeia se uită câteodată sperioasă după el, ca după un martor nedorit al suferinţelor ei îndurerate. Comparativ cu piaţa aflată sub lumina vie a soarelui, în biserică era semiîntuneric; în aerul închis, răcoros plutea încă puţin miros de tămâie, iar Andreas, vrând nu să observe ceva ci numai să părăsească încăperea, nu se uita cu siguranţă prea atent la a-eea care se ruga, n-o spiona – dar, cu toate acestea, ar fi jurat, fără vreun dubiu, că ea se întorsese frângându-şi mâinile, ridicându-le rugător nu spre altar, ci spre nimeni altcineva decât spre el, ba chiar că voia să se îndrepte în direcţia lui, însă anevoie, ca şi când trupul de la şolduri în jos i-ar fi fost încolăcit cu lanţuri grele. În acelaşi timp i se păru că aude clar un geamăt care, deşi încet, era totuşi în afară de orice amăgire a simţurilor. Firește, în clipa următoare fu nevoit să socotească drept un rod al închipuirii lui dacă nu gesturile, în orice caz, orice referire la persoana lui. Căci străina se afla din nou prăbuşită pe scaunul de rugăciune, într-o linişte deplină.

Andreas făcu fără zgomot cei câţiva paşi ce-l desrârţeau de intrare şi încercă să ridice cât mai puţin draperia, astfel ca nicio rază din lumina prea vie de-afară să nu pătrundă tulburând semiîntunericul sacru, în care *o* părăsea pe necăjita femeie. În acea clipă, privirea i se îndreptă fără voie spre scaunul de rugăciune, şi ceea ce văzu îl uimi

fireşte în aşa măsură, încât rămase cu răsuflarea tăiată între faldurile draperiei: – pe scaun, exact în acelaşi loc, se afla acum o altă persoană, care nu şedea îngenuncheată, ci se ridicase, întorcea spatele spre altar şi privea iscoditor spre Andreas; femeia se aplecă în faţă, apoi se uită din nou pe furiş spre Andreas. În privinţa îmbrăcăminţii nu se deosebea prea mult de cea dinainte, care trebuie că se îndepărtase cu o iuţeală aproape de neînţeles şi fără zgomot. Şi cea nouă purta aceleaşi modeste culori închise – pe drum, Andreas aşa le văzuse îmbrăcate, cuviincios şi uniform, pe femeile şi fetele din mica burghezie – dar aceasta de aici nu avea basma. Părul negru îi atârna în bucle de-o parte şi de alta a feţei, iar comportarea ei era de aşa natură, încât ar fi fost cu neputinţă să fie confundată cu făptura deprimată şi necăjită, al cărei loc îl luase brusc şi fără zgomot. În felul în care privi de mai multe ori în jurul ei, revoltată, apoi iscodi peste umăr efectul privirii ei mânioase era ceva obraznic şi aproape copilăresc. Se putea la fel de bine să aibă în minte dorinţa de a-l izgoni pe un curios, ca şi pe aceea de a-l face curios pe un indiferent, iar când Andreas se întoarse cu adevărat, ca să plece, avu impresia că în spatele lui femeia îi face semn cu braţele deschise.

Când se află în piaţă, puţin orbit, cineva, ieşind din biserică, veni în urma lui şi trecu pe lângă el cu paşi repezi, atât de aproape, încât simţi curentul de aer. Văzu profilul unui chip tânăr şi palid, care se întoarse dinspre el atât de smucit, încât îi săltară buclele, mai, mai să-x atingă obrajii, în timp ce faţa îi zvâcni ca de un râs reţinut. Mersul grăbit, aproape o fugă, această trecere atât de apropiată de el şi întoarcerea bruscă a capului, totul fu mult prea violent ca să fie neintenţionat, totuşi părea mai curând semeţia unui copil decât obrăznicia unei persoane mature. Când însă făptura sări pe punte înaintea lui Andreas, cu o ciudat de zglobie libertate în mişcările corpului, aruncându-şi picioarele suple de-i zbură fusta, Andreas crezu o clipă că are a face cu un bărbat travestit, care face pe semeţul cu el, vădit un străin. Apoi însă. ceva mai presus de orice îndoială îi spuse că are înaintea lui o fată sau o femeie, Care, iat-o, se şi opri pe mica punte, ca pentru a-l aştepta. Pe chipul care I se păru destul de drăguţ, avu impresia că vede o trăsătură insolentă, întregul comportament îi apărea ca prea asemănător cu al unei prostituate, şi totuşi mai era ceva ce mai mult îl atrăgea decât îi repugna. Nu voia să se întâlnească pe îngusta punte cu tânăra persoană, dar alt drum înapoi spre străduţă nu

avea. Se întoarse, aşadar, brusc şi urcă din nou în biserică, gândindu-se că prin aceasta i-a dat femeiuştii un semn categoric de refuz şi că a scăpat de ea. Destul de ciudat i se păru că n-o regăsi în biserică tăcută pe cealaltă persoană. Înaintă până la altar, aruncă o privire în micile capele din stânga şi din dreapta, se uită după coloane – nicăieri, vreo urmă? parcă se deschisese podeaua de piatră şi o înghiţise pe femeia necăjită, dând-o însă la iveală în locul ei pe cealaltă creatură ciudată.

Când ieşi din nou în piaţă, Andreas văzu spre uşurarea sa că puntea e goală. Se întoarse pe străduţă, întrebându-se dacă nu cumva Zorzi ieşise între timp din casă şi, negăsindu-l, plecase să-l caute în direcţia din care veniseră. O casă curată de lângă aceea cu ciocanul de bătut din alamă i se păru a fi cea căutată, deoarece avea uşa deschisă. Intră, voi să bată la o uşă oarecare de la parter şi să întrebe de domnişoara Nina, apoi să se ducă singur sus şi să se intereseze unde e pictorul. Făcu toate acestea cu atât mai repede cu cât i se păruse că de pe la a doua casă după trecerea punţii o luaseră din nou pe urmele lui un pas uşor şi fluturarea unei rochii. Din culoar, scara ducea sus, dar Andreas n-o porni pe ea, ci intră în curte, ca să caute locuinţa portarului sau a altei făpturi. Curtea era mică, între ziduri, şi acoperită toată la oarecare înălţime cu viţă-de-vie: de coarde atârnau cei mai frumoşi struguri copţi dintr-un soi roşu închis, stâlpi de lemn solizi susţineau acoperişul viu, într-unul din aceşti stâlpi era bătut un cui de care era agăţată o colivie. Într-un loc, acoperişul de viţă avea o deschizătură destul de mare ca să se poată strecura un copil. Pe-aici cădea în curte reflexul cerului strălucitor, iar forma frumoasă a frunzelor de viţă se desena net pe pavajul de cărămidă. În spaţiul nu mare, pe jumătate sală, pe jumătate grădină stăruiau un aer călduţ, miros de struguri şi o linişte atât de adâncă, încât se auzea ţopăitul fără odihnă al păsării care, netulburată de intrarea lui Andreas, sărea de pe o stinghioară pe alta.

Deodată, pasărea netemătoare se izbi cu o spaimă bruscă de o latură a coliviei, grinzile ce susţineau acoperişul de viţă se clătinară, deschizătura se întunecase brusc, iar prin ea, la înălţimea unui om deasupra capului lui Andreas, o faţă omenească privea înăuntru. Ochi negri, care făceau ca paloarea să iasă fulgerător în evidenţă, se aţinteau de sus cu o privire înspăimântată, o gură pe jumătate deschisă de încordare şi emoţie – cârlionţi negri răzbăteau de-o parte între ciorchini. Întregul chip exprima o tensiune sălbatică şi o satisfacţie

instantanee, de o sinceritate aproape copilărească. Corpul era întins într-un fel pe uşorul acoperiş de şipci, probabil că picioarele erau agăţate de o scoabă bătută în zid, iar vârful degetelor de la mâini se ţineau de capătul unui pilon. Expresia feţei se schimbă într-un mod enigmatic: ochii îl priveau pe Andreas cu o infinită simpatie, chiar dragoste. O mină pătrunse prin frunziş, ca şi când ar fi vrut să-i atingă capul, să-i mângâie părul. Vârful celor patru degete erau însângerate, mina nu-l atinse pe Andreas, un strop de sânge căzu pe fruntea lui, chipul de sus păli şi mai mult, „cad", strigă gura… încordarea extremă se destăinui numai în această clipă unică. Chipul palid se smulse din deschizătură, corpul uşor se trase iute în sus, după care lunecă înapoi peste zid – Andreas nu mai putu să audă cum va fi ajuns pe pământ dincolo, o luă numaidecât la fugă spre stradă ca să taie calea enigmaticei făpturi. Nu putea să fie decât casa din dreapta, ea avea să iasă pe acolo sau să se ascundă în curtea în care sărise. Andreas se opri în faţa uşii acelei case, era cea cu delfinul, uşa era zăvorâtă şi nu cedă când o împinse.

Tocmai ridicase ciocanul de bătut, când i se păru că aude înăuntru paşi ce se apropiau; inima începu să-i bată atât de tare, încât ar fi putut să fie auzită prin uşă. Se găsea într-o stare sufletească nemaicunoscută vreodată în viaţă, pentru prima dată ceva inexplicabil, dinafară oricărei ordini îl privea pe el, simţea că nu se va putea linişti niciodată din pricina acestei taine, vedea fata căţărându-se pe zidurile goale, agăţându-se cu vârful degetelor de rosturi ca să ajungă la el, o vedea cu mâinile însângerate, ghemuită într-un colţ al curţii, vrând să fugă de el, el după ea… mai departe gândurile sale nu ajunseră, un pas rapid care se îndrepta spre uşă aproape că-l făcu să-şi piardă minţile. Uşa se deschise, în faţa lui se afla Zorzi.

— Spune-mi pentru Dumnezeu pe cine-am văzut, îi strigă Andreas şi, mai înainte ca Zorzi să răspundă, alergă pe lângă el până în capătul culoarului.

— Unde vrei să te duci? îl întrebă Zorzi.

— În curte, lasă-mă.

— Casa nu are curte; aici se mărgineşte cu un calcan, în spate curge canalul, alături se termină grădina mănăstirii redemptoriştilor.

Andreas nu înţelese nimic. Localizarea îl zăpăci, se porni să povestească şi constată că nu poate povesti nimic, că nu se pricepe să povestească esenţialul din ceea ce trăise.

— Orieine-ar fi această persoană, spuse Zorzi, fii sigur că dacă se va mai arăta vreodată în acest cartier, voi afla cine este, nu-mi scapă, indiferent dacă e un bărbat travestit sau o persoană oficială care a vrut să facă o glumă.

Ce bine ştia Andreas că niciuna, nici alta nu se apropia de adevăr. Nu-şi putea lămuri nimic, şi totuşi respingea în sinea sa orice lămurire. Cât de mult ar fi dorit să se întoarcă în grabă din nou în biserică: acolo trebuia să se găsească, poate nu misterioasa lui duşmancă şi prietenă, ci tovarăşa ei, acea sălbatică fiinţă ciudată care se căţărase pe ziduri şi se aruncase de sus asupra prăzii sale. Căci acum i se părea imposibil să nu fi ştiut una de alta, cele două făpturi care apăruseră una în locul celeilalte precum în mâna scamatorului paharul cu vin roşu în locul celui cu vin alb. Îi era lui însuşi de neînţeles că nu se gândise mai înainte la această corelaţie. Socotea că cercetase neglijent biserica, ar fi trebuit să găsească o urmă, o despicătură în zid, o trapă – ce mult ar fi dorit să se întoarcă acolo, dacă ar fi fost singur. Imboldul de a căuta şi a găsi cu orice preţ l-ar fi dus înapoi acum, apoi a treia şi a patra oară; nu i se întâmplase oare atât de des: o scrisoare, o cheie rătăcită, despre care ştim că am… dar Zorzi nu-i dădu pace:

— Las-o acum pe femeia dumitale cățărătoare – în Veneţia au să ţi se mai întâmple tot felul de lucruri – hai repede la Nina, te aşteaptă. E nemaipomenit ce s-a întâmplat iar acolo sus. Într-un acces de furie şi gelozie, ducele de Camposagrado, protectorul ei, a luat o pasăre rară, pe care i-o trimisese în ajun adoratorul ei evreu, domnul dalie Torre, a vârât-o vie în gură şi i-a retezat capul dintr-o muşcătură. Pe căpitanul ungur, pe care-l bănuia în privinţa Ninei, a pus să-l bată măr, dar, după cum se pare, din greşeală a fost ciomăgit de mai, mai să-şi dea duhul altcineva, aşa că zbirii sunt acum pe urmele lui şi au scotocit totul la ea. Pe scurt, toate-s cu dosul în sus, ori tocmai ăsta-i momentul potrivit şi întotdeauna norocos pentru un musafir al ei.

Andreas asculta numai cu o ureche. Scara era îngustă şi întunecată, la fiecare cotitură credea, spera s-o vadă pe necunoscută apărând de pe undeva, până şi sus, în faţa uşii Ninei, se mai aştepta s-o zărească trecând repede şi fără zgomot. Acum i se părea în afară de orice îndoiala că între cele două gesturi exista o relaţie misterioasă; şi braţul celei necăjite ridicat a rugă, a implorare şi semnul făcut de cea tânără i se adresaseră lui. Tensiunea, nerăbdarea de a descifra taina acestei făpturi enigmatice erau aproape insuportabile; un singur lucru

îl liniştea: ca să rămână singură cu el o clipă, găsise într-un mod de neînţeles calea, un zid înalt, sub care curgea probabil apa, şi nu ezitase să facă un lucru ce părea imposibil pentru orice fiinţă în afara unei pisici, iar ca să lase să-i curgă sânge din degete nu fusese pentru ea cine ştie ce. Necunoscuta va şti să-l regăsească oriunde şi la orice ceas.

O găsiră pe domnişoara Nina pe o sofa, într-o poziţie foarte comodă şi drăgălaşă. Totul era la ea luminos şi de o încântătoare rotunjime delicată. Părul ei era blond deschis ca aurul pălit şi-l purta nepudrat. Trei lucruri la ea se arcuiau într-un mod încântător şi se potriveau perfect unul cu altul: sprâncenele, gura şi mâna ei se ridicară cu o expresie de curiozitate nonşalantă şi cu o mare amabilitate către oaspetele ce intra.

De perete era sprijinit un tablou fără ramă întors pe dos. pânza era sfâşiată ca de o tăietură de cuţit. Zorzi îl lidică de la podea şi-l privi clătinând din cap.

— Cum ţi se pare asemănarea? întrebă el şi întinse pictura spre Andreas, care se aşezase pe un taburet la picioarele Ninei.

Un ochi grosolan ar fi găsit tabloul, cum se spune, asemănător: erau trăsăturile Ninei, dar totul rece, vulgar. Sprâncenele ei uşor curbate în sus erau atât de incintătoare tocmai pentru că se aflau pe un chip aproape prea moale t un critic sever ar fi putut găsi gâtul ei prea puţin zvelt, dar felul cum şedea pe el capul avea un nu ştiu ce fermecător de neajutorare şi feminitate. Pe portret, sprâncenele erau de o fermitate ordinară, gâtul, retezat de tăietura de cuţit, arăta senzual, ca de prostituată. Ochii se aţinteau asupra privitorului cu o insolentă înfocare rece. Era unul din acele portrete penibile, despre care se poate spune că oferă inventarul unui chip, dar

trădează sufletul pictorului. Pe Andreas îl străbătu o înfiorare lăuntrică.

— Ia-l din ochii mei, spuse Nina, îmi aminteşte numai de mânie şi brutalitate.

— Am să-l restaurez pe acesta, spuse Zorzi, şi am să fac un al doilea, pictând fondul nu în modul veneţian, ci flamand. Va fi încă mai bun şi am să-i pun pe cei doi domni să-mi plătească de două ori. Ar trebui să fiu o vită încălţată, ca să nu reuşesc să-i fac pe amândoi să plătească.

— Ei, dumneata cum găseşti tabloul? întrebă ea, după ce pictorul

dispăruse cu opera lui.

— îl găsesc destul de asemănător şi destul de urât, spuse Andreas.

— îmi faci un compliment frumos.

Andreas tăcu.

— Eşti abia de-o clipă la mine, şi mi-ai şi spus o nepoliteţe. Crezi oare că bărbaţilor li s-a dat o putere mai mare, o minte mai ascuţită, o voce mai puternică numai ca să ne facă nouă, bietelor femei, viaţa grea?

— Nu cred una ca asta, se grăbi să spună Andreas, dacă ar fi să te pictez eu, ar ieşi cu totul alt tablou, poţi să mă crezi.

Rosti aceste cuvinte şi ar fi fost bucuros să spună mult mai multe, fiindcă ea i se părea nespus de încântătoare. Dar gândul că Zorzi putea să revină în orice clipă în odaie îl stingherea, aşa că tăcu. Poate că spusese destul, dar nu-şi dădea seama. Fiindcă nu cuvintele contează, ci un ton, o privire.

Nina privea peste el, cu gândurile parcă aiurea, buza ei de sus, arcuită la fel ca sprâncenele şi parcă robită de ceva ce-avea să vină, schiţă un surâs, ca şi cum ar fi aşteptat un sărut. Andreas se aplecă fără să-şi dea seama, privind buimăcit acele buze întredeschise. Îi apăru înainte fata de ţăran Romană, pentru a pieri de îndată din nou în aer. Simţi cum ceva fermecător, totodată înspăimântător i se aşază pe inimă, ca să i se topească acolo.

— Acum suntem singuri, spuse el, dar cine ştie pentru cât timp. Întinse mâna spre mâna ei, dar nu o luă, fiindcă i se păru că degetele lui Zorzi ating clanţa uşii. Se ridică şi se duse la fereastră.

Privind pe fereastră, Andreas văzu o grădină mică şi frumoasă pe acoperiş. Pe o terasă plată se găseau portocali în hârdaie, crini şi trandafiri creşteau în lăzi de lemn, trandafiri căţărători alcătuiau un culoar şi un mic frunzar. Un smochin din mijloc purta chiar câteva fructe coapte. Întrebă:

— Grădina e a dumitale?

— Nu e a mea, răspunse Nina, şi tare aş dori s-o închiriez, dar nu pot da acestor oameni lacomi de bani atât cât vor să obţină. Dacă aş avea-o aş pune să mi se facă un bazin şi o mică fântână arteziană – Zorzi spune că se poate – iar în frunziş aş pune un felinar.

Andreas se vedea intrând la vecini, numărând pe masă banii pentru chirie, se vedea apoi întorcându-se cu contractul de închiriere la domnişoara Nina. În fantezia lui dădea ordin să se înalţe grilajul din

jurul grădinii de pe acoperiş: trandafiri şi zorele urcau pe stâlpi subţiri şi transformau micul spaţiu într-o cameră vie, în care priveau de sus stelele. Adierea uşoară a nopţii o străbătea ca-n joacă, privirile indiscrete ale vecinilor nu puteau răzbate. Pe o măsuţă se aflau fructe în coajă, între luminări sub clopote de sticlă; Nina, într-o pelerină uşoară, şedea întinsă pe o sofa, întocmai cum şedea aici în faţa lui, în realitate. Dar cât de diferit era felul în care şedea el acolo în faţa ei – ca-n vis se simţea în cealaltă întruchipare a sa: nu era un vizitator ocazional, pe care orice sorţâit de uşă îl sperie, căruia i se acordă un precar sfert de oră indiferent, era prietenul cu drepturi depline, stăpânul acestei grădini vrăjite şi stăpânul stăpânei sale. Se pierdu într-un sentiment confuz de fericire, ca şi când ar fi fost străbătut de sunetul unei harpe a lui Eol.

— Nu ştia cât de puţină nevoie avea de un asemenea drum ocolit, ba chiar că momentul imediat următor i-ar fi dăruit poate fericirea.

— Ce-i cu dumneata? întrebă Nina şi vocea ei exprima o uşoară mirare, sentiment către care era atât de înclinată.

Vocea îl rechemă pe Andreas la realitate. Îi trecu prin minte că din grădina de pe terasă se putea privi în jos spre acel acoperiş de viţă ce se întindea de la un calcan la altul, spre canalul ce se întindea între acea curte şi grădina mănăstirii redemptoriştilor. Îşi reaminti de necunoscuta lui, dar fu ca un fior de spaimă. Acea fiinţă exista în lumea reală, era în aceasta ceva de care nu puteai să scapi. Simţea că se sufocă, avea parcă nevoie de ocrotire, se înapoie în odaie, se sprijini de rezemătoarea sofalei şi se aplecă deasupra Ninei. Buza de sus a acesteia, cu o curbură delicată ca a sprâncenelor, se ridică puţin cu o uşoară uimire.

— Mă gândeam că locuiesc în fosta dumitale odaie şi că locuiesc acolo singur – iar dumneata locuieşti aici, spuse el, dar cuvintele îi veniră greu. Dacă ai avea grădiniţa de colo, de jos, şi frunzarul cu un felinar în el, aş dori să locuiesc acolo cu cineva – mi-ar face mare plăcere – firește nu ca aceea pe care a scos-o de-aici pictorul. Cu aceea n-aş dori să locuiesc în nicio casă „sub niciun frunzar şi pe nicio insulă. Iar dumneata n-ai un frunzar cu un felinar în el.

Ar fi dorit nespus să îngenuncheze în faţa ei şi să-i pună capul în poală, dar rosti toate acestea şi îndeosebi ultima propoziţie pe un ton rece şi aproape sumbru, deoarece credea că o femeie trebuia să

ghicească tot ceea ce se petrecea în el. Dacă vorbea cu asprime şi batjocoritor despre Nina din tablou, ea trebuia să ştie că alta îi era mai apropiată şi că el era mai apropiat de aceea decât putea spune în cuvinte, că el era gata să creeze condiţiile a căror inexistenţă o evidenţia cu atâta asprime şi răceală. Totodată însă îi veni în minte o imagine ciudată şi tulbure: era, cum i se părea în acea clipă, amintirea unor vechi visuri din copilărie visate adesea până la dezgust: flămând, se strecurase în că mare ca să-şi taie o bucată de pâine, apăsase pâinea pe piept, cu cuţitul în mină, dar tăia mereu mereu pe lângă pâine, în gol.

Fără cutezanţă, dar şi fără nădejde, apucase mina Ninei, care era fermecătoare fără a fi slabă şi delicată, fără a fi mică. Ea i-o lăsă, lui i se păru chiar că simte că degetele ei se strâng cu o uşoară apăsare statornică în jurul alor lui. Privirea ei se voală, iar interiorul ochilor săi albaştri părea că se întunecă; un început de zâmbet stăruia pe buza ei de sus, dar era un zâmbet culpabil, aproape sperios care cerea parcă un sărut. Nimic nu-l putea înspăimânta mai profund şi mai violent decât aceste semne care pe altul l-ar fi făcut poate îndrăzneţ, chiar obraznic. El era buimăcit peste măsură. Cum să poată înţelege ceea ce era atât de simplu şi de apropiat! se gândea nu la aceea asupra căreia era aplecat, ci ia viaţa ei. Fulgerător îi văzu pe mama, pe tata, pe soră, pe fraţi; îl văzu pe furiosul duce apărând din culise pe după sofa, ţinând în mână capul însângerat al unui papagal, lângă el se iţea tăcut capul unui adorator evreu, arăta ca servitorul, dar fără perucă, şi apoi căpitanul ungur, al cărui păr era împletit în coade, ridică deodată, cu un gest sălbatic, un cuţit încovoiat. Se întrebă dacă toţi banii de care dispunea ar fi suficienţi ca s-o elibereze deplin pe domnişoara Nina de toate aceste făpturi – şi fu nevoit să-şi spună: poate pentru o săptămână, pentru trei zile. Şi ce-ar fi însemnat un dar unic, chiar dacă l-ar fi făcut cerşetor, într-un caz în care buna-cuviinţă cerea, după părerea lui, să se fixeze o rentă, poate chiar să se angajeze servitorime, cel puţin, evaluă el – o cameristă şi un slujitor. Chipul slujitorului Gotthilff 1 se arătă rânjind, frumoasa clipă trecuse. Simţea că trebuie să dea drumul mâinii Ninei, o făcu încet, cu o blândă apăsare. Ea îl privi, expresia ei era parcă uimită, dar mai rece decât înainte. Îşi luă rămas bun fără să ştie cum şi ceru îngăduinţa să revină.

Jos îl găsi pe Zorzi care ţinea sub braţ tabloul învelit într-o hârtie şi părea că-l aşteaptă. Se despărţi de ei repede, se căia mult că-i

vorbise acestui om despre necunoscută; fu bucuros că Zorzi nu începu să vorbească despre ea, pentru nimic în lume nu i-ar fi îngăduit s-o pornească pe urmele aceleia de a cărei privire se simţea pândit el şi toate, îi spuse că o va vizita din nou în curând pe domnişoara Nina – ceea ce el însuşi nu credea. Abia se îndepărtă Zorzi cu tabloul său, şi Andreas o porni pe străduţă pe sub arcadă şi trecu puntea, îndreptându-se spre biserică.

Piaţa se întindea pustie, ca mai înainte; sub punte plutea nemişcată barca goală, ceea ce lui Andreas i se păru un semn bun, care-i dădu curaj. Îşi continuă drumul ca în vis, fără a avea vreo îndoială, nu se gândea la nimic altceva decât la faptul că femeia cea necăjită se afla în biserică şi că, atunci când va intra el, ea va ridica braţele cu spaimă spre el, parcă implorându-l. Apoi el se va retrage şi va şti că în spatele său cealaltă se va ridica de pe acelaşi scaun de rugăciune, ca să-l urmeze. Cea plină de taină nu aparţinea pentru el trecutului, ci era ceva ce se repeta rotindu-se şi depindea numai de el să se reîntoarcă în cerc, pentru ca ea să devină din nou prezent.

Intră în biserică, nu era nimeni. Se înapoie în piaţă, se opri pe punte şi se uită în toate casele şi nu găsi pe nimeni. Se depărtă, străbătu câteva străduţe, ajunse după un răstimp înapoi în piaţă, intră pe uşa laterală în biserică, se înapoie pe sub arcadă şi nu găsi pe nimeni.

JURNALUL DE CĂLĂTORIE LA VENEŢIA
AL DOMNULUI VON N. <1779)

Îmi amintesc de lucruri foarte exact, am avut întotdeauna o memorie foarte bună, în şcoală la călugări am căpătat marea cruce pentru silinţă, fiindcă puteam să spun pe de rost numele suveranilor austrieci de la început la sfârşit şi de la sfârşit la început. Ţineam minte toate servitoarele mamei şi toate mineralele bunicului şi numele stelelor din constelaţia Orion.

Motivele călătoriei instructive. Pictori, nume mari, palate, moravuri de salon, conversaţii la intrarea într-o societate. Bancnote, taxe. Ştia mai dinainte câte ceva despre Veneţia: unchiul a avut un cunoscut a cărui rudă a fost azvârlită în temniţa subterană (cu brici de ras şi cuie) …

Sosirea: zorii zilei, înfometat, rece, vrea să-şi caute un adăpost. Un grup de actori aşteptând pe ţărm. Una cochetează cu el, şezând în poalele colegului ei.

Străbate câteva străduţe, domnul pe jumătate gol, are o pălărie cu mască şi un voal de dantelă grosolan pe braţ, o cămaşă fină, dar foarte zdrenţuită, îl salută, spune că el cunoaşte Viena, înşiră câteva nume, declară că a pierdut totul la joc. Îi împrumut mantia mea; el vorbeşte foarte frumos despre dărnicie, despre vremurile trecute, domnul povesteşte cum i-a recomandat o doamnă elegantă lui Grassalkovich, ea a spus *brutto nome, pare una bestemmia* şi n-a vrut să-l aibă ca amant. După cum e îmbrăcat, are un ton mult mai comun, mult mai puţin elevat.

Miros de mâncare, străinul nu-l lasă să-şi ia aici micul dejun, îi făgăduieşte că-i va face rost de o locuinţă la un aristocrat, pleacă împreună cu el.

Doamna din nobilime, nobilul, bătrânul. Dau bani, ca să mi se aducă o gustare de dimineaţă. Capăt odaia fiicei plecate în călătorie. Toţi au legături cu teatrul. Gemete de sus; pictorul are dureri de stomac, se duc împreună sus, piatra e dată jos; între timp, nobilul aduce fiicei lui în batistă nişte peşti mici, mănâncă un preparat de patiserie autentic veneţian *(jrittura)*.

Încă o dată sus la pictor, el îmi arată portretul unei persoane frumoase (pentru dalie Torre), îmi promite să mă ducă la ea. Pe drum îmi povesteşte istoria celor două tablouri ale ducelui Camposagrado: cum fraţii i-l trimit pe al lor, râde în hohote şi indică o sumă de bani, ca să i-l trimită pe Goya, să-i copieze tablourile de Tintoretto. Pictorul promite să mă prezinte ducelui.

Sosire la frumoasa doamnă. Pasăre în colivie, porţelanuri frumoase, în faţă zambile. Camposagrado de faţă. Detalii despre satul din Pirinei, unde ducele era senior judecător.

Tânăra doamnă cu el într-o altă odaie. Camposagrado foarte mânios răsuceşte gâtul păsării şi pleacă. Sunt introdus, mă port rezervat. Bătrâna presupune că vreau să fac un dar. Mă retrag, sunt stângaci. Acum cineva ar trebui să fie sau un ticălos care uită de toate, sau un şarlatan dibaci. O invit la cină.

Mă duc în piaţă. Las să treacă un cortegiu, văd un patrician care tocmai îmbracă un costum de arlechin, intru în teatru, dama voalată (mascată). Primit scrisoare în piaţetă.

Cavalerul Sacramozo ia loc lângă mine, înfăţişarea lui, servitorul cu scrisoarea. Servitorul pare a-l cunoaşte pe cavaler. Îi spun cavalerului că am invitat-o pe curtezană. E uimit că se potriveşte din

nou. Mă duc să mă culc. Ţânţari.

Dimineaţa următoare: rendez-vous cu cavalerul, la doamnă, care poartă o toaletă de dimineaţă, sunt primit mai întâi într-o odaie alăturată, în timpul acesta, doamna se retrage cu cavalerul, doamna vine, se scuză oarecum cavalereşte. Cavalerul merge cu mine să luăm micul dejun, îmi expune concepţia lui despre iubire, pasiunea lui mai dinainte pentru curtezană, tentativa lui de sinucidere.

După-amiază se întoarce aristocratul, aducându-mi mantia; mă conduce la notar.

Seara, în apropiere de Madona dell'orto. Frumoase doamnă de la o fereastră.

În biserică ducele Camposagrado cu servitori care-i luminează; se întoarce singur, un câine se repede la el. Face faţă atacului câinelui cu dinţii.

AVENTURA VENEŢIANĂ A DOMNULUI VON N.

Cele două jumătăţi ale lui Arudreas, nesudate între ele.

— Caracterul lui Andreas necristalizat dinainte; trebuie ca mai întâi să se găsească în aceste situaţii. Timiditatea lui, mândria lui – totul încă nesupus la probe. Incertitudine în privinţa propriilor sale stări, întotdeauna, prea mult – prea puţin. Îndoială asupra faptului dacă a comis realmente acea crimă împotriva câinelui.

Andreas, direcţia principală: curaj – pe care-l încorporează atmosfera Veneţiei, curaj în noaptea cu furtună. Curaj moral.

Vinovat de călătorie, snobismul calculat al tatălui.

Gum vede Andreas viaţa aristocraţilor (din povestirile bunicului camerist, dar şi din proprie experienţă): de la goana cerbului până în castel, schimbarea îmbrăcăminţii, coafatul, aducerea unei metrese în opera Armida.

În principal, Andreas (când analizează lucrurile în profunzime) se duce la Veneţia pentru că acolo oamenii umblă aproape întotdeauna mascaţi. După aventura pe uscat cu orgolioasa contesă, care l-a tratat ca pe un servitor, s-a născut în el ideea, pe jumătate ca-n vis, că această aventură ar fi fost splendidă dacă ar fi fost mascat. În general, îl chinuie acum deosebirea între a fi şi a apărea, d. ex. când vede sperietori de păsări care arată ca nişte ţărănci cu pălărie sau ca nişte călugări şi-l impresionează înfricoşător şi solemn şi totuşi *de fapt* nu sunt ceva inteligent.

Împărţirea în capitole (provizorie): I. Castelul Finazzer II.

Sosirea III. Trei cunoştinţe IV. Maltezul V. Viaţă dublă VI. O convorbire VII, Demonic VIII. Plecarea.

Gap. I. Sfârşit. Ţinutul muntos. – nu doreşte să locuiască aici, în această clipă are mai mult decât ascensionistul, mai mult decât localnicul; nu are nevoie de o raportare la Romană – este o desfătare proprie, posibilă însă numai prin ea. Dacă exista aceasta – era chezăşuit şi faptul că Romană îi aparţinea.

Camposagrado: un bărbat masiv, la o ureche, stropul unei perle, în care, o bucăţică de hoştie.

Capitolul V: Noul prieten (maltezul).

Andreas ajunsese într-o stare sufletească, în care nu era nimic îmbucurător. Gândul la patrie îi învenina şederea aici; cele de-aici îl făceau să se gândească la patrie cu mai multă tristeţe.

Remise scrisoarea şi auzi că seniorul ar fi murit. Prietenul de afaceri plecat în călătorie. Întrebă de geamantanul său, din nostalgie ar dori să afle câte ceva de-acasă… Plinea nu-i place. Caleştile şi eleganţa nu-l mai preocupă, oamenii îi sunt atât de indiferenţi, comparaţie cu un şanţ, cu piaţa de zarzavaturi; coborârea din trăsură a unei doamne la Viena.

Încearcă s-o vadă pe Nina, fără mari speranţe. (Zorzi îi spune că maltezul vrea să-i ştie numele; întreabă dacă are vreo dorinţă. Andreas refuză) – Ceea ce-l îmboldeşte în el spre ea nu-i place. Este respins.

Seara, conversaţie cu Zustina, pe scară. O întreabă de ce nu vrea să se mărite. Cum putea bănui ea că vorbea despre el. îl respinge. Justificarea ei: „sunt oameni distinşi, fiecare va însemna ceva bun. Mama unui prost a luat un loz pentru el”. El gelos pe cel fericit. Spune că probabil va pleca din Veneţia. Pe ea, aceasta o lasă rece.

— Concepţia ei despre lume: tirani în familii sau jucători de tot soiul. Se îndepărtează de el.

Vizite în repetate rânduri la Nina, a doua oară, după două zile, apoi a treia oară – dar întotdeauna piedici. Odată, cineva la ea, altă dată, plecată de-acasă sau bolnavă – o dată e primit, o aude în camera alăturată: a trebuit să iasă. Totuşi e mereu îmboldit să revină.

— Chestiunea devine de nerezolvat prin aceea că Zustina îi spune: „Ninei îi pare rău că o neglijezi”. – Sentiment de neputinţă.

Lucruri vrednice de văzut. Dezbatere judecătorească. Procesiune. Iezuiţi. Biserici. Tablouri; Tintoretto: distincţie, cutezanţă, orgoliu.

Invidie împotriva tuturor oamenilor, ipohondrie, aversiune crescândă faţă de oameni, prea mulţi oameni, ar vrea să-i înlăture de lângă el. Dorul de copaci (să îmbrăţişeze un copac). Privire aruncată spre munţi. Reamintirea acelei clipe. Melancolie. Gândirea lui devine haotică şi impură.

Monstru marin din Creta pentru zece soldi, interior ciudat. Ca să umple golul din sufletul său intră nu în biserică, ci în baracă. Spaniola (masca).

Omul mării: „ce spectacol – dar, ah, doar un spectacol!" îi dă tot ceea ce-i rămăsese dator teatrul, deşi e un animal, nici măcar pe deplin adevărat. Durerea lui Andreas că omul mării îi face mai multă impresie decât un adevărat teatru.

Masca, braţul ei se reazemă pe-al său; cuvintele afectuoase ale măştii: „prima noastră întâlnire a fost o sărbătoare frumoasă. Tocmai mă întorsesem dintr-un foarte urât loc unde-am stat; chipul dumitale a fost cel dintâi, cum ar fi putut să nu-mi placă – eram cu desăvârşire liberă, aş fi vrut să pot pijuti de sus, sigură că pot zbura. Îţi poţi dumneata închipui ce înseamnă să te afli captiv?" – (el se gândeşte la acoperişurile de plumb).

El are îndoieli. Ea: „vorbesc de un lucru real, nu simţi?" (apăsarea mâinii ei). O asigură că atunci la Nina se gândise numai la ea. – „şi la următoarele vizite?"

Cuvintele afectuoase ale măştii, aceasta vorbeşte despre Nina; el combină, „ea este aceea" – sângele îi năvăleşte în inimă.

Masca: „am *silit* o anumită persoană să întrebe de numele dumitale. De-atunci până azi se află o viaţă întreagă".

Andreas se decide s-o întrebe diferite lucruri pe Zustina, ca să se lămurească asupra străinei, nu face din nou nimic: îi e prea greu.

În casă: „Buna dumitale cunoscută a întrebat de dumneata" – o frunză de viţă cu un strop de sânge.

Mai singur aici între oameni decât acolo, pe mormântul câinelui.

O mască vrea să-l conducă acolo unde se joacă jocuri de noroc. El refuză, se întoarce însă iar în vestibul, vrea cel puţin să ştie cine este ea şi unde vrea să-l ducă. Masca i-a povestit că aici există diverşi oameni care se interesează de el, în afară de maltez – cel puţin două persoane. De unde ştie ea asta?

— Pe scară, lui i se pare că o vede pe spaniola aceea sau o altă persoană tânără din casa Ninei (masca ştie şi de vizitele sale la Nina).

Intră în biserică, speră s-o vadă pe spaniolă, e ridicat la o înălţime de vis, dar numai scurt timp, Cineva îngenunchează în spatele lui şi oftează; ca şi cum ar fi o făptură lăsată în seama lui, făptura se reazemă la marginea treptei, priveşte în depărtare.

În ziua următoare din nou spre Dogana. Scrisoare despre starea împărătesei, senzaţie neplăcută, totul aidoma unor marionete.

Cineva îl urmăreşte într-o gondolă, îl ajunge: maltezul. Acesta spune că l-a căutat la cafeneaua cea mică. Maltezului i s-a aruncat în casă o scrisoare asemănătoare celei dintâi. „Oare nu vei fi ştiind nimic despre asta? dacă te-aş ruga să reflectezi asupra persoanelor în societatea cărora te-ai aflat. Nu există nimic izolat, totu'! se petrece în cercuri. Multe ne scapă, şi totuşi se află în noi, ar trebui doar să ne pricepem să le scoatem la iveală. Pe o persoană care îmi este foarte devotată o tulbură nespus acest lucru. Am să-ţi spun despre ce era vorba în scrisoare. Ai rude în Italia?" (fluidul înrudirii).

Andreas: „Aş dori mult să vă procur atâtea informaţii despre mine, încât bănuiala dumneavoastră să se stingă" – ciudată lipsă de mândrie, încât cuvântul său îi pare lui însuşi insuficient! totodată o spaimă de moarte că prin stingerea acelei bănuieli va deveni cu totul lipsit de interes pentru maltez. Ce bine se simţea când bărbatul acesta şedea lângă el. Uimire că şi acest bărbat este chinuit de ceva.

După aceea, hoinăreală tihnită. Maltezul: „să nu omiţi să te duci la Murano; se ascultă cea mai bună muzică. Trimisul austriac se află şi el adesea acolo".

Între timp, ciungul aduce o scrisoare pentru Andreas. „De la cine?" – „domnul ştie". – Uimirea maltezului din cauza coincidenţei. Îi propune maltezului să meargă şi el; maltezul refuză. S-a supărat, presupune că Andreas şi-a bătut joc: „Primeşte curierul despre care îţi vorbesc".

Prima impresie făcută de maltez: un bănuit contrast armonios între înfăţişare şi spirit. Ceva hazliu în jurul lui, tocmai acest contrast.

La început, obiecţia principală a lui Andreas împotriva cavalerului: caracterul întâmplător al cunoştinţei, „nu poate fi de bun augur că tocmai atunci a avut timp să se ocupe de mine".

Orele cu Sacramozo au fost popasurile luminoase în zilele sale. Cât de uimit a fost când i s-a adresat acesta. După aceea l-a supărat faptul că în acest fel cavalerul a pălit.

Cum cavalerul devine pentru el dintr-un om urât unul mereu

mai frumos şi cum treptat intuieşte că firea acestui om e numai iubire, sau numai formă. A doua latură a firii lui: când vorbeşte despre obiecte mistice – pentru el, printre acestea se situează într-o justă corelaţie toate lucrurile de pe lume, chiar şi toate relaţiile şi faptele cele mai obişnuite – dacă e franc, accesibil reunirii numai omeneşte, deschizându-şi sufletul, accesibil prin entuziasm.

Dacă se găseşte într-o relaţie obişnuită, se distinge total prin politeţe; inimaginabil să poată fi atins, influenţat, ajuns. Când se află în această stare, este cu neputinţă să vrei să-i aduci aminte de alţii. Exercită în această privinţă o forţă tot atât de coercitivă pe cât de ademenitoare. Uneori, când se află într-o dispoziţie ce-l izolează de lume, lui Andreas îi apare încă mai straniu; de aplicat asupra lui în această situaţie noţiunea „puterea disperării".

Întâlniri cu maltezul. Numai acesta îl face să se concentreze; totodată îl zăpăceşte: prin felul său de a se simţi ca la el acasă în această lume, prin discreţia sa, prin felul de a lua totul ca pe ceva de la sine înţeles.

— Teama lui Andreas în momente dificile: la Sacramozo totul e numai faţadă.

Maltezul nu-l invită la el; pare de la sine înţeles să accepţi că are cunoştinţe, că ştie unde pot fi văzute tablourile ş.a.m.d.

Ceea ce-l caracterizează în esenţă: tainele; le enunţă prin *minus dicere* nu prin *plus dicere.* Ceea ce-i este caracteristic: cunoaşterea tainei organizaţiei omeneşti.

Conversaţii cu Sacramozo:

Andreas este plin de prejudecăţi, cele mai rele împotriva lui însuşi; prejudecata banilor, prejudecăţile referitoare la lume – referitoare la el însuşi: crede că şi-a ratat fericirea, totul se înrăutăţeşte, totul înseamnă a vinde pielea ursului din pădure.

— Sacramozo: „Eşti bogat în puteri ascunse.

— Excluzi ceea ce e excepţional – n-ai dreptate. Vorbeşti despre fericire: cum te-ai putea bucura de ea – întreabă-te încă mai mult: *cine* este cel ce se bucură de ea".

Sacramozo îl învaţă cu ajutorul lui Ariosto să recunoască funcţia poeziei: poezia nu are absolut nimic a face cu natura. Pătrunderea naturii (a vieţii) la poet este premisă.

Ocazional Ariosto: ceea ce este imposibil este domeniul propriu al poeziei (tânărul al cărui corp se mişcă prin platoşă).

Poezia ca prezent. Elementul mistic al poeziei: biruinţa asupra timpului.

Ceea ce este superior se recunoaşte după tranziţii, întreaga viaţă este o tranziţie.

Totul trebuie făcut după modele; aceasta este măreţia creştinismului. Creştinii cu spiritul impur îl înşală pe Dumnezeu: murdărie în spatele altarului.

A-şi cunoaşte elementul: se trăieşte cu adevărat numai sub ochii celui ce ne iubeşte. Sacramozo: „Atenţia este tot atâta cât iubirea. Te rog să-mi tratezi sufletul cu atenţie. Cine este atent? diplomatul, funcţionarul, medicul, preotul…? – niciunul în suficientă măsură. Spusa aceea: «n-am neglijat nimic» – cine o poate rosti cu conştiinţa curată".

Cu lucrul la care poţi participa realmente eşti chiar prin aceasta pe jumătate reunit. Sacramozo despre participarea negrilor la bucuria stăpânului lor: a găsit ceea ce căuta – a primit o scrisoare.

Sacramozo îi explică dezgustul sufletesc faţă de cele trăite de curând.

În ce măsură nimic nu-l mai sperie pe un om ca Sacramozo, dar toate spaimele se află în preajmă, putând fi chemate la viaţă de cel mai neînsemnat motiv; ce înseamnă teama, spaima, frica.

În ce măsură pentru Sacramozo orice materie e materie pentru divin – Andreas reflectează: „de ce tocmai cu mine?" – Andreas trebuie să fie mai presus de toate acestea. Sacramozo: „pretutindeni este totul, dar numai în răstimpul clipei".

În ce măsură a putea cere iertare cuiva înseamnă a atinge o treaptă superioară.

De ce Sacramozo este de aci înainte incapabil, în aceasta rezidă măreţia lui.

Sacramozo obiectează împotriva cuvântului şi a noţiunii „a pătrunde în adâncime" – ar trebui înlocuite prin „a percepe" – „a-şi aminti".

Spiritul este *unitar*. În domeniul spiritului nu există trepte, doar grade de pătrundere. Spiritul este un mod de-a proceda, desăvârşit, sau mai puţin desăvârşit. Ţineţi să gândiţi lumea sub o latură. Oamenii sunt suferinţele şi faptele spiritului.

Prin Sacramozo, Andreas îşi dă seama: o iubeşte pe Romană Finazzer.

Sacramozo crede în dualitate. Astfel, el povesteşte cele două

evenimente ce i-au hotărât viaţa; „trebuie să fii o natură foarte genială (ca Francisc din Assisi), pentru ca viaţa să-ţi fie determinată pentru totdeauna de un singur eveniment. Când o experienţă înfricoşătoare îi barează drumul într-o parte, omul obişnuit se îndreaptă în cealaltă parte…" – de asemenea, obişnuim să creăm un individ dintr-un tip, încrucişându-l pe acesta cu o a doua serie: Narcis este un om de nimic, dar un bun muzician (cf. Goethe, Adnotare).

Maltezul: „Îl pomeneşti adesea pe unchiul dumitâle într-un anume fel – trebuie să fie un om important pentru dumneata". (mai multă insistenţă este inimaginabilă la Sacramozo) – Andreas roşi. Povestea unchiului Leopold şi cele două zile decisive. În camera mortuară: văduva, a doua familie, copiii ţărăncii (în vârful picioarelor). Doamna della Spina, „noi două am pierdut mult, dragă doamnă". – în timp ce povesteşte, lui Andreas îi vin în minte castelul Finazzer, ziua aceea tristă. – maltezul (cu o privire caldă) „Ai povestit frumos".

Omenescul din el este curat şi iese la iveală frumos. Propunerea sa pentru o vizită.

Cap. VI. O vizită.

„Cine îşi cunoaşte propriul element?"

În tovărăşia maltezului, ba chiar numai prin raportare la el, existenţa lui Andreas se rafinează şi devine densă. Dacă-l întâlneşte pe acesta, poate fi sigur că după aceea va trăi ceva remarcabil sau cel puţin neaşteptat. Simţurile sale se rafinează, se simte mai capabil să se bucure de individualitatea altuia, se simte el însuşi într-o măsură mai mare şi într-un sens superior o individualitate. Iubirea şi ura îi sunt mai aproape. Părţile componente ale propriei naturi devin pentru el mai interesante, intuieşte dincolo de ele frumosul. În maltez, intuieşte o măiestrie în interpretarea rolului său propriu. Nu există situaţie în care să nu şi-l poată imagina. În maltez îl întâmpină receptivitatea maximă pentru propria natură.

Îşi spune sieşi toate acestea, dar cu autoreproşuri ipohondriee: „ce fel de om sunt eu, dacă primul om mai distins ce-mi iese în cale are asuprămii o înrâurire atât de mare".

Început: maltezul vine după el la Riva dei Schiavoni, „ce bine că te găsesc. (Pe Andréas l-a îmboldit într-acolo un sentiment confuz). Aproape că aş fi trimis după dumneata. Cineva doreşte să te vadă…"

Taina din jurul Mariei: la prima vizită a lui Andréas, ea face un mic gest neajutorat spre un colţ întunecat din spatele sofalei, pe care

se află, răsucindu-şi mijlocul anevoie – iar în această clipă Andréas intuieşte că n-o va cunoaşte niciodată pe această femeie şi simte că infinitul l-a atins aici cu o săgeată mai ascuţită decât orice durere precisă simţită cândva; are două sau trei amintiri care poartă în ele acea *pointe acerée de l'infini* (întâlnirea cu femeia bătrână şi copilul în prima dimineaţă). – simte această durere nesimţită fără să ştie că în clipa aceasta *iubeşte.*

La prima vizită, Maria spune: „Ţi se va scrie din nou". La un moment dat, primeşte o scrisoare de la Maria, pătimaşă, ba chiar cinică; se duce în grabă la ea, n-o găseşte. Mai târziu o găseşte. E tulburată: „am fost încunoştinţată de scrisoare…" – trebuie să se decidă pentru o jumătate de mărturisire: „mâna mea e vrăjită, acţionează împotriva voinţei mele. Aproape că aş reteza-o, dar asta e împotriva poruncii a cincea…" (Problemă – în ce măsură sunt răspunzător pentru mâna mea…).

Elégance şi distincţie, fantomele după care a alergat Andréas sunt întrupate în forma lor supremă în Maria ca nobleţe sufletească. Contesele vieneze îi apar acum numai ca nişte marionete pe care le pune în mişcare rasa.

Relaţia dintre Sacramozo şi Maria constă în aceea că el vrea s-o întreţină ca s-o păstreze în viaţă, fiindcă ea singură îi mai face viaţa vrednică de trăit (oricât de puţin cere, aşteaptă de la ea).

Sacramozo are faţă de Maria „religie nu iubire" (Novalis) – Cavalerul: „am găsit-o la Genova; oameni ticăloşi pretindeau că au drepturi asupra ei. O protejez –

şi am reuşit s-o aduc aici. Da, dar nu-i sunt mai apropiat decât dumneata. Consider fiecare zi drept ultima. Mă gândesc zi de zi, are să dispară pentru tine!" – Andreas: „Credeţi că se va duce la o mănăstire?" Cavalerul: „A fost cât pe-aci s-o facă. Se pare însă că a renunţat. Mi-a spus că a primit nişte scrisori care au determinat-o să-şi schimbe gândul".

La treisprezece ani, Maria s-a măritat cu un bărbat rău. E văduvă; bărbatul ei a fost îngrozitor. Vina sciziunii sufleteşti a Mariei s-a datorat crizei religioase. O rugăciune (aceste lucruri i le povesteşte Sacramozo lui Andreas) – Maria considera totul ca o pedeapsă pentru faptul că l-a rugat pe Christos s-o ajute în aventurile ei amoroase, comiţând astfel un sacrilegiu. De-atunci, Maria e dezgustată de actul propriu-zis; e stăpânită de o vagă oboseală, o îngrozitoare cunoaştere

fizică a acestuia.

Trupul ei astral, constând din gândurile, spaimele, aspiraţiile ei, care este atins cu o sensibilitate imensă de ceea ce spune cineva, ba chiar de o simplă veste, de o „mută cădere a unei stele îndepărtate" – întregul acesta este resimţit de ea ca eul ei; întregul acesta trebuie să fie mânuit, întregul acesta n-ar fi fost niciodată capabil să se dăruiască în iubire, întregul acesta nu poate fi niciodată cuprins de către Andreas, întregul acesta este povara şi suferinţa ei.

Un aspect de mijloc al Mariei – prin care face, în cea mai mare măsură, impresia de doamnă: în ea nu s-a reunit încă total, nu e încă nici resemnată, nici epuizată, posibilitatea unei morţi de martir mai există pentru ea la fel ca şi încremenirea într-o morgă aristocratică.

Din confidenţe, Sacramozo ştie că uneori Maria se pierde. Presupunerile lui cu privire la această stare.

Doamna (Maria) şi cocota (Mariquita) sunt amândouă spaniole: sunt sciziuni ale uneia şi aceleiaşi persoane care-şi joacă feste una alteia. Cocota îi scrie scrisori lui Andreas. Cocota îl urăşte pe Sacramozo şi toată agitaţia sentimentală. Odată, pe când pleca de la doamnă, Andreas o întâlneşte pe cocotă; odată, buna doamnă se transformă în reaua cocotă. Cocota se teme de Sacramozo.

14 – Femeia fără umbră 211 crede că privirea lui deoache (se teme şi că ar putea s-o ucidă, într-adevăr aleargă după ea cu un cuţit). Prin aceasta, Andreas e din ce în ce mai îndrăgostit de doamnă şi nu mai înţelege deloc platonismul lui Sacramozo. Odată doarme la cocotă: dimineaţa, patul e gol, aude un geamăt şi cu semne de îngrozitoare zăpăceală se îndepărtează în fugă *cealaltă*. În această vreme tulbure, găseşte odată în raniţa sa şalul micii Finazzer. Cocota recunoaşte că din timp în timp trebuie să se ducă la un bătrân bogat.

Portretul Mariei şi al Mariquitei în însemnările zilnice: a fi cu Maria înseamnă a se apropia de cea mai subtilă şi cea mai profundă noţiune a individului: estetismul religios al Mariei este orientat în această direcţie. Ţine mult la unitatea, la unicitatea sufletului – în privinţa corpului, aceasta e nimicită. Ar fi cu neputinţă să-i faci un compliment privitor la frumuseţea ei sau la un detaliu al chipului. Consideră că niciun copac, niciun nor nu sunt identice unul cu altul. Îi e groază de iubirea care se bazează pe confundarea unei persoane cu alta (o aminteşte pe Prinţesa din *Tasso).*

La Mariquita, fiecare detaliu trupesc este cel ce pare unic şi

veşnic: genunchiul, şoldurile, zâmbetul. Altminteri, ea este prea puţin preocupată de unicitate; nu crede în nemurirea sufletului. Felul ei de a vorbi, argumentarea ei, însăşi gândirea ei sunt pe de-a-ntregul pantomimă, pe de-a-ntregul erotică potenţială, niciun cuvânt nu vizează ceva dincolo de acest moment – ea rivalizează necontenit cu tot ce o înconjoară.

Maria şi Mariquita se află în corelaţie printr-un căţel King Charles dispneic pe nume Fidèle, un animal suspicios şi mândru, care este mereu ascuns în casă de Maria până *într-o zi* (se pune din nou problema fundamentală despre „ieri": devotament, persistenţă, schimbare) – Maria intuieşte confuz haoticul din ea, factorul comun cu Mariquita. În acest sens, au căţelul în comun.

ad Maria şi Mariquita: părerile preotului franciscan asupra cazului: părerile materialiste ale lui medicus (La Mettrie, Condillac); anecdota despre bărbatul distrus printr-un accident şi refăcut prin altul. – „ce concluzii tragi de-aici?" a întrebat maltezul.

María mereu cu mănuşi fără degete, mereu cu mâinile reci; mâinile Mariquitei parcă străbătute de un foc lichid.

Trăsătura esenţială a Mariquitei, neînfrânarea, trăsătura esenţială a contesei, reţinerea. Contesa vorbeşte despre lanţurile grele de sute de pfunzi, cu care cerul îi încearcă pe ai săi. Eşti răspunzător pentru mai mult decât pentru tine însuţi. Ceea ce este apăsat ca de o povară în scrisorile de dragoste ale contesei.

La Maña, Andreas învaţă să proslăvească libertatea firii omeneşti, la Mariquita se îngrozeşte de libertatea absolută. La Mariquita se simte îmboldit să năzuiască după un mijloc de legătură universal, la Maria, după un mijloc de desprindere: astfel trebuie să i se reveleze propria lui natură.

Maria este extrem de bine îmbrăcată, Mariquita iubeşte murdăria şi dezordinea.

Maria suportă foarte greu parfumul florilor; într-o zi, Andreas o găseşte pe jumătate leşinată şi înconjurată de flori puternic mirositoare, aceste flori au fost cumpărate de dimineaţă în piaţa de legume de către Mariquita şi trimise Mariei printr-un friulez.

Maria este creştină cu înclinaţii spre mistica molinistă: Sacramozo este indiferent (Galiani); Mariquita este păgână, ea crede în clipă, în nimic altceva.

Părerile Mariquitei despre Maria (ocazional în scrisori sau în

monoloage): o urăşte, vede în ea numai nedesăvârşire, o găseşte *laşă* (aşa cum Michelangelo se consideră laş în opoziţie cu Savonarola) şi totuşi pentru ea este obiectul cel mai propriu, singurul interesant. O invidiază pentru distincţia ei, fără a se lămuri prea bine ce este această distincţie, ce este acel ceva care dă oricărei acţiuni a Mariei o valoare ireală regească (asemeni cornului de pe fruntea inorogului, ca un turn în lună), ba chiar încearcă s-o facă pe Maria însăşi să suspecteze această superioritate a ei, s-o scufunde în vulgaritate (prin care ea însăşi ar deveni profund nefericită) – îi scrie: „nălucirile tale de ieri că nu există vulgaritate, că toate acestea pot fi depăşite pe deplin, că se poate trăi într-un elan veşnic, fără acea ghemuire deoparte în colţ – toate acestea sunt o iluzie a vanităţii tale nemăsurate, a incapacităţii tale stupide de a lua cunoştinţă de realitate".

Povestirile Mariquitei (despre Maria): mai întâi, ca şi când ar fi o bătrână vrăjitoare, apoi: „trebuie să luaţi asta numai în sens figurat. Oamenii trebuie luaţi îndeobşte în sens figurat. E o persoană foarte drăguţă, totuşi un adevărat diavol. Tocmai fiindcă vrea să fie socotită un înger. Ceea ce pot să spun e că nicio femeie de pe lume nu e pătrunsă cu privirea aşa cum o pătrund eu pe aceasta. Privirile mele străbat sub piele".

Mariquita: diferitele aspecte ale demonului: intrigant, cu minte ageră, cinic, agitat, ateu, frică libertininsolentă de biserici, curios fără măsură, spiritual ingenuu, în genere, lipsă de memorie.

Factorul liant în toate fazele ei, ceva activ, de manechin. Ea vrea să împingă lucrurile înainte; urăşte repausul, adâncirea în sine – se teme să nu se dezagrege în ceilalţi.

Odată, Mariquita îşi dă frâu liber faţă de Ducnna (Andreas se preface că doarme): „blestemata! ar vrea să mă închidă într-o mănăstire, fiindcă îmi îngădui prea multe! trebuie s-o sâcâi niţel prin ăsta de-aici..." – Ducnna: „n-ai putea să-i dai ceva ca să dispară cu totul?" – Mariquita: „are o putere afurisită, nu numai când se roagă, ci şi altminteri, un fel de a se înălţa lăuntric, atunci simt că mi se face rău şi nu mai am nicio putere faţă de ea". – Ducnna: „n-ai putea face ca, în timp ce se roagă, să-i vină în minte una dintre cele mai tari poziţii ale tale?" – Mariquita: „atunci ea mă simte venind şi mă îngenunche, acestea sunt clipele mele cele mai dezgustătoare. Atunci o urăsc cum numai în veci blestematul Dumnezeu trebuie să urască".

Mariquita face abia treptat experienţe în legătură cu relaţia

dintre ea şi Maria; la început speră că se poate elibera pe deplin în curând.

Scenă în care Mariquita, foarte tulburată din pricină că Maria vrea să se ducă la mănăstire, îi cere lui Andreas s-o seducă pe Maria; – înfricoşătoarea ei privire câinească în timpul acestei scene. În mintea lui Andreas, bănuiala că vrăjitoarea are întrucâtva de-a face cu experimente similare acelora care au dus la „Moreau herrors"; că e furnizoare pentru asemenea experimente.

Căutând să trezească în Mariquita sufletul, Andreas îi pune în primejdie viaţa, existenţa particulară, fapt la care ea face aluzii pline de teamă. Astfel, odată îl cuprinde în braţe şi, cu lacrimi în ochi, se declară gata să se jertfească pentru fericirea pe care el ar putea-o găsi cu alta. El simte că spune adevărul.

Mariquita demonică până la vrăjitorie. *Succubus*4. Odată se culcă în acelaşi timp cu doi bărbaţi, spune: „dacă m-aş fi culcat eu unul după altul la interval de o zi, de şase ore, de două ore, de o jumătate de oră, de zece minute?… ei, deci?"

Mariquita urăşte noţiunea „adevărul" – „de n-aş mai auzi cuvântul ăsta idiot! de-aţi vrea să mă scutiţi de filosofia voastră – de vreme ce lumea este totuşi ca să zicem aşa comestibilă".

Ideea ei sumbră despre maltez: cifrul vieţii acestuia îi insuflă groază. Când vorbeşte despre el, păleşte.

Mariquita nu scrie niciodată, trimite numai răvaşe verbale; scrisul e numai pentru a zăpăci şi compromite.

Locuinţa Mariquitei într-un palat pe jumătate ruinat, în două odăi în cea mai mare dezordine. Într-o cameră mare din fund locuieşte Ducnna, o bătrână vrăjitoare. Odaia luminoasă, deschisă ca o colivie mare, în care Mariquita face baie, mănâncă şi primeşte. Afară, o grădiniţă, bogatul adorator evreu dalie Torre. La început, Mariquita îl tratează rău pe Andreas, apoi îl invită îndată printr-o scrisoare plină de aluzii la Maria, când bagă de seamă că Maria îl vede cu plăcere; speră ca prin Andreas s-o seducă în sfârşit pe Maria.

În ziua în care Andreas primeşte scrisoarea de invitaţie, Sacramozo primeşte o scrisoare insultătoare: s-a plictisit de el şi îşi va căuta alt prieten.

---

4 Demon feminin *(lat.).*

La prima vizită, deşi îl tratează rău, Mariquita se joacă drăgăstos cu mâna lui şi spune: „frumoasă mână, păcat că aparţii unui stăpân rece şi zgârcit”.

Îi spune de ce e iubit: firea lui dificilă, rezervată, nu poţi ghici cum are să fie, nu poţi fi sigur că îl posezi pe deplin.

Mariquita: un fel de ameţeală a existenţei; întreprinde împreună cu Andreas, noaptea, o călătorie cu diligenţa. E o încurcă-lume, totul merge anapoda; impenetrabilul, încât ceala infernală a tuturor lucrurilor, un lanţ întreg de divizări nefericite, nimic nu se potriveşte. Cafenea la Mestre, în trăsură, ea este alta. Se poartă cu el ca şi cum l-ar socoti un Cassanova, îi impută întâlnirile cu contesa (cu toate detaliile psihologice şi realiste), apoi, în cele din urmă: „iartă-mă!” apoi, violent: „şi de ce nu? de ce n-o iei?” El vrea să se smulgă, atunci ea face aluzie la o taină, îi făgăduieşte că-şi va deschide în curând sufletul.

Cu Mariquita, aventura unei nopţi de furtună. Vrea să-l arunce în apă pe gondolierul ameţit, ameţit de lovitura lui Andreas.

Curtezana vrea să-l seducă pe omul din pădure, în acest scop se organizează o excursie la ţară.

Sentimentele cu totul diferite ale lui Andreas în prezenţa celor două femei: apropierea Mariei îl face fericit, îi face lumea mai frumoasă; Mariquita îl face să fie posomorât, încordat, sălbatic – după aceea, indispuo. istovit.

A vedea, a simţi mâna Mariei făcând o mişcare voluptuoasă pare ceva inimaginabil. Piciorul Mariquitei răspunde atingerii ca o mână, se încolăceşte, apasă ca o mină moale, mai oarbă, încă mai voluptuoasă.

Andreas: sentimentul său faţă de Maria în creştere, astfel încât îi vine ameţeală la gândul unei intimităţi (-numai să ţină mâna pe genunchiul ei), chiar numai la gândul intensiv că e femeie: devine gelos pe Sacramozo. Devenind stăruitor, face posibilă apariţia Mariquitei.

Andreas şi noţiunea „elegant”: oamenii eleganţi sunt pentru el ceea ce erau pentru Michelangelo Savonarola sau un tânăr nobil închis în sine. Dragostea doamnei elegante: acesta îi este mai întâi ţelul; crede că prin aceasta va fi transformat, aşa cum a fost transformat bunicul prin favoarea arhiducesei. Îşi spune: „dacă aş fi amantul ei…” – dar nu se poate imagina bine în această situaţie, ca şi cum atunci ar fi altul (o clipă crede că maltezul îl consideră amantul ei) … treptat, intuieşte că pentru el Maria se află în sfera intangibilului şi mai intuieşte că aici se găseşte destinul său, că oarecum aici se află în faţa unui vârf din care

trebuie să rupă mereu câte puţin. Intuieşte că dragostea Mariei trebuie să se refere la ceva din el care-i este lui însuşi intangibil, dinafara mândriei lui, a neliniştii lui, a conştiinţei lui.

Faţă de Maria, Andreae este de o sfiiciune extremă, atât de desăvârşit este modul în care conduce ea conversaţia. Numai la gândul de a o întreba ceva intim (d. ex, dacă ştie ceva despre existenţa surorii neleg.) se simte întocmai ca la gândul că ar fi posibil să atingă intimitatea trupului ei – îl apucă ameţeala. La Maria, sufletul este ca un văl peste trup.

În ultimă instanţă, relaţia sa cu Maria este de aşa natură, încât devine chinuitor de gelos pe prietenia „fără obiect" a lui Sacramozo.

Uimirea lui că există oameni de acest soi: totul e mai moale şi mai dur, totul mai urât şi mai scrupulos, mai ferm în cele mari, mai sensibil în amănunte.

— I se pare că ar trebui să capete noi simţuri pentru a înţelege aceasta. Intuieşte că simţurile noastre sunt împovărate de ceva întâmplător. Devine conştient de felul cum îşi deschide drum: ca un porc printr-o apă în creştere.

Simte cum maltezul îl poartă şi-l înalţă, fiecare cuvânt al lui înnobilează, el se simte pe de-a-ntregul ca o creatură a lui Sacramozo, dar fără silnicie. Nu ştie dacă trebuie să se mire mai mult de această femeie sau de acest bărbat.

Ultima carte.

Ceea ce-i lipseşte lui Sacramozo ca s-o câştige pe această femeie este egoismul superior, religia propriului eu.

Sacramozo îşi atribuie moartea unei persoane iubite; Mariquita afirmă direct că a otrăvit una.

Sacramozo îşi asumă vina de a fi provocat nebunia unei tinere persoane drăguţe, care trăieşte acum ca un animal lacom de dulciuri.

A o vedea în ochii ei pe „cealaltă" – aceasta l-a făcut filosof. Tot atât de ciudat s-a schimbat tatăl lui puţin înainte de moarte. Aşa ajunge el să considere *măştile* ca factorul distinctiv. În acest sens spune el că nici Goldoni, nici Molière n-au creat un caracter întrupat în individ.

Îşi reproşează mai ales faptul că s-a mai culcat cu amintita persoană după ce devenise o „nebună". Ar dori ea să aibă o scoică, în care s-ar păstra vocea iubitului ei mort? în legătură cu aceasta este discutată şi dualitatea scrisului Mariei.

La Sacramozo: portretul doamnei din ordinul Crucea Sudului:

contesa Welsberg (mama sa).

— Sacramozo despre cuvintele mamei sale germane: îşi interzice să-şi aducă aminte de ea; mai târziu îşi va îngădui să-şi amintească de ea cu atât mai deplin.

— Sacramozoa înţeles potrivirea cu întoarcerea vărului şi a decis să se exileze: la Welsberg ar fi prevalat natura lui inferioară, dezvoltarea superioară a naturii lui ar fi fost împiedicată.

— Sacramozo a vrut să cumpere castelul Welsberg. Noaptea petrecută în camera pe pereţii căreia este zugrăvită piramida vieţii (gândurile sale diverse asupra vârstei, unchiul său de nouăzeci şi trei de ani) – Sacramozo consideră drept un lucru de la sine înţeles că din două vise, cel ulterior îl lămureşte pe cel anterior – aşa se comportă tot ceea ce vine mai târziu faţă de ceea ce a fost mai înainte – în toate direcţiile.

— Visul de la Welsberg: în al doilea, el este guvernator de provincie, nerecunoscut ca atare: cel ce e vinovat de toate, care trebuia să decreteze condamnarea la moarte etc.

Sacramozo: credinţă şi superstiţie în timp: în ore de exaltare, crede că numai el posedă cheia adevărată a lumii, ceilalţi alunecă pe lângă lacătul secret – toate îi slujesc, chiar şi un peisaj văzut cândva, o mlaştină cu apă murdară din Lndiile de Vest. Ar fi smintit dacă n-ar avea dreptate. Are dreptate în toate, chiar şi în aceea că i l-a adus contesei pe Andréas. Cunoştinţele sale: ştie că trupul nu uită nimic (la fel, corpul universului, marele corp) – Cunoaşte viaţa Mariei cum nu i-o cunoaşte duhovnicul.

— Dibăcia lui Sacramozo: cheia lui Solomon în epigrama lui Hebbel.

Simbolica ciudată a cavalerilor Rozacrucii, utilizarea necondiţionat simbolică, aşadar, transcendentă a cuvintelor îi sunt simpatice. Căci în suflet, spune el, se află totul: tot ceea ce conjură şi tot ceea ce este de conjurat. „Fiecare cuvânt este o conjurare: acel spirit care e invocat, acela apare" (Novalis).

Aşa devine pentru el inteligibil specificul poeziei: magia asocierilor. Goldoni (= lumea Zustinei, nemetafizicul absolut) îl înspăimântă, Molière nu înseamnă pentru el mare lucru, mimul îi este indiferent, ceea ce-l interesează este *incantatio.* Adevărata poezie este *arcanum* care ne reuneşte cu viaţa, care ne separă de viaţă. Separarea – abia prin separare trăim – dacă separăm, până şi moartea este

suportabilă, numai ceea ce este amestecat este îngrozitor (un ceas al morţii frumos şi pur ca acela al lui Stilling) – dar la fel de indispensabilă ca separarea este şi reunirea – *aurea catena Homeri5* – *„separabis terram ab igne, subtile a spisso suaviter mango cum ingenio" (Tabula smaragdina Hermetis)* 6

Sacramozo cunoaşte forţa creativităţii. „Ştim în măsura în care înfăptuim. Cunoaştem creaţia numai în măsura în care suntem noi înşine Dumnezeu, nu o cunoaştem în măsura în care suntem noi înşine lume" (Novalis). Sacramozo ştie: lucrurile nu sunt altceva decât ceea ce le face să fie necontenit puterea unui suflet omenesc. Creaţia neîncetată. Relaţiile dintre două fiinţe ca silf născut de ele (cavalerii Rozacrucii).

El caută viaţa acolo unde este de găsit: în ceea ce este extrem de delicat, în cutele lucrurilor.

Abisul dintr-un om ca Sacramozo: deznădejdea contemplatorului care trebuie să se întrebe: „exist cu adevărat de vreme ce trebuie să pier – *voi fi existat?* am cunoscut oare dragostea-ură?? – sau totul n-a fost decât nimic".

Ce *vrea* un om ca Sacramozo?... o mânie turbată a impotenţei – „Al domniei-voastre cu toată neputinţa".

Îngăduie ca silful născut din Andreas şi contesă să-l ucidă, ca mai puternic, pe cel mai slab, al cărui tată este el.

Sacramozo despre mădularele mistice ale omului: fie şi numai gândind la ele, mişcându-le în tăcere, resimţi voluptatea (visul Mariei).

Despre forţe: cel ce se poate ruga. „Dacă ar putea să se roage, contesa ar fi mântuită".

Dragostea mistică a lui Sacramozo pentru copil, ca om care nu e nici bărbat, nici femeie, ci amândouă în unul.

Andreas are de învăţat de la maltez: recunoaşterea a ceea ce este esenţial, depăşirea a ceea ce este comun (tot ceea ce este austriac este comun: masa camerierilor, îngrămădire în totul. La Viena, fiecare doreşte să reprezinte ceva).

Concepţia pesimistă a lui Sacramozo: dacă sunt creştin sau ateu, fatalist sau sceptic mă voi decide îndată ce voi şti cine sunt, unde sunt

---

' Lanțul de aur al lui Homer *(lat.).*

**« Cu mare talent vei separa în mod plăcut pământul de foo, ceea ce e fin de ceea ce e grosolan (Tabla de smarald a lui Hermes) *(lat.).*

şi unde încetez a mai fi.

Sacramozo: „speranţa şi dorinţa arzătoare a omului de a se întoarce în starea sa anterioară este la fel ca nesaţul moliei după lumină”. (Leonardo)

Privirea pe care o aţinteşte asupra prietenului său tânăr. Femeile îl distrează mai mult, bărbaţii îl mişcă mai profund.

Sacramozo – aceasta e nelegiuirea lui – consideră posibil să ducă o a doua viaţă, în care este recuperat tot ceea ce s-a pierdut, este îmbunătăţit tot ce s-a greşit. „Patruzeci de ani, nu mai am nimic de câştigat, dar nu-mi e îngăduit să mai pierd nimic”.

Sacramozo cunoaşte momentul favorabil pentru reunirea lui Andreas cu Maria: acest moment îl alege pentru moartea voluntară – sigur de reîntoarcerea şi reunirea sa cu Maria cea transformată (ştie că şi elementele se transformă). Faptul că Andreas va trebui atunci să-i cedeze – în ce mod, asupra acestui lucru nu reflectează intenţionat – îl umple de o compasiune nostalgică pentru acesta.

A ştiut întotdeauna că toate acestea i se vor întâmpla în al patruzecelea an de viaţă. Îşi împarte viaţa astfel: trei perioade de câte douăsprezece; prima: împlinire, revelaţie; a doua: confuzie; a treia: osândă sau încercare. Apoi trei ani ai operării, apoi al patruzecelea: *annus mirabilis*7.

„Actul filosofic autentic este sinuciderea” (Novalis) – sinuciderea, pe de o parte, ca actul cel mai sublim al autodesfătării, reala putinţă a spiritului de a dispune de trup, pe de alta, ca cea mai sublimă comuniune cu lumea, în sfârşit ca o concordanţă contrastantă cu ultimul cuvânt al filosofiei răsăritene (neoplatonicienii despre sinucidere).

A convinge numai în lucrurile cele mai mici, în detaliul cel mai delicat, precum corpul: în aceasta rezidă secretul şi dificultatea. De adăugat atenţia şi venerarea a ceea ce ne revine.

„A nimici principiul contradicţiei constituie probabil misiunea supremă a logicii superioare” (Novalis) – „Sporirea treptată a farmecului interior este, aşadar, grija principală a artistului nemuririi” (Novalis).

Conversaţie cu Maria despre sinucidere: „… înainte de toate ar

---

7 Anul uimitor *(lat.).*

trebui să fii sigur că te nimiceşti cu totul". – Aici, Sacramozo zâmbeşte.

Sacraimozo: „În fiecare dimineaţă, soarele răsare peste milioane de oameni, dar unde este între aceste milioane acea unică inimă care să răsune pur către el precum coloana lui Memnon? – stăteam împreună cu zeci de mii pe o colină, un pelerinaj etc. – dar inima mea era despărţită de a lor. Când m-a luminat *cu adevărat* soarele dimineţii? o dată poate, într-un vis scurt. Dar mă voi duce acolo unde mă va atinge o lumină virgină pe maluri virgine". – „Orice început este voios. Ferice de cel ce ştie să înceapă necontenit din nou!"

Ziua morţii lui Sacramozo:

Pregătirea. Post. Aspectul lumii. Acces de îndoieli. Frica, făcând să se clatine hotărârea, din nou fermă.

Ultima conversaţie cu Maria: rămas bun şi la revedere, puterea acestei conversaţii asupra ei.

Ultima după-amiază, seara.

— Gândurile *din acest timp.* Picăturile; a şti să te poţi întrerupe de la picătură la picătură. Voluptate dizolvantă – cum păleşte aceasta la gândul întreruperii, aspectul lumii între viaţă şi moarte: sfinţirea voluptăţii prin aceea că totul e acum definitiv. O *venerare* uriaşă a lui Dumnezeu în creaţiile sale: o pătrundere în templul lui Dumnezeu. Acces ai fricii de moarte: paroxism. Transfigurare.

Înainte de moarte: aude susurând o apă, de-ar putea acum să invoce fiecare apă pe care a auzit-o susurând cândva.

Stadii ale dezagregării: o minunată apropiere de fiecare fiinţă pe care i-o scoate la iveală un curs de apă domol şi luminos; fiinţele ies ca nişte înotători dintr-o apă sfântă: el ştie că n-a făcut nimic inutil în viaţă. Cei ce se apropie unul câte unul ca un sărut dizolvant al sufletului – albastrul unui veşmânt, răsuflarea unei buze, un glas de pasăre – (obiectele din odaie: stofă azurie, o mască, sfeşnice argintii, flori, fructe, cupe de apă) – el ia toate acestea ca pe o presimţire a unei inexprimabile reuniri şi ştie că acum nu se mai poate întoarce.

Camera mortuară a maltezului cu lămpi de alabastru şi flori. Fericita lui scrisoare de rămas-bun: atotiubire. Lui nu i se pare o vagă disoluţie a persoanei, ci cea mai sublimă păstrare a ei.

În acelaşi timp, Andreas o câştigă pe Zustina la loterie. Ea vrea să i se dăruiască, speră ca astfel să-l câştige ca soţ. Îi destăinuie şiretlicul, foarte iscusit, prin care l-a făcut să câştige. Lacrimile şi cumpătul ei. Este evident că şi Nina este îndrăgostită de el.

— Veşti despre Romană.

— Zustina vorbeşte despre felul de a iubi al Ninei în opoziţie cu al ei, îi abate pe amândoi foarte precis şi delicat de la firescul fizic. În această oră, Zustina este extraordinar de frumoasă. Zustina: „când Nina e îndrăgostită, totul încetează pentru sufletul ei: întreaga lume este altfel – ea nu înţelege cum a putut să trăiască ieri. Eu n-am fost până astăzi îndrăgostită – ia. – dacă nu există alt fel de a fi îndrăgostit decât acela al Ninei, nu cunosc până astăzi iubirea. Căci lumea rămâne pentru mine întotdeauna lume, deşi conţine o fiinţă pe care este încântător s-o întâlneşti".

Ultimul capitol.

Cum Andreas fuge şi urcă din nou la munte, are impresia că două jumătăţi ale fiinţei sale, care se rupseseră una de alta, se contopesc din nou.

La St. Vito găseşte un argat care pleacă acasă în timpul nopţii. Când ajunge în ziua următoare la castelul Finazzer, Romană nu este acolo. Treptat aude că a fugit din pricina lui pe păşunea de pe munte; apoi: a avut o febră teribilă, a vorbit mereu despre el, apoi a făgăduit că nu-l va mai vedea niciodată, el vine de la *Viena* ca s-o ia acasă ca soţie (iruşinea intensificată la infinit ca altă dată spontaneitatea).

El lasă o scrisoare hotărâtoare pentru Romană.

Ultimul capitol: pleacă în zori de zi, la răsăritul soarelui ajung, împreună cu mama, sus pe păşunea din munţi. Romană se ascunde în ultimul colţ, ameninţă în cele din urmă că se va azvârli de-acolo de sus.

ANDREAS SAU REUNIŢII

Doamna cu căţelul

Rezumat (aproximativ) 12. XII.1912.

I. Sosire. Locuinţă. Loterie. Vizită la cocotă. Prima întâlnire. II. Maltezul. Conversaţie. Vizită la contesă, mai înainte încă o dată la Nina. III. Evoluţia lucrurilor cu văduva. Prietenie delicată cu contesa. Gelozie faţă de maltez. IV. Contesa emoţionată: povestea ei. Văduva: cea mai focoasă prezenţă, ca un spiriduş, ştie despre „cealaltă". V. Retragerea incipientă a contesei (schimbarea duhovnicilor), vizită de seară. Biletul cu ameninţarea. VI… VIL Vizită de seară; urcând, în Andreas sentimentul că s-a schimbat total. Ponderea trăirii: nimic din toate acestea n-ar fi putut să nu se întâmple.

Andreas.

— Motivul trimiterii lui în călătorie: o convalescenţă grea,

trenantă după o criză sufletească, urme de *anhedonia*8, de pierdere a simţului valorii, confuzie a noţiunilor.

Influenţa unui pater Aderkast, care a anulat pentru Andreas viaţa, făcând-o iluzorie (reprezentaţii cu Calderón) – întâlnirea cu pater Aderkast (care se năpusteşte asupra lui cu dulcegărie – lui i se pare că tot trecutul său se năpusteşte asupră-i), împletită cu o aventură cu Mariquita: cu cât mai împrăştiat e Andreas datorită repetatelor întâlniri cu pater Aderkast, a cărui stăruinţă aproape că nu şi-o poate lămuri, cu atât pare să fie mai atrăgător pentru Mariquita.

Andreas nu crede cu adevărat în trăirile sale, ceea ce trăieşte el, tocmai el, nu va fi nimic; este lipsit de măsură, pe de o parte în privinţa celor senzoriale, pe de alta, în privinţa idealurilor.

— Consideră necontenit că trebuie să ştie ce se petrece într-însul.

— Cerea încet şi nu stăruitor şi se mulţumea cu puţin.

Perioada de ucenicie a lui Andreas: a descoperi ceea ce este superior, a descoperi conţinutul vieţii.

În amintirile din vremea copilăriei rămâne ceva încâlcit în chip penibil, pentru descurcarea căruia aproape că nu e suficientă întreaga viaţă. A muri împăcat cu copilăria sa. (însemnări zilnice, „aş dori să mor împăcat cu copilăria mea”).

Bunicul, podar la Spitz, coborât din Waldviertel. O trece peste apă pe prinţesa Braunschweig, care-l remarcă şi-l ia rândaş la cai în locul unuia ce se îmbolnăvise. împăratul îi iese în întâmpinare călare, cu o sută de cavaleri, se lasă prezentat ultimul, incognito, drept contele Falkenstein, dar, sărutându-i mâna, i-o strânge tare, la care ea sare în sus de spaimă, îi cade în braţe, iar el îi sărută acum mâinile alternativ, (aceasta, în 1716, bunicul născut în 1699, tatăl lui Andreas născut în 1731, acum în vârstă de 48 de ani) – esenţa spaniolă din aceste povestiri.

Ca încheiere a capitolului despre călătorie: întâlnirea cu „doamna de la Aar” – aventura neconsolatei văduve.

Despărţirea de gospodăria Finazzer: nu se crede pe sine, îşi formează în el făptura altuia, care va reveni. Înspăimântat acum în casa de lângă râu, unde îi iese în întâmpinare întristata văduvă cu al ei „Tu

8 Lipsă de plăcere.

însuţi! eşti tu însuţi! tu nu scapi de tine însuţi!" – Dispoziţie înălţătoare neîntreruptă de mai multe zile din momentul cu muntele, schimbându-se la acea aventură cu văduva (mâna văduvei noaptea pe pieptul său).

O văduvă, care vorbeşte germana, din cea mai de jos situată dintre Sette Communi. Tabloul nefericitei pictat pe hârtie, alături verighete. O trimite pe fata ei de şaisprezece ani la fluviu să îngenuncheze şi să plângă. Tuşea ei (agravată isteric de ea însăşi) – câteodată povesteşte amănunţit. Tabloul e pentru ea cartea de rugăciuni, e totul.

— Impresia asupra lui Andreas, „o clipă!" – de aici înainte, el este în stare să se roage, aceasta îl impresionează. (între timp: un servitor al unui negustor, atenţie la bagajul său, brusc îndepărtat de rugăciune. O pălăvrăgeală vanitoasă cu un tovarăş de călătorie despre *terra ferma* – Jeluirile şi monoloagele văduvei, neîntrerupte de şaptesprezece ani, felul indiferent în care fiica relatează cu o răceală absolută amănunte şi spune pe un ton obosit, trenant „nimic n-o bucură, lumea e pentru ea ca un sicriu" – în vreme ce mama spune acelaşi lucru, dar *în a raving way*[9], prin care în chin rămâne totuşi ceva din răsuflarea lui Dumnezeu, din caracterul inepuizabil al naturii şi al vieţii. Dimpotrivă, la fiică însăşi ţinuta corpului îngrozitoare, târârea indiferentă lângă mamă, răspunsul indiferent „da, da" – privirea în lături, spusa indiferentă „tata a murit acum optsprezece ani, iar ea nu mai încetează, n-o să iasă din asta niciodată, până când n-o să zacă în pământ". – Aici, Andreas devine atent la relaţia misterioasă ce există între clipă şi an, ba chiar între clipă şi viaţa întreagă; cum o clipă poate înghiţi o viaţă întreagă (ceva asemănător apoi în destinul contesei).

O aude vorbind, întreruptă de plâns, vrea să se arunce în apă. Fiica despre anii ei, cu asprime. El intuieşte că întreaga existenţă se bizuie pe un egoism sănătos, precum muntele Kaf pe un smarald.

— După toate aceste închipuiri se simte inseparabil legat de Romană, căsătorit realmente cu ea.

Scena când fiica vrea s-o târască deoparte pe mamă, ca să nu-l plictisească pe străin, îi spune mamei care stă aninată de pieptul străinului cele mai amare şi mai glaciale adevăruri, „acesta e un om

---

9 Intr-un fel delirant *(engl).*

străin adus de o întâmplare, pe care o va blestema, să înnopteze aici. Ceea ce ţi s-a întâmplat ţie îi este indiferent, el blestemă şederea aici şi zbieretele tale ce-i fac urechile să ţiuie. De îndată ce lectica lui va da colţul, ne-a şi uitat, pe tine şi pe mine, ca pe nişte insecte dintr-un han murdar. „Teribilul chin sufletesc al lui Andreas, insatisfacţia cea mai profundă în faţa acestei jeluiri, a acestui ceva pur şi simplu fără sfârşit; se dispreţuieşte pentru orice dorinţă de tihnă… – aici, amintirile din călătorie se frâng brusc.

Nu se gândea la fiecare dintre aceste trăiri luată în parte, şi totuşi în el erau prezente toate, fiecare era în vreun fel permanent prezentă, forul său lăuntric era ca un tremurător ac magnetic: toate aceste lucruri îl îndepărtau necontenit de pol; era gol şi supra-împovărat. Firea lui simţea cu nostalgie nevoia de pasiune, care, smulgându-ne cu ea, ne eliberează de povara eului nostru.

Casa de pe malul râului cu neconsolabila văduvă în toate încăperile, şoproanele etc. cuprinzându-l. Pe chipul ei trist, o bruscă iluminare, ochii prietenoşi, gura frumoasă, trăsăturile cele mai pure şi adevărate ale firescului ei.

— Gândul dacă nu cumva existenţa părinţilor lui, un iad tăinuit.

— Plimbarea melancolică a lui Andreas, aceste foarte mici detalii: ruperea unei ramuri, aruncarea ei cu delicateţe, cu blândeţe, nu departe de el, simţind-o încă în vreme ce zace pe jos. De bucurie, linge nişte spice.

A ascultat-o pe văduvă în alt mod decât toţi ceilalţi oameni de multă vreme; de aceea vine ea la el noaptea, îi atinge pieptul – acolo unde, după un răstimp îndelungat de lipsă a sensibilităţii omeneşti, simte din nou că veghează şi trăieşte ceva din cel pe care l-a pierdut.

Seara la cină: plimbarea ei în sus şi-n jos, fantazând despre cel mort. Fiica spune „bate vântul de sud”. – îl ia de mână pe străin, „o, acceptaţi asta, numai asta de la mine, că am făcut-o cu tot dinadinsul, deplin conştientă; – dacă n-aş sta ca o piatră în zid, totul ar trebui să se prăbuşească, tocmai de aceea trebuie să rămân! – mă puteţi înţelege? Setea de a ucide (*imp of the perverse*10) nu e nimic pe lângă asta – am făcut-o dintr-o groază cumplită pricinuită de lume! (îndată contrazicându-se, învinuindu-se de egoism diavolesc) – înfricoşătoare

10 Spiriduş al perversiunii *(engl.).*

încremenire, când totul rămâne pe loc, înţepeneşte, chiar şi mişcarea.

— Fiica o împinge la o parte, „domnului i s-a pregătit cina, lasă-l în pace!” – ce tânără arată mama în momentele cele mai chinuite – fiica: parohul o alungă din confesional ca pe o deznădăjduită îndărătnică.

Andreas: în timpul unei stări în general greoaie, apăsătoare, anumite subtilităţi, anumite asocieri preferate neverosimile, cărora spiritul le cedează mereu, pe care le resimte ca fiind proprii, din pricina cărora nu percepe niciodată separat restul vieţii. O asemenea răbufnire a acestui ceva ce-i este în mod absolut propriu, în acea seară, lângă râu, unde se află casa deprimatei văduve; stranie trăire apoi, noaptea, când femeia pe jumătate nebună îngenunchează pe pieptul său. El se identifică mai înainte cu cel mort, i se pare că el a aruncat acea privire. În pat, gândeşte intens la Romană.

Se pune, mai târziu, schimbând rolurile, în locul nefericitei ucigaşe, pe Romană în locul bărbatului. Este deştul de ipohondru ca să-şi imagineze doborârea. Toată obsesia amănuntelor se concentrează aici, îşi imaginează tot ce a nimicit în Romană, n-o lasă să fie moartă cu totul, ci să trăiască mai departe ca un duh lipsit de bucurii – abia prin aceasta îi devine clară bogăţia vieţii ei, se simte unit cu ea mai mult decât oricând înainte, conţinutul vieţii i se deschide – e fericit – „Prin ce suntem puşi în mişcare? de ce forţă, începând din ce punct?” se întreabă şi-l cuprinde groaza fiindcă nu cunoaşte forţa ce se află mai presus de toate.

Permanenta înălţare a materiei Romană prin tot ce se întâmplă: o poate avea pe Romană abia când o *crede.*

În casa văduvei. La fereastră, la răsăritul soarelui, nori peste râu. Cea mai puternică trăire: intuirea întregii iubiri şi a nici uneia în sine, intuire: nu ţi se poate întâmpla nimic, tu nu poţi ieşi în pagubă. Mai înainte, treptat, cele mai puternice adversităţi; aprehensiunea principală, de-a fi înşelat în privinţa a ceea ce îi e propriu, a conţinutului vieţii. Către sine: „oricine ai fi, cuvios sau necuvios, copil sau tată – tu nu te poţi pierde, ceva te ţine”. Crede că poate înţelege acest ceva. De care nu se socotea demn, pe care nu-l considera posibil, a cărui posibilitate şi-o contesta ipohondrie – în trecut, acest lucru îi apărea drept posibil, în vis era posesiunea lui cea mai proprie. Înainte de toate un lucru îi era greu: să ajungă la el însuşi, iar această greutate îi umplea toată fiinţa.

Calea lui Andreas: mai întâi să devină capabil de iubire, apoi să înveţe că spiritul şi corpul sunt una. A suferit permanent de dualism, apreciind drept lipsit de valoare când ceva, când altceva din el însuşi. Acum învaţă să simtă înapoia unui lucru pe celălalt, să-l simtă necontenit pe unul ca purtător al celuilalt.

Cum începe Romană să trăiască în el: trăsături izolate, un zâmbet ca în înţelegere cu el. Această trezire la viaţă în el este mereu legată de temeri ce alternează cu sentimente de voioşie. Odată crede că o vede şezând pe un geamantan la Riva, se pregăteşte să despacheteze. El nu îndrăzneşte să se apropie.

Capitolul I. Încheiere: Andreas şezând pe pat, mai curând ar putea o cămilă să treacă prin urechile acului decât să ajungă el la o adevărată legătură de dragoste cu spaniola, cu Zustina, cu Nina – oricare altul ar putea mai curând. Acum, în gândurile la Romană, iluminând frumos: plimbarea. Patru castele în Spania, în care locuieşte cu fiecare dintre cele patru.

Episod cu femeia burgheză – în acelaşi timp, înstrăinare de maltez. Soţia unui croitor, care ar vrea să fie căsătorită cu el. Cârpaciul n-o scapă din ochi. O lume burgheză măruntă, trăncăneli despre aristocraţie şi despre călătorii aflaţi în trecere. Se oferă să-i fie pe plac şi să-i procure şi altele, totodată cel mai înalt respect faţă de virtute. Existenţă populară întru totul elementară, aidoma statului inferior din antichitate. Soţia croitorului are şaisprezece fraţi şi surori. Ochi prietenoşi şi o gură frumoasă, binevoitoare, la prima întâlnire îl ia drept un domn mare, apoi mai mult drept cineva de aceeaşi teapă. Soţul moare. Copiii femeii: băiatul serios, cum îl priveşte acesta, părând că în acest timp uită de el însuşi; fetiţa lipicioasă cu o privire cam ipocrită.

Aici, Andreas este într-o anumită măsură acasă, la contesă are impresia că nu trăieşte, ci doar visează, se întreabă dacă a trăit vreodată. Prin această viaţă în casa burgheză, de care nu pomeneşte nimănui, crede că este un mincinos şi un trădător. În acest timp, Andreas îi pozează lui Zorzi pentru un portret, o rupe cu el. Zorzi îl sperie cu intervenţia autorităţilor. Catastrofa prin moartea bărbatului, schimbarea copiilor faţă de el, amărăciunea ei, autoreproşuri ale lui Andreas, „îmi e îngăduit să spun: stau la cineva?” – tablourile din biserică insuportabile pentru el, îl umilesc prin diversitatea figurilor reprezentate. îl dezgustă capacitatea sa de a se transpune imaginar cu

înţelegere în toţi, chiar şi în spionul Zorzi, apoi într-un bătrân codoş cocoşat etc. Vrea să-i mărturisească maltezului acest dispreţ de sine, renunţă din nou; maltezul îi ghiceşte starea, după felul schimbat, dispreţuitor de a vorbi, îşi dă seama că e învrăjbit cu el însuşi.

Maltezul i-l dă pe Ariosto să-l citească, pentru minunata „lume" aflată în opera lui. Nu-l citeşte în sensul rococo. Pricepe remarca maltezului că nu există nimic trecut; tot ceea ce există este prezent, ba chiar se naşte în fiece clipă (sentimentul la ascultarea muzicii lui Bach).

(Pentru Andreas:) în amănuntul cel mai izolat se împlineşte destinul, în amănuntul cel mai izolat rezidă forţa. Nimic din ceea ce este magic nu este ceva vag, general, ci ceva distinct, momentan. Iubirea – aprinsă de un comic gând intermediar, de o nedibăcie, de o şovăială, ca printr-un gest de curaj, de libertate. Obişnuitul „eu" o construcţie fără însemnătate, o sperietoare de păsări.

Andreas şi cele două femei: „esenţa lumii se epuizează în polaritate şi intensitate" (Goethe, la optzeci de ani) – pe de o parte, cerând de la fiecare dintre cele două mai mult de fiecare dată – încotro? (tactul întrupat în fiinţa maltezului) – pe de altă parte: intuirea polarităţii, în fiecare o iubeşte pe cealaltă în modul cel mai delicat şi pur, este îndrumat astfel să nu caute în lume nimic necondiţionat.

Teama lui Andreas de a percepe în María sau Mariquita cealaltă fiinţă, pierzând astfel ceea ce e unic în fiinţa iubită. Este aproape gata s-o ucidă pe Mariquita, pentru a o salva pe María pentru sine (tentaţiile cărora le e supusă aici slăbiciunea sa – „învaţă să trăieşti!").

Modesta dorinţă a lui Andreas de a fi legat prin căsătorie cu Mariquita, treptata ieşire la iveală a imposibilităţii acestui lucru; vânturarea în minte a unei scrisori prin care să anunţe părinţilor acest pían.

María şi Mariquita – Novalis, „tot răul este izolat şi izolator, este principiul separării" – prin unire separarea este anulată şi nu este anulată, dar răul, ca separator şi unire aparentă, este în fapt anulat prin adevărata separare şi reunire, care biruie alternativ.

Mariquita

Sacramozo despre biruirea timpului)

Îi iubeşte pe oamenii bătrâni nu-i place să vadă oameni bătrâni se teme de copii atrage copii în jurul său

Maria este înduioşată de o femeie bătrână, a cărei piele nu doreşte nimeni se atingă.

Mariquita gurmandă şi artistă culinară, şi Mariei îi place să mănânce bine, dar se abţine şi habar nu are de bucătărie. Setea de viaţă a Mariquitei, curiozitatea nemăsurată, dorinţa de-a pune piciorul pretutindeni, de-a se afla în toate situaţiile posibile, de-a intra în toate speluncile. Receptează cu intensitate sporită tot ceea ce spune Andreas (despre frumuseţea apei curgătoare etc.). Aude despre ce vorbesc oamenii, unde se întâmplă ceva, unde e de văzut ceva (piaţa de zarzavaturi spre ziuă, piaţa de peşte, fanteziile din pivniţe, călătorii cu diligenţa pe uscat, episodul dansatorului pe sârmă).

Mariquita: o persoană cu totul de neînţeles, se lasă sărutată, mai mult nu, lasă să se înţeleagă că e o femeie cinstită, dar că un iubit are, desigur. El o duce în săli de joc, în alte locuri de distracţie, uneori îi dispare brusc de la braţ, uneori devine rigidă, apoi îl priveşte brusc cu chipul Mariei. La contesă, faptul că i s-ar putea dărui îi apare drept ceva monstruos, inimaginabil în mod serios, la Mariquita, drept ceva monstruos că aceasta n-o face. În ambele situaţii, el merge prea departe, ambele situaţii sunt nişte cratere prin care cade în neant. Doreşte să stea de vorbă cu maltezul despre acest lucru, dar în locul acestuia dă de duce, care se hârj oneste muşcându-se cu câinii.

Mariquita către Andreas: „sunt nebună după tine, fiindcă ai fost cel dintâi pe care l-am văzut la eliberarea mea. Ştiu că nu eşti ceva deosebit, dar te văd totuşi mereu cu ochi extaziaţi – dar totul nu e decât o întâmplare". – „în acea zi am fost pentru prima dată pe deplin aici afară; – mai înainte mă pricepeam să scriu scrisori". – puterea de a iniţia aventuri, fiindcă este necondiţionat liberă.

Mariquita primeşte într-o locuinţă ciudată, afişând o noblеţe pe care şi-a însuşit-o prin pretexte mincinoase;

născoceşte că e doamnă de companie sau altceva. Conflictul de conştiinţă al lui Andreas iscat de gândul de a se căsători eu ea, întrucât îi cunoaşte greşeala, oricum fermecătoare. Lipsa de intenţie uneori în pălăvrăgeala ei, felul ei visător – „te voi avea în întregime?" întreabă Andreas – „În întregime şi încă una în plus".

Cum face cunoştinţă Mariquita: prezentându-se ca guvernantă, colectând pentru opere religioase. Necontenit, excursii, află mereu ceva. În călătorii îl duce pe Andreas în societatea a fel de fel de oameni, unde are de îndurat batjocuri şi ironii, unde e zăpăcit, tras pe sfoară şi

umilit, „Doriţi să deveniţi funcţionar?” – Mariquitei îi place să-l pună să istorisească povestea unchiului Leopold. îl duce pe Andreas, între altele, la un nebun, a cărui nepoată sau menajeră se pretinde a fi; omul intră, monologhează, fără a-i vedea pe cei prezenţi.

— Odată nu găseşte altceva mai bun de făcut decât s-o ademenească pe cealaltă într-o casă stranie, lăsându-l apoi să plece acasă cu cealaltă, zăpăcită şi ruşinată. Cealaltă nu rosteşte niciun cuvânt, pare ruşinată şi înfricoşată de moarte, astfel încât Andreas o părăseşte.

Clipele ei cele mai frumoase: capacitatea ei de-a observa elementele pure până şi în ceea ce este aparent urât, la piaţa de peşte, la piaţa de zarzavaturi, la cumpărarea unor bucate. Andreas vrea să facă împreună cu Mariquita o călătorie până la casa văduvei; după lungi complicaţii, planul nu se înfăptuieşte. Ea nu vrea să se mai ducă cu el încă o dată în acelaşi loc unde au mai fost împreună. Prin aceasta deşiră din nou de fiecare dată ţesătura. Andreas, „dacă aş şti de singurătatea ta! cum eşti tu atunci?”

Mariquitei îi face plăcere să-l întrebe pe Andreas despre maltez, e ca şi cum ar şovăi uneori între ei doi; „ce-ar spune sau face el acum? ah, aşa e el? – îl admiri foarte mult? m-ar plăcea?”

Mariquita îl vede pe maltez în vreme ce acesta vorbeşte îndrăgostit şi emoţionat cu Maria. Ea (împotrivirea ei) o împiedică pe Maria să-l iubească pe maltez cu adevărat.

Mariquita afirmă că ştie totul despre contesă, până la primul ei an de viaţă; astfel, povesteşte o parte din biografie – niciodată pe a ei. Andreas întreabă, „şi ce-a fost cu tine, pe când erai copil?”

Odată, leşinând din sperietură, Mariquita se transformă în Maria – în aventura din timpul furtunii, pe chei, într-o casă străină, unde a dus-o el. În acea zi, ea era obosită, nedormită; un frumos apus de soare, apoi furtună.

Povestea Mariei: după o iubire nemăsurată, părăsită, se mărită cu un bărbat pe care nu-l iubea, care o are o singură dată; bărbatul se îmbolnăveşte grav, ea îl îngrijeşte într-o cârciumă lângă şosea – cel ce-o părăsise vine acolo la fereastră.

— Ideea predominantă a Mariei: infinitul – cum e posibil să-i confunzi pe unul cu altul.

Suferinţa ei sufletească datează din ziua când, îngrijindu-şi soţul neiubit, după moartea copilului ei, al celui iubit, se arată cel ce-o

părăsise. „Viaţa mea a fost sfâşiată în bucăţi, numai Dumnezeu din cer mă mai poate face din nou întreagă”.

Aventura: treptat, răspunde totuşi la câteva scrisori ale amantului, acceptă să se întâlnească odată cu el. Nu se gândeşte la voluptatea întâlnirii – dar se azvârlă în această aventură fără reticenţe: întâlnirea este pentru ea altceva decât frecventa lui revedere în trecere, este ca plastica faţă de vizual, nu mai mult. Dimpotrivă, bărbatul devine pentru ea din ce în ce mai plat. Cu puţin înainte de acea întâlnire, se opreşte, se întoarce, se duce acasă. Îi e ca şi cum bărbatul ar şedea lângă ghergheful ei, aşteptând-o şi îndreptând spre ea privirea. În timp ce se duce spre casă, îl simte pe amant în spatele ei, dar nu se întoarce, are puterea să ajungă până în prag, urcă scara, deschide uşa, bărbatul şade într-adevăr lângă gherghef, cu privirea spre ea, dar mort.

În căsătorie a avut un început de atrofiere a simţului valorii. Odată, contesa, singură, vede în oglindă cum se schimbă, după ce totul luase în gândurile ei altă înfăţişare. Expresia chinuită de pe chipul ei se luptă cu expresia triumfătoare, apoi Mariquita se ridică şi se strecoară coborând scara.

Odaţă, în timp ce Maria vorbeşte, adresându-se lui Andreas şi maltezului (despre titlurile şi succesiunile spaniole, în mod conştient plictisitor, fiindcă nu *vrea* să se irite), se pierde: apare celălalt chip, vorbeşte pe cu totul alt ton, ochii i se împăienjenesc, o privire focoasă îl atinge pe Andreas – apoi totul trece, ea devine palidă ca moartea, reia anevoie firul. În vremea acestei înflăcărări, Andreas îşi spune: „sunt posedat, fantezia mi-o reflectă înainte pe cealaltă” – roşeşte de ruşine şi are lacrimi în ochi.

— Andreas nu-şi îngăduie să accepte identitatea mâinilor: vrea să găsească o deosebire.

Groaza subliminară a Mariei fată de tot ce se întâmplă pe stradă, neplăcerea crescândă de-a ieşi, pe care maltezul încearcă s-o combată. Purificare, prefacere a inimii în cenuşă. Preamărire a mortificării, interes faţă de platonism, înclinaţie spre molinism.

Predica, pe care a ascultat-o în această după-amiază despre acţiunea viermilor asupra cadavrului omenesc şi totodată căderea în uitare până şi la rudele cele mai apropiate; cum împotriva acestui lucru nu există altă mântuire decât la Dumnezeu.

Duhovnicul: spaniol, relaţia Mariquitei cu acesta este ciudată, ea

îi scrie şi lui, îl ameninţă, cerându-i s-o aducă pe Maria pe altă cale. Ea rezistă privirii lui.

— Maria resimte dorinţele puternice ale Mariquitei ca pe nişte impulsuri.

Mariquita despre Maria: nu voia să fie o femeie adevărată – nu voia să-l uite pe Christos.

Andreas – Maria: se ajunge până la închirierea unei camere; teama lui de-a o poseda – de care el însuşi nu-şi dă seama.

— Maria se simte prevenită de o voce, rosteşte monoton repetând ceea ce se pare că-i spune vocea: „să n-o faci, să n-o faci".

Mărturisirile bolnavei (aparent febrilă, totuşi nu are febră), cum Mariquita i-a retezat picioarele şi i le-a ascuns. – în timpul povestirii, Andreas se năpusteşte afară din odaie. Primeşte acum neîntrerupt scrisori de la amândouă. În cele din urmă, doamna se duce la mănăstire.

Maltezul.

— Se mişcă într-un timp care nu e pe de-a-ntregul prezent şi într-un loc care nu e pe de-a-ntregul aici. Pentru el, Veneţia o fuziune între antichitate şi Orient, imposibilitate de a se coborî de aici din nou în meschinărie, în nimicuri. Străbunicul său, Morosin Peloponeziaco. Posedă câteva antichităţi, printre ele un torso timpuriu.

Mai mulţi oameni în el: când practică grădinăria» afară, pe Brenta, cu mânecile suflecate, anticipează în mod burghez anul 1840; Andreas intuieşte cum îşi voduce existenţa şi propriii săi nepoţi.

Solidaritate. E singur cu copilul, acesta priveşte în sus spre el, „din substanţa pe care nu-mi e îngăduit s-o caut – căci o am – se edifică toate cerurile şi iadurile tuturor religiilor – a căror lepădare ar fi noaptea cea mai întunecoasă.

— Privirea copilului mă leagă, cuvintele din gura mea, cu aceste ziduri, cu apărarea lor şi cu cele de la sine înţelese". – *„Impavidum ferient ruinae"* – o interpretare, o invocare a unor forţe interioare, chibzuiala asupra resurselor; numai cataclismele ne revelează voluptatea supremă.

Două vise ale lui Sacramozo în cancelaria de la Bruneck, la masa de scris. I) Locuieşte singur în castel. Cântat al cocoşului, al doilea, un sunet de clopot. Se ridică de pe scaun, cu picioarele goale, simte prin tălpile picioarelor totul, până jos în munte. Fiica morarurlui la poartă, aprinde focul, adapă vitele în sala cavalerilor – ceremonii pur

simbolice. O căsătoreşte apoi sub bolta de verdeaţă cu fiul său. De dincolo, din peretele muntelui apar strămoşi de argint, atât de frumoşi, încât strigă visând: visez.

— II) Totul echivoc: este guvernator de provincie, dar nimeni nu trebuie s-o ştie. În pridvorul casei, un foc, slujnice; înlănţuit de perete, prinsul. Tăgăduiri. Între timp, străbate în zbor ţinutul: pâraie, cimitire – încoace, încolo. Obosit de zbor, crede că trebuie să afle cine este celălalt – e ca o cheie pierdută. Prinsul, „mă cunoşti?" – acum cântă cocoşul. Ştie că e a treia oară şi ştie că l-a trădat pe mântuitorul său.

— Adevăratul guvernator apropiindu-se – „trebuie să vă povestesc ciudata întâmplare: contele von Welsberg s-a întors din războiul cu turcii" – se credea că fusese luat prizonier la Peştera Veteranilor şi decapitat de ieniceri.

Ipohondria lui, nespusa dependenţă de calitatea aerului; vanitatea sa faţă de aceste lucruri, rezervă.

— Antipatie faţă de strigătele grosolane, faţă de lătratul clinilor.

Aspiraţia spre desăvârşire trebuie să-l facă pe om pios. Declaraţia sa cu privire la motivele ce l-au determinat să desconsidere ceea ce este desăvârşit sub aspect senzorial (acea desăvârşire senzorială vădită la Veronese în raportul dintre un alb pur şi un gât dezgolit, aidoma la Correggio) – starea de decădere a Veneţiei l-a edificat asupra vanităţii tuturor lucrurilor.

Perfectomanie: imaginarea unor festivităţi fastuoase duce la aceea că nicio festivitate nu mai e considerată drept desăvârşită în afară de înmormântarea unui călugăr şartrez.

Cheia sa, datorită căreia poate înţelege felul de a gândi al oamenilor, natura: aşa precum pentru un evlavios totul este tranşat când îl ştie pe celălalt ateu, incapabil să-l caute pe Dumnezeu, tot astfel pentru el totul s-a terminat când nu simte nicio aspiraţie obiectivă şi unitară spre înălţimi; se bizuie pe ceea ce el numeşte omenescul, pătrunde cu rapiditate numai parţialul – „la ce foloseşte o năzuinţă confuză, o însuşire bună izolată? evit butoiul Danaidelor, roata lui Sisif".

Interpretarea dată de Sacramozo cuvântului Scripturii „căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu, şi toate celelalte vă vor fi date" – el

caută împărăţia lui Dumnezeu aici în creaturi, *„ergon11,* spune Fama, este sfinţirea omului lăuntric, alchimia este *par ergon"* – *solve et coagula*12, liantul universal: gluten; solventul universal: alcahest – în iubire există amândouă. În iubire: a sublima, a vaporiza necontenit, viaţa, a sacrifica momentul pentru ceea ce se poate obţine din el mai înalt, mai pur – a căuta să fixezi acest mai înalt, mai pur.

Maltezul, un motto: *„le plus grand plaisir de tous plaisirs est de sortir de soi-même"* în *Amours d'Eumène et de Flora* (apud v. Waldberg, *Istoria romanului*). Foarte proasta lui dispoziţie, care precede la el o criză; atunci e foarte neplăcut, de fapt insuportabil, chiar nepoliticos. Privirea dispreţuitoare faţă de toate, chiar faţă de Andréas, batjocorirea nimicitoare a lui Andréas: îl anulează formal (ca şi pe sine însuşi); ironia distorsionantă şi neliniştea chinuitoare ce-l mână încolo şi-ncoace. Într-o asemenea stare, criza lui coincide cu o criză hotărâtoare a Mariei: Mariquita i se adresează brusc, îl batjocoreşte. El fuge, are o criză de cea mai profundă autoumilire, din care se ridică la cea mai înaltă puritate şi bucuroasă stăpânire de sine. Mai înainte aleargă în diferite locuri (şi la Nina), unde este respins şi umilit. – „Cum se poate ca dintr-o substanţă fără valoare, se întreabă el, să ia fiinţă o substanţă respectabilă, din cameleon vulturul, din gunoi piatra preţioasă?"

Maltezul: prăbuşirea completă a bărbatului de patruzeci de ani. Nu mai poate aştepta să vină clarificarea, revelaţiile mântuitoare şi nu poate presupune la cei mai în vârstă decât el resurse ce i-ar fi rezervate; nu-i este îngăduit să se apropie de nimeni rugându-l, cu încrederea unui şcolar; la el, ceea ce ar fi capabil de mântuire este *opera* lui (tânărul din faţa sa) – El însuşi este instanţa supremă; se găseşte în viaţă fără a mai fi îmboldit de curiozitate, foarte multe relaţii nu mai sâni posibile. Recunoscând toate acestea, le amplifică ipohondrie; nu se poate acomoda bine cu vârsta pe care o are realmente. La contesă stă ca un şcolar, această misiune îi depăşeşte puterile: tot ceea ce îi face ei este o aparenţă de făptuire, cele mai înfricoşătoare dubii, pe care are buna-cuviinţă să le întrerupă de fiecare dată şi să continue prin faptă.

— Aceasta este cea mai eroică dintre toate stările omeneşti

---

11 Acţiune.
**'* Topeşte şi încheagă *(lat.).*

(vezi Frédéric al II-lea).

Cine şi l-ar putea închipui plângând fără măsură, solicitând fără măsură? – lui îi lipseşte acel adaos de actorie care e necesar preotului, profetului, fără de care aceştia n-ar putea exista. Cum în genere orice putere necesită pentru a exista intrinseca opoziţie latentă faţă de sine însuşi; nespusa pornire a celor timizi de a se gândi cum să-şi învingă timiditatea, de a-i vedea pe cei vanitoşi, reci, roşind ei înşişi.

— Astfel, în fiecare pornire de-a lua imboldul profund de-a nu lua (secretul relaţiei lui Grillparzer cu Kathi) – dualitatea persoanei întrupată în Maria şi Mariquita.

— Cu explicaţii asemănătoare, Sacramozo îl păpăceşte ocazional pe Andreas, aşa de pildă după o ieşire împreună (supeu, cazinou), când Sacramozo a salutat multă lume.

Felul de a povesti al lui Sacramozo – în loc de: „am fost odată în Japonia cu pelerinii…" spune „du-te în Japonia; vei drumeţi trei, cinci zile cu un convoi de pelerini… – întrebarea este dacă vei vedea soarele răsărind pur…"

Maltezul: „observă că fiecare om remarcă la celălalt numai ceea ce e de fapt pe măsura lui; formăm împrejur un cerc de statui după unităţile noastre de măsură. Problemă: în ce constă reunirea cu o fiinţă? în cunoaştere? în posesiune? în a ne adresa ei?…" (suflu de speculaţie indiană).

Maltezul către Andreas: „ştie oare un om tânăr ce pretinde, ce-şi doreşte?" – „numeroasele relaţii – şi încă de-ar duce la ceva – pentru aceasta e nevoie de o îndrumare de sus". – Maltezul are noţiunea de putere, pe care Andreas abia trebuie s-o câştige.

Maltezul şi Andreas – comparaţi. Andreas: credinţa în autoritate, ramificată până la limita extremă a existenţei, încât resimte tot ceea ce trăieşte ca pe ceva analog, dar nu identic, cu ceea ce-i este propriu, la fel şi în privinţa a ceea ce făptuieşte: altundeva sunt cei ce acţionează just; ale lui reţinerile, a lui naivitatea faţă de viaţă. Maltezul: se îndoieşte nu de sine, ci de destinul său. În desfătare, în suferinţă, avea totul, bilateralul laolaltă, dar totul rămânea pentru el parţial; dimpotrivă, Andreas presimte cum se reunesc toate, numai că nu are *the grasp to get it*13. Maltezul ştie: porunca mea este poruncă,

13 Capacitatea de a le obţine *(engl.)*.

zâmbetul meu are putere de atracţie în general – dar la ce foloseşte aceasta *en somme?*

— La maltez, nu ceea ce pâlpâie, ca la Andreas, nu îndoiala, nu dispoziţiile de moment, nu „pelicula cea rea" – el este sigur de rezultate, dar se poate pomeni lesne cu ele în vid: *„eh, bien?* şi-apoi?" spune al său alter ego: „aha! ei bine, şi-apoi!"

În mintea lui Andreas licăreşte gândul că şi pentru maltez, care ştie să vorbească cu fiecare om, în faţa căruia se deschid toate barierele, există totuşi o reţinere. Pentru el, acest gând are ceva mişcător până la lacrimi.

Chestiunea scrisorii. Capitolul V. – Zorzi: „maltezul a uitat aici o scrisoare. Andreas: „dă-mi voie să i-o înapoiez eu" – aceste cuvinte au fost rostite de limba lui aproape cu de la sine putere; ţinea enorm să i se îndeplinească această rugăminte. Aleargă după maltez. Acesta vâră scrisoarea în buzunar, mergând cu o iuţeală de neuitat. După câteva minute, maltezul se întoarce: „Vă înşelaţi, scrisoarea nu-mi aparţine". – Andreas: „cu siguranţă nici mie". – Capitolul VI. După câteva zile. maltezul îl urmăreşte cu gondola: „vă rog să-mi spuneţi ce v-a determinat să-mi daţi atunci scrisoarea aceea. Există corelaţii care nu dau pace unui om. Scrisoarea împăturită avea în exterior alt scris decât în interior; am crezut că-mi aparţine.

— Spunând acestea, a roşit; Andreas îşi jură să utilizeze cu prudenţă cuvintele „frumos" şi „urât".

Maltezul face semn unei gondole, ca să citească scrisoarea, în timp ce gondolierul îndreaptă gondola, uită să se urce. Gondolierul nu îndrăzneşte să-i atragă atenţia. El se ridică repede, vâră repede scrisoarea în buzunar. Urcă, încearcă să nu ia în seamă scrisoarea. Comite câteva erori în privinţa locuinţelor, se simte apoi extrem de neliniştit în propria lui locuinţă, vrea să ardă scrisoarea.

— Presimţirea morţii prin această scrisoare.

Crede că scrisoarea a fost luată de unul dintre cei doi servitori ai săi – din ce motiv? bătrânul, ca să-l apere? tânărul, ca să-l păgubească pe bătrân? în cele din urmă găseşte scrisoarea, o recitеşte, o găseşte sub nişte însemnări de călătorie, unde mâna lui a pus-o ca în somn, într-un anumit loc, la o însemnare importantă din Japonia.

— Gradul comuniunii sale de simţire şi, prin aceasta, de înţelegere cu cei doi servitori ai săi. Îi e cu neputinţă să-l deranjeze pe servitorul mai în vârstă, care are rude în vizită; de aceea a urcat pe

scara din faţă, abia după aceea îi vine în minte. Reflectează el însuşi asupra acestui lucru, îi vin în minte serviitorii săi din Japonia, unde a avut paisprezece, bărbaţi şi femei. Observă în treacăt că-şi formează în mintero înlănţuire întreagă de gânduri, care se preocupă necontenit de aceşti servitori. – servitorul cel bătrân: între el şi servitor e un dezacord permanent. Tânărul servitor, aflat mereu în ceartă cu cel bătrân. – Maltezul încuie scrisoarea, dar îndată după aceea o caută.

După scrisoare: maltezul caută să înţeleagă prin raţiune zbuciumul său lăuntric, să pună ordine în asociaţiile descătuşate (după sistemul lui Locke); descoperă în el însuşi curtoazie, graţie, timiditate. Puteri lăuntrice inepuizabile – plin de încredere – cete de îngeri, pe care le invocă. Dintr-o asemenea luptă, întreaga fire a unui om trebuie să iasă la iveală zdruncinată lăuntric: obişnuitele deblocări, asociaţile preferate.

— Subtile asociaţii cu o amintire de călătorie: pelerinaj cu japonezi, perceperea luminii. Îşi propusese să sărbătorească zilnic sosirea soarelui – de ce n-o poate sărbători mereu? – încearcă acum să rânduiască asociaţiile după ceva superior şi pur, ştie că numai neputinţa se împotriveşte cosmosului. Îngenunchează, se roagă la fiinţa supremă. Haosul, moartea adie spre el, aproape de sfârşit se aseamănă copilului delicat care a fost, cu obrajii trecător îmbujoraţi.

O întâlnire între maltez şi Andreas pe o corabie ancorată. Invitaţii oarecum misterioase prin căpitan. Curtezane, printre care şi una complet voalată (Mariquita). Sacramozo vizibil stingherit de femeia voalată; e-adevărat, el conduce cu siguranţă conversaţia, îl interesează foarte mult un indian, care ia parte, dar mănâncă separat. – Totul la insistenţele Mariquitei: „voiam să vă văd odată laolaltă”. Aceasta este singura dată când Mariquita şi Sacramozo sunt împreună. În drum spre casă, ei nu vorbesc nimic despre toată povestea, nimic despre invitaţie. Andreas simte că maltezul consideră posibil să fi fost contesa. Conversaţia lor se învârteşte în jurul destinului şi al morţii. În această noapte, Sacramozo îl invită pentru prima dată pe Andreas să-l viziteze.

Sărbătoarea: ceremonie festivă simbolică, iniţierea lui Andreas. Rămâne o taină sub ce chip a luat parte Sacramozo însuşi la festivitate. Asemănarea cu relaţia dintre Hafiz şi băiatul-paharnic, pe care-l face fericit împărtăşindu-i înflăcărarea iubirii sale pentru Suleika.

— Momentul central al festivităţii un fel de întâlnire între Maria

şi Mariquita, sau transmutaţia prin care Maria e scufundată într-un somn magnetic: se termină prost.

Maltezului îi trece prin minte: cel mai mare vrăjitor este cel ce s-ar putea vrăji pe el însuşi. Aceasta ca ţel, întrucât îl ameninţă: confuzia, neînţelegerea aproapelui, pierderea lumii şi a lui însuşi – toate acestea în relaţia sa cu Maria.

— Totodată însă, Maria hrăneşte involuntar cunoaşterea celeilalte părţi a lumii – anume, Mariquita şi-a propus să-l ademenească pe maltez, îndepărtându-l de Maria, prin aceea că-l face să intuiască acea latură a Mariei, care este întoarsă spre Andreas. (Ea îi ascunde cu totul lui Andreas acest joc) Căci Mariquita se teme de maltez ca de cel mai solid reazem al Mariei în viaţă.

Maltezul: „de fapt ştim numai când ştim puţin; odată cu sporirea a aceea ce ştim, creşte îndoiala" (Goethe) – „există oameni care îndrăgesc şi caută ceea ce le este asemenea, precum şi oameni care îndrăgesc şi urmează ceea ce le este opus" (Goethe) – dar oameni ca maltezul constituie oare un caz în care există un asemenea şi un opus? – că nu-i înţelege pe toţi oamenii – (cu cât înţelege mai puţin, cu atât simte mai mult cum simţirea, intuiţia şi cunoaşterea lui Andreas se extind) – la polul opus – *arcanum:* a găsit pe unul care va înţelege iubind. În felul acesta, retragerea lui devine plăcută, cum acela se duce în oglindă, ca să se reunească cu fratele său. Cercul devine pentru el plin de semnificaţie. Predominanţa cercului în operele şi schiţele lui Leonardo.

— Când soarele s-a lăsat spre asfinţit, trăim mai mult în umbra noastră decât în noi înşine.

Schimbarea identităţii; precaritatea vieţii pământeşti. La contesă îl atrage faptul că altceva din ea este atât de important pentru el – presupune că are a face cu un suflet ce-a înaintat mult pe calea transformării. La Andreas îl atrage faptul că acesta este atât de influenţabil de ceilalţi, viaţa celorlalţi este în el puternică şi pură, ca atunci când ai expune la un foc puternic, într-o sferă de sticlă, un strop de sânge sau aerul respirat de altul – la fel destinele altora în Andreas. Andreas este ca fiul de neguţător (din *Povestea celei de-a 672-a nopţi)*: locul geometric al unor destine străine. (Lucerna sau lampa vieţii: o sferă din alabastru, în care se află sânge al cuiva plecat departe, care, prin mişcări şi iluminat arată cum îi merge acestuia, la o nenorocire dă în clocot sau străluceşte întunecat, la moarte se stinge sau sparge

recipientul).

Sacramozo şi Andreas: treptata punere a unuia în locul celuilalt; în legătură cu aceasta, dezgustul lui Andreas de a-şi reaminti mereu întâmplarea cu Gotthilff. De cele lăsate în urmă se îngrozeşte numai acela care, aflându-se pe o treaptă inferioară, presupune că lucrurile s-ar fi putut petrece altfel. „Dacă atunci când m-a sărutat fiinţa aceea pentru prima dată am fost un oarecare altul – totul devine searbăd; dacă am fost unicul (cu anticiparea tuturor orelor până la moarte), atunci este sublim. Iubirea este anticiparea sfârşitului în început, de aici biruinţa asupra caducităţii, asupra timpului, aşadar, asupra morţii.

— Remarca lui Novalis cu privire la puterile mistice ale autocrcării, de care le credem capabile pe femei, cerându-le să iubească pe primul venit (tema din *Sobeida* şi, de asemenea, din *Nebunul şi moartea)* – iubirea este atracţia pe care o exercită asupra noastră oricare obiect însufleţit cu care suntem chemaţi să operăm. A opera înseamnă a duce la desăvârşire prin transformare un organism însufleţit. – cu referire la Maria: a găsi puterea să simţi înlănţuirea trăirilor, din punctul tău de vedere, ca pe ceva necesar: egocentric pe o treaptă superioară.

Maltezul nu mai speră să aibă copii cu Maria, Andreas ar putea să-i devină un „fiu fără mamă".

Despre Maria, Sacramozo spune: „a existat desigur posibilitatea pământească, nu însă cea superioară, ca ea să se fi căsătorit cu mine". Pentru el, Maria este colaboratoare prin puritatea fiinţei ei. Imboldul spre reunire din el: vrea să-i reunească pe Andreas şi Maria. Aceştia trebuie să fie *acum* o pereche – apoi o renăscută Maria cu renăscutul Sacramozo (în care este şi Andreas) – Trebuie să cunoască adevărul, astfel, el cunoaşte viaţa Mariei – dar pentru el are preţ numai ceea ce constituie secretul vieţii fiecărei fiinţe. Viaţa desfăşurându-se însă la suprafaţă şi în adâncime, secretul vieţii poate fi înţeles numai prin reunirea acestora două.

În ansamblu, poate că s-a înşelat, ţinuta lui îl justifică.

— Autodesfătare, cea mai înaltă, cea mai pură – Sacramozo o caută: reunirea cu sine însuşi, identitate completă, concordanţă între a se voi pe sine şi a se şti pe sine. Caută să-i mijlocească această stare lui Andreas: acestuia îi e de ajutor iubirea. Contesa e părtaşă la această stare, fireşte din cauze patologice fiecare imbold care porneşte de la Mariquita este îmbibat pentru Maria de atmosfera individualităţii

elevate în starea de taină – tot astfel, Maria este pentru Mariquita singurul lucru vrednic de trăit (o urăşte şi o iubeşte). Mărturisirea Mariei privitoare la voluptatea pe care o resimte din scufundarea în „cealaltă", ba chiar din numai evocarea acestei stări (cea dintâi este pentru ea o voluptate amestecată cu groază – că pentru ea aceasta este viaţa vieţii, ba chiar că fiecare dulceaţă, fiecare presimţire a reunirii cu Dumnezeu ameninţă s-o îndrume spre această stare. (Convorbire cu duhovnicul spaniol asupra acestor lucruri, însoţită de autoreproşuri. Ea se simte responsabilă mai mult decât pentru sine însăşi. Iezuitul o linişteşte.)

ad Sacramozo: „quod *petis nu te est, ne quaesiveris extra"* – a fi stăpân al eului nostru însemna a avea prezent totul, inclusiv subliminarul.

O fiinţă cu cea mai puternică prezenţă nu poate resimţi niciodată frica, exceptând un pericol real, deoarece frica presupune întotdeauna ceva impus cu forţa, nu prezent.

Magician care e de părere că mişcă un mădular invizibil. Ce înseamnă asta altceva decât a-şi simţi voinţa, a se simţi drept cineva ce voieşte, nu în materie (ca Napoleon), ci în spirit.

Sacramozo: „cea mai sfântă relaţie este aceea dintre aparenţă şi esenţă – şi cât de necontenit este vătămată această relaţie! ne-am putea gândi că Dumnezeu a ascuns-o între spini şi ghimpi.

— Posedăm un arsenal de adevăruri, care ar fi suficient de puternic ca să retransforme lumea într-o nebuloasă, dar fiecare *arcanum* este închis într-un recipient de fier – prin rigiditatea şi prostia noastră, prin prejudecăţile, prin incapacitatea noastră de a înţelege ceea ce este unic".

Maltezul şi lumea: a gândi că totul, totul este acoperit cu un văl. Tabloul voalat din Sais se află pretutindeni. Arzătoarea sa dorinţă de puritate a tuturor lucrurilor.

Cealaltă faţă a lui, pe care n-o vede decât el: atât de copilărească, şi slabă, neîndestulătoare. Ar dori să dispară pe nesimţite din existenţă. Se simte examinat de Maria, pătruns cu privirea. Reţinerea ei – în aceasta îşi vede el neputinţa. Singurătatea şi a te amesteca cu oamenii sunt totuna.

Antinomia dintre a fi şi a avea: pentru el, în cele spirituale, în care e vorba de conducere, selecţionare, precum pentru Andreas în

cele omeneşti. Marea lui iubire pentru una dintre cele mai frumoase femei, pe care a avut-o.

În Sacramozo, mereu mai intensă credinţa că existenţa sa aparentă ca Sacramozo împiedică ultima dizolvare a lui Andreas pentru a deveni un îndrăgostit îndrăzneţ, a Mariei, în jurul căreia vede plutind ca o aură factorul „celălalt", pentru a deveni o iubită fericită.

Maltezul: „a îngenunchea? – cum îngenunchează un om pentru a primi învăţătură de la un învăţător venerat asemeni lui Dumnezeu – acest gest voi muri fără a-l fi găsit pe drumurile vieţii mele. Va fi oare acest tânăr cel ce poate îngenunchea?" – trece figura prin toate situaţiile ce epuizează pentru el conţinutul lumii, „şi voi găsi eu calea să fiu el? – aceasta nu, dacă-i ocolesc insuficienţa, ci dacă i-o absorb".

Despre moarte: „a trebui să pleci de la teatru, mai înainte de a se fi ridicat cortina".

Disoluţia către care năzuie este liniştea cu privire la propria existenţă, cu privire la mare şi mic, la limitat sau puternic, primit sau exclus – în care, totodată, liniştirea cu privire la durata propriei vieţi şi perioadele de timp şi vederea simbolică, de asemenea liniştirea cu privire la existenţa celor săraci şi a celor aflaţi în mizerie.

Maltezul, mare în înfrângerea sa generală, o fiinţă care luptă pentru destinul său: el găseşte în reunirea lui Andreas cu Maria totul într-una: credinţă, iubire, împlinire.

Andreas, în faţa patului în care odihneşte cadavrul lui Sacramozo, trebuie să intuiască în cele din urmă că acesta a putut să aibă dreptate într-un sens suprem.

Andreas.

— Rezultatul şederii în Veneţia: simte.

cu înfiorare că nu se mai poate nicidecum întoarce în existenţa limitată de la Viena, i-a depăşit dimensiunile. Dar starea la cafe s-a ridicat mai mult îl sperie decât îl bucură, i se pare o stare în care nimic nu condiţionează, nimic nu împovărează, dar în care nici nu se află nimic. Totul nu aminteşte decât de relaţii, nu există niciuna. Totul a şi fost degustat mai dinainte, nicăieri nu e nimic căutat, astfel că nici nu poate fi găsit nimic – Reflecţie: se pot oare reorindu-i în caleidoscop aceste pietricele? Reamintirea plină de invidie a plecării bunicului pe Dunăre în jos, primele slujbe, succes prin sănătate şi curaj, evlavie, devotament, în plus, un anume egoism sănătos şi viclenie.

Călătoria de întoarcere a lui Andreas.

— A fost ceea ce a putut să fie şi ceea ce n-a fost totuşi niciodată, aproape că n-a fost vreodată. Vede cerul, norişori mici deasupra unei păduri, vede frumuseţea, este mişcat, dar fără sentimentul de sine, pe care, ca pe un smarald, trebuie să se sprijine lumea; – cu Romană, îşi spune, acesta ar putea fi cerul său.

FEMEIA FĂRĂ UMBRĂ

O povestire

Capitolul întâi

Î

rupăratul se afla la împărătească, care, din pricina verii, locuia în încăperea ei de pe terasa cea mai înaltă a palatului albastru. Doica stătea după obiceiul ei de veghe pe terasă şi se gândea cu mânie la soarta care-o dăduse pe stăpâna ei, o zână, fiica păzită cu gelozie a puternicului prinţ al duhurilor, pe mâna unui bărbat muritor, fie el şi împăratul Insulelor de miazăzi-răsărit. În închipuirea ei, zăbovea ca de-atâtea ori cu copila zână ce i se încredinţase pe singuratica insuliţă scăldată de apa neagră ca abanosul a lacului de munte închis jur-împrejur de cei şapte Munţi ai lunii, unde petrecuseră ani de liniştită izolare. I se părea din nou că o vede pe fetişcană preschimbându-se sub ochii ei într-un peşte trandafiriu şi străbătând cu scânteieri luminoase talazurile, sau luând înfăţişarea unei păsări ce zbura cu fluturări din aripi printre crengile uscate. Dar în mijlocul gândurilor ei visătoare izbucni deodată cu putere simţământul echivoc şi neplăcut al prezentului. Suspinând fără să vrea, deschise larg ochii şi privi iscoditor în întunericul frumos. De îndată o izbi o lumină ce se ivise deasupra oceanului. Lumina se apropia cu iuţeală, făcând să strălucească vârfurile copacilor peste care trecea. După teama ce-o cuprinse, bătrâna simţi că e o fiinţă din lumea căreia îi aparţinea şi pe care de-un an aproape că nu mai cuteza s-o socotească a ei: totuşi nu era Keikobad, însuşi regele duhurilor, tatăl stăpânei ei, altminteri ar fi tremurat mai tare. Când se lumină terasa, adierea lumii duhurilor o atinse până în măduva oaselor. În faţa ei pe terasă stătea solul îmbrăcat într-o platoşă din plăcuţe de metal albastru, care-i învelea strâns trupul robust. Părul lui negru-albăstriu era împletit, iar ochii îi scânteiau.

— Cine eşti tu? întrebă cu spaimă doica, nu te-am văzut niciodată.

— Sunt al doisprezecelea, asta să-ţi fie de-ajuns, răspunse solul. Datoria mea e să-ntreb, a ta să răspunzi. Poartă ea de data asta un nenăscut în pântece? S-a întâmplat în luna asta acel lucru pe care-l urâm? Atunci, vai ţie şi mie şi nouă tuturor.

Bătrâna negă cu hotărâre.

— Aşadar, încă nu aruncă umbră? întrebă mai departe solul.

— Niciuna! strigă doica, te pot încredinţa cu tărie ca şi pe cei unsprezece care-au venit înaintea ta, ori de câte ori s-a încheiat crugul unei luni. Aruncă tot atât de puţină umbră ca şi când trupul i-ar fi din cristal de stâncă. Iar ceea ce lasă în urma ei, pietre, brazde de iarbă sau apă, luminează după aceea mai puternic, de parc-ar fi smaralde şi topaze.

— Mulţumeşte creatorului tău că e aşa, mulţumeşte-i în genunchi, muiere uşuratică, vrednică de pedeapsă.

— Uşuratică! vrednică de pedeapsă! Trebuia să prind cu mâinile mele un peşte lunecos din apă? Puteam eu să ţin locului o tânără gazelă îndărătnică? De ce a înzestrat-o cu darul transformării? Prin asta a şi căzut în mâna oamenilor! Ce folos de veghea mea, de necontenita mea teamă!

— Toţi trebuie puşi la încercare, răspunse solul.

— Şi de ce, i-o întoarse doica, şi-a pierdut din nou frumosul dar, de care ar avea acum mare nevoie şi prin care ar fi scăpat poate de mult de soarta-i de azi pe aceeaşi cale pe care a căzut sub ea!

— Totul e legat de un anume răstimp, altminteri n-ar fi o încercare. Douăsprezece luni s-au dus, acum vin trei zile!

— Trei zile! strigă doica cu o nemăsurată bucurie.

Solul o privi cu asprime:

— Cine te-a învăţat să dispreţuieşti unele clipe faţă de altele? spuse el. Fii cu băgare de seamă şi veghează asupra ei cu o sută de ochi. Apa de aur a plecat la drum, n-ar fi bine ca ea s-o întâlnească.

— Apa vieţii? strigă doica. N-am văzut-o niciodată sărind, ştiu că e plină de daruri tainice, ar putea ea oare s-o ajute să capete o umbră?

Ar mai fi întrebat multe, dar i se păru că aude în spatele ei, din camera de culcare, un zgomot. Întoarse capul şi în lumina slabă a candelabrului îl văzu pe în părat, care se sculase încet de lângă soţia lui adormită şi stătea acolo complet îmbrăcat. Doica se întoarse repede din nou: solul pierise, iar luminozitatea ce-l înconjurase părea că s-a împrăştiat în întreaga atmosferă. împăratul păşi uşor peste trupul

doicii, care-şi lipise faţa de podea. O lua în seamă tot atât de puţin ca pe-un covor. Se îndreptă repede spre marginea terasei, iscodind cu capul plecat înainte în lumina palidă a zorilor. Aerul răcoros îi aducea de la mică depărtare ceea ce dorea să audă. Printre p. tani îi era adus calul, ale cărui copite erau întotdeauna înfăşurate cu bucăţi de postav, după porunca lui, fiindcă obişnuia să plece la vânătoare înainte de a se face ziuă şi să-şi lase nevasta dormind, iar seara să se întoarcă târziu, când ardeau făcliile de pe palierele scării şi camera de dormit era luminată blând de cele nouă lămpi ale unui candelabru. Totuşi, în acest an, a cărui a douăsprezecea lună tocmai se sfârşise, nu trecuse nici o singură noapte, pe care să n-o fi petrecut la soţia lui. Doica intrase în odaie şi se aşezase pe marginea patului, la picioarele celei ce dormea; cu o gingăşie echivocă îşi contempla pupila. Luă apoi o lampă de la candelabru şi o ţinu într-o parte: nu se zări pe perete nicio umbră a capului, a umerilor, a frumoaselor şolduri suple. Femeia adormită se răsuci brusc, faţa i se boţi dureros, un geamăt uşor îi răzbătu din gâtlej până pe buze. Deodată, deschise ochii şi se ridică în capul oaselor, fiind pe deplin trează, ca animalele pădurii care se scutură de somn într-o clipită.

— A plecat, spuse ea, iar de data asta are să lipsească trei nopţi.

Doica tresări, amintindu-şi de cuvintele solului, dar se stăpâni.

— La ce visezi tu, când dormi? întrebă ea repede. Visele tale sunt urâte.

— S-a dus în munţi, să-şi caute şoimul cel roşu, spuse împărăteasa, şi nu va afla odihnă până când nu-l va fi găsit, chiar de-ar trebui să lipsească treizeci de zile şi treizeci de nopţi.

— Vai nouă, că am căzut printre oameni, grăi doica. Am ajuns până acolo, încât, când dormi, aproape că arăţi ca una de-a lor!

— De ce nu m-ai lăsat să dorm? strigă împărăteasa, cum am să-mi petrec eu răstimpul ăsta lung; de-aş putea să mă duc după el, ah, de ce-a trebuit să pierd talismanul.

— Nefericită eşti copilă, că l-ai putut pierde! De ţi l-aş fi legat de suflet, ca să-l păstrezi: de el atârnă soarta ta.

— Dar eu n-am ştiut, fireşte, că el îmi dădea puterea să ies din mine însămi şi să mă strecor în trupul unui animal. Acum o ştiu şi sunt pedepsită. Dacă l-aş mai avea, în ce veselie mi-aş petrece zilele, în loc să treacă atât de pustii şi triste între nopţile mele fericite. Ce viaţă aş mai fi dus în timpul zilei şi cum aş mai fi vrut să cad în mâinile

domnului meu, în fiecare zi sub altă înfăţişare!

— O dată e destul, spuse posomorâtă doica.

— Crezi tu, continuă cu vioiciune împărăteasa, că m-ar fi prins atunci atât de repede, dacă şoimul lui roşu n-ar fi zburat deasupra capului meu şi nu m-ar fi orbit bătând fără întrerupere din aripi, până când mi-a ţâşnit foc din ochi şi m-am prăbuşit în mărăciniş?!

— Oare ar fi fost în stare să-şi arunce cu adevărat suliţa după tine, ucigaşul, orbul ăsta de fiu al iadului? Doica strigase cu o ură nedomolită.

— Ai fi vrut să mă recunoască sub acea înfăţişare, replică împărăteasa. Dar de-atunci mi-a jurat deseori că privirea izvorâtă din ochii gazelei i-a făcut braţul nesigur, aşa că suliţa m-a zgâriat numai ca un spin într-o parte a grumazului, în loc să-mi străpungă gâtlejul.

Doicii îi scăpă o jumătate de blestem.

— Era firește timpul, nu să mă trădez doar printr-o privire, ci, încă mai repede decât o spun acum, să ies din trupul gazelei, să mă prefac în mine însămi şi să ridic spre el braţele rugătoare. Căci el şi sărise de pe cal şi scosese a doua suliţă ce-i mai rămăsese; ochii îi erau roşii din pricina grabei şi a sălbăticiei goanei, iar trăsăturile îi erau încordate, încât eu, care-l iubeam de când îl văzusem întâia oară şi mă simţeam necontenit atrasă de el, am simţit o groaznică teamă de moarte şi am strigat tare. Şi abia acest strigăt, aşa mi-a spus el, l-a trezit din furie şi ne-a salvat viaţa la amândoi. Niciodată însă, adăugă ea mai încet, nu i-a fost dată unei femei o privelişte mai minunată decât brusca trecere de pe chipul dragului ei de la ameninţarea ucigătoare a vânătorului la blinda însufleţire a îndrăgostitului. Ah, şi numai o dată, doar atunci, am fost aşa a lui şi niciodată n-am să mai văd chipul său schimbându-se aşa. Deschise ochii din nou şi continuă: Mi-a jurat că un om muritor ca el n-ar putea să suporte mai mult decât o dată în viaţă o fericire atât de mare venită pe neaşteptate. Poate că e adevărat, fiindcă îndată după ceasul acela l-am văzut ca turbat, când şoimul lui roşu i s-a ivit înaintea ochilor, iar el a alungat pasărea cu pietre, ba chiar cu o furie smintită, a azvârlit de trei ori cu pumnalul după ea din pricină că mă izbise peste ochi cu aripile ei, şi niciodată n-am să uit privirea pe care şoimul însângerat a aţintit-o pentru ultima oară asupra stăpânului său de pe o stâncă înaltă, mai înainte de a se întoarce şi a pieri în amurg, bătând anevoie din aripile ce-i tremurau îngrozitor.

Doica se ridicase şi ieşise pe terasă; cunoştea destul de bine

povestea acelei vânători şi acelui dintâi ceas de dragoste: toate acestea erau înfipte în inima ei şi o ardeau ca un pumnal înroşit. Dp soarta şoimului îi păsa tot atât de puţin, ca şi de fericirea îndrăgostiţilor, ale cărei flăcări nu se domoliseră după repetarea a trei sute de nopţi. Un singur gând o stăpânea: aştepta cu nerăbdare să vadă soarele răsărind, amurgul palid îi era nesuferit: toate făpturile trebuiau să arunce o umbră, pentru ca singura, care nu arunca niciuna, să se deosebească de celelalte cu atât mai minunat; cu fiecare privire voia să se încredinţeze de această stare, de care, dacă acum avea să mai dureze doar trei zile, se lega o înfricoşătoare cotitură a sorţii. Plină de nerăbdare, privi în sus spre cerul care, iluminat, lua culoarea turcoazei verzui: ochii ei ageri zăriră o pasăre ce se rotea încet la cea mai mare înălţime, dar nici penele ei nu prindeau încă răsfrângerea soarelui, împărăteasa ieşise şi ea pe terasă, doica o întrebă încă o dată:

— Ce-ai visat mai înainte de a te trezi?

— Cred că despre oameni, răspunse împărăteasa.

— Groaznic vis, replică doica. Se citea pe faţa ta că visezi urât. Vai nouă că ne aflăm aici, vai de cel vinovat.

— De ce sunt chipurile oamenilor atât de sălbatice şi urâte, iar chipurile animalelor atât de cinstite şi frumoase? întrebă împărăteasa.

— De semenii lui îi e groază, mormăi pentru ea doica, pe el nu-l vede.

— De-aş fi din nou o vidră, ca să străbat de-a curmezişul o apă repede de munte, spuse împărăteasa. Să-ţi găseşti drumul fără să te îndrume cineva, ca şarpele pe pământ şi eretele în aer, e o fericire, dar iubirea e mai mult.

— Să te anini de oameni, mormăi doica, înseamnă să vrei să umpli un butoi găurit.

Împărăteasa dădu cu ochii de şoimul ce se rotea în înaltul cerului, iar doica zări cu bucurie pe aripile lui răsfrângerea soarelui. Pasărea părea să se iasă încet în jos, dar lumina rămânea pe ea: ghearele ei fulgerau ca nişte pietre preţioase, sau chiar ţinea în gheare o piatră preţioasă.

— O, zi fericită, strigă deodată împărăteasa, este şoimul roşu, favoritul domnului meu! I s-a vindecat rana, ne-a iertat. Şoimul plutea cu aripile larg deschise în aer. Talismanul, strigă împărăteasa, are talismanul, mi-l aduce înapoi.

Doica dădu fuga şi aduse o mantie de mătase verde, sclipind de

perle şi nestemate. O ridicară spre cer.

— Priveşte cum te cinstim pe tine şi darurile tale, o tu, bunule, strigară amândouă cu voce tare, tu, făptură regească, tu, mărinimosule!

Şoimul plană cu o singură bătaie din aripi într-un ocol larg în sus şi lateral, apoi se lăsă brusc să alunece în jos, un vâjâit lovi în trecere feţele celor două femei, într-o clipită pasărea fu din nou sus de tot în aer, pe mantie se afla talismanul; literele gravate pe piatra plată de un alb palid ardeau ca focul şi clipeau ca nişte ochi.

— Pot să citesc scrisul, spuse împărăteasa şi păli.

Pe doică o trecură fiori, fiindcă pentru ea semnele erau de nepătruns, cum îi fuseseră întotdeauna. Îi veni în minte un gând ciudat, cu două tăişuri, întinse mâna după piatră, voi s-o smulgă, să acopere scrisul: era prea târziu, semnele fuseseră citite ou iuţeala fulgerului, iar înţelesul lor îndată pătruns. Cu braţul încremenit, împărăteasa ţinea talismanul în faţa ei: era ca şi cum ar fi văzut prin el în adâncurile iadului; pe buzele ei cuvintele veniră nu ca de la cineva ce-şi citeşte osânda, ci încă mai îngrozitor, ca din pieptul cuiva ce doarme adânc neînduplecat şi înfricoşător:

— „Blestem şi moarte muritorului care desface această cingătoare, de piatră i se face mâna cu care a desfăcut-o, dacă nu-şi răscumpără de la pământ soarta cu umbra ei, de piatră trupul căruia îi aparţine mâna, de piatră ochiul ce-a luminat trupului ca să facă aceasta – înăuntru simţirea rămâne vie, ca să guste cu limba vieţii moartea cea veşnică – sorocul e pus după mareele stelelor”. Mi se pare, spuse împărăteasa, lăsând să-i cadă braţele; că ştiu toate astea încă din leagăn, poate că mi le-a şoptit tata în ureche, când dormeam, vai mie, că am putut să le uit! Doica rămase tăcută ca mormântul. Acum înţeleg ceea ce nu înţelegeam, spuse împărăteasa şi-şi atârnă talismanul de şiragul de mărgăritare între sâni. Dar ochii larg deschişi nu ştiau nimic de ceea ce făceau ca-n somn mâinile ei.

— Umbra e umbra mea, pe care n-o arunc, l-am auzit pe domnul meu vorbind cu unul dintre oamenii lui de credinţă, spunea: Nu vreau să ţin judecată asupra alor mei şi să rostesc vreo condamnare la moarte, mai înainte de a fi plătit pământului cu viaţa mea. Prin aruncarea umbrei, ei îi plătesc pământului existenţa. Nu ştiam că lucrul acesta întunecat are atâta preţ pentru ei. Blestem asupra mea că am putut auzi toate acestea cu nepăsare, ca şi cum nu m-ar fi privit deloc! Eu însămi voi fi moartea lui, fiindcă merg pe pământ şi nu arunc nicio

umbră! încremenirii de la început îi urmă o spaimă de moarte. De nespus era dorinţa de a-l salva pe cel drag. O strânse în braţe pe doică: era ca şi cum ajutorul şi salvarea trebuiau să vină de la această singură prietenă, la care se refugiase de atâtea ori în copilărie cu spaimele şi dorinţele ei. Nu m-ai lăsat niciodată în impas, strigă ea şi strânse cu putere în braţe trupul bătrânei, ajută-mă, tu, unico! Mi-ai iertat totul, m-ai urmat de la insula noastră, te-ai căţărat peste Munţii lunii, trei luni ai pribegit prin oraşe şi sate, ca să afli unde ajunseserăm, ai locuit printre oameni, de care ţi-era silă, ai mâncat şi ai dormit cu ei, ai suportat răsuflarea lor asupra ta, şi toate astea de dragul meu, ajută-mă, ţie nimic nu-ţi este ascuns, tu găseşti căile şi presimţi mijloacele, împrejurările n-au taine pentru tine, tu ştii să ocoleşti ceea ce nu e îngăduit! Ajută-mă să capăt o umbră, tu, unico! Arată-mi unde pot s-o găsesc, chiar de-ar trebui să azvârl veşmintele de pe mine şi să mă scufund în străfundurile mării. Arată-mi cum s-o cumpăr, de-ar trebui să dau pentru ea tot ceea ce mărinimia iubitului meu a grămădit asupră-mi, chiar şi jumătate din sângele ce-mi curge-n vine!

Tăcerea bătrânei o înfricoşă şi mai mult, voi s-o privească în faţă. Tocmai atunci răzbătură de-a curmezişul cele dintâi raze de soare, ca nişte făclii. Expresia îngrozitor de vicleană, stăpânită a chipului doicii, o făcu s-o treacă fiorii, se simţi părăsită ca niciodată în viaţă, confidenta din copilărie se dădea în lături, era singură. Dar ea era o făptură căreia piedicile îi sporeau puterea.

— Tu ştii, bătrână rea, strigă, ai ştiut dintotdeauna, ai văzut totul venind şi te-ai bucurat, cunoşti cu siguranţă şi sorocul, iar zilele ce trebuie să treacă până la ziua ce mă va ucide le numeri ca până la o sărbătoare. Pentru tine chiar şi este o sărbătoare, vine şi-ţi aduce răsplata sau iertarea pedepsei, tata va fi ştiind cu ce a cumpărat o inimă laşă şi un taler cu două feţe. Numai că ţi-ai greşit socotelile, ai vrut să mă dai pradă fără să ştiu nenorocirii, dar a venit o pasăre a cerului şi m-a prevenit. Veghez şi ştiu ce putere am asupra ta. Nu vreau să cunosc sorocul, poate că se împlineşte chiar în ceasul acesta şi aş putea să mă fac stană de piatră, dacă l-aş cunoaşte. Nu te întreb nimic şi-ţi poruncesc să-mi faci rost de o umbră, chiar de-ar trebui ca din pricina asta să-ţi dai viaţa şi eu împreună cu tine, ba chiar de-ar trebui să ne preschimbăm amândouă în stane de piatră cu inima vie. Tata e departe, iar eu îţi sunt aproape, sus şi ia-o înainte, te urmez, şi pentru numele cel puternic, fă-mi rost de o umbră! De-aici şi nu de altundeva

pornim la drum, astăzi şi nu mâine, în ceasul acesta şi nu când va fi soarele mai sus.

Doica începu să tremure, nu ştia ce să răspundă, tot ce-i născocise viclenia, tot ce-o făcuse să socoată eliberarea sigură, totul păli în privirea ei. Pe cea adormită, tresărind dureros, care semăna cu o femeie păroanteană, o privise cu o gingăşie dispreţuitoare şi aproape că o urâse. Acum stătea din nou în faţa ¡ei stăpâna straşnică, iar bucuria de a trebui s-o slujească o străbătu pe bătrână de sus până jos. Începu să rostească bâlbâindu-se ceva liniştitor.

— Niciun alt cuvânt, strigă stăpâna, decât acela care să-mi arate calea, niciun tertip din ale tale, nicio şovăială, căci clipele îmi ard inima.

— Copilo, aş şti deîndată căile şi poate că aş avea în gând şi cum s-ar putea dobândi o umbră…

— Asta e, strigă tânăra femeie, într-acolo! Tu înainte, eu după tine, în chiar clipita asta.

— A dobândi nu e cuvântul potrivit, mormăi bătrâna, a plăti slujind poate, a lua prin şiretlic, mai curând, de la cel ce-o are pe drept.

— Haidem acolo unde sălăşluieşte acela, fie el şi un balaur cu prăsila lui!

— Poate ceva încă mai rău, nu presimţi nimic?

— îa-o înainte, năzuroaso, făţarnico, strigă stăpâna mânioasă şi o smuci pe bătrână, ridicând-o de pe podea. Pentru mine eşti mai rea decât un balaur.

— Mai rău decât un balaur, mai scârbos la privit, mai respingător pentru suflet e omul, spuse bătrâna şi o privi ţintă în faţă pe tânăra femeie.

— Du-mă la omul care-şi vinde umbra, vreau s-o cumpăr, am să-i sărut picioarele.

— Copil smintit, strigă bătrâna, ştii tu ce spui? Nu te înfioară oamenii până şi în vise, oricât de puţine ştii despre ei? Şi-acum – vrei să locuieşti între ei! Să te tocmeşti cu ei? Să rosteşti cuvinte şi să le asculţi pe ale lor, să-ţi amesteci cu ei răsuflarea? Să le iscodeşti privirile? Să te supui răutăţii lor? Să le măguleşti josnicia? Să le slujeşti? Căci într-acolo ne-om duce. Nu te cuprinde groaza?

— Vreau umbra, strigă împărăteasa, să coborâm, aşadar, ca să-i slujesc unuia pentru umbră. Unde e casa aceea, du-mă la ea! Vreau!

— Casa? replică bătrâna, iar privirea ei se făcu tâmpă, dacă aş şti unde e, am fi mai departe decât suntem. Trebuie s-o găsim.

Tânăra sorbea cuvintele bătrânei; îşi dădu seama că aceea ce spusese acum era adevărat şi păli şi mai mult.

— Nu ştii nici omul, nici casa, zise ea în şoaptă, asta înseamnă că amândouă vom căuta şi vom găsi, tu înainte, eu în urma ta. Cutezanţa ei de neînfrânt ardea într-însa ca o flacără într-un vas de alabastru.

— Ştiu că pentru ei totul e de vânzare, asta e tot ce ştiu, spuse doica. Sus acum şi scrie o scrisoare către stăpânul tău.

— Ce trebuie să scriu? întrebă împărăteasa, ascultătoare ca un copil.

Isteaţa bătrână o sfătui cum să-şi alcătuiască scrisoarea. Trebuia să nu işte vâlvă prin lipsa ei din palatul albastru, fără să spună ceva despre temerile ei şi cu atât mai puţin despre ce avea de gând. Ţinu cu gingăşie pe podul palmei stângi foaia de piele de lebădă netezită, iar cu dreapta zugrăvi semnele, mina îi era însă grea, din gură îi ieşeau suspin după suspin. Oricât de nevinovate erau semnele pe care le zugrăvea, oricât de frumos le rânduia, vestirea nenorocirii parcă tot răzbătea din ele. Totul i se părea făţarnic, înseşi frumoasele semne o speriau, între suspine îşi duse scrisoarea la bun sfârşit, o lacrimă cristalină căzu pe pielea de lebădă. Doica privea fără să înţeleagă ce era atât de greu. Luă scrisoarea, o făcu sul şi o strânse, o înveli într-o băsmăluţă brodată cu perle şi vârî totul într-un toc plat din piele aurită. împărăteasa trecu propria-i panglică de legat părul prin toartele de aur ale tocului şi o legă cu un nod pe care numai împăratul ştia să-l desfacă. Scrisoarea fu astfel închisă şi încredinţată numaidecât unui sol care avea un cal bun şi cunoştea drumul.

Capitolul al doilea în vreme ce solul gonea călare pe un buiestraş ca să ajungă din urmă vânătoarea, doica înainte, împărăteasa după ea lunecară prin aer şi se lăsară la pământ în oraşul cu cei mai numeroşi locuitori de pe Insulele din miazăzi-răsărit. Purtau veşminte sărăcăcioase, al doicii era cusut din petice negre şi albe, astfel că bătrâna arăta ca un şarpe pestriţ, tânăra bătea încă mai puţin la ochi, fiindcă faţa ei strălucitoare fusese mânjită cu o zeamă neagră ce-o făcea de nerecunoscut. Nimeni nu le luă în seamă, o porniră cu paşi repezi pe malul râului care străbătea marele oraş. Apa gălbuie căra la vale mari petice de culoare întunecată ce se-nnoiau mereu, venind dinspre mahalaua boiangiilor, aflată mai sus de pod; de pe celălalt mal, unde se aflau casele scunde ale dubălarcilor şi tăbăcarilor, răzbătea duhoarea înţepătoare a argăselii, iar pe povârnişul râului erau întinse

la uscat pe mici ţăruşi de lemn piei de animale. Dincoace locuiau potcovarii şi fierarii care făceau cuie, iar aerul era plin de bocănitul ciocanelor ce loveau, de răsfrirea focurilor deschise şi de miros de potcoavă arsă. Doica mergea cu paşi repezi şi siguri, ca şi când ar fi călcat pe urmele cuiva, împărăteasa venea fuga în spatele ei. Ajunseră la un pod peste care se înghesuia multă lume, hamali, soldaţi, căruţe cu două roţi şi călăreţi. Doica îşi făcea drum printre oameni, împărăteasa voia să rămână cât mai aproape în spatele ei, dar nu reuşea. Ceea ce era înspăimântător pe chipurile oamenilor îi era mai aproape ca niciodată. Voia să treacă pe lângă ei fără teamă, picioarele erau în stare de asta, inima, nu. Fiecare mână ce se mişca părea că se întinde după ea s-o înhaţe, îngrozitoare erau atâtea guri la o asemenea apropiere. Privirile nemiloase, lacome şi pline de teamă, cum i se păreau, de pe atâtea feţe se strângeau toate în pieptul ei. O vedea înainte pe bătrâna care întorcea ochii după ea, voia s-o ajungă din urmă, aproape că se prăbuşi într-o înghesuială de oameni, deodată se pomeni în faţa copitelor unui catâr mare, privirea înţelegătoare şi blândă a animalului se aţinti asupra ei, dându-i puteri noi. Călăreţul lovi cu băţul în cap catârul care şovăia, nevrând s-o calce pe femeia ce tremura.

— Să trebuiască oare să mă prefac într-un animal şi să mă dau pe mâinile înfricoşătoare ale oamenilor? îi trecu prin minte şi se înfioră; o clipă uită de sine şi se pomeni, împinsă de curent, la capătul podului, nici ea nu ştia cum. O văzu pe doică stând lângă o crâşmă, o dugheană deschisă, şi aşteptând-o. Se zărea acolo o grămadă de peştişori frumoşi cu corpul auriu-trandafiriu, în care scormoneau mâinile unui negru. De o grindă atârna cu capul în jos un miel jupuit şi o privea cu ochi blânzi. Un braţ o trase deoparte, era bătrâna care o văzuse că-i piere sângele din obraji şi că închide pentru o clipă ochii şi care o smulse din îmbulzeală, ducând-o pe o ulicioară lăturalnică. Pe-acolo treceau puţini oameni, care purtau baloturi de postav, pe la case atâirnau ici, colo, fâşii mari de ţesături vopsite, întinse la uscat pe nişte prăjini. Băieţandri târau coveţi cu ţesături de culori închise, pe care le duceau la clătit. Bătrâna se oprise în faţa unei case scunde, printre casele boiangiilor, şi asculta vocile unor oameni ce se certau înăuntru. Se auzeau glasurile mânioase ale mai multor bărbaţi, iar o voce de femeie încă tânără le răspundea cu răutate şi poruncitor; în gălăgie se amestecă apoi o altă voce bărbătească, joasă şi liniştită, care parcă îndemna la împăciuire. Dar vocea tinerei femei se ridica iar cu

mai multă răutate şi mai poruncitor decât înainte.

— Vocea îmi e pe plac, spuse doica şi-i făcu semn împărătesei să se aşeze aproape de tot de zid.

— Cearta dinăuntru se îndârji şi mai mult, în cele din urmă vocea joasă, care vorbise cel mai puţin, spuse foarte apăsat ceva poruncitor, deşi pe deplin liniştit. După aceea celelalte voci bărbăteşti, nemulţumite şi neplăcute, se apropiară de uşă. Doica se prefăcu îndată că-şi vede mai departe de drum, dar atât de încet, de parcă ar fi fost foarte bătrână şi bolnavă şi n-ar fi putut înainta decât cu paşi mici. împărăteasa o porni tiptil pe lângă ea; din casă ieşiră trei bărbaţi, unul chior, unul ciung şi un al treilea, mult mai tânăr, care avea trupul strâmb şi şchiopăta, fiind cu şoldurile damblagite.

— Cu adevărat, fraţi ai mei, spuse chiorul, care părea cel mai vârstnic, călăul care mi-a scos ochiul acum douăzeci şi doi de ani nu mi-a făcut ce-i face fratelui nostru nevastă-sa.

— Cu adevărat, nu, spuse ciungul, în timp ce se îndepărtau pe uliţă, iar blestematul ăla de teasc de ulei, care mi-a smuls braţul acum cincisprezece ani, nu mi-a făcut ce-i face ea lui acum.

— Iar cămila, care mi-a zdrobit spinarea acum nouă ani, nu mi-a făcut mie! întregi cel mai tânăr cu un oftat.

— Cu adevărat, muierea asta, cumnata noastră, vorbi iarăşi cel mai vârstnic, e mai rea decât ciuma cu mândria şi câinoşenia ei, şi de-aia şi rămâne stearpă, cu toate că e tânără şi frumoasă, iar fratele nostru e un bărbat între bărbaţi.

— Asta-i casa noastră, spuse doica şi se întoarse în spatele celor trei bărbaţi, luând-o înapoi spre casa boiangiului. Intră repede în casă şi se furişă prin pridvor, trăgând-o după ea pe împărătească într-un şopron scund, gata să se prăbuşească din pricina vechimii. Trebuie să

aşteptăm până ce pleacă de-acasă bărbatul, şopti ea şi arătă spre o crăpătură din zidul de pe-o latură, de care-şi lipi ochiul.

Îi arătă împărătesei altă crăpătură şi amândouă priviră în singura încăpere a casei. împărăteasa văzu o tânără femeie, foarte sărăcăcios îmbrăcată, cu faţa frumoasă, însă nemulţumită, şezând pe pământ şi uitându-se în gol, cu gura încleştată, şi mai văzu un bărbat înalt, zdravăn, de vreo patruzeci de ani, care împăturea cu mâinile vinete un balot uriaş de postav stacojiu pentru cioltare şi-l lega cu sfoară, ca să-l salte pe spinarea lui viguroasă ca a unei cămile: era

Barak, boiangiul. În vreme ce-şi vedea de treabă, întoarse spre perete faţa mare, cu frunte joasă, urechi blegi şi gura ca o despicătură. împărătesei i se păru îngrozitor de urât, iar pe tânăra femeie şi-o închipui rea şi josnică. Îţi puteai da seama că boiangiului îi stătea pe inimă să schimbe câteva vorbe cu nevasta lui; după ce strânse-n sfori legătura, făcu greoi câţiva paşi încolo şi-ncoace cu picioarele lui mari, se aplecă de parcă ar fi vrut să ridice de jos ceva ce se afla nu departe de femeie pe podea, îşi murdări mâinile într-o băltoacă de vopsea ce se scursese, mormăi ceva şi-şi privi nevasta dintr-o parte, dar uitătura acesteia trecu pe lângă el cu încăpăţânare, pierzându-se în gol, ca şi când omul nici nu s-ar fi aflat acolo. În cele din urmă, boiangiul oftă, îşi săltă dintr-o smucitură povara grea pe umeri şi ieşi pe uşă, aplecat ca un animal de povară, dar cu paşi apăsaţi şi egali. Rămasă singură, femeia se ridică numaidecât. Păşi trândav prin odaie şi izbi târâş cu piciorul un vechi mojar de piatră aflat pe pământ, care se vărsă pe podeaua pătată. Se aplecă să-l ridice, dar cu un zvâcnet dispreţuitor al buzelor îşi luă gândul. Se îndreptă spre culcuşul scund al ei şi al boiangiului, înjghebat în colţul cel mai din fund al zidului de cărămidă din câteva lăzi vechi şi păturişi-l puse în rânduială, izbind cu piciorul ceea ce nu sta la locul lui. Apoi se îndepărtă din nou şi aruncă din mijlocul odăii o privire rea către pat. Căscând, începu să scoată dintr-o gaură în zid câteva crăci galbene-verzui de măslin, aruncă lemnul pe podea în faţa vetrei, care nu era altceva decât o scobitură înnegrită de fum în perete şi-şi îndreptă încet spinarea asemeni cuiva sătul de prea multă muncă, îşi lăsă mâinile să lunece în jos de-o parte şi de alta a corpului, iar când îşi simţi şoldurile zvelte, zâmbi fără să vrea.

— A sosit clipa, şopti doica, haidem înăuntru.

Se strecurară din şopron şi intrară pe uşa camerei de locuit. împărăteasa încă nu călcase vreodată pragul unei locuinţe omeneşti, în afară de propriul ei palat; o spaimă fără de nume o cuprinse, trebui iar să închidă ochii şi simţi că se clatină, fu cât pe-aci să se împiedice de coada lungă a unui căuş, aflat pe podea şi, ca să se sprijine, se agăţă de lanţul unui ceaun aninat, care scăpă din legături şi-o împroşcă de sus până jos cu o zeamă stacojie. Când văzu intrând pe uşa în pragul căreia rareori se ivea vreun chip străin o femeie bătrână aidoma unei ciocănitori eu pene albe şi negre şi o tânără grăbită şi împiedicată, femeia izbucni în râs ca un copil şi nu se putu opri multă vreme, dar bătrâna dădu drumul pe dată unui potop de vorbe, ca să-şi facă

intrarea, şi se pricepu să întoarcă şi să folosească totul cu dibăcie. Nu-i de mirare, începu ea, că fie-sa se poticneşte, pentru care îşi cere oricum iertare, fiindcă biata copilă nu e obişnuită cu oraşul şi e tare obosită tot bătând uliţele, întrebând şi căutând – unii le-au şi îndrumat greşit, poate din neştiinţă, poate din răutate, până ce au dat de casa căutată, acum însă când văd cu ochii – aici se aplecă înaintea nevestei boiangiului şi atinse cu fruntea podeaua, cerându-i şi fiicei să facă acelaşi lucru – acum când văd frumuseţea aleasă a tinerei ei stăpâne, nu mai are nici cea mai mică îndoială că se află în locul căutat. Cum, în locul căutat? Cine le-a trimis? Cu ce scop? Şi ce-nseamnă toate astea? întrebă boiangioaica, tremurând de uimire. Când bătrâna răspunse, cu o nouă închinăciune, că ştie preabine că tânăra stăpână are nevoie de slujnice, aşa că o roagă stăruitor – aici, sărută poalele de la rochia femeii – să pună la încercare priceperea bătrâneţii ei încă robuste şi îndemânarea fiicei sale, tânăra femeie mai, mai să moară de râs, îndeosebi fiindcă amândouă străinele aveau pe frunte câte o pată sinilie de la podeaua murdară pe care o atinseseră. Ca să spună cine fusese cel ce le îndrumase într-acolo şi le înştiinţase despre presupusele locuri de muncă, bătrâna se pierdu într-un noian de vorbe, cam încurcate. Până la urmă reieşi doar că fusese un ins întâlnit pe pod, nu pe podul cel nou, ci pe un altul, un tânăr, aproape un băieţandru, unul tare gingaş; poate că băiatul o făcuse din însărcinarea celuilalt, unul ceva mai în vârstă, mândru şi boieros, arătând ca un prinţ, care se ţinuse la început deoparte, apoi însă vorbise totuşi cu ele; ba chiar, dacă se gândeşte bine, acela fusese cu siguranţă: în omul ăla, tânăra ei stăpână avea un slăvitor şi un prieten care ţinea cu adevărat la dânsa. La aceste cuvinte, bătrâna clipi din ochii tiviţi cu roşu într-un fel atât de ciudat şi de plin de înţeles, încât boiangioaica se trase un pas înapoi şi, cu o dulce înfiorare de uimire, fu încredinţată că are pe lumea asta un asemenea prieten, cu toate că nu l-a văzut niciodată şi nici n-a primit până în ceasul acela vreun semn despre viaţa lui. Bătrâna o îmbulzi pe dată din nou şi, tocmai pentru că simţea că femeia nu voia s-o rupă cu ea, ci abia acum era dornică din tot sufletul s-o asculte, se prefăcu speriată că lucrurile or fi stând tocmai dimpotrivă şi-l chemă pe Dumnezeu martor, zicând că o mai ciudată neînţelegere n-ar fi cu putinţă decât dacă vor fi nimerit altundeva decât în locul căutat! Abia de se mai încumetă să întrebe dacă şi alte semne s-or fi potrivind, dacă tânăra stăpână de-o frumuseţe atât de aleasă e cu adevărat măritată,

de doi ani măritată şi, destul de ciudat, fără de copii până în ziua aceea – ei, da, ea era aceea – măritată cu un bărbat din isnaful boiangiilor. de vârstă mijlocie – care ar putea lesne să fie tatăl nevestei lui – cam din topor la înfăţişare, cu o gură căscată şi urechi mari. Ei, da, cam aşa ar arăta Barak, bărbatul ei. Şi dacă în casă ar mai fi trei cumnaţi neînsuraţi, flăcăi câinoşi şi o adevărată povară, unul ciung, unul chior şi altul ghebos, trântori porniţi pe gâlceavă şi linge-blide la masa fratelui lor, pe care prietenul de taină îi urăşte de moarte din pricina supărărilor pe care i le aduc necontenit frumoasei lui prietene. Din clipa aceasta, nimic nu fu pentru frumoasa boiangioaică mai de nezdruncinat decât încredinţarea că are un prieten de taină cu gânduri şi simţăminte de o gingăşie minunată: ceea ce o încânta cu deosebire era că omul acela ştia până în amănunte de traiul ei, veghea asupră-i şi împărtăşea cu ea amărăciunile şi jignirile de care viaţa ei tânără era aşa-zis plină; toate acestea îi luminară brusc pe dinăuntru pustiul zilelor ei, încât o răsfrângere a acelei lumini îi înflăcără chipul.

— Ferice de noi, strigă acum bătrâna, am nimerit unde trebuia! Tu eşti, cea fără de pereche, aleasa dintre mii, despre care ştiu ceea ce bătrâna inimă din trupu-mi îmi dă ghes să ştiu. Tu eşti aceea care sare peste propria-i umbră, care a tăgăduit îmbrăţişările necontenite şi zadarnice ale bărbatului ei şi şi-a zis sieşi: M-am săturat de a fi mamă, mai înainte de a gusta din această stare. Tu eşti aceea care a ales boiul veşnic mlădios şi neatins de stricăciune şi care n-a vrut în înţelepciunea ei să i se prăpădească pântecele şi să i se veştejească prea devreme sânii.

Bătrâna rosti aceste cuvinte cu voce tare şi cu un fel de psalmodiere sărbătorească, iar chipul schimonosit şi respingător pe care şi-l luase pentru lumea oamenilor semăna într-adevăr cu un cap pestriţ de şarpe ridicat la înălţime. Nevasta boiangiului se uita în gura ei ştirbă, în care limba pricepută în vorbe vrăjite se mişca iute între buzele subţiri, şi nu mai ştia ce-i cu ea: ceva asemănător cu toate acestea zăcea în întuneric într-însa, între vis şi trezie, din al doilea an al căsniciei ei sterpe – nu le rostise niciodată în cuvinte, nici pentru ea însăşi, şi totuşi poate că vreodată, când era pe jumătate adormită, i se strecuraseră nerostite printre buze, în vreme ce răspundea posacă şi cu nepăsare ca un copil îmbufnat gingăşiei neostoite a vigurosului boiangiu – le rostise şi nimeni altul decât Barak putea să le ştie, şi chiar dacă unele din ele pătrunseseră în adâncul sufletului lui, niciodată nu

răzbătuseră până la limba lui greoaie – şi iată, acum, femeia asta străină i le cânta în urechi, făcându-le să sune ca pe o proslăvire, împletite cu o profeţie şi legate de o solie ademenitoare din partea unui ibovnic necunoscut; niciodată nu-i vorbise în felul acesta vreun om, de zăpăceală şi mândrie, o treceau fiorii, curiozitatea şi ruşinea o smulgeau din loc şi-o mânau spre bătrână, simţea cum de tulburare i se urcă plânsul în gât, încleştă gura să n-o podidească şi-şi întoarse faţa. În spatele ei, bătrâna făcu împărătesei semne tainice din ochii fără gene care-i clipeau înfricoşător, arătând spre um bra slabă aruncată pe pământ de femeie în semiîntunericul încăperii, întinse mâna, ca şi cum ar fi mângâiat-o şi răşchiră degetele spre ea, de parcă ar fi putut s-o smulgă de pe pământ şi s-o strecoare stăpânei sale. Apoi se târî dând ocol boiangioaicei şi începu să aţâţe focul zăpăcelii acesteia, pe care-l aprinsese, cu noi şi stăruitoare dovezi că vor s-o slujească.

— O, stăpâno, fie-ţi milă de noi şi îngăduie-ne să te slujim! Aşa am putea să te mulţumim, ca să ne pui la încercare aici, iar mai apoi să ne iei cu tine în viaţa ta de bucurii.

— Tu, nebuno, spuse femeia, aici şi nu altundeva se petrece viaţa mea de bucurii. Colo, căuşele trebuie curăţate, făcăleţele rase, mojarele clătite, ciubărul golit, podeaua spălată, covata umplută, cazanul rece trebuie încălzit, iar cel cald amestecat, pielea de animal de colo trebuie răzuită şi netezită, sacul plin de grăunţe măcinat cu râşniţa, trebuie scos ulei din burduf şi pus în tigaie cu peştii, focul trebuie să ardă, peştii să se prăjească, turtele de ulei să se rumenească. Barak, bărbatu-meu e flămând, iar chiorul, ciungul şi ghebosul vor şi ei să mănânce.

— Fă-te-ncoace, fata mea, strigă bătrâna ca apucată, fă-te-ncoaee şi pune-ţi mâinile-n mişcare, trebuie s-o încredinţăm pe stăpâna noastră de ce suntem în stare, ca să ne primească în slujba înălţimii sale!

— Ce-s vorbele astea smintite? zise femeia, pufnind în râs.

— Haideţi încoace, tigăilor, aprinde-te, focule! strigă bătrâna cu glas pătrunzător, fără să-i răspundă. Tigăile zburară prin aer până în mâinile ei, crengile verzi de măslin începură să trosnească.

— Cine sunteţi voi, întrebă cu voce şovăielnică boiangioaica, cine-i tânăra de colo, e cu adevărat fiica ta, muta? Nu seamănă cu tine, de ce se ţine în întuneric şi de ce se holbează aşa la mine?

Focul începu să ardă cu flacără, iar umbra tinerei femei se întinse pe podeaua de lut până la peretele opus.

— încoace, peştişori din hârdăul pescarului! strigă bătrâna, trebăluind necontenit deasupra focului. Şapte peştişori lunecară prin aer şi printre degetele subţiri ale bătrânei şi se lăsară cu corpurile lor aurii-trandafirii, unul lângă altul, pe tocător.

— Cine sunteţi voi? întrebă încă o dată femeia, cu răsuflarea tăiată.

— Mirodenii din grădina de mirodenii a stăpânei mele! strigă poruncitor bătrâna şi-şi întinse amândouă ghearele în aerul gol, din care i se umplură de mirodenii, a căror mireasmă îmbălsămă odaia.

— A cărei stăpână? strigă tânăra femeie, ca dintr-un vis, pe jumătate înnebunită de frică şi curiozitate. Bătrâna zvârli peştii în tigaie şi turnă ulei deasupra, împingându-i pe foc.

— întreabă-ţi oglinda! răspunse ea peste umăr.

— N-am nicio oglindă! strigă iute boiangioaica, îmi fac părul deasupra puţinei cu apă.

Flăcările focului se înălţară, iar umbra începu să se mişte şi se făcu din ce în ce mai frumoasă.

— Unde o fi vrând să ajungă? gândi împărăteasa, tremurând de uimire şi curiozitate. I se păru că peştişorii din tigaie scot toţi deodată un sunet tânguitor. Cu adevărat strigau cât se poate de limpede, pe un ton cântător, aceste cuvinte:

„Mamă, mamă, lasă-ne acasă.

Uşa-i zăvorâtă: nu putem intra".

— Unde mă aflu? grăi împărăteasa, doar eu îi aud?

Sunetul o atinse atât de adânc şi tainic într-un loc, cum n-o mai atinsese nicicând acolo ceva. Doica trebăluia la foc ca o nebună, tigăile ţopăiau, uleiul clocotea, peştii pocneau, plăcintele se umflau. Bătrâna strigă ceva în aer, iar în mâna ei întinsă fulgeră o panglică scumpă, împodobită cu mărgăritare şi pietre preţioase, aidoma aceleia cu care împărăteasa îşi pecetluise scrisoarea, în cealaltă mână i se ivi o oglindă rotundă. Îngenunche în faţa boiangioaicei care se ghemuise pe pământ lângă ea. Bătrâna îi luă mâna, legătura de păr i se prinse în plete, chipul ei tânăr străluci din oglinda rotundă ca renăscut dintr-un foc curat. Peştişorii cântau tânguios:

„Ne-aflăm în întuneric şi spaimă Lasă-ne mamă în casă Sau strigă-l pe tatăl iubit Zăvorul să-l tragă la uşă!"

Oare ele nu aud? gândi împărăteasa, i se făcu negru înaintea ochilor, dar nu-şi pierdu simţirea. Le vedea limpede pe celelalte două făpturi. Cea tânără şedea ghemuită şi se uita neîncetat în oglindă,

bătrâna ţopăia între ea şi vatră, încolo şi-ncoace.

— Am visat eu ceva asemănător, rostiră buzele boiangioaicei.

Chipul tinerei femei se preschimbase într-un fel ciudat, iar cuvintele pe care le rosti mai apoi fură de neînţeles. Bătrâna sări spre ea ca un ibovnic, îngenunche alături, îi şopti în ureche:

— Ai visat şi că va fi pe vecie? Se înţelegeau prin jumătăţi de cuvinte. Tânăra se prăbuşi la pământ de fericire, ochii i se rotiră în sus, încât nu li se vedea strălucind decât albul. Trei nopţi mai întâi – fi-vei destul de tare? şuieră doica, trei nopţi fără bărbatul tău.

Tânăra dădu din cap de trei ori.

— Asta nu-i nimic, dar ce vine după aia? şopti ea. E rău? e urât? ce trebuie să fac?

— O, tu, nevinovate, strigă doica, mângâindu-i mâinile, obrajii, picioarele. E o nimica toată.

— Ai să-mi stai într-ajutor? întrebă în şoaptă boiangioaica.

— Nu suntem noi din ceasul ăsta roabele tale! strigă bătrâna.

— Spune-mi cum are să fie, întrebă tânăra.

— Aştepţi un lucru mare, şi va fi unul mic, răspunse doica. Cele trei nopţi şi hotărârea nestrămutată, astea-s greul.

— Hotărârea am luat-o, iar cele trei nopţi sunt pentru mine ceva uşor, spune-mi cum vom duce la bun sfârşit treaba!

— Când se îngână ziua cu noaptea, ai să te strecori din casă şi ai să te duci la o apă curgătoare, spuse doica.

— Râul e aproape, murmură tânăra.

— întorci spatele către apa curgătoare şi-ţi scoţi îmbrăcămintea de pe tine, păstrezi numai papucul din piciorul stâng.

— Numai pe ăla? zise boiangioaica şi zâmbi temătoare.

— Apoi iei şapte peştişori ca ăştia, îi arunci cu mâna stângă peste umărul drept în apă şi spui de trei ori: „Duceţi-vă de la mine, voi, blestemaţilor, şi sălăşluiţi la umbra mea”. După aceea, ai scăpat pentru totdeauna de cele nedorite şi ai să pătrunzi într-o minunăţie, faţă de care panglica asta pentru păr şi prânzul pe care şi l-am gătit aici nu sunt decât o prevestire sărăcăcioasă.

— Ce vor să-nsemne cuvintele pe care le voi spune celor nedorite: Sălăşluiţi la umbra mea?

— Asta-i o parte din învoiala pe care o închei şi înseamnă că în ceasul acela umbra tulbure are să cadă de pe tine şi ai să te faci luminoasă atât din faţă, cât şi din spate.

Femeia privi în gol peste oglindă. „Mamă vai nouă!” strigară peştişorii cu voce muribundă şi fură gata prăjiţi. Numai împărăteasa auzi strigătul care o înfioră şi o sili pentru un răstimp nehotărât să închidă ochii. Când îi deschise iar, o văzu la lumina focului domolit pe boiangioaică aplecându-se şi voind să sărute mâna bătrânei. În partea din faţă a odăii, era înălţat un culcuş pentru boiangiul Barak, în fund, patul pentru femeie era închis cu o perdea. Doica se înclină adânc înaintea boiangioaicei şi o trase pe fiica ei afară pe uşă.

— Ce s-a întâmplat? întrebă împărăteasa, în vreme ce se îndepărtau plutind în noapte.

— Multe, răspunse doica.

— S-a înfăptuit? întrebă împărăteasa şi o atinse încrezătoare pe doica de care nu se mai îngrozea, de când n-o mai vedea împreună cu oamenii.

Bătrâna întoarse spre ea, drept răspuns, o privire aproape batjocoritoare.

— Răbdare, spuse ea, toate la vremea lor.

Boiangiul Barak veni acasă târziu. Găsi încăperea în întuneric şi plină de miresme ca o casă de bogătaş. După ce aprinse o luminare, văzu cu o nemăsurată uimire patul lui şi al nevestei despărţit în două, o jumătate, care părea că-l aşteaptă pe el, aşezat într-un loc cu totul neobişnuit, lângă vatră, cealaltă, perdeluită cu o bucată de cârpă. Se duse într-acolo şi, acoperind lumina cu mâna, trase de-o parte perdeaua şi o găsi pe nevastă-sa dormind cu pumnii strânşi ca un copil. Răsufla liniştit şi i se păru ademenitoare, dar se înfrână, se întoarse cu paşi uşori lângă vatră, luându-se după miros, dădu peste resturile unui prânz gustos din peşti şi plăcinte aromate, prăjite în ulei, de care nu mai mâncase niciodată. Îşi luă de la gură o jumătate de peşte şi o parte din plăcinte şi duse aceste resturi, păşind fără zgomot, afară, în şopron, pentru ca fratele lui mai tânăr, ghebosul, să le găsească în timpul nopţii, sau în zori, când o pofti să mănânce. Apoi se întoarse la patul său şi, şezând pe marginea acestuia, spuse o scurtă rugăciune; după aceea, mai stătu un răstimp nemişcat, cu ochii ţintă spre perdeaua care o ascundea privirii pe nevastă-sa. Dar acolo nu se mişca nimic, şi, cu un oftat uşor, totuşi zgomotos, fiindcă la el toate erau pline de vigoare, îşi întinse mădularele şi se scufundă pe dată în somn. A doua zi de dimineaţă, înainte încă de a se crăpa de ziuă, ieşi la râu, luând cu el un mojar şi-şi văzu de treabă acolo, afară, la o sută de paşi de casă, pentru

a nu scurta prin zgomot somnul nevestei lui. Când se întoarse, văzu două femei străine care se furişau înăuntru, păşind pragul camerei de locuit, ca şi cum acolo ar fi fost acasă la ele.

— Astea-s cumetrele mele, care vor să-mi slujească fără simbrie, spuse nevastă-sa care, spre uimirea lui, se şi sculase. Când cele două femei se încovoiară ca să-i sărute poala rochiei, felul în care le îngădui s-o facă fu atât de plin de farmec, încât lui i se păru că n-o văzuse niciodată aşa de frumoasă. Însă omul n-avea timp să stea eu ochii holbaţi la ea. Luă în spinare o povară straşnică de piei de animale proaspăt vopsite, bătrâna sări să-l ajute, fugi apoi înaintea lui la uşă, i-o deschise şi se înclină, când el trecu pe lângă ea.

— Întoarce-te curând acasă, stăpâne, strigă ea pe urmă, stăpâna mea e mistuită de dor, când lipseşti! Apoi, dintru-un salt, fu iar lângă tânăra sa stăpână şi-i arătă o faţă plină de o batjocură mută pentru cel ce tocmai ieşise. Clipele sunt pulbere de aur care curge, şuieră ea, haide să te împodobesc şi să ies cu tine.

— N-avem ce căuta afară din casă, zise femeia.

— Atunci, îngăduie să-l chem să vină pe cel ce tânjeşte de dor.

— Despre cine vorbeşti? întrebă femeia cu răceală şi o privi cu asprime în faţă.

Doica fu atinsă, dar nu lăsă să se bage de seamă.

— Despre cel de pe pod, răspunse ea fără a sta pe gânduri, despre acela vorbesc, despre cel mai nefericit dintre bărbaţi! îngăduie să-l chem şi să-l aduc aici în pragul dorului şi al împlinirii lui!

— Vreau să am casa curată, spuse boiangioaica, ocolind-o cu privirea pe bătrână, cazanele trebuie să strălucească şi mojarele trebuie frecate, făcăleţele vechi trebuie să arate ca noi, perdeaua trebuie spălată, iar toate astea îndată, una după alta.

— O, stăpâna mea, strigă tânguindu-se bătrâna, gândeşte-te: se află unul căruia-i tremură genunchii când i se duce gândul la părul tău despletit.

— Puţinele afară, la vadul râului, neruşinato, strigă boiangioaica, butoaiele, covetrle, curate, lemne de foc din şopron, cinci stânjeni stivuiţi, foc sub cazane, râşniţele învârtite încât să sară scântei, paturile făcute, daţi-i drumul, un, doi! La treabă amândouă! Barak, bărbatu-meu, trebuie să se bucure că am două slujnice.

— Vai nouă, strigă bătrâna şi căzu la picioarele femeii. Să plecăm de-aici, fiica mea, stăpâna ne dispreţuieşte şi nu vrea să-i slujim pentru

slujba cea adevărată!

— Mi-aţi spus sau nu c-o să fiţi la porunca mea? strigă cu răutate boiangioaica şi-şi trase piciorul, făcând-o pe bătrână să se clatine. Mi-aţi jurat sau nu? Şi bătu din picior.

Doica şi împărăteasa se porniră în grabă, făcură la iuţeală paturile, duseră putinile şi ciuberele la vadul râului, apoi târâră din şopron lemnele de foc şi le stivuiră, lustruiră mojarele şi râcâiră făcăleţele. În timpul acesta, boiangioaica scoase de sub pernă preţioasa panglică de păr şi oglinda. Se aşeză pe pământ, pe un mănunchi de buruieni uscate şi-şi puse podoaba, dar chipul ei nu arăta bucurie.

— Credeţi că mă aveţi la mină, strigă ea peste umăr, păi da, ar fi trebuit să vă sculaţi mai devreme! Acum daţi-i zor şi asudaţi.

— Ţi-o fi fiind foame, stăpână, spuse cu umilinţă bătrâna. Nimic nu te flămânzeşte mai mult decât priveliştea celor care muncesc – şi-i întinse pe un taler o grămadă de plăcinţele cu un miros de gingaşe mirodenii, cum nevasta boiangiului nu mai văzuse în viaţa ei: le privi minunându-se, luă apoi talerul şi mâncă plăcinţelele una după alta. Când Barak veni acasă la amiază, femeii nu-i mai era foame şi lăsă neatinsă mâncarea pe care o gătise doica şi care-i plăcu foarte mult lui Barak. Ea vorbi puţin şi nu răspunse la întrebările bărbatului ei. Acesta aproape că n-a înghiţit o îmbucătură fără să întoarcă spre nevasta lui ochii rotunzi, care-şi arătau albul ori de câte ori omul era atent sau îngrijorat.

— Rugaţi-vă, voi care mâncaţi la masa noastră, le spuse Barak cumetrelor care şedeau pe podea ceva mai încolo şi mestecau ce mai rămăsese. Rugaţi-vă ca nevasta mea să poată mânca din nou şi să-i priască. Trebuie să ştiţi, urmă el, că acum o săptămână am poftit aici în casă toate femeile dintre rubedeniile mele, iar cumetrele au rostit parimii frumoase despre asta de-aici, nevastă-mea, iar eu, trebuie să ştiţi, am mâncat de şapte ori ia rând în pragul nopţii din ce-au binecuvântat ele cu binecuvântarea rodirii. Iar dacă nevastă-mea e ciudată şi altfel decât mai înainte, eu dau slavă ciudăţeniei ăsteia şi mă plec până la pământ în faţa schimbării: căci fericirea atârnă asupră-mi şi inima mi-e plină de nădejdi.

Chipul tinerei femei păli dintr-odată şi luă o înfăţişare rea.

— Numai că voi, muierilor cu ochi urduroşi, spuse ea, strâmbându-şi gura, trebuie să ştiţi că a murmura parimii nu are nimic a face cu trupul meu şi că tot ce a mâncat bărbatul ăsta în pragul nopţii

n-a avut nicio putere asupra femeii care sunt. Se ridică brusc de la pământ, se duse în fund la patul ei şi trase perdeaua.

Barak se ridicase şi el; gura i se deschise, ca şi cum ar mai fi avut ceva de spus, iar ochii lui rotunzi se aţintiră asupra perdelei ce-o ascundea pe nevastă-sa. În tăcere, se apucă să strângă grămadă o povară uriaşă de cârpe vopsite, pe care le luă în spinare. împovărat, îşi mai îndreptă o dată puţin spinarea viguroasă în uşă şi spuse cumetre lor, privindu-le cu prietenie:

— Nu mă mânii din pricina vorbelor femeii, căci sunt cu inima bucuroasă, trebuie să ştiţi, şi aştept cu nerăbdare cele binecuvântate ce-or să vină aici.

— În casa asta n-au să vină nici unele, şopti în sinea ei femeia, mai curând are să plece una. Şopti aproape muteşte şi în dosul perdelei, aşa că nimeni nu putea să audă, însă doica auzi totuşi, iar ochii ei fără gene clipiră.

Femeia şezu pe patul ei preţ de un ceas întreg, fără să se mişte. După un răstimp mai îndelungat, doica dădu fuga lângă perdea şi şopti ceva către pat; nu veni niciun răspuns.

— Vai mie, murmură împărăteasa, a trăi cu fiinţele astea e mai rău decât a visa despre ele; spune-mi despre ce-i vorba între femeia aceasta rea şi bărbatul ei urât şi necioplit?

— Despre umbra ta, răspunse doica tot atât de încet.

Femeia ieşi brusc la iveală.

— De ce nu vine, mineinoaso, cel despre care îmi tot vorbeşti? spuse ea deodată şi, în clipa când rosti cuvintele, se făcu roşie ca focul. Ştiu eu de ce, n-ai nevoie să-mi răspunzi, urmă ea, este el însuşi un om bătrân şi scârbos, precum o văd din aceea că te-a trimis pe tine mai înainte în codoşi ăc. Doica nu rosti niciun cuvânt drept răspuns. Recunoaşte, strigă nevasta boiangiului, că eşti o codoaşă şi o mincinoasă plătită şi că toate bazaconiile pe care mi le-ai înşirat sunt menite numai să-mi sucească mie capul! Bătrâna rămase mută. Papucul meu în obrazul tău, vrăjitoareo, strigă tânăra, na, fiindcă m-ai făcut mai întâi să simt toată sărăcia în care trăiesc, na – şi o lovi încă o dată – fiindcă ai vrut să mă faci să cad din lac în puţ, căci cine poate fi acela care să-mi trimită în casă pe una ca tine – m-a văzut poate pe stradă şi cutează să vrea să mă aibă aşa cu una, cu două?

— Spune-mi-o încă o dată, mai înainte de a te alunga din casă şi-apoi întreabă-l cine i-a îngăduit să ridice ochii asupra mea!

Povesteşte-i oleacă, babo, că Barak e cel mai în putere dintre boiangii şi chiar printre hamali nu-i niciunul de seama lui.

Doica rămase nemişcată, tăcând cu încăpăţânare; îşi ridicase puţin capul de la pământ, însă părea că nu îndrăzneşte să întâlnească privirea mânioasă a stăpânei. Abia când aceasta se desprinse de ea şi se îndepărtă cu paşi târşâiţi, privi în urma ei şi şopti în gol, ca uitând de sine:

— Ia priveşte-o, stăpâne al meu, nu are ea mersul plutitor ca al unei gazele însetate?

— Te strâng de gât cu degetele mele, strigă nevasta boiangiului, care înţelesese fiecare cuvânt, şi se întoarse deodată. Cu cine vorbeşti tu, vrăjitoareo? Roşeaţa îi pierise din obraji, era palidă şi arăta ca un copil speriat.

— Cu el, care stă afară, cu el, care întinde mâinile către uşa casei tale, care se dă cu capul de zidul astei case, care şi-a rupt veşmântul de pe el de jind şi de dor zadarnic.

— Vino-ncoace, spuse nevasta boiangiului cu vocea schimbată, vino, dar nu mă atinge! Se aşează pe pat şi o lăsă pe bătrână să vină aproape de tot de ea. Tu eşti o codoaşă, vai mie, spuse, şi încă una din cele obişnuite, şi ai venit la mine fiindcă sunt săracă şi te-ai folosit la nimereală de meşteşugurile tale obişnuite, fie-ţi iertate. Acuma însă du-te de la mine şi ia-o şi pe asta, fiindcă nu vreau să vă mai ţin în casa mea: asta-i ce m-am gândit cât am stat pe patul meu şi-am fost mută. Nu vreau să merg cu tine şi nu vreau să-l văd pe cel ce te-a trimis, căci sunt sătulă de el mai înainte de a-l fi văzut. Muieraticii sunt toţi o apă pe lumea asta, iar poftele lor mă scârbesc. Îşi roti ochii prin toată încăperea, ca şi cum s-ar fi gândit la ceva. Multe au fost murdare, şi voi le-aţi curăţat, urmă ea, dar nimic nu s-a îmbunătăţit, uneltele nu mi-s mai dragi ca înainte, iar casa îmi e mai tristă decât o închisoare. Ai intrat aici într-un ceas rău, mi-ai şoptit la ureche despre o viaţă de bucurie ce mă aşteaptă, asta a fost minciuna ta cea mai urâtă, fiindcă nu-mi e dat nimic altceva decât ceea ce a fost. Sunt ca o capră legată de-un ţăruş, pot să behăi zi şi noapte, nimeni nu mă ia în seamă; când îmi dă ghes foamea, înghit hrana eu gura mea, şi aşa trăiesc o zi după alta şi aşa am s-o tot duc, până când am să am, nefericita de mine, bărbia ta zbârcită şi ochii tăi lăcrimoşi. Lacrimile îi înecară vocea, căzu cu faţa în jos, bătrâna o sprijini. Pâraie întregi se prăvăliră pe obrajii ei, bătrâna o privea cu încântare. O lăsă pe femeia ce plângea să lunece

încetişor pe pat, îi mângâie obrajii îi sărută vârful degetelor, genunchii.

— Oh, cum eşti tu, nepreţuite, eşti ca mirodeniile ce-şi ţin mireasma în ele la răceală, tu, cea aspră cu tine însăţi.

— De ce aprinzi tămâie, nu vreau, spuse cu voce slabă femeia şi se ridică pe jumătate în braţele bătrânei.

— Nu e ambră, nu sunt narduri, murmură cealaltă, e mireasma dorului şi a împlinirii.

— Nu rosti cuvinte de vrajă, strigă tânăra cu spaimă şi tresări în braţele bătrânei, care o strânseră cu putere şi o apăsară în jos pe pat.

— Stai liniştită, tu, nenumito, tu însăţi eşti, strigă bătrâna, răsuflarea ta e mai dulce decât nardul, privirile tale satură cu focul desfătării.

Boiangioaica se smuci din încolăcirea bătrânei şi totuşi se agăţă de ea, apoi privi în sus într-un vârtej de spaimă şi desfătare spre ţesătura de foc din care ceva căuta să-şi facă drum către ea cu o putere răzbătătoare; o apucă ameţeala şi trebui să-nchidă ochii.

— O, stăpâne al meu, te împotriveşti tu ochilor ei, când îi vezi că se sting? şoptiră foarte aproape de capul femeii buzele doicii, şoptiră în sus.

— Cine să fie, nu e nimeni, murmură femeia şi simţi cum atârnă lipsită de voinţă în braţele bătrânei. Cu cine vorbeşti?

— Cu unul care-i aproape şi te doreşte cu înfocare, cu unul care-mi strigă: acoperă-i ochii, şi când ai să i-i descoperi din nou, atunci eu voi fi acela a cărui faţă se odihneşte pe picioarele ei.

— Ochii, spuse femeia şi se smulse din îmbrăţişare, pentru nimic în lume!

— Ba ai s-o faci, strigă femeia cu voce linguşitoare, te întinzi la loc pe pat, te-ai şi întins, mă laşi să te învelesc cu mantia, fiica mea îţi acoperă picioarele şi-ţi pune blând mâna pe ochi – te-ai supus, o, stăpâna mea 1

— Nu are să se întâmple niciodată, spuse în sinea ei împărăteasa, femeia-nu vrea! Nu are să se întâmple niciodată, repetă ea, în vreme ce ochii femeii clipeau sub palmele ei.

În vreme ce vorbise, se şi întâmplase. În mijlocul încăperii stătea un bărbat care mai înainte nu fusese acolo. Luă cunoştinţă de el numai cu colţul ochiului, prezenţa lui era viguroasă şi pânditoare ca a unui animal. Împărăteasa nu putu suferi să-l aibă în spate. Se trase înapoi şi deschise drum liber privirii boiangioaicei. Aceasta se ridică în capul

oaselor şi începu să tremure de teamă şi nedumerire. Doica se plecă până la pământ în faţa celui sosit, care se îndreptă cu paşi înceţi spre frumoasa boiangioaică. Trăgându-se înapoi, împărăteasa văzu că unul din ochii străinului era mai mare decât celălalt şi arunca o privire sălbatică de animal, după – care îşi dădu seamă că este unul dintre efriţii care puteau să ia orice înfăţişare doreau, ca să-i ademenească şi să-i înşele pe oameni. Văzu că e frumos, dar pofta neînfrânată ce i se citea din trăsături făcea ca faţa lui să-i pară mai dezgustătoare chiar decât unul din chipurile de oameni pe care le întâlnise pe pământ. Ştia că efriţii aceştia dau târcoale lumii celor vii, pândind, dar încă niciunul dintre ei nu cutezase să se apropie într-atâta de ea. Ură şi dispreţ o făcură să tremure, îşi îndreptă spinarea şi fulgeră de mândrie. Doica îi simţi mânia, veni tiptil lângă ea şi o apucă liniştitor de mână şi o împinse deoparte, efritul stătea în faţa boiangioaicei şi-şi aţintise asupra ei ochii, în faţa cărora ai ei se închiseră.

— Iată-te, spuse el cu o voce care era mai profundă şi mai ciudată decât se aşteptase împărăteasa şi căreia el îi dăduse mlădieri linguşitoare şi aproape umile, tu, nepreţuite» care mă aştepţi.

— Te aştept eu? spuse femeia.

— Tu eşti o femeie, dar cel ce trebuie să-ţi desfacă nodurile inimii nu ţi-a fost aproape înainte de ceasul acesta.

Femeia deschise gura, dar nu scoase niciun sunet Mâinile lui şedeau pe genunchii ei, el se strecură lângă ea, era într-însul ceva de panteră şi ceva de şarpe. împărătesei i se rupea sufletul.

— Scap-o de demon, şopti ea doicii, nu vezi că nu-l vrea?

— Să nimereşti ţinta fără s-o vătămezi ar fi neîndoielnic o dibăcie nemaipomenită, răspunse bătrâna cu răceală.

Efritul prinse cu amândouă mâinile încheieturile mâinilor boiangioaicei şi o sili să-şi ridice ochii spre el; privirea ei nu se putu apăra de a lui, care o răzbătu până în inimă.

— Ochii, spune-i să-şi ia ochii de pe mine, strigă femeia şi voi parcă să rostească un blestem, dar efritul rămase lipit de ea, mâinile lui o ţineau de ceafă, iar cuvintele care-i curgeau de pe buze răsunau măgulitor şi ameninţător în acelaşi timp.

Împărăteasa nu voia să privească într-acolo şi privea. Nu înţelegea ce vede, şi totuşi nu era ceva cu totul de neînţeles: sentimentul neliniştitor al realităţii reunea laolaltă toate acestea.

— Gata! murmură ea şi-şi apăsă faţa pe un sac cu rădăcini uscate.

Ce e el pentru ea, ce e ea pentru el, cum de-au ajuns împreună? De ce se apără ea numai pe jumătate de el? Despre ce e vorba între aste două făpturi?

— Despre umbra ta, răspunse doica şi faţa i se lumină.

— Nu, nu-i asta, strigă împărăteasa în urechea bătrânei.

— Taci, spuse bătrâna, taci, ea e o muiere plină de dispreţ, trebuie arsă în focul poftelor.

— Ademeneşte-o cu comori, a fost vorba de mese gustoase – ea vrea o casă şi roabe, spuse împărăteasa, dă-i ce vrea, nu asta!

— Un ac îndoit, răspunse limba ageră a bătrânei, încă nu e un ac de undiţă, trebuie să mai aibă şi un spin.

Femeia îşi eliberase mâinile şi se ridicase.

— Vreau să mă ascund, spuse ea, ajută-mă, bătrâno, vreau să mă ascund de ăsta de-aici! Ce-mi pasă mie de omul ăsta străin! N-are decât să fie şi frumos!

Doica fu repede lângă femeie.

— Tot ce doreşte, nepreţuit-o, spuse ea cu o expresie de nedescris, este să nu-ţi fie străin.

— Vreau să mă ascund de uitătura lui, strigă femeia şi-o împinse deoparte pe bătrână cu atâta stângăcie, încât se pomeni mai aproape de bărbat decât înainte. Întreabă-l cum de-ndrăzneşte să ceară de la mine ceea ce mi-a cerut, el, pe care acum un ceas nici nu-l cunoşteam! întreabă-l! El spune că mi-o cere numai ca o chezăşie a încrederii şi ca un semn că sufletul meu nu e zgârcit!

— Aşa e, spune adevărul, strigă bătrâna cu însufleţire şi schimbă o privire cu efritul, iar că nu l-ai cunoscut până acum un ceas e un temei mai mult să te arăţi mărinimoasă: aşa e statornicit între inimă şi inimă, iar cine te-a învăţat altfel, a făcut-o numai ca să te înşele, tu, nevinovato.

— Aşa e, strigă efritul, dar bătrâna îi făcu semn să tacă.

Trăgând cu urechea la cele ce se întâmplau afară, doica strigă:

— Trebuie să vă despărţiţi, voi, îndrăgostiţilor, aud paşii boiangiului care se-ntoarce acasă. E cu inima voioasă şi poartă în mâini o strachină de lut.

Inima împărătesei zvâcni de bucurie; abia aştepta să-l vadă

intrând pe omul mare şi puternic. De ce nu împinge uşa, de ce nu intră, gândi ea şi înălţă capul. De-afară răsuna un fel de muzică, un fel de cântec neplăcut. Doica veni lângă împărătească şi-i aruncă o privire ciudată.

— Sus, şi spune-le să se despartă pentru astăzi, spuse ea, e timpul.

Efritul o apucase de mijloc pe boiangioaică, voind să plece cu ea; se părea că odată cu apropierea primejdiei cutezanţa lui nerușinată se dublase. Era gata să-şi care prada prin aer pe deasupra capetelor celor ce-aveau să intre, iar în nerăbdarea lui scrâşnitoare era frumos. Împărăteasa îi tăie drumul. Îndrăzneala ei era egală cu a lui, o cuprinse pe femeie cu amândouă braţele, efritul îşi întoarse spre ea faţa care arunca flăcări ca un foc deschis; prin ochii săi de mărimi deosebite rânjeau hăurile tărâmurilor de nepătruns, pe împărătească o cuprinse groaza, nu pentru ea, ci pentru sufletul boiangioaieei aflate în braţele unui asemenea demon şi nevoită să-şi amestece răsuflarea cu a lui. Voi s-o smulgă pe nevasta boiangiului, neluând în seamă că era cea dintâi fiinţă omenească pe care o înlănţuia cu braţele sale. Boiangioaica zăcea lipsită de voinţă în braţele ei, ochii femeii nu-l vedeau decât pe efrit, în care se topea cu totul. Un simţământ înfricoşător o străbătu pe împărătească din creştet până-n tălpi. Aproape că nu mai ştia cine este, nici cum ajunsese aici. O slăbiciune de care-şi dădea seama o cuprinse, însăşi puterea ei frumoasă, curată începu s-o părăsească, gândirea ei, tulburată pentru întâia oară, căuta în toate părţile un ajutor, inima sa îl chema cu ardoare pe boiangiul Barak, pe care-l simţea cum se apropie pas cu pas de uşă. În sfârşit, omul intră în odaie, voios şi fără zgomot, împovărat şi însoţit; faţa îi era roşie de bucurie şi tulburare, purta cu amândouă mâinile un blid mare pe care erau îngrămădite bucate gustoase: o găină pe orez, sărmăluţe în foi de viţă, dovleac cu fistic şi alte zece feluri de garnituri. Pe lângă el se înghesuia ghebosul, încununat cu flori şi cântând din muzicuţă, ciungul târa un mare ulcior de lut cu vin, chiorul căra pe umeri un miel de curând jupuit, ai cărui ochi blânzi atrăseseră în ajun, la sosire, privirea împărătesei; o ceată de copii care se adunaseră atraşi de muzicuţă şi de mirosul belşugului de bucate pândeau în uşă, având cu ei şi nişte câini pofticioşi. Tot alaiul intră în încăpere, efritul pierise cu iuţeala fulgerului, postavurile întinse fluturau, o ţiglă se desprinse din rosturi, doica îi salută pe cei sosiţi bătând din palme, se înclină cu o umilinţă făţarnică în faţa stăpânului casei. În braţele slujnicei, femeia pe jumătate leşinată, a

cărei privire nu mai recunoştea nimic din odaie, nici pe cumnaţi, nici pe propriul ei bărbat, se ridică şi-şi adună, cu răsuflări sălbatice şi bătăi zvâcnitoare de inimă, sufletul care aproape că-i părăsise trupul. Dar atât de mare era în pieptul nevinovat al boiangiului bucuria iscată de nemaiauzitele lui târguieli şi de pregătirile pentru un ospăţ cum sărmana lui casă nu mai văzuse vreodată, încât nu băgă de seamă nimic din tulburarea în care-şi găsi nevasta.

— Ce zici acum, prinţeso, strigă el cu voce puternică, ce zici tu de ospăţul ăsta, moftuiroaso, care-mi dispreţuieşti prânzul, şi cum găseşti ce-am pregătit? Iar cum femeia rămase mută, holbându-se la el cu ochii mari ca la un duh, socoti că de bucurie şi uimire îşi pierduse graiul, aşa că izbucni într-un hohot de râs. Ia povestiţi-i oleacă, fraţilor, strigă el, ca să vadă şi ea ce fel de cumpărători suntem. Cum a fost cu măcelarul? Şi cum a fost cu neguţătorul de mirodenii?

— Taie, măcelarule, taie din viţel, se porni să cânte cocoşatul.

— Şi taie din berbec şi adă-ncoace cocoşul! se amestecară chiorul şi ciungul.

— Iar tu, grataragiule, dă-ne frigarea! strigară cu toţii laolaltă, iar ciungul scoase la iveală o uriaşă frigare pe care şi-o aninase într-o parte de şorţul legat în jurul şalelor.

— Iar tu, grataragiule, dă-ne frigarea! chiuiră copiii străini şi se-mbulziră în odaie.

— Şi cum a fost cu mezelicul şi cum cu vinul! strigă Barak mai tare şi mai vesel decât toţi.

— Aşa a fost: Dă-ncoace, brutarule, plăcintele, răspunseră fraţii, iar tu, hoţomane, dă-ncoace vinul!

— Păi da, aşa a fost, strigă umflându-se în pene boiangiul şi-şi roti faţa voioasă şi îmbujorată către fiecare din cei ce-l înconjurau. Se îndreptă spre nevastă-sa şi-i acoperi gura şi obrajii cu sărutări.

Doica sări deoparte, încovoindu-se de râs. Puse mâna pe toate, se repezi să-i lovească pe copiii care se-nghesuiau peste tot, vârau degetele în blidul cel mare, apucau făcliile aprinse şi voiau să atingă mielul înjunghiat; ghebosul cânta din muzicuţă ţinând-o cu o mână, iar cu cealaltă ajuta să fie tras în frigare mielul, chiorul turna vinul în ulcele de lut şi prindea cu botul întins ce curgea pe de lături, iar Barak şedea pe pământ înaintea blidului celui mare, o trăsese pe nevastă-sa pe genunchi şi-o giugiulea, scoţând când şi când cu degetele bucăţile cele mai bune şi vârându-i-le în gură, apoi sărutând-o şi iarăşi lipind-o

strâns de pieptul său. Nu băga de seamă că femeia se îneacă la fiecare îmbucătură şi că la alintările lui rămânea ţeapănă ca o moartă. Fiindcă ea mânca prea încet, cum i se părea lui, din bunătăţile atât de gustoase, umplea între timp gura copiilor ce-l înconjurau, în vreme ce el însuşi înghiţea când şi când câte-o bucăţică şi aproape că nu lua asta în seamă.

— Dă-ncoace, brutarule, plăcintele! strigau copiii şi aruncau priviri provocatoare spre ciung şi chior.

— Apoi când târguim noi, e-o straşnică târguială! cântă ghebosul şi-şi întinse braţele lungi pe deasupra tuturor, ca să-şi vâre mâinile drept în mijlocul blidului.

— O, zi fericită, o, seară binecuvântată! cântă Barak cu vocea-i bubuitoare şi-l luă cu mâna stângă liberă pe cel mai mic dintre copii, apoi pe încă unul, apucându-i strâns de spatele îmbrăcăminţii, şi-i azvârli între genunchii nevestei lui, dar cu grijă, pufnind de bucurie într-un hohot de râs. Femeia ridică brusc genunchii, le făcu vânt de lângă poala ei copiilor, care se rostogoliră izbindu-se până la focul deschis, îi dădu brânci lui Barak de lângă ea, încât bărbatul se clătină şi sparse cu piciorul blidul cel mare. Copiii mai mărişori se porniră să strige, îi traseră pe fraţii mai mici din foc, chiorul se aruncă printre ei şi salvă din mâncare ce mai era de salvat. Doica lăsă mielul şi frigarea şi se repezi la femeie. Aceasta căzuse în genunchi, îşi vântura braţele în aer, iar din gura ei ieşea un strigăt lung şi ascuţit. Cele două cumetre o purtară repede pe femeia ce tremura până pe patul ei. Barak se afla lângă ele şi nu îndrăznea să-şi atingă nevasta care striga, alergă din nou la foc, aruncă o privire nedumerită asupra mâncărurilor, dădu fuga din nou lângă pat şi atinse plin de teamă trupul femeii, care se zbătea cumplit ca peştele pe uscat: credea că o otrăvise. Întinse bătrânii o bucată de pânză şi-i împinse afară pe fraţii săi şi pe copii, care smulseră mielul din frigare; mirosul ascuţit de grăsime arsă umplu încăperea. Strigătele încetaseră, dar mădularele boiangioaicei zvâcneau ca de friguri. Când îşi recunoscu bărbatul, îşi arătă dinţii şi-i strigă bătrânei:

— Du-mă de-aici, ştii calea, jură-mi că n-am să mai văd niciodată casa asta şi chipul ăsta.

Bătrâna întinse trei degete, apoi îndoi unul şi arătă cu o privire furişă spre cele două ce mai rămăseseră.

Femeia închise ochii, Barak nu auzise ce-şi spuneau, văzu doar

că bătrâna şopteşte ceva, iar tânăra răspunde cu puţine vorbe, însă fără a-şi mai strâmba gura, mai văzu cum nevasta lui se linişteşte treptat şi rămâne întinsă, alinată.

Capitolul al patrulea

Către seara celei de-a treia zile, vânătoarea pătrunse sus pe coasta unei văi adânci, care se îngusta mereu, prefăcându-se într-o văgăună. Văgăuna deveni abruptă ca un hău, în fundul căruia se prăvălea o apă înspumată. Mai sus de un pod înalt de piatră care ducea peste prăpastie se afla un sat singuratic, pe care ceata vânătorilor îl şi ocupaseră. Împăratul trecu peste podul de piatră călare, îşi opri calul în drum, cei ce-l urmau săriră din şa, aşteptându-se cu toţii ca şi el să descalece; doi dintre cei mai de frunte se grăbiră spre el şi-i apucară frâul şi scara şeii, dar cu un gest leneş al mâinii lui lungi şi frumoase el îi îndepărtă şi rămase în şa. Măscăriciul abia aşteptase clipa aceasta, ca să pună la cale o poznă prin care să îndulcească grijile de faţă ale împăratului cu o ghiduşie ţărănească grosolană; sărise brusc de-o parte şi înhăţă un bătrân, care se supuse cu umilinţă, şi-l trase de barba lungă, alb-gălbuie până în faţa calului împărătesc.

— Fă-te-ncoace, tu, ăl mai bătrân dintr-un sat blestemat, îi strigă el, aruncă-te la pământ şi mărturiseşte că sunteţi nişte hoţi de şoimi cărora li s-a dus buhul, voi săteni de munte, şi că vă pricepeţi să ademeniţi şoimii şi să-i momiţi cu o pasăre oarbă, că voi înşivă sunteţi pofticioşi de vânătoare cu şoimi şi braconieri din pântecele mamei şi că pentru un şoim roşu împărătesc, care-ar cădea – Doamne fereşte! – în mâinile voastre, oricare din voi v-aţi vinde-o şi pe mama cea bună, ca să nu mai vorbim de nevastă, care s-ar vinde şi ea unuia ca voi pentru un uliu învăţat să prindă vrăbii!

Bătrânul clipea din ochi, el lua totul în serios, moartea îi plutea pe dinaintea ochilor, ridică mâinile să jure şi se şi vedea cu braţul retezat şi schilodit. Voi să rostească un cuvânt de apărare, dar vocea de bronz a măscăriciului şi felul cum ştia să facă pe grozavul îl doborâră la pământ. Ridică ochii care cereau ajutor către cel ce se afla deasupra lui pe cal, însă acela rămase nemişcat şi nu-l învrednici cu nicio privire.

— Pe ochii mei, strigă bătrânul cuprins de deznădejde, orb să rămân pe dată! Suntem păstori sărmani, n-avem habar de vânătoare şi nu putem deosebi un şoim de o cioară!

În spaima lui, ridică mâinile în aer, prea aproape de ochii calului, care se ridică în două picioare, făcându-l pe împărat să ducă repede

mâna spre tocul de piele cu scrisoarea împărătesei, pe care-l avea aninat de gât sub îmbrăcăminte, ca să-l apere, şi abia apoi trase de frâu şi-şi linişti calul; dar măscăriciul, care nu-şi dezlipea ochii de faţa lui, dornic să-l vadă zâmbind şi făcând vreun semn, nu fu învrednicit cu nicio privire, ochii împăratului rămaseră aţintiţi drept înainte, ca ai unui vultur adormit. Era târziu după amiază, iar aici, în ţinutul din creierul celor şapte Munţi ai lunii, aerul era atât de curat, încât împăratul putea să vadă la mare depărtare acelaşi râu care curgea în adânc la picioarele sale tocmai la izvoarele lui, unde era aninat de peretele de stâncă asemenea unui fir de apă şi se prăvălea de-acolo într-o pădurice. Pe vârful cel mai înalt din pădurice se zărea şezând un şoim, care ţinea în gheare o pasăre şi o jumulea. împăratul făcu semn mai-marelui şolmarilor şi-i arătă din sprâncene direcţia; cu ochii lui mult depărtaţi şi veghetori, şoimarul văzuse de mult pasărea şi-şi dăduse seama că zburătoarea ce trudea acolo departe nu era aceea pe care o căutau şi pe care el era îndatorat, asta fiindu-i însărcinarea cea mai de seamă, s-o găsească şi s-o ademenească, iar în vreme ce faţa lui roşie se întunecă şi mai mult deasupra şi dedesubtul cicatricei mari care-i brăzda de-a curmezişul nasul, se întoarse ca ruşinat într-o parte. Dar chipul împăratului se posomorî, el se aplecă puţin spre şoimar.

— Pe capul tău, spuse încet, că în ocolul acesta îl regăsim şi-l recăpătăm pe şoimul cel roşu, tu şi eu.

Şoimarul nu cuteză să-l privească pe stăpânul său în faţă, ci-şi aţinti ochii spre pieptul lui; se făcu galben ca ceara, iar ochii lui mult îndepărtaţi se umplură de teamă. Se îndepărtă în grabă, porunci să i se aducă doi catâri, luă cu el o mantie de pâslă şi o mantie de piele şi-şi anină de cingătoare două tăşti de piele, dintre care una avea găuri ca o colivie. împăratul sărise de pe cal, se aruncă pe unul dintre catâri, fără să atingă scara şeii, şoimarul încălecă pe celălalt, trebuind să se ţină de ciochină; membrele îi erau ca paralizate, mai mult decât de mânia stăpânului şi de ameninţarea lui întunecată se temea să fie singur cu el. Neajutorat, se răsuci în şa şi-l văzu pe comis făcând semn unuia din băieţii ce-i stăteau la poruncă; ca şi când atâta ar fi aşteptat, şoimarul azvârli băiatului mantalele. Băiatul pândise dornic să fie luat în seamă, se strecurase mai aproape cu acest gând, ochii îi străluceau, săltă sprinten pe-al treilea catâr şi o porni la trap după cei doi.

Călăriră fără un cuvânt de-a lungul coastei, drumul urca repede spre înălţimi. Se ţinură unul după altul, catârii puneau piciorul pe

bolovani strălucitori, desprinşi, şi pe rădăcini de copaci, călăreţii atârnau cu un genunchi deasupra hăului, cu celălalt atingeau iedera ce se căţăra pe peretele negru de stâncă, păsările îşi aţinteau ochii asupra lor din cuiburi şi-şi luau repede zborul, trecându-le pe dinaintea pieptului. Şoimarul îşi ţinea ochii pironiţi pe spinarea împăratului, umerii şi ceafa acestuia îi apăreau tari ca stânca, de neatins, necruţătoare. Ajunseră sus, împăratul descălecă, băiatul sări şi el repede ca o pisică de pe cal, împăratul nici nu-l luă în seamă, dar copilul era fericit că se află singur cu preaînălţatul domn, căci şoimarul se strecura într-o latură, mereu cu ochii la cer. împăratul privi în jos: peste văi şi munţi se întindea o strălucire fără seamăn, ici şi colo căderi de apă se prăvăleau la vale şi sclipeau, din văgăunile cele mai adânci începea să se ridice o ceaţă albăstrie. În depărtare se încrucişau culmi de munţi, pe pante se aflau păduri întunecate, sus totul era pleşuv şi sfărâmat. Nicăieri nu semănau între ele două dintre aceste stânci, dar totul se întrepătrundea luminând ca semnele din scrisoarea împărătesei, care şi ele erau cu toatele minunate, fără să semene unul cu altul şi negăsindu-şi nicăieri un început – sfârşitul se împletea cu începutul în aşa fel, de parcă adresarea de-a dreptul trebuia ocolită dintr-o nespusă sfială şi ruşine; o mireasmă curată şi tare ca aceea ce adia încolo şi-ncoace peste acele prăpăstii răzbătea şi din scrisoare pentru cel ce trebuia s-o citească. În amintire, împăratul închise fără să vrea ochii, băiatul îi citi pe faţă milă şi blândeţe, îl cuprinse bucuria, rupse de încântare o ramură şi o aruncă de îndată încolo. Intrară în pădurice şi se îndreptară printre copaci de-a lungul apei, către un eleşteu.

Şoimarul rămase în urmă, cercetă pentru a mia oară cerul, care era încă limpede şi pătruns de cele dintâi sclipiri ale lunii. Privi de partea cealaltă cum cobora soarele între două steiuri ale celui mai înalt Munte al lunii, ultima lui rază, întru totul neagră, străbătu cerul şi prăpastia, după care din hăuri începură să urce încolăcindu-se ca nişte şerpi nori răzleţi. Şoimarul oftă: avea puţine nădejdi, se mângâia cu gândul la ziua de mâine, dar nu voia să lase nimic necercetat. Deschise una din tăştile de piele, pe care le purta la cingătoare, şi scoase o pasăre mică de culoare roş-ruginie, care se zbătea cumplit. Şoimarul, cu fruntea încreţită, legă pasărea cu cureluşă de piele de un mărăcini…

— Dă-i drumul, spuse el, spaima ta vede mai bine decât ochiul cel mai ager, dă-mi de veste despre cel pe care-l aştept, dă-mi de veste

îndată, sau te aşteaptă moartea. Căci aşa cum cel din spate îmi e stăpân, tot aşa îţi sunt eu ţie.

Trecu un răstimp scurt, iar pasărea se smulse în legăturile ei, ca smintită şi scoase un strigăt de spaimă pătrunzător. Şoimarul abia-şi ţinu firea de nelinişte şi nerăbdare. Se azvârli la pământ în spatele mărăcinişului şi imită chemarea porumbiţei sălbatice, de trei oii, mereu mai des. Din pădurice a de lângă apă se iviră porumbii, în căutarea celei ce chema. Nu mult după aceea, sus de tot pe cer, se ivi o pasăre care crescu din ce în ce.

— Tu eşti, strigă şoimarul plin de încântare, îţi aduci aminte de cel ce te-a îngrijit, te întorci la mâna care te-a hrănit întâia oară. Smulse de la cingătoare o tobă mică şi începu să bată în ea cu încheieturile degetelor într-un fel anumit. Recunoşti sunetul, strigă el, noi suntem, ai tăi, care te rugăm să ne ierţi! Am păcătuit împotriva nobilelor tale deprinderi, nu ştim cum, dar tu eşti mărinimos şi ne-ai iertat.

Pasărea legată se vârî de spaimă în mărăciniş, porumbii se împrăştiară, de sus şoimul coborî vertical, deasupra şoimarului se ţinu în aer cu aripile întinse, apoi se repezi pieziş, fără să dea din aripi, spre pădurice. Şoimarului îi stătu inima în piept, i se păruse că şoimul l-a privit mânios şi poruncitor cu ochii larg deschişi, roşii şi sclipitori, dar el era, fiecare trăsătură era neîndoielnic a splendidei păsări.

Cu salturi mari, se luă după şoim în pădurice, catârii priponiţi tresăriră speriaţi, pentru şoimar totul era acum în cumpănă, rămase uimit şi se înfricoşă, negăsindu-l pe împărat. Cascada se prăvălea fără zgomot de pe peretele de stâncă, în iaz se oglindea o bucată de cer cu şoimul, care acum se rotea liniştit pe deasupra vârfurilor. Din când în când scotea câte un strigăt ascuţit, parcă de nerăbdare, că nu-şi vedea stăpânul, de slujitor nu voia să se lase prins. Băiatul şedea cinehit în faţa cascadei, liniştit ca o bufniţă; de la el nu putu să afle decât că împăratul intrase acolo: arătă o peşteră deschisă în peretele de stâncă, abia ceva mai înaltă decât un stat de om; pragul sfărâmat era stropit de umezeala vălului fluturător, câteva trepte duceau de la apă în sus, păreau netezite de mină de om, dar străvechi. împăratul, vorbind cu el însuşi, atinsese cu mâna apa, îşi dezbrăcase mantia; copilului i se făcuse teamă şi somn, sub luna care privea de sus ca din candelabru, i se păruse că a fost uitat în pragul odăii de dormit a împăratului, închisese ochii dinadins şi, în susurul necontenit, îi căzuse capul pe piept. Deodată, împăratul se ivise în faţa lui, îl zguduise şi-S întrebase

dacă aude un cântec. El îl auzise foarte aproape, apoi mai departe. împăratul îi întorsese brusc spatele, îndreptându-se repede spre peşteră. La început, băiatul nu cutezase să-l urmeze fără poruncă, apoi însă se strecurase după el şi nu-l mai văzuse. Peştera trebuie să fie o boltă veche, are pereţii ciopliţi şi cu siguranţă şi altă ieşire. Dar acum aşteaptă de multă vreme să se întoarcă împăratul. Şoimarul aproape că nu asculta ce i se spune, nu-şi putea da seama cât timp petrecuse în aşteptarea înfiorată a şoimului, care acum îl scotea din nou din minţi cu o chemare neîntreruptă. Frumoasa pasăre se lăsă, aţintindu-şi ochii asupra lui, pe cel mai înalt ciot pleşuv al unui stejar lovit de trăsnet, a cărui parte de jos continua să poarte un frunziş îmbelşugat. Şoimarul încremeni locului de parcă prinsese rădăcini, în cele din urmă se smulse şi se strecură încovoiat spre stejar; îşi şi vedea înaintea ochilor mâna roşie, ca retezată, după ce se va fi căţărat în copac şi o va fi întins zadarnic după pasăre, în chiar clipa când împăratul ar fi ieşit din munte, iar pasărea cea rea şi-ar fi luat batjocoritoare zborul pentru totdeauna. Băiatul alerga fără zgomot lângă el. Şoimul ridică aripile, se îndreptă prietenos în zbor spre ei. apoi, dintr-o singură bătaie de aripi, se avântă în sus şi pieziş, ca să coboare din nou cu vuiet şi, scoţând un strigăt ca de veselie şi batjocură, să străbată cascada ce împroşca stropi în toate părţile şi să pătrundă în peretele muntelui. Înzestrată cu puteri de neînţeles, pasărea trebuia că ştie acolo vreo intrare, pe care căderea de apă o ascundea. De mânie neputincioasă, şoimarul scrâşni din dinţi, îşi roti ochii în juru-i, pe chipul băiatului îl întâmpină o expresie ştrengărească, datorată poate numai nedumeririi iscate de neaşteptata întâmplare. Şoimarul îl lovi mânios peste faţă. Băiatul sări în desiş şi se ghemui, dar în fundul sufletului se bucura de loviturile nemeritate, un zâmbet minunat, gingaş îi lumina trăsăturile, rămase acolo, între tufe, în tăcere, aşteptând ca stăpânul său să iasă din nou la iveală.

Împăratul coborî repede treptele abrupte şi netede, fără să ia în seamă trapa din spatele lui; vocile cântăfoare, locul acesta tainic, cu toate amănuntele lui, îi vrăjea simţurile. Aici totul îi pătrundea adânc în suflet, se găsea în imperiul celei dintâi aventuri cu femeia iubită. Acea neuitată oră dintâi de dragoste îi era atât de aproape, sângele îi dădea în clocot, încât nu simţea ciudata răceală de mormânt ce răzbătea spre el din pereţii muntelui şi din adânc. Pentru o nouă aventură n-ar mai fi fost loc într-însul – sau totuşi? – cine ar fi putut să

spună. Nu se gândea la nimic anume, dar tot ceea ce i se perinda tulbure prin minte se lega intim cu iubita lui. Nu putea să priceapă cuvintele cântecului. De la o treaptă la alta, i se părea că acum, îndată, avea să le înţeleagă. Un anumit şir de cuvinte se repeta adesea. Sări repede cele din urmă trepte şi se găsi într-un fel de pridvor cu lumină săracă; lumina pătrundea pe sub o uşă ce-i stătea în faţă, o uşă de lemn cu ferecături de bronz împodobite. Nu găsi nici lacăt, nici miner, dar când se apropie de uşă, canaturile se mişcară în balamale. În clipa aceasta, auzi cele din urmă cuvinte ce se repetaseră adesea. Sunau astfel:

„Ce rod să dea acesta, noi nu suntem născuţi!"

N-avea timp să se gândească la înţelesul acestor vorbe. Păşi pragul şi canaturile uşii se închiseră la loc încet. Se afla într-o sală spaţioasă, ai cărei pereţi nu erau, după cum i se păru, nimic altceva decât stânca netezită a muntelui. În mijlocul încăperii se găsea o masă pusă, pentru câte un oaspete la fiecare capăt. Pe cele două laturi ale mesei ardeau şase lămpi cu o lumină domoală şi sărbătorească. Nicăieri de-a lungul pereţilor nu se afla vreun obiect, totuşi întregul respira o măreţie antică, ciudată, care-l făcu pe împărat să i se strângă inima. Între uşă şi partea opusă, întunecată a sălii, un băiat păşea încolo şi-ncoace. Era desigur cel ce cântase. El aducea castroane ce păreau din aur curat, ulcioare cu gâtul lung, bătute în nestemate, şi le orânduia pe masă. Unele castroane cu capacul lor erau atât de grele, încât nu le purta în mâini, ci pe cap, dar călca sub greutate uşor ca un pui de căprioară. Băiatul veni din întuneric spre lumină, îl văzu pe împărat stând în uşă şi nu păru mirat. Îşi apăsă mâinile pe piept şi se înclină. Din spate, o voce strigă:

— Aşa este!

Dar partea aceea a sălii se afla în semiîntuneric, aşa că abia mai târziu băgă de seamă împăratul că acolo se găsea încă o uşă, aidoma şi chiar în faţa celei din spatele său, pe care intrase. Strigătul cu voce tare răsună în toate direcţiile, făcând cunoscută mărimea încăperii. Băiatul se înclină în faţa împăratului până la pământ, fără să rostească o vorbă. Arătă însă cu un gest plin de veneraţie spre unul din jilţurile de la capul de sus al mesei. Deşi toate cele douăsprezece lămpi de pe cele două lungi laturi ale mesei ardeau cu aceeaşi tărie, lumina împrăştiată de cele din partea de sus părea totuşi mai vie şi învăluia locul acela şi tacâmurile scumpe puse acolo cu o strălucire scânteietoare, mijlocul

mesei era încă blând şi curat luminat, iar capătul de jos se afla într-un semiîntuneric cafeniu. Băiatul îl privea cu atenţie pe împărat, însă gura lui rămase încleştată. Trecu o clipă până când împăratul îşi spuse că oricum el era cel ce trebuia să rostească cele dintâi cuvinte.

— Ce-i asta? întrebă el. Pregăteşti un asemenea prânz pentru cineva care-a nimerit întâmplător drumul până aici?

Buzele lipite ale băiatului se întredeschiseră; părea încurcat, se dădu înapoi şi privi în jurul său. Dar împăratul nu-l mai lua în seamă, căci trei siluete, pe care nu putea să le vadă bine, ieşiseră de undeva, lateral, din perete. Cea de la mijloc era o fată tânără şi frumoasă, care se îndreptă spre împărat mai mult lunecând decât mergând, doi băieţi alergau pe lângă ea şi abia se ţineau pe urmele ei; băieţii semănau ca frumuseţe cu cel ce pusese masa, dar erau mai mici şi mai copilăroşi decât acesta. Fata ţinea în mâini un covor făcut sul, pe care-l puse jos în faţa împăratului, aplecându-se aproape până la podea.

— Iertare, mărite împărat – abia când fata se ridică „împăratul băgă de seamă că, în pofida gingăşiei ei copilăreşti, nu era cu mult mai scundă decât el – iertare, spuse ea, n-am putut auzi că soseşti, adâncită cum eram în lucrul la covorul acesta. De va fi însă vrednic să stea sub tine la prânzul acesta, cu care te rugăm să te mulţumeşti, atunci firul de la sfârşit nu va trebui să se rupă „ci să se împletească înapoi cu firele de la început.

Rosti toate acestea cu ochii plecaţi; sunetul frumosal vocii ei îl încântă într-atâta pe împărat, încât aproape că nu prinse înţelesul cuvintelor. Covorul se afla la picioarele lui, vedea numai o parte şi numai dosul, dar nu avusese niciodată înaintea ochilor o ţesătură ca aceea, în care cornul lunii, stelele, lujerii şi florile, oamenii şi animalele se întrepătrundeau unele cu altele. Aproape că nu-şi putea dezlipi ochii de pe covor. Îşi aduse cu greu aminte de îndatoririle bunei-cutiinţe şi trecu un scurt răstimp până când să spună tinerei necunoscute câteva cuvinte.

— Vă aflaţi, cred, în călătorie, spuse el cu multă dulceaţă în glas, căutând înlături din felul său de a vorbi;

orice urmă de ton poruncitor. Corturile şi însoţitorii voştri, mă gândesc, se află prin apropiere, iar voi aţi intrat sub această boltă de dragul răcoarei. Doar n-o să spuneţi că locuiţi în acest munte!

Copiii se uitau cu cea mai mare luare-aminte la gura lui. La cele din urmă cuvinte, care-i veniseră fără să vrea pe buze cu mai multă

asprime, pe feţele lor zvâcm un zâmbet. Se vedea că cei trei băieţi trebuiau să-şi dea osteneala ca să nu izbucnească într-un hohot de râs. Fata însă se reculese numaidecât, trăsăturile ei căpătară din nou o expresie de cea mai mare atenţie, aproape de asprime.

— Sau casa tatălui vostru e pe undeva pe-aproape V întrebă din nou împăratul; nimic la el nu trăda că ar fi băgat de seamă purtarea lor necuviincioasă. Cei trei băieţi trebuiră să lupte şi mai avan cu râsul, iar cel ce pusese masa se aplecă repede, făcându-se că trebăluieşte ceva la masă, ca să-şi ascundă faţa. Cine e tatăl vostru, frumoşilor? întrebă împăratul pentru a treia oară tot atât de liniştit; numai cel ce-l cunoştea bine i-ar fi putut ghici din slabul tremur al glasului nerăbdarea.

Fata cea frumoasă se stăpâni cea dintâi.

— Iertare, nobile stăpân, spuse ea, şi nu te mânia pe fraţii mei mai mici, care nu sunt deloc deprinşi cu arta convorbirii politicoase. Suntem totuşi nevoiţi să te rugăm a mai sta puţin timp de vorbă cu noi, fiindcă se pare că fratele nostru mai vârstnic n-a adunat încă toate mâncărurile şi celelalte pe care le socqate vrednice să-ţi fie puse dinainte.

Cu un gest, fata îl pofti să se apropie de masă, iar el simţi că mai, mai să-i vină leşinul de foame, dar purtarea copiilor şi drăgălăşenia aproape de neînţeles a atitudinii lor, chiar când se arătau necuviincioşi, îl fermecau într-atâta, încât nu putea să-şi îndrepte gândurile spre altceva. Fata îngenunchease la capătul de sus al mesei, întinse covorul şi-l pofti să se aşeze pe el. Ţesătura era sub picioarele lui, florile se preschimbau în animale, din lujerele frumoase se desprindeau vânători şi îndrăgostiţi, şoimii pluteau pe deasupra ca nişte flori zburătoare, toate se întrepătrundeau între ele, se încâlceau, întregul era nemaipomenit de frumos, dar din covor urca o adiere rece care-i ajungea până la coapse.

— Cum ai reuşit să faci lucrul acesta într-un chip atât de desăvârşit? Se întoarse spre fata care, în modestia ei, se trăsese câţiva paşi înapoi.

Fata plecă numaidecât ochii, dar răspunse fără a şovăi:

— Când ţes, înlătur din material ceea ce e frumos; las la o parte tot ceea ce e o momeală pentru simţuri şi le ademeneşte spre nebunie şi pierzare.

Împăratul o privi.

— Cum faci? întrebă şi simţi că-i este greu să-şi adune gândurile. Căci fiecare lucru pe care-l atingea ochiul său pătrundea în el cu o limpezime minunară: vedea multe în sală şi credea că de la o răsuflare la alta vede şi mai multe. Cum faci? întrebă încă o dată.

Tânăra doamnă îi urmări privirea cu încântare. Trecu un răstimp până când răspunse.

— Când ţes, spuse ea, fac ceea ce fac ochii tăi binecuvântaţi când privesc. Nu văd ceea ce este şi nici ceea ce nu este, ci ceea ce este mereu, şi după asta ţes.

Dar el n-o auzea, atât de pierdută îi era privirea în contemplarea minunaţilor pereţi în care se oglindea lumina lămpilor. Din încordarea cu care chipurile băieţilor erau îndreptate spre el îşi dădu seama când era rândul său să răspundă. Era cu totul fermect de frumuseţea acestor chipuri, pe care se afla un fel de smalţ cum nu mai văzuse vreodată pe chipurile unor copii, iar în ochii lor aţintiţi cu încordare asupră-i vedea ceea ce nu mai văzuse vreodată în ochii altcuiva.

— Mai aveţi şi alţi fraţi şi surori? întrebă el de-a dreptul pe unul care se găsea cel mai aproape. Nu ştia cum de-i venise pe buze tocmai această întrebare. Ochii săi erau atraşi ca de o vrajă de înfăţişarea copiilor. Dorinţa ca aceştia să-i aparţină îl străbătu din creştet până-n tălpi şi trebui să se înfrâneze, ca să nu-i atingă.

— Asta ţine de tine, îi răspunse nu cel întrebat, ci unul dintre ceilalţi doi.

Împăratul se întoarse spre acesta şi simţi el însuşi cum îşi dă osteneala să rostească întrebarea pe un ton glumeţ.

— Casa-i aproape sau departe? Hai, dă-i drumul, aţi şters-o cu gând bun sau rău?

Băiatul rămase dator cu răspunsul, se uită peste masă spre cel ce adusese vasele, le era din nou greu să-şi ţină râsul. împăratul se ridică puţin între pernele brodate cu mărgăritare de care se rezema. Ca să-şi schimbe poziţia, avu nevoie de o ciudată sforţare; o senzaţie de răceală care-i pornea de la picioare şi mâini îl pătrunse până la inimă.

— Aţi ştiut mai dinainte că ne vom întâlni aici? întrebă el din nou, fără să se întoarcă spre cineva anume dintre cei de faţă. Este acesta sfârşitul unei călătorii sau începutul? Aveţi mai mult înaintea voastră, ori mai mult în urma voastră? Tonul vocii sale sună în încăperea cea înaltă mai aspru decât ar fi vrut, iar întrebările urmară repede una după alta.

— Tu te afli înaintea noastră şi te afli în urma noastră! strigă tare cel ce pusese masa, făcând o adâncă închinăciune în faţa împăratului şi întinzând spre pământ mâinile în care ţinea polonicul de aur.

Unul dintre micuţi alergă la împărat, se opri foarte aproape de el şi, privindu-l în ochi cu o seriozitate prefăcută, îi spuse încet, apăsând pe cuvinte:

— întrebările tale sunt fără nicio noimă, mărite împărat, ca ale unui copilaş. Căci ia să ne spui nouă: când te aşezi la masă, o faci ca să te saturi pentru totdeauna, sau ca să-ţi fie mai apoi iarăşi foame? Şi când pleci în călătorie, o faci ca să rămâi plecat, sau ca să te întorci?

— Ce fel de vorbe sunt astea? strigă fata, şi ochii ei se măriră. Vino aici, în spatele meu!

Micuţul sări înapoi şi veni lângă ea, începând să-i sărute iar şi iar, cu pocăinţă şi respect, mânecile care-i atârnau, când pe una, când pe alta, deşi fata nu se mâniase pe el. Ea nu-l învrednici cu nicio privire, ci înălţă cu teamă şi rugător mâinile spre împărat.

— O, cum am putea să te mulţumim, de vreme ce suntem atât de nedesăvârşiţi! strigă ea înspăimântată.

Împăratul vedea numai mâna ei nemaipomenit de frumoasă, de o strălucire transparentă ca alabastrul.

— Voi trebuie să fiţi ai mei şi să vă păstrez, strigă el, oricare ar fi calea! Mina fetei se trase înapoi cu un zvâcnet, ochii ei îl priviră cu o nespusă sfială şi cu veneraţie, el se căi de cuvintele trufaşe şi încă mai mult de violenţa făţişă a tonului, aşa că adăugă coborând şi îndulcind vocea: Pe ce cale voi putea fi pentru totdeauna unit împreună cu voi? Căci asta vreau, chiar de-ar trebui să plătesc cu sângele inimii mele! Fata se sperie vădit din nou. Se părea că întrebarea fusese pentru ea prea grozavă ca să-i poată răspunde altfel decât cu ochii, nu prin cuvinte. Sunt obişnuit să capăt ceea ce doresc 1 strigă împăratul.

Întreg sufletul fetei se ivi în ochi, iar ea îl aţinti pe împărat îndelung cu privirea, în care se amestecau veneraţie, gingăşie şi o teamă fără nume şi care era atât de intensă, încât împăratul plecă ochii, ca să-şi adune gândurile pentru o întrebare hotărâtoare; i se părea că întrebarea îi şi pluteşte pe buze, dar o uită: căci în clipa când ridică din nou ochii, întreaga masă era acoperită cu flori care străluceau în lumina lămpilor ca nişte grămezi de nestemate risipite; el mai apucă să vadă cum mâna fetei face să lunece ultimele flori lângă celelalte şi culm florile curg din mâinile ei şi se orânduiesc singure, pentru ca în cele din

urmă, în aşezarea lor desăvârşită, să semene cu o minunată broderie artistică. Văzu chipul fetei luminându-se şi mai văzu cum ea face semn din ochi, cu mult drag, cuiva care nu fusese mai înainte acolo şi care-i semăna la boi, fiind la fel de înalt şi zvelt, totodată băgă de seamă că la capătul opus al sălii e o uşă întocmai aceleia pe care el însuşi intrase nu cu mult timp înainte, o uşă cu canaturile deschise, pe care pătrundeau perechi, perechi nişte copii de mărime mijlocie, purtând în mâini castroane acoperite.

— Cine e acesta? o întrebă împăratul pe fată, arătându-i din ochi pe cel ce nu fusese mai înainte acolo. E meşterul bucătar?

— Aşa este! strigă acesta, ca şi când ar fi vrut să se recunoască drept aşa ceva faţă de cei cu castroanele, care se apropiau doi câte doi, în tăcere şi foarte repede, purtând vasul în fugă şi îndreptându-se mereu unul spre capătul de sus al mesei, unde era locul împăratului, celălalt spre capătul opus.

— Ce-nseamnă cuvântul acesta pe care-l aud pentru a doua oară? strigă împăratul. Şi de ce se desfăşoară totul atât de repede, încât aproape că nu-mi vin în fire? Spune-i acestuia că nu ne zoreşte timpul.

— Timpul? spuse fata şi-l privi cu ochi nedumeriţi. Noi nu ştim ce e timpul, dar dorim din toată inima să-l cunoaştem şi să ne supunem lui. Nedumerirea o făcea încă mai fermecătoare. împăratul rămase cu ochii aţintiţi asupra ei, dar în încântarea lui nu era nicio urmă de dorinţă.

Meşterul bucătar bătu din palme, purtătorii de castroane săriră de-o parte şi formară două şiruri. Ca o lumină de fulger ţâşni între ei un călăreţ, apoi îndată încă unul, cel dintâi pe un cal sur ca oţelul, celălalt pe unul roşu ca focul. Fiecare purta în faţă, pe capătul şeii, un castron acoperit din aur, împodobit cu pietre preţioase. Opriră brusc caii unul lângă altul; câte un sufragiu sări la fiecare şi luă cu cea mai mare seriozitate castroanele şi le înfăţişară de-acolo, îngenunchind, împăratului. Călăreţii îşi smulseră săbiile din teacă şi-l salutară pe împărat, în vreme ce se îndreptară spre acesta, apoi se aplecară fulgerător din şa în dreapta şi în stânga mesei şi atinseră podeaua cu vârful săbiilor care zăngăniră. împăratul era uluit, mai mult decât orice îl fermeca asemănarea frăţească dintre aceşti tineri şi băieţii pe care mai înainte îi avusese în preajma sa. Voi neapărat să stea de vorbă cu nou-veniţii, îi privi cu cea mai mare bunăvoinţă şi prietenie, le făcu semn să vină la el. Totul fu însă zadarnic. Ca şi cum n-ar fi înţeles că doreşte foarte mult să-i aibă alături, traseră de frâie cu o drăgălăşenie

fermecătoare şi-şi făcură caii să se dea înapoi pe podeaua netedă de piatră, până când aproape că atinseră peretele cu copitele dindărăt. Apoi, trăgând iarăşi uşor de frâu, îşi făcură caii să se ridice în două picioare, cu copitele din faţă în aer, prin uşurinţa cu care-şi mişcau gâtul caii păreau nişte păsări, prin felul cu care se jucau cu propria lor greutate, semănau cu nişte peşti solzoşi în lumina lunii, unul în stânga, celălalt în dreapta sălii. Chipurile băieţilor erau încordate, totuşi pe ele flutura un zâmbet argintiu adresat necontenit împăratului, era clar că misiunea lor încetase şi că aveau să părăsească sala, dar din respect faţă de oaspetele lor nu voiau să-i întoarcă spatele. Lunecară în perete, fără să se vadă cum s-a deschis peretele, zâmbetul lor mai stărui o clipită, ca o lumină răsfrântă de o oglindă.

— Unde-au pierit? strigă împăratul, străbătut de o durere ascuţită. Nu putea înţelege cum de a putut pieri atât de grabnic e privelişte pe care o îndrăgise atât de repede.

Ochii fetei poposeau cu aceeaşi încântare asupra lui; ea parcă resorbi expresia de uimire de pe chipul său şi strigă:

— Nu seamănă toate acestea, mărite împărat, cu covorul meu şi cu rotunjimile şi cu împletiturile ce-au plăcut slăviţilor tăi ochi şi nu eşti oare mulţumit de spectacolul pe care ţi l-au dat al doilea şi al treilea frate al meu?

— Cu adevărat, seamănă, răspunse cu răsuflarea tăiată împăratul. Dar de ce atâta grabă? strigă el şi scoase fără să vrea un suspin adânc. Ce nevoie am să-i văd în preajmă pe copiii cei nevârstnici de-aici! Cei doi ce-au pierit trebuiau să şadă la stânga şi la dreapta mea, şi vreau să-i revăd, căci fiecare dintre ei a luat cu sine câte o bucată din trupul meu!

Nu răspunse nimeni. Micile făpturi alergau şi-l serveau, cel ce pusese masa îi aşeza bucatele dinainte. Alţii intrau, dădeau sufragiului castroanele, îşi încrucişau drumul, dar nu se ciocneau niciodată între ei. Meşterul bucătar îi îndruma pe toţi cu privirea lui întunecată şi pătrunzătoare. Se mai aflau şi alţii acolo, nevăzuţi, ca nişte umbre, care le întindeau din întuneric castroanele; nu s-ar fi putut spune cine era şi cine nu era în încăpere. Cei ce-l slujeau îngenuntcheau pe rând cu castroanele la stânga şi la dreapta lui, acum veni la rând o fată. Copila purta un castron de aur greu pe care abia putea să-l ţină; cu o seriozitate încordată, se silea să nu tremure.

— Cum poţi face asta, tu, micuţo, gingaşo? întrebă împăratul.

— Slujirea este calea către domnie, alta nu se află, o, mărite împărat, spuse copila, iar pe deasupra castronului pe împărat îl atinse, din orbitele adânci ale ochilor, o privire cu mult peste anii ei. împăratul dori să-i răspundă, dar fu nevoit să ia în seamă că, de cealaltă parte a sa, unul dintre băieții ce fuseseră de față încă de la început împreună cu fata cea mare îngenunchease și-i oferea într-un castron adânc, bătut în pietre scumpe, dulciuri înmiresmate. Nu se putu împiedica să arate acestor frumoase făpturi un simțământ ce-l înfiora din creștet până-n tălpi; voi să le rețină lângă el, dar prin aceasta se strica buna rânduială a mesei și tot restul. Își vârî stânga și dreapta în castronul plin cu prăjituri cu mirodenii și fructe parfumate.

— Puneți-vă pe podea blidele și țineți-vă fețele îndreptate spre mine, porunci el și voi să umple gura copiilor cu bunătăți, dar ei se lăsară pe spate și refuzară cu gesturi rugătoare. Întinse mâna spre ei, însă apucă în gol, mâna întinsă și fața îi fură atinse doar de o adiere rece, ca atunci când se deschide o ușă spre aerul de-afară. Copiii se și aflau departe, îl priveau cu o înfățișare severă, chipurile lor, văzute dintr-o parte, păreau mult îmbătrânite, arcadele ochilor fetei mai încruntate, mai străine, ca și cum fiecare clipă ar fi însemnat pentru ea un an. Cu toții se strecurară în ceata celor ce aduceau, bucate, iar când se amestecară cu aceștia fură din nou copii la fel cu ceilalți. împăratul fu mai uluit ca niciodată.

— Cine sunt eu și unde am nimerit? își spuse sieși, își simți gâtlejul uscat, întinse fără să vrea mâna spre greaua cupă de aur aflată înaintea-i, buzele sale simțiră o băutură rece, cu o ușoară aromă, din care nu mai gustase niciodată, bău cu lăcomie, dar se stăpâni repede și, în timp ce ridica pocalul, strigă: Beau în sănătatea voastră! Vă pricepeți să dați ospețe! Laudă și slavă acestei întâlniri și uimitoarei bune-creșteri de care v-ați bucurat!

— Totul este uimitor în preajma ta, răspunse fata care stătea nemișcată în spatele lui, iar această clipă, când ne ești oaspete, este pentru noi mai presus de toate clipele. Chipul fetei luă o asemenea expresie de bucurie, încât ochii i se măriră ca de spaimă.

Împăratul îi făcu semn să se apropie. Un simțământ de fericire și siguranță fără asemănare urcă în el și îl făcu să uite răceala care-i răzbătea până la umeri și-i înconjura coapsele ca un inel de fier. Ridică și cobori voit de două, trei ori pleoapele, mai înainte de a vorbi:

— Cunoașteți o taină și m-ați putea face fericit, dacă m-ați lăsa să

fiu şi eu părtaş.

— între noi şi tine se află numai o taină: veneraţia desăvârşită, răspunse fata.

Privirea împăratului poposi asupra ei fără să înţeleagă, dar cu încântare, iar capul său rămase întors spre ea; totodată, el văzu, fără să privească într-acolo, că un nou venit şi îngenunchease lângă el cu un castron proaspăt, în vreme ce altul ridica încet capacul. Continuă să se gândească la un răspuns mai potrivit decât o simplă politeţe şi totodată vârî mâna în talger, fără a întoarce privirea într-acolo.

— Vorbeşti despre ce suntem noi pentru tine, de ce nu întrebi niciodată ce eşti tu pentru noi? spuse fata repede şi încet ca o răsuflare.

Înfăţişarea împăratului se schimbă, iar gura lui se deschise brusc, trădând, în vreme ce-şi arăta pentru o clipă dinţii, o nerăbdare de neînfrânat.

— Doresc neapărat să aflu de la voi cum vă pot aduce pentru totdeauna la mine! strigă el tare şi poruncitor cu o voce pe care aproape că nu şi-o putea recunoaşte.

Fata fu într-o clipită foarte aproape de umărul său, ca o pasăre, şi-şi aplecă faţa spre el; frumuseţea acestei mişcări iuţi ca fulgerul îl făcu fericit.

— Chiar în clipa aceasta, şopti ea, când îţi spunem acest lucru, ne vei alunga de la tine pentru totdeauna!

Meşterul bucătar o privi pe fată peste masă; ea se îndreptă ascultătoare spre el şi se opri în spatele fratelui, de-o parte, la mijlocul mesei. împăratul ridică privirea după ea. Ceea ce era de neînţeles în răspunsul ei îl necăjea, chipul i se întunecă, fiindcă auzea pe altcineva poruncind în prezenţa lui; fu aproape gata să împingă dinainte-i masa şi să se ridice. În această clipă, fata cea mică veni lângă el şi-i spuse zâmbind:

— Adevărata mărire este coborârea, o, mărite împărat!

Cuvintele ieşiră încet de pe buzele ei şi-l liniştiră, aşa încât rămase cu privirea aţintită înainte, ca un om care prânzeşte în tihnă. Aşa se întâmplă că, pentru întâia oară de la începutul ospăţului, îşi îndreptă ochii spre capătul întunecat al mesei şi văzu cu uimire că acolo se petrecea un lucru al cărui înţeles îl putea desluşi încă mai puţin decât tot ce se întâmplase mai înainte. Anume, băgă de seamă cum aceiaşi băieţi care-l slujiseră mai înainte cu zâmbete strălucitoare

îngenunchează în stânga şi în dreapta locului neocupat, pentru ca fiecare să întindă cu adâncă seriozitate castronul unui oaspete ce nu se afla acolo. Cei rămaşi în picioare ridicară capacele, aşteptară câtva timp cu aceeaşi veneraţie ca şi la împărat, apoi acoperiră din nou castroanele. Când cei ce îngenunchează se ridicară şi se îndepărtară, obrajii le erau uzi de lacrimi, lacrimi curgeau şi pe obrajii celor ce rămăseseră în picioare, din pieptul tuturor răzbăteau neîncetat suspine. Sosiră alţii noi, iar după ce-l serviră pe oaspetele ce nu se afla acolo se porniră să plângă şi să suspine ca şi ceilalţi. Suspinul şi plânsul pe jumătate stăpânit umpleau sala.

În acelaşi timp, împăratul băgă de seamă că lămpile începură deodată să lumineze mai slab, ca şi când li s-ar fi terminat uleiul. Îşi întoarse faţa spre meşterul bucătar şi voi să-i facă semn să vadă de lămpile ce ameninţau să se stingă. Dar din figura meşterului bucătar, de sus şi dintr-o latură, îl atinse o privire pe care trebuise s-o suporte o singură dată în viaţă şi pe care crezuse că nu va mai trebui s-o suporte niciodată: era privirea cu care îl aţintise pentru ultima dată, îndelung şi pătrunzător, pe stăpânul său, de pe o stâncă înaltă, şoimul însângerat, mai înainte de a pieri în amurg cu bătăi tremurătoare, trudnice din aripi. Cu o foarte mare încordare, împăratul făcu faţă privirii acelei făpturi.

— Cine eşti tu? strigă el. Vino aici, la picioarele mele – şi nu-şi plecă ochii.

Meşterul bucătar şi-i întoarse pe ai săi, încet, cu dispreţ parcă, şi făcu un singur semn. Cu toţii se opriră din fugă, încetară să mai întindă castroanele, să ridice capacele şi să mai servească. Stăteau peste tot tăcuţi. Meşterul bucătar se îndreptă fără zgomot printre ei spre împărat. Prinţesa făcu un pas, ca şi cum ar fi vrut să se aşeze între ei, dar se opri ca ţintuită locului.

— Cine este acesta? strigă împăratul peste umăr către ea. Ce îngâmfare în fiecare din paşii săi! Cine l-a făcut judecătorul meu? îşi simţea inima bătând cu lovituri înfundate. Vorbind, se ridicase încet de pe podea. Îi fu greu de parcă ar fi trebuit să ridice de pe pământ o povară străină. Se întoarse şi o văzu peste umăr pe fata care stătea aproape. În spatele său ieşiseră din perete şi se îndreptară spre el doi, dintre care unul purta un lighean de aur, celălalt un mic ulcior. Când se opriră lângă el şi se pregătiră să-i toarne apă, recunoscu în ei pe cei doi băieţi minunaţi care veniseră călare ca stolnici şi pieriseră apoi,

călărind de-a-ndărătelea, în perete. împăratul le făcu semn; îşi deschise cu bunăvoinţă şi zâmbind palmele spre ei, dar ei păreau că nu-l cunosc. Deschise gura să le vorbească, dar vorbele îi muriră în gâtlej. Ei îl priveau cu un aer străin şi trist, unul îi întinse ligheanul, celălalt ridică ulciorul. Apa ţâşni din ulcior, izbi mâinile împăratului şi se scurse pe ele ca pe o piatră moartă. Ca şi cum ar fi căutat alinare, împăratul se uită spre fată; aceasta ţinea amândouă mâinile ridicate, chipul ei ca un giuvaier strălucea, părea că arată undeva, unde se afla alinarea şi ajutorul. împăratul se strădui să limpezească în sufletul său înţelesul gesturilor ei, dar într-însul nu se aflau decât sentimente tulburi, neclare, ce se alungau unele pe altele. Întreaga sa atenţie era încordată, fiindcă ştia că acel altul de dincolo se ridicase în picioare şi se îndrepta spre el cu paşi apăsaţi, înceţi şi egali; după măsura bătăilor surde ale inimii sale, i se păru insuportabil de lung timpul până când acela străbătu scurtul drum până la el. Acum însă, fără a ridica ochii, îl simţi foarte aproape: era o răceală care adia spre el din imediata apropiere, învăluindu-l din creştet până-n tălpi. Strecurându-şi privirea printre gene, văzu: prinzând cu mâna în aer, făptura avea acum în mâini o pânză albă cu care, luând o poziţie respectuoasă, îi şterse mâinile. Dar la atingerea fluturătoare a pânzei, i se încrâncenă carnea.

— O, împărate, spuse acum vocea atât de aproape de obrazul său, încât simţi răsuflarea rece şi începu să tremure, jignit de o asemenea lipsă de respect cum nu mai cunoscuse vreodată în viaţă, nu-ţi pare rău că am pus în zadar masa pentru ea?

Nimic nu egala tăria mustrării pe care o conţineau aceste puţine cuvinte. I se strânse inima, lacrimi reci i se porniră din ochi şi-i îngheţară pe obraji. Rămase cu privirea aţintită înainte, ca să arate că nu îngăduie nimănui să-i vorbească despre soţia sa şi că nu se va lăsa silit de nimeni să jertfească ceea ce-i aparţine numai lui. Răceala ce-l înconjura îi făcu acum pentru o clipă bine; nimic nu i se putea apropia de inimă. Copiii din jurul sălii deschiseră îndată gura.

— Ea ar fi dorit să vină, dar n-a putut! strigară ei către dânsul. Oh, de-am putea să-i vedem faţa! strigară din toate părţile şi se porniră din nou să suspine şi să plângă.

— Ce tânguiri sunt acestea? voi el să strige cu asprime, dar cuvintele nu-i ieşiră din gâtlej. Din mijlocul încăperii se ridică un vânt, un suflu ce înfiora. În acelaşi timp auzi din nou vocea ce se afla în

continuare prea aproape de el, rostind nu prea tare, dar din imediata vecinătate.

— Rea este răsplata celui ce te ajută să câştigi ceva ce râvneşte inima ta! Aceasta o ştie şoimul tău roşu.

La amintirea făţişă a celui dintâi ceas de iubire, la care nimeni de pe lume nu fusese martor în afară de pasărea cea mută, împăratul scrâşni din dinţi. – înfricoşătoare fu acum din nou liniştea. Vântul încetase.

— Nu-l recunoşti oare pe fratele meu cel mai vârstnic? i se adresă în şoaptă fata. El este cel ce-a lovit-o peste ochi cu aripile sale şi te-a ajutat s-o prinzi.

Împăratul nu răspunse.

— Ea caută drumul către noi! strigară copiii. Binecuvântează-i drumul, asta-i ceea ce dorim noi de la tine!

— Ce fel de drum e acela? întrebă răstit împăratul şi în aceeaşi clipă îl străbătu căinţa că rostise aceste vorbe, dar greu şi surd, fără să-şi poată spune limpede de ce.

— Cu ce folos să-ţi spunem ceea ce tu nu înţelegi! replicară copiii. Porţi ia piept scrisoarea ei şi nu te pricepi s-o citeşti.

— Cum aşa? strigă împăratul. Vorbind, simţi răceala inimii sale.

— Altminteri i-ai cunoaşte impasul şi i-ai înţelege tânguirea, răspunseră copiii. împăratul duse fără să vrea mâna la piept, dar simţi că nimic nu-i putea fi de ajutor împotriva învinuirii şi renunţă. Tu n-ai dezlegat nodurile inimii ei! Iată de ce trebuie să plângem noi. Va trebui să fie luată de la tine şi dată în mâinile celui ce-i poate dezlega nodurile inimii.

Vântul se pornise din nou şi-l atingea cu suflarea lui.

— Cine vă spune toate astea? rostiră buzele sale.

— Douăsprezece luni au trecut, iar ea nu aruncă umbră! strigară copiii.

— Voi ştiţi oare totul? întrebă împăratul.

— Ştim ceea ce trebuie, răspunseră copiii. Ai înconjurat-o cu ziduri, strigară ei cu voci schimbătoare, de aceea a fost nevoită să plece pe furiş ca o hoaţă. Ca o gazelă însetată se strecoară spre casele oamenilor!

Cum de cutează să-mi spună aceste lucruri? gândi împăratul. Înţelese că băieţii cântau toate acestea cu voci schimbătoare. Acesta este cântecul pe care l-am auziţi când mă aflam afară, îşi spuse.

— Slugăreşte ca servitoare, cântară din nou frumoasele voci, dar nu se căieşte. O face de dragul nostru, şi abia s-a ivit lumina soarelui, că se şi ridică de pe patul său şi strigă cu dor: „Unde eşti tu, Barak? Intră? Căci ţie, Barak, îţi sunt îndatorată!" – «Ţie, Barak, îţi sâni îndatorată", repetară cu toţii, iar răsunetul strălucitor se izbi de înalta boltă.

— Ce fel de vorbe sunt acestea? strigă împăratul cu ochii holbaţi şi cu ultima suflare a pieptului ce-i devenise greu ca piatra.

— Cele hotărâtoare! răspunseră copiii.

Împăratului, bărbia îi căzu greu pe piept.

— Vai mie, îşi spuse el, vai mie, căci măscăriciul meu a cutezat să vorbească despre tristeţea mea mai înainte ca eu să fi cunoscut ceasul acesta.

— Slavă ţie, Barak! cântară copiii cu voci minunat de melodioase, tu nu eşti decât un biet boiangiu, dar te arăţi mărinimos şi prietenos cu cei ce trebuie să vină acolo. Iar noi ne închinăm în faţa ta până la pământ.

Împăratul stătea neluat în seamă în mijlocul lor, ei se înclinară înaintea cuiva ce nu era acolo; feţele lor frumoase se apropiară atât de mult de pământ, încât întreaga podea strălucea ca o apă. Fata stătea deoparte.

Privirea ei odihnea aţintită asupra împăratului, cu un amestec de nedescris de dragoste şi frică. El îşi îndreptă încă o dată ochii spre ea.

— Răspunde-mi tu, spuse el. Cine este acest Barak şi ce treabă are soţia mea cu dânsul?

— O, doar o fărâmă de mărinimie! strigară copiii cu voce pătrunzătoare.

— Ce treabă? întrebă din nou împăratul cu asprime şi se uită la fată numai pe sub gene. Pleoapele i se făcuseră mai grele decât plumbul. Aştepta răspunsul şi totuşi nu-l voia.

Fata se desprinse de ceilalţi; era ca şi cum s-ar fi îndreptat spre el cu picioarele împiedicate; după chipul ei mâhnit se părea că doreşte să-i împărtăşească o taină minunată.

— Numai o fărâmă de mărinimie! strigară vocile.

Cu groază, împăratul băgă de seamă că fata semăna acum într-un fel de neînţeles cu soţia lui. Din ochii ei ţâşni o privire de spaimă extremă şi, totodată, de dăruire; era imaginea gazelei de-atunci, speriată de moarte. împăratul citi în această privire nimic

altceva decât mărturisirea a ceea ce el n-a voit niciodată să audă spus şi, totodată, o rugă pentru o iertare pe care el nu putea s-o încuviinţeze. În sufletul său se aprinse ura împotriva soliei şi a mesagerei, iar inima lui se împietri cu totul. Fără un cuvânt, mâna sa căută pumnalul de la cingătoare, ca să-l azvârle spre aceasta de aici, cum nu-l putea azvârli spre soţia lui; fiindcă degetele dreptei nu simţiră pumnalul, voi să-i vină în ajutor cu stânga, dar amândouă mâinile nu-i mai dădură ascultare, braţele împietrite îi rămaseră ţepene lângă coapsele împietrite, iar de pe buzele-i împietrite nu ieşi niciun sunet.

— Aşa este! strigă cu voce tare cel mai vârstnic dintre fraţi.

Lămpile şi masa pusă pieiră într-o clipită.

— Numai o fărâmă de mărinimie, o, tată al nostru i strigară încă odată cu ardoare frumoasele voci, dar statuia mare şi întunecată din mijlocul lor nu se mai mişcă.

Fraţii şi surorile se ridicară şi coborâră ca nişte flăcări, de pe chipurile lor iradia o lumină blândă. Cea mai mare dintre fete fu vizibilă răstimpul cel mai îndelungat, ochii ei erau aţintiţi asupra statuii. Pereţii se apropiară unul de altul, uşile pieriseră, încăperea luase forma de cerc. Se deschise deasupra, stelele priveau în ea, făpturile se risipiseră în zbor, iar în mijloc statuia împăratului rămase singură.

Capitolul al cincilea

Când, înainte de răsăritul soarelui, doica intră la împărătească, o găsi spre uimirea ei trează, şezând pe patul ei scund. Doica îngenunche lângă ea şi scoase din spatele patului vasul de alabastru cu unsoarea cea neagră.

— Mă simt bine, spuse împărăteasa, presimt că astăzi vom căpăta umbră.

Chipul ei strălucea, doica întrebuinţă o cantitate îndoită din zeama întunecată. Se repeziră în jos şi se aflară înaintea casei boiangiului, nu dinspre uliţă, ci de lângă râu, acolo unde boiangiul avea un şopron pe jumătate deschis, în care lucra; de-o parte, o scară ducea la acoperişul plat al casei, unde se afla uscătoria.

— Aşteaptă, spuse doica, să vedem ce are de gând muierea. E mare nevoie să vedem şi să nu fim văzute. Amândouă se ascunseră după şopron. Ca şi cum ar fi fost chemată, femeia ieşi din casă în curte. Ia priveşte, şopti doica, încă din zori arată palidă şi are ochii duşi în

fundul capului. Va fi o zi aşa cum ne trebuie.

Boiangioaica străbătu de-a latul curtea, fără a lua în seamă ceva. Era adâncită în gânduri întunecate. Când doica şi împărăteasa ieşiră din ascunzătoarea lor, femeia nu fu deloc mirată că le vede pe cele două în acest loc. Părea că nici nu-şi dă seama că nu le mai văzuse din seara trecută. Împinse deoparte rogojina de papură zdrenţuită atârnată la uşa casei şi o lăsă pe doică s-o ia înainte.

— Tu cară-te de-aici, îi spuse împărătesei, când aceasta voi să intre după doică. Pe tine nu vreau să te văd. Doica încercă să ia apărarea fiicei ei. Ieşi, spuse femeia, ajută-l pe boiangiu şi slujeşte-i pe cocoşat şi pe chior. O urăsc din fundul sufletului, să nu-mi mai vorbeşti de ea, mai adăugă, lăsând-o să intre numai pe doică. Şterse două scăunele de lemn şi se aşeză pe unul din ele. Stai jos, spuse ea. Te-am luat la început drept o mincinoasă şi o potlogară; trebuie să-ţi cer iertare. Ai intrat aici şi mi-ai jurat că se află pe lume cineva care se gândeşte la mine, apoi mi l-ai adus aici pe străinul acela pe care ochii mei nu-l văzuseră niciodată. Vorbea încet şi apăsat, ca şi cum ar fi chibzuit mai înainte îndelung şi amănunţit la toate. Ei bine, l-am văzut, mulţumită ţie, o, învăţătoare a mea; e frumos – aici, femeia îşi îngropă brusc obrajii încinşi în palme – şi vrea să fiu a lui, asta am înţeles-o, adăugă ea întunecată. Ascultă deci ce-am hotărât.

Femeia se întrerupse, împinse puţin la o parte perdeaua de la uşă şi privi afară. Boiangiul îşi sumesese cât se poate de sus crăcii pantalonilor, îşi vârâse poalele cămăşii în cingătoare şi stătea într-un ciubăr înalt până la şolduri, din care ieşeau aburi. împărăteasa stătea de-o parte cinchită la pământ pe călcâie şi se uita la el. La zece paşi mai departe, chiorul zăcea întins şi dormea buştean, în vreme ce soarele îi gâdila nările; ghebosul tocmai se trezise şi-şi scărpina din toate puterile spinarea cu amândouă mâinile, iar ciungul şedea întins, sprijinindu-se în cot, şi căsca de-i trosneau fălcile, cu atâta plăcere, încât din el nu se vedeau decât hăul gurii şi părul negru ce-i înconjura capul ca un tufiş.

— Stă ghemuită acolo, mută, broasca, şi-şi varsă otrava, spuse deodată boiangioaica şi-i aruncă bătrânei o privire aspră. Ce fel de muiere-i asta? E-o fată neatinsă, ori cine-i cel a căruia este? Răspunde-mi! Nu aşteptă răspunsul. Expresia ei se schimbă cu desăvârşire. Zâmbi, vocea îi tremură, sunând ca a unui copil. M-ai îmbolnăvit, babo, spuse ea. Am auzit că sunt unii care de sete nu se pot

târî până la izvor; aşa mi se întâmplă şi mie. Se aşează pe un sac cu rădăcini uscate. Nu tu m-ai îmbolnăvit, ci el, spuse ea ca pentru sine. El m-a răscolit până-n măduva oaselor. El m-a făcut femeie, fără să mă atingă. Bănuieşti tu ce-nseamnă asta? Cine a fost cândva ibovnicul tău, bătrâno, şi cine te-a învăţat? Căci ei sunt învăţătorii noştri. Cine te-a făcut aşa de isteaţă şi aşa de stăpână pe tine, încât unul ca acesta te primeşte ca mijlocitoare? continuă să vorbească fără a aştepta răspunsul, ca pentru sine. Da, m-a învăţat amândouă felurile de a roşi. Voi fi roaba lui în toate clipele vieţii mele. Zâmbi şi totodată din ochi îi izvorâră lacrimi, care i se uscară însă îndată. A fost în timpul nopţii la mine, urmă ea. Nu cu adevărat, nebuno. Oare nu poţi să stai culcată cu ochii deschişi şi să visezi, ca şi cum ar fi adevărat? Oare nu poţi să stai culcată pe zdrenţele alea de-acolo şi să simţi sub tine un pat din piele de antilopă, iar deasupra o învelitoare din cele mai gingaşe piei de jder, uşoară ca puful? Dar ce folos, minunăţia nu ţine mult, căci îţi pătrunde în nas o duhoare ca de la un leş de copil ce-ar zăcea într-un colţ din spatele patului. Trebuie să se termine cu asta.

Femeia se ridicase în picioare şi se îndepărtase de locul unde şezuse. Chipul ei exprima scârbă şi teamă, ca şi cum acolo se afla cu adevărat ceea ce spusese. Apoi ascultă din nou cu o atenţie bolnăvicioasă cele ce se petreceau afară. O bruscă pală de vânt mişcă rogojina de papură de la uşă şi aduse cu sine un zgomot; putea fi vocea boiangiului, dar şi o voce străină de dincolo de râu. Femeia trase deoparte rogojina şi se opri în mijlocul uşii. Boiangiul întinsese pe nişte scânduri curate veşmântul pe care-l bătucise şi-l mânjea din nou cu lut alb. împărăteasa îl ajuta. Apa murdară, roşie ca sângele se prelingea din ciubărul răsturnat în şanţul de scurgere. Cei doi lucrau cu sârguinţă şi nu se uitau spre uşă. Când îi strigă boiangioaica, n-o auziră. Doica se apropie târşâindu-şi picioarele până în spatele boiangioaicei şi-i atinse cu respect mâneca.

— Acum, odihneşte-te, şopti ea, şi gândeşte-te la seara de azi şi că pielea ta trebuie să fie aurie şi mlădioasă.

— Barak, strigă femeia, astăzi nu pleci deloc de-acasă ca să-ţi duci marfa? în această întrebare simplă, pe care i-o strigă, puse o batjocură tăioasă şi dispreţ.

Boiangiul nu răspunse, se părea că n-a auzit nimic.

— Diseară ai să vii cu mine la râu, şopti din spate bătrâna. El, despre care ştim noi, e plin de dorinţă după lăsarea serii şi un viteaz în

amurg.

Femeia se întorsese.

— Asta nu poate fi copila ta, spuse ea, şi o privi iscoditor pe bătrână. Nu e pistruiată. Puţine gânduri îi trec prin minte, dar acestea puţine îi luminează pe frunte ca nişte stele. Tăcu o clipă. M-am gândit să pun s-o spânzure! strigă ea şi râse într-un fel ciudat. Şi cum am să-l pedepsesc pe cel de colo pentru că s-a făcut ursitul meu? Cum de-a cutezat să se apropie de mine aşa, fără să se teamă, şi să-şi pună botul rotund pe mine? Dar asta-i grija mea, nu a ta. Ceea ce însă îţi spun, şi ăsta-i lucrul hotărâtor, e că voi face ceea ce-mi ceri. Iar acum du-te şi adu-l înăuntru pe boiangiu, căci vreau să-i spun o vorbă; a surzit, se pare, şi nu aude când îl strig.

Bătrâna se şi afla în prag şi voia să iasă, dar murea de curiozitate să afle ce va mai ieşi din gura tinerei femei.

— Aspră îi era faţa – grăi din nou femeia cu acelaşi râs ciudat pe care şi-l înfrână, în vreme ce figura ei rămase încremenită – dar vicleană şi plină de putere ca a unui diavol; pe ea erau înscrise trufie, desfrâu şi lăcomie, de aceea îmi place. Nu ştia să vorbească, dar ştia să cucerească. Dinlăuntrul ei urcă un zâmbet şi-i lumină chipul întunecat. Era frumoasă în clipa aceasta şi în ea clocotea sângele-i tânăr, încât ţi se părea că arde; bătrâna o privea cu plăcere. Nu, nu, strigă tânăra deodată cu o încântare pătimaşă, e frumos, nu mă lua în seamă, nebuno, e frumos ca luceafărul de dimineaţă, iar frumuseţea lui e spinul cârligului de undiţă, l-am şi înghiţit de mult şi trag încolo şi-ncoace, iar tu ai sfoara între degete, o ştii prea bine! Se agăţă gingaşă de tot şi moale de gâtul bătrânei, se lăsă dezmierdată ca un copil. Numai să ajungem unul lângă altul e greu, greutatea e începutul, oftă ea. Cum trebuie că se petreacă asta, o, Dumnezeule!

Doica nu putea s-o înţeleagă.

— Ce-ţi faci griji, strigă ea, om găsi noi calea!

Boiangioaica însă clătină din cap.

— La asta crezi că mă gândesc, babo? Mă gândesc cu adevărat la cu totul altceva, dar cum ai putea pricepe tu? Bătrâna o privi clipind din ochi. Fără tine trebuie să vină, fără tine! îi strigă tânăra. Căci te disprețuiesc, bagă la cap asta, şi urăsc ceea ce este josnic în sufletul meu şi m-a împins să-mi fac de lucru cu tine. Tu-mi cunoşti josnicia şi o cunoşti pe a lui şi ai dori să ne vii de hac, dar n-ai să reuşeşti!

Bătrâna clipi din ochii fără gene şi limba-i lungă, subţire se

mişcă repede cu mânie în gura întredeschisă, dar ea nu spuse nimic şi ieşi repede în curte; se duse la boiangiu, care scosese din vopsea o bucată uriaşă de material, o ţesătură din păr fin de capră, lungă de treisprezece coţi şi lată de trei coţi şi jumătate, vârî ţesătura bine îmbibată într-o învelitoare de pânză şi-şi încărcă pe spinarea viguroasă povara ce picura, iar împărăteasa îl ajută s-o facă, împingând de jos cu toată puterea, ca o slujnică, uriaşul balot umed. Bătrâna aşteptă, apoi făcu un semn, iar împărăteasa alergă la ea şi întrebă numaidecât:

— Vrea? îşi dă umbra?

— Nu-i este uşor, răspunse doica. Cei ce nu trebuie să vină luptă să intre, iar cel cu botul lat îi e apărătorul, dar totodată, slavă Domnului, şi nimicitorul.

— Da, spuse împărăteasa fără să audă şi privi peste umăr spre boiangiu, care urca anevoie de-a-ndărătelea scara abruptă, cu legătura cea grea proptită bine pe fuscei, ca să nu-l răstoarne povara. Fă rost repede de umbră, mai spuse ea. Iar aceasta trebuie să-şi capete răsplata.

— Răsplata? strigă doica. Pentru ce şi-ar merita elefantul răsplata? Dar urcă după el şi spune-i să se ducă în casă, femeia vrea să-i spună ceva.

— Ce vrei să faci cu ei?

Bătrâna se strâmbă.

— Lasă-mă, îi simt eu aşa cum simte bucătăreasa când a fiert găina din oală.

Zicând acestea, bătrâna întoarse împărătesei spatele şi se duse din nou în casă, târându-şi picioarele. împărăteasa alergă la scară şi urcă păşind fără zgomot pe fuscei; pe terasă îl găsi pe boiangiu, care încă gâfâia şi căruia sudoarea îi picura de pe frunte amestecată cu vopsea albastră, îi şterse faţa cu băsmăluţa ei, în vreme ce mâinile lui mari răsfirau cu multă gingăşie scuturile de tort albastru atârnate pe prăjini, pentru ca aerul să pătrundă până la vopseaua dinăuntru şi să coloreze într-un albastru luminos verdele gălbui murdar din interior; veşmântul măcelarului se şi afla întins la uscat pe prăjină.

Când boiangiul intră în casă, împărăteasa i se luă pe urme şi rămase lângă uşă. Ca fulgerul boiangioaica se aplecă şi luă de pe podea un cleşte de lemn murdar şi-l aruncă spre ea cu toată puterea. Dar zâna se abătu într-o parte ca o adiere de vânt. Boiangiul deschise gura-i cu buze groase vrând să spună ceva, dar nevastă-sa îl pironi cu o

asemenea privire, încât îl făcu să tacă. Omul se aplecă şi începu să scormonească pe sub troacele de lângă perete, ca şi cum ar fi căutat ceva. Femeia continua să tacă. Dar chipul ei frumos avea o expresie rea şi hotărâtă. Boiangiul îşi îndreptă spinarea şi rămase în genunchi; învârtea între degete o lingură veche din os de corn.

— Am lucrat mult de azi-dimineaţă şi mi-e sete, spuse el acum şi se uită cu drag la nevastă-sa. Dă-mi să beau.

Femeia îşi săltă bărbia; doica dădu fuga, umplu un ciob de pământ cu apă şi i-l întinse boiangiului. Boiangiul se uită la nevastă-sa, ca şi când ar fi aşteptat ceva, dar cum ea privea pe deasupra lui de parcă nici n-ar fi fost acolo, luă oala şi o goli dintr-o sorbitură.

— Ce-i asta? strigă el în aceeaşi clipă cu o privire mirată şi bucuroasă şi căzu pe spate adormit.

Doica lunecă spre femeie.

— Ai scăpat de supărare, şopti ea, căci i-am pus în apă ceva din care şi numai un sfert ar fi destul ca să adoarmă un elefant pentru zece ceasuri.

— Blestemato, îmi scapă iară şi iară, strigă femeia şi se apropie de el cu fruntea încruntată.

Doica nu putea înţelege.

— Ce treabă mai ai cu el? întrebă mirată.

Femeia n-o luă în seamă. Ajunsă lângă trupul celui adormit, îl privi de sus mohorâtă. Apoi oftă din băierile inimii:

— O, mamă! şi încă o dată: O, mamă! rămase mult timp lângă el, privindu-l. Vai, spuse şi oftă din **bou,** de voi fi eu grăunte, el va fi pasărea şi mă va ciuguli! De voi fi eu foc, el va fi apa şi mă va stinge! Căci sunt legată de el ca printr-un lanţ de fier. După aceea se îndepărtă, dar se întoarse iar. îl atinse cu vârful piciorului întins pe cel culcat. Da, e drept să fie înlăturaţi cei nedoriţi, spuse ea încet, dar pe un ton ferm, căci prin pofta lor neruşinată de a veni aici şi de a-şi face drum prin trupul meu sunt nişte ucigaşi, iar ăsta de-aici le este complice. În vreme ce şoptea aceste cuvinte, o cuprinse o nerăbdare înfricoşătoare; se aruncă asupra celui culcat şi începu să-l zguduie din toate puterile. Barak, îi strigă în ureche, trebuie să mă auzi, fiindcă acu-i acu!

Doica se răsuci brusc, simţind că împărăteasa se află în spatele ei; se apropiase în vârful picioarelor, iar doica văzu cu uimire mută că din amândoi ochii îi curgeau şiroaie de lacrimi udându-i faţa îndurerată ca a unei femei muritoare. O luă de mână şi o împinse cu

blândeţe spre perete; împărăteasa nu opuse nicio rezistenţă. Doica deschise cu degetele de la picioare o uşă de lemn cârpăcită prinsă în balamale ruginite.

— Acuma taci, murmură ea, şi află: astăzi şi în ceasul ăsta, târgul nostru se încheie cu bine.

Împărăteasa stătea fără o vorbă, de sus atârnau mănunchiuri de plante uscate care o atingeau, odaia îngustă era plină cu ulcioare şi tigăi care zăngăneau lovindu-se între ele, saci cu rădăcini uscate erau stivuiţi unii peste alţii şi foşneau, ea nu putea să se mişte şi respira repede şi înfricoşată.

— Ce mai vrei de la ăsta? strigă doica şi o smulse pe boiangioaică de lângă cel adormit.

— Ce vreau? strigă femeia. Ce vrea ăsta de-aici! Ha, cine-s eu şi cine-i ăsta? ţipă ea plină de dispreţ şi se proţăpi deasupra bărbatului culcat. Cum am ajuns eu la el şi cum a ajuns el la mine? Asta să mi se spună! strigase în obrazul celui adormit. Acesta respira liniştit şi nu se mişcă. Ea se întoarse cu scârbă pe jumătate, ca şi cum ar fi vrut să se agaţe de pieptul şi umărul cuiva ce nu se afla acolo, dar faţa îi rămase îndreptată cu o expresie chinuită spre chipul bărbatului ei. Deodată rânji şi izbi cu piciorul trupul acestuia. Nu vreau să-l am pe ăsta-n spinare! strigă ea. Trezeşte-l numaidecât.

Doica nu ştia ce să facă, se afla sub puterea unei voinţe neînfrânate. Se lăsă în genunchi şi-l zgâlţâi încet pe cel adormit, şuşoti ceva de trei ori către el şi-i suflă în ceafă. Barak zâmbi în somn, buzele-i se mişcară, murmură ceva; înfăţişarea lui era aceea pe care o lua când i se adresa acasă nevestei lui sau pe uliţă unor copii străini.

— Ascultă-mă, spuse femeia şi-şi apropie puţin faţa de a lui, în vreme ce el deschidea încet ochii şi se uita la ea cu o privire străină, goală. M-am săturat să duc casă cu tine şi să văd lucruri urâte, am găsit pe cineva care vrea să se milostivească de mine. Are să-mi dăruiască pentru totdeauna cele mai mari minunăţii. Pentru asta trebuie să aduc o jertfă.

În odaie, împărăteasa îşi astupase urechile, până la ea nu răzbăteau cuvintele izolate, ci numai sunetul vocii pe care o ura.

— Vai, îşi spuse ea sieşi, la vederea lor, peştii se scufundă în apă,

păsările îşi iau zborul în aer, căprioara se azvârlă în desiş, iar eu a trebuit să mă amestec printre ei. Inima îi bătea surd. Nu voia să audă nimic. Din fundul sufletului ajungea însă până la ea un sunet „foarte gingaş, ca o voce de copil, şi totuşi trebuia să vină din gura boiangiului. Înţelese că omul vorbea în somn, limba îi era legată, nu se formau cuvinte, doar un sunet foarte înalt, dezmierdător. Nu te puteai înşela, vorbea unor copii, iar mâinile lui mari îi însoţeau vorbirea cu gesturi delicate. Nevastă-sa îl privea cu asprime în albul ochilor orbi pe jumătate deschişi.

— Vorbeşti, strigă ea, aşadar, mă auzi. Atunci ascultă! S-a isprăvit cu cei cu care vorbeşti. Mă-nţelegi?

— Lasă-l, strigă doica, ce faci?

Împărăteasa nu mai îndură să-l vadă pe vigurosul bărbat atât de neputincios în mâinile celor două. Deschise uşa, ochii i se măriră, voinţa ei se îndreptă spre Barak ca un fluviu de foc, pe care ea însăşi nu-l mai putea struni. Bătrâna nu putea face nimic împotriva stăpânei, atunci când stătea astfel în faţa ei, se trase la o parte. Trupul lui Barak fu străbătut de un zvâcnet, omul se ridică pe picioarele-i robuste, privirea lui era năucă, pierdută ca a unui mort; se uită încolo şi-ncoace, se clătină, ca şi cumpăr fi fost legat la ochi. În el se luptau otrava vrăjii cu voinţa înfricoşător de puternică a zânei. Totul se întoarse în el cu josul în sus, pe faţa lui apăru o expresie de putere şi sălbăticie pe care n-o mai văzuse niciun om la el, cea mai adâncă forţă a firii lui întunecate ieşi la iveală. Cu glas de leu îşi chemă copiii, ca şi cum i-ar fi fost răpiţi, mâna-i apucă un ciocan greu aflat aproape şi-l roti deasupra capului. Fraţii săi năvăliră pe uşă, iar el părea că nu cunoaşte pe nimeni, că nu distinge nimic, îi socotea pe toţi drept ucigaşi, sau tăinuiitori ai copiilor săi. Femeia, în genunchi, îşi îndreptase pe jumătate spinarea, tremura din tot corpul şi de frică şi nedumerire îşi muşca mâinile. Cocoşatul îşi rânji hidos dinţii şi se lipi de perete, chiorul şi ciungul se pitiră după hârdaie şi butoaie. Boiangiul îşi strigă încă odată cu putere copiii. Fraţii săi îl strigară pe nume, sunetul familiar al vocilor lor urâte părea că răzbate până la sufletul său. El lăsă jos ciocanul, figura lui se destinse, ochii săi nu mai priveau atât de înfricoşător în toate părţile. Într-o clipă, doica fu lângă ei. Îi luă ciocanul din mână şi-l azvârli după butoaiele de lângă perete; gura ei se porni ca vântul, îl învinui că a băut ceva străin dintr-o butelcă pântecoasă, că s-a tăvălit pe pământ un ceas, că a făcut lucruri

nepotrivite şi a rostit cuvinte murdare, sălbatice, i-a luat ca martori pe înşişi fraţii lui pentru ceea ce aceştia nici nu putuseră să audă şi să vadă. Tânăra o privea cu răsuflarea tăiată; curând, ea însăşi nu mai ştia ce se întâmplase şi ce nu, nici nu mai voia să ştie, i se părea că se sufocă înecată în propriul ei sânge. îl privea din nou ţintă pe Barak, ochii îi erau în continuare plini de teamă, dar expresia ei se preschimba în una de dispreţ, care-i pocea faţa frumoasă. Barak stătea acum acolo ruşinat, fraţii săi strigau la el, adresându-i întrebări şi reproşuri, el îşi îndoi spinarea, începu să culeagă nişte boabe, totul ca pe jumătate în somn. Deodată, pe faţa lui se ivi o hotărâre. Figura i se lumină. Spre marea lor uimire, fraţii îl văzură îngenunchind în faţa nevestei lui şi rugând-o să-l ierte. Tonul său era umil şi solemn: o rugă să-l ierte că fusese atât de neghiob să se însoare aşa de târziu, fiindcă nădăjduia să aibă o viaţă lungă, copii şi bogăţie. Mai voi să spună ceva, dar cuvintele nu-i mai ajunseră pe buze. Doica şi femeia schimbară numai o privire, în cea a femeii se şi afla o neruşinare rece, genunchii încă îi mai tremurau, totuşi îşi smulse din mâna lui rochia pe care el o apucase, nu-i răspunse; îi spuse doicii ceva despre catârii care umblă, pas cu pas, pe lângă prăpăstiile ameţitoare şi cărora nu le e îngăduit să se mire şi să se sperie; cu catârii seamănă ăsta de-aici, bărbatul ei, şi e sterp aidoma lor. Boiangiul se întoarse pe rând către toţi cei de faţă, ca pentru a le cere tuturor iertare, apoi arătă spre nevastă-sa.

— Asemenea vorbe trebuie iertate, spuse el, îi uşurează sufletul; fără ele i-ar fi omului prea greu să-şi îndure povara.

Fraţii ridicară din umeri, îl lăsară acolo şi se strecurară afară ca să-l bârfească fiindcă se lasă mereu încălecat şi ţinut în frâu de tânăra femeie după placul ei. Boiangiul rămase pe loc, nehotărât şi ruşinat. împărăteasa nici nu se putea uita la el; când femeia îi smulsese rochia din mâini, în ea se petrecuse o ruptură prin care o năpădi ceva ce-i făcea tot sufletul să tremure. Barak se întoarse să iasă. Apoi se răsuci încă o dată, îşi îndreptă ochii rotunzi spre doică şi spre împărătească, şovăi până să-i iasă vorba din gură şi, în cele din urmă, spuse dând din cap spre nevastă-sa:

— Are limba ascuţită şi mintea îi e plină de toane, dar rea nu este, vorbele ei sunt binecuvântate cu binecuvin tarea putinţei de-a fi retrase de dragul inimii ei curate şi a tinereţii ei, şi sunt bucuros că e iar sănătoasă, căci aseară era foarte bolnavă, adăugă el eu deosebită seriozitate şi cu o indescriptibilă privire de consimţământ îndreptată

spre cele două, apoi ieşi din casă încet şi cu capul plecat, ca să se ducă la munca lui.

Capitolul al şaselea

Tânăra femeie se trântise pe patul ei şi-şi îngropase faţa. În zadar doica îi mângâia linguşitor picioarele. Tânăra i-o îngăduia, dar n-o lua în seamă.

— O, mamă, strigă ea şi oftă tare. O, mamă, repetă pentru sine, ce puteri ai crezut că am de m-ai silit să-l iubesc pentru totdeauna pe cel pe care mi l-ai adus! Şi când mi-ai dat tu asemenea puteri? continuă să murmure pentru sine, buzele i se mişcau, dar nu se auzea nimic. Deodată se ridică în picioare. Înainte, strigă ea, a venit vremea când nu mai sunt un copil! Părea că-şi vorbeşte din nou doar sieşi. Îşi aruncă o broboadă pe ea şi porni spre uşă.

— încotro, stăpâno? strigă doica.

Abia acum, femeia păru a-şi reaminti că nu e singură. O privi cu asprime şi atenţie pe doică.

— E timpul, spuse ea, să stau de vorbă cu mama, să mă dezlege, fiindcă m-a împovărat cu ceea ce nu mai pot purta în spate. Ieşi pe uşă.

— înainte, şopti doica, fiindcă va avea nevoie de noi.

Împărăteasa se trase deoparte, ar fi dorit să se strecoare după boiangiu, dar doica o luă de mână şi o trase după ea.

Boiangioaica o porni cu paşi repezi şi îndrăzneţi ca un mânz ce trage în piept aerul dimineţii, iar cele două o urmară la mică depărtare. Trecură peste râu, dar nu în mahalaua potcovarilor, ci drept în sus, unde terenul urca, pe o stradă îngustă şi sărăcăcioasă, plină de oameni. Acolo, în aglomerări înghesuite, ca şobolanii, locuiau oamenii cei mai săraci, reparatori de găleţi, peticari, puitori de capcane. La un colţ, unde se întâlneau două astfel de străzi, boiangioaica se opri o clipă, privind printre gene într-o curte ce mişuna de bărbaţi, femei şi copii, spunându-şi

— Murdar e un copilaş, iar, ei trebuie să cheme câinele de curte ca să-l spele lingindu-l, şi totuşi copilul e frumos ca soarele când răsare; pe unii ca aceştia avem noi de gând să-i jertfim. Rosti aceste cuvinte pe un ton foarte ciudat, aproape melodios.

Cotiră, porniră mai departe, coborând dincolo o pantă, între ziduri vechi, pe jumătate ruinate. Era una dintre râpile care străbăteau ici, colo oraşul şi pe ale căror pante nu se mai aflau construcţii, ci numai urmele unor locuinţe de mult ruinate. Jos se afla un bazin cu

pereţi de piatră, iar lângă acesta un vechi cimitir cu câţiva copaci. Boiangioaica se îndreptă spre mormântul mamei sale, păşind repede peste pietrele de mormânt, fără a stârni cu piciorul praful dintre ele care-i făcea paşii de neauzit. Înaintea unei mici pietre de mormânt căzu în genunchi, cu braţele întinse în lături. Îşi plecă fruntea pe piatră, deasupra ei se înclina o salcie încovoiată; femeia părea că s-a scufundat de la întâia răsuflare în cea mai adâncă rugăciune. Soarele cobora în spatele ei într-un abur greu ca într-o pâlnie. Pretutindeni printre morminte se înălţau fără zgomot coloane de praf şi se prăbuşeau ca nişte saci. O pală de vânt smulse în trecere cele din urmă cuvinte ale rugăciunii de pe buzele boiangioaicei. Femeia se sculă brusc în picioare; saltul ei fu ca al unui animal, în ale cărui gesturi nu se află mai înainte de ultima clipită nicio amintire. Faţa ei nu mai semăna cu ea însăşi; era mai frumoasă ca niciodată; părul i se desfăcuse şi flutura în juru-i.

— De ce mă priveşti aşa? strigă ea, adresându-se doicii, care o privea cu încântare. Acum mi-am lepădat jugul şi m-am smuls de sub o lege veche! Porni repede pe pantă în sus; doica fugi îndată după ea. Se poate face nu numai lângă apă, ci şi lângă foc, nu-i aşa? strigă peste umăr tânăra către doică, aşa ai spus tu, învăţătoare a mea! Am pus la inimă aceste cuvinte.

Vântul se porni din urmă spre cele trei şi le flutură veşmintele, ridică în vârtejuri praful. Se întunecase în miezul zilei, ca şi cum într-o clipă urma să se lase noaptea. Printre case se îndepărtau în grabă păsări, oameni alergau printr-o ceaţă brun-roşcată pe lângă ele, de sus, întunericul se lăsa peste toate. Când ajunseră la pod, boiangioaica îşi încetini deodată pasul. Se opri, făcu iar câţiva paşi. Se clătină ca şi cum ar fi primit o lovitură şi-şi duse o mână la cap, spre ureche. Ajunse înaintea unei căruţe. Căruţaşul trase de hăţuri, oprind caii. Câţiva dintre trecători stătură locului în ciuda grabei.

— Ce te-a apucat? strigă doica şi se repezi la ea.

Tânăra femeie îi căzu în braţe, rece ca gheaţa.

— Vocea! spuse ea tânguitor. Vocea mamei mele! Îmi sună în ureche. N-o auzi?

— Ce spune? întrebă bătrâna.

— Barak! gemu femeia. îl strigă pe el. Spune că trebuie să mă lege. Vrea să-mi ţină mâinile, pentru ca el să mă poată ucide. Nu vrea ca eu să trăiesc şi să fac ceea ce am hotărât.

Faţa ei era pământie, ochii încercănaţi. Bătrâna o apucă de mâini, care erau fierbinţi ca focul; deodată tânăra se smulse, o luă la fugă printre oameni, cu bătrâna după ea. Când le ajunse din urmă împărăteasa pe o uliţă de lângă malul râului, tânăra femeie zăcea pe pământ, cu spinarea rezemată de un zid, şi respira scurt şi repede; bătrâna era ghemuită lângă ea. Câţiva trecători se opriseră şi se uitau la cea căzută: câteva cumetre, un om cu un măgar, un bătrân. Împărăteasa pătrunse între oameni; omul cu măgarul o împinse puţin la o parte şi se rezemă de ea, dar ea nici nu băgă de seamă. Doica şuieră:

— Căraţi-vă! şi o acoperi pe cea întinsă pe jos cu mantia ei întunecată.

Oamenii îşi văzură de drum, mai rămase doar un copil.

— Să beau! zise în şoaptă boiangioaica.

Doica făcu semn copilului, acesta întinse un căuş de lemn plin, pe care parcă-l luase din aer. Din căuş se ridica o mireasmă delicată şi neliniştitoare, ca aceea ce umpluse încăperea înainte de venirea efritului. Boiangioaica îşi aplecă faţa spre căuşul pe care i-l întindea bătrâna. Copilul pierise.

— Bea asta, spuse bătrâna, şi află: mama ta e o fătarnică în groapa ei şi o răuvoitoare, iar cuvintele ei nu trebuie luate în seamă, căci prin gura ei au vorbit cei nedoriţi.

Îndată ce bău, chipul boiangioaicei se schimbă: obrajii i se îmbujorară brusc de fierbinţeală, ochii i se făcură lăcrimoşi ca ai unei femei bete. Se ridică în picioare, îşi petrecu într-un fel foarte ciudat braţul pe după ceafa bătrânei şi-şi întoarseră din nou paşii spre pod. împărăteasa se ţinu foarte aproape de ele, dar amândouă vorbeau cu aprindere una cu alta, însă mereu în direcţia opusă, aşa că ea nu putea să înţeleagă nimic. Când ajunseră foarte aproape de casa boiangiului, fraţii le săriră înainte din întuneric, o smulseră pe tânăra femeie de lângă cele două însoţitoare şi strigară la ea cu feţele schimonosite:

— Ne cere nouă copiii lui înstrăinaţi! Unde i-ai dus? Ce-ai făcut cu ei? Ne chinuieşte pe noi şi ne sugrumă din pricina ta, blestemato, pe noi care nu cunoaştem tainele voastre şi nu ştim nimic despre ticăloşiile tale!

Boiangioaica doar îşi încreţi fruntea, fără a-şi învrednici cumnaţii cu un răspuns.

— Ce i-ai pus în băutură, vrăjitoareo, strigă mijlociul şi o izbi cu

braţul său lung pe bătrână în piept, se uită la noi şi nu ne vede, dar îi vede pe cei şapte, care nu sunt de faţă, şezând la masa lui şi-i salută ca pe oaspeţii săi.

Femeia se smulse dintre ei.

— Acum o să vedem dacă vorbele mele mai pot fi retrase! spuse ea şi păşi pragul.

Boiangiul şedea ciucit în cenuşa vetrei. În faţa lui îi zăceau în neorânduială uneltele; toate lopăţelele şi lopeţile sale, lingurile de lemn, de zinc şi de os, mari şi mici, erau risipite de jur-împrejur ca şi cum le-ar fi împrăştiat în joacă nişte copii. Cu mâinile lui mari apăsa grijuliu frunze de nalbă în zoile de vopsea de pe pământ, un picior i se proptea într-o băltoacă stacojie. Femeia se opri în faţa lui, dar el n-o luă în seamă. Vorbea cu copiii ce nu se aflau acolo.

— Copii sârguincioşi, spuse el, mânuţe curate, continuă, dând din cap cu bunătate. Le arăta cum trebuie să lucreze. Scoatem culorile din flori şi le prindem pe postavuri, mai le scoatem din viermi şi de pe pieptul păsărilor, acolo unde penele strălucesc şi sunt neacoperite. Vorbea încet, sfătos, pe un ton fericit de nedescris.

Femeia îi strigă:

— Barak!

El ciuli urechile, dar nu chiar în direcţia de unde îi venise numele, ci mai sus şi într-o parte. Cu toate acestea, se ridică şi se îndreptă spre ea. Apropierea clătinătoare a trupului său robust, parcă lipsit de îndrumarea minţii, era atât de înfricoşătoare în încăperea întunecată ca noaptea, încât femeia se dădu fără să vrea un pas înapoi. Dar se reculese, iar chipul ei palid rămase ferm şi cutezător.

— Barak, mă auzi? îi strigă ea cu asprime.

— Vorbeşte-ne, binefăcător al nostru, strigă chiorul.

— Te-a otrăvit, o, frate al nostru, strigă ghebosul cuprins de furie şi durere, iar tu nu-i vei mai putea recunoaşte pe ai tăi.

— Barak, fă-i să tacă pe ăştia, spuse femeia, să nu mai urle ca nişte câini. Căci am a-ţi spune ceva. Te aud vorbind cu aceia ce încă mai crezi că vor veni. Atunci să ştii şi să afli în sfârşit: aceia au fost jertfiţi căci voiau să-mi joace o festă urâtă, aşa că au meritat ceea ce li s-a întâmplat. Barak veni foarte aproape de ea; ochii îi erau injectaţi şi i se scufundaseră adânc în orbite, iar expresia lor era înfricoşătoare. Iată, spuse femeia, văd că înţelegi: atunci, de ce nu vorbeşti? Este pentru cea din urmă oară, când ni se mai amestecă răsuflarea.

— Aprindeţi un foc, spuse Barak. Glasul său era de nerecunoscut, ca şi cum din el ar fi vorbit o fiinţă străină, dar fraţii erau cu ochii aţintiţi asupra lui, aşa că văzură că gura sa era aceea care se mişcă.

Ghebosul se aruncă repede la pământ şi suflă în cenuşa vetrei, focul se aprinse, iar femeia stătea chiar în strălucirea focului, care se înălţa şi cobora pe ea, arătând-o frumoasă şi rea peste măsură. Ea deschise gura, iar când buzele i se mişcară, pline de dispreţ şi totuşi cu hotărâre, sub genele coborâte cu trufie, chipul ei semăna cu o fortăreaţă de necucerit.

— Ai pus să se facă un foc, aşadar, priveşte-mă şi vezi încă o dată ceea ce în curând nu vei mai vedea. Totuşi trebuie să şi înţelegi, căci nu vreau să fii luat în râs ca un neghiob căruia i se poate fura patul de sub el. Boiangiul stătea în întuneric şi nu se mişca; numai partea de sus a corpului i se aplecase puţin înainte, aşa că i se vedeau bine dinţii şi ochii roşii ca jarul. Femeia coborî şi mai mult genele şi vorbi în continuare cu o voce care suna ca o coardă încordată gata să plesnească. Priveşte, sunt frumoasă, iar aşa ceva nu-i pentru unul ca tine, de aceea n-ai putut dezlega nodurile inimii mele. Frumuseţea mea l-a chemat pe altul, fiindcă e o vrajă puternică. Vocea fu gata să i se frângă, dar hotărârea sălbatică a inimii ei o sili să vorbească mai departe: De aceea am încheiat o învoială şi-mi dau umbra şi odată cu ea pe cei nedoriţi; s-a hotărât şi un preţ, pe care ţi-l spun: e gingăşia pentru totdeauna a obrajilor şi sânii care nu se vor mai ofili şi în faţa cărora tremură cei ce trebuie să vină aici, să mă salute – iar unul dintre ei este cel dintâi; acestuia îi aparţin de azi înainte. Îşi lăsă capul pe spate şi tăcu.

Din pieptul lui Barak răzbătu un scurt zgomot, care aproape că nu mai semăna cu un sunet omenesc, dar vădea tuturor că el înţelesese cuvintele femeii.

— Repede, strigă doica şi prinse cu mina ceva din aer: între ghearele ei negre întindea femeii şapte peştişori, erau înşiraţi cu urechile pe o nuia de salcie, ca nişte chei pe un inel. Aruncă-i în foc şi-apoi să plecăm iute de-aici, căci nu e timp de pierdut! Boiangioaica îşi muşcă buzele şi luă peştii. Duceţi-vă şi locuiţi la umbra mea! îi şopti bătrâna.

Dar Barak făcu acum un pas spre femeie, iar femeia se trase înapoi. Buzele ei se mişcară, ea murmură câteva cuvinte, însă parcă fără1 s-o ştie; ridică mâna cu peştii peste umăr şi-i aruncă, dar ca în

somn; îndeplinea învoiala, însă în aşa fel de parcă n-ar fi făcut-o: ochii ei erau aţintiţi asupra boiangiului, iar buzele i se strâmbară ca ale unui copil care vrea să ţipe.

— O, mamă! strigă ea, iar vocea îi sună subţire ca a unui copil de cinci ani. Făcu doi, trei paşi nehotărâţi, nu vedea nicăieri vreun ajutor, îşi încleştă gura şi se opri.

Boiangiul i se şi afla în spate; speriată, femeia se reculese şi ţâşni ca săgeata pe uşă afară. El voi s-o urmeze, din spate, fraţii se agăţară de el, strigându-i că nu trebuie să devină un ucigaş! Boiangiul se scutură de ei, fraţii se prăvăliră peste bătrână, care, cinchită lângă foc, înhăţa cu amândouă mâinile peştii.

— Duceţi-vă, îndărătnicilor! strigă ea şi-i azvârli în foc.

Chiorul şi ciungul o ocoliră pe vrăjitoare, smulseseră fiecare din foc câte o bucată de lemn aprins şi se năpustiră pe urmele fratelui lor; după ce văzu peştişorii dându-şi ultima suflare în flăcări, doica se repezi şi ea după ei. Afară se pornise o furtună, de parcă s-ar fi dezlănţuit toate stihiile. Întunericul urla şi venea rostogolindu-se, în obscuritatea de nepătruns pluteau îndepărtându-se nori groşi de praf, de pe şopronul cu acoperişul pe jumătate smuls cădeau ţigle, totodată, râul se prăvălea spumegând peste mal şi trăgea de podul plutitor care gemea, în vreme ce lanţurile cu care era aninat peste apă scârţâiau de parcă ar fi fost gata să se rupă.

Furtuna îi împroşcă pe cei doi fraţi în obraji cu scântei şi suflă coborând flacăra făcliilor, aşa fel că ei nu mai aveau în mâini decât nişte cioturi pâlpâitoare; se poticniră de prag, coborând, şi strigară în neştire după boiangiu. Doica o văzu pe femeie stând lângă peretele şopronului, iar foarte aproape de ea pe împărătească, nemişcată ca o statuie. Boiangiul se oprise la zece paşi de nevasta lui, avea faţa întoarsă spre ea, o vedea, poate, în pofida întunecimii, sau bănuia unde se află. Ghebosul se găsea foarte aproape de el.

— Aduceţi încoace făclii! strigă boiangiul cu un glas care depăşi zgomotul furtunii şi al izbiturilor podului plutitor, ca şi geamătul şopronului, arătând cu mâna întinsă spre femeia lui; căci lumina focului din casă, care cădea prin uşa deschisă, i-o arăta, ceea ce pe ea o făcu să se încovoaie de spaimă.

Doica se furişă mai aproape; nimic nu-i făcea mai mare plăcere decât să-i vadă pe oameni lovindu-se între ei.

— Am câştigat un drept şi ne folosim de el! murmură ea pentru

şine.

— Aduceţi încoace coşul cel mare de clătit! strigă boiangiul.

Ghebosul se repezi pe pod şi desprinse coşul de clătit care atârna în apă, legat de un lanţ; în acest timp, apa se prăvăli de trei ori peste el, gata să-l ia la vale. Boiangiul se aplecă; în lumina pâlpâitoare ce cădea prin uşa casei putea să se vadă bine cum pipăie cu mâinile după pietroiul de măcinat care se găsea la câţiva paşi, într-o parte, pe pământ. Ridică pietroiul şi-l lăsă să cadă în coş; coşul era plat şi destul de mare, ca să înghesui în el un om; când piatra cea grea căzu în el, apa fu împroşcată la mare înălţime. Cocoşatul ieşi în fugă din casă, aducând un ciot aprins vârât într-o oală: o lumină vie, căzu asupra tuturor.

— Aduceţi încoace o frânghie! strigă boiangiul.

Fraţii înţeleseră ce avea de gând şi căzură în genunchi.

— Nu-ţi mânji mâinile cu sânge, frate al nostru! strigară ei într-un glas. Văzură cum boiangiul se repede la femeie şi întoarseră faţa. Fugi! strigară ei boiangioaicei şi-şi rotiră ameninţător braţele ca pentru a alunga un animal. Cară-te de-aici şi o soartă de căţea să te ajungă. Se aplecară să caute pietre, cocoşatul vru să arunce după ea cu un lemn aprins, dar se împiedică, oala cu focul îi căzu din mână într-un ciubăr ce se afla răsturnat acolo şi cu toţii rămaseră în întunericul în care nu-şi vedeau nici mâinile duse la ochi. Numai doica ai cărei ochi străbăteau orice întunecime, ca ai unei păsări de noapte, văzu cum în clipa aceea femeia se ridică din genunchi, îşi suflecă fusta şi se repede ca fulgerul printre fraţi, de-a dreptul spre boiangiu. Doica se apropie dintr-un salt: i se păru că vede cum umbra femeii tresaltă spre pământ, ca să se întovărăşească cu celelalte şi să se desprindă de ea; ici şi colo fluturau petice de materiale vopsite care se smulseseră din uscătorie, unde fuseseră prinse bine cu cârlige de rufe, umbrele grosolane ale coveţilor şi ale hârdaielor săltau şi se ghemuiau din nou în întunericul pâlpâitor. Doicii îi trecu deodată prin minte că pentru o clipă o scăpase din ochi pe împărăteasă. Privi în jurul său; locul unde stătuse împărăteasa era gol. La picioarele boiangiului zăcea întinsă la pământ o făptură femeiască, îşi ţinea faţa lipită de pământ şi-şi întindea braţele cu o nespusă smerenie, fără a-şi ridica faţa, până ce atinse cu mâna picioarele boiangiului şi i le cuprinse. Boiangiul păru că n-o ia în seamă. Un tremur greu îi sălta la intervale egale trupul mare şi greu. Cea întinsă la pământ se apropie şi mai mult sprijinindu-se în mâini, iar bărbia i se apăsă pe picioarele boiangiului. Buzele ei murmurară un

cuvânt, pe care nu-l auzi nimeni. Apoi rămase în această poziţie ca moartă. Doica trase cu ochiul într-acolo, iar când din oală, ca şi din ciotul de lemn care se aprinsese din nou ţâşniră flăcări, văzu că femeia ce zăcea pe jos nu arunca umbră. Crezând că se înşelase în privinţa umbrei, de mânie şi uimire limba începu să-i umble la stânga şi la dreapta în gura ştirbă, voi să se repeadă la femeia culcată, dar deodată simţi alături, puţin către spatele ei o făptură vie şi o zări stând acolo şi) întinzând amândouă mâinile spre bărbatul ei pe boiangioaică, iar totodată văzu că femeia întinsă la pământ era împărăteasa; se sperie atât de tare, că trebui să se tragă un pas înapoi. Figura boiangioaicei căpătase o frumuseţe minunată şi totodată plină de nevinovăţie; spaima uriaşă n-o schimonosea, ci o transfigura. Boiangiul făcu o jumătate de pas spre ea, cu o privire încă îndărătnică, asemeni unui om adâncit pe jumătate în vis; în trecere, o lovi cu piciorul în cap pe cea întinsă la pământ, dar nu băgă de seamă. Flacăra făcliei crescu şi chipul tânăr, pregătit de moarte din faţa lui se lumină atât de brusc şi de aproape, încât omul se trase înapoi. Pe chipul său se petrecea ceva invizibil pentru oricine; era ca şi cum o legătură de pe ochi i-ar fi fost smulsă pe dinăuntru, privirea sa şi a nevestei lui se întâlniră pe durata unui fulger şi se împletiră una cu alta cum nu se mai împletiseră niciodată. Bărbatul văzu acum ceea ce toate îmbrăţişările cu soţia lui din cele şapte sute de nopţi ale căsniciei lor nu-i arătaseră, căci acele îmbrăţişări fuseseră surde şi oarbe. O văzu pe femeie şi pe fecioară în aceeaşi făptură, care nu putea fi apucată cu mâinile şi care rămânea neatinsă în toate îmbrăţişările, iar splendoarea şi incredibilitatea priveliştii îl izbi în piept; trase aer pe nările nasului său lătăreţ, ca un animal speriat, iar pumnii săi uriaşi, ridicaţi, tremurară. Taina de nepătruns a priveliştii îl eliberă ca un fulger de ceea ce era greu în sângele său; cu trupul mare şi viguros, semăna cu un copil gata să plângă.

Boiangioaica vedea în faţa ei trupul puternic al bărbatului şi marea forţă care era ferecată în el şi voia să irumpă din ochii, din gura şi din mădularele sale în mişcare şi, cum de data aceasta el nu se năpusti asupră-i ca o prăvălire destânci, fu vrăjită şi se uită la el cu o privire pătrunzătoare: forţa lui era pentru ea ca a unui leu, iar neputinţa lui, ca a unui copil; se sperie cu o dulce spaimă de uriaşa dezbinare şi se deschise cu totul, ca să reunească într-însa această dualitate; genunchii îi cedară cu o teamă feciorelnică, iar inima îl

îmbrăţişă pe cel puternic cu o gingăşie maternă. Gura ei strălucea plină de sărutări nesărutate, iar din ochi îi ţâşneau ca nişte lanţuri de foc fericirile pe care era în stare să le primească şi să le dea. I se dărui în această secundă cum nu i se mai dăruise niciodată, într-o îmbrăţişare fără încolăcirea trupurilor şi într-un sărut, în care buzele nici nu se atinseră, nici nu se despărţiră.

În clipa aceasta fură cu adevărat bărbat şi femeie, în clipa aceasta, dând ascultare vrăjii şi, legată întru ascultare, cuvintelor rostite peştişorilor, dintre care cel din urmă se preschimba chiar acum în cenuşă pâlpâitoare, umbra se desprinse de pe spinarea femeii şi lunecă pe pământ, mai repede decât o pasăre, către apă: căci o atrăgeau cele curgătoare la fel ca şi cele ce ardeau, iar ea căuta să se salveze de mâinile ce-ar fi putut s-o apuce, ca şi de supunerea faţă de un străin.

— Vino-ncoace! strigă doica şi se aplecă de pe mal peste apă, ca să prindă umbra în gheare. Vino-ncoace şi ia ce-i al tău! strigă cu răsuflarea tăiată, peste umăr, către împărătească.

În aceeaşi clipă, cei trei fraţi din spatele ei, scoaseră, ca dintr-o singură gură, un strigăt de uimire şi de groază: dinaintea ochilor lor văzători, boiangiul şi boiangioaica pieriseră. De pe malul celălalt, o lumină se apropia trecând râul de-a curmezişul; doica făcu ochii mari şi, fără a clipi măcar o dată, rămase cu privirea aţintită asupra arătării; părul i se făcu măciucă, iar fiecare nerv i se încordă: cel ce venea atât de pe neaşteptate, lunecând încoace peste apă, era solul duhurilor, iar faţa râului, liniştită deodată, îi oglindea platoşa din plăcuţe de metal albastre. Ochii scânteietori ai solului păreau că o caută, doica, încremenită, îl aşteptă să se apropie. Mantia lui se târa în urmă, acum el se ridică ceva mai sus peste apă şi, cotind, o atinse în trecere pe bătrână; umbra boiangioaicei se agăţă de mantia fâlfâitoare, iar solul, fără a o învrednici pe femeie măcar cu o privire, şi umbra se îndepărtară lunecând.

— Haide, sus! Şi după el! strigă doica şi din trei salturi fu lângă împărătească, căci trebuie să luăm ceea ce am dobândit pe drept!

Împărăteasa zăcea acolo ca un leş, dar când doica îi săltă cu blândeţe capul văzu că avea ochii deschişi. O luă în poale, îi vorbi. împărăteasa îşi îndreptă spre ea privirea ce rătăcise în gol, îngrozită, păru c-o recunoaşte, dar groaza i se aşternu iar pe chip, şi ea închise din nou ochii. Pentru doică era de nesuferit să vadă acest chip care

semăna acum leit cu cel al unei femei pământene. O ridică de la pământ pe cea lipsită de voinţă, al cărei cap atârna peste braţul ei, îşi înfăşură mantia întunecată în jurul său şi al pupilei sale şi, ţinând-o strâns pe aceasta cu amândouă braţele, porniră în zbor prin întuneric. Doica ştia desigur ce drum avea de luat acum.

Capitolul al şaptelea

Pe râul pe care Munţii lunii îl străbătu între pereţi abrupţi şi netezi de stâncă şi care, cu toate acestea, curgea fără vârtejuri, deşi repede, o luntre luneca spre interiorul munţilor, căci aşa ducea aici curentul apei. Barca îşi găsea drumul fără cârmă, doica, stând la capătul ei din spate pe podea, părea că o conduce pe apa cea repede cu privirea ei atentă aţintită peste partea din faţă, mereu cu o zvârlitură de săgeată mai înainte; la picioarele ei, era culcată împărăteasa, care dormea.

Treptat, pereţii de stâncă se traseră înapoi, pe mal, în dreapta şi-n stânga, creşteau pomi înalţi, cu toţii frumoşi, de feiurite soiuri, amestecaţi ca în luncă; dincolo de copaci, se avântau strălucitoarele stânci negre, din a căror uriaşă masă întunecată fusese construitântregul cuprins al tăinuitei reşedinţe a lui Keikobad. Între copaci, doica văzu mişcându-se mai mulţi dintre solii a căror sosire în fiecare lună o tăinuise întotdeauna cu grijă pupilei sale. Cu neplăcere îl recunoscu pe bătrânul a cărui făptură albă se ivise din perete, pe scara palatului albastru, în noaptea de după scurgerea celei dintâi luni şi o înspăimântase atâta cu privirea lui luminoasă şi severă. îl văzu mergând în depărtare şi pe pescar; purta ca şi atunci un fel de mantie scurtă, din împletitură de papură, iar în mâini plasele pe care strălucea apa, părul blond roşcat îl avea strâns în coc la spate, ca o femeie. Dar niciunul dintre ei nu se sinchisea de luntre şi de cele ce soseau. Doica rămase, aşadar, foarte liniştită; prin voinţa ei, mantia în care se înfăşuraseră amândouă şi zburaseră prin aer, se lăsase în cuprinsul Munţilor lunii, pe malul râului care-i străbătea şi până la care niciun om muritor nu putea să găsească drumul de n-ar fi fost călăuzit; fără niciun adaos, mantia se preschimbase îndată într-o luntre, destul de mare ca să încapă doica şi cea adormită, iar acum le ducea acolo unde bătrâna dorise din toată inima să se întoarcă împreună cu stăpâna ei. Doica simţea porunca lui Keikobad hotărând totul, aşa că stăpânul nu mai avea de ce să le întâmpine cu o mânie atât de necruţătoare; era sigură că-şi slujise stăpâna precum se cuvenea şi că le jucase

oamenilor, de care-i era silă, o festă straşnică, tot ce făcuse îi apărea într-o lumină favorabilă: era mulţumită şi se aştepta la o răsplată. Se mira doar că nu-l vede pe cel cu platoşă albastră: pe acela avea de gând să-l înfrunte şi să-l facă de râs, căci simţea dreptul duhurilor de partea sa. Ceea ce nu putea să uite era ultima privire pe care o îndreptase spre ea împărăteasa, atunci când o ridicase de pe pământul întunecat, de lângă zidul casei boiangiului. Privirea aceea fusese îngrozitoare prin amestecul de teamă deznădăjduită şi reproş mohorât, al cărui înţeles nu putea să-l priceapă. Faptul că o văzuse zăcând la picioarele unui om i se părea că nu s-a petrecut niciodată aievea. Se aplecă peste copastie şi, luând cu amândouă mâinile din apa curată şi întunecată, se spălă pe ochi şi pe obraji; îşi mai frecă gâtul şi ceafa, curăţindu-le de unsoarea vrăjită care nu-i lăsă pe mâini nicio urmă; deodată simţi că luntrea îşi schimbă direcţia, ca şi cum ar fi fost trasă de pe un mal cu o frânghie. Abia se întoarse, că-l şi zări pe cel cu platoşă albastră stând pe o piatră netedă de pe mal; părea că aşteptase luntrea, fiindcă acum se retrase între copaci. Îi mai văzu doar spatele; părul negru albăstrui îl purta împletit şi atârnându-i pe ceafă, mantia îi era drapată scurt peste platoşă; în pofida staturii sale scunde, arăta frumos şi poruncitor. În vreme ce se uita iscoditor după el, solul pieri printre trunchiurile copacilor. În aceeaşi clipă însă, luntrea se lipi domol de mai, iar împărăteasa se şi trezi din somn şi coborî uşoară ca
0 pasăre pe uscat. Veşmântul cenuşiu de deasupra, în care se înfăşurase pentru oameni, căzuse de pe ea, rămânând în barcă, acum purta doar un strai uşor, alb ca zăpada, strâns tare pe trup, pe care nu l-ai fi bănuit sub pelerina cenuşie. Recunoscu dintr-o privire ţinutul; fusese de multe ori pe aici sub chipul unui pui de şarpe, de asemenea plutise ca pasăre peste aceste tufişuri şi apă. Dar nu luă în seamă nimic din toate acestea. Expresia feţei
1 se schimbă îndată, ochii strălucitori îi deveniră întunecaţi şi mânioşi.

— Unde mă aflu? strigă ea şi se apropie de capătul luntrei. Unde m-ai adus în timp ce dormeam şi nu ştiam de mine? Unde e bărbatul? Unde e femeia? Sus şi înapoi, la picioarele lor să le dau satisfacţie!

Uimită de aceste cuvinte, doica făcu ochii mari. Nu putea pricepe nimic din ceea ce o mişca pe împărăteasă. Când se spălase pe faţă, îşi spălase şi cea din urmă amintire despre cei doi oameni şi despre casa lor sărăcăcioasă; uitase cu desăvârşire cum arătau boiangiul şi boiangioaica.

— Cine-s cei despre care vorbeşti, strigă ea de jos, unde-or fi fost ei vrednici de răsuflarea pe care-ai risipit-o pentru ei? Zicând acestea, întoarse capul. Băgase de seamă că pe celălalt mal se ivise acum dintre tufişuri pescarul. Îi era neplăcut să-i simtă privirea îndreptată asupra ei şi a luntrei. Nu putea să uite cât de grosolan se purtase cu ea, când fusese trimis după a şaptea lună, ca să afle dacă fiica duhurilor a şi început să arunce umbră. De atunci se aşteptase mereu ca pescarul, apropiindu-se din urmă, ca în ceasul acela când ea păşea pe marginea eleşteului din spatele palatului albastru, să-şi arunce plasa peste ea şi s-o tragă la el în apă. Dar mânia

stăpânei avea asupră-i mai multă putere decât îngrijorarea pricinuită de sol. Niciodată n-ar fi putut înţelege că făptura aceasta intangibilă, care stătea aici sus pe mal şi tremura de mânie ca o flacără învăluită într-un fum alb, a zăcut întinsă pe pământul întunecat şi umed la picioarele unui om.

— Sus, şi tu ia-o înainte, strigă împărăteasa, să mi-i regăseşti, chiar dacă vor fi fost răpiţi de duhuri şi duşi la mii de mile de casa lor. Căci am devenit hoaţe şi ucigaşe faţă de ei, iar sângele din vinele noastre e prea puţin, ca să îndreptăm ceea ce le-am făcut.

Doica se ghemui într-o parte şi se feri de privirea stăpânei, a cărei mânie înfricoşătoare o făcea să se aştepte ca aceasta să se repeadă asupră-i ca o pasăre şi s-o calce cu călcâiele picioarelor ei luminoase. Totodată, însă, iscodea cu coada ochiului peste copastia luntrei, aşa că văzu cum dincolo pescarul se apropiase de mai, cum apa se oprise la picioarele sale şi cum el întindea poruncitor braţul, făcându-i semn să-l treacă peste râu cu luntrea. Simţi cum luntrea şi dă urmare de la sine semnului şi se desprinde de mai.

— Vino aici la mine! îi strigă împărătesei, înţelegând îndată că voiau s-o despartă de pupila ei.

Dar împărăteasa nu-i răspunse. Îşi încrucişase braţele la piept şi ţinea capul ridicat, dar cu ochii închişi. Doica se prinse de rădăcina unui copac de pe mal, dar era prea târziu, luntrea se smulse, trecând dincolo. Pescarul sări în ea, îşi azvârli pe podea plasa şi-o îmbrânci pe bătrână, făcând-o să cadă pe plasă; în mijlocul râului, cârmi luntrea la vale; sorâşnind din dinţi, doica vedea apărând stâncile înalte şi

deschizându-se de-o parte şi de alta, ca o poartă, luntrea luneca printre ele; împărăteasa pierise din ochii ei. Ghemuită pe plasa umedă, bătrâna îşi bătea capul cum să pună din nou stăpânire pe luntre, ca s-o poată preschimba în mantia de care avea acum mai multă nevoie decât oricând. Pescarul, care nici n-o lua în seamă, îşi sumese mânecile, vârî mâinile adânc în apă şi ridică un coş din nuiele de salcie, de formă lunguiaţă, ca o teacă mare; de coş nu atârna niciun strop de apă, ca şi cum l-ar fi luat de sus, din aerul strălucitor. Între timp, luntrea îşi încetinise înaintarea, lunecă spre un mal cu înclinare domoală şi se opri între sălcii şi arini. Pescarul luă coşul sub braţ, îşi azvârli plasa pe umăr şi coborî pe uscat. Porni pe o potecuţă care ducea spre interiorul ţinutului, printre arini. Bătrâna se gândi să dezlege repede luntrea de la mal, dar, spre dezamăgirea ei, pescarul legase frânghia de ciotul unei sălcii bătrâne şi făcuse un nod pe care-i era cu neputinţă să-l desfacă. Nu putea pricepe cum de făcuse iute ca fulgerul un asemenea nod, în timp ce cobora. Oftând mânioasă, luă veşmântul împărătesei şi se strecură pe urmele pescarului; ştia că râul se încovoaie prin Munţii lunii ca un S şi cunoştea ceva mai sus un loc îngust şi primejdios, unde, luându-şi avânt de pe un copac ce atârna peste apă, putea să sară pe o stâncă de pe celălalt mal; nădăjduia că, luând-o de-a curmezişul prin munte, va ajunge la locul acela. Nu înaintase încă prea mult pe potecuţă la deal, când zări între mesteceni şi tufe de aluni coliba pescarului, de la care urca spre cer un fum albăstriu. Bătrâna se strecură până la fereastra din spate şi se uită înăuntru, într-un colţ al unicei odăi aflate în semiîntuneric, o femeie tânără, cu membre delicate, dormea un somn neliniştit, culcată pe un maldăr de stuf. La picioarele ei era îngenuncheată nevasta pescarului, cu părul cărunt, dar cu o faţă încă destul de tinerească, încât părea foarte potrivită ca vârstă cu soţul ei. Femeia privea cu cea mai mare atenţie mâinile celei adormite, care se împreunau şi se desfăceau una de alta ca într-un vis îngrozitor. Doica o cunoştea pe femeia aceasta de-o viaţă, dar n-o putuse suferi niciodată. Pescăriţa era peste măsură de curioasă şi nu putea să păstreze nimic pentru ea. Avea puţin curaj şi voinţă, dar putea să vadă ceea ce era ascuns de un perete, de un capac sau de o perdea, se pricepea să desluşească înţelesuri din tot felul de semne şi putea să ghicească din urme uşoare ceea ce altora le rămânea tăinuit. Izolată de oameni, cum trăia, era plină de bucurie că tânăra femeie se încredinţase ocrotirii ei. Acum, când aceea care dormea îşi mişcă, la

intrarea pescarului, capul, doica o recunoscu în ea pe nevasta boiangiului, pe care spera că n-avea s-o mai vadă niciodată înaintea ochilor; fu gata să-i scape un strigăt de mânie şi mirare, dar reuşi să şi-l sugrume pe jumătate încă în gâtlej. Pescăriţa avea pe buze o mie de întrebări.

— De ce nu mi-ai spus, strigă ea către cel ce intrase, că printre oamenii muritori sunt unii care nu aruncă umbră, chiar când soarele strălucitor pătrunde pieziş prin fereastră, cum s-a întâmplat acum un ceas! Şi ce va fi făcut asta de e atât de înfricoşată! Altminteri e o femeie îndrăzneaţă şi neîmblânzită, o văd după mâinile ei, şi o visătoare, iar inima ei e curată, dar o jucărie a dorinţelor şi a viselor sale. Şi ce fel de coş mi-aduci, se întrerupse singură, şi ce-i cu cel ce s-a strecurat după tine şi stă la pândă în dosul casei, nici om şi nici animal, ci careva asemeni nouă? Femeia ridică nasul şi adulmecă în aer. Pescarul, după obiceiul său, nu-i răspunse, ci începu să-şi descurce plasele. Nevastă-sa se apropie de coş, iar în vreme ce ochii îi pătrundeau prin ţesătura deasă, îşi răspunse singură. Un paloş de călău şi un covor roşu ca focul! strigă ea cu jumătate voce. Covorul e pentru genunchii ei, şi paloşul pentru gâtul ei? şopti apoi şi o arătă pe femeia care dormea; aceasta tresări, ca şi cum ar fi auzit. Cine va fi judecătorul? întrebă mai departe femeia. Şi oare va trebui ea să poarte coşul pe cap până la locul de judecată? De-aia l-ai adus aici? îşi desprinse privirea de pe mâinile boiangioaicei şi şi-o aţinti asupra buzelor acesteia, care se mişcau abia vizibil. Ce supusă e! strigă bătrâna. „Lăsaţi-mă să mor, spune ea, mai înainte ca soarele să răsară. Nu aprindeţi nicio făclie. Sabia fulgeră oricum, iar covorul luminează de atâta sânge cât a sorbit, aşa că nu are să vadă nimeni că nu arunc umbră”.

— Cu cine vorbeşte asta? o întrebă curioasă bătrâna pe bărbatul ei, care se aşezase pe un butuc şi începuse să cârpească o plasă. Ei, spuse din nou femeia şi se apropie mai mult de cea adormită, acuma se roagă şi sărută cu smerenie o mână de bărbat mare şi vânătă. „Întâmplă-mi-se ceea ce vrei tu, spuse ea, căci tu eşti judecătorul meu, iar eu îngenunchez între mâinile tale. Dar să ştii că eu te-am recunoscut în ceasul din urmă al vieţii şi că ai desfăcut nodul inimii mele”.

— Cine va fi judecătorul ei, răspunde! Toată ziulica sunt singură, iar când mi se încredinţează tovărăşia unei făpturi străine, e o adormită care nu deschide gura. Cine o va judeca pe aceasta?

— Apa de aur! răspunse bărbatul.

— Apa vieţii? strigă uimită femeia. Încă nu mi s-a spus că s-a reîntors în munţi. Dar poate ea să vorbească şi să rostească o osândă?

— Nu, dar să preschimbe, iar asta-i mai mult.

— Să preschimbe! Asta-i un dar ca oricare altul, replică femeia. Nu preschimbă bătrânul, fratele tău vitreg, pe vrăjmaşii ce-i ies în cale în animale ce-i dau ascultare? Şi nu-ţi e de asemenea dat şi ţie ca atunci când vâri mâna în apă să scoţi ceea ce n-a pus nimeni în ea?

— Ba da, însă apa de aur preschimbă cele nevăzute, spuse bărbatul.

— E cineva la fereastră, şopti femeia şi se ridică fulgerător de pe podea.

Pescarul veni în faţa celei adormite şi o privi îndelung. Străina scoase în somn un suspin adânc, gata să-i sfâşie pieptul, de sub pleoape i se iviră lacrimi care i se prelinseră pe obraji.

Când femeia ajunse afară, doica pierise. Aceasta se simţea mai rău decât cu un an înainte, când o pierduse pe zână şi nu ştia cum să-i dea de urmă. Prezenţa tinerei femei aici în împărăţia duhurilor o umplea de teamă, o teamă tulbure şi apăsătoare. O porni în grabă înainte şi în sus. O înconjurau numai stânci, printre care chiar şi unei fiinţe cu darurile ei nu-i era uşor să se descurce. Totuşi încă ştia unde se găseşte.

Nu departe de-acolo trebuia să fie o despicătură în stâncă, unde anul trecut îşi aflase un adăpost destul de bun în cea dintâi noapte, când obosise căutând-o pe copila pierdută. Recunoscu într-adevăr defileul: din el apăru un râs, care se tot uita înapoi aşteptând, ca un câine după stăpânul său. Îndată îl văzu ivindu-se şi pe bătrânul înveşmântat în alb, iar lângă dânsul un miel, care ridica ochii, îndreptând spre el o privire isteaţă. Dar în zdrahonul care ieşi din munte călcând încet, cu paşi mari şi pe care-l aştepta bătrânul, ca să-i arate respectuos, ca o călăuză oaspetelui, lespezile sigure unde să-şi pună piciorul uriaş şi neobişnuit cu muntele, îl recunoscu pe boiangiu şi o cuprinse groaza; se simţea ca şi cum în jurul ei s-ar fi strâns de departe o plasă, ale cărei ochiuri nu le-ar fi putut rupe. Se căţărase într-o latură, între rădăcini de copaci şi stânci golaşe, şi agăţată acolo sus auzea ce vorbesc cei doi.

— Când am s-o revăd? întrebă boiangiul, şi un oftat adânc îi ieşi din piept.

— Când se va ridica soarele deasupra râului, răspunse bătrânul.

Continuară să vorbească, dar deodată auzul doicii fu izbit de numele apei de aur. Încă din copilărie îi fuseseră insuflate sfială şi teamă faţă de această vrajă puternică, nu mai voia să audă cuvântul, se căţără din copac în copac, de la o lespede la alta. Credea că se află pe calea ce bună, dar văgăuna devenea mereu mai sălbatică, copacii pieiră; zadarnic îşi ciuli urechile. Departe, în adânc, râul curgea fără vuiet, nicăieri nu se vedea vreun semn, trebui să recunoască îngrijorată că pierduse drumul. Începu să zbiere, chemând-o pe nume pe copila ei, nu urmă niciun răspuns, nici măcar un ecou. Doar o pasăre de noapte se ivi cu aripi moi dintre stânci, se izbi de trupul ei şi căzu ameţită la pământ. Bătrâna se aruncă şi ea la pământ şi-şi lipi faţa de piatra tare.

În acest timp, împărăteasa stătea singură între copaci şi stânci, umbrită de peretele de piatră, înapoia căruia şi lateral lumina începea să scadă. Totul arunca acum umbre lungi pe fondul verde al pădurii, numai de la ea nu cădea niciuna. Se întorsese spre peretele de stâncă şi credea că recunoaşte locul: era amintirea cea mai limpede dintr-o vreme timpurie. Aici ieşise odinioară tatăl ei cu ea, aici îi insuflase el taina preschimbărilor: se simţea devenind pentru întâia oară pasăre, se simţea luându-şi zborul înaintea ochilor tatălui. Prea puţin îşi amintea ea acum înfăţişarea lui: nu purta coroană, dar fruntea însăşi îi strălucea ca un diamant, de asta îşi mai amintea. „Tată, strigă acum cu dor, tată, unde eşti?" Cuvântul fu repetat de ecou. Se simţea ca zăvorâtă de propriu-i trup, ca o prizonieră. Fără să vrea duse mâna la talismán. O fulgeră parcă o lumină limpede, înţelese de ce şi de când i se luase darul preschimbării, iar el, care-o pedepsise, îi era mai aproape ca niciodată. îl simţi în intangibilitatea lui, pe fruntea ei se ivi o lumină răsfrântă din lumina lui.

Auzi în spatele ei un pleoscăit, ca şi cum cineva şi-ar fi făcut vânt din apă pe mal. Un fior îi străbătu spinarea, ştiu deodată că nu mai e singură şi se întoarse brusc, între ea şi apă stătea un băiat mare, scund şi robust. I se păru că-l are dinainte pe boiangiu: făptura cu picioarele depărtate, fruntea bombată, părul negru şi creţ; insul purta un veşmânt de o minunată culoare albastră, nu ca una obţinută când bagi o ţesătură albă într-o puţină în care se amestecă tăria indigoului şi a drobuşorului, ci una de parcă însăşi albăstrâmea fundului mării ar fi fost smulsă şi înfăşurată în jurul trupului său. Rămase pe locul său şi se

înclină înaintea ei, cu braţele încrucişate la piept. Apoi îşi roti ochii, ca şi cum s-ar fi temut de vreun martor al celor ce avea de spus; clătină din capul rotund, prevăzător, către râu.

— Ţine-o departe pe femeie! strigă el.

Între timp, veşmântul său se schimbase: semăna acum cu negrul albăstriu al nopţii, mai înainte ca primele raze ale soarelui să lumineze cerul. Mai înainte ca împărăteasa să-i poată răspunde, înaintea ochilor ei se mai afla o fiinţă. Ieşise din copaci, răsărise din pământ – oricum, se găsea acolo. Era o fetiţă, iar de la picioarele delicate făcute parcă din ceară până la părul brun sclipind ca arama semăna cu boiangioaica. Fetiţa deschise gura în chiar clipa când apăruse şi strigă cu o voce limpede, poruncitoare:

— Alătură-te celor asemenea ţie!

Totodată, ca împinsă de nerăbdare, se apropie de împărătească, nu păşind, ci lunecând cu picioarele strânse pe solul verde ca pe gheaţă, şi niciun alt fel de mişcare nu s-ar fi potrivit mai bine cu gingăşia picioarelor ei şi cu dulceaţa culorilor în care strălucea. În spatele ei se ivi însă încă una, mult mai în vârstă decât ea, ba chiar mai mare şi mai robustă decât primul venit. Stătea acolo mută, aţintind asupra împărătesei o privire ca de animal, de ea se agăţau trei băieţaşi, şi chiar fetiţa lunecă în spatele ei, cu toţii patru se lipiră de sora cea mare. împărăteasa nu-şi putea desprinde privirea de aceasta: când îi strângea pe copii lângă ea, cu mâini blânde şi cu priviri grijulii ca o pasăre puii din cuib, bunătatea ei semăna cu bunătatea boiangiului, dar când se uita la cea din faţa ei cu o privire îndrăzneaţă şi sfioasă totodată, privirea era a boiangioaicei. Era într-un fel uimitor un amestec din cei doi, dar nu avea trăsăturile nici unuia. împărăteasa îşi simţea bătând inima, care o atrăgea spre aceste fiinţe – dar silueta dispăru. Rămase acolo doar fratele, părând că aşteaptă ca împărăteasa să i se adreseze.

— îmi aduci vreo solie? strigă ea şi-i zâmbi.

Cu o pâlpâire adâncă şi întunecată, veşmântul lui se făcu din violet roşu. Culoarea venise la el parcă din veşnicie, ca şi răspunsurile ce urcară din el încet, ca să-i ajungă şovăitor pe buze.

— Noi nu transmitem nimic, noi nu aducem nicio solie. Să ne arătăm, aceasta-i tot ce ne e îngăduit, femeie.

— Unde este cealaltă? întrebă împărăteasa; privirea ei arăta arzând de dorinţă spre copacii între care stătuse fetiţa.

— Aici şi nu aici, femeie, precum doreşti! spuse el şi se îndreptă din poziţia puţin înclinată; robusteţea lui era înrădăcinată în pământ cu picioarele-i puternice, iar veşmântul său arăta ca sângele ce se preschimbă în aur; toţi copacii primeau de la el adeverirea vieţii lor ca de la cea dintâi strălucire a soarelui ce răsare.

— Mai este şi un al treilea? întrebă împărăteasa.

— Reunirea celor doi, veni de pe buzele băiatului.

— Când se petrece aceasta?

— în clipa hotărâtoare. împărăteasa făcu un pas spre el.

— Condu-mă la cei despre care ştii, spuse ea.

— Nu noi suntem cei ce te vom conduce, ci alţii, răspunse el.

— Atunci adu-mi-i pe aceia! strigă împărăteasa.

Băiatul o fulgeră din ochii boiangioaicei cu privirea boiangiului. Cu blândă asprime ridică mâna spre ea, semănând cu tatăl său întocmai ca imaginea din oglindă cu cel oglindit; căci în el urcau parcă aforisme izvorâte din înţelepciune şi experienţă, care nu izbuteau să răzbată peste buzele groase şi se descărcau mut în gesturile braţelor şi în resemnarea înţeleaptă a umerilor pe jumătate ridicaţi. Culoarea veşmântului său coborî din roşu în violet asemeni unui nor de pe cerul întunecat al serii.

— Nu ei vor fi aduşi înaintea ta, femeie, ci tu vei fi dusă înaintea lor.

Împărăteasa se dădu un pas înapoi.

— Cine mă va judeca? întrebă ea încet.

— Adunaţi sunt cei nevăzuţi, femeie, precum voieşti! spuse el şi se înclină cu seriozitate înaintea ei; o osândă la moarte n-ar fi putut fi vestită cu mai multă seriozitate. îmbrăcămintea lui se întunecase din nou, asemeni cerului într-o noapte fără stele.

Împărăteasa răsuflă adânc.

— Am păcătuit, spuse ea. Îşi plecă ochii, dar îi ridică iar numaidecât, îndreptându-i spre cel cu care vorbea.

Făptura o ascultă, dar nu-i răspunse îndată. Sufletul i se arătă în ochi; vorbi, parcă alintându-şi cuvintele ce-i ieşeau din gură.

— Aceasta trebuie s-o spună oricine merge punând un picior înaintea celuilalt. De aceea mergem noi cu picioarele strânse. Când spuse acestea, o adiere de zâmbet îi pluti în glas, dar chipul său rămase serios şi prin nimic nu semăna mai mult cu boiangiul decât prin această adâncă seriozitate a figurii sale.

— Pot face neîntâmplate cele ce s-au întâmplat? strigă

împărăteasa. Ochii ei erau aninaţi de gura lui, veneraţia ei faţă de el, care vorbea astfel cu dânsa, nu era mai mică decât a lui faţă de ea.

— Numai apa de aur ştie ce s-a întâmplat şi ce nu, răspunse el.

— îi este ea supusă tatălui meu? întrebă ea.

— Puterile cele mari se iubesc între ele, spuse scurt el. Era ca şi cum pe faţa lui plină de forţă ar fi trecut în zbor o umbră de nerăbdare.

— Nu vă e îngăduit să-mi spuneţi mai mult? strigă ea.

— Lasă-mă să răspund! strigă o voce limpede.

Îndată, înaintea ei apăru unul dintre micuţi, numaidecât al doilea, alături de ea. Cel dintâi, atât de dornic să răspundă, semăna, prin gura-i subţire şi fruntea înaltă şi îngustă, cu fratele cel mai mic al boiangiului. Dar nici nu-i semăna, fiindcă avea mădulare drepte şi spatele neted, iar în loc de îmbrăcămintea sărăcăcioasă a cocoşatului îl învelea un veşmânt în culori minunate, ca şi cum ar fi fost făcut din penele de pe piept ale păsării paradisului. Al doilea întinse spre ea o mânecuţă fără nimic în ea, ca a ciungului, şi-şi aţinti asupra ei ochii rotunzi ai boiangiului, iar gura lui fermecătoare, care voia de asemenea să vorbească, zvâcni încântător ca gura boiangioaicei. Culorile în care era îmbrăcat erau de nedescris; semăna cu un buchet de flori culese în zorii zilei.

— Ia aminte, femeie, strigă cel dintâi, toate cuvintele mamei noastre au fost rostite în timp, de aceea pot fi retrase – ale tale, însă, interveni al doilea, ale tale sunt rostite în clipă, de aceea nu pot fi retrase: asta ţi-e ursita.

— Despre ce clipă vorbiţi? strigă împărăteasa.

— Despre singura! strigă fetiţa, apropiindu-se ca o flacără.

— Ce trebuie să fac? întrebă împărăteasa şi rămase cu răsuflarea tăiată şi cu ochii aţintiţi spre cei trei copii.

— în clipă se află totul, sfatul şi fapta! strigă o gură mică şi largă, ca tăiată din gura boiangiului, de deasupra unui trup lat, în jurul căruia flutura un şorţ coraliu, sub o claie de păr negru, deasă ca o tufă: al patrulea copil se ivise în zbor între cei trei, se încolăceau între ei la şolduri şi umeri, stăteau surâzând, iar prin împestriţarea veşmintelor lor fermecătoare şi strălucirea ochilor, pe care-i plecau şi-i ridicau alternativ, semănau cu un tufiş înflorit în care cuibăreau păsări cu ochi negri; se legănau într-un fel de dans liniştit în faţa împărătesei, când încolo, când încoace, ca un tufiş în bătaia vântului da seară.

— Cine este asemeni mie? întrebă repede împărăteasa, fiindcă-i

vedea pe copii desprinzându-se unul de altul şi ameninţând, cu un zâmbet ştrengăresc, să dispară.

— Noi înşine, femeie, şi cei cu care suntem una! strigară băieţii, pierind atât de repede cum nicio pleoapă nu s-ar fi putut închide.

— Lăsaţi-mă să vă mai văd o dată! strigă împărăteasa şi-şi aţinti privirea, într-o aşteptare plină de dor, spre locul unde stătuse fata mai mare.

Încă nici nu apucase să rostească aceste cuvinte, că fata cea mare se şi afla lângă pomi, iar din aer lunecară spre pieptul şi coapsele ei sora şi fraţii mai mici şi se lipiră de genunchii ei ca de genunchii unei mame.

În clipa aceasta, dinspre munte se porni vântul ca o răsuflare lungă, şi frunzişul începu să tremure aprig. Aerul călduţ dintre copaci şi râu se schimbă într-o răceală umedă ca într-un cavou. Prin trupul tuturor acestor copii trecu o asemenea spaimă, încât împărăteasa se sperie odată cu ei până în fundul sufletului. Fata cea mare îşi îndoi spinarea şi-i strânse pe copii lângă ea; trupul său îi acoperi pe toţi. Plină de teamă, îşi rotea privirile în toate părţile, iar mâinile ei, ca şi cum s-ar fi dublat, cuprindeau laolaltă trupurile tuturor copiilor. Dar aceştia pieiră dintre mâinile ei: cu înfăţişări de muribunzi atârnară de braţul ei, apoi se topiră înfiorător în aer ca o ceaţă colorată care le învălui fluturând trupul. Pe obrajii celei mari se adânciră gropi, umbre cenuşii ale morţii; ochii ei, ca din lumea cealaltă, priveau în ochii împărătesei; inima acesteia clocoti surd, ea trebui să-şi apese pieptul cu mina. Acum, fratele acoperi cu mantia-i neagră ca noaptea figura ce se topea a surorii, care, pierind, semăna mai mult ca nicicând înainte cu cel mai adevărat chip al boiangioaicei. Iar chipul său îmbătrânit şi greoi semăna întru totul cu chipul boiangiului; îşi trase mantia peste cap şi se înfăşură cu ea.

— Am să vă revăd? strigă împărăteasa; sentimentul de vinovăţie îi fereca inima în lanţuri, se simţea înlănţuită de cei în a căror existenţă pătrunsese nechemată. Cel învăluit în mantie arătă mut spre munte. Ea închise ochii.

Când îi redeschise, făpturile pieriseră; o strălucire albastră lumina amurgul între trunchiurile de copaci. Solul se afla acolo. Mintea ei era încă buimăcită, îl vedea fără să-l vadă. El aşteptă, apoi se înclină cu măsură înainteâmpărătesei. Se întoarse numaidecât şi-i făcu semn: intră în peretele de stâncă şi împărăteasa îl urmă. Drumul coti de mai

multe ori, iar ceea ce o călăuzea era numai reflexul albastru de pe pereţii netezi. Deodată văzu lumina şi silueta solului pierind într-o parte: când ajunse în locul acela, nu mai era nimic acolo. În faţa ei însă văzu o – altă lumină şi se duse spre ea. Ajunse într-un spaţiu rotund şi înalt; în urma ei, piatra se închise. Sus, de tot, o făclie atârna prinsă într-un inel de metal; arunca o lumină puternică şi, arzând, împrăştia o minunată mireasmă. În încăperea rotundă ca un cerc nu se afla nimic altceva decât o laviţă scundă cioplită într-o piatră cu strălucire întunecată care se întindea de jur-împrejur. împărăteasa văzu că fusese condusă într-o baie, dar mai frumoasă şi mai princiară chiar decât cele mai frumoase camere de baie din propriul ei palat. Se pierdu, dar numai pentru o clipă, în simţământul neaşteptatei, tainicei singurătăţi şi în contemplarea minunatului bazin la marginea căruia stătea. Acesta semăna cu roca din care erau ciopliţi pereţii, din când în când lumina, dar nu erau nişte nervuri scânteietoare, ci o sclipire difuză în întreaga masă, ca nişte fulgerări mute în nori deşi şi informi, iar împărăteasa n-ar fi pus piciorul fără teamă pe fundul acestui bazin. Totodată însă puse stăpânire pe ea un ceresc simţământ de beatitudine, ca şi cum i-ar fi pătruns în toate mădularele odată cu mireasma făcliei. Se aplecă pe marginea bazinului, aşteptând cu sfială, ca o mireasă. Iubitul ei trebuia să se afle foarte aproape de ea, mai aproape decât ştia. Întotdeauna venise el la ea, acum venea ea la el în acest loc atât de ales. Aşa gândea ea şi de pe buzele ei se auzi un: „Ah!” sfielnic şi plin de dor totodată, iar răsuflarea gurii ei devenită sunet o făcu să simtă un fior fierbinte din creştet până-n tălpi. Membrele i se destinseră, întinse braţele spre bazin, podeaua se clătină încolo şi-ncoace, ca o ceaţă deasă luminată pe dedesubt; de jos, urcă brusc un şuvoi de apă întunecată de culoarea aurului, căzu iarăşi brusc înapoi cu un sunet înfundat ca un gurluit de porumbei. împărăteasa ar fi dorit să se poată azvârli în acest flux şi reflux cu o lumină întunecată, ca într-o privire îndrăgostită.

— Vino, vino! strigă ea, apa de aur urcă într-un şuvoi puternic, coloana, când o atinse lumina făcliei, scoase un sunet clocotitor, a cărui dulceaţă aproape că-i sfâşie inima. Acum, şuvoiul se prăbuşi în el însuşi, se prefăcu într-o suprafaţă netedă ce strălucea întocmai ca aurul, umplu baia, o ceaţă aurie juca deasupră-i. În mijloc, miezul de întuneric, pe care-l purtase în sus coloana, stătea nemişcat: părea că apasă greu ca un monument funerar de bronz construit în mijlocul

lacului. Aşezată pe o piatră. Întunecată în patru colţuri se afla statuia. Era despuiată de toate armele, mai purta doar uşoara platoşă de vânătoare, ca pe o podoabă; dar chiar şi pulparele din plăcuţe de argint care puteau apăra de colţii mistreţului sau de dinţii râsului fuseseră scoase, iar picioarele erau goale şi întru totul ca de marmură, la fel umerii şi gâtul de pe care căzuse mantia.

Împărăteasa scoase un strigăt şi se aruncă în bazinul auriu ce tălăzui uşor; ca o lebădă cu aripile ridicate se avântă spre cel drag. Se aplecă asupra lui, dar nu cuteză să-l sărute. El zăcea liniştit şi nespus de frumos sub ea, dar şi nespus de străin. Fiecare trăsătură se păstrase, bărbatul şi tânărul, prinţul, vânătorul, ibovnicul, soţul, şi totuşi toate pieisară. împărăteasa rămase rezemată de el, nici ea nu mai ştiu cât; stătea nemişcată. Ea însăşi semăna cu o statuie, o parte a unui monument funerar. Respiraţia nu-i mişca pieptul, ochii ei nu trădau ce simte; două lacrimi cristaline picară.

Făclia lumina din ce în ce mai puternic, resorbind în ea ceaţa de aur care urca din apă, în curând o mistui toată: apa de aur, a cărei atingere nu uda, se legăna acum doar sub tălpile împărătesei, în curând pieri. Aproape fără a mai şti de sine, împărăteasa se sfia de lumina aceea de sus ca de o fiinţă vie: trase mantia spre ea, voi s-o întindă peste ei doi, voi şi ridică braţul şi n-o făcu. La o asemenea apropiere, de la statuie răzbătea spre dânsa ceva care nu era răcoare, nu era răceală, ci senzaţia unei depărtări de neatins, ca o prăpastie deschisă, dar în infinit: cu cât mai aproape, cu atât mai departe. Acum, statuia se ridică, încet şi straniu, cum iubitul ei nu se ridicase niciodată când se trezea în patul ei. Se sprijini pe un braţ, ochii i se deschiseră anevoie, privirea lui întâlni privirea ei înfricoşată, aţintită asupra lui, lunecă peste împărătească, străină şi îngrozitoare. O părăsi iar, se întoarse peste umăr spre făclie. Sub privirea înspăimântătoare a statuii, lumina de aur izvorâtă din făclie se îngrămădi acum mereu mai mult spre o parte a încăperii rotunde, în cealaltă parte se întinse un semiîntuneric brun, peste care cădea umbra bine conturată a statuii aşezate.

Statuia privi acum spre propria-i umbră şi-şi întoarse încet capul spre locul unde stătea împărăteasa; căuta umbra împărătesei. împărăteasa se trase înapoi, se afla între lumină şi perete, şi totuşi, peretele strălucea în spatele ei în plină lumină, mai puternic chiar, o simţea bine, decât în oricare alt loc. Ca şi cum şi-ar fi dat seama de asta, statuia făcu ochii mari. Figura ei deveni înspăimântătoare, era

încordată, amenințătoare și totuși nu trăia. Era ca și cum dintr-o clipă în alta un strigăt îngrozitor avea să sfâșie pieptul împietrit. împărăteasa nu mai putu să suporte, își întoarse sleită de puteri capul într-o parte. În clipa aceea, o lumină albăstrie se ivi din perete în același loc pe unde intrase ea, ca și cum acolo s-ar fi aflat solul duhurilor; apăru o umbră care lunecă repede și fără zgomot spre ea. Umbra căzu la picioarele ei, își aplecă fața de nerecunoscut și-i atinse genunchii ca o răsuflare; împărăteasa se înfioră, știa că e umbra femeii străine, care era acum a ei. Brațele de umbră se ridicară spre ea, ținând mâinile cu palmele în sus: era gestul unui sclav care se dăruiește cu totul, pe viață și pe moarte. Făptura îngenuncheată tremura în acest timp ca frunza plopului, iar împărăteasa era și ea toată cuprinsă de tremur. Palmele se alăturară, pe ele se afla o cupă cu apă de aur. Umbra înălță brațele mai sus și oferi tremurând băutura, iar odată cu băutura, pe ea însăși. împăratul se ridicase cu totul, se mai rezema doar pe brațul stâng, dreptul îl întinsese înainte, dornic și nerăbdător peste măsură. Ochii îi erau ațintiți asupra mâinii soției lui cu o expresie în care se încolăceau speranța și deznădejdea ca niște șerpi în luptă. împărăteasa îndoi brațul: apucase cupa fără s-o știe. El îi urmări mișcarea cu asemenea însuflețire, încât chipul i se transfigură, ca al unui îndrăgostit în extaz. Ea simțea că-și va pierde mințile și va bea. Dar cu oricâtă încordare își ațintea privirea asupra minunatului foc lichid aflat atât de aproape de buzele ei, văzu totuși cu coada ochiului că în spatele ei peretele se deschisese din nou, dar în partea opusă aceleia pe unde intrase umbra, și că în spatele ei se afla o siluetă învăluită. Un veșmânt mai întunecat decât cerul fără stele de la miezul nopții lunecă pe podea; cel ce era acolo nu-și mișca niciun mădular. Ea îl vedea fără să-l vadă, simțind totodată până-n fundul rărunchilor că, dacă și-ar lepăda vălul, făptura aceea avea să dea la iveală trăsăturile lui Barak boiangiul, căruia cu trei zile înainte îi călcase nechemată pragul nevinovat al casei, și că ochii lui se vor îndrepta spre dânsa, oglindiți în figura celui mai vârstnic fiu al său nenăscut. Strânse cupa la piept și-atunci simți cum talismanul i se mișcă în sân sub veșmânt: îngrozitor și străin ca din pieptul cuiva ce doarme adânc îi răzbătu până în ureche, din adâncul propriului ei piept blestemul: De piatră se face pe veci mâna care a desfăcut această cingătoare, dacă nu-și răscumpără de la pământ soarta cu umbra, de piatră trupul căruia îi aparține mâna – își auzea în piept propria inimă bătând greu și încet,

ca şi cum ar fi fost una străină. Se văzu dintr-o privire, ca şi cum ar fi plutit în afara ei, pe ea însăşi, stând acolo, văzu umbra femeii străine, care era acum a ei, iar dincolo, statuia. Simţământul înfricoşător că totul era aievea ţinea lucrurile strânse laolaltă cu legături de fier. O adiere rece o pătrundea până în străfunduri şi o paraliza. Nu putea face un pas, nici înainte, nici înapoi. Nu putea face altceva decât: să bea şi să câştige umbra, sau să verse cupa. Credea că va fi nimicită şi se ghemui toată în sineşi; din propriile-i adâncuri diamantine urcară în ea cuvinte, limpede, ca şi cum ar fi fost cântate la mare depărtare; nu avea decât să le repete. Le repetă fără şovăire.

— Ţie, Barak, îţi sunt datoare! rosti ea, întinse braţul cu cupa drept înainte şi vărsă cupa la picioarele siluetei învăluite.

Apa de aur se risipi ca o flacără în aer, cupa din mâna ei pieri, tot ceea ce umpluse încăperea dispăruse, numai statuia zăcea acolo ca din bronz întunecat pe piatra neagră, iar sus facla lumina cu putere. De jos se porni un cutremur, un vâjâit grozav de ape care urcă şi se prăvălesc. Şuvoiul izbucni în sus o prinse pe împărătească şi o smulse în înalt. Făclia se prăbuşise în apa de aur şi lumina ei străpungea obscuritatea cu sclipiri întunecate, limpezimi sclipitoare şi întunecimi de noapte adâncă se revărsau cu schimbul peste chipul împărătesei. Ea simţea cum urcă mereu, alături de ea se înălţa ceva întunecat, era statuia, pe care şuvoiul irezistibil îl ridica tot atât de repede cum ridica trupul ei uşor. Acum se afla cu pieptul lipit de pieptul statuii, braţele de piatră o încolăciră, o privire din ochii împietriţi o atinse de foarte aproape, o privire atât de jalnică, încât ar fi putut muia şi o inimă de piatră. Înfricoşătoarea povară era agăţată de ea; ea însăşi încolăci piatra cu braţele, o cuprinse cu totul, urcarea încetă, împărăteasa se simţi smulsă spre un hău fără fund. Natura străină, înfricoşătoare a pietrei netede o pătrunse până în adâncul sufletului. Un chin de neînţeles îi paraliza simţurile. Simţea cum moartea se furişează dinafară în propria-i inimă, dar cum în acelaşi timp statuia se mişcă în braţele ei şi prinde viaţă, într-o stare de neînţeles, se lăsă pradă pierzaniei şi, tremurând, nu mai fu altceva decât presimţirea de viaţă primită de la ea de celălalt. În el sau în ea pătrunse senzaţia unei întunecimi care se lumina, a unui loc unde erau primiţi, a unui suflu de viaţă nouă. Cu simţuri renăscute, îşi dădură seama de cele ce se petreceau: mâini care-i purtau, o poartă de piatră care se închise în urma lor, pomi ce se legănau de vânt, o pajişte moale pe care le erau culcate trupurile,

întinderea cerului strălucitor. În depărtare sclipea râul, din spatele unei coline se înălţa soarele, iar primele lui raze atingeau faţa împăratului, care era culcat la picioarele soţiei sale, lipit de genunchii ei ca un copil.

Pleoapele lui tresăreau sub lumina vie care răzbătea prin frunzişul ca un cort al copacilor, împărăteasa se ridică încet şi păşi între iubitul aţipit şi soare. Se aplecă protectoare peste somnul lui, ca o mamă, şi-l privi îndelung, liniştită. Cu dulce uimire băgă de seamă că trupul mlădiu care respira nu mai amintea prin nimic înfricoşătoarea statuie. O încântare de nespus o străbătu însă şi un strigăt îi scăpă de pe buze: pornind de la ea, o umbră neagră se întindea peste cel culcat şi peste pământul pădurii. La strigătul ei, împăratul deschise ochii şi o privi, o viaţă inepuizabilă scânteia în privirea lui tânără, în ale cărei străfunduri moartea prin care trecuse stăruia numai ca o strălucire întunecată de înţelepciune timpurie. Ea îl ridică, trăgându-l la sine, se îmbrăţişară fără un cuvânt, umbrele lor se contopiră.

Sub ei, într-un loc adăpostit de pe mai, se afla luntrea, care păreia că aşteaptă un luntraş şi pe călători. În această clipfă se apropiară de râu, venind atât de pe un mal, cât şi de pe celălalt, câte o grupă de siluete, încet una, alcătuită din două persoane, mai repede cealaltă, un bărbat şi două femei, dintre care una purta pe cap un coş lunguleţ. Soarele îi lumina pe toţi cinci. Numai de la femeia care purta coşul nu cădea nicio umbră pe păşunea strălucitoare de rouă pe care păşeau; îmbrăcămintea îi era pală ca şi faţa, iar pasul nesigur.

— Iată şoimul meu! Iată-l şi pe el! strigă împăratul, care nu vedea deloc nici peisajul, nici pe cei ce veneau, cu atâta încântare îi erau aţintiţi ochii numai spre bolta luminoasă a cerului, unde minunata pasăre se rotea pe deasupra crestei cu sclipiri roşietiee a unui munte. Sub ea strălucea o cascadă. Între stâncile întunecate, între trunchiurile înalte şi întunecate plutea o lumină albăstrie venind dinlăuntrul muntelui. Solul duhurilor coborî lunecând pe peretele abrupt de stâncă, sub picioarele lui se desprinse ceva întunecat şi zbură ca fulgerul către mal şi peste râu. Vâjâind zbură umbra boiangioaicei spre stăpâna ei şi-i căzu la picioare. Femeia nu ştia ce-a căzut, inima ei pregătită pentru clipa supremă lua cunoştinţă de toate doar ca în vis. Numai trupul i se clătină, iar nevasta pescarului trebui s-o sprijine. Coşul i se legănă pe cap. Contururile ei devenit a neclare, ca un abur negru; din acesta fulgeră alternativ spada şi lumină sângele,

apoi totul se dizolvă într-un minunat joc de culori, ca şi cum în coş ar fi fost un curcubeu făcut ghem. Culorile alunecară spre pământ ca nişte flăcări pe boiangioaică, cel mai gingaş verde, un galben aprins, violet şi purpuriu; culorile jucară pe trupul femeii şi dezvăluiră întreaga splendoare a soarelui, apoi pieiră în acest trup mai repede decât ar putea s-o spună cuvintele. De ui

mire, pescărită bătu din palme, Boiangioaica stătea acolo multicoloră, împodobită ca o regină a mării. Totodată în obrajii ei se arătă culoarea vieţii, ochii îi străluciră peste râu ca ai unui pui de căprioară; la pământ nu privea, nu bănuia că umbra se întorsese la dânsa. Acum, de pe celălalt mal, boiangiul îşi recunoscu soţia.

— Ia luntrea! îi strigă bătrânul, dar boiangiul nu-l auzi; sărise de pe mal în apă, ajunsese dincolo şi se săltă pe uscat.

Când îi văzu capul mare apărând în faţa ei, tânăra femeie ţipă de spaimă. Se smulse de lângă călăuze şi o luă la fugă peste câmp. Se credea încă fără umbră, însemnată îngrozitor, urmărită de cel ce avea s-o judece. Voia să se ascundă, nicăieri nu se afla vreun copac sau vreun tufiş. El o urma în salturi mari, cu braţele desfăcute; de pe buzele lui ţâşnea un strigăt neîntrerupt de iubire şi gingăşie. Femeia îl simţea foarte aproape, în spaima ei de moarte întoarse capul să măsoare ce distanţă îi mai despărţea, iar atunci văzu între el şi ea umbra ei care-i zbura în urmă. De fericire îşi săltă braţele în aer, braţele umbrei zburară pe pământ şi lunecară în sus pe genunchii boiangiului care şi ajunsese acolo. – Cu răsuflarea tăiată, femeia stătea în faţa lui, inima aproape că o dobora la pământ. Boiangiul îşi încrucişă mâinile la piept şi se înclină înaintea ei. Ea se prăbuşi – ca o piatră în faţa lui, fruntea, buzele ei îi atinseră picioarele. Întreaga ei fiinţă se revărsă într-un plâns cu sughiţuri, ea sugrumă totul într-un gest de smerenie, la fel cum strivea dedesubt umbra-i pe care şedea trânfită.

Din ochii împăratului se porniră şiroi lacrimile; aşa cum acolo boiangioaica se aruncase la pământ în faţa bărbatului ei, la fel căzu el în praf înaintea soţiei sale şi-şi ascunse obrajii cuprinşi de tremur între genunchii ei. împărăteasa îngenunche la rându-i, simţind că-i vine să plângă, un simţământ nou şi dulce. Înţelegea pentru întâia oară voluptatea lacrimilor pământeşti. Rămaseră acolo înlănţuiţi şi plânseră amândoi: gurile lor străluceau de lacrimi şi sărutări.

Între timp, bătrânul înveşmântat în alb, dintr-o parte, pescarul

şi nevasta lui, din cealaltă parte, veniseră la luntre. Bătrânul se urcă în ea, pescarii, de dincolo, se îndreptară spre ei, bălăcindu-se prin apa care le ajungea până peste piept. Aplecându-se, scoteau din apă şi-i întindeau bătrânului, să le pună în luntre, coşuri pline cu lucruri splendide, ţesături strălucitoare, vase de metal şi unelte, mari păsări multicolore şi fructe, ca şi cum acolojos ar fi fost mine, păduri şi livezi din care mâinile lor puteau culege după plac. Atât de repede ridicau braţelepţine spre bătrân, încât acesta reuşea cu greu să îngrămădească totul; luntrea se umplu, mai mai să se scufunde, dar crescu, în vreme ce bătrânul alerga mereu de la un capăt al ei la altul. În curând fu mare ca una dintre corăbiile care aduc la câmpie sare din munţi, şi era încărcată cu cele trebuitoare pentru gospodărie, cât să se împodobească de minune o casă mare, cu două aripi şi două caturi unul peste altul, apoi cu păsări minunate, cu peşti şi fructe de toate culorile, îndestul ca să umple pe un an o cămară boltită, străbătută de o apă curgătoare şi înzestrată cu prăjini de agăţat uriaşe şi o mie de cârlige.

Mâinile boiangiului o ridicaseră de la pământ pe nevastă-sa, apucând-o vârtos de mijloc cu un gest de sălbatică şi neînfrânată alintare de dragoste, o săltă deasupră-i, încât ea îşi pierdu răsuflarea şi simţi că-i stă inima, şi o purtă aşa pe sus spre râu. Îşi lăsase capul pe spate ca s-o vadă pe cea pe care-o purta prin aer şi s-o dezmierde neîncetat cu privirea, îşi ridică sub povară genunchii ca unul ce vrea să danseze, iar ea, de spaimă, îşi înfipse mâinile în părul lui des, ţinându-se strâns. Din gura ei ieşeau mici strigăte de teamă şi plăcere, în vreme ce pe obraji îi curgeau lacrimi. Abia ajunse boiangiul cu povara lui multicoloră pe mal, că şi sosi cu vuiet puternic de dincolo spre el luntrea încărcată până sus şi scufundată adânc, în vreme ce pescarul şi nevastă-sa înotau pe lângă ea. Bătrânul rămăsese pe malul celălalt. Boiangiul îşi aruncă nevasta pe covoarele stivuite, sări şi el în luntre şi, îmbrăţişând-o îndată pe femeie cu braţul stâng, prinse cu dreapta cârma solidă pe care pescarul o fixase în spate. Aşa porniră ei pe râu la vale, pe mantia doicii. Luntrea strălucea în toate culorile de pe lume, iar boiangiul cânta aşa cum nu-l mai auzise nimeni cântând, nici părinţii, nici vecinii pe când era flăcău, nici tânăra lui nevastă în cele treizeci de luni ale căsniciei lor. Bătrânul şi cel cu platoşă albastră, de pe un mal, pescarul şi pescăriţă de pe celălalt priveau după ei, iar luntrea, în strălucirea soarelui ce se înălţa mereu mai sus, lăsa pe apa

sclipitoare o urmă aurie.

Sus, deasupra râului, se rotea şoimul. Privirea împăratului era atrasă mai mult de el decât de minunata luntre. Pasărea se avântă mai sus spre înălţimi de neatins, aripile ei dezvăluiră luminoase hăuri cereşti; privirea împăratului era beată de încântare, precum beat îi era trupul de apropierea minunatei femei care-l strângea în braţe. Deasupra lui şi dedesubtul lui se afla cerul. Pe sub gene, privirea lui zbura după pasăre, deodată, dinspre nord, acolo unde colinele se înălţau mai întunecate şi mai severe, îi zări apropiindu-se pe ai săi. Văzu caii, câinii, şoimii, o lectică înaltă se apropia legănându-se, ca un iatac al desfătărilor înconjurat de flăcări: aşa strălucea soarele pe podoabele ei de aur. împărăteasa şedea culcată în braţele lui, privirea ei înlăcrimată se îndreptă în sus, fără să descopere şoimul pe bolta cea mai înaltă şi strălucitoare a cerului, dar de-acolo ea auzi un cântec. Vorbe gingaşe, tonuri domoale îşi găseau drumul spre ea într-un fel de neînţeles de la o asemenea înălţime.

„Tată, tu eşti mai presus De primejdii. Şi iată.
O, mamă, se duse şi spaima Ce voi să te-nşele!
Ar fi fost cândva sărbătoare.
De nu eram tainic de faţă.
Noi cei poftiţi şi gazde tot noi?”

Cuvintele plutitoare se scufundară în ea ca nişte stropi de rouă. Inima îi tremura, iar braţele ei libere – căci în prisosul de fericire împăratul se aruncase la picioarele ei – cuprinseră, într-o mişcare de uimire, propriu-i trup. Aproape că nu cuteza să ia în seamă, să priceapă ceea ce auzea. Nu ştia că de mult cuvintele blestemului de pe talisimanul de la pieptul ei fuseseră şterse şi înlocuite cu semnele şi stihurile care proslăvesc veşnica taină a înlănţuirii tuturor celor pământeşti.

O SCRISOARE

A

ceasta este scrisoarea pe care Philipp lord Chandos, fiul mai tânăr al lui *earl* of Bath, i-a adresat-o lui Francis Bacon, mai târziu lord Veirulam şi *viscount*14” St. Albans, pentru a se dezvinovăţi faţă de acest prieten că renunţase cu totul la activitatea literară.

---

14 Viconte ***(engl.).***

Este amabil din partea dumneavoastră, preastimatul meu prieten, că aţi trecut cu vederea tăcerea mea de doi ani şi că-mi scrieţi astfel. Este mai mult decât amabil că daţi îngrijorării cu privire la mine şi uimirii iscate de încremenirea spirituală în care vi se pare că m-am scufundat o expresie graţioasă şi glumeaţă, de care sunt în stare numai oamenii mari ce ştiu foarte bine cât e de primejdioasă viaţa şi totuşi nu şi-au pierdut curajul.

Încheiaţi cu aforismul lui Hipocrat: *„Qui gravi morbo correpţi dolores non sentiunt, iis mens aegrotat"* şi sunteţi de părere că am nevoie de leacuri nu numai pentru a zăgăzui răul de care sufăr, ci încă mai mult pentru a-mi ascuţi mintea, ca să înţeleg starea mea lăuntrică. Aş dori să vă răspund aşa cum vi se cuvine din partea mea, aş dori să-mi deschid pe deplin sufletul pentru dumneavoastră şi nu mă pricep cum s-o fac. Aproape că nu mai ştiu dacă sunt eu acela căruia i se adresează preţioasa dumneavoastră scrisoare; oare eu, acum în vârstă de douăzeci şi şase de ani, sunt cel care la şaisprezece ani am aşternut pe hârtie acel *Nou Paris,* acel *Vis al lui Dafne,* acel *Epitalam,* acele piese pastorale care se clatină sub podoaba fastuoasă a cuvintelor lor şi de care o cerească regină şi câţiva lorzi şi seniori prea indulgenţi sunt destul de îngăduitori ea să-şi aducă aminte? Şi, iarăşi, sunt, eu cel care, la douăzeci şi trei de ani, a aflat în sine, sub frunzişul de piatră al pieţei celei mari din Veneţia, îmbinarea acelor perioade latineşti, al căror plan spiritual şi a căror construcţie îl încântau în forul său lăuntric mai mult decât clădirile ivite din mare, Palladio şi Sansovin? Şi, dacă sunt, altminteri, acelaşi, cum am putut pierde atât de deplin din forul meu lăuntric de neînţeles toate urmele şi cicatricele acestui produs al gândirii mele celei mai încordate, încât, din scrisoarea dumneavoastră aflată în faţa mea, titlul acelui mic tratat să mă privească ţintă, străin şi rece, ba chiar să nu-l pot înţelege de îndată ca pe o imagine familiară alcătuită din cuvinte îmbinate, ci să-l pricep numai cuvânt cu cuvânt, de parcă aceste vorbe latineşti legate astfel mi-ar apărea pentru prima dată înaintea ochilor? Numai că eu sunt totuşi acela, iar în aceste fraze este doar retorică, o retorică bună pentru femei sau pentru Camera comunelor, ale cărei instrumente de exercitare a puterii, atât de supraapreciate în epoca noastră, sunt însă insuficiente pentru a pătrunde până în miezul lucrurilor. Dar eu trebuie să vă înfăţişez forul meu lăuntric, o ciudăţenie, o necuviinţă, dacă vreţi, o boală a spiritului meu, ca să puteţi înţelege că o prăpastie

la fel de lipsită de punţi mă desparte de lucrările literare ce-mi stau aparent în faţă că şi de cele care mi se află în urmă şi pe care ezit să le numesc proprietatea mea, atât de străine îmi apar.

Nu ştiu ce să admir mai mult, stăruinţa bunăvoinţei dumneavoastră, sau incredibila ascuţime a memoriei, atunci când îmi reamintiţi diversele mici planuri ce mă preocupau în zilele de frumoasă însufleţire comună. Într-adevăr, voiam să descriu cei dintâi ani de domnie ai răposatului nostru suveran glorios, Henric al optulea! însemnările lăsate de bunicul meu, ducele de Exeter, despre negocierile sale cu Franţa şi Portugalia îmi ofereau un fel de bază. Iar în acele zile fericite, pline de elan, din Salustiu se revărsa în mine, ca din nişte ţevi niciodată astupate, cunoaşterea formei, a acelei forme interioare profunde, adevărate, care poate fi intuită, abia dincolo de domeniul rezervat al trucurilor retorice, acea formă despre care nu se mai poate spune că ordonează materialul, căci îl pătrunde, îl înalţă şi creează în acelaşi timp poezie şi adevăr, un reflex al forţelor eterne, un lucru splendid ca muzica şi algebra. Acesta era planul meu preferat.

Dar ce este omul, ca să facă planuri!

M-am jucat şi cu alte planuri. Binevoitoarea dumneavoastră scrisoare le scoate la iveală şi pe acestea. Fiecare hrănit cu un strop din sângele meu, ele dănţuie în faţa mea ca nişte ţânţari trişti lângă un zid întunecat, pe care nu se mai aşterne soarele luminos al zilelor fericite.

Am vrut să descifrez, ca pe hieroglifele unei înţelepciuni tainice, inepuizabile, a cărei adiere mi se părea uneori că o simt, ca înapoia unui văl, fabulele şi povestirile mistice, pe care ni le-au lăsat moştenire anticii şi în care pictorii şi sculptorii află o plăcere infinită şi fără gânduri.

Îmi aduc aminte de acest plan. Se afla la temelia lui nu ştiu ce plăcere senzorială şi spirituală: precum cerbul hăituit se azvârlă în apă, aşa năzuiam eu să mă scufund în aceste trupuri nude, strălucitoare, în aceste sirene şi driade, în aceşti Narcis şi Proteu, Perseu şi Acteon: voiam să dispar în ei şi să vorbesc din ei cu limbile lor. Voiam, Voiam încă mai multe. Mă gândeam să alcătuiesc o colecţie de *Apophtegmata,* cum a conceput una Iulius Cezar: dumneavoastră amintiţi citarea acesteia într-o scrisoare a lui Cicero. Acolo aveam de gând să strâng laolaltă cele mai remarcabile maxime pe care aş fi reuşit să le colecţionez în relaţiile mele cu bărbaţii învăţaţi şi cu femeile spirituale din vremea noastră, sau cu oameni deosebiţi din popor, sau cu

persoane cultivate şi distinse întâlnite în călătoriile mele; la acestea voiam să adaug sentinţe şi reflecţii frumoase din operele anticilor şi ale italienilor şi orice alte podoabe spirituale de care aş fi dat în cărţi, manuscrise şi convorbiri, mai departe, rânduiala unor deosebit de frumoase sărbători şi cortegii, crime ciudate şi cazuri de turbare, descrierea celor mai mari şi mai caracteristice clădiri din Ţările de Jos, din Franţa şi Italia şi încă multe altele.

Întreaga operă, însă, trebuia să poarte titlul *Nosce te ipsum*

Ca să mă exprim concis: pe-atunci, într-un fel de beţie de durată, întreaga existenţă mi se părea o mare unitate: lumea spirituală şi cea materială nu-mi apăreau contradictorii; tot astfel existenţa de la curte şi cea animalică, arta şi nearta, singurătatea şi societatea; în toate simţeam natura, în rătăcirile nebuniei ca şi în rafinamentele extreme ale unui ceremonial spaniol, în necioplirea flăcăilor de la ţară nu mai puţin ca în cele mai dulci alegorii, iar în tot ce este natură mă simţeam pe mine însumi; când, în cabana mea de vânătoare, beam laptele călduţ şi spumos, pe care un om zbârlit îl mulgea într-un ciubăr de lemn din ugerul unei vaci frumoase, cu ochi blânzi, nu mă simţeam altfel decât atunci când, şezând pe bancheta din nişa unei ferestre a studioului meu, sorbeam dintr-un foliant hrana dulce şi spumoasă a spiritului. Cele două împrejurări erau aidoma; niciuna nu era mai prejos decât cealaltă nici în privinţa naturii supranaturale, fantastice, nici în privinţa forţei fizice, şi aşa continua pe toată lăţimea vieţii, în dreapta şi în stânga; pretutindeni mă aflam în miezul lucrurilor, nu percepeam niciodată ceva doar aparent; sau intuiam că totul este alegorie şi fiecare creatură o cheie pentru celelalte şi mă simţeam în stare să apuc una după alta de inel şi să descui cu fiecare atâtea câte putea să descuie. Aşa se explică titlul pe care aveam de gând să-l dau acelei cărţi enciclopedice.

Faptul că spiritul meu a trebuit să se prăbuşească de la o asemenea cutezanţă exagerată în descurajarea şi neputinţa extremă statornicite definitiv în forul meu lăuntric ar putea să apară celui accesibil unor concepţii religioase drept planul bine alcătuit al unei providenţe divine. Dar asemenea concepţii religioase n-au nicio putere asupra mea; ele fac parte din pânzele de păianjen prin care gândurile mele trec ţâşnind în gol, în vreme ce atâtea altele dintre suratele lor rămân aninate acolo şi-şi află odihna. Pentru mine, tainele credinţei s-au concentrat într-o alegorie sublimă care se arcuieşte peste

câmpiile vieţii mele ca un curcubeu luminos, mereu la aceeaşi depărtare, mereu gata să se retragă, dacă mi-ar da prin gând să alerg spre el, ca să mă înfăşor în poala mantiei lui.

Dar, stimate prietene, şi noţiunile pământeşti îmi scapă la fel. Cum să încerc a vă descrie aceste ciudate chinuri spirituale, smucirea în sus a ramurii cu fructe dinaintea mâinii mele întinse, retragerea apei susurătoare din faţa buzelor mele însetate?

Pe scurt, cazul meu este acesta: mi-am pierdut cu totul capacitatea de a mai gândi sau a mai vorbi ceva coerent.

Mai întâi mi-a devenit treptat imposibil să discut o temă superioară sau generală şi să-mi aduc pe buze pentru aceasta acele cuvinte de care toţi oamenii obişnuiesc totuşi să se slujească în mod curent fără a sta pe gânduri. Simţeam o stinghereală inexplicabilă când voiam doar să rostesc cuvintele „spirit", „suflet", „corp". Îmi era sufleteşte cu neputinţă să exprim o părere despre treburile de la curte, despre întâmplările din Parlament sau despre orice altceva vreţi. Iar aceasta nu din cine ştie ce considerente, căci doar îmi cunoaşteţi francheţea dusă până la uşurătate; pur şi simplu cuvintele abstracte, de care limba trebuie să se slujească în mod firesc pentru a da la iveală o părere oarecare, mi se fărâmau în gură ca nişte ciuperci putrede. Mi s-a întâmplat să vreau odată s-o dojenesc pe fiica mea de patru ani Katharina Pompilia pentru o minciună copilărească de care se făcuse vinovată şi s-o îndrum spre necesitatea de a spune întotdeauna adevărul, dar noţiunile ce mi se îmbulzeau în gură au căpătat brusc un colorit sclipitor şi s-au revărsat unele în altele în aşa fel, încât m-am grăbit să duc de bine, de rău fraza până la capăt, ca şi cum m-aş fi simţit rău, şi, într-adevăr, palid la faţă, cu o apăsare violentă pe frunte, am lăsat copila singură, am trântit uşa în urma mea şi mi-am revenit în oarecare măsură abia după un galop bun cu calul pe pajiştea pustie.

Treptat, însă, această dificultate s-a extins ca rugina care roade totul în jurul ei. Chiar şi în convorbirile familiare şi banale, toate aprecierile care sunt rostite de obicei cu uşurinţă şi cu siguranţă somnambulică au devenit pentru mine atât de problematice, încât a trebuit să încetez a mai lua parte în vreun fel la asemenea convorbiri. O mânie inexplicabilă, pe care cu greu abia reuşeam s-o ascund, mă cuprindea când auzeam asemenea fraze: lucrul acesta s-a terminat bine sau rău pentru cutare ori cutare; şeriful N. este un om rău, pastorul T., un om bun; arendaşul M. e de compătimit, fiii săi sunt nişte

risipitori; un altul e de invidiat, fiindcă fiicele lui sunt gospodine; o familie este în ascensiune, alta decade. Toate acestea mi se păreau cât se poate de nedovedit, de mincinoase şi găunoase. Spiritul meu mă con strângea să văd de la o apropiere neliniştitoare toate lucrurile ce se iveau într-o asemenea discuţie; aşa cum am văzut odată cu o lupă o bucată din pielea degetului meu mic, care semăna cu un câmp întins brăzdat şi scobit, tot astfel mi se întâmpla cu oamenii şi acţiunile lor. Nu mai reuşeam să-i cuprind cu privirea simplificatoare a obişnuinţii. Totul se descompunea pentru mine în părţi, părţile din nou în părţi, şi nimic nu se mai lăsa cuprins printr-o noţiune. În jurul meu pluteau cuvintele izolate, se coagulau în nişte ochi care se holbau la mine şi la care trebuia să mă holbez la rându-mi: cuvintele sunt un vârtej care mă ameţeşte dacă privesc în el, care se roteşte necontenit şi prin care ajungi în gol.

Am făcut încercarea de a ieşi din această stare, trecând în lumea spirituală a anticilor. Pe Platon l-am evitat, căci mi-era teamă de zborul său figurat. Mă gândeam mai ales să mă ţin de Seneca şi Cicero. Nădăjduiam să mă tămăduiesc prin această armonie de noţiuni delimitate şi ordonate. Dar n-am putut ajunge la ei. Noţiunile acestea le înţelegeam, desigur: vedeam minunatul lor joc de relaţii înălţându-se în faţa mea ca nişte splendide fântâni arteziene care se joacă săltând mingi de aur. Puteam să plutesc împrejurul lor şi să văd cum se joacă între ele, dar ele nu aveau a face decât unele cu altele, iar ceea ce era mai profund, ceea ce era personal în gândirea mea rămânea exclus din hora lor. Sub ele mă copleşea sentimentul unei înfricoşătoare singurătăţi; mă simţeam ca un om închis într-o grădină populată numai de statui fără ochi; am fugit din nou în spaţiul deschis.

De-atunci duc o existenţă pe care, mă tem, aproape că n-aţi putea s-o înţelegeţi, atât de searbădă, atât de lipsită de gâruduri se scurge, o existenţă care, firește, aproape că nu se deosebeşte de aceea a vecinilor mei, a rudelor mele şi a majorităţii nobililor posesori de moşii din acest regat şi care nu este cu totul lipsită de clipe de bucurie şi însufleţire. Nu-mi este uşor să vă lămuresc în ce constau aceste momente bune, cuvintele mă lasă din nou baltă. Căci este ceva fără niciun nume şi desigur aproape de nenumit ceea ce mi se vesteşte în asemenea clipe, umplând ca pe-un vas vreun oarecare fenomen din mediul meu cotidian cu un val de viaţă superioară ce se revarsă pe de lături. Nu mă pot aştepta să mă înţelegeţi fără un exemplu şi mă simt

obligat să vă solicit indulgenţa pentru nerozia exemplelor mele. O stropitoare, o grapă părăsită pe câmp, un câine în soare, un cimitir sărăcăcios, un invalid, o căsuţă ţărănească, toate acestea pot deveni recipientul revelaţiei mele. Fiecare dintre obiectele acestea şi o mie altele asemănătoare, peste care ochiul alunecă altminteri cu o indiferenţă firească, pot căpăta brusc pentru mine într-un moment, a cărui provocare nu stă în niciun fel în puterea mea, o trăsătură sublimă şi emoţionantă, pentru exprimarea căreia toate cuvintele mi se par prea sărace. Chiar şi reprezentarea precisă a unui obiect absent poate fi sortită să se umple ochi cu acel sentiment divin ce se revarsă când domol, când brusc. Astfel, nu de mult, am dat poruncă să se presare din belşug otravă pentru şobolani în pivniţele pentru lapte ale uneia din fermele mele. Pe seară am plecat de-acolo şi, cum puteţi presupune, nu mă mai gândeam la acest lucru. În vreme ce călăream la pas pe ogorul arat adânc şi întors, având în apropiere doar un nevinovat cârd de prepeliţe speriate, iar în depărtare, peste câmpiile ondulate, soarele mare ce cobora spre apus, mi s-a deschis brusc în forul meu lăuntric acea pivniţă, plină de agonia poporului de şobolani. Totul se afla în mine: aerul rece şi înăbuşitor din pivniţă, plin de mirosul dulceag şi înţepător al otrăvii, şi chiţăitul, strigătele de moarte ce se frângeau de zidurile mucegăite, acele spasme de neputinţă ale ghemotoacelor încâlcite, goana deznădăjduită, fără nicio noimă, căutarea smintită a unor ieşiri, privirea rece de furie, când doi se întâlnesc la o crăpătură astupată. Dar ce încerc eu iarăşi cuvinte pe care le-am blestemat! Vă amintiţi, prietene, de minunata descriere din Titus Livius a orelor ce preced distrugerea oraşului Alba Longa? Cum rătăcesc pe străzile pe care n-au să le mai revadă… cum îşi iau rămas-bun de la pietrele pavajului. Vă spun, prietene, aceste imagini le purtam în mine, totodată şi Cartagina mistuită de foc, dar era ceva mai mult, era mai divin, mai animalic, şi era prezent, prezentul cel mai deplin, cel mai sublim. Era acolo o mamă care avea în jurul său copiii muribunzi, zvâcnind, iar ea îşi îndrepta privirile nu spre cei ce-şi dădeau sufletul, nu spre neînduplecatele ziduri de piatră, ci în aerul gol, iar aceste priviri le însoţea cu un scrâşnet! Dacă lângă Niobe care se prefăcea în stâncă se va fi aflat un sclav slujitor străbătut de fiorii neputinţei, el va fi simţit ceea ce am simţit eu, când sufletul acestor animale îşi rânjea în mine dinţii către destinul îngrozitor.

Iertaţi-mi această descriere, dar să nu vă închipuiţi că

sentimentul ce mă copleşea era compătimire. Nu trebuie să vă gândiţi la aşa ceva, căci atunci mi-aş spune că mi-am ales foarte nedibaci exemplul. Era ceva mai mult şi, totodată, mai puţin decât compătimire: o participare teribilă, o transpunere în acele făpturi, sau simţământul că un fluid de viaţă şi de moarte, de vis şi trezie se revărsase pentru o clipă în ele – venind de unde? Căci ce-ar putea să aibă a face cu compătimirea, cu înlănţuirea, inteligibilă omeneşte, de gânduri, dacă în altă seară aş găsi sub un nuc o stropitoare pe jumătate plină, uitată acolo de un ajutor de grădinar, dacă această stropitoare şi apa din ea, întunecată de umbra copacului, şi un bou-de-baltă care vâsleşte pe oglinda acestei ape de la un ţărm întunecat la celălalt, dacă această îmbinare de nimicuri m-ar înfiora, făcându-mă să simt atât de viu prezenţa infinitului, dacă m-ar înfiora până-n măduva oaselor, din cap până-n picioare, încât aş dori să izbucnesc în cuvinte despre care ştiu că, dacă le-aş găsi, i-ar doborî pe heruvimii în care nu cred, apoi aş plec» din acel loc în tăcere, iar după câteva săptămâni, dacă aş revedea acest nuc, aş trece pe lângă el cu priviri sfioase, uitându-mă în altă parte, fiindcă n-aş vrea să spulber retrăirea acelui sentiment al miraculosului ce adie în jurul trunchiului, să alung fiorul mai mult decât pământesc ce continuă să tălăzuiască în tufişurile din apropiere. În aceste clipe, o creatură de nimic, un câine, un şobolan, un gândac, un măr diform, un drum de care şerpuind peste o colină, o piatră acoperită de muşchi capătă pentru mine un preţ mai mare decât l-a avut vreodată cea mai frumoasă, cea mai darnică iubită din cea mai fericită noapte. Aceste creaturi mute, câteodată neînsufleţite mă întâmpină cu o asemenea plenitudine, mă fac să simt atât de intens prezenţa iubirii, încât ochiul meu fericit nu poate să cadă nici împrejurul lor pe o pată moartă. Totul, tot ce există, tot ce-mi aduc aminte, tot ceea ce ating gândurile mele răvăşite, totul mi se pare a fi ceva. Chiar şi propria-mi greutate, apatia de altă dată a creierului meu îmi apar ca fiind ceva; resimt un contrast încântător, pur şi simplu infinit în mine şi în jurul meu, şi nu există printre materiile contrastante niciuna în care n-aş dori să mă revărs. În acele clipe, am impresia că trupul meu e alcătuit numai din cifruri care-mi dezvăluie totul. Sau că, dacă am începe să gândim cu inima, am putea să stabilim relaţii noi, pline de înţelesuri intuite, cu întreaga existenţă. Atunci, însă – când această vrajă se spulberă, nu mai mă pricep să spun nimic despre ea; mi-ar fi tot atât de greu să descriu în cuvinte rezonabile în

ce a constat armonia statornicită „în mine şi în întreaga lume şi cum mi s-a făcut ea perceptibilă, pe cât mi-ar fi de greu să dau amănunte despre mişcările lăuntrice ale măruntaielor mele sau despre – stazele sângelui meu.

Făcând abstracţie de aceste întâmplări ciudate, despre care, de altfel, aproape că nu ştiu dacă trebuie să le pun pe seama spiritului sau a corpului, duc o viaţă aproape incredibil de pustie şi trebuie să fac un efort, ca să ascund faţă de soţia mea încremenirea sufletului, iar faţă de oamenii mei indiferenţa pe care mi-o inspiră treburile moşiei. Buna şi severa educaţie, pe care o datorez răposatului meu tată, ca şi deprinderea timpurie de a nu lăsa să se irosească nicio oră a zilei sunt, mi se pare, singurii factori care asigură vieţii mele în exterior un reazăm suficient şi o aparenţă potrivită cu rangul şi persoana mea.

Reconstruiesc o aripă a casei mele şi reuşesc să mă întreţin când şi când cu arhitectul despre progresul lucrării sale; îmi administrez moşiile, iar arendaşii şi slujbaşii mei mă vor fi găsind desigur ceva mai binevoitor decât înainte. Niciunul dintre cei ce stau cu şapca în mână în pragul casei lor, când trec seara călare, nu-şi va fi închipuind că privirea mea, pe care sunt deprinşi s-o întâmpine cu respect, trece cu o nostalgie calmă peste scândurile putrede, sub care ei obişnuiesc să caute rime pentru pescuit, pătrunde prin fereastra îngustă, zăbrelită, în odaia cu aer stătut, unde, într-un colţ, un pat scund cu cearşafuri pestriţe pare că aşteaptă mereu pe cineva care vrea să moară, sau pe cineva ce trebuie să se nască; că ochii mei rămân îndelung aţintiţi asupra căţelandrului urât, asupra pisicii care se strecoară mlădie printre glastrele de flori şi că, printre toate obiectele sărăcăcioase şi grosolane ale unui trai ţărănesc, îl caută pe acela a cărui formă insignifiantă, a cărui aşezare pe jos. sau rezemată, neluată în seamă de nimeni, a cărui existenţă mută poate deveni sursa acelei încântări enigmatice, fără cuvinte, fără limite. Căci nenumitul sentiment de fericire va ţâşni mai curând dintr-un îndepărtat şi singuratic foc de păstori, decât din priveliştea cerului înstelat, mai curând din ţârâitul unui ultim greiere pe moarte, când vântul toamnei a şi început să mâne peste câmpiile pustii norii iernii, decât din tunetul maiestuos al orgii… Mă asemui uneori în gând cu acel Crassus, oratorul, despre care se relatează că a îndrăgit peste măsură o mreană domesticită, un peşte stupid, cu ochii roşii, mut din iazul său de agrement, încât a ajuns în gura lumii din oraş, iar când, odată, în senat Domitius i-a reproşat că a

vărsat lacrimi la moartea acestui peşte, voind astfel să-l înfăţişeze ca pe jumătate nebun, Crassus i-a răspuns: „Am făcut la moartea peştelui meu ceea ce dumneata n-ai făcut nici la moartea celei dintâi soţii a dumitale, nici la moartea celei de-a doua”.

Nu ştiu de câte ori îmi vine în minte acest Crassus cu mreana lui, ca o oglindire a propriului meu eu, azvârlită spre ziua de azi peste prăpastia veacurilor. Dar nu din cauza răspunsului pe care l-a dat lui Domitius. Răspunsul i-a făcut pe cei ce râdeau să treacă de partea lui, astfel încât toată povestea s-a transformat într-o snoavă. Pe mine însă mă interesează faptul în sine, faptul ce-ar fi rămas acelaşi, chiar dacă Domitius şi-ar fi plâns nevestele cu lacrimile de sânge ale celei mai sincere dureri. Chiar şi atunci, Crassus ar fi stat în faţa lui cu lacrimile vărsate pentru mreana sa. Asupra acestei figuri, a cărei comportare ridicolă şi vrednică de dispreţ în mijlocul unui senat care dezbătea lucrurile cele mai măreţe şi stăpânea lumea, sare în ochi, asupra acestei figuri ceva fără nume mă constrânge să reflectez într-un mod ce mi se pare pe de-a-ntregul smintit, atunci când încerc să-l exprim prin cuvinte.

Uneori, noaptea, imaginea acestui Crassus stă înfiptă în creierul meu ca o ţandără, în jurul căreia totul supurează, zvâcneşte şi coace. Am impresia atunci că eu însumi încep să fermentez, să azvârl băşici, să clocotesc şi să arunc scântei. Iar totul este un fel de gândire, dar o gândire într-un material mai nemijlocit, mai fluid, mai incandescent decât cuvintele. Sunt un fel de vârtejuri, dar nu ca acelea care par să ducă în hăuri fără fund, cum sunt vârtejurile limbii, ci, într-un fel, în mine însumi şi în sălaşul cel mai adânc al păcii.

Cu această extinsă descriere a unei stări inexplicabile, care rămâne de obicei ferecată în mine, v-am plictisit, stimate prietene, peste măsură.

Aţi avut amabilitatea să vă exprimaţi nemulţumirea că nu mai ajunge la dumneavoastră nicio carte scrisă de mine – „pentru a vă despăgubi de faptul că nu vă mai frecventez”. Am simţit în clipa aceasta cu o certitudine însoţită totuşi de un sentiment dureros că nici în anul viitor, nici în celălalt şi nici în toţi anii vieţii mele nu voi mai scrie nicio carte englezească şi niciuna latinească, iar aceasta dintr-un singur motiv, a cărui ciudăţenie penibilă pentru mine o las în seama infinitei dumneavoastră superiorităţi, ca s-o rânduiască fără orbire la locul său în imperiul fenomenelor spirituale şi materiale, pe care l-aţi

extins armonios: anume, pentru că limba în care îmi va fi poate dat nu numai să scriu, ci şi să gândesc nu este nici latina, nici engleza, nici italiana sau spaniola, ci o limbă din care nu cunosc nici măcar un cuvânt, o limbă în care îmi vorbesc lucrurile mute şi în care voi răspunde poate cândva în mormânt înaintea unui judecător necunoscut.

Aş fi vrut să-mi fie dat ca în ultimele cuvinte ale acestei probabil ultime scrisori, pe care i-o scriu lui Francis Bacon, să concentrez toată dragostea şi recunoştinţa, toată nemăsurata admiraţie pe care le nutresc în inima mea şi pe care le voi nutri până când o va zdrobi moartea, faţă de cel mai mare binefăcător al meu şi cel dintâi englez din vremea mea.

A. D. 1603, în acest 22 august.

PHI. CHANDOS

SCRISOAREA ULTIMULUI CONTARIN

D

omnule conte! Chiar acum pleacă de la mine notarul pe care aţi avut bunăvoinţa să mi-l trimiteţi cu propuneri atât de surprinzătoare, de enervante şi inacceptabile. Pleacă de la mine, nu fără a-mi fi eliberat din nou odaia – la cererea mea insistentă şi peremptorie – de toate hârtiile şi documentele pe care fusese însărcinat să mi le remită, astfel că de pe urma vizitei lui nu-mi rămâne decât o iritare intensă care mă sileşte să vă adresez imediat, domnule conte, rândurile de faţă. Căci această chestiune trebuie soluţionată între noi, pe loc şi pentru totdeauna, ca să-mi pot duce mai departe în liniştea necesară modesta activitate de birou şi, în genere, să-mi pot continua viaţa.

Îngăduiţi-mi să fiu formal şi, spre liniştirea conştiinţei mele, să concep această scrisoare ca pe un document.

Astăzi, 10 mai 1888, la ora unsprezece dimineaţa, s-a prezentat la domiciliul meu domnul Comm. Bomparin, notar, în posesia tuturor documentelor şi a împuternicirilor, pentru a aduce la îndeplinire în forme legale o donaţie prin care eu, subsemnatul, Alvise Contarin, patrician din Veneţia, conte al Imperiului roman ş.a. nud., funcţionar subaltern al Poştei reg. ital., urma să fiu pus în posesia unui capital „suficient pentru un mod de viaţă potrivit rangului, ca şi pentru domicilierea în corpul principal al unuia din fostele palate ale Contarinilor de pe Canal Grande”. Ca donatori erau indicaţi în primul rând dumneavoastră, domnule conte, şi Mr. Gordon B., în al doilea

rând un grup de prieteni ce vor să rămână anonimi. Pe dată şi fără a îngădui alte discuţii, am declarat că nu primesc nici această, nici altă donaţie similară, că o resping o dată pentru totdeauna îndeosebi pe aceasta despre care e vorba – ceea ce notarul a consemnat în procesul-verbal. Eu însă mă simt îndatorat să vă informez în mod expres despre aceasta prin rândurile de faţă. De asemenea, am onoarea să vă mai informez că din această clipă am încetat să mai exist pentru dumneavoastră şi pentru ceilalţi domni din cercul dumneavoastră. Că nu mă voi mai întâlni cu vreunul dintre dumneavoastră în vreun loc particular sau public. Şi că voi considera orice încercare de a fi vizitat drept o constrângere de a întoarce pentru totdeauna Veneţiei spatele.

Nu-mi cereţi ceva supraomenesc, anume de a adăuga explicaţii cu privire la acest mod de a acţiona, care este singurul posibil şi inevitabil. Tăcerea, forţa concentrată a tăcerii este singurul lucru care mă susţine. Dacă aţi fi tăcut şi dumneavoastră! Dacă nu s-ar fi ajuns în cerc la o discuţie, al cărei rod a fost această oră oribilă pe care a trebuit s-o trăiesc! Căci a fost o discuţie în cerc, o ştiu, ca şi când m-aş fi aflat de faţă. Ca şi când fiecare spusă mi-ar arde obrajii ca şfichiuiturile unei cravaşe. A fost o discuţie în cinci sau şase, sau nouă, sau doisprezece, în cerc, după miezul-nopţii. Lichiorul curaçao se afla alături, un servitor se strecura de colo, colo în fundal, trăgea cu urechea şi căsca, Mr. B. lepădase din mină Times-ul său, iar dumneavoastră tacul, şi iată că atunci s-a iscat această discuţie, acest produs al unei atmosfere sufocante, de nimic, al unui ceas de noapte plictisitor, rupt de realitate, al unei întâlniri mohorâte, cinice. În acel ceas, dumneavoastră aţi pomenit de mine, de mine şi de marele meu nume ilustru, de mine şi de situaţia mea de cerşetor, iar atunci fiecare a luat în mină un petic de hârtie şi a început să scrie cifre şi cu toţii laolaltă v-aţi apucat să mă aranjaţi. Şi într-adevăr, atât de josnică a fost fantezia dumneavoastră în acest ceas otrăvit, încât aţi socotit cu putinţă, dumneavoastră, prietenul meu, şi ceilalţi, bunii mei cunoscuţi, să vă purtaţi cu mine ca un romancier neinspirat cu unul dintre personajele sale găunoase, încât aţi socotit cu putinţă să mă apucaţi cu două degete şi să mă plasaţi în unul din palatele ce poartă numele nostru, ca pe o cusătorească într-o locuinţă mobilată.

Ceea ce e ciudat şi ceea ce mă va ajuta să uit stridenta turpitudine a acestui ceas şi să mă liniştesc pe deplin este faptul de a fi

ştiut întotdeauna că aşa ceva avea să se întâmple. Vreau să spun că avea să se întâmple ceva ce mă va despărţi de societatea oamenilor, ceva brusc şi tăios ca lovitura de secure ce retează degetele cu care se ţine de marginea bărcii cel pentru care nu mai e loc în barcă. Am ştiut-o întotdeauna, şi în vreme ce-mi luam ceaiul în micul salon verde la lady Layard mă aşteptam ca acest lucru să cadă ca un trăsnet, iar încordarea lăuntrică a nervilor mei scornea o rugăciune, de-ar fi să nu se întâmple acum, nu în timpul nocturnei de Chopin, nu în timpul preludiului de Bach; nu în clipa în care muzica slăbeşte toate încheieturile platoşei solide a sufletului şi când cele oribil de obişnuite îşi află un drum atât de înspăimântător de liber. Căci de ceea ce-mi era groază nu era un vag chip nocturn. Ştiam: ori de câte ori se întâmplă, acest lucru poartă masca cotidianului obişnuit şi abia când ghearele panterei înhaţă şi se înfig în inima unui om, abia atunci… Aşa am făcut eu cunoştinţă cu el odată. Şi am impresia că de-atunci n-am făcut altceva decât să aştept a doua întâlnire. Dar prima a fost îngrozitoare, iar a doua este doar fantomatică şi aduce cu ea doar o durere surdă, aproape ireală. Căci pe atunci eram un copil de paisprezece ani, iar astăzi am trecut de patruzeci. Pe atunci mă aflam cu tatăl meu pe moşia unei rude. Tot timpul locuiam în castelele unor rude sau prieteni, cu lunile sau săptămânile. De ce m-ar fi mirat aceasta? Ştiam cine suntem. Ştiam că nimeni din cei cărora le eram oaspeţi nu poartă un nume mai mare decât al nostru şi că nimeni din cei pe care i-aş întâlni nu ar putea să poarte unul mai mare. Copiii ştiu bine aceste lucruri, le ştiu într-un mod mai febril decât oamenii maturi. Ştiam că pot lua de soţie pe fiica unui principe roman sau pe fiica unui duce englez şi le căutam în *Gotha* pe cele ce aveau şaptesprezece ani şi erau împodobite cu cele mai minunate nume de botez antice, asemeni unor străvechi şi severe bijuterii bizantine.

Pe scurt: într-o zi mă aflam într-o încăpere de lângă oficiu şi am auzit doi servitori vorbind despre tatăl meu. În două minute am ştiut că tatăl meu este un cerşetor şi că este considerat în toate casele ca un parazit inoportun. Din acea zi datează autoeducaţia mea. Din acea zi m-am obişnuit să mă gândesc fără cruţare la acest lucru. Mă gândeam la el mereu: când mă duceam cu mama cu o trăsură la cimitir sau altundeva şi număram vizitiului banii îmi apăream mie însumi ca un înşelător neobrăzat Aveam impresia că deodată cineva are să-mi pună mina pe umăr şi are să mă demaşte. Noi vegetam: au fost vândute

ultimele tablouri, ultimele bijuterii, iar din timp în timp ne venea de pe undeva câte o mică sumă. Iar eu priveam toate acestea cu ochi necruţători, cu ochi care făceau chipul cotidian viu luminat al lumii mai înspăimântător decât cel mai funest chip nocturn. Mă apuca ameţeala oriunde mă duceam şi stăteam; nicio îmbucătură nu ajungea în gura mea neotrăvită. De atunci s-a format în interiorul ochiului meu privirea de cerşetor: privirea deznădăjduită a invidiei îndărătnice, în care pâlpâie jinduirea câinească pornită să dea lucrurilor un preţ mai mare decât îl au. Dar ceea ce devoram eu cu această privire nu erau casele celor bogaţi, nu erau saloanele, nici vilele din care mai ieşeam sau în care mai intram. Nu era această întreaga lume cu care întreaga noastră existenţă mai păstra o legătură mincinoasă. Ceea ce priveam cu o invidie indescriptibilă şi nostalgie mută era existenţa într-o sărăcie cinstită: casa tâmplarului cu numeroşii săi copii, curtea îngustă în care spălătoreasă şi fetele ei întindeau zi de zi la uscat sărăcăcioasele lor rufe ude şi le strângeau apoi iar; puteam sta cu inima plină de bucurie să privesc printre frunzele de viţă prăfuite în grădina unei ospătării unde se jucau popice, şi fiecare dintre cei ce se aflau acolo, fiecare în parte mi se părea nespus de vrednic de invidie, aflat la adăpost în propria-i piele; îl invidiam pe cel ce câştiga şi băga în buzunar banii de aramă, dar îl invidiam şi pe cel ce pierdea şi se necăjea, şi pe cerşetorul care le dădea, ocol, târşâindu-şi piciorul olog şi căruia îi împingeau când şi când un rest de vin sau îi azvârleau o monedă în pălărie, chiar şi pe el îl invidiam din pricina cinstei în care-şi ducea existenţa de cerşetor. Cei săraci îmi apăreau ea nişte zei. Căci înfricoşător era un singur lucru %

Am trăit lucruri îngrozitoare. Mă aflam cu tata la ţară. Într-o zi am auzit o discuţie despre el între servitori. Apoi a trebuit să asist la scena când stăpânul casei l-a rugat ca în sfârşit să plece. Cum el l-a tapat de cinci sute de lire şi cum, apoi, într-o bruscă izbucnire de mândrie şi fanfaronadă, i-a dăruit majordomului.

— Atunci m-am obişnuit să-mi controlez fără cruţare unele trăsături nevinovate (de ex., nevoia à la Marchbanks de a mă arăta nobil faţă de un vizitiu) şi să apreciez în raport de realitate dacă un lucru e permis sau nu e decât o farsă insolentă. Rutina examenului de conştiinţă s-a înrădăcinat adânc în mine; ea orienta totul către această

problemă şi a fost consternant de firesc ca tocmai eu să sesizez ceea ce era ciudat în oferta dumneavoastră. Mai întâi am fost uluit de faptul că ea s-a putut produce. Înspăimântătorul arbitrar care îngăduie oamenilor bogaţi să intervină în destinul altora. Numaidecât însă mi-am recăpătat echilibrul, spunându-mi că trebuia să fie tocmai *unul* dintre aceşti bieţi Contarin.

Palat – servitorime – veşmânt târât – podele de marmură: strămoşii mei, crede-mă, aveau toate acestea într-înşii, tot atât cât le aveau în afară. Sângele lor conţinea reflexele metalice ale tuturor acestor lucruri, precum apa de-aici conţine acea sclipire de argint, bronz, porfir. Destinul meu este palatul meu. Profundul „Tu eşti a mea" pe care-l spun luminii luminării ce cade pe foaia de hârtie, când copiez.

Convorbirea şi istorisirea doamnei de W.

Femeie bătrână, înţeleaptă, semănând cu o călugăriţă soră de caritate, povesteşte despre marea prăpastie ce despică această existenţă în două jumătăţi. Despre absurda pierdere a iubitului. Contemplaţi această femeie ca pe o natură, în care umbrele sunt poate lucrul cel mai măiestru.

Doamna de W.: Nimic e niciunde. Sănătatea o priveşti dinspre boală. Totul devine îndată prea mult: dacă eşti puţin mai inteligent, îndată te afli mai departe de lucruri. Alfabetul, abia de pricepi asta, se schimbă: fireşte se înalţă totodată, dar redevine alfabet, s-a şi crezut că s-a constituit într-o formulă magică. Podoaba, pe care o porţi, când trăieşte *de japt.* O odaie, când e de fapt ora ei?

— Iar dumneata, cum de eşti atât de liniştit?

— Fiindcă şi deziluzionarea mea îmi apare ca un luciu pe o frumoasă apă gri-perl albăstruie.

Contarin: Fiecare obiect pe care-l posedăm este un indiciu, un surogat al unuia mai frumos: fiecare perlă, fiecare bucată de stofă, fiecare ruină antică, fiecare casă sunt numai un balcon de pe care dorinţele noastre privesc în infinit, o gaură de cheie prin care privim în imperiul de basm al perlelor, al mătăsii, al celor antice.

Dispoziţie

Îmi oferiţi următoarele:

Aceasta mă indignează, deoarece vă atingeţi de destinul meu, de concepţia mea asupra lumii, de eul meu.

Aşa sunt, aşa am devenit.

Dar se mai află ceva necinstit în aceasta. Eu sunt ca o bilă de

biliard, care încă nu s-a rostogolit cu totul în gaura ei. Strecurarea abia trebuie să se producă.

Trebuie să-mi rup titlurile şi toate relaţiile. Atunci totul va fi aşa cum trebuie să fie. A primi propunerea dumneavoastră ar fi o comedie, o comedie atât de proastă.

Nimic nu poate fi restaurat. Cei vechi aveau strălucirea de perlă înăuntrul lor.

Acuma eu sunt un tremurător simbol măreţ al lucrurilor care sunt mai mari decât mine. *Je ne passe pas un moment vil* (nici cu cei din casă).

Dar nu mă socotiţi nefericit.

Serile mele. Mersul la biserică. Copierea la luminare. Simţul universului.

*...Je me maintiens.*15

Gând al lui Contarin: Cred că în genere nu ne putem imagina măreţia imensă pe care o puneau cei vechi în orice, de pildă, în felul cum făceau daruri la marile lor reuniuni festive, când toţi primeau daruri într-un mod ceresc, regesc; precum în genere, nu ne putem imagina nimic din ceea ce mai înainte...

Rezultatul final este: Noi suntem altfel decât ceilalţi (cei vechi), iar acest a-fi-altfel şi a-ne-şti-altfel constituie întreaga noastră natură şi întreaga noastră misiune: precum întreaga existenţă din epoca lui Goldoni era, de exemplu, cu totul neînţelegătoare faţă de Cinquecento şi pe deplin mulţumită de sine. Noi suntem reflexe ale celor vechi. De fapt suntem încă aceiaşi, dar în ore de viaţă îmbătrânite.

Această distanţă, o distanţă plină de pietate, este sistemul de coordonate al spiritului nostru.

Posesiunea lucrurilor luate în parte se potriveşte sufletelor nespus mai proaspete, mai naive; nouă ni se potriveşte posesiunea ipotetică a totului: nutresc cele mai frumoase vise privind depozitele de stofe şi dantele de la Venice-Silk-Companv, dar n-aş şti în jurul cărui gât să prind perlele.

IMPRESII DIN SUDUL FRANŢEI

A în văzut odată o carte chinezească cu ilustraţii. Pe Vfiecare pagină erau zugrăvite toate lucrurile cu putinţă, amestecate şi cu acea

---

15 Mă menţin *(franc.).*

graţie neintenţionată pe care o are viaţa. Căci imaginile vieţii se succed una după alta fără vreo corelaţie interioară şi sunt cu totul lipsite de compoziţia ce urmăreşte anumite efecte. O pagină din acea carte cu ilustraţii mi-a rămas cu deosebire în memorie; pe acea pagină, drăgălaşi câini zburători erau aninaţi între frunze roşii de viţă, dedesubt se aflau vaze graţioase, acoperite cu email albastru; alături era o grădină liniştită, cu iarbă verde, gâşte albe şi orhidee, păianjeni, colibri şi maimuţe cu ochi trişti, iar lângă grădină se găsea un râu; pe mal stătea o femeie tânără albă, iar peste râu zburau demoni, uriaşi păroşi, coloraţi în albastru deschis, cu capete de pasăre, capete rânjitoare şi şerpi roş-verzi.

Întregul avea farmecul straniu, absurd al viselor.

Cam aşa cred că ar trebui făcute cărţile de călătorie, aşa le trăieşti, iar între senzaţiile receptate nu e mai multă coeziune decât între vazele, maimuţele şi demonii din cartea cu ilustraţii.

De aceea şi au mai târziu pentru noi înşine amintirile de călătorie acest caracter ciudat, de vis, atât de străin, de parcă n-au fost adevărate. Pentru noi s-a pierdut modul încântător de a călători, cel sentimental, cel al lui Sterne şi Rousseau. Era încă o călătorie îndrumată de dispoziţia sufletească. Se călătorea foarte încet, în poştalioane umoristice sau în lectici galante, aveai timp să trăieşti aventuri prin hanuri şi să devii melancolic, văzând un măgar mort în marginea drumului; puteai să culegi în trecere fructe din pomi şi să priveşti în odăi prin ferestre deschise; auzeai cântecele pe care le cântă poporul vara, auzeai fântânile susurând şi clopotele bătând.

36Î

Călătoria noastră grăbită, fără odihnă a şters toate acestea, călătoriei noastre îi lipseşte factorul pictural şi cel teatral, cel comic şi cel sentimental, pe scurt e secătuită de viaţă.

Chambéry este capitala vechii Savoi; aparţine Franţei exact de o sută de ani, iar în amintirea acestui fapt, de câteva săptămâni stă în piaţă o tânără savoiardă şi îmbrăţişează tricolorul. Ca majoritatea oraşelor, Chambéry este construit în stiluri foarte diferite, noaptea însă, sub lună, e pe de-a-ntregul rococo cu frontoane împopoţonate, balcoane arcuite şi populat în linişte de multe pisici. Sunt unele mici, minuscule, arogante, care se rostogolesc ca bete în lumina lunii şi cochetează linguşitor, altele, mari, şed încremenite heraldic pe balcoane, cu o demnitate stilizată, în sfârşit, altele lunecă fără zgomot

de-a lungul zidurilor, în întunericul cel mai profund, cu ochii luminând mat.

Aproape de oraşul pisicilor, în ţinutul colinar cu bogat aer călduţ şi întinse frunzare de viţă ce parcă ard mocnit, se află multe vilişoare. Una dintre ele este Les Chaumettes a doamnei de Warens, unde Rousseau şi-a trăit marea lui iubire. Ea era o doamnă frumoasă, bine educată, cu o bunătate şi graţie blondă şi un stil epistolar elegant şi cordial; el era un parvenit pe jumătate matur, de o mânidrie amară şi însetat de dragoste, rău şi lipsit de menajamente şi cu inima plină de antiteze retorice arzătoare. El îi spunea *maman,* iar ea îi spunea *petit.* Se află şi acum acolo toate: tablourile ei, paturile ei, fereastra prin care priveau afară, braţ la braţ, la apusul soarelui, brebenocul pe care-l culegeau împreună…

Aici ar fi prilejul să spun o banalitate care, pe deasupra, este şi foarte tristă.

La Grenoble însă s-a născut Henri Stendhal. Henri Beyle, numit Stendhal, marele psiholog printre romancierii acestui secol, mare lângă Balzac şi înaintea tuturor celorlalţi, pe care de la 1880 încoace multă lume îl citeşte din nou în Franţa şi, de asemenea, câţiva în Germania.

La Grenoble au botezat cu numele său o stradă, o banală stradă burgheză, urâtă, terminată abia pe jumătate, mirosind a var şi cărămizi, cu numele său, care a creat întotdeauna oameni minunaţi şi extraordinari, mândri.

foarte „altfel decât ceilalţi”; de altminteri, el nu şi-a putut suferi oraşul natal şi, după o pribegie neliniştită, a murit în patria sa adoptivă, oraşul Milano din perioada Restauraţiei, cu melodiile lui Cimarosa şi plastica încântătoare a lui Canova, cu acoperişul de marmură albă al domului şi cu graţia zâmbitoare a bine-crescuţilor oameni cosmopoliţi. Cu o ostentaţie poetică, a pus să se graveze pe piatra sa de mormânt cuvintele: Arrigo Beyle, milanez.

Grenoble se află în mijlocul ţinutului Dauphiné, de un verde deschis, acoperit de coline. Pe şoselele largi, care trec prin luminoase văi împădurite, întâlneşti multe cirezi mari de vite, natura fiind oarecum aceea paşnică a lui Gauermann şi Waldmüller. Aşa continuă, cu coline rotunde şi plăcute frunzişuri, până la Valence. Aici, în oraşul lui Gezar Borgia şi al Dianei de Poitiers, din Valentinois, natura franceză şi limba franceză încetează şi începe Provence, cu coline

galbene, arse de soare, cu măslini şi smochini şi cu o limbă proprie, care are puţin din cea franceză şi mult din cea spaniolă, câteodată şi din italienească foarte veche a *Divinei Comedii* şi din greaca faceenilor şi arabă maurilor. În privinţa ritmului şi a coloritului sonor, este mai sălbatică şi mai întunecată decât celelalte limbi romanice, fiind cea mai apropiată de spaniolă. Are mulţi poeţi şi congrese ale poeţilor şi încununări de poeţi; în toată această poeticărie ceva pedant trubaduresc, ceva poleit şi artificial, iar epigonii lui Bertran de Born, Peire Cardenal şi Raimon de Toulouse sunt cizmari, bărbieri şi librari.

Cea mai vestită operă a lor este *Mirèio* a lui Mistral, o idilă în strofe preţioase, artificiale, pe jumătate Homer, pe jumătate Berthold Auerbach, un poem mult prea lung, în care minunat de frumoase lucruri din trecut stau ţepene şi moarte, ca într-un monstruos muzeu de provincie.

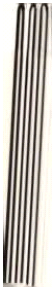

Şi totuşi, în această ţară trecutul este mai puţin mort decât oriunde altundeva; e un aer atât de limpede, de liniştit, de uscat, care conservă. Femeile din Arles au şi acum frumuseţea romană solemnă, profiluri de camee, mersul regesc şi gesturile regeşti; altele au graţia grecească în felul cum stau şi se reazemă, ca statuetele de

Tanagra, şi o cochetărie grecească în felul volubil de a vorbi; altele au strălucirea maură de aur mat şi acea alunecare moale, elastică „asemenea palmierilor în vânt". Femeile şed cu ochi calmi şi fierbinţi pe treptele arenei; *e* o luptă cu tauri; tauri negri, cu ochii roşii, şi banderileri şi toreadori cu frumoase nume lungi, din Saragossa şi Valencia, cu o ţinută elegantă de gladiatori şi mantile din mătase verde; şi muzica din *Carmen,* în loc de trâmbiţe şi flaute. Acesta este teatru. Iar când străzile ard în lumina stridentă, ele se duc să se plimbe prin ganguri de mănăstire, în care domneşte semiîntunericul, sau pe „Alyscampo", unde în umbra chiparoşilor se află sarcofage străvechi,

cimitirul cel mai distins de pe pământ.

Sau se duc să se roage în marea biserică de la Saint-Trophime, unde tânăra frumuseţe greacă şi sarazină respiră în semiîntuneric, între apostoli şi grifoni, îngeri şi tauri înaripaţi din piatră cenuşie.

Multe însă practică meseria cea mai încântătoare, comerţul cu lucruri frumoase şi antice. Trândăvesc şezând cu graţie pe tronuri decolorate, între statuete sparte, stofe de aur fanate şi gravuri de modă veche şi aşteaptă. Au un zâmbet ciudat, visător; parcă ar aştepta mereu ca de undeva să cadă asupra lor flori. Căci sunt foarte mândre; au o mândrie serioasă, aproape religioasă şi sunt obişnuite ca toţi poeţii să le facă curte.

„O *jours*

De mă jeunesse, quand serrant d'un long velour Le tour de mes cheveux, la taille souple et fine.

Les seins mi-cachés sous la claire mousseline.

Nous descendions, nant aurire des galants.

*Sous le porche du grand Saint-Trophime à pas lents!"*16

Aceste versuri nu sunt din *Artésienne* de Daudet, dar există o mulţime de bucăţi care s-ar putea numi cu toatele *L'Artésienne.* Eroina din ele are întotdeauna această antică frumuseţe enigmatică, este întotdeauna irezistibilă şi de cele mai multe ori e răpită pe un cal alb, iute ca vântul.

Aceşti cai albi vin din Camargue, o insulă mare din Rhône, începând nu departe de Arles şi întinzându-se până acolo unde se varsă Ronul. O suprafaţă vastă, verde cenuşie, sclipind violet din pricina numeroaselor tufe de iarbă-neagră, nu colorată, ci numai sclipind (violacé); deasupra, cerul de un liliachiu palid. Pe insulă pasc herghelii de cai albi, tauri negri şi păsări flamingo trandafirii. E un ţinut egiptean, tăcut ca mormântul, pe care-l străbaţi fără zgomot în cărucioare cu două roţi.

Acolo unde ia sfârşit Camargue, începe marea, „marea de un albastru luminos cu delfini şi pescăruşi". Într-adevăr, marea nu are albastrul strălucitor, cu respirări de aur, al lui Claude Lonrain şi nici

---

16 o, zile / Din tinereţea mea, cînd, strîngîndu-mi cu o lungă eşarfă de catifea / Părul, talia suplă şi fină, / Sinii pe jumătate ascunşi sub muselina transparentă, / Coboram cu paşi Înceţi, rîzînd ca nişte îndrăgostiţi, / Sub pridvorul marelui Saint- Trophime ! ***(franc.).***

vânătul mohorât al lui Poussin, ci albastrul foarte deschis al lui Puvis de Chavanne.

Faptul că vorbesc atât de mult despre culori nu e o ciudăţenie întâmplătoare. În aceste ţinuturi luminoase te preocupă mult mai mult culorile decât în lumea noastră cenuşie şi brună. Chiar şi meniul devine pitoresc. Încă din Savoia, gustarea de dimineaţă avea coloritul voios al unui Huysum şi Hondecoeter: sub umbrarul de viţă, pe o pânză albă curată, stătea urciorul de faianţă cu vin alb, unt galben, raci roşii; spanacul verde şi strugurii albaştri erau tot atât de plăcuţi la vedere, pe cât de apetisanţi. Aici însă, unde marea se rostogoleşte cu scânteieri fosforescente, dejunul din ospătăriile pescăreşti e o mare orgie de culori. Peştele cu aripioare roşii pluteşte într-un sos de şofran, alţii sclipesc cu solzi argintii, iar langustele de un roşu aprins sunt încadrate de măsline de un verde mat. Lipseşte numai păunul cu ciocul aurit de la un ospăţ colorat din vremea Renaşterii. În plus, marea albastră, iar pe plaja albă pinii şi chiparoşii. Aşa este de-a lungul coastei de la Pirinei până la Riviera. În interior, însă, peisajul provensal e monoton, ca şi cel grecesc. Galben cenuşiu, cu dumbrăvi verzi cenuşii de măslini. Când şi când, pe vechea şosea regală prăfuită, o turmă de oi care se-ndepărtează cu paşi mici şi fără zgomot. Apoi o albie de râu secată. Apoi, într-o singurătate tăcută, ruine; un apeduct, un arc de triumf prăvălite. Apoi întinse dumbrăvi de măslini slabi, fără umbră. Aşa arătau locurile din jurul trecătorii unde Oedip şi-a întâlnit tatăl. Aşa era în jurul colinei unde Antigona venea să-şi vadă fratele. Aici, ziua de astăzi nu are o viaţă proprie. Dăinuie încă trecutul. Acum câţiva ani, când Comedia Franceză a venit la Orange, ca să joace *Regele Oedip* în natura provensală şi pe schelăria de piatră a unei scene antice, totul a fost întocmai în stilul naturii.

POEZIE ŞI VIAŢĂ

Dintr-o conferinţă jW-aţi poftit aici ca să vă povestesc ceva despre un „— poet din vremea noastră, sau chiar despre câţiva poeţi, sau despre creaţia poetică în general. Vă face plăcere să mă asculţi vorbind despre ceea ce, e de presupus, îmi face plăcere să vorbesc; suntem cu toţii tineri şi, ca atare, nu poate să existe, s-ar părea, nimic mai comod şi mai inofensiv. Cred într-adevăr că nu mi-ar fi greu să adun laolaltă câteva sute de adjective şi de verbe în aşa fel, încât să vă dea satisfacţie un sfert de oră; cred lucrul acesta în primul rând fiindcă ştiu că suntem cu toţii tineri şi-mi pot închipui cu aproximaţie după ce

melodie vă place să dansaţi. Este relativ uşor să intri sub pielea generaţiei căreia îi aparţii. „Noi” e un cuvânt frumos, ţările contemporanilor se desfăşoară ca nişte mari fundaluri până la ţărmuri de mare, ba chiar până la stele, iar sub picioare zac cele din trecut, cantonate în abisuri străvezii, ca nişte prizonieri. Iar pentru a vorbi despre creaţia poetică actuală există mai multe moduri false care sunt agreate. Dumneavoastră îndeosebi sunteţi obişnuiţi să ascultaţi vorbindu-se în acest fel despre arte. Aveţi în memorie incredibil de multe sloganuri şi nume proprii, şi toate vă spun ceva. Aţi ajuns atât de departe, încât nu vă mai displace în genere nimic. Ar trebui oricum să vă tăinuiesc faptul că mie cele mai multe nume nu-mi spun nimic, absolut nimic, că pe mine nu mă. mulţumeşte nici cea mai mică parte din ceea ce este semnat cu aceste nume. Ar trebui să vă tăinuiesc faptul că am ajuns să cred a şti în mod serios că despre arte nu trebuie în genere să se vorbească mai nimic, că nu se poate vorbi mai nimic, că numai ceea ce este neesenţial şi fără valoare în arte nu se sustrage de la sine cu totul, prin esenţa-i mută, de la discuţie şi că pătrunzi spre fundamentul artelor cu atât mai adânc, cu cât devii mai tăcut. Ar trebui aşadar să vă înşel în privinţa unei mari diferenţe în modul nostru de a gândi. Dar primăvara de-afară şi oraşul în care trăim, cu numeroasele lui biserici şi numeroasele lui grădini, cu tot soiul de oameni, precum şi elementul vital ciudat, înşelător, afirmativ mi-ar veni într-ajutor cu atât de multe văluri multicolore, încât aţi crede că am adus o jertfă împreună cu dumneavoastră, când în realitate am făcut-o împotriva dumneavoastră, şi m-aţi ridica în slăvi.

Pe de altă parte, cred că nu mi-ar veni chiar foarte greu să mă situez într-un chip neaşteptat şi cvasidistractiv în opoziţie cu gustul dumneavoastră şi cu deprinderile dumneavoastră estetice. Dar fie că aţi întâmpina cu un zâmbet de auguri şi de prea experimentaţi cititori de foiletoane frazele în care aş putea încerca să vă expun un asemenea lucru, fie că m-aţi asculta cu o aversiune reţinută, în niciun caz nu m-aş amăgi că m-aţi înţeles, în niciun caz nu aş socoti că aţi luat cunoştinţă de părerea mea altfel decât formal şi simulativ. M-aş vedea atacat cu argumente care nu mă ating şi apărat de argumente care nu mă acoperă. Mi s-ar părea uneori că sunt neajutorat ca un copil nevârstnic, apoi iarăşi mai presus de înţelegere ca un om prea bătrân, iar toate acestea pe propriul meu teren, în singura chestiune în care s-ar putea să mă pricep. Căci un fel de bună-creştere v-ar împiedica să deplasaţi

disputa pe domenii ce-mi sunt interzise datorită ignoranţei mele, precum istoria, etnografia sau sociologia. Dar pe micul meu teren propriu v-aş vedea luptând cu arme grele împotriva a ceea ce eu consider a fi nişte sperietori de ciori şi sărind cu voioşie peste pâraie pe care eu le socotesc hotare abisale şi tari ca moartea. M-ar cuprinde cea mai mare neîncredere, dacă v-aţi arăta de acord cu mine într-o privinţă oarecare; aş fi atunci de două ori încredinţat că aţi luat în sens figurat ceea ce eu am spus în sens propriu, sau că s-a petrecut cine ştie ce altă confuzie.

Elogiul pe care-l pot aduce poetului meu vi s-ar părea precar: va ajunge la dumneavoastră subţire şi slab peste o prăpastie largă de tăcere. Criticii şi judecătorii dumneavoastră în materie de artă îşi umplu gura, când laudă, ca tritonii ce scuipă apă; lauda lor se referă însă la cio buri şi părţi, a mea la întreg, admiraţia lor priveşte relativul, a mea absolutul.

Cred că noţiunea de întreg s-a pierdut în artă în genere. Natura şi imitaţia au fost reunite într-o sinistră alcătuire hibridă ca în panoramele şi cabinetele cu figuri de ceară. Noţiunea de creaţie poetică a fost înjosită, înţelegându-se prin ea o confesiune ornamentată. Anumite cuvinte ale lui Goethe, cu un sens metaforic prea fin ca să poată fi înţeles de biografi şi de autorii de note, au avut drept rezultat o confuzie uriaşă. Exegeţii îşi aduc aminte de periculoasa comparaţie cu poezia ocazională şi de spusa „a scrie ceva din sufletul tău”. Nu cunosc ceva mai asemănător cu o panoramă de bâlci decât modul în care a fost aranjat în biografiile lui Goethe *Werther,* cu acele precizări neruşinate ale punctelor până unde se extinde materialul trăirii şi de unde începe fundalul zugrăvit. Prin aceasta s-a creat un organ nou pentru savurarea celor informe. Descompunerea factorului spiritual din artă a fost practicată în ultimele decenii laolaltă de către filologi, gazetari şi falşi poeţi. Faptul că astăzi nu ne mai putem înţelege deloc între noi, că mie îmi vine mai greu să vă vorbesc despre un poet din vremea dumneavoastră şi despre limba dumneavoastră decât unui călător englez să vă informeze cu adevărat despre datinile şi concepţia de viaţă a unui popor asiatic, faptul acesta se datorează unei mari dificultăţi şi urâţenii pe care le-au adus în cultura noastră numeroşi vânători de muşte.

Nu ştiu dacă în toată pălăvrăgeala aceasta obositoare despre individualitate, stil, convingeri, dispoziţie sufletească şi aşa mai

departe aţi uitat că materialul poeziei sunt cuvintele, că poezia este o ţesătură imponderabilă de cuvinte care, legând amintirea celor văzute şi amintirea celor auzite cu elementul mişcării, evocă, prin orânduirea lor, prin sunetul lor şi prin conţinutul lor, o stare sufletească fugară, circumscrisă exact, cu o limpezime fantastică. Dacă veţi reuşi să regăsiţi drumul spre această definiţie a celei mai uşoare arte, va fi ca şi cum aţi fi lepădat o povară confuză ce va apăsa conştiinţa. Cuvintele sunt totul, cuvintele prin care pot fi chemate la o nouă viaţă lucruri întâmplate şi lucruri auzite, oglindindu-le după legile inspiraţiei ca pe ceva aflat în mişcare. Niciun drum direct nu duce de la poezie în viaţă, de la viaţă la poezie. Cuvântul ca purtător al unui conţinut de viaţă şi cuvântul-frate suprafiresc dintr-o poezie năzuiesc în direcţii opuse şi plutesc înstrăinate unul pe lângă altul, asemenea celor două găleţi ale unei fântâni. Nicio lege exterioară nu alungă din artă toate sofisticăriile şi toate glicevile cu viaţa, toate referirile nemijlocite la viaţă şi toate imitaţiile directe ale vieţii, ci o simplă imposibilitate: aceste lucruri greoaie pot trăi în artă la fel de puţin ca o vacă în vârful copacilor.

„Valoarea creaţiei poetice – mă folosesc de cuvintele unui autor necunoscut mie, dar preţios – valoarea creaţiei poetice este decisă nu de sens (altminteri ar fi înţelepciune, savantlâc), ci de formă, adică de ceva ce nu e nicidecum exterior, ci reprezintă acel factor profund emoţionant prin care în toate vremurile originii, maeştrii s-au deosebit de epigoni şi de artiştii de mâna a doua. Valoarea unei creaţii artistice nu e decisă nici de vreo inovaţie, fie ea oricât de fericită, în privinţa versului, a strofei sau a unui pasaj mai mare. Creaţia poetică superioară se caracterizează prin asamblarea părţilor, prin relaţia lor reciprocă, prin succesiunea necesară a uneia din cealaltă”.

La aceste spuse mai adaug două observaţii care aproape că rezultă de la sine:

Retorismul, în care viaţa apare ca materie, şi reflecţiile într-un limbaj grav nu pot avea pretenţia de a se numi poezie.

În ultimă instanţă, pentru artist cuvântul, pentru auditor receptivitatea sunt singurele care decid asupra factorului esenţial care constă în alegerea cuvintelor şi în modul cum acestea trebuie puse (ritmul).

De cele mai multe ori este ignorat tocmai acest aspect esenţial al creaţiei poetice. Nu cunosc în niciun stil artistic un element neglijat într-un mod mai ruşinos decât adjectivul la aşa-zişii poeţi germani mai

noi. Este pus într-un mod necugetat sau cu o intenţie de zugrăveală stridentă, care paralizează totul. Insuficienţa simţului ritmic este însă mai supărătoare. S-ar părea aproape că nimeni nu mai ştie că ritmul este pârghia oricărui efect. Dacă am putea spune despre un poet: are adjectivele care nu s-au născut moarte, iar ritmurile sale nu merg nicăieri împotriva lui, ar însemna să-l situăm mai presus de toţi germanii din ultimele decenii.

Fiecare ritm poartă în sine linia invizibilă a acelei mişcări pe care poate s-o evoce; când ritmurile încremenesc, gesturile pasiunii ascunse în ele devin tradiţie, ca acelea din care este alcătuit obişnuitul balet lipsit de însemnătate.

Nu pot înţelege bine „individualităţile" care n-au niciun ton propriu şi ale căror mişcări lăuntrice îşi adaptează un ritm ocazional. Nu mai pot asculta măsurile lor a ia Uhland şi à la Eichendorf şi nu invidiez pentru urechile lui grosolane pe niciunul dintre cei care încă o mai pot face.

Tonul propriu este totul; cine nu-l menţine renunţă la libertatea interioară, singura ce face posibilă opera. Cel mai cutezător şi cel mai puternic este cel ce poate aşeza cuvintele în modul cel mai liber, căci nimic nu e mai greu decât a le smulge din legăturile lor solide şi false. O nouă şi îndrăzneaţă legătură stabilită între cuvinte este darul cel mai minunat pentru suflete şi ceva nu mai puţin important decât o statuie a băiatului Antinous sau un mare portal boltit.

Să ni se îngăduie nouă să fim artişti în cuvinte, precum alţii în piatră albă sau colorată, în bronz turnat, în sunete purificate sau în dans. Noi să fim lăudaţi pentru arta noastră, pentru opiniile şi pentru forţa lor să fie proslăviţi retorii, pentru înţelepciunea lor filosofii, pentru iluminările lor misticii. Dacă dorim confesiuni, să le căutăm în memoriile bărbaţilor de stat şi ale literaţilor, în mărturisirile medicilor, ale balerinelor şi ale consumatorilor de opium: pentru oamenii care nu ştiu să distingă ceea ce este materie de ceea ce este artă, arta nici nu există, dar şi pentru ei se găsesc destule scrieri.

Vă miraţi ascultându-mă. Sunteţi dezamăgiţi şi socotiţi că alung viaţa din poezie.

Vă miraţi că un poet vă laudă regulile şi vede în poezie numai ritmuri şi o succesiune de cuvinte. Există însă şi aşa destul de mulţi diletanţi care laudă intenţiile, iar toată maculatura îşi află slujitori în toţi cei grei de cap. Fiţi însă fără grijă: am să vă dau înapoi viaţa. Ştiu ce

relaţie există între viaţă şi artă. Iubesc viaţa, mai mult chiar, nu iubesc decât viaţa. Dar nu-mi place când cineva voieşte să planteze în gura unor oameni zugrăviţi dinţi – de fildeş şi aşază pe băncile de piatră ale unui parc figuri de marmură cu rol de plimbăreţi. Trebuie să vă lepădaţi de obiceiul de a pretinde să se scrie cu cerneală roşie, cu scopul de a face să se creadă că se scrie cu sânge.

V-am vorbit prea mult despre efect şi prea puţin despre suflet. E-adevărat, dar asta pentru că eu socotesc efectul drept suflet al poeziei, drept sufletul şi trupul ei, drept miezul şi coaja ei, drept întreaga ei esenţă. Dacă poezia n-ar avea niciun efect, n-aş şti pentru ce mai există. Dacă însă ar avea efect prin ceea ce este viaţă, prin ceea ce este material în ea, nu aş şti de asemenea pentru ce mai există. S-a spus că între arte se simte o străduanie reciprocă de a părăsi propria sferă a efectului, pentru a obţine efectele unei arte surori: ca un ţel comun al tuturor acestor străduanii de a-şi însuşi altceva se reliefează însă limpede muzica, fiindcă ea este arta în care materialitatea e biruită până la uitarea sa.

Elementul artei poetice constă în factorul spiritual, în cuvintele plutitoare, cu sensuri infinite, suspendate între divinitate şi creaţie. O şcoală poetică animată de intenţii frumoase, dintr-o perioadă ce aproape că s-a încheiat, poartă vina că a dus la multă rigiditate şi la o înţelegere mărginită, comparând excesiv poezia cu pietrele sculptate, cu busturile, bijuteriile şi operele arhitectonice.

Prin cele de mai sus am vrut însă să vă spun de ce poeziile sunt asemenea cupelor cu înfăţişare neînsemnată, dar vrăjite, în care fiecare om îşi vede bogăţia sufletului, iar sufletele sărace aproape nimic.

Începând cu Vedele şi cu Biblia, toate poeziile pot fi înţelese numai de cei vii, pot fi savurate numai de cei vii. O piatră cioplită, o ţesătură frumoasă pot fi realizate mereu, o poezie, probabil, o singură dată în viaţă. Un mare sofist i-a dojenit pe poeţii din vremea noastră că ştiu prea puţine despre profunzimea cuvintelor. Dar ce ştiu oamenii din vremea noastră despre profunzimea vieţii? Cum ar putea recunoaşte în poezii semnele singurătăţii şi ale smereniei şi ale puterii cei care nu cunosc sta rea de a-fi-singur şi de a-fi-împreună, starea de a-fimândru şi de a-fi-smerit, de a-fi-mai-slab şi de a-fi-mai-puternic? Cu cât mai bine ştie cineva să vorbească şi cu cât mai puternică este în el gândirea aparentă, cu atât mai departe se află el de începuturile de

drum ale vieţii. Iar înţelegerea artei spirituale se obţine numai mergând pe drumurile vieţii, cu ostenelile prăpăstiilor lor şi cu ostenelile culmilor lor. Dar drumurile sunt atât de lungi, trăirile lor neîncetate se mistuie reciproc atât de necruţător, încât absurditatea oricărei lămuriri, a oricărei elocvenţe se aşază pe inimă, ca o paralizare mortală şi totuşi divină, iar cei ce înţeleg cu adevărat sunt iarăşi tot atât de tăcuţi ca şi creatorii adevăraţi.

M-aţi poftit aici ca să vă povestesc despre un poet. Dar eu nu pot să vă povestesc nimic din ceea ce poeziile sale nu pot să povestească, nici despre el, nici despre alţi poeţi, nici despre creaţia poetică în genere. Cei mai puţini indicaţi să-i întrebi ce este marea sunt peştii. Cel mult afli de la ei că marea nu e din lemn.

POETUL ŞI ACESTE VREMURI

O conferinţă

ţi fost înştiinţaţi că am să vă vorbesc despre poet şi aceste vremuri, despre existenţa poetului sau a elementului poetic în aceste vremuri, iar unele înştiinţări, după cum aud, formulează tema încă mai serios, vorbind despre problema existenţei poetice în prezent. Aceşti termeni de specialitate ating domeniul tehnicii filosofice şi mă obligă din capul locului să spulber toate aşteptările orientate în această direcţie, pe care altminteri aş fi nevoit să le înşel teribil în cursul acestei ore. Îmi lipsesc total mijloacele şi tot atât intenţia de a face în vreun fel filosofia artei. Nu voi încerca să îmbogăţesc tezaurul dumneavoastră de noţiuni cu una nouă, nici măcar cu una. Şi tot atât de puţin voi căuta să supun criticii vreuna dintre noţiunile ferme, pe care se sprijină concepţia dumneavoastră asupra acestor chestiuni estetice, dacă se sprijină pe noţiuni şi nu, cum sper în taină şi hotărât, pe un amalgam haotic de trăiri interioare încâlcite, complexe şi incomensurabile. Ambiţia mea nu este să mut aceste ziduri; ambiţia mea este doar să scot în evidenţă din ele cât de multe puncte diferite şi pe cât se poate de neaşteptate, iar astfel să vă procur o surpriză într-un mod nu neplăcut. Simplu vorbind, vreau să spun că m-aş bucura dacă aş izbuti să vă fac să simţiţi că această temă nu este ceva artificial, cu o durată măsurată în minute, numai în această oră, în atmosfera acestei adunări şi în această lumină artificială, ci un element din existenţa dumneavoastră spirituală, prezent şi iradiindu-şi înrâurirea nu ca unul

conştient, ci ca unul simţit, trăit, în mii de momente ale existenţei dumneavoastră.

În privinţa noţiunii de actualitate suntem dispensaţi de orice nevoie de a discuta pentru a ne pune de acord; dumneavoastră şi eu suntem cetăţeni ai acestor vremuri, miriadele lor de vibraţii ce se încrucişează alcătuiesc atmosfera în care eu vă vorbesc, dumneavoastră mă ascultaţi şi în care vom ieşi din nou, când vom părăsi această sală. Ea ne stăpâneşte chiar şi visele şi le conferă amestecul ei de culori, astfel încât atunci când nu există ni se pare că ne aflăm într-un somn adânc, similar morţii. Noţiunea de poet o consideraţi, ştiu aceasta, ea pe o noţiune ferm statornicită pentru dumneavoastră şi având un conţinut bogat. Vibrează în ea ceva din înţelesul pe care i l-au dat poeţii germani de la începutul secolului trecut (înţeles care n-ar trebui denumit mereu cu un cuvânt atât de insuficient şi limitativ cum este „romantic"); dar puterea pe care o exercită asupra sufletelor dumneavoastră uriaşa idee „Goethe" îi extinde hotarele atât de mult, încât devine aproape de necuprins cu privirea; printre elementele ce compun acest lucru ideatic „poet" oscilant în dumneavoastră este însă ceva şi din pateticul fenomen Hölderlin şi ceva din alura de neuitat a lui Byron, ceva din descoperitorul anonim, dispărut, al unui vechi cântec german şi ceva din Pindar. Gândiţi „Shakespeare" şi pentru o clipă lăuntrică totul a pierit, dar clipa următoare reconstituie infinitul, complexul şi oscilantul lucru ideatic, şi în mintea dumneavoastră apare, fără a mai face distincţii, un amalgam din Dante, Lenau şi autorul unei povestiri mişcătoare pe care aţi citit-o când aveaţi paisprezece ani.

Eu fac apel la această textură de imagini imprimate în memorie de cele mai subtile trăiri, la aceste lucruri nedesăvârşite, nu la noţiuni clarificate, la formule deduse. Ele sunt vii în dumneavoastră, iar eu vreau să rămân în toată ora aceasta legat de cele vii. La această noţiune vie nu am de gând să adaug nimic şi, cu atât mai puţin încă, vreau s-o îngustez. Eu însumi o port în mine tot atât de nedesăvârşită, precum o presupun la dumneavoastră. Cel mai puţin m-aş pricepe s-o delimitez în jos, distincţia foarte precisă între poet şi ne-poet mi se pare de-a dreptul imposibilă. Aş fi nevoit să spun că produse ale unor oameni care abia de pot fi numiţi poeţi nu sunt lipsite uneori cu totul de calitate poetică şi, invers, mi se pare câteodată că lucrări create de poeţi foarte mari, în afară de orice îndoială, nu sunt scutite de

elemente nepoetice. În aceste lucruri, o concepţie neliberală nu mi se pare posibilă, fiind întotdeauna şi relativ aproape de ridicol. Mă întreb dacă Boileau, cunoscându-l, ar fi acordat numele de poet celui care a scris *Manon Lescaut* şi dacă Lessing, care i-a fost contemporan, ar fi făcut-o şi văd ce neînsemnate şi ce inconsistente sunt aceste diferenţieri, pe care gustul epocii sau orgoliul personal al autorilor le stabilesc între poet şi simplul scriitor. Şi totuşi, în alte momente şi în alte conexiuni, îmi este perfect clar că acea extrem de severă apreciere a lui Goethe este adevărată şi că o operă de artă nedesăvârşită este egală cu nimic, că într-un sens superior există numai operele de artă perfecte, aceste producţii rare ale geniului. Vă veţi întreba cum se pot împăca această apreciere şi toleranţa exprimată adineauri; există puncte de vedere care mijlocesc între ele, şi nu se cere decât o anumită maturitate pentru a le reuni – eu însă, în convorbirea noastră, mă voi folosi numai de această toleranţă, de această nediferenţiere. Nu am nevoie să răspund aici la întrebarea dacă socotesc fie şi numai pe un singur om din epoca aceasta drept un poet întreg, iar pe alţii drept poeţi potenţiali, indivizi cu înzestrare poetică, materie poetică. Pe mine mă preocupă numai existenţa în epoca noastră a fiinţei poetice.

Cred, mai mult chiar, ştiu că poetul, sau forţa poetică luată într-un sens larg, există în această epocă, aşa cum a existat în oricare alta. Şi mai ştiu că vă bizuiţi neîncetat pe această forţă şi pe efectele ei, poate fără să vă daţi seama. Taina, una dintre tainele din care este alcătuită forma epocii noastre este aceasta: în ea totul există şi, totodată, nu există. Este plină de lucruri ce par vii, dar sunt moarte, şi de multe ce trec drept moarte, dar sunt extrem de vii. Dintre fenomenele ei, acelea care, după părerea generală, se află în plină acţiune mi se par aproape întotdeauna fără niciun rol, iar acelea care sunt contestate, extrem de actuale şi de active. Vremea noastră este plină, aproape bolnavă, de posibilităţi nerealizate şi totodată doldora de lucruri care par să existe numai datorită conţinutului de viaţă, dar care nu poartă totuşi viaţă în ele. Este în natura acestor vremuri ca nimic din ceea ce are o putere adevărată asupra oamenilor să nu se exprime metaforic spre exterior, ci să rămână în interior, pe când, de pildă, epoca pe care o numim evul mediu şi ale cărei ruine şi fantome ajung până în vremea noastră a revărsat în afară, sub forma unui uriaş dom de metafore, tot ceea ce purta în sine.

Dacă altă dată păstrătorii acestor datini, ai cunoaşterii erau

preoţi, persoane autorizate, aleşi, astăzi totul se află potenţial în toţi: am putea azvârli ceva în afară, în măsura în care am ajunge pe deplin la noi înşine… am putea şti cutare şi cutare lucru… am putea face cutare şi cutare lucru. Nu ne ajută să ne înălţăm niciun fel de mistere eleusiene şi nici cele şapte taine: trebuie să ne ridicăm pe o poziţie superioară în noi înşine, de vreme ce nu mai e posibil să facem cutare şi cutare lucru, ba chiar să ştim cutare şi cutare lucru; în schimb, însă, cutare şi cutare lucru, ascuns pentru ceilalţi, e pentru noi vizibil, corelabil, posibil, chiar palpabil. Toate acestea se petrec fără cuvinte şi ca între lucruri. În vremea noastră, lucrurile reprezentative sunt lipsite de spirit, iar cele spirituale de relief.

În măsura în care cuvântul poet, fenomenul poet capătă în atmosfera epocii noastre un anumit relief, acesta nu este plăcut. Se simte atunci ceva chinuit, puhav, ceva susţinut mai curând de sentimente livreşti decât de vreo intuiţie oarecare. Dorim să readucem această noţiune în viaţă, s-o „deflegmatizăm", s-o „vivificăm", cum sună cei doi termeni creaţi de Novaâis. Cu câtă însufleţire şi respect făcea uz o epocă germană mai veche (mă gândesc la tinerii bărbaţi şi femei de la 1770) de cuvântul geniu cu care voia să denumească acelaşi lucru: natura poetică. Căci ei nu se gândeau nicidecum la geniul faptei şi n-ar fi aplicat niciodată cuvântul celui care ar fi fost vrednic să-l poarte în sensul lui cel mai sclipitor şi tulburător: lui Frederic cel Mare. Cu ce înţeles plin de viaţă şi impunător foloseşte englezul astăzi – şi o face de şase generaţii – expresia sa „man of genius". El n-o limitează la poeţii săi, şi totuşi de toţi cei cărora le-o aplică, de ei sau de destinele lor, se leagă ceva poetic. Englezul nu se gândeşte s-o folosească în legătură cu un om care nu se bucură de cea mai rară universalitate spirituală. Dar trebuie să fie o personalitate care să strălucească prin ceva extraordinar ca îndrăzneală, fericire, forţă spirituală sau dăruire. Este ceva grandios într-o noţiune, în care spiritul limbii îngăduie să fie cuprinşi Milton şi Nelson, lordul Clive şi Samuel Johnson, Byron şi Warren Hastings, tânărul Pitt şi Cecil Rhodes.

Cuvintele contează foarte puţin, ceea ce are importanţă este accentul pe care spiritul limbii unui popor îl pune pe ele. Ce neputincios apare termenul nostru „geniu", ce erudit, de un patetism anemic, rostit cu exaltarea didactică ipocrită, alături de „man of genius" şi tonul cu care englezii ştiu să pronunţe aceste cuvinte, un ton mândru, bărbătesc, sigur de sine, aş zice soldăţesc sau marinăresc. În

uzul limbii noastre, cuvântul „geniu" are ceva ce-l face parcă să nu suporte aerul liber, şi totuşi este1 singurul cuvânt sub care îi putem cuprinde laolaltă pe Johann Sebastián Bach şi Kant, pe Bismarck, Kleist, Beethoven şi Frederic al doilea. Dar pentru urechile sensibile rămâne un cuvânt fatal. Astăzi nu mai are absolut nimic din strălucirea tinerească de la 1770 şi nu mai are nici întunecata strălucire de bronz, comparabilă cu sclipirea mată a armelor vechi, pe care uzura în viaţa cea mare o poate da cuvintelor solemne şi venerabile ale marilor naţiuni şi care aureolează denumirile de funcţii, cele mai seci titluri şi inscripţii romane cu o măreţie ce face să ne bată inima. Când apare în ziarele noastre, în necrologuri sau în elogierea unor poeţi sau filosofi defuncţi, acolo unde ar trebui să însemne lauda supremă – vreau să spun: şi acolo unde este la locul său – acest cuvânt „geniu" mi se pare indefinibil de diluat, lipsit de demnitate şi forţă. Este un cuvânt extrem de incert şi parcă ar fi folosit mereu de oameni cu conştiinţa încărcată. Cuvântul care trebuie să denumească fenomenul spiritual suprem aproape că a ajuns un cuvânt prostituat – nu e straniu?

Ori de câte ori îl găsesc utilizat fără distanţarea necesară (în „man of genius" se află întotdeauna o considerabilă distanţă între un popor mare şi un individ mare), îmi vine în minte, din pricina contrastului, acea frumoasă maximă metodistă, care respinge orice lipsă de distanţare: „Nu uita, prietene: un om nu poate fi nici lăudat, nici ponegrit" – „my friend, a man can neither be praised non insulted". Atunci când germanii vorbesc despre poeţii lor, atât despre cei ce trăiesc între ei, cât şi despre cei ce-au murit şi-şi duc printre noi a doua lor viaţă strălucitoare, mi se pare că ei spun în acest fel ceva foarte frumos, iar câteodată din declaraţiile ample, cam fără vlagă răzbate o scânteie de cea mai arzătoare înţelegere, dar totodată am impresia că lipseşte ceva, un ton care ar însemna mai mult decât tot noianul de laude şi toată subtilitatea penetrantă: un ton omenesc, un ton bărbătesc, un ton de încredere şi de veneraţie lipsită de artificialitate, o accentuare a ceea ce bărbaţii trebuie să aşeze, când e vorba de bărbaţi, în punctul cel mai înalt: calitatea de conducător. Chiar şi faţă de Goethe, chiar şi faţă de el, sunt unii care cuceresc în ei înşişi această atitudine şi desăvârşesc în ei acest unic ton posibil unicul demn, care nu este tonul belferului, ci al gentleman-ului. Căci, înainte de toate este nedemn să aduci unui poet mort sau în viaţă alt elogiu decât acela al încrederii reale din partea unor oameni în viaţă. Dar natura epocii

noastre constă în echivocitate şi indecizie. Epoca noastră se poate bizui numai pe labilitate şi ştie că e labilitate acolo unde alte generaţii credeau în stabilitate. În ea vibrează o uşoară ameţeală cronică. Există în ea multe care se revelează unui număr restrâns, precum nu există multe, despre care mulţi cred că există. Aşa stând lucrurile, poeţii ar putea să se întrebe uneori dacă ei există, dacă există realmente în vreun fel pentru epoca lor. Dacă în elogiul schematic, tradiţional ce li se aduce se află pe undeva unicul elogiu real, a cărui acceptare nu este sub demnitatea lor, anume încrederea oamenilor vii, recunoaşterea că au într-o anume privinţă un rol conducător. S-ar putea însă întâmpla – iar aceasta ar fi cu atât mai frumos şi cu atât mai demn pentru o epocă ce s-a lepădat de orice ostentaţie şi orice retorică – şi ca acest unic elogiu real la adresa poeţilor să fie adus neîncetat tocmai în vremea noastră, dar într-un mod atât de tăinuit, atât de indirect, încât ar fi nevoie mai întâi de oarecare reflecţie, de oarecare rutină, pentru a percepe această tăinuită bizuire pe poet, această tăinuită năzuinţă către poet, acest tăinuit refugiu spre poet. Şi, dacă nu mă înşel, aşa stau lucrurile astăzi. Felul meu de a privi aceste lucruri mă constrânge să vă surprind mai întâi cu siguranţă prin afirmaţia că lectura, deprinderea nemăsurată, nemaipomenita boală a lecturii, dacă vreţi, acest fenomen al vremii noastre, care e lăsat prea mult în seama statisticilor şi reclamei comez ciale şi ale cărui laturi mai subtile sunt luate prea puţin în considerare, nu exprimă nimic altceva decât o neostoită năzuinţă spre savurarea poeziei. Afirmaţia aceasta vă uimeşte cu siguranţă şi-mi veţi spune că în nicio altă epocă mai veche poeticul n-a jucat un rol mai modest decât îl joacă în lectura vremii noastre, în care piere în masa uriaşă a ceea ce se citeşte. Îmi veţi spune că afirmaţia mea se potriveşte poate naratorilor de poveşti arabe sau eventual contemporanilor *Prinţesei de Clèves* sau generaţiei lui Werther, dar cu siguranţă cel mai puţin vremii noastre, vremea manualelor ştiinţifice, a dicţionarelor enciclopedice şi a nenumăratelor ziare, în care nu există spaţiu pentru poezie. Îmi veţi aminti că cititorii de drame şi poezii sunt astăzi copiii şi femeile. V-am cerut însă îngăduinţa să vă vorbesc despre lucruri care nu se află chiar la suprafaţă, şi aş dori ca pentru o clipă să ne gândim cât de deosebită este lectura din vremea noastră de felul cum se citea mai demult. Cu cât mai neliniştită, mai fără scop, mai irezonabilă este lectura din vremea noastră, cu atât mi se pare mai remarcabilă. Suntem infinit de departe de tihnitul amator de

beletristică, de amatorul de ştiinţă popularizată, de cititorul de romane, de cititorul de memorii dintr-o epocă mai veche, mai liniştită. Lectura din epoca noastră mi se pare o acţiune vitală, o atitudine vrednică de consideraţie, un gest, tocmai prin caracterul ei febril, prin lipsa ei de alegere, prin necontenita lepădare din mână a cărţilor, prin pornirea de a scormoni, de a căuta.

Omul cu cartea în mână aproape că mi se pare a fi gestul zilelor noastre, precum omul îngenuncheat cu mâinile împreunate a fost gestul altor vremuri. Firește, nu mă gândesc la cei care vor să învețe ceva anume din anumite cărți. Vorbesc despre cei care, corespunzător treptelor diferite ale cunoştinţelor lor, citesc cărţi cu totul diferite, fără un anumit plan, schimbând necontenit, poposind rareori mai îndelung într-o carte, minaţi de un dor neîntrerupt, niciodată stins. Dar dorul acestora, s-ar părea, nu se îndreaptă nicidecum spre poet. Cel ce poate să le stingă acest dor este omul de ştiinţă, sau, pentru nouăzeci la sută dintre cititori, jurnalistul. Lor le place să citească mai curând ziare decât cărţi şi, deşi nu ştiu precis ce caută, este sigur că nu citesc de dragul poeziei, ci pentru a găsi concluzii liniştitoare pe moment, alăturări de fapte reale, „adevăruri" uşor de priceput şi în aparenţă noi, materia brută a existenţei. Spun toate lucrurile acestea aşa cum le spunem în mod obişnuit şi cum le credem în mod superficial, dar eu cred, nu, eu ştiu că aceasta este numai aparenţă. Căci ei caută mai mult, ei, aceste sute de mii, caută altceva în miile de cărţi pe care le trec din mână în mână până când se murdăresc, se uzează şi se fac ferfeniţă: ei caută altceva decât lucrurile izolate, teorii seci care plutesc în aer, pe care ni le oferă o carte după al-a, ei caută, dar nu dispun de o dialectică, suficient de subtilă, ca să se întrebe şi să-şi spună ce caută; nicio perspectivă, nicio putere de sinteză: singurul lucru prin care ar putea să exprime ce se petrece în ei este gestul mut, elocvent cu care leapădă din mână cartea deschisă şi deschid o carte nouă. Şi aşa trebuie să continue: căci ei caută de la o carte la alta ceea ce conţinutul nici uneia din miile lor de cărţi nu le poate da, caută ceva care> pluteşte între conţinuturile tuturor cărţilor luate în parte, ceva care ar putea să reunească într-un singur mănunchi aceste conţinuturi. Înghit cele mai reale, cele mai goale de suflet dintre toate literaturile şi caută ceva extrem de plin de suflet. Caută necontenit ceva ce le-ar putea lega viaţa de arterele vieţii celei mari, într-un fel de fantastică transfuzie de sânge. Caută în cărţi ceea ce căutau odinioară în faţa altarelor învăluite

în fum de tămâie, în bisericile aflate în semiîntuneric, smulse spre înălţimi. Caută ceva ce i-ar lega de lume cu mai multă putere decât orice şi, în acelaşi timp, i-ar elibera de apăsarea lumii. Caută un eu, de pieptul căruia s-ar sprijini, ca să-şi liniştească propriul eu. Caută, cu un cuvânt, întreaga vrajă a poeziei. Dar nu este treaba lor să-şi dea seama de acest lucru, nici nu e treaba lor să ştie că poetul este acela pe care-l caută în spatele scriitorului de fiecare zi, în spatele jurnalistului. Căci acolo unde îl caută, îl şi găsesc, iar pe romancierul care-i farmecă, pe jurnalistul care le face propria viaţă acceptabilă şi azvârlă luminile strălucitoare ale vieţii cele mari pe drumul pe care-l parcurg zilnic, dimineaţa şi seara – eu n-am, cu adevărat, nici curajul, nici dorinţa să-i deosebesc de poet. Nu cunosc niciun poligraf, fie el şi cel mai jalnic din meseria lui şi cel mai nedemn de această lumină, peste ale cărui producţii să nu cadă, pentru un ochi total nepervertit, pentru o fantezie sufocantă în ariditatea vieţii aspre, ceva din strălucirea poeticului, pur şi simplu din cauză că se foloseşte, fie şi în modul cel mai stupid, de cel mai minunat instrument: o limbă vie. Fireşte, insul o înjoseşte, îi răpeşte cât poate din măreţie, din strălucire, din viaţă, dar nu o poate înjosi niciodată într-atâta, încât ritmurile frânte, alăturările de cuvinte ce stau, în pofida lui, la dispoziţia penei sale, imaginile care, în mâzgăleala lui, sunt puse la stâlpul infamiei, să nu mai poată lăsa să cadă, ici, colo nişte raze vrăjite într-un suflet foarte tânăr, foarte necioplit. (Şi nu există oare, într-un număr mai mare decât bănuim, asemenea destine tinere, similare aceluia al lui Kaspar Hauser17, în aceste deserturi uriaşe, care sunt oraşele noastre ce mişună de oameni?

Amintind de imensa taină a limbii, v-am dezvăluit dintr-odată încotro voiam să vă conduc. Graţie limbii, poetul guvernează din culise o lume ai cărei componenţi în parte îl pot renega şi pot să fi uitat de existenţa lui. Şi totuşi el este cel ce le adună şi le împrăştie gândurile, le domină şi le tutelează fantezia; ba chiar comportamentele lor arbitrare

---

17 Kaspar Hauser (1812—1833) a fost un tînăr german, copil găsit, al cărui destin a preocupat intens opinia publică, nu numai din Germania. De origine pretins princiară — moştenitor al tronului în Baden — a apărut în 1828 la Nürnberg, iar după cinci ani de avataruri a fost înjunghiat de un necunoscut. Cazul său, interpretat în diverse moduri, devenit temă a literaturii universale, a stimulat fantezia a numeroşi scriitori, pînă în zilele noastre. Sînt de citat, dintre multe alte scrieri : poeziile *Gaspard Hauser chante* (1881) de Paul Verlaine, *Kaspar-Hauser-Lied* de Georg Trakl, romanul *Caspar Hauser sau Inerția inimii* (1907— 1908) de Jakob Wassermann.

şi salturile lor groteşti trăiesc din graţia lui. Această magie mută acţionează necruţător ca toate forţele adevărate. Tot ceea ce este scris într-o limbă şi tot ceea ce – să îndrăznim s-o spunem – este gândit în ea descinde din producţiile acelor puţini care au făcut uz în mod creator cândva de limbă. Şi tot ceea ce este numit literatură în sensul cel mai larg şi mai neselectiv, până la libretul de operă din anii patruzeci, până jos la romanul de colportaj, totul descinde din puţinele cărţi mari ale literaturii universale. Este o descendenţă înjosită, desfigurată până la grotesc prin amestecuri rele, dar este o descendenţă în linie directă. Aşa stând lucrurile, poeţii, într-adevăr numai poeţii, cuvintele pe care creierul lor le-a cununat pentru totdeauna, le-a pus pentru totdeauna antitetic faţă în faţă, figurile, situaţiile în care ei au simbolizat veşnica desfăşurare a celor ce se petrec pe lume, mereu numai poeţii sunt aceia cu care are de-a face fantezia sutelor de mii de oameni, iar bărbatul din omnibus, care şi-a vârât ziarul pe jumătate citit în buzunarul bluzei de muncitor, băiatul de prăvălie şi cusătoreasa, care-şi împrumută unii altora romanul de colportaj, şi toţi nenumăraţii cititori de cărţi fără valoare – nu e ciudat să te gândeşti? – în orele acestea, când ochiul lor zboară peste rândurile negre, se pun în relaţie cu poeţii, se supun puterii poeţilor, a acelor suflete singuratice despre a căror existenţă nu bănuiesc nimic, de ale căror producţii adevărate îi desparte pe ei şi pe alţii de felul lor o prăpastie atât de adâncă! Şi a căror spiritualitate, a căror căldură, legând atomii ce se-mprăştie în zbor, a căror magie este totuşi singura ce> ţine laolaltă şi aceste cărţi, făcând din ele o lume aparte, o insulă pe care poate locui fantezia. Căci fără această magie, care le dă o aparenţă de formă, cărţile acestea s-ar spulbera, ar fi materie moartă şi nici chiar mâna celui mai necioplit nu s-ar întinde după ele.

Dar mii de mâini se întind neîncetat după cărţile în care ştiinţa adună recoltele zilelor şi nopţilor de muncă; aceste cărţi şi descendenţa lor par a-şi fi făcut adepţii din capetele mai rafinate, mai complicate. Şi nu merg cu prea departe, dacă afirm din nou că aici se simte tot secreta nostalgie după poet, o nostalgie care, paradoxală ca unele imbolduri ale iubirii, simulează că nu-i pasă de obiectul tainicei sale dorinţe şi că-i întoarce pentru totdeauna spatele? Dar nu sunt oare, în reaâlitate, decât puţini, şi numai ei cei care lucrează într-o ştiinţă, care caută în ea esenţa ei adevărată, existenţa ei severă, închisă, înconjurată de hăul unei răceli veşnice – iar pentru sufletele

neexperimentate ale celor mulţi care caută, această răceală nu va fi fiind oare atât de înfricoşătoare, încât s-ar arde de ar atinge-o şi ar evita pentru totdeauna acest loc?

Faptul că există oameni care pot trăi într-o atmosferă atinsă de răceala de gheaţă a spaţiului infinit este unul din mistere/le spiritului, un mister cum este, pe de altă parte, existenţa poetului, a unor spirite carie pot trăi sub presiunea uriaşă a întregii existenţe concentrate – cum o fac poeţii. Dar aceasta nu este treaba celor mulţi, nu poate fi treaba lor. Căci ei se află în mijlocul vieţii, iar de la ştiinţă, luată în sensul ei pur, riguros, niciun drum nu duce înapoi în viaţă. Ştiinţei îi este inerentă o năzuinţă, la fel cum artelor le este inerentă năzuinţa de a deveni artă pură, din care pricină s-a şi spus (dar această spusă trebuie luată numai în sens metaforic) că artele năzuiesc să devină muzică. Năzuinţa de a se sublima în matematică este, dacă vreţi, singura trăsătură omenească a ştiinţelor, este, dacă vreţi, durabila lor înzestrare cu suflet omenesc, căci în felul acesta ele transpun măsurătoarea omenească în univers, iar ca atare, precum în vechea maximă, omul rămâne măsura tuturor lucrurilor. Dar chiar şi în această situaţie, drumul lor se avântă spre îngheţ şi singurătate. Iar cei mulţi care iau în mână iar şi iar aceste cărţi nu aleargă după gerul arzător al veşniciei; ei nu sunt adepţi, iar mulţimii lor care întreabă şi doreşte fără odihnă îi sunt destinate anticamerele. Nostalgia lor se îndreaptă spre sentimentele ce înlănţuie; sentimentele iscate de lume, sentimentele născute din idei sunt tocmai acelea la care adevărata, riguroasa ştiinţă trebuie să renunţe, dar tocmai acelea pe care le dă numai poetul. Cei care iau în mină cărţile de ştiinţă şi de semiştiinţă, aşa precum ceilalţi iau în mină romanele, ziarele, fiecare petic tipărit, nu vor să stea înfioraţi în goliciunea lor sub stele. Ei năzuie după ceea ce numai poetul le poate da, învelindu-le goliciunea cu faldurile veşmântului său. Căci a crea poezie – spusa aceasta se află undeva în însemnările zilnice ale lui Hebbel – a crea poezie înseamnă a înfăşură în jurul tău lumea ca pe o mantie şi a te încălzi. De această căldură vor ei să aibă parte şi de aceea acolo unde cred că se dedică ştiinţei, ei caută ruinele universului poetic; mintea, lor năzuie spre gândirea sensibilă, spre simţirea reflexivă, spre mijlocirea a ceea ce ştiinţa, în grandioasa ei renunţare, consideră a fi de nemijlocit. Ei însă îl caută pe poet şi nu-i spun pe nume.

Aşa fiind, poetul este de faţă acolo unde pare a nu fi şi se află

întotdeauna în alt loc decât în cel în care se presupune că se găseşte. Într-un mod ciudat, el locuieşte în casa timpului, sub scară, pe unde cu toţii trebuie să treacă şi nimeni nu-l ia în seamă. Nu seamănă el oare cu pelerinul princiar din vechea legendă, obligat să-şi părăsească princiara casă şi soţia şi copiii şi să plece în Ţara sfântă? Pelerinul se întoarce, dar mai înainte de a păşi pragul, era îndatorat să intre şi să locuiască în propria lui casă ca un cerşetor necunoscut, acolo unde îl îndrumau slugile. Slugile îl trimiteau sub scară, acolo unde noaptea era locul câinilor. Acolo locuieşte şi îi ascultă şi îi vede pe soţia, pe fraţii şi pe copiii săi, când urcă şi coboară scările, când vorbesc despre el ca despre un dispărut, ba chiar ca despre un mort, şi-l jelesc. Dar el este îndatorat să nu se dezvăluie, şi astfel locuieşte nerecunoscut sub scară, în propria-i casă.

Această sălăşluire nerecunoscută în propria casă, sub scară, printre câini, străin şi totuşi acasă: ca un mort, ca o fantomă în gura tuturor, stăpân pe lacrimile lor, găzduit în dragoste şi veneraţie; ca un om viu îmbrân

25 – Femeia fără umbră cât de ultima slujnică şi trimis printre câini, fără vreo funcţie în această casă, fără slujbă, fără drepturi, fără altă îndatorire decât să trândăvească şi să zacă şi să cântărească toate acestea pe un cântar invizibil, să cântărească toate acestea, necontenit, ziua şi noaptea şi să trăiască o durere uriaşă, o satisfacţie uriaşă, să posede toate acestea aşa cum stăpânul unei case nu-şi posedă niciodată casa – căci posedă el întunericul care învăluie în timpul nopţii scara, posedă el neobrăzarea bucătarului, înfumurarea grăjdarului, suspinele ultimei slujnice? El însă, care zace fantomatic în întuneric posedă toate acestea: căci fiecare dintre acestea este o rană deschisă în sufletul său şi arde ca o piatră de granat pe veşmântul său ceresc – această sălăşluire nerecunoscută nu este decât o parabolă, o parabolă care mi-a venit în minte, fiindcă nu cu multe săptămâni în urmă am citit această legendă în vechea carte *Faptele romanilor* – dar cred că are puterea de a ne conduce spre cele despre care vă vorbesc, nişte lucruri care nu sunt mai puţin fantastice, dar care fac parte totuşi din ceea ce, ca să ne liniştim, numim realitate, numim prezent: spre faptul că eu îl văd pe poet locuind în casa vremii acesteia şi-l simt trăind în acest prezent, în această realitate care ne este dată s-o locuim.

Poetul se află aici şi nu este treaba nimănui să-i pese de

prezenţa lui. El se află aici şi-şi schimbă în tăcere locul şi nu este altceva decât ochi şi urechi şi-şi ia culoarea de la lucrurile pe care stă. Este spectatorul, nu, tovarăşul ascuns, fratele tăcut al tuturor lucrurilor, iar schimbarea culorilor sale este un chin lăuntric, căci el suferă pentru toate lucrurile, iar în timp ce suferă pentru ele, le savurează. A savura suferind, acesta constituie întregul conţinut al vieţii sale. Suferă pentru că le simte atât de intens. Şi suferă pentru fiecare în parte tot atât cât pentru masă; suferă din pricina izolării lor şi suferă din pricina corelaţiei lor; din pricina a ceea ce este eminent şi a ceea ce este lipsit de valoare, a ceea ce este sublim şi a ceea ce este ordinar; suferă din pricina stărilor lor şi a gândurilor lor; suferă chiar şi din pricina lucrurilor doar gândite, a fantomelor, a avortonilor imaginari ai acestei vremi, de parcă ar fi oameni. Căci pentru el, oameni şi lucruri şi idei şi vise sunt totuna: el cunoaşte numai fenomene care apar în faţa lui şi din pricina cărora suferă şi, suferind, îşi află fericirea. El vede şi simte; cunoaşterea lui capătă accentul simţirii, simţirea lui, agerimea cunoaşterii. Nu poate lăsa nimic de-o parte. Nu-i e îngăduit să-şi închidă ochii în faţa nici unei făpturi, nici unui lucru, nici unei fantome, nici unei năluciri a unui creier omenesc. Este ca şi cum ochii săi n-ar avea pleoape. Nu poate alunga de la sine niciun gând ce-l asaltează, ca şi când ar aparţine unei alte ordini a lucrurilor. Căci în ordinea lucrurilor ce-i este proprie trebuie să se încadreze orice lucru. În el, totul trebuie şi vrea să se adune. El este cel ce reuneşte în sine elementele vremii sale. În el, sau nicăieri altundeva în prezent.

Dar ţesăturile sunt învârstate cu fire încă mai fine, iar dacă niciun ochi nu le percepe, ochiul său nu le poate tăgădui. Pentru el, prezentul este întreţesut într-un mod indescriptibil cu trecutul: în porii trupului său, el simte ceea ce a fost trăit din zile trecute până astăzi de îndepărtaţi moşi şi strămoşi necunoscuţi vreodată, de popoarele dispărute, de vremuri apuse; numai ochiul său, nu şi al altuia, este atins – cum s-ar putea el feri! – de focul viu al stelelor mistuit demult de spaţiul îngheţat. Căci aceasta este singura lege sub care stă: să nu interzică nici unui lucru să pătrundă în sufletul său, iar raza sclipitoare a unei stele pe care a trimis-o cu trei mii de ani în urmă o lume şi care îi atinge astăzi ochiul, ca şi tresărirea târzie în ţesătura trupului său a unei emoţii străvechi, aproape imperceptibilă nu-i sunt mai străine decât un om viu care-ntinde spre el mâinile. Aşa cum

simţul cel mai lăuntric al tuturor oamenilor creează timp şi spaţiu şi lumea lucrurilor în jurul acestora, tot astfel creează el o lume de relaţii din trecut şi prezent, din animale şi oameni şi vis şi lucru, din cele mari şi din cele mici.

El creează. Dureri surde, destine mărginite pot sălăşlui vreme îndelungată în sufletul său şi i-l pot îmbiba lăuntric cu suferinţă, iar în altă oră, va oglindi el în sufletu-i deschis cerul înstelat. El este amantul suferinţei şi amantul fericirii. Este adoratorul vrăjit al marilor oraşe şi adoratorul vrăjit al singurătăţii. Este admiratorul pătimaş al lucrurilor ce dăinuie din veci şi al lucrurilor existente abia de astăzi. Londra în ceaţă, cu procesiunile fantomatice ale şomerilor, ruinele templului de la Luxor, pleoscăitul unui izvor din pădure, urletul unor maşini uriaşe: trecerile nu sunt niciodată anevoioase pentru el, şi el lasă uimirea izolată acelora a căror fantezie este mai greoaie – căci pe el nu-l uimeşte nimic, fiindcă nimic nu apare în faţa lui cu totul pe neaşteptate, totul este pentru el ca şi cum ar fi existat dintobdeauna, iar totul chiar şi există, există concomitent. El nu se poate lipsi de niciun lucru, dar de fapt nici nu poate să piardă nimic, nici chiar prin moarte. Pentru el morţii înviază, nu când vrea el, ci când vor ei, iar ei înviază necontenit pentru el. Creierul său este unicul loc în care le este îngăduit să mai trăiască o dată pentru un atom de timp şi unde, ei, care sălăşluiesc poate în încremenirea singurătăţii, au parte de nemărginita fericire a celor în viaţă; întâlnirea cu tot ceea ce trăieşte.

Morţii trăiesc în el, căci pentru patima lui de a admira, de a fi uimit, de a cunoaşte, această dăinuire nu constituie o limită. El nu poate uita nicicând pe de-a-ntregul ceea ce a auzit odată, un cuvânt, un nume, o aluzie, o anecdotă, o imagine, o umbră, care i-au căzut în suflet. Nu poate considera nimic de pe lume şi dintre lumi ca *non civenu*[18]. Adoră în linişte orice adiere l-a atins, fie şi din mormânt. I se pare firesc să-i fie dragi Mirabeau din cauza elocvenţei sale şi Frederic al doilea din cauza grandioasei lui singurătăţi, şi Warren Hastings din cauza curajului său şi prinţul de Ligne din cauza politeţii sale şi Maria Antoaneta din cauza eşafodului, şi sfântul Sebastián din cauza săgeţilor. Dar, pe lângă aceştia, fantezia lui aleargă şi după fiecare aventurier obscur despre care informează ziarele, de dragul

18 Neavenit *(franc.).*

aventurilor lui, după cel bogat, de dragul bogăţiei lui, după cel sărac, de dragul sărăciei lui. Fiecare categorie socială doreşte să aibă un Pindar al său, dar îl şi are. Când trece prin dreptul casei olarului sau al casei cizmarului şi se uită înăuntru pe fereastră, poetul îndrăgeşte meşteşugul olarului sau al cizmarului într-atâta, încât n-ar mai pleca niciodată de la fereastră, dacă n-ar trebui după aceea să-l privească pe vânător, sau pe pescar, sau pe măcelar.

Aud câteodată în conversaţii sau citesc în vreun ziar plângerea că poeţii din vremea noastră nu descriu ceva ce ar fi vrednic de descris, de exemplu conţinutul unor industrii, ori ceva similar. Dar în măsura în care în aceste întreprinderi viaţa capătă o formă proprie, un ritm nou prin deosebita concentrare laolaltă sau prin deosebita izolare a oamenilor, în măsura în care în aceste întreprinderi oamenii, în mod individual sau mulţi împreună, intră într-o relaţie deosebită cu natura, în măsura în care asupra acestui loc cad lumini deosebite, în măsura în care infinita capacitate de simbolizare a materiei aruncă asupra oamenilor umbre şi lumini noi, neaşteptate, poeţii se vor năpusti asupra acestui lucru nou, asupra acestei noi texturi de lucruri, datorită pasiunii profunde ce-i îmboldeşte să ordoneze fiecare lucru nou în întregul pe care-l poartă în ei, datorită pasiunii lor neînfrânate de a pune în corelaţie tot ceea ce există. Căci ei sunt conjuraţi tăinuiţi ce nu cunosc măsura, ei fac eroi al lor nu numai din Alexandru şi Cezar, nu numai din Heloisa şi Werther, nu: pentru simţurile lor mereu mai ascuţite se spiritualizează până şi existenţa cea mai modestă, situaţia cea mai precară; acolo unde, aproape din ireal, zvâcneşte şi cea mai slabă flacără a unei existenţe proprii, a unei dureri deosebite, ei sunt prezenţi şi ţes laolaltă într-o existenţă fantomatică cele netrăite şi aura de abur ce le înconjoară.

[Pe când cirăm copil, mi-aduc aminte ca acum, nu-mi puteam elibera adesea ore în şir fantezia de chinul animalelor, al cailor maltrataţi, al animalelor închise în cuşti, al marilor prizonieri cu priviri triste, care se plimbă necontenit între zăbrele şi perete. Şi mă gândeam – mai târziu însă am uitat cu totul – la un îmblânzitor de animale care-şi ucide leii, le aruncă nişte carne otrăvită. Gârdul acesta se ivea în sfera unei simţiri copilăreşti tulburi, dar intense, nu era atât de clar cum îl exprimă aceste cuvinte, nu era decât o durere surdă şi zugrăvirea compătimitoare, pe jumătate îngrozită a unei situaţii în care se amestecau ceva chinuitor şi ceva mântuitor. Au venit alţi ani şi

am uitat cu totul aceste lucruri. Mii de copii suferă din pricina chinului îndurat de animale mai mult decât lasă să se bănuiască. Asemenea dureri surde există în timpul nostru precum altele în alte timpuri. Dar nu este ciudat că toate îşi află expresia, îşi află poetul care le mântuieşte, mai devreme sau mai târziu? Mi-a fost dat să regăsesc dintr-odată reflecţiile mele tulburi din copilărie exprimate într-o carte: întreaga tristeţe indescriptibilă a îmblânzitorului de lei care-şi ucide animalele, animalele lui, pe care le iubeşte. (într-o seară, le aruncă nişte carne otrăvită – dintr-un motiv oarecare este constrâns să facă acest lucru, iar animalele mor pe încetul în circul gol, la lumina unei lămpi cu gaz.) Este cartea unui scriitor danez, şi ar fi fost lesne să nu-mi fi căzut niciodată în mină – dar s-a întâmplat numai ceea ce era firesc, anume ca un poet să se delecteze cu o tristeţe de neînţeles, de nedescris, a cărei realitate este dată în viaţa pe care o trăim. Există şi alte lucruri similare în aceeaşi carte. Ceea ce este urât şi trist în existenţa chelnerilor, înjosirea acestora, grotescul – fiecare om se gândeşte odată la aşa ceva, dar apoi uită iar. În această carte daneză există o povestire şi despre asemenea existenţă. Aceste povestiri sunt un fel de ciudate esenţe concentrate, obţinute din otrăvurile pe care le secretează în el corpul societăţii, otrăvurile oboselii lui, uşoarele lui intoxicări cronice. Dar adoratorul tuturor lucrurilor, adoratorul tuturor durerilor trebuie să culeagă aceste lucruri ca pe nişte flori, nu poate altfel, căci sunt mai puternice decât el. Moartea animalelor otrăvite, foamea deosebit de lacomă a chelnerului îl ademenesc precum l-au ademenit pe altul faptele lui Ahile şi călătoriile şi suferinţele mult încercatului Odiseu. La ce faptă omenească ar putea să rămână vreme îndelungată nepăsător poetul, el care caută necontenit o parabolă pentru propria-i faptă veşnic neîntreruptă…?! Cu o siguranţă proporţională cu înzestrarea sa, poetul va lăsa deoparte ceea ce este într-o activitate materie, dar cum ar putea să treacă pe lângă ceea ce e propriu, spiritualitate, creaţie, aventură şi trăire magică proprie în viaţa neguţătorului, chimistului, financiarului?]19.

El nu poate trece pe lângă niciun lucru oricât de insignifiant, cum ar fi faptul că pe lume există morfină, că au existat cândva Atena şi Roma şi Cartagina, că au existat târguri de oameni şi că există târguri

19 Numai în prima formă publicată *(nota editorului german).*

de oameni, că există Asia şi există Tahiti, raze ultraviolete şi schelete de animale din vremuri preistorice; acest mănunchi de fapte şi miriade de asemenea fapte din toate categoriile de lucruri sunt pentru el întotdeauna prezente în vreun fel, stau pe undeva în întuneric şi-l aşteaptă, iar el trebuie să ţină cont de ele. El trăieşte, şi trăieşte neîncetat sub o presiune atmosferică incomensurabilă, asemeni scafandrului în adâncurile mării, şi numai organizarea cea mai ciudată a sufletului său îl face capabil să reziste la această presiune. El nu poate respinge nimic de la sine. El este locul unde forţele timpului cer să se împace între ele. El seamănă cu seismograful, pe care-l face să vibreze orice cutremur, fie şi la mii de mile depărtare. Nu că s-ar gândi neîncetat la toate lucrurile de pe lume. Dar ele se gândesc la dânsul. Ele se află într-însul, îl domină. Chiar şi orele sale mohorâte, depresiunile sale, confuziile sale nu sunt stări personale, ele se aseamănă cu tresăririle seismografului, iar o privire suficient de pătrunzătoare ar citi în ele ceva încă mai tainic decât în poeziile sale. Durerile lui sunt constelaţii interioare, configuraţii ale lucrurilor într-însul, pe care el nu are puterea să le descifreze. Fapta sa neîncetată este o căutare de armonii în sine, o armonizare a lumii, pe care el o poartă în sine. În orele sale supreme, nu are nevoie decât să strângă laolaltă lucrurile, iar ceea ce pune el laolaltă devine armonios.

Dar dumneavoastră doriţi să savuraţi această armonie, iar uneori vi se pare poate că poeţii acestor vremuri vă rămân datori. Poeţii, mă auziţi asigurându-vă, adună laolaltă toate lucrurile, purifică durerile surde ale epocii, printre ei totul devine sunet, iar sunetele se reunesc: şi totuşi – dumneavoastră aţi citit prea multe cărţi dintre acestea, erau cărţi poetice, era materie a poetului în ele, dar nimic din această magie supremă. Aţi vrut să fugiţi de starea de fărâmiţare a acestei lumi şi aţi dat din nou de fărâmiţare. Aţi dat de toate elementele existenţei scoase la iveală: mecanismul spiritului, stările materiale, relaţiile echivoce ale existenţei, toate zăcând haotic ca mormanele de materiale pentru construirea unei case. Aţi dat în aceste cărţi de aceeaşi atomizare, de aceeaşi descompunere a omenescului în elementele sale, de dezintegrarea a ceea ce-l formează împreună pe omul superior, iar dumneavoastră doreaţi să priviţi în această oglindă vrăjită, pentru ca din ea ceea ce e pustiu să vă întâmpine ca o construcţie, ceea ce e mort ca ceva viu, ceea ce e descompus ca ceva în veşnică înflorire. Desigur, simţiţi ce este poetic în toate aceste

încercări, dar, vă întrebaţi, prin aceasta s-a şi autentificat poeticul?

Oare din aceste suflete poetice nu iradiază o nelinişte febrilă încă mai mare, în loc de liniştire? Nu sunt ele asemeni organelor sensibile ale acestui corp mare, datorită cărora cerinţele disparate ce ne asaltează răscolesc încă mai sălbatic sufletul? Nu creează ele fantome acolo unde privesc şi nu însufleţesc până şi părţile dezagregate ale creaţiei provocând confuzie şi nelinişte? Toate aceste întrebări vi le puneţi cu voce din ce în ce mai tare, în vreme ce absorbiţi, şi încă nerăbdători, cele scrise şi vă simţiţi provocaţi cu violenţă „să aplicaţi odraslei epocii unitatea de măsură a absolutului" şi să cereţi de la cei ce-ar putea fi poeţii epocii lor prestaţia poetică supremă, singura esenţială, sinteza conţinutului epocii. Nu vreţi să mai ţineţi seama doar de simpla existenţă a elementului poetic, a esenţei poetice, de care, veţi fi bucuroşi de acord cu mine, epoca aceasta nu e mai puţin pătrunsă decât altele – pretindeţi rezultate.

În opera lui Schiller, în opera lui Hebbel, chiar dacă mai puţin uşor de descifrat, găsiţi, respectiv, suma unei epoci, de asemenea, sunteţi aproape dispuşi să recunoaşteţi acelaşi lucru enigmaticului Novalis – şi înţelegeţi perfect că nu vorbesc în această privinţă de Goethe, că nu am numit în primul rând opera lui, fiindcă aceasta nu realizează numai sinteza unei epoci limitate, ci a doua ere succesive şi ca atare noi, cei de astăzi, încă n-o putem cuprinde cu privirea. Dar încotro v-aţi întoarce privirea, poeţii vremii noastre vă rămân datori cu ceva similar. S-ar mai putea totodată să vi se pară că la această neîndeplinire a datoriei se mai adaugă şi o uşoară îndărătnicie caracteristică, o atitudine de un egoism conştient, o întoarcere a feţei de la cele ce par a fi problemele cele mai acute ale vremii, un joc de-a v-aţi ascunselea. Vedeţi, şi vedeţi cu mirare cât de puţin îşi aduc aminte poeţii de funcţia lor, cum, cu un orgoliu în care se amestecă şi ceva dispreţ, lasă în seama altor persoane să joace în anume clipe rolul de avocat şi orator al epocii. S-ar zice că se află o prăpastie între atitudinea lor şi atitudinea lui Schiller, care a fost într-o măsură atât de mare heraldul conştient, elocvent al epocii sale, între atitudinea lor şi aceea a lui Hebbel care, stând cu ochii fără somn în întuneric, simţea necontenit în mâna sa cumpăna valorilor urcând şi coborând. S-ar părea că poeţii din vremea noastră sunt conştienţi, într-o ciudată mărginire, numai de trăirile inepuizabile ale calităţii lor de poeţi şi niciodată şi nicăieri de funcţia ce li s-a încredinţat. Că, atunci când îşi

creează operele, au a face numai şi numai cu cea mai tăinuită plăcere proprie, cu o baie grăbită în viaţă, cu o smulgere la sine şi o repunere în libertate a valurilor scânteietoare ale vieţii. Că în creaţia lor – atunci când vrem să contemplăm această latură întoarsă a lucrurilor, iluminată tainic – ei ar năzui doar spre odihnă, că ar dori să se arunce în vreun pat oarecare, să se lase rotiţi într-un vârtej nesfârşit, precum faimosul Satan al lui Karamazov năzuia să se întrupeze într-o grăsană nevastă de negustor cu o greutate de trei chintale şi jumătate şi să creadă în toate cele în care credea ea.

Mi se pare uneori că simt cum pluteşte în aer acest mod de a privi lucrurile, această aversiune mai mult simţită decât gândită, această uşoară tensiune de nerăbdare, această sentinţă nerostită a unei epoci asupra poeţilor ei, care sunt de faţă şi totuşi par a nu fi de faţă pentru ea. Care se scufundă neîncetat în elementele epocii şi par a nu se ridica niciodată deasupra elementelor. A căror eternă dăruire faţă de material (şi se distinge atât de puţin dacă e vorba de un material din lumea exterioară sau din cea interioară) exprimă ceva ca un fel de renunţare la sinteză, o sustragere, o resemnare nedemnă şi de neînţeles.

Am câteodată impresia că ochiul epocii, o privire severă, interogativă, greu de suportat se aţinteşte asupra existenţei multor poeţi ca asupra unei ciudate viziuni neliniştitoare. Că poeţii simt această privire aţintită asupra lor, că simt multitudinea, comunitatea, înlănţuirea lor fatală şi caracterul de neînţeles şi totuşi copleşitoarea necesitate a făptuirii lor. Iar pentru această făptuire nu se poate găsi nicio formulă, dar ea stă sub porunca necesităţii şi este ca şi cum ei cu toţii ar construi o piramidă, reşedinţa uriaşă a unui rege mort sau a unui zeu nenăscut.

Căci ei se află aici. Se află aici şi au o îndatorire: să savureze în suferinţă infinitatea fenomenelor, iar din savurarea în suferinţă să creeze viziunea, să creeze în fiecare secundă, cu fiecare bătaie a pulsului, sub o presiune de parcă deasupra lor s-ar afla oceanul, să creeze, fără a beneficia de vreo lumină, fie şi a unui lămpaş de mină, să creeze, înconjuraţi de vuietul unor voci batjocoritoare, provocatoare de confuzie; să creeze din niciun alt imbold decât din acela fundamental al naturii lor, să creeze corelaţia dintre cele trăite, armonia suportabilă a fenomenelor, să creeze ca furnicile, mereu tulburate, mereu creând, să creeze ca păianjenul, torcându-şi firul scos

din propriul trup, care-l poartă peste abisul existenţei.

Dar acesta este un lucru pe care fiecare în parte trebuie să-l dea – dar cei de-o seamă sunt mulţi şi simt împreună (cum ar putea să nu simtă împreună, dacă simt fiecare presiune a aerului, fiecare adiere a respiraţiei unuia dintre ei, care a murit cu mii de ani în urmă?), simt împreună că trăiesc, simt mâinile tuturor lucrând împreună la aceeaşi ţesătură, simt miile lor de mâini trăgând una lângă alta, în întuneric, de aceeaşi frânghie fără sfârşit. Iar pentru această făptuire nu se poate găsi nicio formulă, însă ea stă sub porunca necesităţii. Peste această întreagă străduanie tăcută cade, ni s-ar părea, severa privire interogativă a epocii… Cum însă, dacă acestei priviri nu i-ar replica nimeni, dacă nimeni n-ar fi dator nici astăzi nici mai târziu cu un răspuns la această întrebare?

Nu ne trezim câteodată din somn, credem că ne trezim, auzim totul, vedem totul, şi totuşi suntem ameţiţi în adâncul sufletului, plini de secretele otrăvuri lecuitoare ale somnului şi stăm aşa culcaţi un scurt răstimp, iar gândirea noastră în aparenţă trează aruncă asupra unei oarecare adâncimi a existenţei noastre o privire înspăimântător de dură şi plină de chin? Nimic nu rezistă acestei priviri. Cum suport eu aşa ceva? întreabă teribil în noi o voce. Cum trăiesc şi suport aşa ceva şi nu-mi pun capăt zilelor? Căci nu există un răspuns suportabil. Va veni ziua, cu clopote de utrenie şi glasuri de păsări, lumina va deveni vie, dar acest lucru nu se va schimba. Dacă readormim însă o singură dată, toate acestea au pierit, stârpite prin dulcele balsam al vieţii. Tot astfel mi se pare mie că vremea noastră, ameţită în forul ei cel mai lăuntric de otrăvuri cu efect misterios, a deschis din când în când ochii şi şi-a aţintit privirea înfricoşător de interogativă asupra tuturor acestora. Dar este privirea sfredelitoare a unui adormit şi nimeni, nici astăzi, nici mai târziu, nu-i va fi dator cu un răspuns.

Niciodată o vreme trează nu va mai cere iar de la poeţi, nici de la vreunul în parte, nici de la ei toţi laolaltă, expresia ei retorică exhaustivă, suma ei stabilită în formule abstracte. Secolul din care ne smulgem a făcut pentru noi fenomenele prea tari, a aţâţat prea violent dansul fantomatic al fenomenelor mute, a năpustit cu prea multă putere asupra noastră taina mută a naturii şi umbra tăcută a trecutului. O vreme trează va cere de la poeţi mai mult şi lucruri mai pline de taină. Un proces uriaş a dat o înfăţişare nouă trăirii poetului, iar, totodată, prin aceasta trăirii celui pentru care poetul există:

individul. Poetul şi cel pentru care există poezia nu mai seamănă cu figurile corespunzătoare din vreo oarecare epocă din trecut. Nu vreau să spun în ce măsură par să semene ei mai mult cu preotul şi credinciosul sau cu cel iubit şi cel ce iubeşte în sensul dat de Platon, sau cu vrăjitorul şi cel vrăjit. Căci aceste comparaţii ascund tot atât cât dezvăluie dintr-o relaţie incomprehensibilă, în care se amestecă magiile diferite ale tuturor acestor relaţii cu alte elemente fără nume care aparţin numai zilei de astăzi.

Dar relaţia incomprehensibilă există. Cartea există, plină de puterea ei asupra sufletului, asupra simţurilor. Cartea există şi spune în şoaptă unde se poate obţine din viaţă plăcerea şi cum piere plăcerea, cum se obţine puterea asupra oamenilor şi cum trebuie suportată ora morţii. Cartea există, iar în ea esenţa înţelepciunii şi esenţa ispitirii. Cartea există şi tace şi vorbeşte şi este cu atât mai echivocă, mai primejdioasă, mai plină de mister, cu cât totul este mai echivoc, mai primejdios şi mai plin de mister în această vreme peste măsură de incomprehensibilă, în sensul cel mai înalt poetică. N-are niciun sens să stabilim o antiteză ieftină şi să opunem cărţilor viaţa. Căci dacă n-ar fi un element al vieţii, un element extrem de echivoc, labil, periculos, magic al vieţii, cărţile nici n-ar exista şi n-ar merita să irosim nici măcar un cuvânt ca să vorbim despre ele. Dar ele sunt în mâna fiecăruia altceva şi trăiesc abia când se întâlnesc cu un suflet viu. Ele nu vorbesc, ci răspund, ceea ce face dintr-însele demoni. Va veni timpul sintezei lor, dar în mii de ore întunecate izvoarele ce ţâşnesc din adânc nu se refuză insului – iar eu, când observ aceste lucruri în corelaţia lor tainică, mai frumoasă, nu ştiu dacă-mi mai este îngăduit să vorbesc despre odrasle mizere, de vreme ce totuşi, după epoci pustii, cele născute din suflet acţionează din nou asupra sufletului. Niciodată înainte de zilele noastre solicitanţii nu şi-au apropiat într-atâta întregul eu de poezie; şi asupra lor, ca asupra poeţilor înşişi, acţionează constrângerea de a nu lăsa nimic în afară. În cei ce-şi apleacă ochii lacomi asupra cărţilor e o luptă, un haos care vrea să se nască, la fel ca şi în cei ce au dat la iveală cărţile. În cei ce citesc (în cei câţiva, în cei rari, totuşi nu atât de rari cum s-ar putea gândi cineva), şi în ei, ca într-o baie de viaţă, tot ceea ce este întunecat vrea să se salveze, tot ceea ce este distonant să fie uitat, totul vrea să se adune laolaltă. Şi pentru ei, ca pentru cel ce creează, sufletul se salvează de materie, nu respingând-o, ci cuprinzând-o cu atâta intensitate, încât o

străpung. Şi pentru ei, în clipele lor supreme, nimic nu este departe, nimic aproape, nicio stare a sufletului de neatins, niciun lucru josnic, josnic. Şi lor li se întâmplă la fel ca poeţilor, iar în asemenea clipe respiraţia lor este putere creatoare. În aceste ore rare, care constituie o trăire şi care nu pot fi ceva voit, ei nu citesc nimic în care să nu creadă, la fel cum poeţii nu pot suporta să întruchipeze ceva în care nu cred. Spun „să creadă" şi o spun într-un sens mai profund decât răsună, mă tem, pentru dumneavoastră în graba acestei conferinţe care se îndreaptă spre sfârşit. Dau cuvântului alt sens decât pierderea de sine sub vraja fantastică a creaţiei poetice, uitarea propriei existenţe deasupra cărţii, o scurtă şi seacă fascinaţie. Ceea ce am vrut să spun este tocmai contrariul: am dorit să iau cuvântul în întreaga profunzime a sensului său. Îl înţeleg în deplina sa semnificaţie religioasă: a considera un lucru drept adevărat dincolo de orice aparenţă a realităţii, a pătrunde şi a fi pătruns până în fundul sufletului, a găsi odihnă în vârtejul existenţei. În acest fel cred poeţii ceea ce întruchipează şi întruchipează ceea ce cred. În creaţia lor se năpusteşte universul, dar viziunile lor sunt puncte care poartă pentru ei clădirea lumii. Cuvântul viziune trebuie însă luat aşa cum îl dau eu, nu trebuie legat de nicio noţiune preconcepută; prin această noţiune trebuie înţeleasă adevărata străpungere a materiei celei mai mărginite, ca şi uriaşa privire cuprinzătoare a celor ce se petrec în cosmos – de acest lucru vreau să vă încredinţez, căci dumneavoastră şedeţi în faţa mea, mulţi oameni, iar eu nu ştiu cui vorbesc, eu însă vorbesc numai pentru cei ce vor să mă însoţească, nu pentru cel ce şi-a dat cuvântul că va respinge de la sine toate acestea. Pot vorbi numai pentru cei pentru care creaţia poetică există. Pentru cei prin a căror existenţă poeţii capătă o viaţă. Căci ei sunt cei ce veşnic răspund, iar fără cei ce întreabă, cel ce răspunde este doar o umbră. Firește, este vorba înainte de toate despre viaţă şi despre cei vii, despre bărbaţii şi femeile din această vreme, singurii ce există realmente pentru noi; numai pentru ei par a exista trecutul şi viitorul; pentru ei se înfierbântă sorii şi s-au format sorii; pentru ei au existat timpurile străvechi şi pădurile şi animalele uriaşe peste măsură; pentru ei s-au prăbuşit Roma şi Cartagina; toate acestea s-au petrecut fiindcă ei trebuiaiu să trăiască astăzi şi să respire aşa cum trăiesc şi respiră şi să fie învăluiţi în această carne plină de viaţă, iar umezeala ochilor lor să strălucească aşa şi părul să fie pus în jurul fumţii lor aşa cum e pus acum. Despre

aceştia e vorba, şi despre durerile şi plăcerile lor, despre înlănţuirile lor şi despre singurătatea lor. Este însă o antiteză fără sens să opui opera poetică acestor oameni vii ca pe ceva străin, de vreme ce opera poetică este o funcţie a celor vii. Căci ea nu trăieşte: este trăită. Pentru cei care-au trăit vreodată sute de pagini din Dostoievski, sau au trăit chipul Qtiliei din *Afinităţi elective,* sau au trăit o poezie de Goethe, ori o poezie de Ştefan George, pentru ei eu nu spun ceva surprinzător, atunci când le vorbesc despre această trăire ca despre o trăire religioasă, probabil singura trăire religioasă de care au devenit vreodată conştienţi. Dar trăirea este de nedescompus şi de nedescris. Îţi poţi aminti de ea, dar nu poate fi apropiată de cele de neatins. Cine se pricepe să citească, citeşte ca un credincios. Fiindcă se situează cu tot sufletul în viziune. Nu lasă nimic dintr-însul afară: Pentru o clipă vrăjită, totul îi este la fel de aproape, la fel de departe, căci simte o relaţie cu toate. N-a pierdut nimic din trecut, viitorul nu are să-i aducă nimic. Pentru o clipă vrăjită, el este victorios asupra timpului. Unde se află el, se află totul, şi totul e salvat de orice distonanţă. Cele singulare sunt pentru el multe, căci el le vede simbolic, faptul izolat este pentru el totul, şi e fericit fără imboldul speranţei. El nu se uită pe sine, este al său pe de-a-ntregul, în această unică clipă, este egal cu sine însuşi.

Aud deseori că unele cărţi sunt numite naturaliste, altele psihologice, altele simboliste, iar altora li se dau felurite alte nume care, ca şi acestea, nu spun nimic. Cred că niciuna dintre aceste caracterizări nu are nici umbră de sens pentru cineva care se pricepe să citească. Nu cred că are vreo importanţă pentru viaţa lăuntrică a oamenilor vii nici altă dispută ce provoacă furtuni, mă refer la disputa privind mărimea şi micimea unui poet sau a altuia, ierarhizarea lor, faptul dacă poeţii în viaţă sunt cu mult mai mărunţi decât cei morţi. Căci eu cred că pentru insul luat în parte, pentru cel ce cunoaşte trăirea cititorului, pentru acela poeţii morţi drumeţesc printre cei în viaţă şi-şi trăiesc a doua viaţă. Pentru el există *un* semn imprimat pe plăsmuirea poetică: faptul că aceasta s-a născut din viziune. Altminteri, de alte deosebiri nu-i pasă. El nu-i aşteaptă pe poeţii mari. Pentru el este întotdeauna mare poetul ce-a dăruit sufletului său incomensurabilul. Singura deosebire pe care o face este aceea dintre cărţile poetice şi celelalte nenumărate cărţi, odraslele ciudate ale imitaţiei şi ale confuziei. Dar şi în ele respectă urma spiritului poetic şi posibilitatea ca din ele să cadă o rază în sufletele foarte tinere, foarte

necizelate. El nu aşteaptă ca timpul să-şi afle sinteza valabilă pentru totdeauna într-un poet elocvent, într-unul ce dă răspuns la toate întrebările, într-un herald şi un avocat. Căci această sinteză se realizează în mii de puncte ascunse, în el şi în cei de-o seamă cu el; şi, întrucât e conştient că poartă epoca în sine, că e unul ca toţi, unul pentru toţi, un om, un ins ca atare şi totodată un simbol, socoate că acolo de unde bea el trebuie să se stingă şi setea epocii. Da, în vreme ce se dăruie viziunii şi poate să creadă în ceea ce un poet îl face să vadă – să pătrundă intim fie o figură omenească sau materia brută a vieţii, fie uriaşa apariţie a chipului orfic – în vreme ce izbuteşte să trăiască simbolic produsul cel mai tainic al vremii, ceea ce a rezultat sub presiunea lumii întregi, ceea ce se află sub umbra trecutului şi ceea ce zvâcneşte sub taina prezentului presant, în vreme ce trăieşte opera poetică, plăsmuirea seismografică, opera tainică a aceluia care este sclavul tuturor lucrurilor vii şi o joacă a fiecărei presiuni a aerului, în vreme ce, prin mijlocirea unei asemenea plăsmuiri dintre cele mai intime a epocii, trăieşte fericirea de a-şi simţi eul egal cu sine şi sigur să plutească în prăvălirea existenţei, pentru el noţiunea de timp piere, iar viitorul, ca şi trecutul, se transferă într-un prezent unic.

MASA CU CĂRŢI

J$_4$ r fi, eventual, cu putinţă ca din când în când să se vorbească despre cărţi, fără ca acestea să fie simple pretexte. Căci asupra unui lucru trebuie să cădem de acord: noi, cu toţii, nu citim puţin. Dacă faptul acesta este un obicei prost al nostru, apoi a fost şi obiceiul prost al lui Goethe, şi obiceiul prost al lui Napoleon şi al câtorva altor oameni nu lipsiţi cu totul de resurse personale. Firește, Beethoven s-a putut duce de la Dobling la Sievering fără vreo carte în buzunar. Ne vom trage deci de-o parte şi-l vom lăsa să treacă.

Aici pe masă, în stânga şi-n dreapta, se adună mereu vrafuri de cărţi. E cu neputinţă să ştii despre toate de unde vin. Sunt luate de pe masă, distribuite în rafturi, făcute să dispară în şirurile surorilor lor, dar îndată se îngrămădesc în loc altele noi. Şi aşa se întâmplă în camerele aproape tuturor oamenilor. E întotdeauna nevoie să împingi câteva la o parte, ca să te poţi aşeza. Sunt risipite peste tot pe unde alte lucruri nu sunt risipite: în trenuri, în holurile hotelurilor. Pe scurt: pretutindeni. Domeniul cel mai ireal, himera cea mai grozavă, aşa-numita realitate, este ticsită de ele. Cele mai vulgare discuţii ale oamenilor se lasă pe ele ca vrăbiile ciripitoare pe sârmele de telegraf.

Câteodată vin momente când resimţim existenţa lor ca pe ceva de spaimă, iar enorma lor masă ca pe un coşmar în plină zi. Dar deodată le simţim iarăşi în noi, „ca pe nişte mâini de duhuri în spaţii zăvorâte". Din forul nostru lăuntric se limpezeşte încredinţarea că unora dintre ele le datorăm clipe de nemăsurată încântare. Şi e cu putinţă să mai vină una de felul acelora. Una care ne sare în suflet şi ne duce cu sine ca un demon. Una care preschimbă durerile – noastre reale într-o fericire ireală, sau – nu ştiu – durerile noastre ireale într-o fericire

—!

reală. Cum să poţi spune ceva rău despre ele? Sunt singurii mesageri într-o lume a înstrăinării, a însingurării fără de măsură. Iar a vorbi despre, ele – a vorbi despre ele nu e poate cea mai josnică dintre trivialităţi: ele sunt mediul în care – dacă vorbeşti despre ele aşa cum trebuie – se cristalizează inexprimabilul.

Dar nu e prea uşor să vorbeşti despre ele. De îndată ce o persoană oarecum străină se apropie de masă şi răsfoieşte o carte sau alta, se şi iscă o uşoară stinghereală. Te încearcă un sentiment de responsabilitate şi nu ştii cum să scapi de el. Ai putea să spui: „Nu ştiu dacă vă pot recomanda această carte. Trăim o viaţă în care nimic nu e stabil. Suntem aidoma copilului care, aflându-se într-un parc al copiilor, s-a pierdut de guvernanta lui. În dreapta, nişte copii se joacă leapşa şi se bucură, dar printre ei nu e. În stânga, nişte copii se joacă baba-oarba şi se bucură, dar printre ei nu e. Iar ca să fugă cine ştie unde, copilul rătăcit n-a cutezat, fiindcă printre tufişuri a şi început să se întunece, să-l întrebe pe paznic cutează încă mai puţin, aşa că stă şi se uită, iar teama şi îngrijorarea şi joaca celorlalţi i se tot învălmăşesc în cap. Cam asta e şi situaţia noastră, domnul meu, dacă-mi îngăduiţi să folosesc o parabolă. Şi de aceea mă tem să vă spun ceva care să vă determine să vârâţi vreuna dintre cărţile mele în buzunar şi s-o duceţi acasă. Căci astăzi se poate spune totul şi se poate spune aproape în toate felurile. Şi nu mă îndoiesc că în această confuzie suferiţi şi dumneavoastră tot atât de dureros. Şi n-aş vrea cu niciun preţ ca, fie. şi în modul cel mai indirect, să contribui la sporirea acestui chin spiritual al dumneavoastră. De aceea, vă rog, dacă aveţi nevoie de ceva care să vă ajute să adormiţi sau să vă însoţească într-un voiaj, luaţi o descriere de călătorie sau vreo scriere biografică mai veche, sau vreunul dintre romanele englezeşti mai vechi – dar asupra tuturor acestor cărţi pe

care le vedeţi adunate aici, vechi şi noi laolaltă, vă rog să mă scutiţi de orice informaţie. Toate cărţile de aici sunt existenţe absolut problematice, chiar şi cele mai vechi dintre ele s-au molipsit de la cele noi prin simpla vecinătate, şi dacă le-aţi deschide acum, aţi constata că seamănă cu un sistem de nenumărate pâlnii, care se tot rotesc şi se încrucişează unele cu altele nebuneşte, fiind în realitate nişte atomi de gând lipsiţi de coeziune. Sunt de părere că până la urmă se vor linişti, însă numai sub înrâurirea unei tăceri de gheaţă". Astfel m-aş exprima, sau într-un mod asemănător.

Poate că există oricum o umbră de posibilitate de a te exprima şi altfel. Poate că la marginea cerului pâlpâie sclipirea palidă a speranţei de a pune capăt acestei încâlceli. Căci, cu adevărat, toate aceste cărţi au izvorât în vreun fel oarecare dintr-un suflet omenesc, sunt, în vreun fel oarecare, imaginea unui suflet, umbra unui suflet. În vreun fel oarecare le poţi asculta, în vreun fel oarecare poţi crede în ceva din ele. Le poţi asculta cu acea încordare dureroasă cu care un deţinut ascultă în celula sa un pocănit, un pocănit abia perceptibil, atât de slab, încât uneori omul crede că nu e decât zvâcnetul tâmplelor sale. Şi totuşi nu e numai în arterele sale, e în afara sa, există. Se repetă, se întrerupe. Îşi face drum prin zidurile teribil de apăsătoare, vrea să-i vorbească. Încă nu ştie, nu ştie nici pe departe ce vrea să-i spună. Nu ştie măcar în ce limbaj îi vorbeşte. Inima lui bate în răstimpurile când pocnetul încetează, iar asta îl încurcă, simţurile sale supraîncordate îl înşală, făcându-l să creadă că aude pocnetul când de fapt acesta a încetat – încă nu ştie dacă va învăţa vreodată să-l înţeleagă, să recunoască acele bătăi, să le reunească aşa cum trebuie, ca să ştie cine-i vorbeşte, să afle totul, să răspundă, să simtă că prin zidurile teribil de apăsătoare un suflet se reuneşte cu al său, încă nu ştie altceva decât că i se vorbeşte.

Încinşi cu această credinţă că toate cărţile vorbesc în vreun fel oarecare sufletului nostru, am reuşi poate, am reuşi poate totuşi ca în ore uimitor de bune să începem evadarea din încăperea turnului ameţitor de înalt, tăcut şi îngheţat, al singurătăţii noastre. Nu se află oare în această credinţă ceva care ar putea să tragă după sine toate celelalte? – ah, nu deodată, ci încet, încet, cu o infinită prudenţă. N-a tras oare gândacul, căţărându-se şi tot căţărându-se, lunga aţă foarte subţire, iar după aceea aţa n-a tras sfoara şi sfoara frânghia până sus la fereastra turnului? Vorbesc despre povestea evadării din încăperea din turn a sfetnicului marelui rege indian. Sfetnicul căzuse în dizgraţie, iar

regele poruncise să fie închis în încăperea cea mai de sus a unui turn ameţitor de înalt. El însă, nefericitul, avea o soţie devotată, care a venit noaptea la picioarele turnului şi l-a strigat şi l-a întrebat cum îl poate ajuta. El i-a cerut să vină în noaptea următoare şi să aducă cu ea o frânghie lungă, o sfoară lungă şi tare, un fir lung de aţă de mătase, un gândac şi puţină miere. Femeia s-a mirat foarte, dar a ascultat şi a adus ceea ce i se poruncise. Bărbatul i-a strigat de sus să lege bine firul de mătase de gândac, să pună pe antenele gândacului un strop de miere şi să-l aşeze pe turn cu capul în sus. Ea l-a ascultat şi a făcut ce i s-a cerut, iar gândacul a început să se caţere în sus. Adulmecând mereu mierea, s-a căţărat tot mai sus şi mai sus, până când a ajuns în vârful turnului. Atunci, deţinutul a apucat firul de mătase şi l-a ţinut în mână. După aceea i-a poruncit nevestei lui să lege de capătul de jos al firului de mătase sfoara cea tare şi a tras sfoara până sus, apoi i-a cerut să lege de capătul de jos al sforii frânghia şi a tras frânghia sus. Iar restul n-a mai fost greu.

Restul nu e niciodată greu. Numai atâta vreme cât nu ştim dacă firul de mătase ne va ajunge în mână, numai atâta vreme e greu.

CUPRINS

Prefaţă… 5
Age of Innocence… 23
Norocul în drum… 34
Povestea celei de-a 672-a nopţi 39
Istorisire despre un soldat 56
Satul din munţi… 70
Mărul de aur… 74
Povestea unui cavalerist… 89
Aventura mareşalului de Bassompierre 10 0
Povestea despre femeia voalată 11 0
Lucidor… 11 9
Amurg şi furtună în timpul nopţii 13 3
Andreas sau Reuniţii… 13 3

Femeia fără umbră… 24
5
O scrisoare… 34
2
Scrisoarea ultimului Contarin 35
4
Impresii din sudul Franţei 36
1
Poezie şi viaţă… 36
7
Poetul şi aceste vremuri 37
4
Masa cu cărţi… 4
31

Lector: ONDINE CRISTINA DĂSCĂLIȚĂ
Tehnoredactor: VICTOR MAȘEK
k
Apărut 1986. Coli tipo 25, 5
Bun de tipar 11.09.1986
Editura Univers – București
*
Tiparul executat sub cd. nr. 161 la întreprinderea poligrafică laşi, str. 7 Noiembrie nr. 49
REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

— Taină *(lat.)*